CORPVS

GRAMMATICORVM

LINGVAE HVNGARICAE

VETERVM

CORPVS

GRAMMATICORVM

LINGVAE HVNGARICAE

VETERVM.

IVSSV

ACADEMIAE SCIENTIARVM HVNGARICAE

COLLEGIT, RECENSVIT,

EDIDIT

FRANCISCVS TOLDY,

ACAD. M.

PESTHINI,

PROSTAT APVD FERDINANDVM EGGENBERGER, ACAD. HVNG. LIBRARIVM.

M. DCCC. LX. VI.

Lóskai László hagyatéka 1883.

A RÉGI

MAGYAR NYELVÉSZEK

ERDŐSITŐL TSÉTSIIG.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADTA

TOLDY FERENCZ.

M. AKAD. R. T.

A. Sz. B. R. GYŐRI SZÉKHÁZ KÖNYVTÁRA É.

PEST,

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

1866.

LIBRARY
MAY 7 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

PH
2101
T6

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Nyomatott 1866. Emich Gusztáv, m. akad. nyomdásznál.

ELŐSZÓ.

Íme együtt bírja irodalmunk e kötetben a magyar nyelvészkedő szellem két századbeli minden műveit; együtt az anyagot, melyen a *magyar nyelvészeti eszmék történetét* tanulmányozhatni; melyből meggyőződhetünk, hogy a magyar szellem e téren, kivált a XVII. század lefolyta alatt, nem kevés éleslátást s mélybe ható gondolkodást fejtett ki; hogy nyelvünk, leglényegesb törvényei körül, azon állandóságot és megállapodottságot tünteti fel már, mely, összeköttetésben a középkori emlékek nyelvtani tényeivel, rendíthetetlen alapot nyújt nyelvészetünknek; nyelvtörténeti tekintetben pedig biztos fonalat a legfontosb igazságok megállapítására. *Nemzeti tudományunk* egyik legfontosabb részének okmánytárát képzi e gyűjtemény, melylyel kezünkben, büszkén léphetünk az új népek közzé, s önérzettel mutathatunk azon eszmevillanatokra, melyeket a magyar nyelvészet, másfél századdal az újkori nyelvészet megszületése előtt, az ezt megelőzött sötétségbe vetett.

II. De nem csekély dicsőségünkre válik, hogy valamennyi európai nemzeteket megelőztünk időben is e téren. Így a németek első nyelvtana 1499, az

angoloké 1509, az olaszoké s az ószláv nyelvé 1516, a hollandiaké 1526, a franciáké 1530, a cseheké 1533, a portugalloké 1540, a lengyeleké 1563, minden más új népeké ennél is később, jelent meg, míg a mí nyelvészeink sorát az 1472-ben meghalt *Cesinge János* nyitja meg, mint ki első vette nyelvünk szabályait módszerbe; de munkája ki nem nyomatván, a XVI. század végén immár elveszett volt. „Janus ille Pannonius — írja Decsi János, e század egyik legnevezetesb magyar tudósa, Telegdi Jánoshoz 1598. martius 5. kelt levelében [1]) — nostrorum poetarum celeberrimus, cum tanta doctrina et autoritate praedicatus fuisset, tamen *non erubuit Vngaricam Grammaticam conscribere.* Quam, si maiorum nostrorum negligentia non amisissemus, haberemus certe, quo in hoc quoque studii genere gloriaremur.“ Alig kételkedhetünk, hogy külföldi tudós barátaival folyt eszmecseréi ösztönözhették Cesingét egy magyar nyelvtan irására; s hogy benne megbecsülhetetlen kincset vesztettünk, főleg a nyelvtörténet tekintetében, mert ha tán nehány paradigmánál egyébből nem állt volna is az, biztos kulcsot nyújtana többnyire évszám nélküli, középkori, nyelvemlékeink kora meghatározásához! De így ez időből, Mátyás király korából, csak *Martius Galeót* néhány érintéseit bírunk a magyar nyelvről, melyeket itt a Tördékek közt I. sz. alatt adtam (691, 2. ll.). Az első hely Commentáriusa XVII. fejezetében *egy* nyelvjárást tulajdonít a magyarnak, mit az olasz tudós onnan következtetett, mert úgy tapasztalta, hogy a magyar énekek egyformán értetnek a mívelt s míveletlen rendek által. A második hely, a

[1]) L. Baronyai Decsi János Magyar Historiája (Monumenta Hungariae Historica, II. Oszt. XVII. köt. LXVIII. sk. ll.).

XXVIII. fejezetben, tagadja egy magyar irodalom léteztét, mert ú. m. a magyar nyelv *nem könnyen írható*. A Mátyás kir. könyvtárnokát szerencsénkre megczáfolják középkori irodalmunk fenmaradt emlékei; sőt hogy a „sola Hungaria... nonnisi latine scribit“ nála nem szó szerint veendő, azon magyar kéziratok is bizonyítják, melyeket hogy Mátyás is bírt, másutt már megmutattam. Érdekes egyébiránt hogy Martius e helyt már a *keres* (közvetlenebbűl a *ker* vagy *kér*) közösségét a latin *quaer*-ittel felismerte, mely elsőbbet ő egyenesen deákból vettnek tartott.

III. Ezek szerint első nyelvészünknek *Erdősi János* marad, az Újtestamentom fordítója s a latin elegiai versforma első megpendítője a magyarban (1541), ki mint gymnásiumi tanár 1536-ban írta meg magyar-deák nyelvtanát. Ez kétségtelenűl azon „Grammatica Hungaro-Latina“, melyet *Miskolczi István* 1610. június 4-kén küldött meg az akkor szinte magyar nyelvtan írásával foglalkodó Molnár Albertnek, ezt írván neki: „*Grammaticam Hungaro-Latinam* en mitto, quam in iuvamen tuae grammaticae exoravi a quodam nostrate. Dabis operam ne amittatur, sed a te reduce pristino possessori restituatur“ [2]); de úgy látszik, elveszett az a küldésben, a levéllel együtt, mert Molnár, ha őszintének tartjuk, nincs pedig okunk annak nem tartani, azt írja előszavában: „Ego vero quem sequerer, quemque fugerem, habebam prorsus neminem“ (113. l.). Miskolczi után első, ki Erdősi nyelvtanát említi, *Denis Mihály*, a cs. udvari könyv-

[2]) L. *Bod Péter* Előszavát Tsétsihez (Pápai Páriz szótárában, Szeben 1767), de ki, nem ismervén Erdősiét, Janus Pannonius nyelvtanát sejtette e „Gramm. Hungaro-Latina“ alatt.

tár őre volt, 1782-ben [3]), de fájdalom, a nélkül hogy annak lelhelyét feljegyezné. Tíz évvel utóbb *Weszprémi István* határozottan már önlátomás után, s bővebb tudósítást adott „a legrégibb magyar grammatikáról“ [4]), de eltitkolva birtokosát, *Sinai Miklós* debreczeni tanárt; s ezt csak *Kazinczy Ferencz*nek fedezvén fel, ez három évig sikeretlenül ostromolta Sinait, míg ennek fia Sándor titkon közölte azt a faggatóval, ki azt végre 1808-ban „Magyar Régiségek és Ritkaságok“ czímű gyűjteményében újra kiadta. Simai halála után az eddig egyetlen példány Fáy János egykori debreczeni tanácsbeli s egy nevezetes könyvtár gyűjtője —, s végre ennek egész gyűjteményével együtt Emődre, Fáy Alajos úr birtokába került, kinek szíves közléséből adhattam azt a jelen kötetben, magából az eredeti kiadásból. Ez kis 8-rétben 48 számozatlan levélből áll, szép erős papirosra van, igen apró s rossz metszetű betűkkel, s meglehetős tisztátlanúl nyomtatva, számtalan rövidítésekkel, mi az ügyetlen tabelláris szerkezet mellett majd nem használhatatlanná tehette a könyvet tanítványok számára. Vége nincs, hibázván az egész II-dik könyv. E példány megmaradását a beköttető gazdálkodásának köszönjük, ki azt egy deák Iliás mellé köttette, melynek barnabőrrel bevont erős ké-

[3]) Wiens Buchdruckergeschicht, 412. l. s ismét: Nachtrag zu seiner Buchdruckergeschicht Wiens, W. 1793. 21. l. S kétségtelenül utána *Wallaszky*, Conspectus Reipubl. Litt. in Hungaria, már az első (1785-ki) kiadásban, 113. l.

[4]) Kazinczy szerint az 1792-ki újságlevelekben, majd a kassai Magyar Muzeum II. köt. 422—428. ll. — Ez utóbbi, némely jegyzéssel a budai Hess-féle nyomdáról, újra lenyomtatva e szerző „Magyarországi Öt különös Elmélkedései“ közt, Pozsony, 1795. a 81—88. lapokon.

regtáblája megóvta a már köttetésekor csonka ereklyét az elveszéstől [5]). Kiadásunkban a rövidítések fel vannak oldva; a Kazinczy kiadásába az általa használt hibás másolatból becsúszott igen számos hibák, közvetlenül az eredeti után, eltávolítva; az eredetinek kihagyásai zárjelek közt beiktatva.

IV. A XVI. században Erdősinek nem volt utódja a nyelvtan-irásban. Hanem ekkor jött szokásba az *olvasás eleit* („Abc") a hittani elemekkel összekapcsolni. Tudtunkra elsők voltak e téren *Székely István* és *Dévai Mátyás*, kiknek elseje az 1538 és 1544-ben Krakóban kiadott „Keresztyénségnek fundamentomáról való Tanuság" elibe ragasztott egy ily Abc-ét; emez, Révész Imre nem alaptalan gyanítása szerint, már 1539 előtt adta „Orthographia Vngaricáját", mert Erdősi (nyelvtanában, l. itt a 28. l.) már hivatkozik Dévainak egy abban eléadott helyesirási tanára. Így Jankowich szerint *Gálszécsi István*, Hittana előtt (Krakó 1538.) is ily abc állott; így *Bornemisza Péter* „Négy Könyvetské"-jének elsejét szinte ily elemi olvasástan és hittan képezi [6]); valamint Szőnyi

---

[5]) Homeri poetae clarissimi Ilias, per Laurentium Vollensem Romanum latina facta. Cum Indice. Coloniae apud Heronem Alopecium. *Colophon:* Mense Iunio Anni XXI. (1521). Kis 8r. 272 levél; az index külön két ív. Elül hátul Homérra szóló jegyzésekkel beírt fejér papiros. Köztök magyar vocábulumok is, melyek az Új M. Muzeum 1858-ki folyamában, I. 390—2. ll. láthatók.

[6]) „Az Elsö Kőnyuetske Tanyitya az kis Gyermeczkeket, Magyar iras oluasasnac modgyara. Es igen rőuideden: Az tiz paranczolatra. Az hit agazatira: Az VR Imatsagara, Az Kereztsegre, Es Az VR Vaczoraiara. Reggeli es estueli imatkozasra, Kőzőnseges imatkozasra, Es Asztal aldasra." — Az elsö rész, t. i. az Olvasás, öt lapon előállítja a „Kezdő avagy

Nagy Istvánnál is együtt találjuk e két tárgyat még 1695-ben is (l. az 585. sk. ll.); sőt e kapcsolat egész maig fennmaradt protestánsainknál. A jelen tárba a XVI. századbeli ily elemi iráskák közől csak az úgynevezett Krakai Ábcé volt felveendő, s adatott a nemzeti muzeumban fennlevő, tudtunkra második, kiadás szerint, melynek címe így van: „ORTHOGRAPHIA VNGARICA. Azaz, Igaz iraz Modiarol valo tudomaṅ Maǵar ńeluenn irattatott. Mostan pedig vionnan meg igazytatott, es ki niomtatott. MARCI 12. Nem azért téueľgetec é, hoǵ sem az irásocat nem tuggátoc, sem az Isten hatalmat? 1549." A kolophon, czifra keretben, ez: „Craccouiae, apud Viduam Hierony. Viet. 1549." (Vietoris Jeromos). Kis 4rétben az egész 15 levél, A—Diij ívjegyekkel, s egészen kerek betükkel, az egy *z*-t kivéve, mely német ʒ-tel van. Ennek újabb (harmadik?) kiadásának látszik azon: „Praecepta Vngarica" Cracc. 1559", mely a múlt században a müncheni választófejedelmi könyvtárban még megvolt. — Az Előszót, (mint itt a 97. lapon látható) „B.A." írta, s e névbetük Szombathy János sárospataki tanárt arra bírták, hogy Batizi Andrásnak tulajdonítsa e kis könyvet [7]), ami azonban nem lehet, miután Batizi, Dévai említett helyesirási elvét nem vallotta, mint ezt 1550-ben megjelent „Keresztyén Tudománya" bizonyítja; míg ellenben az Orthographia *kiadója*, „B.A.", a *maga* előszavában is követi

---

őreg Bőtűc"et, a „Kissebb Bőtűc"et, a „Szolo Bőtűc"et (vocális), a „Kettős szo téuő Bőtűc"et (ő, ű), a „Massal zengő bőtűc"et (consonans) s végre szótagfoglalásokat. (Egyetlen péld. a m. akad. könyvtárában).

[7]) L. *Kazinczy Ferencz* Magy. Régiségei és Ritkaságai 170—178. lapjain erről értekező levelét.

azt [8]). A Révész Imre által összeállított okok több mint valószinűvé teszik, hogy e könyvecskének már *első* kiadását Abádi Benedek eszközölte, még pedig Krakóban, ahol 1534-től fogva folytatta tanulmányait, s hogy a „*B.A.*“ (Benedictus Abádi) őt vallja az *előszó* írójának; a *könyv* szerzőjének pedig, épen a többször érintett helyesirási tannál fogva, nem lehet mást mint *Dévai Mátyást* tartanunk [9]), mire csalhatatlanúl mutat az AE-nek É helyett mind az Orthographiában, mind a Dévai hittani kézikönyvében használtatása is, mit minden más régi irónknál hiában keresnénk. — A nemz. muzeum unicumának Ragályi Tamás által készűlt igen hibás másolatából közölte e darabot is Kazinczy Ferencz, Magyar Régiségeiben. Én közvetlenűl az eredeti kiadásból, teljes hűséggel.

V. Harmad helyt *Szenczi Molnár Albert* nyelvtana áll, melynek, eredeti kiadásában, teljes címe ez: „*Novae Grammaticae Ungaricae succincta methodo comprehensae, et perspicuis exemplis illustratae Libri duo ad Mauritium iuniorem Hassiae Landgravium etc. Autore Alberto Molnár Szenciensi. Hanoviae, typis Thomae Villeriani, impensis vero Conradi Biermanni et Consort. 1610.*“ K8r. 202 l. — Adtam az egyetemi könyvtár példányából, csupán a toldalékúl hozzá vetett hittani czikkek latin fordításának elhagyásával.

VI. Molnárt *Alvinczi Péter* követné, ha nyelvtanát bírnók, melyről Benkő József, Transsilvániájában

---

[8]) Bár a fennmaradt újabb (1549-ki) kiadásban ép úgy nem következetesen, mint magában az „Orthographiában“ sem; de e következetlenség, kétségtelenűl, csak a betűszedő és krakkai corrector figyelmetlenségének tulajdonítandó.

[9]) Révész kritikai fejtegetéseit l. Dévai Bíró Mátyásról írt jeles monographiája 99—116. lapjain.

(II. 362.) írja : „Grammaticam Hungaricam composuisse Petrum coniicimus ex eo, quod Anno 1639. publice in consistorio determinatum fuerit *Grammaticam Petri Alvinczi in usum scholarum* Latinarum *et Hungaricarum* typis excudi debere“; és ha az csakugyan a magyar nyelvet tárgyalta. Így közvetlenül *Geleji Katona István* grammatikája következik, melynek teljes címe a 293. lapon látható, eredeti kiadásában tizenkét levelet tölt be 4rétben. s tulajdonkép a szerző „Titkok Titka“ című munkájának toldalékát képezi, de külön ívjegyekkel s levélszámozással (Erre értendő a 295. lapon e hely: „tetszék e néhány observátiócskákat *ide a könyv végére ragasztanom*“). Adtam a m. akademiai könyvtár példányából, úgy még is hogy a szakaszoknak a betüszedő által megzavart rendét helyre állítanám.

VII. Gelejit *Komáromi Csipkés György* követi, kinek nyelvtana ma már legritkább könyveink közzé tartozik. Én az Erdélyi Muzeum könyvtára példányát használtam. Eredeti czímét a 331. lap adja, melyhez csak a nyomtatási helyet, Leydent, kell hozzá adnunk. Szerző, saját vallomása szerint (339. l.) tudott Molnár és Geleji-Katona nyelvtanaik létezéséről, de azokat nem használhatta.

VIII. Hatod helyt *Pereszlényi Pál* munkája következik : *Grammatica Linguae Ungaricae.* A P. Paulo Pereszlenyi e Societate Jesu. Juxta hanc methodum (?) concepta ac elaborata, et permissu Superiorum typis data. Tyrnaviae, typis Academicis excudebat Matthias Srnensky. 1682. Kis 8r. 167 számozott és 25 számozatlan lap. Második kiadása u. ott, typis academicis per Joannem Andream Hörmann, 1702-ben jött ki 166 lapon; s újra u. ott 1738-ban, typis aca-

demicis, per Leopoldum Berger; mindkettőből kihagyatván úgy a szerző előszava, mint pótlékai, melyek itt az 534—48. lapokon állanak. Itt az első kiadást követtem, a nemz. muzeum példánya után. — Pereszlényi a katholikus iskolák classicus magyar nyelvtanítójává lett, kit nem sokára az ágostaiak részére *Kövesdi* követett:

IX. „*Elementa Linguae Hungaricae*, Sive Grammatica Hungarica, succincta methodo comprehensa, et perspicuis exemplis illustrata. Authore Paulo Kövesdi, Ecclesiae Hungaricae Soproniensis olim Ecclesiaste. Leutschoviae, typis Samuelis Brewer. Anno 1686. K. 8r. 43. l. A második kiadás, nyomtatási hely és év kitétele nélkül 35 lapra összeszorítva jelent meg, s mind e körülmény, mind az hogy a czímlapon is, az előszó alatt is, Kövesdi ev. predikátorsága elhallgattatott, oda látszik mutatni, hogy e könyv, gyarlósága daczára, de rövidsége kedvéért a katholikus iskolákba is bevétetett, s hogy ezek számára készült e kiadás, melyet 1766-ban az Előszó kihagyásával, egy harmadik is követett Cassoviae, typis Academicis Soc. Jesu Anno 1766. kis 8rétben 41 lapon, megtoldva huszonegy lapon „Excerpta ex Joannis Amos Comenii Orbe Sensualium trilingui“ czím alatt egy rövid vocabuláriummal Comeniusból. Ez utánnyomatokban csak a helyesirást változtatták meg, és a Kövesdi képtelen kettős passivumát (szerettettetik).

X. Nyolczad helyt *Szönyi Nagy István* iskolakönyvecskéje áll. A talán egyetlen fenmaradt példány kész közlését Lugossy József akad. tagnak köszönöm. Czíme: „*Magyar Oskola*, mellynek mesterségével az okos és serény Tanitó, kiváltképen az

idősbeket, irás olvasásra XII. Órák alatt meg tanithattya. (Mottók). Kolosváratt, Nyom. 4. M. Tótfalusi Kis Miklós által. 1695. Esztendőben.“ Kis 8rétben 16 számozatlan lap; a vég lapon az arab és romai számok 1-től 1000-ig. Az oktatás végén a szerző névbetűi : *Sz. N. I. Kol. R. E. P.* (Szőnyi Nagy István, kolosvári ref. ev. predikátor). Nem nyelvészeti, de *módszertani tekintetben nevezetes* kisérlet ez, különösen a szerző által sürgetett *hangoztató módszernél* fogva, melyet Németországban Ickelsamer ugyan már 1534. pendített meg, s Comenius is († 1671.), amennyiben az olvasástanításnak a betűk hangjaival megkezdését javasolta; de siker nélkül, úgy hogy a Szőnyinél újabb Zeidler is hiába csúfolta ki még a „syllabizálást“, s ez, és mások, a XVIII. században is hiába sürgették a hangoztató módszert. Szőnyi igyekvése is hang volt ugyan a pusztában, de a tudományt nagyon érdekli indokolása s az eszme szabatos kivitele; amiért hadd álljon ő ezentúl nyelvtanítóink között díszes helyen.

XI. Megelőzte őt, és Kövesdit, az írásban, de illető munkája közzé tételével utóbb jött, a jeles Miszt-Tótfalusi *Kis Miklós*, szigorúan tudományos védelmével a maga által 1684-ben Amsterdamban nyomatni kezdett Bibliában követett új helyesirásnak. Ismerve van az irodalmunk történetében részletesen jártasok előtt Tótfalusi javító eljárása a Szenczi Molnár Albert számos igazításai után is még hibáktól hemzsegő Károli-féle bibliafordítás körül; tudva vannak az ellene emelt vádak, és üldöztetései, melyek végre is halálát okozták a nagyérdemű férfiúnak. Már 1584-ben intézett vala ő Tofeus erdélyi ref. püspökhez egy „Epistola Apologeticát“, mely azonban ennek csakhamar

bekövetkezett elhúnyta miatt nem jött köz tudomásra. A Hollandból bibliáival visszatért férfiú szerencséje felzaklatta irígyeit, s az ellene emelt gáncsok és terjesztett rágalmak rá bírták őt ama védiratának némi pótlásokkal közzétételére, melyet saját nyomdájában ily czím alatt adott ki : „*Apologia Bibliorum* Anno 1684. Amstelodami impressorum, ut et *Orthographiae* in iis observatae, in tres partes divisa : I. Epistolam Apologeticam, in qua utplurimum tractatur de alterationibus quibusdam, quae in ea editione contigerunt, earumque generibus, cum exemplis. II. Catalogum vocum ibi omissarum, hic restitutarum, ubi interim signantur (duntaxat) loca de necessariis mutationibus, vel aliis difficultatibus. III. Ratiocinationem de Orthographia eo modo instituenda. Ad multorum praeiudicia de iis concepta medendum cum coactione a nobis invisis expressa. Per Nicolaum Kis de M. Tótfalu. Claudiopoli Anno 1697.“ Kis 8r. 118 számozatlan lap. E helyen bennünket csak a harmadik rész érdekel, mely teljes czíme alatt a 607—660. lapokon áll. Kénytelen levén a szerző e könyvét „Mentségé“-vel együtt az 1698-ki kolosvári zsinatnak megsemmisítés végett kiadni, ez irodalmunk legritkább darabjai közzé tartozik; s egyedűl Ballagi Móricz akademiai rendestag szívességének köszönhetjük annak a feledéktől megovatását, ki gazdag könyvtára e becses kincsét, *melylyel kezdödik sajátkép újabb nyelvészetiink*, készséggel közölte. T. i. ebben indokolja szerző nyelvtani és helyesirási újításait, melyeket, egyetértve Tsétsi János, utóbb pataki, és Kaposi Sámuel utóbb gyulafejérvári tanárokkal, kikkel együtt javította át a bibliát, vitt be ebbe. Nyomban követi Tótfalusit társa :

XII. *Tsétsi János*, ki a közös megállapodás alapján kezdte a pataki collegiumban tanítani az új írásmódot, s ennek szabályait rövid pontokba foglalta. Brewer János, a tudós lőcsei nyomdász, kiadván Pápai Páriz Ferencz szótárát, ebbe, a szerzőnek is beleegyeztével, a correctúrával megbízott Tsétsi helyesirását vitte be, s mellé a munkaközben meghalt férfiu iskolai füzetét vetette azon czím alatt, mely itt a 663. lapon látható. Ekép a Tótfalusi-Tsétsi-féle helyesirás hosszú időre uralkodóvá lett irodalmunkban, és valódi kiinduló-pontjává új nyelvészetünknek.

XIII. Fordúlnak elé e tíz írón kivűl itt-ott XVII. századbeli irodalmunkban némely nyelvészeti érintések, melyek közől, a historiai fonal kiegészítése végett, nehányat Töredékek czíme alatt a 691—712. lapokon közlök. Ezek közől *Pázmány* jegyzete (693, 4. l.) a következő czímű könyve vég lapjáról vétetett: „Az mostan támat vy tudományok hamisságának, Tüz nilvan valo bizonisagai es reovid intes a teoreok birodalomrul, es vallásrul. Iratot Pazmani Petertvl. Graecii Stiriae, per Georg. Widmanstadium, Anno M. DC. V." 4r. — *Geleji Katona* töredéke (695—9. ll.) az első felszólamlás egy észszerű s etymologiai alapra fektetett helyesirási reform érdekében, melyet gyakorlatilag létesített is az általa szerkesztett Öreg Graduálban; míg *Medgyesi Pál*nak az etymologiai túlzások elleni tiltakozása (708—12. ll.) viszont az első fontosb vitát mutatja fel nyelvészetünkben. Egyébiránt hivatkozik e nyelvészünkre Révai Miklós is M. Régiségeiben. — *Mikolai Hegedüs János* darabja, mely az 1648-ban Utrechtben megjelent „Tüzes Oszlop"-ból vétetett (itt a 700—704. ll.), a kor sokféle nyelvészeti vesződségeit mutatja; de utószava

az irásbeli takarékosság vítatásánál fogva érdemel figyelmet; míg *Turkovics Mihály* levelét (705—7. ll.) néhány más, szinte érdekes pont érintésénél fogva tartottam méltónak a felvételre, milyek az összetett betűk egyszerítése, a kétféle é-nek megkülönböztetése, melyeket ő hosszú és éles *é*nek nevez, (helyesben tán *széles* és élesnek lehetne), s a nyelvjárások. Ez egy darabot mai helyesirással voltam kénytelen adni, mert nem az eredeti kéziratból, hanem egy névtelen után közölhettem csak (Hasznos Mulatságok, 1837. II. 321, 2. ll.), ki maga sem adott betühív másolatot.

XIV. Betühíven közlöttem a szövegeket, meghagyva, a legrégiebbekben, az eredetiek apróbb hibáit is, s az irásbeli következetlenségeket, mert jellemzők; voltak olyak is melyek világos hibák, de biztosan nem nyúlhattam a javításhoz. Positív hibáit a betüszedőnek megjavítottam, p. Erdősinél a 73. l. 4. sorában, hol ûdôtôk áll ûdôkôt helyett. Minden gond daczára íme egy hibalajstrom, melyet azon kéréssel vetek ide, hogy a könyv használása előtt ónnal kijavíttassanak. Puszta betühibákat, miket a figyelmes olvasó azonnal észre vesz (p. Hangaria, cnm stb Hungaria, cum helyett) ki nem jegyeztem.

6.	*lap,*	3.	*sor olv.*	authore
7.	„	2.	„ „	az első y alja jobbra, a második balra rántva; mindkettő kétpontos.
11.	„	5.	„ „	Et hic
15.	„ *al.*	11.	„ „	holdnap
16.	„	16.	„ „	hetfü
18.	„	8.	„ „	foco
—	„	27.	„ „	Lilius áll az eredeti kiadásban. Nem tudom, Lilly Vilmost érti-e, ki a XVI. század elején grammatikát irt, vagy más Liliust, mert volt egy pár e században.

30. *lap*, 21. *sor olv.* fuerant
39. „ *al.* 2. „ „ frater germanus
53. „ 4. „ „ en
— „ 9. „ „ reiiciunt
69. „ 20. „ „ (ẞeretue) lendűnk
101. „ 15. „ „ a vessző a micor elibe való
123. „ a Molnár Ajánló-levelében *al.* 7 *sor olv.* cupiunt
— „ *al.* 13. *sor olv.* Belgicam
— „ „ 15. „ „ tenera
178. „ 18. „ „ Imperativi bizonyosan tollhiba *Indicativi* helyett.
302. „ *al.* 13. „ „ az első vessző kitörlendő.
388. „ 12. „ „ non szeretsed
389. „ 9. „ „ hinnejek — és quidem
400. „ 15. „ „ praeponibiles
401. „ 6. „ „ praefixae
408. „ *al.* 5. „ „ Rőytem vel rőytőm
— „ „ 13. „ „ c. 3. §. 1. p. 442.
410. „ „ 15. „ „ terminationes után vessző kell.
417. 5. „ „ főjé,
430. 18. „ „ szép
432. „ *al.* 13. „ „ Celer, is, e után olv. habet Alvar. ex Varrone, sed nunc *celer* usitatius est in genere omni.
435. „ a czím második sorában olv.: aequivalent,
475. „ *al.* 6. *sor olv.* felebaráttya
506. „ 14. „ „ 499.
540. „ *utolsó* „ „ adde
629. „ 18. „ „ Derivationum
630. „ *al.* 14. „ „ szoross
— „ „ 16. „ „ kegy-es
633. „ a szak végpontja kitörlendő.

CORPVS

GRAMMATICORVM

LINGVAE HVNGARICAE

VETERVM

I.

GRAMMATICA HVNGARO-LATINA

IN VSVM PVERORVM RECENS SCRIPTA

IOANNE SYLVESTRO PANNONIO AVTORE.

NEANESI, AN. 1539. DIE 14. JUNII.

DE NOVA APVD NOSTROS BENEFICIO PRINCIPIS NOSTRI *) IMPRIMENDI ARTE, AD IVVENES HEXASTICHON.

Quisquis in hoc ludo studiis incumbis honestis,
Haec noua, quae cernis, iam cape dona libens.
Progressum spondent studiorum namque tuorum,
Dives quae nunquam Pannonis ora tulit.
Atque tuo meritas noctesque diesque referre
Ne cesses grates, qui exhibet ista, Duci.

TETRASTICHON AD PVEROS.

Prima puer primis discas rudimenta sub annis,
Imis contemptis nec cito summa petas.
Icarus et Phaeton exemplo sint tibi, quorum
Interitum fluuius sensit et unda maris.

AD THEODORVM FILIVM CARMEN ENDECASYLLABVM.

Sub luna genito noua, nouum nunc,
Nato, prodit opus nouo, nouum sit
Vt munus pueris, nouo sub anno,
Qui formam studii nouam sequuntur,
Vt dictat schola, quam nouam nouellus

*) Thomae nimirum de Nádasd. Ed.

Erexit pueris, in vrbe noster
Princeps, quae noua dicta, quod sit inter
Curuos insula fluminum recessus.
Quin tu nate, nouum, precamur, vt sis
In Christi populo nouo per orbem,
Coecas pellere quod queat tenebras,
Astrorumque ducem piis oriri
Curet pectoribus, tenelle, sydus.

IN OSOREM.

Liuide, quid nostrum mordaci dente libellum
Conficis? explere hoc non potes ingluuiem.

EPISTOLA NVNCVPATORIA
AD THEODORVM FILIVM.

Visum est mihi imprimis utile esse, Theodore fili mi, antequam Nouum Testamentum sermone nostro patrio, nostra opera in manus exeat hominum, haec scribere *προπαίδευματα*, nominatimque tibi, quem in exilio super exilium genui, nuncupare. Dupplici quippe nomine. Primum quod puerilia pueros maxime decent. Deinde quod cui haec praeter te inscriberem, habebam neminem. Prius enim haec a quibusdam contempta sunt, prius *της μαθαιοτεχνιας* nomine damnata, quam lucem essent adepta. Id autem usu venire solet partim ob malignantem hominum naturam, partim vero et potissime quod hi nondum satis intelligunt quantum hoc studiorum genus totis studiis momenti praebeat, quantumque referat ex naturali sermone peregrinum comparare. Et quamquam haec alijs parua nimis ac contempnenda uideantur, tibi tamen, fili mi, magnum debet uideri quidquid a parente tuo singulari proficiscitur affectu. Insaniam sane ego cum caeteris nationibus modo cum tuo ac tui similium commodo qualicunque. Ad hunc enim modum et reliquae nationes tenuibus in suis ipsorum linguis propositis praeceptis teneram aetatem sensim ad altiora prouehunt studia, et quasi praemansum illis praebent, nec patiuntur prius ad summa gradum facere, quam, quae primo discenda erant, probe tenuerint. Qua re quantum rectis studiis consulant, res ipsa loquitur. Videmus enim apud illas iuuentutem in literarum studio breui ad aliquod ingenii nomen

peruenire, ac mox ad eruditionis fastigium ascendere. In qua etiam completur, quod proverbio dici solet, generosi arboris plantam statim cum fructu esse, cui etiam candidus studiosorum grex de profectu studiorum hisce gratulatur uerbis *Οναι οσὺ παντης πολυμαδιας*. Contra nostra iuventus aut raro admodum aut nunquam ad bonam peruenit frugem. Id quod haud dubie euenire solet quod studiorum uerum negligat ordinem, statimque ad summa illa, neglectis aut etiam contemptis humilibus rei Grammaticae praeceptis, prosiliat. Summa enim illa (ut uere Fabius sensit) sine horum tenuium praeceptorum fundamentis stare nequeunt. Et quamuis multum laboret, eodem tamen iuxta Prouerbium in statu semper esse deprehenditur, ut mirari possis quanta rebus in omnibus recti ordinis sit uis. Scribimus enim haec ad reliquarum nationum exemplum in usum Elementariorum puerorum, quos publice docemus, illorum quidem praesentem, tuum vero, fili mi, futurum. Scribimus autem non otii abundantia, sed necessitate compulsi. Nam posteaquam me fortuna eo detrusit, ut elementariorum puerorum sim praeceptor, re ipsa comperi, opus esse institutionis pueris in patria quoque lingua ad pernoscendas casuum doctrinas, reliquamque linguae proprietatem. Accipe itaque, Theodore fili, hoc quidquid est muneris, accipe inquam quasi bona a parente tuo tibi debita. Neque enim aliud bonorum genus tibi nunc donare possum. Bona enim et patria et auita iure haereditario tibi debita, partim improbi ciues, partim ij, qui praesbyterorum sese nomine uenditant, indigne possident. Habebis tamen haud dubie sat bona, si procedente aetate deum timere occeperis. Qui enim te intra abditos materni uteri sinus admirabili sua prouidentia mensibus compluribus fouit, idem aediti in lucem de uictu caeterisque uitae necessarijs prouidebit. Quod autem ad curam attinet paternam, nec ipse tibi deero, iuuante me ad hoc principe meo, qui non uulgarem mei una tecum curam se gerere mihi iam olim recepit. Det tibi Deus, fili mi, incrementum. Neanesi 18. Kal. Nouembr. An. M. D. XXXVI.

GRAMMATICA HVNGARO-LATINA

IN VSVM PVERORVM NVNC PRIMVM SCRIPTA IOANNE SYLVESTRO AVCTORE.

Grammatica est ars recte loquendi et scribendi, authoritate optimorum poetarum et oratorum constans. Docet enim primum, quae vocum inter se sit differentia; deinde quae dictionum componendarum ratio. Ac doctrinam quidem tradit, quae est circa *literas*, *syllabas* et *casus*; Constructionem vero, quae est circa voces *recte scriptas*, *modulatas* et *inflexas:* quae singula nisi probe tenuerimus, nihil vnquam recte vel scribimus, vel enunciamus. In hoc ergo Grammatica inuenta est, vt recte tum loquendi, tum scribendi esset magistra. *Γραμματικη* graeca vox est; latine dici potest *Literatura*; Betűkrűl ualō tudomāň.

Partes Grammaticae sunt: Litera, Betű; vt: *D.* — Syllaba, Eǵǵbefoglalās;ut: *Dul.* — Dictio, Ighe; vt: *Dulcis.* — Oratio, Beſid; vt: *Dulcis amor Patriae*, Ides az hazānak ſerelme.

Litera. Litera est minima pars vocis articulatae. Az Betű az Szonak mentűl kűssebb risze, mellet betűkuel meg irhatnak.

Literae, quibus latini vtuntur, sunt tres et viginti: a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, z.

Ex his quasdam certis distinguimus notis, quas-

dam geminamus, quo patrii sermonis voces commodius possimus ducere: a͡, ć, cz, ę, ǵ, gh, ÿ, ÿ̲, ľ, ň, ő, ſ, ß, ť, ů.

Sunt, qui his latinorum literis graecas censeant miscendas, quod equidem non probo: neque enim sumus *ἀγράμματα ζῶα*, vt his latinorum literis sermo noster hungaricus exprimi nequeat.

Divisio literarum: *Vocales*, Sotiuők; *Consonantes*, Māsualzenghők.

Literarum aliae: *Mutae*, Nimak; *Semivocales*, Fęlßotiuők; *Liquidae* Eloluadok.

Vocales sunt quinque: A, E, I, O, V.

Vocales numero licet sint quinque, potestate tamen sunt septem. Quandoquidem (iuxta *Diomedis Grammatici* sententiam) *e* et pro ε et pro η graecis vocalibus latini solent ponere; *o* vero et pro *o* et ω. Praeter necessitatem itaque quidam ω in orthographia nostri sermonis literis putat miscendum esse latinis.

Vocales omnes in nostra lingua, vt in hebraea. duplicis sunt et potestatis, et figurae, demta I litera Nunc enim sunt rectae, nunc obliquae. A aliud rectum, vt: *dixit*, mondā, azt mondā; obliquum, vt: *dixit*, monda, vǵ monda. — E rectum, vt: *quaesiuit*, keresę. keresę ůtet; obliquum, vt: *quaesiuit* kerese, kerese enghemet. — O rectum, vt: *fastigium*, orom; obliquum, vt: *gaudium*, ŏrŏm; *fuligo*, korom; *vnguis*, kŏrŏm. — V rectum, vt: *caro*, hūs; obliquum, vt *μελλόποσις*, Hůs (*fu turus sponsus*).

Ex vocalibus fiunt *diphthongi*, kęt ßōtiuők: ae, *Musae;* oe, *foedus;* au, *audax;* eu, *Euryalus.*

Vocales dicuntur, quod ad scribendas voces articulatas sint necessariae; hoǵ ßůksighesek leǵe-

nek az olſan ſōknak meg irasāra, melleket Betűkuel meg irhatnak.

Diphthongus graece, *geminus sonus* latine; qui maxime apparet in his duabus diphthongis: au et eu.

Consonantes sunt sedecim: b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, x; quibus quidam z adiiciunt.

Consonantes dicuntur, quod interdum praepositae, interdum subiectae vocalibus consonant; Hoǵ niha elől niha utōl uettetuiñ, az Szotiuőkuel eǵetembe tißnek zenghist.

Mutae, quod sine vocalium adminiculo non possint enunciari; hoǵ az ſōtiuőknek seghÿczighe nelkűl ki nem mondathatnak.

Sunt autem numero nouem: b, c, d, f, g, k, p, g, t.

Semivocales, quod dimidium vocalium potestatis habeant; hoǵ az ſōtiuőknek fěl hatalmāt biriāk. Sunt autem septem: f, l, m, n, r, s, x.

Liquidae, quod interdum in breui syllaba liquescant; hoǵ niha az rőuid eǵǵbe foglalāsban el oluaǵǵanak; et sunt quatuor: l, m, n, r.

Syllaba. Syllaba est proprie comprehensio literarum enunciata; Az eǵǵbefoglalās semmi nem egēb, hanem az ki mondott betűknek eǵǵbefoglalāsa.

Syllaba dicitur a graeco verbo *συλλαμβανειν*, quod significat *comprehendere*, eǵǵbefoglalni. Latine *connexiones* dici possunt.

Syllabarum aliae *longae*, aliae *breues*, aliae *communes*.

Literarum comprehensio:

ā rectum: ā, bā, dā, fā, gā, hā, kā, lā, mā, nā, pā, rā, sā, tā, uā, xā, zā.

A obliquum: a, ba, da, fa, ga, ha, ka, la, ma, na, pa, ra, sa, ta, ua, xa, za.

E rectum: ę, bę, dę, fę, gę, hę, kę, lę, mę, ńę, pę, rę, sę, tę, uę, xę, zę.

E obliquum: e, be, de, fe, ge, he, ke, le, me, ne, pe, re, se, te, ue, xe, ze.

I: ai ei, ÿ, oi, ui. Aut: ay, ey, iy, oy, uy. Ja, ie, ÿ, io, iu.

O rectum: o, bo, do, fo, go, ho, ko, lo, mo, no, po, ro, to, uo, xo, zo.

Ó Obliquum: ó, bó, dó, fó, gó, hó, kó, ló, mó, nó, pó, ró, só, tó, uó, xó, zó.

V rectum: v̌, bu, du, fu, gu, hu, ku, lu, mu, nu, pu, ru, su, tu, uu, xu, zu.

V̊ obliquum: v, bů, dů, fů, gů, hů, ků, lů, mů, nů, pů, rů, sů, tů, uů, xů, zů.

Dictio. Dictio est vox articulata, cum aliqua significatione, ex qua instruitur oratio, et in quam resoluitur. Az ighe semmi nem eǵęb, hanem oll' ſo, mell'et meg irhatnak ęs ualamit ieǵez, mel' ſobol ſobeßid liſſen ęs mell' ſoba az ſōbeßid eſmeglen̄ el oßtatik.

Dictionum aliae *simplices*, aliae *compositae*. *Compositarum* item multiplex forma. Exempla ex Donato petat puer.

Oratio. Oratio est sermo, quae dictionibus constat; Az ſobeßid semmi nem eǵęb, hanem oll' beſillis, mell' ighikbôl uaǵon.

Partes Orationis sunt octo: *Nomen*, *Pronomen*, *Verbum*, *Aduerbium*, *Participium*, *Coniunctio*, *Praepositio*, *Interiectio*; New, Newirtual̄, Beszid, Beszidhezual̄, Fĕlriszuiuô, Eǵǵbefoglal̄, Elôluetô, Kôzbeuetô.

Recensentur Grammaticae partes; et hae: *Orthographia*, Igaz irāsnak tudomāňa. *Prosodia*, Ineklishez ualo tudomāň. *Etymologia*, Ighiknek igaz tulaydonsāgārul ualō tudomāň. *Syntaxis*, Beßidnek eǵǵbeßerzisirůl ualō tudomāň.

Quae superioribus ita sunt cognatae, vt ab illis separari nullo modo possint. *Orthographia* enim literarum est, *Prosodia* syllabarum, *Etymologia* dictionum, *Syntaxis* orationum. — De quibus singulis consilium non est hoc loco agere, sed de *Orthographia* tantum, et quidem, quoad eius fieri potest, breuissime. Si quis plura his hac de re desiderat, legat ea, quae secundo tractantur libello.

DE ORTHOGRAPHIA HVNGARICI SERMONIS.

DE VOCALIVM ORTHOGRAPHIA.

Regula Prima. Rectam *vocalium* vtriusque ordinis scripturam ex superioribus puer vna cum exemplis facile discet.

DE CONSONANTIVM ORTHOGRAPHIA.

Regula Secunda. Hae quinque *consonantes*: C, G, L, N, T, et praepositae et postpositae vocalibus, nonnunquam vt peregrino nescio quo sono efferuntur: ita literarum combinationes figurasque requirunt nouas. Verum vt haec facilius assequantur pueri, voces latinas cum peregrinis coniungemus. Sunt autem hae:

Ac, ec, ic, oc, uc. Ca, ce, ci, co, cu.

Acz, ecz, icz, ocz, ucz, ǒcz, ůcz. Cza, cze, czi, czo, czu, czǒ, czů.

Aut

Aćz, ećz, ićz, ośz,ućz, ǒćz, ůćz, Cza, ce, ci, ćzo, ćzu, ćzǒ, ćzů.

Ex his ce, ci, voces sunt latinae.

Ag, eg, ig, og, ug. Ga, ge, gi, go, gu.

Aġ, eġ, iġ, oġ, uġ, ôġ, ûġ. Ġa, ghe, ghi, ġo, ġu, ġô, ġû.

Ex his ge, gi, voces erant latinae.

Al, el, il, ol, ul. La, le, li, lo, lu.

Aľ, eľ, iľ, oľ, uľ, ôľ, ûľ. Ŀa, ŀe, ŀi, ŀo, ŀu, ŀô, ŀû.

An, en, in, on, un. Na, ne, ni, no, nu.

Aň, eň, iň, oň, uň, ôň, ûň. Ṅa, ṅe, ṅi, ṅo, ṅu, ṅô, ṅû.

At, et, it, ot, ut. Ta, te, ti, to, tu.

Ať, eť, iť, oť, uť. Ṫa, ṫe, ṫi, ṫo, ṫu, ṫô, ṫû.

DE TRIBVS GENERIBVS LITERAE S ET EORVM ORTHOGRAPHIA.

Regula Tertia. Cum latinus sermo vnum tantum *s* habeat, noster tria, idque iuxta hebraeae linguae proprietatem vnum *asperius*, aliud *mollius*, tertium quod inter haec *medium* est: S *asperum* quidam per sch scribunt, nos facilioris tum scribendi tum legendi gratia per s simplex; *mollius* per ß, sic et nos; tertium item per s simplex, sicut et primum illud, nos differentiae caussa sic ſ. Primum genus hebraei שׂ *schin dextrum*, secundum ס *samek*, tertium שׁ *schin sinistrum* vocant.

As, es, is, os, us, ôs, ûs. Sa, se, si, so, su, sô, sû.

Aſ, eſ, iſ, oſ, uſ, ôſ, ûſ. S'a, ſe, ſi, ſo, ſu, ſô, ſû.

Aß, eß, iß, oß, uß, ôß, ûß. Sza, ße, ßi, ßo, ßu, ßô, ßû.

Regula Quarta. Vocales in dictionibus geminari non debent, nisi vbi ratio exigit, vt in his et similibus dictionibus: *Abraham, Aaron, Isaac*, etc

nec accentuum notis figurari, nisi in perquam paucis locis. Fit enim, vt ibi vocales geminentur, vbi natura erant longae, aut maiore oris gestu efferendae. Dictionum quippe accentum vnicuique natura in patrio sermone, absque vllis praeceptis, suppeditat. Exempla peregrinarum harum vocum copiosa ex libro secundo, quem nominatim huic rei dicauimus, peti cum possint, nullis hic nos vsi sumus exemplis.

Nomen est pars orationis cum casu, corpus aut rem proprie communiterue significans. Az new az ßobeßidnek eģģ riße, mell' tulaÿdon kippen, auaģ kőzőnsiguel ieģez testes auaģ test nilkůl ualo allatot, efetuel eģetembe.

Accidentia Nominis. Nomini accidunt sex: *Qualitas, Comparatio, Genus, Numerus, Figura, Casus.*

Qvalitas. Minemůsig.

Qualitas in Nomine duplex est: *propria*, quae est nomen vnius; *appellatiua*, quae est nomen multorum.

Comparatio. Eģģbehasonlās.

Comparatio item duplex: *Regularis*, quae certam sequitur regulam; *Irregularis* quae non.

Gradus Comparationis tres: *Positiuus*, *Comparatiuus*, et *Superlatiuus.*

Gradus Comparationis formatur in patrio nostro sermone iuxta hebraeae linguae phrasim, addita aut litera, aut particula. Litera apud hebraeos quae vicem supplet comparatiui, est מ, apud nos B; particula vero eadem apud nos, quae apud illos, et Comparatiui et Superlatiui, nempe יותר *magis*, inkābb et מאד *valde*, ighen, sine quibus gradus nullo modo possunt

formari apud nos aeque ac apud illos. Exemp: *albus*, feÿr; *albior*, feÿrb, auag inkābb feÿr; *albissimus*, felette igen feÿr. *Bonus*, io; *melior*, iobb, auág inkább io; *optimus*, felette ighen io. Est enim tam regularium, quam irregularium vna formatio. Porro vt apud latinos, ita apud nos, diminutionem accipiunt quaedam comparatiuorum, vt *grandiusculus*, *minusculus*: Nagubbadka, Kűssebbedke.

Exemplum Comparationis Regularis:

M. Albus	albior,	albissimus.
F. Alba,	albior,	albissima.
N. Album,	albius,	albissimum.
M. Felix,	felicior,	felicissimus.
F. Felix,	felicior,	felicissima.
N. Felix,	felicius,	felicissimum.
Integer,	integrior,	integerrimus.
Integra,	integrior,	integerrima.
Integrum,	integrius,	integerrimum.

Exemplum Irregularis.

Bonus,	melior,	optimus.
Bona,	melior,	optima.
Bonum,	melius,	optimum.

Genvs. Nem.

Genera Nominum sunt quinque:

Masculinum, vt *hic Magister.*

Foemininum, vt *haec Musa.*

Neutrum, vt *hoc Scamnum.*

Commune, vt *hic* et *haec Homo.*

Omne, vt *hic* et *haec* et *hoc Felix.*

Sunt, qui hoc nomen *homo*, et apud graecos, et latinos existiment masculini tantum generis esse, sub

vno tamen genere foemininum pariter significare; quod in nostra lingua imprimis verum esse vsus ostendit. Cum enim haec vox patria: ember, propria sit virorum: vsurpatur tamen interdum et de foeminino sexu, addita voce aßßoñ, quae sexus distinguat, vt aßßoñ ember. Cui tamen opinioni graeci reclamant grammatici; similiter et *Priscianus*, qui communis dicunt esse generis. Quin et apud hebraeos hominis vocabulum vno exprimitur verbo אִישׁ quod tamen sub vno genere foemininum quoque significat sexum. Est tamen et apud illos, quod genus distinguat. Nam cum verbum hoc sexum significat virilem, nihil de literis vocabuli decedit; cum vero foemininum, prima in plurali numero amittitur litera, vt אֲנָשִׁים *homines;* נָשִׁים *mulieres*. Porro ut apud hebraeos duo tantum sunt genera praecipua, ita et apud nos: *masculinum* scilicet, et *foemininum;* quae interdum per hasce particulas him, nôstiñ, eme, etc eloquimur.

REGVLAE GENERALES DE NOMINVM GENERIBVS.

Regula Prima. Nomina virorum, officiorumque virilium, item mensium, ventorum, fluviorum, generis sunt masculini. Virorum: hic *Atila*, hic *Joannes;* Officiorum: hic *Consul, Dictator, Praetor;* Mensium: *Januarius, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Junius, Julius, Augustus, September, October, November, December.*

Mensium, quibus nunc vtimur, vocabula subiungere nolui, propterea, quod haec rebus non respondent; quae, manifestum est, nuper esse conficta: ab homine nescio quo. Suspicor tamen aut monachorum, aut sacrificulorum esse inuentum. Nec semper nostros his mensium appellationibus vsos fuisse manifestum est, cum ex

aliis, tum ex hoc, quod manent adhuc apud nos quaedam germana mensium vocabula. Vt omittam interim, quod ex his quaedam nostra non sunt, vsu tamen ita recepta, vt peregrinum videantur exuisse sonum; nempe haec: Pűnkŏst, Iuan, Karaczon.

Quemadmodum Itali a re ipsa, nempe a qualitate regionis propriae, sumto vocabulo, mensibus nomina imposuere: ita et Scythae nostri. Italia calidissima est regio, et propterea imbrifera. Contra Scythia frigidissima et ob eam rem niuifera. Itaque ab imbribus Itali mensium vocabulum traxere, Scythae nostri a niuibus. Id verum esse apud illos ostendunt *September*, *October*, *Nouember*, *December*. Apud nos ratio vocabuli ho; dicimus enim Bűyt elő ho, Bűyt mās ho; item Pűnkŏst haua, Iuan haua, Karāczon haua. Verum posteaquam partim maiorum nostrorum virtute, omni memoria digna, partim et potissimum Dei benignitate, mitius nacti sumus coelum, ac scythicam regionem pannonica commutauimus, non erat forte ineptum et vocabuli ho rationem mutare, si modo id vsus (apud quem est et uis et norma loquendi) nobis permitteret; ac cum reliquis nationibus, quae omnes fere a lunae cursu mensem denominant, dicere holnap, et non honap, aut vt imperiti loquuntur, holnap. Neque enim aliud sunt menses, quam dies lunares; mense enim luna cursum suum explet. Porro quae est differentia apud latinos inter haec duo verba: *mensis* et *cras*, ea est apud nos inter holdnap et holnap. — Haec quamquam erant minutula, arbitrati tamen sumus non nihil referre, si horum pueri admonere tur, ne vnam vocem pro alia in lingua patria vsurparent. Et latini, ne voces coincidant, diligentissime vitant. Caeterum quisquis tandem ille fuit, qui mensibus apud nos no-

mina imposuit, poterat id aut ab anni partibus commodius facere, vnicuique parti suos tribuendo menses; ex . gr. quemadmodum nunc dicimus: Bůyt elő hō, Bůyt mās ho, pro *Februario* et *Martio*, sic dicere poteramus: Tēl elő, Tęl mās, Tēl harmad hō; Tauaß elő, Tauaß māsod, Tauaß harmad hō etc. Aut more Romanorum numerum sequi, apud quos mensis quisque posterior incipit a numero; dicunt enim: *Quintilis*, *Sextilis*, *September*, *October*, etc. Sic et nos poteramus első hō, māsod, harmad, neǵed, etc.

Sunt et apud poetas pulcherrimae mensium descriptiones, quae etiam huic rei materiam praestare poterant sufficientem, quas non grauabor hoc loco subiungere.

Januarius. Fů hō auaǵ Erőss ho. Hoc modo *diem lunae* vocamus hętfů, quod initium sit hebdomadae.

Iane biceps, anni tacite labentis origo,
Solus de superis qui tua terga vides.

Ouid. 1. Fastorum. — et

Ergo vbi Jane biceps, longum reseraueris annum, etc.

Ouid. 4. de pon. El. 4. — et

Ipse vides certe glacie consistere pontum,
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox vt ducat Iazis
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Idem. — et

Vndaque iam tergo ferratos sustinet orbes, etc.

Virgil. Georg. 3.

Februarius. Faǵ hō.

Vere nouo gelidus canis cum montibus humor
Liquitur et Zephyro putris se gleba resoluit etc.

Hųnc quidam etiamnum afßu ho vocant, sicut et sequentem fů heǵ. — et

Annus erat breuior, nec adhuc pia Februa norant,
Nec tu dux mensum Iane biformis eras.

Ouid. Fast. 5.

Martius. Fű heǵ.

Iam violas puerique legunt, hilaresque puellae,
Erumpunt passim gramina, veris honos.
Ouid. 3. Trist.

Aprilis. Nos: Ki nilo ho.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
Quem Venus iniecta vendicat alma manu.
Ouid. 4. Fast.

Maius. Nos: Elő ǵőmőlczű ho.

Arboreos foetus et humi nascentia fraga,
Primus dat suaues Maius odore rosas.

Ab hoc mense nunc quoque nostri rosas denominant, cum dicunt: Pűnkősti roſa.

Iunius. Kaßalo ho.

Pabula laeta boum viridantia falce recurua.
Attondunt Iunio gramina foenisecae.

Iulius siue Quintilis. Nos: Hewho, auaǵ Arato ho.

Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
Incipit a numero, nomina quisquis habet.
Ouid. 3. Fast. — et
Siccas insana Canicula messes
Iam dudum coquit, et patula pecus omne sub ulmo est.
Persius Sat. 3.
Albescit maturis messis aristis.
Ouid. 5. Fast.

Augustus siue Sextilis. Szőlő irlelő ho.

Variis nitis solet vua racemis
Ducere purpureum nondum matura colorem.
Ouid. Metamor. 3. et
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Virgil. 2. Geor.

September. Nos: Szőlő szedő ho.

Lenobathes gestit caleatis sordidus uuis,
Menseque castrantur vina sequente noua.

October. Nos: Bor uető ho.

Vt durare queant longos noua musta per annos,
October cellis condit et illa cauis.

Nouember. Nos: Borlatogatō ho.

Condita num valeant consistere, vina probantur
Illo, qui nomen, mense, Nouembris habet.

December. Vigañ lako ho.

Vester honor veniet, cum Laurentalia dicam,
Acceptus Geniis illa December habet.

Ouid. 5. Fastor.

Martialis Decembrem *fumosum* dixit Epigramm. Lib. 5.

Sed lege fumoso non aspernanda Decembri, siue quod hic mensis homines fogo solet admouere, siue quod hyeme coelum atris obducitur nubibus. Hinc opinor et nostros hyemem vocare ſôtit tęl.

Caeterum ut hae mensium descriptiones nostrae optime respondent regioni: ita non omnibus. Nec nostros maiores his mensium appellationibus in regione scythica vti potuisse manifestum est cum ex aliis, tum Ouidio, qui regionis scythicae, in qua hyems continuatur hyemi, sterilitatem his describit carminibus:

Non hic pampinea dulcis latet vua sub umbra,
Nec cumulant altos feruida musta lacus. — et
Non ager hic pomum, non dulces educat vuas,
Non salices ripa, robora monte virent. etc.

Est et in encheiridio piarum precationum similis quaedam mensium descriptio versibus endecasyllabicis facta, quam huic loco subiungerem, nisi is libellus iam puerorum manibus passim tereretur. Et haec addidi, non quo nouus vellem haberi author, sed vt ostenderem, quid nostri in appellationibus mensium poterant sequi.

Ventorum: hic *Eurus*, qui ab ortu, Nap keleti ßēl; *Zephyrus*, qui ab occasu, Nap eseti ßēl; *Auster*, qui a meridionali plaga, Al ßēl; *Aquilo*, qui a septentrione, Fel ßēl.

Cum et in profanis litteris plurima sint ventorum vocabula, et in sacris non pauca, nos plura non noui-

mus, quam haec quatuor cardinalia, idque iuxta Homeri positionem. Et haec quibus vtimur, circumlocutiones, verius sunt, quam vocabula. Proinde cum in ventorum inciderimus nomina, necessitas ipsa nos cogit, in interpretando, aut alienis pro nostris vti, aut reliqua quoque ad hunc modum circumloqui. *Austrum* audio a quibusdam vocari Juh ſēl, quemadmodum Circium Forgo ſēl, a re scilicet ipsa qui alias *iapix* dicitur, quem A. Gellius *Caurum* propemodum existimat esse. — Tengher ſēl is est forte, qui *Zephyrus.*

Fluuiorum: *Danubius*, Duna: *Sauus*, Szāua; *Drauus*, Draua; *Chrysius*, Kereſ.

Excipiuntur ab his: *Albula*, *Allia*, *Styx*, *Lethe*, quae sunt foeminina. Non desunt, qui putent, cum haec in foeminino vsurpantur ab authoribus, subintelligi debere *aquam.* Caeterum cnm plura sint flumina Pannoniae nostrae, quam illa celebrata, et quorum Plinius quoque meminit, non omnia tamen vocabula habent latina. Tiſa fluuius est Patriae nostrae, quemadmodum et Szamos, uterque nauium patiens, qui magno Hungariae nostrae sunt vsui. Nam et piscosi sunt, et per hos e salinis patriae nostrae ingentes micas salium fossilium forma quadrata excisas, trabicis nauibus salium praefecti, quos graeci halabarchas vocant, secundo amni curant deferri, ac certis locis in vsum regionis nostrae exponi. Horum alterum alii *Tiscium*, alii *Tibiscum*, appellandum censent, alterae *ανονυμος* manet. Quemadmodum plurima alia patriae nostrae flumina, quae recensere infiniti fuerat laboris.

Regula Secunda. Mulierum, ac officiorum muliebrium, vrbium, arborumque nomina generis sunt

foeminini. Mulierium: vt haec *Maria, Anna, Elysabet,* Elſebet. — Officiorum muliebrium: vt Obstetrix, Baba. — Vrbium: haec *Buda, Alba Regia,* Szękes feÿr vār, *Cassouia,* Kaſsa.

Excipe ab his, quae *um* aut *ur* finiunt, quae sunt generis neutri, vt: hoc *Pestum,* Pest, germanice Ofen; *Strigonium,* Eſtergum; *Varadinum,* Varad; *Seghedinum,* Szeghed; *Cibinium,* Szeben; *Tibur.*

Oropus nunc masculino, nunc foeminino genere inuenitur. Sunt etiam vrbium nomina, quae pluralis sunt tantum numeri, vt: *Athenae, Thebae, Quinque Ecclesiae.* — *Quinque Ecclesiam* vsurpauit Guarinus Veronensis in carminibus ad Ioannem Pannonium scriptis:

Hinc vrbs pontificem te Quinque-Ecclesia cepit.

Metri scilicet coactus necessitate.

Obseruandum est hoc in loco omnes fere vrbes ac oppida Hungariae nostrae latinis carere vocabulis; et quae latina videntur habere, a peregrina sunt omnia fere deducta voce. Ab *Ister* et *Gum* (vt quidam putant) Eſtergum, et ab hac rursum *Strigonium.* A Varad *Varadinum;* a Szeghed *Seghedinum;* a Pest *Pestum;* a Vacz *Vacia;* a Bacz *Bacia,* a Gewr (ne omnes recenseam vrbes) Gewrinum. Sic enim huius vrbis nomen in antiquis regum diplomatibus inuenitur scriptum; nunc Iaurinum et scribitur, et profertur. Non inutilem itaque operam sumserit, si quis aut vera vrbium nostrarum vocabula exquirat, aut quae dignis carent appellationibus, noua imponat. Qua in re, si non alia, haec certe non parua erat incommoditas, quod vrbium quibusdam vocabulis, cum ipso sint prope tremenda sono, cum volumus, vti non possumus. Neque id nouum debet videri; constat enim quaedam vr-

bium vocabula et olim fuisse immutata. Vrbs, quae nunc *Roma*, olim *Valentia* dicta. Quae prius *Maleuentum*, post *Beneuentum* vocari cepta; quemadmodum quae ante *Byzantium*, nunc *Constantinopolis*. Vrbibus caeterarum regionum nomina, partim graeca, partim latina voce sunt imposita; id quod et nostri sequi poterant. Graeca sunt *Roma*, *Basilea*, *Constantinopolis* etc. Latina *Florentia*, *Argentina*, *Constantia* etc. Quia vero difficile est vsum diu receptum antiquare, poterat vti vulgus imperitum vocabulis a se impositis, seque dignis; reliquos quis prohibuerit veris vti vrbium vocabulis? — *Buda* metropolis est Hungariae nostrae inter omnes Europae vrbes amoenissimo simul et commodissimo sita loco; quam cur germani nostri sua lingua Ofen vocent, nondum plane intelligo, cum alia sit vrbs Pest, alia Buda. Est oppidum in ea patriae nostrae ora, quam Meǵǵefaľa vocant, ditioni Magnifici domini D. Ioannis a Peren, mihi gratiosissimi, subiectum, septem amoenissimis collibus, et illis quidem vitiferis, conspicuum, agri fertilitate laetum, pascuis pingue, campis ac pratis floridum, fontibus ac fluminibus irriguum, syluis caeduis simul et intactis amoenissimum, fructibus omnigenis arborum fertile, auro, argento, sale diues, vbi ipse huius lucis hausi primordia, et cui me totum debeo, Siñirvāraľa a nostris dictum, quod a re ipsa, nempe quod septem subiaceat collibus, graeca compositione *Heptoropolis*, het hegű uāros, commodius appellari poterat. Cuius Patriae, alioqui dulcis, vocabulum, quo minus in scriptis meis vsurpare possim, eius fit asperitate. Neque enim pudet me patriae, non prorsus humilis; cui etsi ipse iusto nequeam ornamento esse, ipsa tamen mihi dedecori non potest esse. Poteram autem postremo hoc

vocabulo commodissime vti, si mihi id per quosdam liceret. Est ab hac patria nostra vrbs tria distans milliaria, opibus, situ, aedificiis, optimis ciuibus inclyta, quam nostri *Riuulum Dominarum* vocant; quod vocabulum germani nostri aspernati, eam rectius *Neapolim*, hoc est *nouam ciuitatem*, appellant. Quae etiam a re ipsa, nimirum a venis auri et argenti ibi repertis *Arrugiae* vocabulo dignari poterat; quae vox idem fere significat, quod in nostro sermone Baňa; vt intelligas, hanc vrbem nostros vero vocare nomine. — Szighet oppidum est arci, quam vocent Sārvār adiacens, vbi primum diuinam hanc imprimendi artem, opera quidem et impensa Principis nostri, Magnifici domini D. Thomae a Nadasd, Comitis ac Bani, ministerio vero etiam nostro, in Hungaria nostra excolere cepimus, et vnde haec Rudimenta in vsum iuuentutis qualemcunque emisimus; a re ita dictum, quod duobus fluminibus, quorum alteri *Rabae*, alteri *Gemmeo* nomen est, circumfunditur, nobis *Neanesus*, Vyßighet dicitur, quod hoc Princeps ipse in nouam redegit formam. Primum quidem illud fossa et vallo ita muniendo, vt ne furori quidem Turcae anno 1532 obsidentis patuerit. Nam clade accepta ab hoc discedere coactus est. Deinde flumina retando, mox densissimae syluae, huic imminentis, arbores lucando, et huius locum hortis amoenissimis ac pomariis consecrando; postremo ludum literarium opere latericio in hoc exstruendo. Ad hunc modum et reliquis vrbibus nostris sua poterant reddi vocabula. Verum non deerunt, certo scio, qui haec quoque rideant. Ridenda tamen non erant, in quibus constat et magnos viros operam suam collocasse. Nam et *Stephani* de vrbibus nobilissimum exstat opus, et quidam nostro etiam se-

culo ad exemplum huius non contemnendum opus edidit, in quo et nostrae Hungariae vrbium non paucarum meminit.

Arborum: *pirus*, kőrtuil' fa; *pomus*, alma fa; *prunus*, ſilua fa; *ficus*, fighe fa.

Masculina sunt haec: *oleaster*, *rubus*, *dumus*, *spinus*. Authore Seruio *siler* neutrum est. Reperitur et *ficus* interdum masculino genere. *Oleaster* Cicero in foeminino videtur protulisse, Actionis in Verrem V. *hominem*, inquit, *corripi ac suspendi iussit in oleastro quadam*, etc. Verum ibi oleaster ad arborem refertur, vt sequentia satis indicant. — Multae sunt arbores, quarum Hangaria nostra ferax est, multae quarum non. Tantum autem abest, vt omnium arborum nostro sermone habeamus vocabulum, vt in nostrae quoque regionis arborum vocabulis laboremus. Quod de arboribus dico, idem de aliis rebus, herbis, lapidibus, gemmis etc sentiendum. Nec soli nos, sed et aliae gentes, cum quibus (si *Celso* credimus) et Graeci; ne sit vt quis ex nostris ob hoc ipsum sibi ipsi displiceat.

Tertia Regula. Nomina fructuum generis sunt neutri, vt *pomum*, *pirum*, *persicum*, etc.

Haec de generalibus regulis sufficiant. Reliquas, tum generales, tum speciales commodius pueri discent ex aliis, maxime iis, qui eas carmine sunt complexi; inter quos sunt ex recentioribus Sulpitius et Liuius. Vt enim facilius discuntur praecepta, quae carminibus sunt inclusa, ita firmius retinentur.

Nvmervs, Szām.

Numeri nominum sunt duo: *singularis*, quae singulariter profertur, vt *hic magister*, az meſter;

pluralis, quae pluraliter profertur, vt *hi magistri*, az meſterek.

De numeris. Regula Prima. Et hic animaduertat puer, patrii nostri sermonis phrasim esse, vt nominibus pluralis numeri vtantur interdum aeque ac singularibus, tum scilicet cum nominibus numeralibus aut per se multitudinem significantibus nomina adduntur pluralis numeri. Cum enim hujusmodi nomina per se satis distinguant numerum, ad rem, non verba, respicientes, satis ducimus id altero significasse verbo. Sicut enim efferimus: *unus homo*: sic *duo*, *tres*, *decem*, *centum*, *mille homines*: eģģ ember, ket ember, harom ember, tiz ember, ſāz ember, ezer ember. Quodsi his iuxta latini sermonis proprietatem vti voles orationibus: *vnus homo*, *duo homines*, *tres homines*, eģģ ember, ket emberek, harom emberek etc. in patrii sermonis peccas proprietatem. Sua est vnius cuiusque linguae phrasis, quam qui in linguis diligenter non obseruant, dum aliquid interpretandum suscipiunt, in primo statim (vt in prouerbio est) limine solent impingere, ac monstro quid simile edent. Sed vt res fiat manifestior, exemplis quoque id ostendemus sequentibus. *Duo homines ascendebant in templum*, Lucae 18. ket ember meģen uala fel az templumba; Domine, decem talenta tradidisti mihi, Matth. 25. Vram, tiz talentot adal ennekem; *Si quis habet centum oues*, Lucae 15. Ha kinek ſāz iuha uaģon. *Porro qui comederant, erant quinques mille*, Matth. 14. Toabbā az kik ůttenek uala, ôt ezerēn ualānak. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Matth. 14. 20. 22. Sok az hiuatalos, keues az ualaſtott; auaģ: sokān uadnak az hiuataloſok, keuesen uadnak az ualaſtottak. Nec

dicimus: ſokak az hiuatalosok, keuesek az ualaſztottak, vt verba ipsa latina sonant.

Regula Secunda. Sunt et nomina apud latinos pleraque pluralis tantum numeri, quae apud nos singularia sunt, inter quae *nuptiae*, *inferi*, etc. Nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae Ioann. 2 Meňekezŏ lŭn. Descendit ad inferos, pokolra leſzālla etc.

Regula Tertia Dum singulis quibusdam rebus aliquid aequali ac pari numero inesse significare volumus, numerum geminamus. Atque id iuxta linguae habraeae vsum: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד *Seraphim stabant super illud, sex sex alae uni, et sex sex alae alteri.* Esaiae 6. Eģģiknek ęs hat hat ſarňa uala, az maſiknak ęs hat hat ſarňa uala. Quin et graecis hoc genus loquendi videtur esse familiare. Notum est enim sequens orationis genus apud Marcum: *Και ἐπεταξεν αυτοις ἀνακλῶσαι παντας συμπόσια επι χλωρῶ χορτῳ. Και ανέπεσαν πρασιαι, ἀνα ἑκατόν, κάι ἀνα πεντηκοντα.* Es paranczola ŭnekiek, hoģ mind le ŭltetnęk ŭkŏt eģģ eģģ lakodalomhelt oſztuāň mindennek az zŏld fŭŏň. Es letelepedinek eģģ eģģ ŭlist foglaluaň az zŏld fŭŏň ſāzaň ęs ŏtueneň. Hoc orationis genus latinis minus familiare est, id quod ex Erasmi nostri interpretatione satis apparet: *Et praecepit, vt accumbere facerent omnes, distributis conviuiis in viridi gramine. Et discubuerunt divisi in viridaria centeni et quinquageni.*

Regula Quarta. Cum pronomen, quod vim obtinet pluralis numeri, additur nomini singularis numeri, et nomen, quod in latino sermone erat singulare, efferimus in plurali, vt: *Pater noster*, mŭ aťānk; *anima nostra*, mŭ lelkŭnk. Neque enĭm dicimus: az

mů aťa, az mů lilek, vt verba sonant latina, aut vt imperiti linguae patriae loquuntur: az mięnk aťa, az mięnk lilek.

Regula Quinta. Vbi vero vno verbo vtimur plurali, et reliquo, quod graecis et latinis fuerat singulare: *Ὅπου γαρ εϛιν ὁ θησαυρος ὑμων, εϛτιν εκει και ἡ καρδια ὑμων. Vbi enim est thesaurus vester, ibi est et cor vestrum.* Mert az holott uaǵon az tů reytek marhātok, ott uaǵon az tů ßűetek ęs etc.

Figvra. Abrazat.

Figura nominum duae: *Simplex*, quae simpliciter profertur, vt *sapiens*, eßes; *composita*, quae suas habet partes, ex quibus componitur, vt *insipiens*, eßtelen.

Nomina apud latinos, auctore *Donato*, quatuor componuntur modis; tot et apud nos. Ex *duobus corruptis* vt: iāmbor, ůdnep; ex *integro* et *corrupto*, vt: huſit: ex *corrupto* et *integro*, vt: alpinz, alkocz. Integra fuerat: iō ember, ůdős nap, hus itel, alnakſagual uert pinz, alnakſagual czinalt kolcz, etc.

Casvs. Eset.

Casus nominum sunt sex: *Nominatiuus*, Neuező; *Genitiuus*, Nemző; *Datiuus*, Ado; *Accusatiuus*, Vadolo; *Vocatiuus*, Hiuo; *Ablatiuus*, Eluiuő.

DE ARTICVLO HVNGARICI SERMONIS.

Philippus Melanchthon, praeceptor noster, scribens in Grammatica sua Graeca de graeci sermonis articulis, primum *Priscianum* sequutus, latinam linguam articulum habere negat, grammaticosque latinos nominum casibus *hic*, *haec*, *hoc*, docendi gratia addidisse, non quod sermo latinus hos nosset articulos. Deinde germanicam linguam, aeque ac graecam, articulum habere; vbi etiam hoc addit, neminem posse vim articulorum graeci sermonis exacte cognoscere,

nisi ex germanico idiomate. Quae verba *Philippi* cum plerique sinistre interpretentur, sentio illum de suae tantum gentis hominibus loqui, quibus praecipue illa tradebat rudimenta, et quorum linguae proprietatem probe nouerat, non etiam reliquarum nationum, (licet sit ille *πολυγλοσσος*) vt linguas non nouit, ita de his pronunciare non poterat. Neque enim adduci possum, vt credam *Philippum* (quamuis tum, cum illa scriberet, admodum iuuenem) aut sui fuisse oblitum, vt, quid scriberet, nesciret, aut studio, quod erga suam gentem habebat, lapsum. Nihil enim dici poterat absurdius, si haec ita accipiantur, vt sentiat, nullam orbis terrae nationum linguam habere articulum nisi germanicam et graecam; habet enim et sermo noster hungaricus, perinde ac graecus. Nam de caeterarum gentium linguis iudicare nequeo. Articulus est in nostro sermone particula az, omnium generum et numerorum, quae inflecti nescit; nam quae inflectitur, pronomen est; minima quidem illa, sed quae magnam orationi addat tum maiestatem, tum splendorem, si quis illa recte vtatur. Quemadmodum in graeco, sic in nostro sermone suus articulo est locus. In tenuique labor est, at gloria non tenuis. *Hic* in sacris literis non loco additus, aut loco detractus (vt vere Chrysostomus et Augustinus senserunt) sensum facit aut orthodoxum, aut haereticum. Sed vt praedicta facilius assequantur pueri, sequens placuit subiicere exemplum: *Και εσαι εν ταις εσχαταις ήμεραις, λεγει ὁ Θεος, εκχεω απο του πνευματος μου επι πασαν σαρκα, και προφητευσουσιν ὁι υἱοι ὑμων, και αι δυγατερες ὑμων. Και ὁ νεανισκοι ὑμων ὁρασεις οψονται, και ὁι πρεσβυτεροι ὑμων ενυπνια ενυπνιασθησονται. Καιγε επι τους δουλους μου, και επι τας δουλας μου εν ταις ήμεραις εκει-*

ναις εκχεω απο 7ου πνευμα7ος μου, και προφη7ευσουςι.

Es liſsen az utolso napokban, az Iſten monǵa, ki fogok ôtteni az en lelkembôl minden teſtre, ęs profetalni fognak az tů fiaitok ęs az tů leaňitok Az tů iffiaitok lātāst fognak lātni, ęs az tů uineitek ālmat fognak lātni. Ęs bizoňāual az napokban ki fogok ôtteni az en lelkembôl, az en ſsolgaimra, ęs az en ſsolgalō leaňimra, ęs profetalni fognak. In hoc exemplo videre est, quod sicut graeci, ita nos articulo vtimur; toties enim repetitur articulus in nostro sermone, quoties in graeco, qui tamen in latino non est. Quod vt sit manifestum, hunc Prophetae locum latine quoque subiiciam: *Et erit in nouissimis diebus, dicit Deus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae. Iuuenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos, et super ancillas meas, in diebus illis effundam de spiritu meo, et prophetabunt.* Hoc vnico exemplo vti ad rem, quam quaerimus, demonstrandam satis esse duxi, quod pueri haec tum demum rectius intelligent, cum per aetatem robur in literis colligere ceperint, ac graecos versando auctores patrii sermonis phrasim vsu in his deprehendent.

Dévaius noster literis prodidit, huius articuli extremam literam z ad omnes eam sequentes literas immutari debere, non secus ac apud latinos vsu venire solet in praepositione *ad* cum in compositionem venit: ab barat, ac Christus, ad doctor, af farkas, ag galamb, ah harang, ak kalan, al lō, am mester, an nemzet, ap pap, ar remete, as sereg, at tengher, au uarga, etc. his enim, et similibus, vtitur exemplis. Cuius ratio, quamuis amici, mihi haud probatur. Pri-

mum, quod etsi vulgus imperitum ad hun: loquatur modum, non continuo tamen illius errori patrocinandum est, quin potius remedium illi quaerendum. Deinde quod particulae *ab*, *ac*, *ad*, *af* etc. in nostro sermone omni prorsum carent significatione, praesertim extra compositionem. Nam in latino praepositiones sunt, vt *abbreuio*, *acclamo*, *affero*, *aggrauo*, *alleuo* etc. pro: *adbreuio*, *adclamo*, *adfero*, *adgrauo*, *adleuo*, etc. Postremo, quod in omni fere lingua est quaedam in pronunciando varietas, ratio tamen orthographiae apud omnes certa est. Hebraei scribunt יְהוָה et יְיָ, proferunt autem non quod verba ipsa sonant, sed aliud quiddam. Graeci *ἀγγελος*, *σφιγξ*, *ἐγχειριδιον*, pronunciant autem: *angelos*, *sphinx*, *enchiridion*. Latini, Quintiliano teste, quasdam literas scribunt quidem, parum tamen exprimunt; non eximunt, sed tantum in pronunciando obscurant. Et nunc Itali multa secus pronunciant tum in latino, tum in vernaculo sermone, quam literis notentur. Germanos nostros, audio ab illis, qui huius linguae periti sunt, idem facere. Horum exemplo et apud nos, etsi sunt, qui pronuncient ab barat, af farkas, ap pap, ad diak etc. articuli tamen extrema litera perpetuo scribenda est per z, non alias consonantes, vt ratio Orthographiae constet apud nos aeque ac apud caeteras nationes. Neque enim video, quid obstet, quominus praedictae voces per hoc literarum genus et scribantur et proferantur. Illud manifestius est, quam vt negari possit, esse in nostra etiam lingua, vt in aliarum gentium, literarum transmutationes, de quibus in sequentibus non nihil attingemus, cum de inflexionibus orationis partium agere ceperimus, in quibus potissimum haec vsu venire solet transmuta-

tio. Az particula cum inflectitur, vt initio dixi, pronomen est, non articulus, in cuius inflexione extrema litera z aliquoties in aliam transit literam, vt in Capite: *de Pronomine* videbimus. Nunc, quae ad *nominum pertinent inflexiones*, trademus, in quibus suus cuique casui est articulus.

DECLINATIO. Haytogatas.

Declinationes in Nomine sunt qninque: *Prima*, Elsŏ; *Secunda*, Māsod; *Tertia*, Harmad; *Quarta*, Neǵed; *Quinta*, Ŏtŏd.

Primum, noster sermo vnam tantum nouit nominum omnis generis inflexionem. Deinde sicut apud hebraeos, sic apud nos, casus certis distinguuntur literis et syllabis: hoc tamen nostra declinatio ab illorum differt declinandi ratione, quod illi literas ad casuum adiiciunt principia, nos ad finem. Postremo, vt apud illos *Nominatiuus* nullis distinguitur literis, sic etiam apud nos; *Genitiui* singularis litera significatiua est ę; *Datiui* k; *Vocatiui* eadem quae Nominatiui; *Ablatiui* l. — *Nominatiui* pluralis k; reliquorum eaedem, quae fuerat singularium. — Facile autem puer distinguere poterit numerum, si ad literam k respiciat, cui reliquorum casuum literae semper subiiciuntur. Hic tamen notandum, quod nominatiuus pluralis pro k i literam habebit, si aliis nominum casibus addatur nominatiui vel singularis k pluralis; *Videntes filii dei filias hominum:* Lātuāñ az Istennek fiai az embereknek leāñit etc.

Hae praedictae literae, tametsi certissimae sint casuum notae, videntur tamen casus varias habere literas, cum non habeant. Idque multis causis vsu euenire solet. Primo, *ratione Constructionis;* alia enim est ratio syntaxeos nostrae linguae, alia latinae

Non semper iisdem casibus oratio absoluitur in nostro sermone, quibus in latino. In hoc enim, vt paucis quibusdam vtar exemplis, alterum duorum substantiuorum nominum coniunctim positorum ponitur in *genitiuo*, possessionem significante: in illo in datiuo, adquisitionem denotante. *Filius hominis* dicunt latini; nos: *filius homini*, az embernek fia. Nec dicimus iuxta latinae linguae phrasim: az emberę fiu, in genitiuo possessionem notante. Quodsi possessionem significare volumus, dicimus: ez fiu ez emberę. Sic coniunctim nunquam duobus vtimur *ablatiuis* in oratione patria, sed pro altero alterum vsurpamus casum, aut eum, qui latinis erat *nominatiuus*, aut *accusatiuus*, aut alius quispiam ex caeteris. *Nominatiuum* vsurpamus in hac et similibus: *herode regnante* az herodes orszagot biruāñ; accusatiuum in hac et huic simili: *mendicato pascitur ille cibo*, kuldult eledeluel il. Qua forma loquendi si seiunctim vtamur, latinos imitari possumus: eledeluel il, de kuldultual, az az, mellet kuldultanak. — Quaedam orationes vsu formam induerunt latinam. Verbum: *metuo*, in latino sermone nunc accusatiuum requirit casum: vt *metuo te*, nunc datiuum: *metuo tibi:* in nostro sermone autem *ablatiuum cum praepositione*, aut *accusatiuum*. Exemplum primi fuerit: filek te tůled. Exemplum secundi: filtelek tighedet. Vitiose itaque loquuntur, qui dicunt: fillek tighedet, aut: filek teneked. Quod de his orationibus sentio, idem de multis aliis iudica; sed non ratione pronominum separatorum, vt: *pater noster*, *anima nostra*, mů atānk, mů lelkůnk. Neque enim dicimus: mienk ata, mienk lilek, vt verba ipsa latina sonant; etc. — Tertio, *ratione pronominum affixorum*, vt: *Monachus factus*,

scholasticus factus; diues factus, Barattā, diakkā, kazdaggā lůn; in quibus orationibus extrema nominatiui litera geminatur, vt vides, et illi ā rectum, nota nimirum pronominum affixorum, additur, de quibus suo loco copiosius. Nominatiui erant seiunctim: barat, diak, kazdag. — Quarto: Nominum deriuatorum; vt: *diuina sapientia*, *humana stultitia*, Isteni bőlczeſig, emberi balgatagſag etc. et hic ad extremam nominatiui literam *i* apponitur; nota nimirum nominum deriuatorum. Nominatiui erant seorsim positi: Isten, ember etc. — Quinto: *ratione participiorum*, vt: *Videns autem phariseus*, lątuaň az far; *videntes Magi stellam*, lātuān az czillagot az bőlczek; *Herode regnante*, az Herodes az orßagot biruāň. — Sexto: *ratione praepositionum;* cum enim praepositiones fini adiiciantur casuum in patrio nostro sermone, non principio, vt verius *postpositiones* eas appellare debeamus, quam *praepositiones*, varietati materiam interdum ministrant, idque in accusatiuo magis, quam ablatiuo; quamquam et in hoc. Exemplum primi: *in domo*, az hāzban; *in agro*, az mezőň; *in templo*, az templumban. Exemplum secundi: *a nobis*, mů tůllůnk, *a vobis*, tů tůlletek, *ab illis*, ů tůllők, etc.

Ex his et similibus dicendi formis facile datur intelligi, tota via, totoque coelo errare illos, qui nil putant inter patriae nostrae et latinae linguae constructionem differre; quique in interpretando genus omne orationis ad latinae linguae loquendi formam exigunt. Quamvis in quibusdam loquendi formulis communicemus cum illis, tamen pars ea non est centesima pro his quibus ab illis variamus. Id verum esse intelliget, quisquis ad linguarum proprietates

diligenter respiciat, quod omnino faciendum est iis, qui e studiorum suorum messe copiosa non inanes culmos aut leves stipulas, sed ipsissimam frugem colligere volent. Verum quotusquisque est, qui id praestet? Nam is demum doctissimus omnium habetur, qui quam plurima edat, non qui quam optima. — Sed iam nos ad id, quod consectaneum est veniamus:

Prima Declinatio. Est, quae mittit genitiuum singularem et datiuum singularem in *ae;* vt *Musa, Musae, Musae.*

Paradigma Primae Declinationis.

Singularis:

N. haec		sa,	zon̄,
G. huius		sae	zon̄ę,
D. huic		sae	zon̄nak,
Acc. hanc	Mu	sam az Istenaſſ	zon̄t,
V. o		sa	o . . zon̄,
Abl. ab hac		sa.	zontul.

Pluralis:

N. hae		sae,	zoñok,
G. harum		sarum,	zoñokę,
D. his		sis,	zoñoknak,
Acc. has	Mu	sas, az Istenaſſ	zoñokot,
V. o		sae,	o . . zoñok.
Abl ab his		sis.	zoñoktul.

Sic: *Aeneas, Aeneae, Enchises, Enchisae.* Sic hebraea: *Adam, Abraham,* inflectat puer.

Secunda Declinatio. Est quae mittit genitiuum singularem in *i* et datiuum in *o*, vt: *magister, stri, stro.*

Paradigma secundae Declinationis.

Singularis :

N. hic		ter,	ter,
G. huius		tri,	terę,
D. huic		tro,	ternek,
Acc. hunc	Magis	trum, Az Mes	tert,
V. o		ter,	o . . ter,
Abl. ab hoc		tro.	tertůl.

Pluralis :

N. hi		tri,	ek,
G. horum		trorum,	ekę,
D. his		tris,	eknek,
Acc. hos	Magis	tros az Mester	eket,
V. o		tri,	o . . ek,
Abl. ab his		tris.	ektůl.

*

Singularis :

N. hoc		num,	d,
G. huius		ni,	dé,
D. huic		no,	dnak,
Acc. hoc	Scam	num, Az pa	dot,
V. o		num,	o . . d
Abl. ab hoc		no.	dtul.

Pluralis :

N. haec		na,	dok,
G. horum		norum,	dokę,
D. his		nis,	doknak,
Acc. haec	Scam	na, az pa	dokot,
V. o		na,	o . . dok,
Abl. ab his		nis,	doktul.

Tertia Declinatio. Est, quae mittit *genitiuum singularem* in *is* et *datiuum* in *i*; vt *Sacerdos, dotis, doti.*

Paradigma tertiae Declinationis.

Singularis :

N. hic et haec	dos,		ember,
G. huius	dotis,		emberę,
D. huic Sacer	doti,	Az Egg-	embernek,
Acc. hunc et hanc	dotem	házi	embert,
V. o	dos		o . . ber,
Abl. ab hoc et ab hac	dote vel ti.		. . tűl.

Pluralis:

N. hi et hae	dotes,	ek,
G. horum et harum	tum,	ekę,
D. his Sacer	dotibus	eknek,
Acc. hos et has	dotes	eket,
V. o	o . . dotes	o . . rek,
Abl. ab his	ab his dotibus	tűl.

*

Singulariter:		*Pluraliter:*	
N. hoc	ma,	haec	ta,
G. huius	tis,	horum	torum,
D. huic	ti,	his	tibus,
Acc. hoc Dog	ma,	haec Dogma	ta,
V. o	ma	o	ta,
Abl. ab hoc	dogmate	ab his	ab his dogmatibus.

Quarta Declinatio. Est, quae mittit *genitiuum singularem* in *us*, et *datiuum* in *ui*, vt *fructus, fructus, fructui.*

Paradigma quartae Declinationis.

Singularis:

N. hic		ctus,		cz,
G. huius		ctus,		czę,
D. huic		ctui,		cznek,
Acc. hunc	fru	ctum,	Az ǵőmől	czőt,
V. o		ctus,		o . . . cz,
Abl. ab hoc		ctu.		cztűl.

Pluralis:

N. hi		tus,		czők,
G. horum		tuum,		czőkę,
D. his		tibus,		czőknek,
Acc. hos	fruc	tus,	Az ǵőmől	czőket,
V. o		tus,		o . . . czők,
Abl. ab his		tibus		czőktűl.

Quinta Declinatio. Est, quae mittit *genitiuum singularem* in *ei*, et *datiuum* similiter, vt: *species*, *speciei*, *ei*.

Paradigma quintae declinationis.

Singularis :

N. haec		es,		p,
G. huius		ei,		pę,
D. huic		ei,		pnek
Acc. hanc	speci	em,	Az ki	pet,
V. o		es,		o . . p.
Abl. ab hac		e		ptűl.

Pluralis :

N. hae	es,		pek,
G. harum	erum,		pekę,
D. his	ebus,		peknek,
Acc. has speci	es,	Az ki	peket,
V. o	es,		o . . pek,
Abl. ab his	ebus.		pektűl.

In his nominum inflexionibus facile est cernere latinum sermonem articulo carere. Cum enim dicimus : *hic magister*, az mester, articulo nos vtimur; alioquin dicendum erat: *hic magister*, ez mester; *huius magistri*, ez mesterę; per pronomina scilicet, quae ad generum et casuum doctrinam faciendam grammatici addidere latini , non vt essent articuli. Jure igitur haec Donatus *pronomina* vocat *articularia*. Quia vero vtilissimum est, iuxta *Diomedis Grammatici* praeceptum, pueros per Chrias exercere, vt hoc exercitii genere doctrinas casuum in orationibus facilius possint animaduertere , huius rei hoc sit exemplum :

Singularis:

Nominatiuus: Magister doctus doctos reddit discipulos ; Az tudos mester tudos tanÿtuāñokot tißen.

Genitiuus: Magistri docti est doctos reddere discipulos; Az tudos mesterE, hoǵ tudos tanÿtuāñokot tegen.

Datiuus: Magistro docto docti sunt discipuli; Az tudos mesterneK tudos tanÿtuañi uadnak.

Accusatiuus: Magistrum doctum decet doctos habere discipulos : Az tudos mesterT illeti, hoǵ tudos tanÿtuañi legenek.

Vocatiuus: Magister docte, tuum est doctos red-

dere discipulos; O te tudos mester, te hozzād illik, hoǵ tudos tanÿtuāñokot tiǵ.

Ablatiuus: A magistro docto docti prodeunt discipuli; Az tudos mestertůL tudos tanÿtuañok liſsnek.

Pluralis:

Nominatiuus: Magistri docti doctos reddunt discipulos; Az tudos mestereK tudos tanÿtuāñokot tiſsnek.

Genitiuus: Magistrorum doctorum est, discipulos doctos reddere; Az tudōs mestereKÉ, hoǵ tudos tanÿtuāñokat tiſsnek.

Datiuus: Magistris doctis docti sunt discipuli; Az tudōs mestereKNEK tudos tanÿtuāñi uadnak.

Accusatiuus: Magistros doctos decet doctos habere discipulos; Az tudos mestereKET illeti hoǵ tudos tanÿtuañi leǵenek.

Vocatiuus: Magistri docti, doctos reddite discipulos; Tů tudos mestereK, tudossokkā tegitek tanÿtuañitokot.

Ablatiuus: A magistris doctis docti prodeunt discipuli; Az tudos mesterektůL tudos tanÿtuañok liſsnek.

In his orationibus videre est suum vnicuique casui esse articulum, suas casuum notas, iuxta praeceptiones superius a nobis traditas. Ad hanc formam poterunt pueri in omnibus declinationibus exerceri.

Pronomen est pars orationis, quae pro nomine posita, tantumdem pene significat, personamque interdum recipit. Az newirtualo az ſo beſsidnek eǵǵik riſse, melÿ az newirt uettetuiñ, kőzel uǵan añnit iegez, es niha ſemilt uiſsen fel.

Vt in hebraea lingua, ita in hungarica, sciat puer pronominum aliud esse *affixum*, aliud *separatum*. *Affixa* dicuntur, quae dictionibus sic cohaerent, vt seorsim stare non possint; *separata* vocantur, quae in orationis contextu per se stare possunt, nec faciunt vnum cum alia dictione corpus. Adhaerent autem affixa nominibus et verbis. Affixorum *cum nominibus* notae sunt in patria nostra lingua primum *vocales* et *rectae*, et *obliquae*; deinde consonantes m, d etc. et cum his syllabae quaedam. — *Cum verbis*, praeter vocales praedictas i, m, d, l, et syllabae quaedam; de quibus ordine exempla trademus Ac primum

De affixis cum Nominibus.

De A recto.

Monachus		barattā
scholasticus	factus	diākkā
dīues	etc.	kazdaggā
impius		gonosszā lûn.

De A obliquo.

Pater		aīta.
mater	illius	aīna.
filia		leaña.
soror		hūga.

De Ę recto.

Homo		emberrę
puer	factus	gyermekkę
pauper		ßeghiňňę
insolens		keuillę.

De Ę obliquo.

Vxor		felefighe,
filius	illius	ġermekę,
frater er nanus		ûccze
leuir		Sûe.

In his exemplis extremae vocales ā, a, ę, é, sunt notae affixorum pronominum. Maior est autem emphasis in his et similibus orationibus: Pappā, barattā, diakkā. emberrę, ßeghinnę lůn etc. quam in his: Ember, pap, diak lůn benne, etc. Idque haud dubie ratione pronominum affixorum vsu venire solet, quorum vim praedictae orationes includunt; cum enim ad hunc loquor modum: pappā, diakkā, barattā lůn, rem et personam quasi digito demonstro, vt: *hoc factus est*, *illud factus est*; imezzę lůn, amazzā lůn.

De Consonantibus.

De M. — *Pater meus*, aṫām; *mater mea*, aňām; *filius meus*, fiam.

De D. — *Pater tuus*, aṫād; *mater tua*, aňād; *filius tuus*, fiad.

De Syllabis.

Pater noster, aṫānk; *mater nostra*, aňānk; *Filius noster*, fiunk.

Pater vester, aṫātok; *mater vestra*, aňātok; *filius vester*, fiatok.

Pater, *mater*, *filius illorum*, Aṫṫok, aňňok, ſiok etc. et hic consonantes m, d, et syllabae nk, tok, ok notae sunt affixorum pronominum.

Ex his iam facile est cernere, latinam linguam affixis pronominibus prorsus carere, nostram vero illa, perinde ac hebraeam, habere; quod vt sit manifestius, hebraea cum nostris coniungam:

אָבִיו	אָבִיךָ	אבי
aṫṫa,	aṫād.	aṫām
אֲבִיהֶם	אֲבִיכֶם	אֲבִינוּ
aṫṫok.	aṫātok.	aṫānk.

Haec enim praedicta idem prorsus significant quod sequentia: *pater meus*, *pater tuus*, *pater suus*, *pater noster*, *pater vester*, *pater illorum*: Az en atām, az te atād, az ů atťa, az mů atānk, az tů atātok, az ů atťok. Satis enim distinguunt personam ac numerum vel citra horum pronominum separatorum adiunctionem. In graeco et latino sermone personae subintelliguntur, in hebraeo et hungarico dictionibus includuntur. Vt autem facilius possint pueri assequi, quo pacto pronomina affixa nominibus et verbis adhaereant, primum nomina ipsa placuit seorsum ponere, deinde cum affixis pronominibus diversi numeri ac personae.

Pronomina affixa primae personae singularis numeri.

Auus, ős, *auus meus*, ősőm.
Socer, Ip, *socer meus*, ipam.
Socrus, nap, *socrus mea*, napam.
pater, at, *pater meus*, atām.
mater, añ, *mater mea*, añām.
frater maior natu, Bat, *frater meus*, batām.
frater minor natu, V̊cz, *frater meus*, V̊czem.
filia, leāñ, *filia mea*, leāñom.
Soror, hūg, *soror mea*, hugom.
leuir, ſů, *leuir meus*, ſůem.

His nominibus seorsum sumtis affixa pronomina adhaerent ad hunc modum vt superius vides.

Secundae personae singularis numeri ad hanc formam:

Auus tuus, ősőd; *socer tuus*, ipad; *socrus tua*, napad; *pater tuus*, atād; *mater tua*, añād; *frater tuus*, batād, v̊czed; *filia tua*, leāñod; *soror tua*, hugod; *leuir tuus*, ſůed.

Item: *tu pater*, aĭa; *tu mater*, aña; *tu frater*, baĭa, v̊cze. Ista enim nomina non sunt seorsum sumpta, sed cum affixis pronominibus, siquis diligenter rem aestimare velit. Vsu tamen receptum est, vt his vtamur interdum, vt simplicibus.

Tertiae personae singularis numeri hoc pacto:

Auus illius, ů̊se; *socer*, ipa; *socrus*, napa; *pater* aĭ̄a; *mater*, añ̄a; *frater*, baĭ̄a, v̊ccze; *filia*, leaña; *soror*, huga; *leuir*, fů̊e.

In hac persona quaedam nomina extremam literam geminant, quaedam non; de quo paulo inferius.

Primae personae pluralis numeri sic:

Auus noster, Ů̊sůnk; *socer noster*, ipůnk; *socrus nostra*, napůnk; *pater noster*, aĭ̄ānk; *mater nostra*, añ̄ānk; *frater noster*, Baĭ̄ank, v̊czēnk, *filia nostra*, leāñunk, *soror nostra*, hūgunk; *leuir noster*, Sů̊ůnk.

Secundae personae pluralis numeri hoc modo:

Auus uester, Ů̊sů̊tů̊k; *socer uester*, ipatok; *socrus uester*, napatok; *pater uester*, aĭ̄ātok; *mater uestra*, añ̄ātok; *frater uester*, baĭ̄ātok, v̊czetek; *filia uestra*, leañotok; *soror uestra* hūgotok; *leuir uester*, sů̊etek.

Tertiae personae pluralis numeri ad hunc modum:

Auus illorum, Ů̊sů̊k; *socer*, ipok; *socrus*, napok; *pater*, aĭ̄ok; *mater*, añ̄ok; *frater*, baĭ̄ok, v̊czů̊k; *filia*, leāñok; *soror*, hů̊gok; *leuir*, Sů̊k.

REGULAE DE CONIUNCTIONE NOMINUM CUM AFFIXIS PRONOMINIBUS.

Regula Prima. Si nominis postrema litera vocalis fuerit, ipsa non geminatur, sed illi affixum simpliciter additur; Exemplum: *Judex factus*, Bírōā

lûn; *Iudaeus factus* ſidōā lûn; *adoptauit in filium*, fiuā fogadā, etc.

Excipe ab hac regula sequens orationis genus: embernek fia. Neque enim dicimus: embernek fiua, iuxta regulam prius a nobis positam.

Secunda Regula. Si nominis extrema litera consona fuerit, interdum ipsa geminatur, et illi affixum additur pronomen, interdum vero non geminatur. Exemplum primi: atťa, aňňa, batťa, ûccze; item: pappā, barāttā, deakkā lûn, etc. Exemplum secundi: ipa, napa, ſûe, huga. Nomina erant seorsum posita: ať, aň, ûcz, pap, barat, deak; ip nap, ſû, hug etc.

Hactenus quomodo affixa pronomina nominibus adhaereant, diximus: nunc quo pacto eadem verbis addantur ostendemus:

De Vocalibus, quae vim affixorum Pronominum in verbis aeque vt in Nominibus retinent.

De A recto tertiae personae singularis numeri.

Praecepit ille, megparanczolā; *Iussit*, meghagyā; *benedixit*, megaldā; *maledixit*, megatkozā; *dixit*, ázt mondā.

De A obliquo tertiae personae singularis numeri.

Dixit ille, uǵ monda: *Optauit*, kiuana; *reliquit*, elhaǵa.

De E recto tertiae personae singularis numeri.

Creauit ille, teremtę; *fecit*, tivę; *genuit*, nemzę.

De E obliquo tertiae personae singularis numeri.

Tulit ille, ſenuede; *quaesiuit*, kereſe; *pepercit*, meg kimille.

De I. tertiae personae singularis numeri.

Pulsat ille, ût: *ferit*, ueri; *facit*, tißi; *amat*, ßereti; *contemplatur*, nizi.

De Consonantibus notis affixorum Pronominum cum Verbis.

De M *primae personae singularis numeri.*

Ego amo, Szeretem, *doceo*, tanÿtom, *lego*, oluasom, *audio illum*, halgatom.

De D *secundae personae singularis numeri.*

Tu amas, Szereted, *doces*, tanÿtod, *legis*, oluaſod, *audis*, halgatod *hunc aut illum.*

De L *primae personae singularis numeri.*

Ego amo, doceo, lego, audio, adiuuo te. Szeretlek, tanÿtlak, oluaſlak, halgatlak, seghÿtlek.

De syllabis quibusdam primae personae pluralis numeri.

Nos amamus, docemus, legimus, audimus. Szeretûnk, tanÿtunk, oluaſunk, hallgatunk.

Secundae personae pluralis numeri.

Vos amatis, docetis, legitis, auditis. Szerettek, tanÿtotok, oluaſtok, halgattok.

Tertiae personae pluralis numeri.

Illi amant, docent, legunt, audiunt. Szeretnek, tanÿtnak, oluasnak, halgatnak.

Libet autem verba primum seorsum ponere, id quod in nominibus fecimus; deinde cum pronominibus affixis, quo facilius haec pueri assequantur.

Inflexio verborum seorsum positorum.

Ego amo, ßeretek; *amas*, ßereccz; *amat*, ßeret. — *doceo*, tanÿtok; *doces*, tanÿtaß; *docet*, tanÿt. — *lego*,

oluaſok; *legis*, oluaſß; *legit*, oluas. — *audio*, halgatok; *audis*, halgaccz; *audit*, halgat.

Inflexio cum pronominibus affixis.

Ego amo hunc aut illum, ßeretem; *amas*, ßereted; *amat*, ßereti; — *doceo*, tanÿtom; *doces*, tanÿtod; *docet*, tanÿta. — *lego*, oluaſom; *legis*, oluaſod; *legit*, oluaſſa; — *audio*, halgatom; *audis*, halgatod; *audit*, halgatta.

Ego amo te, ßeretlek; *amas*, ßereccz; *amat*, ßeret; — *doceo*, tanÿtlak; *doces*, tanÿtaß; *docet*, tanÿt; — *lego*, oluaſlak; *legis* oluaſß; *legit* oluas; — *audio*, halgatlak; *audis*, halgaccz; *audit*, halgat.

Obſeruet puer: Cum verba inflectimus ad hunc modum: ßeretek, ßereccz, ßeret, etc. nullis vtimur pronominibus affixis. Caeterum cum idem verbum inflecto sic: ßeretem, ßereted, ßereti, aut: ßeretlek, ßereted, ßereti, affixis vtor pronominibus, quorum vim literae i, m, d, l. etc. exprimunt, numerorumque, temporum, ac personarum differentias suapte natura satis indicant. Cum enim ad hunc loquor modum: ßeretem, ßereted, ßereti, aut: ßeretlek, ßereccz, ßeret, significanter loquor, non minus, quam si hoc pacto loquar: En ßeretem, te ßereted, ű ßereti. En ßeretlek, te ßereccz, ű ßeret. Quae res manifestissime ostendit, magnam noſtrae linguae cum sacra illa, nimirum hebraea, esse affinitatem. Vt autem id cunctis sit manifestum, nostram linguam cum hebraea hic quoque coniungemus:

פָּקָדָהוּ	פְּקַדְתָּהוּ	פָּקַדְתִּיךָ
visitavit eum,	visitasti eum,	visitavi te,
meglatogatā,	meglatogatād,	meglatogatālak,

פְּקַדְתִּיהוּ	פְּקָדוּךָ	פְּקַדְתֻּהוּ
visitavi eum,	visitaverunt te,	visitastis eum,
meglatogatām,	meglatogatānak,	meglatogatātok,
	פְּקַדְנוּךָ	פְּקַדְנוּהוּ
	visitavimus te,	visitavimus eum,
	meglātogatānk,	meglatogatok.

Quae verba re ipsa idem significant cum affixis, quod cum separatis, meg lātogatām ůtet, meg lātogatālak tighedet, meg lātogatām azt etc.

Pronomini accidunt sex; *Qualitas*, *Genus*, *Numerus*, *Figura*, *Persona*, *Casus*.

QVALITAS.

Qualitates pronominum sunt tres: *Finita*, *Infinita*, *Minusque finita*.

Finita, quae certum notat numerum et orationem dirigit ad certam personam, vt: *Ego*, En;

Infinita, quae certam non recipit personam vt: *quis*, *quae*, Kiczoda, *quod*, Miczoda;

Minusque finita est quae certis et incertis personis aptari potest, vt: *ipse*, V̊.

GENVS.

Genera pronominum sunt quatuor: *masculinum*, vt: hic; *foemininum*, vt: haec; *neutrum*, vt: hoc, ez; *commune*, vt: *ego* en; *tu*, te.

Diximus supra, cum de articulo nostri sermonis ageremus, particulam az articulum esse, qui omnia complecteretur genera et numeros. Hic rursum admonendi sunt pueri, particulas Amaz, Ez, pronomina esse, quae ad omnia referantur genera, masculinum, foemininum, et neutrum; idque contra hebraei, graeci pariter et latini sermonis proprietatem. Dicimus enim *ille homo*, amaz ember, *illa mulier*, amaz aſſzoñ ember;

illud ens, amaz āllat; *hic homo*, ez ember; *haec mulier*, ez asszoñember; *hoc ens*, ez āllat.

NVMERVS.

Numeri pronominum sunt duo: *singularis*, vt: *ego*, en; pluralis, vt: *nos*, mű.

FIGVRA.

Figurae pronominum sunt duae: *simplex* vt: *quis*, kiczoda; *composita*, vt: *quisquis*, valakiczoda.

PERSONA.

Personae pronominum sunt tres: *prima*, vt: *ego*, en; *secunda*, vt: *tu*, te; *tertia*, vt: *ille* amaz.

CASVS.

Casus pronominum sunt sex, vt et nominum: *Nominatiuus, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, Ablatiuus.*

Obseruet puer, vt nomina, ita pronomina quaedam esse; quae Vocatiuum non habeant; cum autem Vocatiuus vsurpatur, id fieri per aduerbium. Caeterum quae de nominum inflexionibus tradidimus, hic quoque locum habent. Pauci enim sunt pronominum casus, qui a Nominum in nostro sermone varient casibus. Id uno aut altero paradigmate pueris demonstrasse sufficiat, quos volumus absolutam pronominum inflexionem ex *Donato* petere. Diuisimus autem pronomina in duas classes, quo facilius pueri vnum quodque pronomen eiusdem formae in suo ordine discant inflectere, quod fieri in turba non poterat.

DECLINATIO.

Declinationes in pronomine sunt quatuor:

Prima Declinatio. Est, quae mittit Genitiuum singularem in: *i* vel *is*, et Datiuum in: *i*. vt: *ego, mei* vel *mis; mihi;* et huius ordinis pronomina sunt tria: *ego, tu, sui.*

Secunda Declinatio. Est, quae mittit genitiuum singularem in *ius*, et datiuum in *i*, vt: *ille, illius, illi.* Et huius ordinis pronomina sunt quinque, scilicet: *ille, ipse, iste, hic, is.*

Tertia Declinatio. Est, quae mittit genitiuum singularem in *i*, et datiuum in *o*, vt: *meus, mei, meo;* vel: *meum, mei, meo*; aut in *ae* diphthongon, et datiuum similiter, vt: *mea, meae, meae;* et huius ordinis sunt quinque pronomina: *meus, tuus, suus, noster, vester.*

Quarta Declinatio. Est, quae mittit genitiuum singularem in: *atis*, et datiuum in: *ati*, vt: *nostras, nostratis, nostrati; vestras, vestratis, vestrati.* Cuius ordinis Pronominum sunt duo: *nostras* et *vestras.*

Paradigmata Pronominum primi ordinis:

EGO.

Singulariter

N. Ego, en,
G. mei, enmagamnak,
D. mihi, ennekem,
Acc. me, enghemet,
V. —— ——
Abl. a me, en tůlem.

Pluraliter

N. Nos, mů,
G. nostrum vel nostri, mięnk,
D. nobis, můnekůnk,
Acc. nos, můnkőt,
V. o nos, o mů,
Abl. a nobis, mů tůlůnk.

TV.

Singulariter

N. Tu, te.
G. tui, vel tis, temagadnak,

D. tibi, teneked,
Acc. te, tighedet,
V. o tu, o te,
Abl. a te, te tûled.

Pluraliter.

N. Vos, tû.
G. vestrum vel vestri, tietek,
D. vobis, tûnektek,
Acc. vos, tûtôkôt,
V. o vos, o tû,
Abl. a vobis, tû tûletek.

SVI.

singulariter et pluraliter.

G. Sui, Vmaganak, Vmagoknak,
D. sibi, ûneki, ûnekiek,
Acc. se, ûtet, ûkôt,
Abl. a se, û tûle, û tûlôk.

Huius ordinis pronomina degenerant, vt vides a nominum inflexione, praeterquam in accusatiuo, in quo casu semper literam retinent *t*.

Paradigmata Pronominum secundi ordinis.

ILLE.

Singulariter.

N. Ille, illa, illud, Az.
G. Illius, Azę.
D. Illi, Annak.
Acc. Illum, illam, illud, Azt.
Abl. Ab illo, ab illa, ab illo, Attul.

Pluraliter.

N. Illi, illae, illa, Azok.
G. Illorum, illarum, illorum, azokę.

D. Illis, Azoknak.
Acc. Illos, illas, illa, azokot.
Abl. ab illis, azoktul.

Literarum mutationem obseruet puer; hic enim z in n et t facile transit; quod in omnibus fere linguis vsu venire solet.

Illud etiam obseruatione dignum est, quod quaedam pronomina singularis numeri adduntur nominibus pluralis numeri, vt: *illi ergo homines cum vidissent signum*, Az emberek mikoron lāttāk uolna az czudat etc.

Sic et haec pronomina inflectuntur composita:

Singulariter:

N. Amaz, Imez.
G. Amazę, imezę.
D. Amannak, imennek.
Acc. Amazt, imezt.
Abl. Amattul, imettůl.

Pluraliter:

N. Amazok, imezek,
G. Amazokę, imezekę.
D. Amazoknak, imezeknek.
Acc. Amazokot, imezeket.
Abl. Amazoktul, imezektůl.

IPSE. ISTE.

Singulariter:

N. *Ipse, ipsa, ipsum;* Ő. — *iste, ista, istud*; Ez
G. *Ipsius;* ůnę. — *istius;* ezę.
D. *Ipsi*; ůnekię. — *isti*; ennek.
Acc. *Ipsum, ipsam, ipsum*; ůtet. — *istum, istam, istud;* ezt.

Abl. *ab ipso, ab ipsa, ab ipso*; ů tůle. — *ab isto, ab ista, ab isto*; ettůl.

Pluraliter:

N. *ipsi, ipsae, ipsa*; Vk. — *isti, istae, ista*; Ezek.
G. *ipsorum, ipsarum, ipsorum*; ůuek. — *istorum, istarum, istorum*; ezekę.
D. *ipsis*; ůnekiek. — *istis*; ezeknek.
Acc. *ipsos, ipsas, ipsa*; ůkůt. — *istos, istas, ista*; ezeket.
Abl. *ab ipsis*; ů tůlůk. — *ab istis*; ezektůl.

HIC. IS.

Singulariter:

N. Hic, haec, hoc; Ez. — Is, ea, id; Az.

Et hoc pronomen in singulari numero plerumque nominibus pluralis numeri addi solet; idque iuxta hebraeae linguae vsum: הַזֶּה יָמִים ez napokba. Dicere nempe: *hac diebus*, latina non patitur lingua.

G. *huius*; ezę. — *eius*; azę.
D. *huic*; ennek. — *ei*; annak.
Acc. *hunc, hanc, hoc*; ezt. — *eum, eam, id*; azt.
Abl. *ab hoc, ab hac, ab hoc*; ettůl. — *ab eo, ab ea, ab eo*; attul.

Pluraliter:

N. *hi, hae, haec*; ezek. — *ii, eae, ea*; azok.
G. *horum, harum, horum*; ezekę. — *eorum, earum, eorum*; azokę.
D. *his*; ezeknek. — *iis*; azoknak.
Acc. *hos, has, haec*; ezeket. — *eos, eas, ea*; azokot.
Abl. *ab his*; ezektůl. — *ab eis*; azoktul.

QVIS.

Singulariter:

N. *Quis, quae, quod*; ki, kiczoda, mell'.
G. *cuius*; kię, kiczodae, mell'ę.
D. *cui*; kinek, kiczodānak, mell'nek.
Acc. *quem, quam, quod*; kit, kiczodāt, mell'et.
Abl. *a quo, a qua, a quo*; kitůl, kiczodātul, mell'tůl.

Pluraliter:

N. *Qui, quae, quae vel qua*; kik, kiczodāk, mell'ek.
G. *quorum, quarum, quorum*; kikę, kiczodākę, mell'ekę.
D. *quis vel quibus*; kiknek, kiczodāknak, mell'eknek.
Acc. *quos, quas, quae vel qua*; kiket, kiczodākat, mell'eket.
Abl. *a quis vel a quibus*; kiktůl, kiczodāktul, mell'ektůl.

Tribus enim modis hoc pronomen efferimus: verum postremum illud rebus fere inanimis addi solet.

MEVS.

Singulariter:

N. *Meus, mea, meum*; az enim.
G. *mei, meae, mei*; az enimę.
D. *meo, meae, meo*; az enimnek.
Acc. *meum, meam, meum*; az enimet.
Voc. *o mi, o mea, o meum*; o enim.
Abl. *a meo, a mea, a meo*; az enimtůl.

Pluraliter:

N. *mei, meae, mea*; az enimek.
G. *meorum, mearum, meorum*; az enimekę.
D. *meis*; az enimeknek.
Acc. *meos, meas, mea*; az enimeket.
Voc. *o mei, o meae, o mea*; o enym.
Abl. *a meis*; az enymtůl.

Sic: *tuus, suus, noster* etc. inflectat puer.

Doctrinas casuum horum pronominum in orationis maxime contextu puer poterit obseruare. Reiiciunt enim casum in dictionem, cui adhaerent, vt: *filius meus est*; ęn fiam pro eo, quod est *enim*, filii tui est, az te fiadę, pro tiedę; filio tuo, nostro, vestro, az te fiadnak, az mű fiunknak, az tű fiatoknak, etc.

Caeterum vt apud graecos, ita apud nos, pronominibus possessiuis articuli adduntur.

Haec pronomina, vt dixi, riiciunt notam casus in dictionem cui adhaerent, vt: *pater noster*, mű atānk; *anima nostra*, mű lelkűnk; neque enim dicimus: miēnk ata, miēnk lilek, vt imperiti linguae loquuntur.

Verbum est pars orationis cum tempore et persona, sine casu; aut agere aliquid, aut pati, aut neutrum significans. Az beßid, az ßobeßidnek riße, ůdőuel ęs ßemilűel, eset nelkűl, mell' ualami czelekedist iegez, auag ßenuedist, auag, ezeknek eģģiket sem.

Accidentia Verbi:

Verbo accidunt septem: *Qualitas*, *Coniugatio*, *Genus*, *Numerus*, *Figura*, *Tempus*, *et Persona*.

Qualitas.

Qualitas verborum est in modis et formis.

Modi. Modi sunt quinque: *Indicatiuus*. Mutato, vt: *lego*, oluaſok; *Imperatiuus*, Paranczolo, vt: *lege*, oluaſs; *Optatiuus*, Kiuano; vt: *vtinam legerem*, uaÿha oluasnik; *Coniunctiuus*, eģģbefoglalo, vt: *cum legam*, mikoron oluaſſak; *Infinitiuus*, vighèzis nelkűl ualo, vt: *legere*, oluaſni.

Formae. Formae verborum sunt quatuor: *Perfecta*; Eluighezett, vt: *lego*, oluaſok; *Meditatiua*, Gondolkodo, vt: lecturio, oluaſni gondolkodom;

Frequentatiua, gakorlo, vt: lectito, gakorta oluaſok; *Inchoatiua*, kezdis tiuõ, vt: feruesco, meg kezdek heuůlni, calesco, meg kezdek meleghedni.

Conivgatio. Donatus distinxit Coniugationes literis et syllabis per secundas personas praesentis indicatiui singularis numeri, qui etiam ob hoc ipsum obscurior est, quam vt a pueris commode possit intelligi, quod coniugationes, et genera confundit. Propterea nos Coniugationes ad puerorum captum distinximus.

Coniugationes verborum sunt quatuor: *Prima*, est in A. productam. — *Secunda*, est in E. productam. — *Tertia*, est in E. vel I. correptam. — *Quarta*, est in I. productam.

Coniugatio Prima, *Actiuorum et Neutralium*, est, quae in Indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona, A. productam habet ante nouissimam literam S; in futuro vero BO syllabam; vt: *amO*, *amAS*, *amaBO*. — *Passiuorum*, *Communium et Deponentium*, est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona A. productam habet ante RIS; in futuro vero BOR *syllabam*, vt: *amoR*, *amARIS*, *amaBOR*.

Secunda Coniugatio *Actiuorum et Neutralium*, est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, nominatiuo singulari, secunda persona, E productam habet ante nouissimam literam S, in futuro vero BO, vt: *doceO*, *docES*, *doceBO*. — *Passiuorum Communium et Deponentium* est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona E productam habet ante RIS, in futuro vero BOR, vt: *doceoR*, *docERIS*, *doceBOR*.

Tertia Coniugatio *Actiuorum et Neutralium*, est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona I. correptam habet ante nouissimam literam S; in futuro vero AM, vt: *lego*, *legis*, *legam*. — *Passiuorum*, *Communium et Deponentium*, est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona pro I E correptam habet ante nouissimam syllabam RIS; in futuro vero AR, vt: *legor*, *legERIS*, *legAR*.

Quarta Coniugatio *Actiuorum et Neutralium* est, quae indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona I. productam habet ante nouissimam literam S; in futuro vero AM; vt: *audio*, *audIS*, *audiAM*. — *Passiuorum et Deponentium* est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona I. productam habet ante vltimam syllabam RIS; in futuro vero AR; vt: *audior*, *audIRIS*, *audiAR*.

Coniugationes hebraei certis quibusdam punctis distinguunt, sicut graeci certis literis, quae statim admonent, quodque verbum cuius sit coniugationis. Possumus et nos illas commodissime diuidere hebraeorum more in nostra lingua, vt sit *prima Coniugatio*, quae in indicatiuo modo, numero singulari, tempore praeterito perfecto, tertia persona, in Ā rectum exit; *Secunda*, quae in eodem modo, numero, tempore indefinito, tertia persona in A. obliquum desinit; *Tertia*, quae in eodem modo, numero, tempore, persona in Ē. rectum; *Quarta*, quae item in eodem modo, numero, tempore, persona in E. obliquum. — Paradigmata primae Coniugationis possunt sumi ex his et similibus verbis: *praecepit*, *iussit*, *benedixit*, *maledixit*; vt: *praecepit Deus Moysi*, azt

paranczolā az Iſten Moiſesnek, azt haǵā; *benedixit Deus Noë*, meg aldā az Iſten Nōēt; *maledixit Deus Caim*, meg atkozā az Iſten Kaimot etc. — Secundae ex his: *reliquit*, *dixit* etc. vt: *reliquit me* febris, elhaǵa enghemet az hideglelisnek betegſighe; *και ειπεν ο Θεος* Math. 8. dixitque Deus, es azt mondā az Iſten. Genes. I. — Huic orationi si particulam azt addideris, primam facies Coniugationem, azt mondā. Contra si aliam addideris, nempe hanc: vǵ, extrema vocalis verbi erit *a obliquum*, non *rectum*, vǵ monda, hoǵ etc. Idem fit in superiori quoque verbo, vt: reliquit eam febris, el haǵā ůtet az hideglelisnek betegſighe, sicut apud hebraeos, graecos et latinos fit transitus ab vna coniugatione ad aliam, addita vel detracta aut litera, aut syllaba, vt: פָּקַד etc. visitauit, visitatus sum, visitatus sum, visitauit. *τυπτω, τυπτομαι, τυπτομαι, τυπτω.* Verbero, verberor, verberor, verbero. — Tertiae ex his: *creauit*, *fecit*, *genuit*, etc. *In principio creauit Deus coelum et terram*, *Genes. I.* Ez vilāghnak kezdetiben teremtē az Iſten az eghet ęs az fōldet. *Abraham autem genuit Isaac*, *Matth. I.* Abraham kediglēn nemzę Iſaakot. etc. — Quarta ex his: *tulit*, *quaesiuit*, etc *Multa tulit fecitque puer*, Sokat ßenuede ęs tůn ǵermekſighiben. *Quaesiuit lanam et linum*, ǵapiut ęs lent kerese etc.

Est et Coniugatio apud hebraeos, quam illi Hiffil vocant, qua noster sermo creberrime vtitur, quae cum multas habeat species, haec inter alias praecipua est, quae habet verba, quorum significatio tres in se personas includit. Prima est, a qua agendi origo exit; secunda cuius medio operatio perficitur; tertia in quam illa transit. Huius coniugationis vsum cum graecus et latinus ignoret sermo,

exempla de hac in graeca et latina lingua dari nequeunt, nisi per circumlocutionem. Quorum tamen verborum huius ordinis germanam significationem sermo noster hungaricus, perinde ac hebraeus, vno commodissime exprimit verbo: הֶאֱכִיל *comedere fecit*. Itetę, itete; *fecit occidere*, meg ôletę, meg ôlete; *fecit sonare*, meg ġoġÿtatā, meg ġoġitata. Quae verba, vt vides, iuxta alium atque alium orationis tenorem in nostra lingua in omnes ordines possunt referri. Alia enim formatiuas literas habent rectas, alia obliquas. Meg ġoġÿtatā ûtet, *primi* ordinis est, Meg ġoġÿtata enghemet *secundi*; Meg ôletę ûtet, *tertii*, meg ôlete enghemet, *quarti*. Ex ordine eorum verborum est, quod Hiffil ab hebraeis diximus vocari, et hoc sequens הֶאֱזִין filele, quod quidam vno volens reddere verbo *aurisauit* dixit. Cuius verbi vim cum latinus sermo vno verbo exprimere commode nequeat, noster commodissime. Dicimus enim: mit filelß? nagon foga filelni etc. circumlocutione enim latini vtuntur, cum dicunt: *obsidere aures*.

GENVS.

Genera verborum sunt quinque: *Actiuum*, *Passiuum*, *Neutrum*, *Deponens*, *Commune*. — Actiuum verbum est, quod desinit in *o*, et accepta *r* litera, format ex se passiuum, vt: *lego*, oluaſom; *legor*, oluaſtatom. — Passiuum verbum est, quod desinit in *r*; qua detracta redit rursus in actiuum, vt: *amor*, ßerettetem, *amo*, ßeretem. — Passiua verba et Communia in nostro idiomate, aucta vna litera et syllaba, iuxta graeci sermonis vsum exeunt, vt: *amo*, ßeretem; *amor*, ßerettetem; *doceo*, tanÿtom, *doceor*, tanytatom; *criminor illum*, bûntetem azt, criminor ab illo, bûntettetem attul. — Neutrum est, quod in *o* desinit, vt

actiuum, cui si *r* litera accedat, latinum non est, vt: *sedeo*, ûlôk. *Neutrum passiuum* dicitur, quod partim neutri, partim passiui generis vocem habeat, vt: *gaudeo*, ôrûlôk; *gaudes*, ôrûlß; gauisus sum, ôrûlik. — Deponens est, quod in *r* desinit, vt passiuum: sed ea demta, desinit esse latinum, vt: *loquor*, ßolok: *sequor*, kôuetek. — Commune est, quod in *r* desinit, vt passiuum, et tum agentis, tum patientis in se includit significationem, vt: *criminor te*, bûntetlek tighedet; *criminor a te*, bûntettetem te tûled.

NVMERVS.

Numeri verborum sunt duo: *Singularis*, vt: lego, oluaſok; *Pluralis*, vt: legimus, oluaſunk.

FIGVRA.

Figurae verborum sunt duae: *Simplex*, vt: *lego*, oluaſom; *Composita*, vt: *relego*, megoluaſom.

TEMPVS.

Tempora verborum sunt tria: *Praesens*, vt: *lego*, oluaſok; — *Praeteritum*, vt: *legi*, oluaſik; — *Futurum*, vt: legam, oluaſok iôuendôre.

PERSONA.

Personae verborum sunt tres: *Prima*, vt: *lego*, oluaſok; — *Secunda*, vt *legis*, oluaſß; — *Tertia*, vt: *legit*, oluas.

CONIVGATIO.

In verborum coniugationibus diligenter obseruet puer, verba in patrio nostro sermone iuxta aliam atque aliam orationis constructionem varie inflecti. Idque vsu venire solet in verbis duntaxat actiuis; non tamen in omnibus modis et temporibus. Nam verbum: *faciam diligi*, ßerettetlek, ad Hiffil pertinet. Si ergo verbum sumas aut absolute, aut transitiue, iuxta variam eius cum aliis partibus syntaxim, propriam sibi

et ab aliis eiusdem ordinis verbis diuersam habebit inflexionem. Contingit autem id contra graecae et latinae linguae vsum, nec id in vna aut altera coniugatione, sed in omnibus. Nam haec, qua in re nostra lingua ad hebraeam proxime accedit, in qua nominum et verborum inflexionibus, pronomina adhibentur affixa, ratione quorum haec coniugandi in nostro sermone accidit varietas. Porro vt in nominum inflexionibus certae sunt literae, quae vicem supplent affixorum pronominum; ita et in verborum coniugationibus; vt supra in Capitulo de pronomine ostendi. Vt autem res fiat dilucidior, de singulis ordine ponam paradigmata:

Amo, absolute acceptum, sic coniugatur:

Amo, ſeretek; *amas*, ſereccz; *amat*, ſeret; *amamus*, ſeretűnk; *amatis*, ſerettek; *amant*, ſeretnek. — Reliqua quoque eodem modo.

Idem verbum si construatur cum accusativo, pronominis secundae personae *l* literam ante vltimam verbi adsciscit syllabam, quae haud dubie affixorum pronominum vim obtinet: *Amo te*, ſeretlek; *amas*, ſereccz; *amat*, ſeret; *amamus*, ſeretűnk; *amatis*, ſerettek; *amant*, ſeretnek. *Praeterito imperfecto*: *Amabam te*, ſeretlek uala; *amabas*, ſereccz uala; *amabat*, ſeret uala. Quodsi idem verbum construatur aut cum nomine siue proprio, siue appellatiuo, aut etiam pronomine accusatiui casus, tertiae personae, pro extrema litera k, m obtinebit, notam nimirum pronominum affixorum cum caeteris. *Ama Petrum aut illum*, amas, amat, amamus, atis, ant, Szeretem, ſereted, ſereti, ſerettűk, ſeretitek, ſeretik. *Praeterito imperfecto*: amabam, bas, bat, Szeretem uala, ſereted uala, ſereti uala. Nam quod superius diximus, nostrum ser-

monem vel citra personarum adiunctionem satis exprimere personas, id in verbis quoque huius ordinis verum est. Cum enim dico: ſeretlek aut ſeretem, etsiamsi nihil amplius addam, significantissime loquor. Includunt enim haec verba in se personas, quae sunt pronominum affixorum. Quia vero haec tanta varietas confusionem parere poterat, distinximus verba in suos ordines:

Primus est: *absolutorum*; *secundus : transitiuorum*; *tertius : passiuorum*; *quartus : defectiuorum.*

Paradigma Verborum Actiuorum absolutae formae.

Indicativo modo.

Tempore Praesenti: *Sing: amo*, *amas*, *amat*, ſeretek, ſereccz, ſeret; *Plur : amamus*, *amatis*, *amant*, ſeretűnk, ſerettek, ſeretnek.

Praeterito imperfecto. *Sing: amabam*, *amabas*, *amabat*, ſeretek uala, ſereccz uala, ſeret uala. *Plur : amabamus*, *amabatis*, *amabant*, ſeretűnk uala, ſerettek uala, ſeretnek uala.

Praeterito perfecto. *Sing: amaui*, *amauisti*, *amauit*, ſeretik, ſeretil, ſerete. *Plur : amauimus*, *amauistis*, *amauerunt*, ſeretink, ſeretitek, ſeretinek.

Praeterito plusquam perfecto. *Sing: amaueram*, *amaueras*, *amauerat*, ſerettem uala, ſerettel uala, ſeretett uala. *Plur* : *amaueramus*, *ratis*, *rant*, ſerettűnk, ſerettetek, ſerettenek uala.

Futurum. *Sing: amabo*, *bis*, *bit*, ſeretek, ſereccz, ſeret iőuendőre. *Plur : bimus*, *bitis*, *bunt*, tűnk, rettek, retnek iőuendőre,

Futurum exprimere nequimus, nisi circumloquamur; quae etiam circumlocutio distinguitur inter personas et hoc ipsum tempus:

Imperatiuo. *Sing*: *ama*, ſereſſ; *amet*, ſereſſen. *Plur*: *amemus*, ſereſſůnk; *ametis*, ſereſſetek; *ament*, ſereſſenek.

Futuro. *Sing*: *amato tu*, ſereſſ te iőuendőre; *amato ille*, ſereſſen az. *Plur*: *amemus*, ſereſſůnk; *amatote*, ſereſſetek; *amanto*, ſereſſenek.

Optatiuó. Tempore praesenti et praeterito imperfecto: *Singul*: *Vtinam amarem*, *amares*, *amaret*, uaÿha ſeretnik, ſeretnil, ſeretne· *Plur. vtinam amaremus*, *amaretis*, *amarent*, uaÿha ſeretnink, ſeretnitek, ſeretninek.

Praeterito perfecto. *Sing*: *Vtinam amauerim*, *amaueris*, *amauerit*, Uaÿha ſerettem, ſerettēl, ſeretett liģen. *Plur*: *Vtinam amauerimus*, *amaueritis*, *amauerint*, Uaÿha ſerettůnk, ſerettetek, ſerettenek liģen.

Praeterito plusquam perfecto. *Sing.*: *Vtinam amauissem*, *amauisses*, *amauisset*, Uaÿha szerettem, ſerettēl, ſeretett uolna. *Plur.*: *Vtinam amauissemus*, *amauissetis*, *amauissent*. Uaÿha ſerettůnk, ſerettetek, szerettenek uolna.

Futuro. *Sing.*: *Vtinam amem*, *ames*, *amet*, Uaÿha ſereſſek, ſereſſ, ſereſſen. *Plur.*: *Vtinam amemus*, *ametis*, *ament*; Uaÿha ſereſſůnk, ſereſſetek, ſereſſenek.

Coniunctiuo modo, tempore Praesenti, *Sing.*: *Cum amem*, *ames*, *amet*; mikoron ſereſſek, ſereſſ, ſereſſen. *Plur.*: *Cum amemus*, *ametis*, *ament*; mikoron ſereſſůnk, ſereſſetek, ſereſſenek.

Praeterito imperfecto. *Sing.*: *Cum amarem, amares, amaret*; mikoron ſeretnik, ſeretnil, szeretne. *Plur. Cum amaremus, amaretis, amarent*; mikorōn ſeretnink, ſeretnitek, ſeretninek.

Praeterito perfecto. *Sing*: *Cum amauerim, amaueris, amauerit*; mikoron ſerettem, ſerettęl, ſeretett liġen. *Plur.*: *Cum amauerimus, amaueritis, amauerint*; mikoron ſerettůnk, ſerettetek, ſerettenek liġen.

Praeterito plusquam perfecto. *Sing*: *Cum amauissem, amauisses, amauisset*; mikoron ſerettem, ſerettil, ſeretett uolna. *Plur. Cum amauissemus, amauissetis, amauissent*; mikoron ſerettůnk, szerettetek, ſerettenek uolna.

Futuro. *Sing. Cum amauero, amaueris, amauerit*; mikoron ſeretendek, ſeretendeß, ſeretend. *Plur. Cum amauerimus, amaueritis, amauerint.* mikoron szeretendůnk, ſeretendetek, ſeretendenek.

In Infinitiuo modo, sine numeris et personis, tempore praesenti et praeterito imperfecto: *amare*, ſeretni.

Obseruet puer particulas in inflexionibus, quae tempora commodissime distinguunt: Vala *praeteriti imperfecti temporis Indicatiui modi* est: Liġen *praeteriti perfecti Optatiui et Coniunctiui modi.*

Scholion. *Amauerim*, ſerettem liġen; oll' ůdůt ieġez, ki el mult, ęs kirůl bizoños kippeñ meg emlekezni nem ůġekezůnk. Pilda: Uaÿha ſerettem liġen ualaha az iſtent!

Scholion. *Amauissem*, Szerettem uolna, oll' ůdůt ieġez, kirůl bizoños kippen ůġekezůnk meg emlekezni. Pilda: Uaÿha iletemben ſerettem uolna az iſtent.

Indicatiui praesens, *Sing.* DOCEO, *doces, docet*; Tanÿtok, tanÿtaß, tanÿt. *Plural. docemus, docetis, docent*; tanÿtunk, tanÿtotok, tanÿtanak.

Praeterito imperfecto, *Sing. Docebam, bas, bat*; tanÿtok, tanÿtaß, tanÿt uala. *Plural. bamus, batis, bant*; tanÿtunk, tanÿtotok, tanÿtanak uala.

Praeterito perfecto, *Sing. Docui, cuisti, cuit*: tanÿtik, tanÿtāl, tanÿta. *Plural. cuimus, cuistis, cuerunt vel cuere*; tanÿtānk, tanÿtātok, tanÿtānak etc.

Indicatiui Praesens, *Singul.* LEGO, *legis, legit*; oluaſok, oluaſſ, oluas. *Plural. legimus, legitis, legunt*; oluaſunk, oluaſtok, oluaſnak.

Praeterito imperfecto, *Sing. Legebam, ebas, ebat*; oluaſok, oluaſß, oluas uala. *Plural. ebamus, ebatis, ebant.* oluaſunk, oluaſtok, oluaſnak uala.

Praeterito perfecto, *Sing. Legi, isti, it* oluaſik, oluaſāl, oluaſa. *Plur. gimus, gistis, runt vel re.*; oluaſānk, oluaſātok, oluaſānak, etc.

Indicatiui Praesens, *Sing.* AVDIO, *audis, audit*, halgatok, gaccz, gat. *Plur. audimus, ditis, diunt*; halgatunk, gattok, gatnak; et per contractionem: hallok, hallaß, hall, hallunk, hallotok, hallanak.

Praeterito Imperfecto, *Sing. Audiebam, ebas, ebat*; halgatok, halgaccz, halgat uala. *Plur. ebamus, ebatis, ebant*; halgatunk, halgattok, halgatnak uala; et per contractionem: hallok uala, hallaß uala, hall uala.

Praeterito Perfecto, *Sing. Audiui, audiuisti, audiuit*; halgatik, halgatāl, halgata. *Plur. audi-*

uimus, *uistis*, *uerunt vel uere*; halgatānk, halgatātok, halgatānak; per contractionem: hallik, hallāl, halla, hallānk, hallātok, hallānak.

ORDO PRIMVS *),

VERBORVM TRANSITIVAE FORMAE CVM AFFIXIS.

Sing. amo te, amas, amat; ſeretlek, ſereccz, ſeret. *Plural. amamus, amatis, amant*; ſeretűnk, ſerettek, ſeretnek.

Sing. amabam, bas, bat; ſeretlek uala, ſereccz uala, ſeret uala. *Plur, amabamus, batis, bant*; ſeretűnk uala, rettek uala, retnek uala.

Sing. amaui, uisti, ...uit, ſeretilek, ſeretil, ſerete. *Plur. . . . uimus, . . . uistis, . . . uerunt* vel . . . *vere*, ſeretink, ſeretitek, ſeretinek etc.

Sing. Doceo, ces, cet; Tanÿtlak, tanÿtaß, tanÿt; *Plur. cemus, cetis, cent*; tanÿtunk, tanÿtotok tanÿtanak.

(Sing.) Docebam bas, bat; tanÿtlak uala, tanÿtaß uala, tanÿt uala. *Plur. . . . ebamus, . . batis, . , bant*; tanÿtunk uala, tanÿtotok uala, tanÿtanak uala.

Sing. Docui, . . uisti, . . uit; tanÿtālak, tanÿtāl, tanÿta. *Plur. . . uimus, . . istis, . . erunt* vel . . *ere*; tanÿtānk, . . tātok, . . tānak. etc.

Sing. Lego, legis, legit; oluaſlak, oluaſß, oluaſ. *Plur. legimus, . . itis, . . gunt*; oluaſunk, oluaſtok, oluaſnak.

---

*) Az eredeti kiadásban hibásan Secundus áll.

Sing. Legebam, bas, bat; oluaſlak uala, oluaſſ uala, oluas uala. *Plur. bamus, batis, bant;* oluaſunk uala, oluastok uala, oluaſnak uala.

Sing. Legi, legisti, legit; oluaſālak, oluaſāl, oluaſa. *Plur. legimus, legistis, legerunt* vel *legere*; oluaſānk, oluaſātok, oluaſānak etc.

Sing. Audio, audis, audit; halgatlak, halgaccz, halgat. *Plur. audimus, auditis, audiunt*, halgatunk, halgattok, halgatnak.

Sing. Audiebam, bas, bat; halgatlak uala,-gaccz uala,-gat uala. *Plur. bamus, batis, bant*;-tunk uala, -ttok uala,-tnak uala.

Sing. Audiui, isti, it; halgatālak, halgatāl, halgata. *Plur. uimus, uistis, uerunt* vel *uere*; gatānk, gatātok, tānak etc.

** Vides *l* literam cum reliquis in hoc verborum ordine perpetuo inseri ante vltimam verbi, vt constent ea, quae supra de affixorum pronominum natura disseruimus.

ORDO SECVNDUS

TRANSITIVORVM CUM AFFIXIS PRONOMINIBVS.

Sing. *Amo Petrum vel illum, amas, amat*; Szeretem, ſereted, ſereti. Plur. *amamus, atis, ant*; ſeretţůk, ſeretitek, ſeretik.

Sing. *amabam, bas, bat*; ſeretem uala, reted uala, reti uala. Plur. *bamus, batis, bant*; retţůk uala, titek uala, tik uala.

Sing. *amaui, amauisti, amauit*; ſeretim, tid,

ſeretę. Plur. *uimus*, *uistis*, *uerunt*; retôk, retetek, retęk. etc.

Sing. *Doceo Petrum vel illum*, *ces*, *cet*; tanÿtom, tod, ta. Plur. *cemus*, *cetis*, *cent*; tanÿtuk, tatok, tak.

Sing. *Docebam*, *bas*, *bat*; tanÿtom uala, tod uala, ta uala. Plur. *bamus*, *batis*, *bant*; tanÿtuk uala, tatok uala, tāk uala.

Sing. *Docui*, *cuisti*, *cuit*; tanÿtām, tād, tā. Plur. *cuimus*, *cuistis*, *cuerunt*; tōk, tātok, tāk etc.

Sing. *Lego hoc aut illud*, *gis*, *git*; oluaſom, oluaſod, oluaſſa. Plur. *gimus*, *gitis*, *gunt*; oluaſſuk, oluaſſātok, oluaſſāk.

Sing. *Legebam*, *ebas*, *ebat*; oluaſom uala, ſod uala, ſſa uala. Plur. *legebamus*, *ebatis*, *ebant*; oluaſſuk uala, ātok uala, āk uala.

Sing. *Legi*, *legisti*, *legit*; oluaſām, oluaſād, oluaſā. Plur. *imus*, *istis*, *gerunt* vel *gere*; oluaſōk, oluaſātok, oluaſāk.

Sing. *Audio hoc aut illud*, *audis*, *audit*; halgatom, halgatod, halgatta. Plur. halgattuk, halgattātok, halgattāk; et per contractionem: hallom, hallod, halla, hallʼuk, hallʼātok, hallʼāk.

(Sing.) *Audiebam*, *bas*, *bat*; halgatom, hallom uala; gatod, lod uala, gatta, hallʼa uala. Plur. *bamus*, *batis*, *bant*; halgattuk, hallʼuk uala, hallgattātok, hallātok uala, halgatāk, hallʼāk uala.

Sing. *Audiui*, *uisti*, *uit*; halgatām, halgatād, halgatā, vel: hallām, hallād, hallā. Plur. *uimus*, *uistis*, *uerunt* vel *uere*; gatōk, gatātok, gatāk, vel: hallōk, hallātok, hallāk.

Et hic vides *M* cum caeteris proprietate affixorum pronominum fungentibus verbis in coniugando perpetuo adiungi.

ORDO TERTIVS.

qui est : Passiuorum.

Passiua verba in nostro sermone formantur a verbis transitiuis secundi ordinis litera : *t* et syllaba: *te* ante vltimam verbi syllabam inserta, v̂t: *amo hunc aut illum*, ſeretem ; *amor*, ſerettetem.

Aduertat etiam puer non esse eam in passiuorum verborum inflexione varietatem, quae erat in actiuorum coniugationibus. Est enim passiuorum inflexio vniformis.

Ind. Praesens. Sing. *amor*, *amaris* vel *amare*, *amatur*; Szerettetem, ſerettetel, ſerettetik. Plur. *amamur*, *amamini*, *amantur*; ſerettetűnk, ſerettettek, ſerettetnek.

Praeterito Imperfecto. Sing. *amabar*, *baris*, vel *bare*, *batur*; ſerettetem uala, tel uala, tik uala. Plur. *bamur*, *bamini*, *bantur*; ſerettetűnk uala, tettek uala, tetnek uala.

Praeterito Perfecto. Sing. *amatus sum*, *es*, *est*, vel : *fui*, *fuisti*, *fuit*; ſerettetim, til, tetęk. vel: ſerettettem uolt, tēl uolt, tett uolt. Plur. *amati sumus*, *ti estis*, *ti sunt*, vel: *fuimus*, *fuistis*, *fuerunt*, vel: *fuere*; ſerettetink, tetitek, tinek, vel : ttűnk uala, ttek uala, ttenek uala.

Praeterito plusquam Perfecto. Sing. *amatus eram*, *eras*, *erat*, vel : *fueram*, *fueras*, *fuerat*; ttettem uala, uolt, tēl uala, uolt, tett uala, uolt. Plur. *amati eramus*, *eratis*, *erant*, vel : *fueramus*, *fueratis*, *fuerant*; ttűnk uala, uolt, ttettek uala, uolt, ttetnek uala, uolt.

Futuro Sing. *amabor*, *beris*, *bitur*; ſerettetem iõuendõre, tetel, tetik. Plur. *bimur*, *bimini*, *buntur*; ſerettetũnk, tettek, tetnek.

Imperatiuo. (Praesens.) Sing. *amare*, *ametur*; ſeretteſſęl, teſſik. Plur. *amemur*, *amemini*, *amentur*; teſſũnk, teſſetek, teſſenek.

Futuro. *Sing. amator tu*, *amator ille*; ſeretteſſēl te iõuendõre, teſſik az. Plur. *amemur*, *ameminor*, *amator*; teſſũnk, teſſetek, teſſenek.

Optatiuo. (Praesens.) Sing. *Vtinam amarer*, *reris* vel *re*, *tur*; Uaÿha ſerettetnim, tetnil, tetnęk. Plur. *Vtinam amemur*, *mini*, *rentur*; uaÿha ſerettetnink, nitek, ninek.

Praeterito perfecto et plusquam perfecto. Sing. *Vtinam amatus essem*, *esses*, *esset*, vel: *fuissem*, *fuisses*, *fuisset*. Uaÿha ſerettettem uolna, (uaÿha ſeretue) uoltam uolna, — uaÿha ſerettetteł uolna, (u. ß.) uoltal uolna, — uaÿha ſerettetett uolna, (u. ß.) uolt uolna. Plur. *vtinam amati essemus*, *essetis*, *essent*, vel: *fuissemus*, *fuissetis*, *fuissent*. Uaÿha ſerettettũnk uolna, (uaÿha ſeretue) uoltam uolna — uayha ſerettettetek uolna, (u. ß.) uoltatok uolna, — uaÿha ſerettettenek uolna, (u. ß.) uoltak uolna.

Futuro. Sing. *amer*, *ameris* vel *amere*, *ametur*, Uaÿha ſeretteſſem iõuendõre, teſſēl, teſſik. Plur. *amemur*, *amemini*, *amentur*; Uaÿha ſeretteſſũnk iõuendõre, teſſetek, teſſenek.

Conivnctivo. Praesens. Sing. *Cum amer*, *amaris*, vel *amere*, *ametur*; Mikoroñ ſeretteſſem, ſeretteſſęl, ſeretteſſik. Plur. *Cum amemur*, *amemini*, *amentur*; mikoroñ ſeretteſſũnk, teſſetek, teſſenek.

Imperfect. Sing. *Cum amarer*, *reris* vel *rere*; *retur*. Mikoroñ ſerettet nim, nil, nęk. Plur. *Cum*

amaremur, *remini*, *rentur*. Mikoron̄ ſerettetnink, nitek, ninek.

Praeterito Perfecto. Sing. *Cum amatus sim*, *sis*, *sit*, vel : *fuerim*, *fueris*, *fuerit*; Mikoron̄ ſerettettem liġen, ttęl liġen, tetett liġen. Plur. *Cum amati simus*, *sitis*, *sint*, vel : *fuerimus*, *fueritis*, *fuerint*. Mikoron̄ ſerettettůnk liġen; tetek liġen, tenek liġen; vel : lůttem, lůtt(ęl), lůtt, lůttůnk, lůttetek, lůttenek.

Praeterito plusquam perfecto. Sing. *Cum amatus essem*, *esses*, *esset*, vel : *fuissem*, *fuisses*, *fuisset*. Mikoron̄ ſerettettem uolna, ttēl uolna, tett uolna v. (ſeretue) uoltam, uoltāl, uolt uolna. Plur. *Cum amati essemus*, *essetis*, *essent*, vel : *fuissemus*, *fuissetis*, *fuissent*. tettůnk uolna, tetek uolna, tenek uolna, v. (ſeretue) uoltunk, uoltatok, uoltanak uolna.

Futuro. Sing. *Cum amatus ero*, *eris*, *erit*; vel *fuero*, *fueris*, *fuerit*; Mikoron̄ ſerettetendem, del, dik, v. (ſeretue) lendek, lendeſ, lend; Plur. *cum amati erimus*, *eritis*, *erunt*, vel : *fuerimus*, *fueritis fuerint*. m. ſerettetendůnk, detek, denek, vel: lendůnk, lendetek, lendenek.

Infinitiuo : *amari*, Szerettetni.

ORDO QVARTVS

qui est: verborum defectivorum.

INDICAT. Praesens. Sing. *Sum*, *es*, *est*. uaġok, uaġ, uaġon. Plur. *sumus*, *estis*, *sunt*. uaġunk, uattok, uadnak.

(Imperf.) Sing. *Eram*, *eras*, *erat*; ualik, ua-

lāl, uala. Plur. *eramus, eratis, erant*; ualānk, ualātok, ualānak.

(Perfect.) Sing. *Fui, fuisti, fuit*; Uoltam, uoltal, uolt. Plur. *fuimus, fuistis, fuerunt*, vel: *fuere*. uoltunk, uoltatok, uoltanak.

(Plusquam perf.) Sing. *fueram, fueras, fuerat*; Uoltam uala, uoltāl uala, uolt uala. Plur. *fueramus, fueratis, fuerant*; uoltunk uala, uoltatok uala, uoltanak uala.

Formatur enim ex *fui*, et *eram*; *fueram*.

Futuro. Sing. *Ero, eris, erit*; Liβek, lisβ, liβen. Plur. *erimus, eritis, erunt*; liβûnk, liβtek, liβnek.

Imperatiuo. (Praesens.) Sing. *Sis, sit*; liǵ, liǵen. Plur. *simus, sitis, sint*; liǵûnk, liǵetek, liǵenek.

Futuro. Sing. *Esto tu, esto ille*; liǵte, liǵen az. Plur. *simus, estote, sint*. liǵûnk, liǵetek, liǵenek.

OPTATIVO. Praesens. Sing. *Vtinam essem, esses, esset*; uaÿha uolnik, uolnāl, uolna. Plur. *vtinam essemus, essetis, essent*; uaÿha uolnānk, uolnātok, uolnānak.

(Praeteritum) Sing. *utinam fuissem, fuisses, fuisset*; uaÿha uoltam uolna, uaÿha uoltāl uolna, uaÿha uolt uolna. Plur. *Vtinam fuissemus, fuissetis, fuissent*. uaÿha uoltunk, uoltatok, uoltanak uolna.

Futurum. Sing. *Vtinam sim, sis, sit*; uaÿha liǵek, liǵ, liǵen. Plur. (vtinam) *simus, sitis, sint*; uaÿha liǵûnk, liǵetek, liǵenek.

CONIVNCTIVO. (Praesens) Sing. *Cum sim, sis, sit*; mikoron̄ liǵek, liǵ, liǵen. Plur. *Cum simus, sitis, sint*; m . . . liǵunk, leǵetek, leǵenek.

(Praeter. Imperf.) Sing. *Cum essem, es-*

ses, *essel*; mikoron uolnik, uolnāl, uolna. Plur. *Cum essemus*, *essetis*, *essent*; mikoron uolnānk, uolnātok, uolnānak.

(Praeter. Perfect.) Sing. *Cum fuerim*, *fueris*, *fuerit*; mikoroñ lûttem liģen, lûttęl liģen, lûtt liģen. Plur. *Cum fuerimus*, *fueritis*, *fuerint*; mikoroñ lûttûnk liģen, lûttetek liģen, lûttenek liģen.

Praeterito plusquam perf. Sing. *Cum fuissem*, *fuisses*, *fuisset*; mikoroñ uoltam uolna, uoltāl uolna, uolt uolna. Plur. *Cum fuissemus*, *fuissetis*, *fuissent*. mikoroñ uoltunk uolna, uoltatok uolna, uoltanak uolna.

Futuro. Sing. *Cum fuero*, *fueris*, *fuerit*; mikoroñ lendek, lendeß, lend. Plur. *Cum fuerimus*, *fueritis*, *fuerint*; mikoron lendûnk, lendetek, lendenek.

INFINITIVO. (Praesens.) *Esse*; lenni.

Praeter. perf. et plusquam perf. *Fuisse*; lûtt lenni.

VOLO verbum anomalum ad primum Actiuorum ordinem refertur et secundum.

Ind. Praesens Sing. *Volo*, *vis*, *vult*; akarok, akarß, akar; akarlak, akarod, akaria. Plur. *Volumus*, *vultis*, *volunt*; akarunk, akartok, akarnak; akariuk, akariātok, akariāk.

(Imperf.) Sing. *Volebam*, *bas*, *bat*; akarok uala, akarß uala, akar uala; akarlak, akarod, akaria uala. Plur. *Volebamus*, *batis*, *bant*; akarunk, akartok, akarnak uala; akariuk, akariātok, akariāk uala.

(Perfectum.) Sing. *Volui*, *voluisti*, *voluit*; akarik, akarāl, akara. Plur. *Voluimus*, *voluistis*, *voluerunt*, vel *re*. akarōk, akarātok, akarānak; akarālak etc.

Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo, significationem eius explanat atque implet. Az beßidhez ualo az ßobeßidnek eģģ riße, mell' az beßidhez uettetuiñ, az ů iecczifit iobban kimaģarāzza es bē tôlti.

Accidentia Adverbii.

Aduerbio accidunt tria: *Significatio*, *Comparatio*, et *Figura*.

Significationum Aduerbiorum species puer ex Donato petat.

Particula *penig* aduerbium est optandi in nostro sermone, qua pro : *autem*, kedig vel kedigleñ (utroque enim modo loquimur) vulgus imperitum solet vti. Dicimus enim : *opto quod aduueneris* : penig el iůttēl, etc. Neque enim est aduerbium huius ordinis apud latinos, quo natiuam huius particulae significationem exprimere possis. Quemadmodum enim apud latinos sunt quaedam particulae indeclinabilium orationis partium, quae apud nos voce carent : ita e contra sunt in nostra lingua, quae latinam vocem non habent.

Comparatio. Aduerbia comparantur tribus gradibus comparationis; *positiuo*, vt : *docte* bôlczen; *comparatiuo*, vt : *doctius*, bôlczebben; *superlatiuo*, vt: *doctissime*, annāl is bôlczebbeñ, auaģ ighen bôlczeñ.

Figura. Aduerbiorum figurae sunt duae : *simplex*, vt : *prudenter*, bôlczen; *imprudenter*, bôlczefig nēlkůl.

Participium est pars orationis partem capiens nominis et verbi; recipit enim a nomine genera et casus, a verbo autem tempora et significationes, ab

vtroque numerum et figuram. Az fēl riß uiuô az ßobeßidnek eǵǵik riße, mell' az newnek ęs az ighinek eǵǵ rißit uißi el; mert az newtůl nemet ęs eſetet uißen, az ighitůl kediglen̄ ůdôkôt ęs iecczifeket, mind az kettôtůl Szāmot s ābrāzatot.

Accidentia Participii.

Participio accidunt sex : Quae : *Genus*, *Casus*, *Tempus*, *Significatio*, *Numerus et Figura.*

GENVS.

Genera participiorum sunt quatuor : Masculinum, vt: *hic lectus*; foemininum, vt: *haec lecta* neutrum, vt : *hoc lectum* ; omne, vt : *hic et haec et hoc legens* Irāſoluaſō.

CASVS.

Casus participiorum sunt sex : *Nominatiuus*, *Genitiuus*, *Datiuus*, *Accusatiuus*, *Vocatiuus*, *Ablatiuus.*

TEMPVS.

Tempora participiorum sunt tria : *Praesens*, *Praeteritum* et *Futurum.*

SIGNIFICATIO.

Significationes participiorum trahuntur a verbis, a quibus descendunt. Alia est enim significatio *actiua*, alia *passiua*, alia *neutra*, alia *deponens*, alia *communis.* Actiuam significationem habent participia, quae a verbis actiuis descendunt; passiuam, quae a passiuis; neutram, quae a neutris, etc. de quibus *Donatus* copiose.

NVMERVS. Numeri participiorum sunt duo : *singularis : hic legens*, az irāſoluaſo; *pluralis*, vt : *hi legentes*, az irāſoluaſok.

FIGVRA.

Figurae participiorum sunt duae. *Simplex*, vt: *legens*; *Composita*, vt : *negligens.*

DECLINATIO.

Leges declinationis tertiae, quia mittit geni-

tiuum singularem in *is*, et datiuum in *i*, vt : *legens, legentis, legenti.*

Cum participiorum declinatio nihil differat a nominum declinatione, vnum tantum inflexionum participiorum paradigma hic subiiciemus. Reliquas ex Donato puer facile discet.

Singulariter :

N. hic et haec et hoc legen	s	ſo,
G. huius	tis	ſoe,
D. huic	ti	ſonak,
Acc. hunc et hanc legen-	Az Irāſolua	
tem, et hoc legens		ſot,
Voc. o	ens	o ſo,
Abl. ab. hoc et ab hac et		
ab hoc legente		ſotol.
vel legenti.		

Pluraliter:

N. hi et hae legentes, et haec legentia;	Az Irāſoluaſok.
G. horum et harum et horum legentium;	okę.
D. his legentibus;	oknak.
Acc. hos et has legentes, et haec legentia;	okot.
Voc. o legentes et legentia;	ok.
Abl. ab his legentibus;	oktul.

Complexi sumus eam Grammaticae partem, quae declinabiles orationis continet partes, in qua adeo nihil est, vt quisquam in nostra desideret lingua, vt hoc ipso, quod ad inflexiones adtinet et nominum et verborum, omnes omnium linguas facile exuperet.

Est enim regulatissima, vt vocant, non minus quam una ex primariis illis, hebraea, graeca, et latina. Quo iniquior sum illis, qui hanc vtpote indignam qua homines vtantur, non contemserunt modo, verum etiam linguam linguae virulentia conspurcare veriti non sunt. Qua re non nobis solum, verum etiam Deo, qui liuguarum auctor est, iniuriam intulere. Et hanc γλοττῶμαχιαν in se indignissime diu nostra lingua pertulit, quam nostri ab hac virulenta violentia facile potuissent tueri, simodo eius defensionem voluissent suscipere. Quid enim indignius Christianis maxime, quam, omisso vero linguae vsu, serpentium in morem linguas in linguam, nihil commeritam, acuere, ac venenum, quod mox in illam euomas, sub labiis occultare? Quin et nobis non secus accidit, quam illis, qui ingentem intra parietes priuatos thesaurum reconditum habent quidem, verum illo licet sint tenuis fortunae, frui nequeunt, cum ignorent, vbi locorum sit defossus. Habuimus thesaurum hunc linguae patriae hactenus absconditum, quem nunc primum repertum eruimus, in lucemque proferimus; quo si frui non recusauerimus, breui (vt spero et opto) ex inopibus diuites euademus abunde. Nescio enim qui fit, vt nobis nostra etiam praeclara quaeque interdum sordeant, cum aliis gentibus sua etiam humilia placeant arrideantque. Hoc re ipsa indignum sane erat; illud quis non summe detestetur, quod interdum non solum nostram negligimus linguam et alienam discimus, sed eas etiam, quibus omnes bonae literae sunt proditae.

Coniunctio est pars orationis, annectens ordinansque sententiam. Az egģbefoglalās az ßobeßidnek egģik riße, mell' az beßidnek ērtelmit egģbe ragaßta ęs eģģbe ßerzi.

Coniunctionis accidentia.

Coniunctioni accidunt tria : *Potestas*, *Figura*, *Ordo*.

POTESTAS.

Potestatis Coniunctionum quinque species; sunt enim aut *copulatiuae*, aut *disiunctiuae*, aut *expletiuae*, aut *causales*, aut *rationales*. — Copulatiua coniunctio est in nostro sermone, (vt in *Donato*) ęs, qua et in scribendo, et in pronunciando quidam vitiose vtuntur. Nunc enim primam huius partis orationis literam nempe ę absorbent, nunc in *i* mutant. Exemplum primi fuerit : *Respondit et dixit*; felele ſ monda. Secundi : *Ite et vos in vineam meam*; Meñnetek el tů is. Scribendum enim est et proferendum : felele ęs monda. Item : meñnetek el tů ęſ. Quodsi ob crebrum vocalium concursum praedictam literam ę in pronunciando obscurare volumus, optimum erit graecorum more id per apostrophen facere : felele 'ſ monda; nec sequentis dictionis corpus postrema huius coniunctionis litera ſ onerare, atque adeo ipsam penitus corrumpere. Monda, vox est patria integra ac significans : ſmonda corrupta, ac omni prorsus significatione carens. Simile est iudicium de sequenti voce : ſincz, et aliis quibusdam, qua vulgus vtitur, pro eo quod est : ęſ nincz, quae etiam scribi potest modo iam dicto : 'ſ nincz; dissimile de ſem. Nam hac voce nostri vtuntur composita perinde ac latini, nec quodsi seiunctim vtamur, dicimus *et non*, ęs nem. In qua compositione primae, vt vides, harum orationis

partium literae ę et n absorbentur penitus; quin et vltima interdum, m scilicet. Cuius rei exemplum sequens oratio subministrabit : *Nec hoc, nec illud feceris*; ſe ezt, ſe azt ne teged, etc.

FIGVRA.

Figurae coniunctionum duae; *Simplex*, vt: *nam*; *Composita*, vt: *namque*.

ORDO.

Coniunctionum tres ordines; Sunt enim aut *praepositiuae* coniunctiones, vt : *at, ac, ast*; aut *subiunctiuae*, vt : *que, ne, ue*; aut *communes*, vt : *ergo, ideo, igitur*.

Praepositio est pars orationis, quae praeposita aliis partibus in oratione, significationem earum aut implet, aut mutat, aut minuit. Az elŏll uetŏ az ſobeßidnek eģģ riße, mell' az eģeb rißeknek elŏtte uettetuiñ az ſobeßid, azoknak ŭ ieĉĉziſit auaģ be tŏlti, auaģ el ualtoztatta, auaģ meg kŭſſebbiti.

Accidentia Praepositionis.

Praepositio vnum tantum habet accidens, nempe *Casum*. Casus autem sunt duo : *Accusatiuus* et *Ablatiuus*. — *Praepositiones Accusatiui casus* sunt : *ad, apud, ante, aduersum, cis, citra, circum, circa, contra, erga, extra, inter, intra, infra, iuxta, ob, pone, per, prope, propter, secundum, post, trans, praeter, supra, circiter, vsque, secus, penes*. — *Praepositiones Ablatiui casus* sunt : *a, ab, abs, cum, coram, clam, de, e, ex, pro, prae, palam, sine, absque, tenus*. — *Praepositiones utriusque casus* sunt : *in, sub, super, subter*. *Praepositiones inseparabiles* sunt : *di, dis, re, se, an, con, o*. Exempla singularum in Donato.

Praepositiones inseparabiles in nostro sermone sunt particulae : el, meg, le, fel, alā, et si quae sunt his similes; vt : *dimitto*, el boczātom; *occido*, meg ŏlŏm; *ascendo*, fel meǵek; *descendo*, le ßāllok, auaǵ alā meǵek. Ac propterea non sunt in scribendo a uerbis separandae; habentque eandem fere vim in nostra lingua, quam *παλιν* in graeca; addunt enim verbis, quibus associantur, *επιτἀσιν*, hoc est intensionem et vehementiam, vt in his et similibus orationibus cernere est : *mitto te*, boczātalak tighedet; *dimitto te*, el boczātalak tighedet; *caedo te*, ŏllek tighedet; *occido te*, meg ŏllek tighedet.

Praepositiones, quae verbis coniungi non possunt, sunt: *apud* et *penes*. Illudque non est omittendum, quod praepositiones in nostro sermone non semper praeponuntur reliquis orationum partibus, sed nonnunquam postponuntur; vt: *in illo tempore*, az ŭdŏben; *in domo*, az hazban; *in agro*, az mezŏn, etc. Praeponuntur his: *exeo*, kimeǵek; *intro*, bemeǵek, *descendo*, leßāllok, etc.

Interiectio est pars orationis significans mentis affectum voce incognita. Az kŏzbe uetis az ßobeßidnek eǵǵ riße, mell' lileknek indulattāt iecćzi esmeretlen ßoual.

Accidens interiectionis.

Interiectioni accidit vnum tantum, *significatio* scilicet. *Significatio interiectionum* in quadruplici est differentia; aut enim per hanc postremam orationis partem *laetitiam mentis* significamus, vt: *Euax*, haÿa! aut *dolorem*, vt: *heu*! iaÿ! aut *admirationem*, vt; *Papae*, aa, ee! aut *metum*, vt: *atat*, Im laff, laff, laff!

(A II. Könyv elveszett).

II.

ORTHOGRAPHIA VNGARICA

CRACOVIENSIS

1549.

AZ OLVASONAC ISTE-
ni keduet kēr B. A.

Am mi űduőzitęnc az ß̄ent iráſra igazitá mindenůtt az tēueľgőket : az tőbbi kőzőtt ß̄ēt Iánoſnál v. cap. vǵ mond. Hanńátoc iol meg az iráſocot, azoc bizonſagot téß̄nek ęn růlam. Erre kedig hoǵ ac keſſeghés oluashaſſa az ß̄ent iráſt, naǵ ſegétſéget téß̄nec am mi ńeluőncre forditott kőnńuec. De az iráſra ab betűcnec eſmerete, ęs az oluaſaſnac tudáſa vtonc. Meg kell azért azt nekőnc tanulnonc, hoǵ oluashaſſuc minńáian az ß̄ent iráſt, tudaczozhaſſonc az Iſten acarattáiarůl, ęs hoǵ enńi ſoc téueľgésbe leǵen mihez támazcodnonc, léß̄en kedig ha cźac az Iſten beß̄édéhez ragazcodonc, mert az ſemmi nem eǵęb hanem (mint ß̄ent Iános monǵa) igaſſág.

Touábbá ez tudomáń, hoǵ oluaſni ęs irni tudonc, annękűl, hoǵ vtonc az ß̄ent iráſra kiben űduőſſegőnket talalľuc, imerreis haß̄nos, hoǵ eǵmáſnac mindenikőnc irhaſſon, ne kelľen minden ketſin dologért más ember vtán̄ iarni. Az tanuláſa kedig ighen keues muncaual léß̄en, minem naǵ dologgal eſmerhetni meg eǵnéhán betűt. Embernec keues muncát felkell venni naǵ haß̄ońért, kiuel mind teſtében lelkében élhet. Tartſon meg az Iſten.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V W X Y Z.

A a á b c d e ę é f g ǵ h i k l ĺ m n ń o ő p q r ř ſ s ſſ ß t v u ů ů ű w ẘ x ÿ z ź.

Mind az betűket kęt réßre ßoctác oßtani, eggic réße Vocalis, máſic Conſonans. Az vocaliſt Magarůl ßolonac mondhatnôc, az az, oll' betűnec, kinec ẘmmagatůl vagon ßaua, ha más betűt hozzá nem téßnekés. Effęle betű ôt vagon: *a e i o u.* Micor kedig ezecbôl kettôt eßue téßnec, Diphthongus léßen, azaz, oll' betű ki mind az kęt vocaliſnac meg tarſa ereiét. Effęleis ôt vagon, é ő ů ű ů.

Az Conſonans oll' betü, kit ki nem mondhatni hanem czac vocaliſſal, mint, b c d. Mind az háromban benne vagon az e. ezenképpen at tôbbibenis vocalis vagon. Effęle tizenhęt vagon. b c d f g h k l m n p q r ſ t x z.

Az i ęs az u conſonanſá léßen micor más vocalis vagon vtánna, illen modoñ, iambor vala. Az y is conſonans ganánt vagon ha vocalis eſic elôtte, mint, vay iay hiy.

AZ VOCALISOCRŮL rendel.

a á, ezt miērt hog kęt modra ßoctuc mondani meg iegezzűc eggiket hog meg eſmeriűc am máſictůl, micor hárántocon vagon vonitás felette, accor iol fel tátott ßáual kell ki mondani, mint ez igheben, Bárań. Mikor kedig ſemmi nincz felette, accor nem mongúc olłan fel tátott ßaual, mint, arań.

e ę, ennec micor meg vonitua vagon az alſo ſele, accor iol meg kell vonni mintha kettős volna, mint itt, ęles kęs. Egebcor nem kell meg vonni, mint itt, eleuen ember.

i. mint ez ighécben ſiro biro.

o. mint, on ollo onto.

u. mint, buza, lug, ſoctác irni igés, v w. nelw vallás. Ezeketis ettzer incább meg vonſác hog nem maſſor, micor meg vonſác ig ſoctác irni, î ô û tanît tûd tô.

AD DIPHTHONGUSOCRŮL.

é. effelett az kis vonitâs i heľett vagon, ig kell mondani ſep lépes méz.

ô. mint, tőmlő ſőlő.

ů mint tů, ků, fů. igis iriác ẘ tẘle iẘtt.

ű. az u felett ac kęt kis pont i heľett vagon ig kell mondani, fű fűl tűz.

ů. mint, hůn az lů, vrtůl paptůl.

AZ CONSONANSOCRŮL.

b. mint, bab bába bęl bor.

c. euuel ad Deác ńelwbenis kęt modra élnec, micor conſonans vagon az c vtañ auuag ez három vocaliſnac a o u valamellic, acarmi legen előtte, accor vg mongác mintha k volna, mint mondanám: victum vicarium necat. Illen heľen ammi ńeluőncben k ſocot lenńi, de hog az k olľan nag ágas betű meg rutitťá az ńomaſt, iobb azért am mi ńeluőncbenis az c olľan heľen mint az k.

Micor kedig az Deác ńelwben az c vtánn e i. vagon, accor más ereie vagon, mint ez ighében, cecidit.

De am mi ńeluǒncben nem czac az kęt betű elǒtt vagon ollan ereie, hanem mindenic vocalis ęs mindenic diphthongus elǒtt, ez illen ighecben, metczǒ czucza czipo czompo, iobbis azért mert egǵ modra vadnac, egǵ modon irnonc azaz, ez illen heĺen az c vtánn zęt veſsǒnc.

Ha ki kedig az c heĺett itt tęt vettend, illen modon, luttza apattza tzutza, iol téßi, mert máſutt kellene az c, imillén heĺenn, gácz vácz rácz. Iollehet ez ighéket iǵis irhatnôc, ettßer kęttßer, rácß ǵácz, de nękem ßándocom az volna hoǵ am menńire lehetne meg ne rutulna ań ńomás, az z kedig ßebnec tettzic mint az ß, azt azért ǒrǒmesben vetem.

Némelĺec imez illen ighéketis, butſu bęts, iǵ iriác, buczu, bęcz, ńemelĺec iǵ, bech: ńemelĺec iǵ, bęcy: de ezecnec eǵicnec ſintſen ollan nag ereie, ha mindenǔtt eǵaránt monǵuc az betűket. Az réghiec ez illen ighéket iǵ irtác, bęl ninl. de ez nem deác betű, nem ighen iol is illic az ńomáſhos. Mi iǵ iriuc, czac częplǒ az z felire egǵ pontot vetǒnc, hoǵ meg eſmeriűc imezectůl, ǵacz vacz, kiket ǵengębben mondonc. Ez kedig az ighécnec czak az elein vagon, kǒzębben ęs véghen tſ vagon, mert ha ki iol eßébe véßi, ez kęt betűnec ollan ereie vagon minemǔ itt kellene, mint, Lucáts niutsen bęts. De hoǵ męg ezt meg nem ßoctác czac kǒzębbe ęs véghen iriuc iǵ, hol kǒnńebb ki mondani: nem gonoßol mieli acki elǒlis iǵ iria, tſac tſáßár tsépel.

d. mint, darás demeter dob.

f. mint, fa fǒld fűl.

g. euuel az Deác ńelwbenis kęt modra élęnc, egǵ modon iǵ, gallus gula, am mi ńeluǒncbenis igen.

gál ghęm gilizta, gomba, itt ńemelľec hát vetnec az g vtánn.

Más modonn ad Deác ńelwben iǵ, genus gignit germen, am mięncbenis iǵen, ǵermec ǵic ǵapiu ǵonás ǵőzés

De am mi ńeluőncben acar mi vocaliſoc ęs diphthongosoc kőzibe vetteſséc az g mindenütt lehet illen ereie, nē cżac micor e i vaǵon vtánna mint az Deácban, azért hoǵ kőnńebben meg eſmeriűc illen heľen egǵ pontot vetőnc felire. Igaz elég kedig hoǵ itt az pontot felire vetűc meg eſmerhetni azoñ, hoǵ ahhol az pont nints kűlőmben kell mondani, nem ßűcſeg azért ott h vtánna

h. mint, hàz heľ ho hollo.

k. kis kęs kű kűlő micor, ez a o u vocaliſoc előtt eſnęc az *k* accor az *c* iobb az *k* heľénn, mint meg mondám oda fel.

l. eztis kęt modra monǵuc, ettzer iǵ, láda leuel. Maßßor mintha y volna vtánna, accor eǵǵ kis linńa vaǵon rayta ig, telľes heľ.

m. mint, ma maria marton.

n. eztis kęt modra monǵuc, ettzer iǵ nád nap. Maßßor ac kis vonitáſſal iǵ, ńálas ńelues.

p. mint, pap paláft.

q. nints am mi ńeluőncben, hanem micor Deác igéuel előnc, mint, quarta.

r. mint rác ręz riuo.

ſ. mint ſár ſer ſir. Micor kedig iǵhen ß alá vonßuc ah horgát mintha z volna vtánna accor ǵengębben monǵuc, mint. ßánto ßent.

Harmad képpenis ßoctuc mondani, de ott mi vǵan azon elſő eſſet vetűc. mert az ritcábban eſic, megis tudhatťa kedig acki az ńeluet ęrti az tőbb ighécből:

mint az Deác ńelwbenis vagon, hog egg igheben külömben mongúc mint másban. De mind az által acki meg acaria tartani, ig ßoctác irni, ß ßác ßeb ßir.

t. mint ha mondom, tar tata. Micor az kis linńa felette accor ig, atám ţukia. Valamicor kedig ez nég betű kőzzűl g l ń ţ kettő esic eggűtt, czac az vtolso felett vagon az kis linńa, mint az y czac az vtolso vtánn vagon ac ki heľett vettűc az kis linńát, de azért vg kell mondani mintha mind az kettő felett volna, mint itt, egget mellet annat attát.

x. az mi ńeluőncben nints.

z. mint, zab zálog. láſd az c heľénnis.

Ez elēg legen moſtan az betűcnec ereiérűl. Ha ki kedig ſocalľa, es alitţa hog nem ßűcſég mind meg tartani vg ammint vetettem, elhaghat néhol benne, mint az a felett gacorta el haghatţa ah hárántoc linńát, azonképpen az e alſo felénec meg horgaſitáſát, az ű heľenn veſſe czac eggiket az kettőnec, mert az Deác ńelwbenis néha vgan egg ighében az vocaliſt eggűtt külömben mongúc hog nem máſutt, mint ez ighécben, *mala leget*, az elein mind az kęt ighénec meg vonßuc az vocaliſt ſnem iegezzűc kedig meg, de azért ackic az ńelwben tudoſoc meg tugác hol kell meg vonni. Ig léßen az mi ńeluőncbenis, ha meg ßokiuc az oluaſáſát. De agdig nem kell mindenűtt el hadnonc az apro vnitáſocat, mert kőnńeben es igazábban oluazhatni velec.

EZ KAET IGHE'TS-

kęrűl, Az Ez.

Micor ec kęt ighétske, az ez, oll' ighe eleibe vettetic, ki consonanſrol kezdetic el, accor azocotis

vgan azon conſonanſſal kell irni, ki az vtánnoc valo ighénec elein vagon, mint, az barát az pap ez meſter ez Deác ęs az tőbbi.

Micor kedig vocaliſrol kezdetic az vtánnoc valo ighe, accor zęuel kell mindenűtt irni, mint az vr az vt ez ember ez irás.

Az réghiec micor conſonanſrol kezdetett az vtánnoc valo ighe accor nem irtác conſonanſſal, hanem illen modon á é, az kęt kis vonitáſſal tőltőttéc bę az conſonans helét: mint á papę é kőntős.

Az betűket, ielesben azocat kic az Deác ńelwben nintsenec, egģ versbe ßoritom, hoģ azocat ac ki acaria hamar meg tanulhaſſa, oztáñ az tőbb iráſt ezechez képeſt kőnńen el oluashaſſa, az vers kedig ez.

Az aťa Iſten ada az ŵ ßent fiát üduőſſégűl ęs váltſágűl nękőnc hoģ valamenńen ŵ benne hißőnc Isten fiai leģőnc, azért ha cżac az fiuhoz foľamz Iſtenhez iuthatz.

AT TIZ PARANTSOLAT.

Exodi XX. Deutero. V.

Ne leģenec ideghen Iſtenid ęn előttem.

Ne veģed az te vrad Iſtened neuét hijaba.

Meg emlekezzel rola hoģ az ßombatot ßenteld. azaz, ßent dolgocba foglald.

Aťádat ańádat tiztelľed.

Ne őlľ.

Ne paráznákoggál.

Ne orozz.

Ne lég hamiſs tanu felebarátod ellen.

Ne kéuánd felebarátod házát.

Se feleſégét ne kéuánńad, ſe ß̆olgáiát, ſe ß̆olgálo leáńát, ſe ŏcrét, ſe ß̆amárát, ſe eǵęb ioß̆ágát, ammi ẘuę.

AH HITNEC TIZENKET ágazatt̄a.

Hiß̆ec Istenbe, mindenhato at̄ába, menńec fŏldnec teremtŏiébe. Es Ieſus Chriſtusba, ẘ fiába, mi egǵetlen egǵ vroncba. Ki fogontatęc ß̆ent lélektůl, ß̆ületęc ß̆üß̆ Mariátůl Kénzatęc Poncius Pilátuſnac alatta, meg feß̆ittetęc, meg hala, el temettetęc. ß̆álla polocra Harmad naponn halottaibol fel támada, Méne menńecbe, ül at̄a Iſten mellet iobb felŏl. Onnęt léß̆en megiůuendŏ itélni eleueneket ęs holtacot. Hiß̆ec ß̆ent lélecbe. Kerezt̄ęn ańa ß̆ent egǵházat. ß̆entecnec egǵeſſéghét. Bünŏcnec botſánatt̄át. Teſtnec fel támadatt̄át.

Es ŏrŏc életet Amen.

AM MI V̋DVŎZITAENC SZÁIA ÁLTAL SZÁRMAZOTT IMATSAG.

Mat. VI. Lu. XI.

Mi At̄ánc ki vaǵ menńecben, ß̆entelteſſéc te neued. Iůiŏn te orß̆ágod. Leǵen te acaratod ef fŏldŏnn is, mint am meńben. Am mi minden napi keńerŏnket agǵad nekŏnc ma Es botſáſd meg nekŏnc am mi vétkeinket, mint mijs meg botſátonc nękŏnc vétettecnec. Es ne viǵ minket kéſértetbe. De ß̆abadits meg minket az gonǫztůl. Amen.

AZ ANǴALI ŰDUŎZLET.

Vduŏz léǵ Maria malazttal tell'es, vr vaǵon te veled, te vaǵ áldott aßßońocnac kŏzŏtte, ęs áldott az te méhednec ǵŏmŏltse JESVS Chriſtus. Am̄.

KEREZT'AEN EMBER

ill'en modon valo Iſteni ßolgálatra tanithatt̄a ǵermekét. Réggel micor fel kęl veſſen kereztet magára ezt monduán.

At̄a, fiu, ßent lélec neuében.

Oztán monǵa el az Mi at̄áncot az vtánn ez imátſágot.

Hála léǵen vram mindenhato Iſten teneked, hoǵ ez éiel enghem minden gonoßtůl meg ŏriztęl: ęs kérlec téghedet, hoǵ otalmazz meg engem ez naponnis minden bűntůl, ęs veßedelemtůl, ęs igazgaſs az te vtaidra az mi vronc Ieſus Chriſtuſért. Amen.

ESTVE MICOR LE ACAR

fekenni veſſen kereztet magára ezt monduán.

At̄a, fiu, ßent lélec neuében.

Oztán monǵa el az Mi at̄ancot, annac vtanna ez imátſágot.

Hála léǵen vram mindenhato Iſten teneked hoǵ enghem ez naponn minden gonoßtol meg otalmaztál: kérlec téghedet botſáſd meg bűneimet, ęs ŏrizz meg enghem ez éielis minden bűntůl ęs veßedelemtůl az mi vronc Jeſus Chriſtuſért. Amen.

AZTAL ALDAS.

Vram ISTEN mindenecnec ſemei te benned biznac, ęs io cor meg adod az ŵ eledeleket.

Fel nitod te kezedet, ęs minden lelkes álatot bę tőlteß az te io adomáńoddal.

Monǵa el az Mi at'áncot. az vtánn ez imátſágot.

Vram mindenhato Iſten aĺǵ meg minket ęs ez aiándécocat, kiket, az te béwséghes io voltodbol életőncre attál. az mi vronc IESVS Chriſtuſnac általa. Amen.

HALA ADAS.

étel vtánn.

Ditſériétec az vr Iſtent, mert io ŵ, ęs őrőckę valo az ŵ irgalmaſſága.

Emlekezetet tŵtt az ŵ czuda dolgairol az irgalmas ęs kegelmés vr Iſten, eledelt adott az ŵtet fęlőcnec. monǵa el az Mi at'áncot az vtánn ez imátſágot.

Hálát adonc vram mindenhato Iſten tenęked az mi vronc Ieſuſ Chriſtus által minden io tétemeńidrůl, ki őrőckůl őrőckę élß ęs vralcodol. Amen.

EG'NE'HA'N HELEC AZ

ßent irásbol, kiket azért vetettem ide, hoǵ kereztęn ember ǵermeke oluaſnis tanulhat azocon, annac felette ighen haßnál illen mondáſocot mindenha elméiében forgatni.

AZ ISTENI TŐRUÉNNEC Sommáia.

Szereſſed az te vradat Iſtenedet telſes ßűnedből, telſes lelkedből, telſes elmédből, telſes erődből. Ez, elſő parantſolat : ez máſodis haſonlatos ehez : ßereſſed az te felebarátodot mint ténnen magadot. Egęb parantſolat ezecnęl nagobb nintsen. Mar. xij. Matth. xxij. Luc. x.

Valamit acartoc hog emberec tegenec veletec, tijs azt tegétec ẅ velec. Matth. vij.

Vy parantſolatot adoc tinectec, hog ßereſsétec egmáſt : mint ęn ßerettelec titeket, hog tijs ßereſsétec egmáſt. Errűl eſmeric meg mindenec, hog ęn tanituánim vattoc, ha egmáshos valo ßeretettec léßen. Ioan. xiij.

Senkinec ſemmiuel ne tartozzatoc, hanem czac euuel hog egmáſt ßereſſétec. Mert ac ki máſt ßeret az tőruént bę telſeſitette. Roma xiij.

Mind az eghéß tőruéń ez egg beßédben telic bę, tudnia mint ebbe : ßereſſed az te felebarátodot mint ténnen magadat. Galat. v.

Az Chriſtus Ieſusban ſem kőrńűl metęlés nem haßnál ſemmit, ſem kőrńűl metéletlenſég : hanem ßeretetből czelekedő hit. Gala. v.

Egmás terhét viſelétec, ęs vg tőltitec bę az Chriſtus tőruéńét Galat. vi.

Szeretőim ha az Iſten vg ßeretett minket hog az ẅ eggetlen egg fiát üduőſségőnkért atta, mijs tartozonc vęle, hog egmáſt ßereſſüc. i. Ioan. iiij.

Az Iſten ßeretet, ęs ac ki az ßeretetben lakic, az Iſtenben lakic, ęs az Iſten abban.

Ha ki azt mondanga, hog, ßeretem az Iſtent, ęs atťafiát gűlőli, hazug az : mert acki nem ßereti atťa-

fiát ac kit lát, hoǵ ſeretheti az Iſtent ac kit nem lat? vǵan ottan.

Istentůl ez parantſolatonc vaǵon, hoǵ ac ki az Iſtent ſereti, ſereſe atťafiát is. ottan.

Micor mind bę telľeſititec ammi parantsolua vaǵon nectec, azt monǵátoc: Haſználatlan ſolgác vaǵonc, mert ammiuel tartoztonc azt tůttůc. Lu. xvij.

HOǴ CŻAC AZ ISTEN IRGALMASSÁGÁBOL VAǴON ŰDUŐSSÉGŐNC.

Vralcodo vr Iſten, irgalmas ęs keǵelmes, nag tűrő, béẘ irgalmů ęs igaz, ki meg tartod irgalmaſságodot ſoc ezerre, ki el véſed embernec hamiſságát, vétkeit, ęs bűneit. Es ſenki ẘnnőn magátůl te nálad nem igaz. Exod. xxxiiij.

Bodogoc azoc, kicnec meg botsáttatott hamiſságoc, ęs kicnec el fedeztetett bűnőc. Bodog férfiu az, kinec az vr Iſten ſemére nem veti bűnét. Psal. xxxi.

En vaǵoc, ęn vaǵoc az, ki el moſom az te hamiſsághidot ęn érettem, ęs az te bűneidrůl meg nem emlekezem. Esa. xliij.

A Christus meg ſebeſittetett az mi hamiſságinkért ẘ faggattatott az mi vétkeinkért. Az vr Iſten mindenikőncnec hamiſságát ẘ reá vetette. Esaię. liij.

Azt monǵa az vr Iſten: ęlec ęn, nem acarom az bűnőſnec halálát, hanem hoǵ meg fordulľon ęs élľen.

Az igazat az ẘ igaſsága meg nem menti valamelľ napon vétkezendic. Es az bűnőſnec ki Iſteni félelem nękűl él az ẘ gonoſsága nem árt, valamelľ napon meg forduland az ẘ hitetlenſégérůl. Ezech. xxxiij.

Ac ki hiend ęs megkereztelkedendic ůduőzűl, ac ki kedig nem hiend cárhozic. Mar. xvi.

Adatęc halálra az Chriſtus az mi bűneincért, fel támada az mi meg igazuláſonkért. Roma. iiij.

Az ẅ tulaydon fiánac nem enghede az vr Iſten, hanem minńáian mi érettőnc halálra adá ẅtet. Roma. viij.

Ac Chriſtus viſelę az ẅ teſtén az mi bűneinket az kerezt fánn : Es az ẅ teſténec kékéuel ģoģultonc meg. i. Petr. ij.

Ha azt mondáńguc, hoģ nintsen bűnőnc, meg cźalľuk magoncat, ęs igaſság nints bennőnc. Ha meg vallańguk az mi bűneinket, hiw ęs igaz az Iſten, hoģ megbotſátta nekőnc bűneinket, ęs meg tiztit minden hamiſságoncbol. i. Joan. i.

HOĢ KEREZŤAENNEC KEREZTET kelľen viſelni, azaz, Háboruſágot ſenuedni.

Bodogoc ac kic haboruſágot ſenuednec az igaſſágért : mert ůuęc az menńecnec orſága.

Bodogoc vattoc, micor ſidalmazandanac titeket emberec, ęs kerghetendenec, ęs mondándnac minden gonoſ mondáſt tireatoc (hazuduán) ęn érettem. Ewrűlľetec ęs vigaģģatoc mert az ti iutalmatoc béw az menńecben. Ig kerghettéc az előttetec valo prophetácotis. Matthę. v.

Vģ mond ůduőzitęnc. En azt mondom nectec, ſereſſétec ellenſégteket, iót monģatoc azocra, kic titeket átcoznac: iol teģetec azoccal, kic titeket ģűlőlnec : imáģģatoc azokért, kic titeket háborgatnac ęs kerghetnec. vģan ottan.

Ha ki acar ęn vtánnam iůni, tagagǵa meg magát s veǵe fel az ẅ kereztét minden napon ęs kŏueſſen enghemet. Luc. ix. Matth. xvi.

Iay tinectec cazdagoc, mert (ezen velágon) meg vaǵon az ti vigaztaláſtoc. Iay nectec kic meg elęghettetec, mert meg ęheztec. Iay nectec kik neuettec moſt, mert męg ǵáßoltoc ęs ſirtoc. Iay nectec micor ditſérnec titeket az emberec, mert ezenképpen téßnec vala az hamis prophetácnak is az ẅ attoc. Lu. vi.

Ha ez világ ǵűlŏl titeket, tuggátoc hoǵ enghemet elębb ǵűlŏlt mint titeket.

Nem naǵobb az ßolga vránál : Ha enghem kergettec titeketis kergetnec. Io. xv.

El iẅ az üdŏ, hoǵ valaki meg ŏl titeket, azt alitťa, hoǵ Iſtennec tizteſséget tęßen vęle. Ioan. xvi.

Minńáian, az kic kerezťęnůl acarnac élni, haboruſágot ßennednec. ij. Timo. iij.

HOG' N'OMORVSAGONCBAN

czac az Istenhez foľamionc, ęs mindent ẅtẅle kériŏnc.

Hiy enghemet ſeghétſégůl ńomoruſágodnac üdeiénn, ęs ęn megßabaditlac téghedet. Psal. xlix.

Miért hoǵ ęn bennem bizęc, meg ßabaditom ẅtet, meg otalmazom ẅtet, mert meg eſmerę az ęn neuemet.

En reám kiálta, ęs ęn meg halgatom ẅtet, ẅuele vaǵoc ńomoruſágában, ki véßem ůtet belŏlle, ęs meg ditſŏitem ẅtet. Psal. xc.

Az vr Iſtenbe bizzál tell'es ß̃üuedből, ęs az te eßeſségedre ne támaßcogǵál.

Minden vtaidban ẘtet gondold, ęs ẘ el igazgatta az te iáráſidot. Prouer. iij.

Micor kereſendetec enghemet az ti tell'es ß̃üuetecből, meg leltec enghemet. Azt monǵa az vr Iſten. Hiere. xxix.

Minden ac ki az vr Iſten neuét ſeghétſégůl hiya ü̃duo̊zül. Iohel. ij.

Valamit imátſágtocban kérendetec, higǵetec hoǵ, el véßitec, ęs nectec léßen. Matth. xxi. Mar. xi.

En azt mondom nectec : Kériétec (am mi nękül ß̃ükölködtöc) ęs el véßitec, kereſsétec, ſmeg lélitec, zörgeſſetec, ęs meg nittatic nectec. Mat. vij. Lu. xi.

Viǵazzatoc ęs imátcozzatoc, hoǵ kéſértetbe ne eſſetec Mat. xxvi. Lu. xxij.

Mindencor kell imátcozni, ęs meg nem kell reſtülni. Lu. xviij.

Ha ęn bennem maradandotoc, ęs az ęn beßédim ti bennetec maradandnac, valamit acartoc, kériétec, ęs meg léßen nectec. Ioan. xv.

Mindencor ẘrüll'etec, ß̃ünötlen imátcozzatoc, mindenben hálát agǵatoc. i. Theſſal. v.

Naǵot tehet az igaz ember buzgo kö̊ńörghéſe. Ill'ęs ill'en ǵarlo ember vala mint mi, ęs kérue kérę, hoǵ eſö̊ ne lenne, ſnem lẘn az fö̊ldö̊nn három eztendeig shat holnapig.

Eſmeg kérę, ęs eſö̊ lůn az ęgböl, ęs az fö̊ld ǵö̊möltſét adá. Jacob. v.

AZ VTOLSO ITELLETREVL

Matthę XXV.

Micoron el iűuend az embernec Fia az ẅ ditſőſéghében, az ſent angaloc ẅ vęle, accoron űl ditſőſéghénec ſekibe, ęs eleibe gűlnec minden nemzetſéghec, ęs el válazſa ẅket egygmáſtűl, mint az paſtor válazſa el az iuhocot az ghedelęctűl, ęs az iuhocot iobia felől állatſa, az ghedelęket bal felől.

Accoron mond az kiral az iobia felől valocnac: Iertec el ęn atámnac Aldottai, biriátoc az orſágot, ki nęctec czínálua vagon világ kezdetitűl fogua. Mert ęhezém, ęs ennem adátoc nekem. Vendég valéc, s bę fogadátoc enghemet. Mezitelen valęc, ſmeg ruházátoc enghemet. Beteg valéc, ſmeg látogatátoc enghemet. Fogſágban valéc, shozzám iűuétec.

Accoron felelnec az igazac, ſmondanac nęki: Vram, micor láttuc ęh voltodot, hoġ enned attonc, auuaġ ſomiu voltodot, hoġ innod attonk? De micor láttuc vendég voltodot, hoġ bę fogattonc, auuaġ mezitelen voltodot, hoġ meg ruháztonc? De micor láttuc beteg voltodot, vaġ fogol voltodot, hoġ hozzád mentőnc? Meg felel az kiral nekic, ęs mond: Bizon mondom nęctec, am mint tűttetec (ez meg mondott io tétemęneket) egygickel ez ęn leg kűſſebb atamfiai kőzzűl, ęn velem tűttétec.

Accoron mond az bal felől valôcnakis: Eregġetec el előlem atcozottac az őrőc tűzre ki az őrdőgnec czínáltatott, ęs az ẅ angalinac. Mert ęhezém, ſnem adátoc ennem: ſomiuzám, ſnem adátoc innom. Vendég valéc, ſnem fogadátoc bę, mezitelen valéc

ſnem ruházátoc meg. Beteg, ęs fogſágban valéc, ſnem látogatátoc meg. Accoron ſelelnec azokis, ęs mondanac nęki : Vram, ha láttonc téghedet hoǵ ęheztęl, vaǵ ſomiuhoztál, vaǵ vendég voltál, vaǵ mezitelen, vaǵ beteg vaǵ fogſágban, hoǵ nem ſolgáltonc neked?

Meg felel nękik ęs mond : Bizon mondom nęctec, am mint nem tűttétec eggickel ez leg küſſebbec közzűl, ęn velem nem tűttétec.

Es ezec őrőc kénra mennec, az igazac kedig őrőc életre.

Szamot illen betűckel ſoctanac irni.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

200 300 400 etc. 1000.

Az ABC Betüiuelis ſocctanac irni ſámot

i ij iij iiij v vi vij viij ix x
xi xij xiij xiiij xv xvi xvij xviij xix xx
xxi xxij xxiij xxiiij xxv xxvi xxvij xxviij
xxix xxx xxxi xxxij xxxiij xxxiiij xxxv
xxxvi xxxvij xxxviij xxxix xl xlj xlij
xliij xliiij xlv xlvi xlvij xlviij xlix l li
lij liij liiij lv lvi lvij lviij lix lx lxi
lxij (lxiij) lxiiij lxv lxvi lxvij lxviij lxix
lxx lxxi lxxij lxxiij lxxiiij lxxv lxxvi
lxxvij lxxviij lxxix lxxx lxxxi lxxxij lxxxiij
lxxxiiij lxxxv lxxxvi lxxxvij lxxxviij lxxxix
xc xci xcij xciij xciiij xcv xcvi xcvij
xcviij xcix c. etc.

C. D. M.

Craccouiae, apud Viduam

Hierony. Viet. 1549.

III.

ALBERTI MOLNÁR SZENCIENSIS

NOVAE GRAMMATICAE VNGARICAE LIBRI DVO.

1610.

ILLVSTRISSIMO AC GENEROSISSIMO PRINCIPI, ET DOMINO, DN. MAURITIO JUNIORI, EXCELSISSIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS, AC DOMINI, DN. MAURITII HASSIAE LANDGRAVII, COMITIS IN KATZENELNBOGEN, DIETZ, ZIGENHAN ET NIDDA ETC. FILIO INCLYTISSIMO, ET PRO TEMPORE ILLUSTRIS ACADEMIAE MAURITIANAE, QUAE EST MARPURGI HASSORUM, RECTORI MAGNIFICENTISSIMO, DOMINO SUO CLEMENTISSIMO.

APUD Parthos olim et Persas Orientis populos lege cautum fuisse accepi, Princeps Illustrissime, ne quis Regem Principemque virum salutaturus sine munere accederet. Unde et sapientes illi, in Evangelii principio viri, Magi voce Persica dicti, venientes ab oriente Bethlehemum, non sine munere salutarunt Iesum recens natum regem. Sed et Austri quoque Regina, hujus instituti haudquaquam ignara, ad Salomonem Regem sapientissimum venit. Persas vero etiamnum priscae legis hujus memores esse, hac aetate tua domestico exemplo didicisti Princeps Inclytissime. Vidisti enim in illustri Aula Cassellensi Excelsissimi Patris tui, quomodo Ipsius Celsitudinem, splendidissimi Regis Persiae Legati reverenter salutarent, munera Asiatica, pretiosam Cidarim et acinaces inauratos humiliter offerentes.

Moris itaque hujus et similium institutorum aliorum recordatio et conscientia, hactenus me vetuit ac deterruit, ne Tuam Cels. salutaturus, manibus vacuis accederem, licet toto illo tempore, ex quo sceptra Academiae nostrae ea suscepit, gratulandi studio flagrarim. Confectus vero tandem mihi est, Dei beneficio, iste libellus Ungaricus, in inclyta hac Acade-

mia per biennium fere, raro intermissa meditatione compositus; qualis nunquam antea fuit visus. In quo sane multum sudavit ingeniolum meum, vt quoquomodo Principe dignum munus ex eo elaborarem. Cum autem meum istud munus Tuae Celsit. de novo magistratu Academico gratulans offerre et commendare laborem, si unquam alias, nunc certe Svadae beneficio et Tulliano eloquio in primis mihi opus fore deprehendo. Magnis enim splendoribus radiantem te affari cupio Principem, et de novis honoribus gratulando Tuae Cels. tenuem commendare libellum donaticum. Non enim possum edisserere, Tuamne Celsitudinem statuat animus meus hoc magistratu feliciorem, an vero Academiam hanc existimet Te Rectore esse fortunatiorem. Mihi sane utrique summa felicitate cumulari videmini ac pro meo in utrumque amore gratulor utrique ex animo syncero. In primis autem laetor, et exsultans celebro Deum ter max. quod Illustrissimo Principi MAURITIO, Maecenati nostro benignissimo, tam cumulate benedixerit, vt splendidioribus suae Hassiae muneribus publicis genuinos et praeclare institutos filios possit praeficere. Unde etiam nuper vehementer sum gavisus, cum Reverendiss. et Inclytissimum Principem OTHONEM Hassiae Landgravium, fratrem tuum natu maximum, ex Academia Argentinensi ad Hersfeldiensis Ecclesiae exemtae administrationem viderem revertentem salvum et incolumem.

Quid autem nobis in mentem venire existimas, Inclyte Princeps MAURITI, cum te Rectorem nostrum, purpura fulgentem, praelatis sceptris aureis, in Musarum templa descendentem intrantemque cernimus? Videtur certe quisque tacite mecum te talibus alloqui :

Vive diu Princeps, nostro decus addite saeclo,
Te Rectore cluant nostra Lycaea diu !

Qui enim haec tibi non ex animo precatur, ingratum eum et invidum non immerito dixerim : et qui te non veneretur et amet, illum plane stipitem plumbeum esse oportet :

Cunctis namque bonis tua complacet inclyta virtus,
Et placidi mores, virgineusque decor.
Gratior inque tuo sic lucet corpore virtus,
Ceu sit in exciso lucida gemma solo :

Flos viridi in prato : fulvo Gangeticus orbe
Unio ; et in calathis lilia lecta suis.

Quemadmodum enim in fratre tuo Othone, quem modo laudavi, sic etiam in te tuisque fratribus minorennibus, Gwilhelmo, Philippo et Hermanno, vera paternae indolis indicia, et avitarum virtutum semina emicantia cernimus : et verissime possumus de vobis modulari illud Poetae Venusini *) :

Fortes creantur fortibus et bonis :
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus : nec imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

Videmus praeterea, in vobis quid pia possit parentum cu ra et institutio liberalis, qua de re idem Poeta inquit :

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant.

O vos felices et fratres fausto sidere natos! quibus sola domestica exempla sufficiant ad capessendum iter gloriae, et addant virtutum maximarum calcar, cujusmodi illud est apud Poetam **) :

Te pater Aeneas et avunculus excitet Hector.

Ego pro multis describam unicum ex Joh. Sturmio exemplum Caroli Magni; cuius gloriae vos heredes esse alibi quoque monui ***).

Quid enim ni istud faciam ? (verba sunt Sturmii), cum videamus in Carolo Magno gloriam bellorum, quae in Gallia, Aquitania, Italia, Hispania, Saxonia, Sarmatia, Pannoniis, apud exteras gentes atque nationes terra marique gessit, minus futuram fuisse praeclaram, nisi studio religionis et patrocinio literarum magis fuisset illustrata. Ita ipse erat doctus, et ita literarum atque humanitatis studiosus, vt sermonem patrium, ad Grammaticorum regulas revocarit : viris doctis magna praemia proposuerit. Alberum Anglum eruditum virum secum esse voluit, et a se non discedere, et hoc

*) Horat. Ode 24. lib. 3.

**) Aeneid. l. 12.

***) Ad Wolffgangi Ducis Bipont. filios Praefat. Introd. Schol. Laving.

comite fieri aliquot annis eruditior. Albinum Scotum literatum hominem in Insubriam misit, et illum Ticini ludo literarum praeposuit. Clementem Scotum, Albino aequalem, etiam bene doctum Lutetiam misit : stipendia adolescentibus constituit, et collegium instituit, quod non solum ex nobilium liberis, verum etiam ex plebe civium non locupletum filiis cooptatis, constare voluit : quo usque adeo delectatus est, ut probationi illorum adolescentium adesse voluerit. Probabatur enim in illis, non solum memoria praeceptorum, verum etiam exercitatio : quae fiebat aut scripto subito, aut dictione subita, aut oratione meditata, aut versibus compositis : de quibus ipse Imperator sententiam dicere potuit, et dixit, ut tradunt Historici. In probatione Parisiensi, quam honesta pauperum adolescentum laudatio? Agite pueri : pergite, ut coepistis, amplissima industriae praemia consequi, qui meam autoritatem secuti estis : vestra sint Sacerdotia : ex vobis Pontifices constituam : vobis hic honor tributus sit, ut hic ad meam dexteram collocati, atque conspicui sitis. Quanta vero severitas in illa condemnatione nobilitatis? Vos vero belli, et delicatuli, delibutis et compositis capillis adolescentes, qui parentum vestrorum facultatibus nitimini, et nobilitati confiditis, et Caesaris vestri autoritatem, Imperatorisque maiestatem contemnitis; exemplum in vobis constituam meae severitatis et vestrae ignaviae. Hi inopes atque pauperes vobis in honoribus anteponentur : vobis etiam in praemiis praeferentur. Deum testor; nullum vobis reditum ad honores et praemia patere posse, antequam in virtutis et diligentiae et verecundiae viam redeatis. Quis non hanc disciplinam scholarum, cum illa castrorum ejusdem Imperatoris comparet? Militum enim disciplina, saepe cum ipsis militibus atque imperatoribus cecidit : at scholae, et gymnasia, et literarum ludi postquam semel constitutam disciplinam habent, tam diu eorum utilitates sentiuntur, atque percipiuntur, quam diu doctorum hominum, qui ex hujusmodi scholis egressi sunt, extant monumenta. Admirandum est, in uno Imperatore tot, tantasque fuisse virtutes : sed illud mirandum in primis, quod rerum gestarum et armorum non putarit satis magnam esse gloriam, si solis castris contineretur, nisi etiam in eru-

ditorum collegiis homines armaret contra barbariem et mores improbos : armaret inquam, legibus, moribus, institutis, artibus, doctrinis, disciplinis ; praemiis, honoribus. Hoc enim literae armis praestant, quod ex disciplina armorum nemo artes et disciplinas potest cognoscere : ex literarum vero monumentis multi praeclari duces et imperatores extiterunt. Egregius Imperator, cui in re honesta nihil fuit satis. Non enim contentus hoc collegio, et hoc Clemente illius collegii praefecto : ex Svevia etiam Valdonem, magni, ut credibile est, nominis virum, evocavit, et collegio, quod ad phanum D. Dionysii est, quod ab urbe Lutetia duarum horarum abest itinere, praeposuit : vel quod aemulos esse voluit Parisiensium Dionysianos istos : vel quod longinquum esse putaret, diei, non horae, itinere scholas inter se dirimi. Et optavit ille persaepe duodecim sibi Augustinos, vel Hieronymos iuxta numerum provinciarum, quae bello captae imperio Francico parebant. Cujus voti si compotem eum Deus illis temporibus fieri voluisset, quid aliud facturum fuisse putatis : quam vt his tam praeclaris gubernatoribus, singulis in provinciis scholas constitueret?

Huc usque Sturmius de Carolo Magno, Vestri generis propagatore; quem nemo unquam per tot saecula Principum, Tuo Patre Illustrissimo imitatus est felicius. Qui etiam hodie hanc illustrem Academiam suam, ab avo suo Principe fortissimo Philippo fundatam non desinit exornare et munificentissime locupletare. Etsi enim Academia ista iam olim hanc laudem obtinuerit; quod in ea methodice traderentur artes et disciplinae, constaretque inibi studiorum lucidus ordo : eam tamen longe clariorem reddidit eximia pietas et sapientia Patris Tui Excelsissimi, vindicando ipsam a putido Ubiquitatis commento, quod non ita pridem infruniti quidam bambaliones invexerant. Neque satis putavit Ipsius Celsitudo, unice ab initio fovisse hanc Academiam Hassiacam, verum etiam Cassellis praeter Scholam civicam, erexit in aula sua literatissima, nobilissimum gymnasium, in quo non solum Ipsius Cels. liberi, sed totius Hassiacae nobilitatis iuuentus, in artibus et lingvis variis informaretur et institueretur. Et sicubi Celsitudini Ipsius respirare liceat ab arduioribus nego-

tiis publicis, libens et interesse solet gymnasiis, et praeceptorum discipulorumque ipsemet explorare et examinare industriam atque diligentiam. Et vidi ipse cum essem Hersfeldiae, quomodo Ipsius Celsitudo, in visitatione gymnasii ejus loci, secum deduxerit deque instaurando illo collegio monuerit Inclytum filium Othonem, exemptae Ecclesiae Hersfeld: Administratorem, Principem juvenem, artibus et lingvis praeclaris egregie institutum atque condecoratum. Sed manifesta haec sunt et exterarum quoque gentium lingvis celebrantur, itaque ad propositum accedam propius. Ac ut initio dicebam, nunc maxime optare me Svadae medullam, et aliquam in dicendo gratiam, cum scilicet librum hunc Tuae Cels. offero ac commendo. Grammatica enim est, cujus vel sola mentio territare solet discipulos plagosorum Orbiliorum. Neque mirum, quia continet literarum radices, quas Marcus Portius Cato vere dixit amaras esse. Cum igitur tuam aetatem respicio et mei muneris qualitatem, protinus in mentem mihi venit illud Lucretii Poetae antiquissimi :

> Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
> Cum dare conantur, prius oras pocula circum
> Contingunt mellis dulci flavoque liquore.

Quocirca condienda sane mihi esset aliquo Rhetorum pigmento haec mea commendatio, quo libelli mei, si qua se prima fronte offerat, tetricitatem, praelinerem ac delenirem. Verum cum nullis sim eloquentiae phaleris instructus, nec verba mihi occurrant delenifica simplici veriverbio librum meum Grammaticum Tuae Cels. exhibeo : et fateor humile quidem ejus esse argumentum, sed tamen inter artes liberales primum obtinet locum ea disciplina, et reliquarum artium clavis solet appellari, et ipsa de se haec vulgo consvevit clamitare :

> Frustra doctores sine me coluere sorores.
> et : Qui nescit partes, in vanum tendit ad artes.

Qua de re proponere hic mihi liceat Illustriss. Parentis tui judicium eruditissimum *) :

*) M. H. L. ad Paedotribas.

Cui enim (inquit alicubi Ipsius Cels.) vel mediocriter in historicorum monumentis versato, obscurum est, quantis impensis Ptolemaeus illos Aristarchos, Apollonios, aliosque rei Grammaticae peritissimos viros conquisiverit? quantis muneribus affectos condecoraverit? quod non fecisset Rex longe sapientissimus, nisi summam esse necessitatem et utilitatem Grammaticae disciplinae existimasset. Quid? quod hunc ipsum Regem *Ζητήματα* quaedam in Homerum Grammatica conscribere et posteritati consecrare non piguit? Quid dicam de Cajo illo Julio Caesare, primo Imperii Romani Monarcha, qui vel in summo bellorum civilium ardore, duos de analogia Grammatica libros, ad aureum illud eloquentiae flumen Marcum Tullium confecit? Quid de clarissimo in republica Romana viro M. Terentio Varrone? qui viginti quatuor libris Grammaticam pertractavit, sed integri ii injuria temporis ad nos non pervenerunt.

Haec Illustrissimus Princeps Mauritius. Etsi autem de Grammaticis eruditarum linguarum Graeca et Latina ista potissimum dicantur, certum tamen est alias quoque linguas utiles ac necessarias, ex praeceptis Grammaticis facilius et certius posse addisci, et ad usum accommodari. Id quod nullis licuisse hac aetate puto luculentius deprehendere, quam Tuae Celsit. et Inclytis fratribus tuis reliquis, qui in enera adhuc aetatula, iam praeter Latinam et Graecam linguas, etiam Gallicam, Italicam, Hispanicam, Anglicam et elgicam discere et loqui incoepistis : et in aulis vestris literatissimis, aulicos vestros et ministros, hisce diversis linguis colloquentes auditis et intelligitis.

Ungaricae equidem Linguae in his remotioribus terris utilitatem exiguam, et nullam prope necessitatem esse ultro fateor. At qui celebratissimum Pannoniae solum lustrare et militiam Turcicam videre capiunt, illis vero utilis est et necessaria. Et quis scit, si fortassis divina Maiestas Ungaricae gentis diutinos miserata labores et aerumnas tristissimas, aliqua eam tandem tranquillitate donabit et ita prosperabit, ut etiam viri principes alii visere velint, et Tua Cels. etiam, crescentibus annis, regnum illud Pannonicum cum aliquo fructu et voluptate possit perlustrare. Libros sane Ungarico

idiomate scriptos habemus admodum paucos, neque incidi unquam in Ungaricum codicem manu scriptum. Unde factum vt de antiquitate nostrae gentis et linguae paucula tantum indagare potuerim, praeter vulgaria illa, quae apud Latinos et Germanicos Historicos, et quae apud Bonfinium leguntur. Omnium autem librorum quos adhuc conquirere potui, vetustissimus est Chronicon mundi, Ungarice scriptum a Stephano Székely; editum Cracoviae in Polonia Anno 1558. Quia vero in his Szekelii Chronicis Ungaricis paulo aliter Ungaricae gentis origo et ducum series recensetur, quam apud Latinos Rerum Ung. scriptores, subjiciam hic ejus catalogum : idque Iohannis Claji exemplo, quod et ipse in sua Germanicae Grammaticae praefatione, Originem Germanorum deducat ab ipso Japheto Noach filio. Apud Szekelium nostrum fol. 150. sic habet

ATILAE GENUS:

1 Noe	13 Othmar	25 Lehel	37 Bendeguz
2 Ham	14 Farkas	26 Zamur	38 Atila
3 Chus	15 Bondofard	27 Zambur	39 Czaba
4 Nimrod	16 Büken	28 Bolug	40 Ed
5 Hunor	17 Czanád	29 Boczu	41 Ugec
6 Bor	18 Rudli	30 Zoltan	42 Eleud
7 Dama	19 Beztur	31 Berend	43 Almos
8 Keleed	20 Mike	32 Kadicza	44 Arpad
9 Keve	21 Miske	33 Opos	45 Zoltan
10 Kear	22 Ompud	34 Ethei	46 Toxus
11 Beller	23 Külcze	35 Szemein	47 Geyza
12 Radar	24 Levente	36 Turda	48 Stephanus Rex.

Porro discrepat ab aliis historicis etiam de tempore egressionis Ungarorum ex Scythia, quam ad annum Christi 367 refert, his verbis :

Az Magyaroc ez üdoebe kezdénec mozgódni Scithiából, és foelkelven tiz száz ezeren általkelénec Europában à Tanais vizen : Kic ugyan ottan hon Capitányul választác Chelét, Kevét és Kadiczát, à Bendeguz fiait. Id est : Ungari hoc tempore inceperunt moveri e Scythia, et surgentes eorum

decies centena millia, trajecerunt in Europam, per Tanaim fluvium : qui domi adhuc capitaneos elegerant Cheletum, Kevem et Cadiczam, Bendeguzi filios.

Secundum vero eorum in Pannoniam adventum in Annum Christi 888. incidisse scribit, de quo prolixe meminit in vita Caroli Magni, quem et supra Sturmii verbis laudavi. Adscribam autem ejus verba et convertam in gratiam eorum, qui antiquitates Ungaricas scire desiderant. Liber enim non cuivis fit facile obvius, quia nunquam fuit recusus. Verba eius haec sunt fol. 124.

Ez à Nagy Cárol' à ki Atila halála után, mikort irnánac Christos születése után nyóltz száz három esztendőbe, nagy hadat támaszta Pannonia ellen, kiben most a Magyaroc lakoznac, de akort it Magyaroc nem lakoztac, hanem külömkülömb nemzetec, Oláhoc, Avaresec, Iászoc, Tótoc, és egyéb nemzetec, kikbe imár igen keveset lathatunc. Mert Atila halála után, à Magyaroc fél részént à hadba veszénec Sicámbriánal, mikort Atilanac à két fiai à birodalomért megvívánac, fél részint pedig, avagy Czabaval menénec el, avagy Erdelbe à Moldovaság felől szállánac meg, holot mind è napiglan lakoznac, és nem Magyaroknac, hanem Szekelyeknec hivattatnac, kic még mostis külömbőznec a tőb Magyaroktol, tőrvényekkel és-irásokkal, kic Hunniabeli modra Szekel' bőtüvel eelnec mind è napiglan.

Ezt azert hozom it bé, hogy a Nemetec az ő Historiajokba azt irtac bé, hogy à Nagy Carol' Imperator idejőt volna Pannoniaba, es it tellyesseggel à Magyaroknac vegeket szakaztotta

Hic est Carolus ille Magnus, qui post mortem Atilae, anno a nativitate Christi octingentesimo tertio, magnum bellum movit contra Pannoniam, in qua nunc Ungari habitant : sed tum hic Ungari non habitarunt. Verum aliae nationes diuersae, Valachi, Auares, Jazyges, Sclaui, et aliae gentes, ex quibus iam valde paucas videmus. Quia post mortem Atilae, Ungari, media parte, in bello perierunt apud Sicambriam, cum Atilae duo filii pro regno decertassent : Media parte vero vel cum Czaba abierunt, vel in Transsylvania, versus Moldaviam, considerunt, vbi in hunc vsque diem degunt : et non Ungari, sed Szekelii vocantur, qui etiam nunc discrepant a reliquis Ungaris, legibus et scriptura, qui Hunniaco modo Szekelicis literis utuntur vsque in hodiernum diem.

Haec ideo hic refero, quod Germani scripserint in suis Historiis, Carolum Magnum venisse huc in Pannoniam, et hic penitus Ungaros extirpasse. Cum tamen jam olim, post Atilae mortem,

volna : Maga meeg régen Atila halála után, tőb Magyar it nem maradot, hanem czac az Székelyec, kik mind è napiglan ugyan vadnac. Hanem voltac akort it Pannoniaba Iászoc, Oláhoc, Tótoc, Ostrogottusoc, Gőrőgőc, Bolgaroc, Raczoc, Cziganyoc, kiket ő hadaval meggyőzőt. De még azockalis nyoltz esztendeig hadakozot. Kiket mikoron mind elbirt volna, igyekezéc azon, hogy ő è Pannonianac földét mind őrőcké Német birodalom alá foglallya. Ennekokaért hoza Saxoniából Erdelségbe Németeket, kiket Deákul Saxóknac hivunc, Magyarul pedig Szászoknac ; kic mind è napiglan otlakoznac. Ezek rakánac Erdelségbe hét keritet várost, Colosvart, Bezterczét, Segesvárt, Megyest, Szebent, Brassót, és Szászsebest. Továba egyébféle Némettel épitete Nagy Bányát, Cassat, Eperjest, Bártfát, Szebent, és Lőczét. Kiket mind azért miele, hogy ezekből Erdélséget és Pannoniat birhatná. De megczalatéc mint jámbor vélekedésében, mert ő ezekkel mind à Magyaroknac szolgála. Mert mihelt az Magyaroc esmét másodszor Hunniából kijővénec, azonhelt ezec mind Németestől a Magyaroc birodalma alá jutánac. Etc.

nulli hic alii Ungari fuerint, praeter Szekelios, qui in hunc usque diem supersunt. Verum fuerunt eo tempore hic in Pannonia Jazyges, Valachi, Sclavi, Ostrogotti, Bulgari, Rasciani, Cigani, quos bello suo devicit. Sed et cum his octo annos belligeravit. Quos cum omnes debellasset, conatus est hanc Pannoniae terram in perpetuum Germanico Imperio subjicere. Hanc ob caussam adduxit ex Saxonia in Transsylvaniam Germanos, quos Latine Saxones vocamus, Ungarice vero Szászoc qui vsque in hunc diem ibi habitant. Isti exstruxerunt in Transsylvania septem muratas civitates: Claudiopolim, Bistriciam, Segesvárum, Megyesium, Cibinium, Coronam, et Szász-Sebesium. Porro per alios Germanos aedificavit Rivulinum, Cassoviam, Eperjesium, Bartpham, Cebenium et Leutschoviam. Quae omnia ideo fecit, ut ex his posset Transsylvaniam et Pannoniam possidere. Sed frustratus est vir bonus opinione sua, quia his omnibus ipse Ungaris commodavit. Protinus enim cum Ungari secundo ex Scythia egressi sunt, statim hae civitates, una cum suis incolis Germanis in Ungarorum ditionem pervenerunt.

Haec Szekelius noster de rebus priscis Ungarorum, quos demum circa annum Christi 989. ad fidem catholicam conversos esse scribit : nec possum silentio praeterire gravem ejus querelam quam ponit in vita Stephani I. Regis, his verbis :

Ez (Estvan kiraly) igen jambor vala és Isten felő, de nem tudác ennec eleibe adni az Iras szerint valo Keresz-

tyénséget, mert immár à czókolo barátoc regnálnac vala. Ennekokaert evvel czénaltatánac nagysoc calastromokat, és templomokat, kiket mind è napiglan szemünkel látunc. Továbba szerzeténec vêle nagy pispeksigeket, de Collegiomat eggyet sem, kibe az igaz tudomány megtartatot vólna. Mert kiki mind az ő fazaka mellé szitta. Azért a Magyaroc czac Romai Keresztyénnè lünec. Idest: Hic (Stephanus Rex) valde probus erat et pius, sed nesciverunt ei proponere eum, qui est secundum scripturam, Christianismum, quia jam basiatores monachi regnabant. Quamobrem per eum extrui curarunt multa coenobia et templa; quae usque in hunc diem oculis nostris videmus. Praeterea effecerunt ut erigeret opimos episcopatus, collegium vero ne unum quidem, in quo vera doctrina conservaretur. Quia quisque suam ollam fovebat. Idcirco Ungari tantum Romanici Christiani facti erant.

Vera sane haec ejus est querela. Nam et insequentium postea saeculorum Pontifices et praelati, non alio fine svaserunt fortissimo Reg. Ung. Andreae II. ut expeditionem in Asiam susciperet, quam ut patrimonia Petri, ut illi amant loqui, ampliarent et ineruditorum monachorum examina latius effunderent. Licet enim Rex gloriosissimus, magnam interim domi suae cladem acciperet, et maximam apud Barbaros Christiani exercitus partem amitteret; rem tamen feliciter confecisse putabatur, quod aliquas mortuorum reliquias, Monachis lucrosas isthinc in Pannoniam reportasset. Hic autem est magnanimus Rex Andreas, ex quo progenita fuit Diva Elizabetha Ungarica, materni generis tui exornatrix et illustratrix, quae Ludovico Hassiae et Turingiae Landgravio fuit nupta. Hujus autem postea filia Sophia Brabantiae Duci Henrico fuit elocata; quem Henricum octavo loco sequitur Philippus Hassiae Landgravius proavus tuus fortissimus, ut Chytraeus delineavit in Onomastico Theol.

Sed quorsum haec tam varie et prolixe commemoro? Hoc nempe consilio, Mauriti Inclytissime, ut ostendam, non alienam a Tuo genere esse Ungaricam antiquitatem; neque Grammaticae nostrae cognitionem Tuo ordini et aetati fore despicatui: cum etiam summi Caesares Grammaticas didicerint et ipsi scripserint, et variarum Linguarum cognitione

plurimum sint delectati et adjuti. Matthiam Corvinum Ungariae Regem, praeter Turcicam et Graecam, omnes Europae Linguas calluisse scribit Ant. Bonfinius Decad. 4. lib. 8. Et Turcae ferocibus armis potissimum dediti, et a literis maxime alieni, cum reipsa Linguarum utilitatem maximam esse videant, quot linguas quis callet, totidem viris illum aequivalere vulgato proverbio jactitant, ut annotavit Guilelmus Postellus. Et notum illud est de Ennio *),

Tres olim sciret quod Linguas Ennius ille
Propterea ajebat corda sibi esse tria.

Plura congerere desino, ne prolixitate inconcinna Celsitudini Vestrae molestus sim; sed ad rem ipsam accedam, cujus gratia hic omnis sermo institutus est: Atque hanc novam Linguae Ungaricae Grammaticam, perspicua ut spero, et facili methodo a me conscriptam, Vestrae Celsitudini offero dedicoque: et qua par est, animi submissione, rogo et oro, ut placido eam ac hilari vultu intueri velit: et qua solet aliarum nationum, hac in Academia Vestra degentium, accipere hujusmodi munera literaria, hoc quoque munusculum Ungaricum, benigna manu suscipere dignetur; neque respiciat rei exilitatem, sed offerentis comprobet studium atque voluntatem Cels. Vestrae devotissimam, et utrumque clementi suo favore et patrocinio prosequi, et complecti porro non dedignetur. Ego vicissim fidi clientis et grati officia, pro virili mea parte libenter exsequar: atque Deum Opt. Max. votis ardentibus comprecabor, ut Vestram Cels. et universam domum Hassiacam, summis virtutibus et benedictionibus divinis florentem, diutissime conservet ad laudem et gloriam nominis sui, et Ecclesiae Christi salutare patrocinium, atque optimarum artium ac disciplinarum tutelam ac praesidium luculentum, tum regionis vestrae atque adeo totius Germaniae ornamentum et felicitatem. Marpurgi. Anno Christi nati M D C IX. XVII. Junii, quo die Anno Dn. 1478. ars Typographica Moguntiae inventa esse dicitur.

Vestrae Celsitudinis

Subjectissimus cliens

ALBERTVS MOLNÁR Szenciensis.

*) Pauli a Gicsbice.

PRAEFATIO.

LECTORI BENEVOLO SALVTEM.

CUM omnium fere totius Europae nationum linguae, non solum libris varie editis sint excultae et exornatae : sed etiam Grammaticis praeceptis, in gratiam polyglottophilorum comprehensae sint: Visum est Illustrissimo et Potentissimo Principi Dn. Mauritio Hassiae Landgravio etc. Domino et Maecenati meo Clementissimo, Ungaricam quoque non negligendam esse. Mihi itaque Ipsius Celsitudo clementer demandavit, ut linguam patriam, quam Dictionarii et Psalterii editione excolere tentassem, etiam praeceptis Grammaticis, quoad ejus fieri possit, brevibus includerem, et praecepta exemplis perspicuis illustrarem. Volupe sane mihi fuit Tanti Principis obtemperare voluntati, sed parum abfuit, quin viribus ingenioli mei diffidens, in operis statim vestibulo succumberem. Perrexi porro Numinis divini, et Illustrissimi Principis nostri fretus auxilio et favore : sed conficere non potui citius biennio. Quidni enim verum fatear? cum et Joh. Clajus vir eruditiss. fateatur se Grammaticam suam Teutonicam per viginti annos observasse et conscripsisse : cum tamen et ante eum Albertus Oelingerus non contemnendam scripserit Grammaticam Germanicam; quam Clajus se vidisse et legisse non inficiatur. Ego vero quem sequerer quemque fugerem habebam prorsus neminem. Quotquot igitur libros Ungaricos anquirere poteram, eos evolvebam omnes : et Biblia sacra ante annos viginti edita, bis in hunc usum a capite usque ad calcem perlegi, vel eadem opera exemplaris Biblici sphalmata correxi, et quasi μιξοδικῶς ea denuo edidi; quod scirem exemplaria in patria desiderari; et ut possent lectores olim hanc Grammaticam nostram visuri, fontes ipsos, unde ea desumta est, inspicere. Methodum autem Rameam sequutus sum Grammaticae Latinae pro Scholis Hassiacis ab Illustrissimo Principe Mauritio Hassiae Landgravio etc. conscriptae : Cujus voces technicas plerumque ipsissimas retinui : Casus tamen nominum aliquos trans-

posui, septimum addidi, quem Mutativum nominavi : et in conjugationibus verborum, more Hebraeorum Grammaticorum, tertiam personam, quam radicem esse cujuslibet verbi deprehendi, primo loco posui, deinde secundam, primam postremo. Regulis vero Syntacticis exempla pleraque Biblica adscripsi, ne studii Theologici oblitus fuisse viderer. Sed nec ipsa Theologia abhorret ab ejusmodi studio Grammatico. Testem laudo Eximium Theologum Theodorum Bezam, qui et ipse scripsit Grammaticam Gallicam; scripsit et Petrus Ramus in gratiam et usum Reginae Galliarum.

Denique si quis ex me quaerat, ad quam originalem haec referenda lingua sit, vel cum quibus habeat cognationem, me nescire fatebor. Video enim eos, qui hoc tempore Thesauros polyglottos edunt, et linguas quasque in suas classes et origines referunt, Ungaricam semper in medio relinquere. Cum Europaeis nullam cognationem habere hanc nostram certum est, si excipias quaedam vocabula Sclavonica rerum in Pannonia repertarum, quae et ipsa magnam partem sunt immutata. An vero in Scythicis Asiae finibus supersint gentes aliquae, nostra Lingua Hunniaca utentes, juxta cum ignarissimis scio. Siculorum vel Szekeliorum Transalpinorum literas Hunniacas, quarum meminit Stephanus Székel in suo Chronico Ungarico, nunquam vidi, neque hominem novi, qui eas viderit. Rogo itaque populares meos, in primis Szeculos Transsylvanos, ut si quid ejusmodi penes se habeant, in publicum illud proferre cum suis commentariis dignentur; neque culturam Linguae Ungaricae, Sclavos imitantes, aspernentur : de quibus M. Laurentius Benedictus Nudozierinus sic alicubi scribit *) : Hic mihi praecipue mei gentiles Slavi videntur cohortandi, apud quos excolendae eorum linguae maxima est negligentia : adeo ut nonnulli (expertus de quibusdam loquor) si non tantum non legant Bohemicos libros, sed ne in suis bibliothecis ullum habeant, gloriosum id sibi ducant. Hinc fit, ut cum de rebus illis domestica lingua est disserendum, semi-Latine eos loqui oporteat. Caetera incommoda neglecti ejus studii non persequar.

*) In Praefatione Gramm. Bohemicae.

Haec ille. Ego vero hanc meam commentatiunculam censurae meorum gentilium libenter submitto, eosque oro, ut errores meos emendare velint, hoc Justiniani dicto moniti : Qui subtiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit. Et si quae forte a me non incommode sunt inventa, ea suorum additione comprobent, juxta illud Ciceronis dictum*): Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi venit in mentem : proxime accedere illum qui alterius bene inventis obtemperat. In stultitia contra est : minus enim stultus est is, cui nihil in mentem venit, quam ille, qui, quod stulte alteri venit in mentem, comprobat. Bene vale candide Lector, et si qua parte potes hujusmodi studia juvare, juva. Et Goropii, quam subjiciam de numero linguarum sententiam, si placet, perlege.

DE CERTO ET DEFINITO LINGVARVM NVMERO CLARISSIMI VIRI JOHANNIS GOROPII **) SENTENTIA.

Quot vero linguae vel nunc sint vel olim fuerint, quamvis quidam definire tentarint : ego tamen nemini puto liquere, et adeo non magnopere nostra interesse. Clemens Alexandrinus, genera linguarum, sub quibus varia sint idiomata, septuaginta duo fuisse credit, quod e numero eorum, qui ante confusionem linguarum e tribus Noachi liberis nati dicuntur, acceptum videtur. Ephorus apud eundem septuaginta quinque tradit fuisse. Verum hunc numerum longe superant aliorum assertiones ; inter quos Plinius ***), a Timosthene memoriae proditum scribit, in unam Dioscoridem, Colchorum emporium, trecentarum linguarum homines convenire fuisse solitos : addens a Romanis postea per centum et triginta interpretes negotia ibi gesta fuisse. Mithridates non magnam Asiae partem, si toti conferatur, imperio tenens, viginti-duas et in sua ditione habuisse et didicisse, constanti scriptorum testificatione perhibetur. Quibus si reliquas addas, quae toto

*) Pro A. Cluentio.

**) Lib. Hermathena I.

***) Lib. 6. cap. 4.

tum orbe diversae fuerunt, an non putamus maximum numerum evasurum? Quot sint in orbe Atlantico et apud Hyperboreos, quis explicabit? Et multas tamen esse plurimorum peregrinatione satis est exploratum. Complures post Christi natalem, novas extitisse scimus, nunquam antea vel factas, nedum cognitas. Inter quas cum in sola Europa, minima totius orbis parte, quam plurimae ab illo tempore exortae sint, quid de caeteris gentibus innumeris cogitandum? Graecia tota cum suis insulis, Italia, Sardinia, Sicilia, Hispania, Gallia, Anglia, Scotia, novis linguis utitur, post dilaceratum Romanorum Imperium, e diversa priorum et corruptela enatis. Quod si ab illo tempore tantus linguarum numerus non ante cognitarum sit exortus, num mala quis ratione suspicetur, antea quoque quam plurimas e gentium confusione coaluisse? etc.

IN NOVAM GRAMMATICAM HVNG. CL. V. ALB. MOLNARI
EPIGRAMMA
IO. RODOLPHI LAVATERI TIGVRINI.

Est a Caesare, constitutione
Aeternum valitura, et universi
Imperi statibus probe statutum,
Ut Nati procerum Hungaro-Latine
Discant a teneris loqui expedite.
Quo possint animi explicare sensa
Sclavis, atque Scythis, et universim
Cunctis gentibus in plagis Eöis.
Ergo LANDGRAVIVS, decus virorum
Principum celebre, artis, atque Martis
Heros inclutus, efferatur usque
In coelum, Aönidum choro accinente,
Quod praeter varias in orbe Linguas,
Hungaram quoque sedulo volutat,
Hanc et Grammaticam venustiori
Edi quod methodo novam cupiscat.
Laudetur studium, laborque summus
Molnari, spatio integri biennl

Qui nobis methodo elegantiori
Scripsit Grammaticam diu petitam,
Plenam, et perspicuam, et probe expolitam.
Foelices igitur datur quibus nunc
Ad gentem Hungaricam procul remotam
Via currere plana, et expedita,
Hoc tanto praeeunte Principe : atque
Demonstrante viam arte singulari
Nostro auctore, prius perimpeditam.

GRAMMATICAE VNGARICAE

LIBER PRIOR

DE ETYMOLOGIA.

CAPVT I. — DE LITERIS.

Grammatica est ars bene loquendi : *idque Ungaris Ungarice.*

Partes ejus duae sunt : Etymologia et Syntaxis.

Etymologia est prior Grammaticae pars, quae singularum vocum naturam interpretatur.

Vox est signum rei vocandae.

Partes vocum sunt duae : Litera et Syllaba, quibus accidit Metaplasmus.

Ungari nunc utuntur literis Latinorum.

Litera est vocis nota prima. Estque vocalis aut consona.

Vocalis est litera quae per se sonat, ut : a, e, i, o, u, et y.

Observatio.

Interdum a *ut Patach*, e *ut Saegol Hebraeorum, clare et ore apertiore proferuntur, et plerumque notan-*

tur accentu acuto, sic : á, é. *aut duplicantur, ut* aa, ee. *posterior a quibusdam pingitur sic:* ę.

Interdum vero a *ut Cametz obscure et quasi cum* o *mixtum;* e *ut Zere pronuntiantur.*

Sic et i, o, u, *plerumque celeriter proferuntur. Interdum notantur accentu sic :* í, ó, ú, *et cum mora quadam clare efferuntur.* Y : *Extra diphthongos non sonat : addita vero consonis, earum vim lenit, et eas quasi liquefacit.*

Consona est litera, quae cum vocali sonat :

Estque simplex aut composita.

Consonae simplices sunt : b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, ſ, t, x, z, v et j.

Observatio.

Inter b *et* p *ea est clara differentia apud Ungaros, quae et apud Italos et Gallos.*

C, *ante* a, o, u, *et in fine dictionis nihil differt a* k. *sed ante* e *et* i *profertur ut apud Latinos, vel ut* z *apud Germanos. Inter* d *et* t, *item* f *et* v, *eadem est apud Ungaros, quae apud Italos et Gallos differentia.*

G, *ante* a, o, u, *proferunt Ungari sicut Itali et Galli : ante* e *et* i, *et in fine vocis sicut Germani.*

Quatuor his consonis g, l, n, t, *si vocalis* y *addatur sic :* gy, ly, ny, ty, *lenius et liquidius proferuntur. eas enim emollit et quasi frangit affixa* y, *quae in iis, veluti* j *obscure se insinuat.*

H, *Ungari fortius et sonantius efferunt quam Itali vel Galli.*

S, *cum densiore sibilo proferunt, velut Hebraei* ש, *schin, Germani* ſch, *Bohemi et Poloni* ſſ *duplex.*

Z, *profertur ut Zain* ז *Hebraeorum et* ſ *Germanorum in vocibus* naſ *nasus :* waſen *caespes :* graſ *herba.*

J, *jod, sine densiore sibilo proferunt Ungari, quemadmodum plerique Germaniae populi, vel ut Bohemi et Mysnici solent proferre suum* g.

Consonae compositae sunt ß, tz, cz, *quarum prior unius tantum, reliquae duarum consonantium vim obtinent.*

Observatio.

Sz *leniter pronunciatur ut* ס *Samech Hebraeorum et* ſ *simplex Germanorum, Bohemorum ac Polonorum.*

Tz *eodem modo profertur, quo Germanorum* ʒ *et Bohemorum* c.

Cz *dense admodum et crasse pronunciatur, quae pronunciatio communis est cum Polonis et Bohemis; Germani fortassis per* tſch *exprimerent. Et pro hac* cz, *quidam scribunt* ch, *alii* cs *et* ts, *nonnulli et* i *vel* y *addunt, sic* czi, csi, tsy.

Q *et* X *in vocibus Ungaricis nusquam inveniuntur, occurrunt tantum in nominibus peregrinis apud Historicos. Quidam inserunt* x *his oppidorum nominibus,* Pax, Berexas, Sixo, Taxon, *quae Ungarice rectius* Paks, Berekßáß, Szikßo, Takſon.

Literarum itaque omnium ordo talis erit.

Aa : Bb, be : Cc, ce : Dd, de : Ee : Ff, ef : Gg, ge : Hh, há : Ii : Kk, ka : Ll, el : Mm, em : Nn, en : Oó : Pp, pe : Qq, ku : Rr, er : Sſ, es : Tt, te : Uu : Xx, ix : Yy, Ypsilon : Zz, zeta : Vv, vau : Jj, jod : Sz ß, eß : Tz tz, tzet : Cz cz, czé.

CAPVT II. — DE SYLLABIS.

Syllaba est literis comprehensus sonus. Saepe tamen vim syllabae sustinet vocalis unica, ut á, é, ó : *sic*

in voce alá, *infra:* elég, *satis:* itál, *potus:* olay, *oleum:* úßás, *natatio. Item* kiei, *cujates:* tieid, *tui*, *ae*, *a.* mieinc, *nostri*, *ae*, *a.*

Porro in syllaba consideranda est tum compositio tum affectio.

Componitur syllaba vel ex meris vocalibus, vel ex vocalibus et consonis.

Ex meris vocalibus composita dicitur diphthongus, aut triphthongus.

Diphthongi sunt:

áy, ay	Nyáy, *grex.* Ayto, *janua.*
éy, ey	éyel, *nocte.* Feyße, *securis.*
oy, uy *ut*	Boytos, *Hirsutus.* Uyság, *novitas.*
ȯ vel ő	ȯrȯm, *gaudium.* ȯkȯr, *bos.*
ü vel ů	üveg, *vitrum.* Tüz, *ignis.*

Observationes.

I.

Vocales (quas supra dixi, interdum clarius, interdum obscurius proferri) in diphthongis quoque retinent hanc varietatem, ut: Száy, *os:* Hayßál, *Capillus.* Téy, *Lac:* Feytem, *Explico.*

II.

Diphthongus ȯ *collectis labiis profertnr et medium sonum habet inter* e *et* o: *cui respondet Gallorum* eu, *in voce* feu, *ignis: Et Germanorum* ȯ *in voce* Kȯnig *rex:* Frȯlich *jucundus. pro ea in quibusdam libris reperiuntur* eo, oe, *idque inopia characterum typographicorum.*

ü, *perinde sonat ac* u *Gallicum in voce* sus, *supra. pro hac quidam* w ponunt, sed vitiose.

Triphthongi sunt ȯy, üy; *ut:* Bȯyt, *jejunium;* Gyüytȯm, *cumulo, congrego.*

Observationes.

I.

Y, *in diphthongis et triphthongis medium sonum habet inter* i *et* j, *ut* Sayto, *Prelum.* Gyüytő, *cumulans.*

II.

Diphthongi ő *et* ü, *sonum suum in triphthongis constanter retinent, ut:* Dőytőm, *Devolvo, deturbo.* Gyüytőm, *Congrego.*

De Vocalium et consonarum conjunctione.

Syllaba ex vocalibus et consonis conflata dicitur mixta, cujus vocalis est vel in exteriore vel in interiore parte.

Exterior vocalis consonas aut praecedit, ut ás, *fodit :* árt, *nocet : aut sequitur, ut :* Fa, *Lignum,* Ló, *equus.*

Interior vocalis est consonantibus inclusa, idque vel aequaliter vel inaequaliter, ut : Bab, *faba :* Sip, *fistula,* Soc, *multus, a.*

Inaequaliter pluribus consonis consequentibus, ut Bors, *piper :* kard, *ensis :* Láng, *flamma :* Reft, *piger, a, um.*

Canones de literarum connexione.

I. *Qualis est scriptura, talis est pronunciatio, ut* aßßony, *mulier, non* aßoni : élő *vivens, non* éllő.

II. *Duplicata consona priorem syllabae priori, posteriorem posteriori adscribit, ut* for-ro, *fervens;* Sem-mi, *nihil. Duplicari autem in media dictione possunt omnes consonae praeter* Cz *et* j. *Quaedam etiam in*

fine geminantur, ut áll, *stat :* függ, *pendet* : forr, *fervet :* fuſſ, *curre* : holott, *ubi :* hozz, *adfer.*

III. *A duabus consonis nulla incipit vox Ungarica; a peregrinis autem mutuata vocabula sic proferunt adhibitis vocalibus, ut pro Schola dicant indifferenter* Eskola, Iskola, Oskola : *pro planta,* palanta : *pro Stabulo,* iſtallo : *pro Claustro,* kalaſtrom : *pro Stephano,* Iſtvan, *pro Clemente,* Kelemen : *et pro Sclavonicis vocibus,* ſkral, király, *rex* : *pro* ſtol, aſtal, *mensa : pro* ſklas, kaláſ, *spica, arista : pro* ſklyſſ, kúlcz, *clavis* : drag, daraga, *carus, a. plerique tamen exprimunt* draga : *pretiosus, a.* trombita, *tuba* : trefa, *jocus. pro* drabant *tamen frequentius scribitur* darabant; *satelles.*

IV. Sz, Cz, *et* Tz, *inchoant vocem, quia unius tantum literae vim obtinent singulae in vocis initio.* Struzmadar, *Struthio Camelus avis, ab idiotis difficulter pronunciatur; ut et* Ptrüßßentes, *Sternutatio, pro qua quidam tantum* Püßßentes, *vel* pißßentes, *scribunt omissis* t, *et* r.

V. *In fine plures duabus conjungi non possunt, ut,* Bolond, *stultus :* Czalárd, *fraudulentus :* Galamb, *Columba* : Lábtalp, *planta pedis. In sequentibus enim postremae duae in una coalescunt, ut* : Lántz, *Catena,* Ints, *mone* : Ronts, *confringe,* Tarts, *serva.*

VI. *In media voce concurrunt aliquando tres consonae, ut* : Tudatlanbnac, *ignorantiori :* eßesbnec, *prudentiori :* kilentzven, *nonaginta :* iſtrángtol, *a fune.*

VII. *Unica consona inter duas vocales sequenti jungitur, ut :* a-rú, *merx :* La-tóé, *videntis.*

VIII. *Vocis pars ad alteram lineam reservata notatur custode, seu signo divisionis, sic* -=„.

IX. *Litera* y, *quae nullam facit syllabam, a suis 4 consonis* gy, ly, ny, ty, *quarum vim emollit, non est*

divellenda in vocis divisione, sed simul cum iis praecedenti vel sequenti vocali est annectenda; ut: **Nagy-ság**, *magnitudo:* **győ-nyő-rüség**, *Voluptas, delectatio:* **Lyu-kas**, *foraminosus:* **hely-be**, *In locum:* **tyu-káß**, *Gallinarius.*

X. *E numero syllabarum vox est vel monosyllaba, ut* **társ**, *socius:* **nagy**, *magnus: vel polysyllaba, ut:* **Iſten**, *deus,duarum:* **Lakozic**, *habitat, trium:* **mindenekben**, *in omnibus, quatuor:* **Hatalmaſſaga**, *potestas-ejus, quinque:* **Irgalmaſſágából**, *ex misericordia-ejus, sex:* **Irgalmatlanságából**, *ex immisericordia - sua, septem:* **eltávoztathatatlanul** *inevitabiliter, octo:* **eltávoztathatatlansága**, *inevitabilitas-ejus, novem:* **eltávoztathatatlanságára**, *ad inevitabilitatem-ejus, decem:* **eltávoztathatatlanságaitoc**, *inevitabilitates-vestrae, undecim:* **eltavoztathatatlanſagaitokbol**, *ex inevitabilitatibus-vestris, duodecim. Porro ut dixi,* **y** *syllabarum numerum non auget; Monosyllaba enim sunt:* **ſayt**, *caseus:* **győngy**, *gemma:* **lyuc**, *foramen:* **nyár**, *aestas:* **hány**? *quot?* **élly**, *vive:* **pinty**, *fringilla: dissyllaba:* **nyáyas**, *blandus, a:* **gyermec**, *puer:* **mellyben**, *in quo:* **hattyú**, *cygnus: trisyllaba,* **atyáinc**, *patres nostri:* **folyamat**, *fluentum:* **győnyőrü**, *delectabilis, e:* **nyavalya**, *miseria.*

De Quantitate.

Affectiones syllabarum in tempore et accentu tam variae et multiplices sunt in hac lingua, ut omnia Hebraeorum puncta et accentus omnes locum invenirent in scriptura nostra Ungarica si literis Hebraicis uteremur. Minima enim accentuum mutatione et prolationis varietate, mutatur vocis significatio; ut observavit etiam Galeottus Martius Italus, Matthiae Regis Ungariae olim

Praeceptor, in lib. Apophtheg. Regis Matth. cap. 18. *et* 28. *Exemplum unicum adscribam :* **Hála** *prima longa significat pernoctavit:* **Hálá**, *utrobique clare prolata denotat grates :* **Hala** *utraque brevi et obscura, est piscis-ejus. Hinc nostri pueri saepe rident exteros Scholasticos perperam canentes illud*: **Nagy hálákat adoc az én Uramnak**, *Id est recta pronunciatione: Magnas grates reddo Domino meo: obscure autem et correpte prolata voce* **halakat**, *sensus erit : Magnos pisces dabo Domino meo.*

Exempla plurima suppeditat nostrum Dictionarium, et cuivis legenti Ungarica passim sunt obvia.

Quoniam vero haec virgula supra vocales posita sic: **á é í ó ú**, *quae earum prolationem clariorem indicat, in una eademque voce saepius occurrat, ut* **látását**, *visionem-suam :* **Vénségét**, *Senectutem-ejus; nulla potest accentui sedes certa assignari. Et sunt voces plurimae in quibus tanta morae aequalitate proferuntur syllabae, ut nullum fere discrimen deprehendi possit. Nec desunt voces etiam polysyllabae, in quibus ne unica quidem est vocalis accentus capax; ut* **Bün**, *peccatum :* **gyürő**, *annulus :* **kőnyőrülöc**, *commiseror :* **Szükőlkődőm**, *indigeo etc.*

CAPVT III. — DE METAPLASMIS.

Exposita literarum et syllabarum natura, restat dicendum de metaplasmis.

Metaplasmus est vocis quaedam transformatio: Estque vel literarum tantum singularum vel etiam syllabarum.

Literarum tantum est Metathesis et Antithesis.

Metathesis est literae transpositio, ut **kóldus**, **kuldós**, *mendicus:* **kalán**, **kanál**, *cochlear :* **vétec**, *de-*

lictum, **vétke**, *delictum ejus:* **tántorog**, *titubat*, **tantorgo**, *titubans.*

Antithesis seu antistoechon est literae pro litera positio ut: **Hit**, **hüt**, *fides:* **idő**, **üdő**, *tempus:* **ayándéc**, **ajándoc**, *donum:* **Perlec**, **pőrlőc**, **perlőc**, **pőrlec**, *litigo:* **gyanánt**, **gyaránt**, **gyalánt**, *Instar.*

Metaplasmus syllabarum pariter et literarum accidit, vel promiscue et in locis omnibus, vel tantummodo in certis.

In omnibus promiscue est synaeresis et diaeresis.

Synaeresis est duarum vocalium in unam contractio, quae fit positione **y** *pro* **e** *elidenda; ut* **lyánya**, *pro* **léánya**, *filia ejus.*

Diaeresis contra est diphthongi in duas syllabas distractio, fitque positione **i** *pro* **y**, *ut:* **haittom**, *pro* **haytom**, *jacio.*

Idem fit solutione **v** *et* **j** *consonarum in* **u** *et* **i** *vocales, ut:* **aluás**, *pro* **alvás**, *dormitio:* **Szomiu**, *pro* **ſomju**, *sities, etc.*

In certis locis tantum est in dictionis vel principio, vel medio, vel fine.

In principio est prothesis et aphaeresis.

Prothesis est principii appositio, ut: **elkihozom**, *pro* **kihozom**, *educo:* **Elbéviſem**, *pro* **béviſem**, *introduco.*

Aphaeresis contra est principii ablatio, ut: **fogat vonoc**, *pro* **kivonom**, *dentem extraho:* **pénzt áſoc**, *pro* **kiáſoc**, *pecuniam effodio.*

In medio est epenthesis vel syncope.

Epenthesis est literae vel syllabae interpositio, ut: **Szólloc**, *pro* **ſóloc**, *loquor:* **eſterag**, *pro* **eſtrag**, *ciconia.*

Syncope contra est literae aut syllabae de medio

elisio, ut : **ôrzôm**, *pro* **ôrizôm**, *custodio :* **kezdtem** *pro* **kezdettem** *incepi :* **mondtam** *pro* **mondottam**, *dixi.*

In fine dicitur paragoge et apocope.

Paragoge est literae aut syllabae in fine additio, ut **Latnia**, *pro* **latni**, *videre :* **tennie** *pro* **tenni**, *ponere.* **Miglen**, *pro* **mig**, *donec :* **addiglan**, *pro* **addig**, *tantisper.*

Apocope contra est de fine literae aut syllabae amputatio, ut : **tôvis** *pro* **tôvisk**, *spina.* **Néki** *pro* **nékie**, *Ipsi.* **Lovag** *pro* **lovagos**, *eques.*

Apostrophus notatur interdum pro **e** *elisa ante* **s**, *idque in sola vocula* **és**, *ut :* **ma s' holnap**, *pro* **ma és holnap**, *hodie et cras.* **Ez s' ez**, *pro* **ez és ez**: *hic et hic :* **az s' az** *pro* **az és az**, *ille et ille.* **Illyen s' illyen**, *talis et talis.*

Vocalis **y**, *penes quatuor consonas elisio sic varie notatur,* **g' ǵ g" ḱ ń n' t'**: *pro* **gy ly ny, ty.**

Item in articulis **à è** *accentus-gravis vel circumflexus* **â, ê**, *nota est elisae consonae* **z**, *ut* **à, è**, *pro* **az, ez**, *ille, iste, hic, is.*

CAPVT IV. – DE ARTICVLO.

Articulus est particula demonstrationis vel nota emphaticae significationis, qualis est apud Hebraeos ה *He cum puncto cametz vocibus praefixa; ut* האיש *Haisch, id est : Hic-vir.*

Articuli Ungarici sunt duo; **Az, Ez.**

In demonstratione rerum distinctarum, **ez** *voci propinquiori,* **az** *remotiori additur. Vide Syntaxis cap.* **2.**

Particula numeri prima **egy**, *unus, a, um. interdum vice articuli fungitur, ut* **Ahun egy ember**, *Ecce unus homo!*

Aliquando simul concurrunt omnes; ut: Ez az egy igaz propheta*: Hic ille unus verus propheta. Et tunc articulorum alteruter verbi substantivi* eſt *vim obtinet.*

CAPUT V. — DE NOTATIONE ET ORIGINATIONE.

Partibus vocum expositis restant ipsarum accidentia, quae partim generalia partim specialia sunt.

Generalia quae in omni voce considerantur sunt notio et originatio.

Notio est vocis agnitio.

Agnoscitur autem vox significatione vel terminatione.

Significatio consistit in potestate vocis, ut: emberi, emberséges, *humanus, a.* ember, *homo: Sic* Látni, *videre:* Lát, *videt:* Szerettetőtt, *amatus, a:* Szeret, *amat.*

Terminatio est in cujusque vocis extrema litera.

Estque in vocales et consonas.

Terminatio in vocales est in a, e, i, o, u, y, ő, ü, *ut:* kapa, *Ligo:* eke, *aratrum:* teli, *plenus, a:* ayto, *janua:* falu, *pagus:* hay, *capillus:* fő, *caput:* bőtü, *litera.*

Terminatio in consonas frequens est in b, c, d, g, k, l, m, n, p, r ſ, t, z. *ut:* láb, *pes:* vac, *coecus:* vad, *fera:* fog, *dens:* ſok *multus, a, um:* fal, *paries:* halom, *collis:* Szén, *carbo, pruna: pap, sacerdos:* vár, *arx:* kés, *culter:* kút, *puteus, fons:* ház, *domus.*

Annumerantur his Vadáß, *venator:* Szőcz, *pellio:* Lántz, *Catena: item,* Társ, *socius:* hozß, *adfers:* galamb, *columbus, a.* hitvánb, *vilior, us:* Láſd, *vidè:* harang, *campana.*

Terminatio in consonas rara est in f, h, v *et* j.

ut, Kanaf, *Taenia*, *fibrae:* moh, *muscus:* kőnyv, *liber*, *codex:* fahéj, *cortex.*

Originàtio est quà vocis origo disquiritur, vnde vox prima vel orta dicitur.

Prima, quae est suae originis ut Lát, *videt:* elme, *ingenium:* meg, *per*, *con.*

Orta est, quae aliunde existit.

Ortis accidit Euphoniae gratia Elisio vel Permutatio.

Elisio est, quà literae pereunt, ut: bizontalan, *incertus*, *a. à* bizony *et* talan, *eliso* y. kiválkeppen, *praecipue*; *à* kivalt *et* keppen, *eliso* t.

Permutatio est literarum pro literis positio, ut ßántalan, *innumerus*, *a. à* ßám, *numerus*, *et* talan, *privandi particula.* Igaſſág, *ab* igaz *et* ság *justitia:* Mingyáráſt, *statim*, *confestim*, *à* mind *et* járáſt.

Orta vox est derivata vel composita.

Derivata est, quae ex priori deducitur, ut: Láttatos, *Conspicuus*, *a*, *visibilis*, *e: à* Lát, *videt:* elmés, *ingeniosus*, *a. ab* elme.

Composita est quae ex pluribus simplicibus constat; ut ex meg *et* lát, meglát, *pervidet: ab* el be megyec: elbémegyec, *introeo.*

Simplex est, quae in partes significantes dividi nequit, ut, Ur, úri, úraſág; *Dominus, dominicus, a, dominium.*

Divisio literarum ut et compositio mutatur ita, ut cuique parti vocis compositae suae literae maneant; ut el-adom, *vendo:* meg-látom, *pervideo:* két-agukapa, *bidens*, *ligo.*

Ex ortis quaedam significatum sui primi diminuunt, quae inde diminutiva dicuntur; ut: rókáczka,

vulpecula: a róka, *vulpes.* Okoſoczka, *argutulus, a. ab* okos, *argutus, a.* Házaczka, *domuncula, ab* ház, *domus:* Jobbaczka, *meliusculus, a, a* Job, *melior, us.* Jobbaczkán, *meliuscule, a* jobban, *melius:* Szépeczke, *pulchellus, a, a* ſzép, *pulcher, a* kéſeczke, *cultellus; a* kés, *culter.*

Quaedam contra augent, quae inde augmentativa dicuntur, ut pénzes, *pecuniosus, a* pénz, *pecunia:* álmos, *somnolentus, a, ab* álom, *somnus.* Szomjuságos, *siticulosus, a, a* ſzomjuſág, *sitis.*

Canones.

I. *Quot significationes tot voces; ut,* háló, *rete:* háló, *pernoctans:* haló, *moriens.* Tőr, *nomen, idest mucro,* tőr *verbum id est, frangit.* Nap, *Sol:* nap, *dies.* Megváltóm, *redemtor-meus,* megváltom, *redime.*

II. *In derivatione primae vocis significatio paulum inflectitur, ut,* Szeret, *amat:* Szeretet, *amor:* Szeretendő, *amabilis, e.*

III. *In compositis significatio ex utraque miscetur, ut* megſzeretem, *adamo.*

Saepe tamen ortum idem significat quod primum, ut megfáraztom, *pro* fáraztom, *Lasso, delasso.* fölmagaztalom, *pro* magaztalom, *Exalto, as.* elhintem *pro* hintem, *spargo, dispergo.*

CAPVT VI. — DE NVMERO.

Tantum de accidentibus vocum generalibus; specialia sequuntur, quae consistunt in differentia vocis secundum numerum.

Vnde vox alia numeri, alia sine numero.

Vox numeri est, quae numerum adsignificat.

Numerus est in voce unius a multis discretio.

Estque definitus vel indefinitus.

Definitus flexibili fine est singularis vel pluralis.

Singularis, quo res significantur singulae, ut: Kegyelmes az Isten, *Clemens Deus sc. est.*

Pluralis, quo res plures significantur, ut: Halandóc az emberec, *homines (sunt) mortales.* Halac uſnak az vizekben, *pisces natant in aquis.*

Indefinitus contra nullo flexibili fine definitur, qualis est in his: Sétálván lassan vaczorálni menni, *deambulando paulatim coenatum ire.*

Atque hinc vox numeri alia finita, alia infinita.

CAPVT VII. — DE GENERE.

Vox numeri est Nomen aut Verbum.

Nomen est vox numeri, quae in genere suo cum numero flectitur per casus.

In nomine spectatur genus, tum variatio per casus, tum mutatio per compositionem et derivationem.

Genus est differentia nominis qua significatur sexus: Estque naturale vel fictum.

Naturale est masculinum vel faemininum.

Masculinum est, quod sexum masculum, nomina virorum et officia virilia denotat, ut Isten, *Deus:* Ferfi, *Vir:* Peter, *Petrus:* János, *Johannes:* Ur, *Dominus.* Király, *Rex:* Atya, *Pater:* Hadnagy, *Dux:* Vő *gener.*

Voces distinguentes sexum virilem a faemineo sunt; Fi, fiu, *filius*, ferfi ferfiu, *vir, mas, masculus.*

In animalibus brutis sexum masculinum significant, Him, kakas, kan, kos, bac, bika, mén.

Faemininum est quod tantum faemineo sexui tribuitur, ut Maria, Ilona, *Helena*, Dayka, *nutrix.* Bába, *obstetrix.* Leány, *puella. feleség, uxor.* ángy, *glos.* Húgod, *soror-tua minor natu.* Néned, *soror-tua major*

natu, etc. Item né *et* nő *ab his composita ut* Urné, *Domina:* Királné, *Regina:* Agnő, *Vetula.* Gonoßnő, *malefica.*

Sexum faemineum a masculino discernentes voces sunt; Leány, *puella, filia*: Leánzó, *virgo*: aßßony, *mulier, faemina, hera. In brutis vero*; nőſtény, katzola, tehén, jerke, jertze, eme, szülő, maglo.

Commune genus est, quod utrique sexui tribuitur, ut: ember, *homo.* gyermec, *puer, puella,* rokon, *cognatus, a* atyafi, *frater, soror. Tobias dicit vxori cap. 5. v. 20.* Né gondolly véle atyámfia, *Ne solicita sis soror-mea.*

Hujus generis erunt omnia officiorum nomina, quibus etiam faeminae perfungi possunt, et quibus addi potest aßßony, *faemina vel mulier: ut* fejedelem aßßony, *Princeps faemina*: Propheta aßßony, *prophetissa*: gazda-aßßony, *Hera, hospita*: Szakácz aßßony, *coqua.*

Fictum genus est, quod neutri sexui convenit, unde neutrum dicitur; *cujus generis esse possunt omnia virtutum ac vitiorum nomina: actionum item ac passionum, fluviorum, plantarum, regnorum, et locorum, ac rerum omnigenarum utensiliumque vocabula et appellationes.*

Genera autem cognoscuntur ex sola significatione; ut: Isten, *Deus*: ember, *homo*: aßßony, *faemina*: Világ, *mundus*: tenger, *mare*: főld, *terra*: orßág, *Regnum.*

CAPVT VIII. — DE GENERIS ADSIGNIFICATIS.

E genere nomen est substantivum vel adjectivum, quae generis sunt adsignificata.

Substantivum est vel unius generis, ut: Férfi, *vir*: aßßony, *mulier*: pohár, *poculum. Vel communis, ut*: ember, *homo*; gyermec, *puer.*

Ex significatione substantivum vel est uni proprium et majuscula littera ab initio scribitur; *ut* Antal, *Antonius*: Mátyás, *Matthias*: Anna. Suſanna.

Vel appellativum, quod pluribus ejusdem generis commune est, ut: állat, *Substantia vel animal*: élet, *vita*: Madár, *avis.* barom, *pecus.*

Adjectiva Vngarica sunt unius tantum terminationis, ideoque omnia sunt generis omnis.

Desinunt autem ea vel in vocales, ut Sima, *Laevis, glaber, a.* fekete, *niger, a, m*: teli, *plenus, a*: gyarlo, *fragilis, debilis, e*: hoßßú, *longus, a*: főſvény, *avarus a*: merő, *solidus, a*: kőnnyü, *levis, e.*

Vel in consonas, ut Síb, *Ludicrus, a.* Vac, *caecus*: Szeléd, *mansvetus, a.* Czúf, *jocosus, a*: Vig, *lactus, a*: Undok, *Spurcus, faedus, a.* fél, *medius, a.* eleven, *vivus, a*: ßép, *pulcher, a.* fejér, *albus, a.* ékes, *elegans*: rút, *turpis, e*: igaz, *justus, verus, a*: *item* bőlcz, *sapiens*: roßß, *vilis, e.* gyors, *celer*; hizlalt, *saginatus, a.* hiv, *fidus, a Quae cum prorsus non mutent terminationes pro diversitate generis suorum substantivorum, nulla est hic motionis doctrina.*

CAPVT IX. — DE COMPARATIONE.

De genere hactenus et ejus adsignificatis; *Sequitur Adjectivi variatio per gradus, quae dicitur comparatio.*

Gradus est absoluti sui excessus.

Absolutum dicitur Adjectivum, cujus significatio est absoluta: *vulgo Positivum, item Positivus gradus.*

Gradus sunt duo: *Comparativus et Superlativus.*

Comparativus ad absoluti significationem addit inkább, *magis*: *ut* Tudósb, *doctior, i.* inkáb tudós, *magis doctus.*

Superlativus igen, *valde*: *vel* fölötte-igen, *supramodum-valde*, *ut*: Legtúdósb, *Doctissimus, a, id est*: fölötte igen túdós, *valde admodum doctus, a, um.*

Comparativus formatur vel per solam b *consonam, fini absoluti additam ut* Tißta, tißtáb, *purior, us.* édes, édesb, *dulcior, us.* ravaß, ravaßb, *astutior*: tudatlan, tudatlanb, *indoctior.* karczu, karczúb, *gracilior*: fürő, fürőb, *densior. Absoluti finales,* u *et* ü, *in comparativo aliquando mutantur in* a *et* e, *ante* b, *vt* hoſzſzu, hoſzſzab, *longior*: kőnnyü, kőnnyeb, *levior.*

Si absolutum finiatur in duas consonas, tunc vocalis a, o, *vel* e *interponitur*; *ut* Bolond, Bolondabb. *stultior, us*: roſzſz, roſzſzab, *vilius, or*: vajutt, vajuttab, *languidior.* reſt, reſteb, *pigrior.*

Quaedam metathesin patiuntur, ut lator, latrab, *sceleratior*: gyakor, gyakrab, *frequentior, crebrior.*

Delicatiores post consonas semper inserunt vocales, ut édeſſeb, *pro* édesb, *dulcior*: haragoſſab, *pro* haragosb *iratior.* igazab, *pro* igazb, *justior, etc.*

Superlativus formatur per particulam leg *comparativo praefixam, ut* legtiſztáb, *purissimus a. a* tiſztáb, *purior.* Legſzepb, *pulcerrimus, a*: *a* ſzepb, *vel* ſzebb, *pulcrior, us.* Legnagyob, *maximus a, um*: *a* nagyob, *major, us. grandior, us.*

Typus comparationis regularis.

Absolutum vel positivum.	*Comparativum.*	*Superlativum*
Tißta,	Tißtáb,	Legtiſztáb,
purus, a, um.	*purior, us.*	*purissimus, a, um,*
Jó,	jób,	Legjób,
bonus, a, um.	*melior, us.*	*optimus, a, um.*

Nagy,	Nagyob,	Legnagyob,
magnus a, um.	*major, us.*	*maximus, a, um.*
Ékes	Ékesb,	Legékesb,
elegans.	*elegantior, us.*	*elegantissimus a, um.*
Reſt,	Reſteb,	Legreſteb,
piger, a, um	*pigrior, us.*	*pigerrimus a, um.*

Anomalia comparationis.

Irreguraliter comparantur Sok, *multus, a.* Kiczin, *parvus, a.*

Sok,	Tőb,	Legtőb, *Multum plus plurimum.*
kis *vel*	kiſſeb *vel*	Legkiſſeb *vel* Legkiczinb,
kiczin,	kiczinyeb,	*parvum, minus, minimum.*

CAPVT X. — DE CASV.

Casus est specialis nominis terminatio.

Estque rectus vel obliquus.

Rectus est prima nominis terminatio, nominativus et vocativus, qui in utroque numero sunt similes.

Obliquus est primi finis variatio.

Tales sunt quinque: Genitivus, Datiuus, Accusativus, Mutativus, et Ablativus: dissimiles in utroque numero.

Quorum 7 casuum ordo hic erit: 1. Nominativus. 2. Vocativus, 3. Genitivus, 4. Dativus, 5. Accusativus, 6. Mutativus, 7. Ablativus.

Obſervationes.

I. Mutativus casus Vngarorum proprius est, qua significamus rei cujuslibet in aliam speciem, formam, vel in alium vsum et habitum, permutationem: qui in

voce per consonas desinente formatur per và *et* vè *ut*: *a* fa, fávà, *in lignum*: *a* fü, füvé, *in herbam*: *post consonas vero, abijcit* v, *et geminat consonam finalem, ut a* bor, borrá, *in vinum*: *a* viz, vizzé, *in aquam. In plurali numero semper fit per* kà *et* kè, *ut* fákkà *in ligna.* füvekkè *in herbas.* Vizekkè, *in aquas. Hic casus varie redditur Latine, ut* Szolgává leßec, *id est servus ero.* Szolgákká teßem, *id est, servos faciam eos, qui servi non erant. Item,* kőnnyéb az bort vizzé változtatni, hogynem az vizet borrá, *id est, Facilius, (est) vinum in aquam mutare, quam aquam in vinum. Vide Syntax. 13. cap.*

II. Habent praeterea Vngari casum Adverbialem vel Assimilativum, in singulari numero tantum usitatum, in ol, ul, *et* ől, ül: *qui itidem varie solet exponi, ut* Magyarol, *Vngarice:* Deákul, *Latine:* Gőrőgől, *Graece:* Nemetül, *Germanice.* Igaſſágul, *Instar justitiae, pro justitia, vel in justitiam:* Feleségül, *in vxorem:* Oroßlányul, *Instar leonis:* ebül, *canine vel instar canis.*

III. Ablativus erit casus affixorum, quorum latissimus est usus in hac nostra lingua; dictus autem est ablativus, quod ab eo affixis pronominibus, postpositionibus, notisque adverbiorum ablatis, denuo fiat Nominativus. Nos in Paradigmatis ponemus cum eo tantum affixo, quod respondeat Latinorum praepositionibus à, *vel* ab, *illud autem est*: tól, től, túl tül.

CAPVT XI. — DE PRIMA DECLINATIONE IN *NAC.*

Flexio nominis per casus declinatio dicitur: *Estque duplex in* Nac, *vel in* Nec.

Nominativi et vocativi utrobique similes, genitivi semper in è, *accusativi in* t, *in utroque numero, et plu-*

rales nominativi et vocativi in k *desinunt, pro qua elegantiae causa in fine vocis plerumque* c *ponitur.*

Declinatio in nac *Dativum singularem et pluralem finit in* nac. *Estque duplex: Prima et secunda.*

Prima est quae terminat nominativum et vocativum singularem in vocales a, o, u, *ut* Láda, *arca*: aytó, *janua*: kapu, *porta.*

Paradigma.

SINGVLARIS.

N.	Fa, *Lignum.*	Poßtó, *Pannus.*	Falu, *Pagus.*
V.	ó Fa, *o lignum*,	ó Poßtó, *Panne*,	ó Falu, *o Page.*
G.	Fáé *vel* fájé, *ligni*	Poßtóé *vel* Poßtójé. *Panni*	Falué, *vel* Falujé. *Pagi.*
D.	Fánac, *Ligno.*	Posztónac, *Panno.*	Falunac *Pago.*
Acc.	Fát *Lignum.*	Poßtót, *Pannum.*	Falut, *Pagum.*
Mut.	Fává, *in Lignum.*	Poßtóvá, *in Pannum.*	Faluvá, *in Pagum.*
Ab.	Fától, *a Ligno.*	Poßtótól, *a Panno.*	Falutúl, *a Pago.*

PLVRALIS.

N.	Fác, *Ligna.*	Poßtóc. *Panni.*	Faluc, *Pagi.*
V.	ó Fác, *o ligna.*	ó Poßtóc, *Panni.*	ó Faluc, *o pagi.*
G.	Fákè, *ligno-rum.*	Poßtókè, *Panno-rum.*	Falukè, *pago-rum.*
D.	Fáknac, *lignis.*	Poßtóknac, *pannis.*	Faluknak, *pagis.*
Acc.	Fákat, *ligna.*	Poßtókat, *pannos*,	Falukat, *pagos.*
Mut.	Fácká, *in ligna.*	Poßtócká, *in Pannos.*	Falucká, *in pagos.*
Ab.	Fáktól, *a lignis.*	Poßtóktól, *a pannis.*	Faluktul, *a pagis.*

Anomalia.

Heteroclita quaedam sunt, quae in casibus quibusdam variant, ut Hó, *nix. Acc.* havat, *nivem. Plur. num.* havac, *nives. Sic et* ló, *equus.* Tó, *lacus:* lovac *equi:* tavac *Lacus, invenias tamen et* tóc, *pro lacubus.*

Bifariam declinantur haec:

SINGVLARIS.

N.	Daru, *Grus.*	Gyapjú, *Lana.*	Hoßßú, *Longus, a,*
V.	ó Daru,	ó gyapjú,	ó hoßßú, *(um.)*
G.	Daruè, Darujè, *et* Darvè.	gyapjúè, gyapjujè *et* gyapjè.	hoßßúè, *et* hoßßújè.
D.	Darunac,	gyapjúnac,	hoßßúnac,
Acc.	Darut, Darvat.	gyapjút, gyapjat,	hoßßút, hoßßat.
Mut.	Daruvá,	gyapjuvá,	hoßßuvá,
Abl.	Darutól,	gyapjutól,	hoßßutól.

PLVRALIS.

N.	Daruc, *grues.* Darvac,	Gyapjuc, *Lanae.* gyapjac,	Hoßßúc, *longi, ae, a.* hoßßac.
V.	ó Daruc, Darvac,	ó Gyapjuc, gyapjac,	ó hoßßúc, hoßßac.
G.	Darukè, Darvakè,	Gyapjúkè, Gyapjakè,	hoßßúkè, hoßßakè.
D.	Daruknac, Darvaknac,	Gyapjúknac, gyapjaknac,	hoßßúknac, hoßßaknac.
Ac.	Darukat, darvakat,	Gyapjúkat, gyapjakat,	hoßßúkat, hoßßakat.
Mut.	Darukkà, darvakkà,	Gyapjúkkà, gyapjakkà,	hoßßúkkà, hoßßakkà.
Ab.	Daruktól, darvaktól,	Gyapjúktól, gyapjaktól,	hoßßúktól, hoßßaktól.

Sic declinantur, Szarv, *cornu:* hamu, *cinis, etc.*

Ad hanc declinationem pertinent nomina verbalia et participalia in ó *purum desinentia, quae Latine per or, trix, et ns formantur; ut,* Adó, *dator:* Látó, *videns:* Varró, *netrix etc.*

Nomina item adjective apposita et possessionem indicantia: quae indifferenter per o *et* u, *efferuntur; ut:* Nagy hatalmo, *vel* hatalmú, *magnae potentiae, vel habens magnam potentiam.* Nagy orró, *Naso:* ékes ſzavó, *Eloquens:* Sánta labú, *loripes, etc.*

CAPVT XII. – DE DECLINATIONE IN *NAC* SECVNDA.

Haec de prima declinatione in nac, *sequitur secunda, qua inflectuntur voces desinentes in eas consonas, quae habent ante se* a, o, u, *ut* Pad, *scamnum:* bors, *piper,* kút, *puteus.*

Haec terminat accusativum singalarem aut simpliciter per t, *aut per* at *et* ot: *nominativum et vocativum plurales, in* ac *vel* oc, *pluralem Accusativum in* kat, *vel* kot.

Paradigma I.

SINGVLARIS.

N.	Aßtal, *mensa.*	Bor, *vinum.*	Hús, *caro.*
V.	ó aßtal,	ó bor,	ó hús,
G.	aßtalè,	borè,	húſè,
D.	aßtalnac,	bornac,	húſnac.
Ac.	aßtalt,	bort,	húſt,
M.	aßtallá,	borrá,	húſſá,
Ab.	aßtaltól,	bortúl,	húſtól.

PLVRALIS.

N.	Aßtaloc, *Mensae,*	Boroc, *Vina,*	Húſoc, *Carnes.*

V.	ó Aſztaloc,	ó Boroc,	ó huſoc,
G.	Aſztalokè,	Borokè,	húſokè,
D.	Aſztaloknac,	Boroknac,	húſoknac,
Ac.	Aſztalokat,	Borokat,	húſokat,
Mut.	Aſztalocká,	Borocká,	huſocká,
Ab.	Aſztaloktól.	Boroktól,	huſoktól.

Sic declinantur; Sár, *lutum:* Sárkány, *Draco:* látás, *visio:* Tabor, *exercitus, castra,* állhatatlan, *inconstans:* haragos, *iracundus, a etc. quae pluralem nominativum in* oc *tantum faciunt.*

Paradigma II.

vbi accusativus singularis fit per at *: Nominativus pluralis per* ac *tantum.*

SINGVLARIS.

N.	Ur, *Dominus.*	Hal, *Piscis.*	Nyóltz, *Octo.*
V.	ó ur,	ó hal,	ó nyóltz,
G.	urè,	halè,	nyoltzè
D.	urnac,	halnac,	nyoltznac,
Ac.	urat,	halat,	nyoltzat,
Mut.	urrá,	hallá,	nyoltzá,
Ab.	urtól,	haltól,	nyoltztól.

PLVRALIS.

N.	Urac, *Domini.*	Halac, *Pisces.*	Nyoltzac, *Octoni,*
V.	ó urac,	ó halac,	ó nyoltzac, *(ae, a.*
G.	urakè,	halakè,	nyoltzakè,
D.	uraknac,	halaknac,	nyoltzaknac,
Acc.	urakat,	halakat,	nyoltzakat,
Mut.	uracká,	halacká,	nyoltzakká.
Abl.	uraktól,	halaktól,	nyoltzaktól.

Sic declinantur, Láb, *pes:* vad *fera:* ház, *domus.*

nyárs, *veru*: vár, *arx*: tál, *patina*: fog, *dens*: nyúl, *lepus*, *etc.*

Paradigma III.

vbi Accus. sing. fit per ot, *plural. nominat in* oc,

SINGVLARIS.

	N. Nap, *Sol, dies.*	Dorong, *Pertica vel Palanga.*	Uyſág, *Novitas.*
V.	ó nap,	ó dorong,	ó uyſág,
G.	napè,	dorongè,	uyſágè,
D.	napnac,	dorongnac,	uyſágnac,
Acc.	napot,	dorongot,	uyſágot,
Mut.	nappà,	dorongà,	uyſággà,
Abl.	naptól,	dorongtól,	uyſágtól.

PLVRALIS.

N.	Napoc,	Dorongoc,	uyſágoc,
V.	ó napoc,	ó dorongoc,	ó uyſágoc,
G.	napokè,	dorongokè	uyſágokè
D.	napoknac,	dorongoknac,	uyſágoknac,
Acc.	napokat,	dorongokat,	uyſágokat,
Mut.	napockà,	dorongockà,	uyſágockà,
Abl.	napoktól,	dorongoktól.	uyſágoktól.

Sic declinantur Zab, *avena*: kovácz, *faber*: bolond, *stultus*, *a.* nagy, *magnus*, *a.* iſtráng, *restis*: czalárd, *fraudulentus*: czufſág, *jocus*, *etc.*

Anomalia.

I. *Voces quaedam bifariam faciunt accusativum singularem et nominativum pluralem*; *ut a* fal *paries fit Acc.* falt, *et* falat: *nom. plur.* falac, *et* faloc, *a* láb, *pes*: lábat, *vel* lábot, *pl. nom.* lábac, *vel* láboc: *a* papyros, papiroſt, *vel* papiroſſat, *etc.*

II. *Quaedam in Accusativo singulari, et ubique*

in plurali numero elidunt, o *ante*, g, k, l, m, n, r, *finales*: *ut ex paradigmate sequenti patebit.*

Paradigma IV.

vbi o *eliditur in quibusdam casibus, vel metathesin patitur.*

SINGVLARIS.

N.	Dolog, *Res, opus, negotium.*	Malom, *mola,*	Kapor, *Anethum, Anisum.*
V.	ó dolog,	ó malom,	ó kapor,
G.	dologè,	malomè,	kaporè,
D.	dolognac,	malomnac,	kapornac,
Acc.	dolgot,	malmot,	kaprot. *et* kaport,
M.	dologgà,	malommà,	kaporrà,
Ab.	dologtól,	malomtól,	kaportól.

PLVRALIS.

N.	dolgoc,	malmoc,	kaproc,
V.	ó dolgoc,	ó malmoc,	ó kaproc,
G.	dolgokè,	malmokè,	kaprokè,
D.	dolgoknac,	malmoknac,	kaproknac,
Acc.	dolgokat,	malmokat,	kaprokat,
Mut.	dolgockà,	malmockà	kaprockà,
Abl.	dolgoktól,	malmoktól,	kaproktól.

Sic flectuntur; tuloc, *junix*; ſurok, *pix*: jaſol, *praesepe*: bagoly, *bubo*: fogoly, *captivus*: halom, *collis*: barom, *pecus*: mayom, *simius*: korom, *fuligo*: hatalom, *potentia*: haſon, *utilitas*: váſon, *tela*: torony, *turris*: bokor, *dumus*: lator, *latro*: ſatyor, *scirpicula, etc.*

Ad hanc declinationem in nac *secundam pertinet*, az, *ille:* Amaz, *ille-ipse, ut:*

	Singularis.		Pluralis.	
N.	Az,	amaz,	Azoc,	amazoc,
Voc.	*caret.*		*caret.*	
G.	azè,	amazè,	azokè,	amazokè,
D.	annac,	amannac,	azocknac,	amazoknac,
Ac.	azt,	amazt,	azokat,	amazokat,
Mut.	azzà,	amazzà,	azockà,	amazockà,
Ab.	attól,	amattól	azoktól,	amazoktól.

V. Paradigma est adjectivi comparati, *et inflexi in utraque declinatione in* nac.

SINGVLARIS.

	Positiv.	*Comparat.*	*Superlat.*
N.	Jó, *bonus, a. um.*	Jób, *melior, us.*	Legjób, *optimus, a, um.*
V.	ó jó,	ó jób,	ó legjób,
G.	jóè,	jóbbè,	legjóbbè,
D.	jónac,	jóbnac,	legjóbnac,
Ac.	jót,	jóbbat,	legjóbbat,
Mut.	jóvà,	jóbbà,	legjóbbà,
Ab.	jótól,	jóbtól,	legjóbtól.

PLURALIS.

N.	jóc, *boni, ae, a.*	jóbbac, *meliores, a.*	legjóbbac, *optimi, ae, a.*
V.	ó jóc,	ó jóbbac,	ó legjóbbac,
G.	jókè,	jóbbakè,	legjóbbakè,
D.	jóknac,	jóbbaknac,	legjóbbaknac,
Ac.	jókat,	jóbbakat,	legjóbbakat,

Mut.	jókkà,	jóbbackà,	legjóbbackà,
Abl.	jóktól,	jóbbaktól,	legjóbbaktól.

Aliud.

SINGVLARIS.

	Posit.	*Comp.*	*Superl.*
N.	gonoß, *malus*,	gonoßb,	*vel* gonoßßab,
V.	ó gonoß,	ó gonoßb,	*vel* gonoßßab,
G.	gonoßè,	gonoßbè,	*vel* gonoßabbè,
D.	gonoßnac,	gonoßbnac,	*vel* gonoßabnac,
Acc.	gonoßt,	gonoßbat,	*vel* gonoßßabat,
Mut.	gonoßßà,	gonoßbà,	*vel* gonoßßabbà,
Ab.	gonoßtól,	gonoßbtól,	gonoßßabtól.

PLVRALIS.

N.	gonoßoc, ac,	gonoßbac,	*vel* gonoßßabbac,
V.	ó gonoßoc, ac,	ó gonoßbac,	gonoßßabbac,
G.	gonoßokè, akè,	gonoßbakè,	gonoßßabbakè,
D.	gonoßoknac,	gonoßbaknac,	gonoßabbaknac.
Ac.	gonoßokat,	gonoßbakat,	*vel* gonoßßabbakat,
M.	gonoßokkà,	gonoßbakkà,	*vel* gonoßßabbakkà,
Ab.	gonoßoktól,	gonoßbaktól,	*vel* gonoßßabbaktól.

His praefige leg, *et sunt superlativi.*

De declinatione vocum habentium affixa pronomina: meus, a. tuus, a. ſuus, a. um: plur. mei, ae, a, etc.

Nota autem pronominis affixi primae personae signum est m, am, om; *plur.* im: *Secundae person. sing.* d, ad, od: *plur.* id: *Tertiae personae sing.* a, ja, va: *plur.* i, ai, oc:

In tales autem possessivas terminationes abeunt ista pronomina, Sing. övè *ipsius*: Tiéd, *tuus, a*: enyim, *meus, a, m. plur.* övéc, tiétec, miénc: *quarum vocula-*

rum primae syllabae eliduntur in affixione, vel nomini cui affixa sunt, praemittuntur: postremae vero in declinatione in nac, è, *in* a *mutant, ut* ő fája, *id est*, faővè, *lignum ipsius*: Te fád, *id est*, fa tied, *Lignum tuum.* En fám, *pro* fa enyim, *Lignum meum.* Te fáid, *fit, a pl.* Fa tieid, *Ligna tua. In Declinat. in* nec *retinetur* è, *ut* ő füve, *pro* fü-ővè, *Herba-ejus, etc.*

Paradigma vocum affixatarum.

SINGVLARIS VTRINQVE.

		A fa, *lignum.*	*ab* Ur, *dominus.*
ő	*N.* 3	Fája, *ipsius,*	Ura *suus,*
te	2	fád *lignum tuum,*	urad *dominus tuus,*
én	1	fám *meum,*	uram *meus,*

Vocativi similes sunt nominativis.

G.	Fájáè *ejus,*	Uráè	*sui,*
	fádè *ligni tui,*	uradè	*domini tui,*
	fámè, *mei.*	uramè	*mei.*
D.	fájánac *suo,*	Uránac	*suo,*
	fádnac *ligno tuo,*	uradnac	*domino tuo,*
	fámnac *meo.*	uramnac	*meo.*
A.	fáját, *suum*	Urát	*suum,*
	fádat *lignum tuum*	uradat	*dominum tuum,*
	fámat *meum*	uramat	*meum.*
M.	fájává, *suum*	Urává	*suum,*
	fáddà, *in lignum tuum*	uraddà	*in dominum tuum,*
	fámmà *meum*	urammà	*meum*
Ab.	fájától *a ligno suo,*	urától *a Domino suo,*	
	fádtól *a ligno tuo*	uradtól *a domino tuo,*	
	fámtól *a ligno meo*	uramtól *a domino meo.*	

Singulari fa, *ligno affixa pronomina pluralia.*

ôc 3 *N.* Fájoc *lignum ipsorum* uroc *dominus eorum*
ti 2 fátoc *lignum vestrum* uratoc *dominus vester*
mi 1 fánc *lignum nostrum*, urunc *dominus noster.*

Vocativi similes sunt Nominativis.

G. Fájokè *ligni sui* urokè *domini illorum*
fátokè *ligni vestri* uratokè *domini vestri*
fánkè *ligni nostri* uruncкè *domini nostri.*

Flecte reliqua omnia in Paradigmate 1. *declin. secundae in* nac.

Nomini plurali pronomina singularia affixa.

ô *N.* Fájai, fáji *ligna ipsius* Urai *Domini sui.*
te *et* fájaid, fáid *ligna tua* uraid *domini tui*
én *V.* fájaim, fáim *ligna mea.* uraim *domini mei.*
G. Fájaijè, fáijè uraijè
fáidè uraidè
fáimè uraimè etc.

PLVRALIS VTRINQVE.

ôc *N.* 3 Fájai, fájoc *ligna ipsorum* Urai, uroc *domini eorum*
ti 2 fájaitoc, fáitoc *ligna vestra* uraitoc *domini vestri*
mi 1 Fájainc, fáinc *ligna nostra.* urainc *domini nostri.*

Voc. Similes sunt nominativis.]

Gen. Fájaiè, fájokè *lignorum suorum* uraijè, urokè *dominorum suorum*
fájaitokè, fáitokè *lignorum vestrorum,* uraitokè, *dominorum vestrorum,*

	fájainkè, fáinkè, *lignorum nostrorum.*	urainkè, *dominorum nostrorum*
D.	Fájainac, fájoknac, *lignis suis,*	urainac, uroknac *dominis suis,*
	fájaitoknac, fáitoknac *lignis vestris,*	uraitoknac, *dominis vestris,*
	fájainknac, fáinknac, *lignis nostris*	urainknac, *dominis nostris.*
Ac.	Fájait, fájokat *ligna sua*	urait, urokat *dominos suos,*
	fájaitokat, fáitokat *ligna vestra*	uraitokat, *dominos vestros,*
	fájainkat, fáinkat, *ligna nostra,*	urainkat, *dominos nostros.*
M.	fájaivà, fájockà, *in ligna sua*	uraivà, urockà *in dominos suos,*
	fájaitokkà, fáitockà, *in ligna vestra,*	uraitockà, *in dominos vestros*
	fájainckà, fáinckà, *in ligna nostra*	urainckà, *in dominos nostros.*
Ab.	Fájaitól, fájoktól, *à lignis suis*	uraitól, uroktól, *à dominis suis*
	fájaitoktól, fáitoktól, *à lignis vestris*	uraitoktól, *à dominis vestris*
	fájainktól, fájinktól, *à lignis nostris*	urainktól, *à dominis nostris.*

Observatio.

Quaedam voces secundae declinationis, quas elidere o *ante 6 consonas, docui supra paradigmate 4. eadem elisione utuntur, in assumendis affixis pronominalibus:*

Paradigma *vocum, elidentium* o: *ante consonas 6 in affixis assumendis.*

	à dológ, *res.*	à hatalom, *potestas.*
ő *N.* 3	Dolga *res ipsius*	ő hatalma *potestas sua.*
te *et* 2	dolgod *res tua*	te hatalmad *potestas tua*
én *V.* 1	dolgom *res mea.*	én hatalmam *potestas mea.*
G.	Dolgáè, jè *rei suae*	hatalmaé, *vel* jé *potestatis suae.*
	dolgodè *rei tuae*	hatalmadè *potestatis tuae,*
	dolgomè *rei meae.*	hatalmamè *potestatis meae.*

Et consequenter ut fája ura etc.

Sic cum affixis flectendae voces: à haßon, haßna, *utilitas-ejus: à* torony, tornya, *turris-ejus: à* lator, latra, *latro-ejus etc.*

Item ab Heteroclitis. Ló, lova, *equus-ejus: à* Só, ſava, *sal-ejus.* Szó, ßava, *vox-ejus.* Tó, tava, *lacus-ipsius. Sic* daru : darva; *grus-ejus.* Szaru, ßarva, *cornu-ejus:* hamu, hamva, *cinis-ejus: etc.*

Observatio alia.

Omnium paradigmatum genitivi, qui formantur per è, quae vim habet pronominis ő *ipse, vel* övè, *ipsius: itidem flectuntur per aliquot casus; quando nominativi vice funguntur, quod fit in ellipsi rei possessae.*

SINGVLARES.

Dat. Fáénac,	*illi quod est*	Urénac,
Ac. fáét,	*(ligni.*	urét,
Mut. fájévà,		urévà, *(est domini.*
Ab. fáétól,		urétól, *ab eo, qui vel quod*

PLVRALES.

Dat. Fákénac	Urakénac
Ac. Fákét,	urakét
M. Fákévà	urakévà
Ab. Fákétól,	urakétól.

In utraque declinatione inflectitur quoque

pronomen compositum ômaga, *ipsemet, cum affixis suis.*

	SINGVLARIS.	PLVRALIS.
N.	ômaga, *Ipsemet, ille ipse*	ômagoc, *Ipsimet, illi ipsi,*
	temagad, *tu ipse*	timagatoc *vosmet, vos ipsi*
	énmagam, *Egomet.*	mimagunc *nosmet, nos ipsi.*
G.	ômagáè	ômagokè
	temagadè	timagatokè
	énmagamè.	mimagunkè.
D.	ômagánac	ômagoknac,
	temagadnac	timagatoknac,
	énmagamnac,	mimagunknac.
Ac.	ômagát,	ômagokat,
	temagadat,	timagatokat,
	énmagamat.	mimagunkat.
Mutativus		*caret*
Ab.	ômagától	ômagoktól,
	temagadtól,	timagatoktól,
	énmagamtól.	mimagunktol.

Sic et ônnônmaga, tennenmagad, énnenmagam.

Sic quoque ônnônmagoc, tinnenmagatoc minnenmagunc.

Pluralis tantum est Mindnyájoc, mindnyájatoc, mindnyájunc, *cuncti, ae, singuli, ae, ipsorum, vestrum, nostrum. à* mind *et* nyáy, *omnis et grex.*

Affixa praepositionum Latinarum vice fungentia, et utrique declinationi in nac *servientia:* n, an, in, on, ra, ba, ban, nál, val, bol, rol, tol, hoz: *quae affiguntur nominativis utriusque numeri vocum simplicium et compositarum juxta typum sequentem.*

Typus praepositionum vel postpositionum affixarum.

Singularis utrinque.

In ligno, super lignum, in lignum, in ligno, apud ligno.

Fán, fára, fába, fában fánál,
cum ligno de ligno à ligno ad lignum
fával, fáról, fától, fához.

In ligno ejus

3 fáján, fájára, fájába, fájában, fájánál, fájával, fájáról, fájától, fájához.

In ligno tuo

2 fádon, fádra, fádba, fádban, fáddal, fádról, fádtól, fádhoz.

In ligno meo

1 fámon, fámra, fámba, fámban, fámnál, fámmal, fámról, fámtól, fámhoz.

Singulari nomini affixa pronomina pluralia.

In ligno ipsorum

3 Fájokon, fájokra, fájokba, fájokban, fájoknál, fájokval, fájokról, fájoktól, fájokhoz.

2 fátokon, fátokra, fátokba, fátokban, fátoknál, fátokkal, fátokról, fátoktól, fátokhoz.

1 fánkon, fánkra, fánkba, fánkban, fánknál, fánkról, fánktól, fánkhoz.

Plurali nomini affixa singularia pronomina.

In lignis ipsius

3 Fájain *et* fáin, fájaira *et* fáira, fáiba *et* fájaiba, fájaiban *et* fáiban, fájainál *et* fáinál, fájaival *et* fáival, fájairól *et* fáiról, fájaitól et fáitól, fájaihoz *et* fáihoz.

2 Fáidon *et* fájaidon, fájaidra *et* fáidra, fájaidba *et* fáidba, fájaidban *et* fáidban, fájaidnál *et* fáidnál, fájaiddal *et* fáiddal, fájaidról *et* fáidról, fáidtól *et* fájaidtól, fájaidhoz *et* fáidhoz.

1 Fájaimon *et* fáimon, fájaimra *et* fáimra, fájaimba *et* fáimba, fájaimban *et* fáimban, fájaimnál *et* fáimnál, fájaimmal *et* fáimmal, fájaimról *et* fáimról, fájaimtól *et* fáimtól, fáimhoz *et* fájaimhoz.

Pluralis utrinque. Fákon, *super ligna.* Fákra, fákba, *etc.*

In lignis eorum

3 Fájokon *et* fájain, fájokra *et* fáira, fájokba et fájaiba, fájokban *et* fájaiban, fájoknál *et* fájainál, fájokval *et* fájaival, fájokról *et* fájairól, fájoktól *et* fájaitól, fájokhoz *et* fájaihoz.

2 Fájaitokon *et* fáitokon, fájaitokra *et* fáitokra, fájaitokba *et* fáitokba, fájaitokban *et* fáitokban, fájaitoknál *et* fáitoknál, fájaitokkal *et* fáitokkal, fájaitokról *et* fáitokról, fájaitoktól *et* fáitoktól, fájaitokhoz *et* fáitokhoz.

1. Fájainkon *et* fáinkon, fájainkra *et* fáinkra, fá-

jainkba *et* fáinkba, fájainkban *et* fáinkban, fájainknál *et* fáinknál, fájainckal *et* fáinckal, fájainkról *et* fáinkról, fájainktól *et* fáinktól, fájainkhoz *et* fáinkhoz.

Sic omnes voces recipiunt affixa in utraque declinatione in nac : ház, házon, *super domo*: Uron, *super domino:* Lovon, *in equo.*

3	Házán, *super domum ejus*,	Házára,
2	házadon, *super domum tuam*,	házadra,
1	házamon, *super domum meam*,	házamra.
	Lovára, *super equum suum*,	Lován,
	lovadra, *super equum tuum*,	lovadon,
	lovamrra, *super equum meum*,	lovamon.

CAPVT XIII. — DE DECLINATIONE IN *NEC* PRIMA.

Haec fuit declinatio in nac, *sequitur declinatio in* nec. *Cujus dativus singularis et pluralis desinit in* nec: *nominativus pluralis in* ec, oc, *vel* üc.

Estque duplex, prima et secunda.

Prima est cujus nominativus singularis desinit in vocales e, i, *vel in diphthongos* ő, ü, ey.

Paradigma.

SINGVLARIS.

N. V.	Eke, *aratrum*,	Szőlő, *uva, vinea*,	Téy, *lac.*
G.	Ekéjè, *aratri*,	ſőlőjè, *uvae*,	téyè, *lactis*,
D.	ekénec, *aratro*,	ſőlőnec, *uvae*,	téynec, *lacti.*
Ac.	ekét, *aratrum*,	ſőlőt, *uvam*,	teyet, *lacte.*
M.	ekévè, *in aratrum*,	ſőlővè, *in uvam*,	téyjè, *in lac*,
Ab.	ekétől, *ab aratro*,	ſőlőtől, *ab uva*,	téytől, *a lacte.*

PLVRALIS.

N. V. Ekéc, *aratra*, Szőlőc, *uvae*, Teyec,
G. ekékè, *aratrorum*, ſőlőkè, *uvarum*, teyekè,
D. ekéknec, *aratris*, ſőlőknec, *uvis*, teyeknec,
Ac. ekéket, *aratra*, ſőlőket, *uvas*, teyeket,
M. ekékkè, *in aratra*, ſőlőkkè, *in uvas*, teyekkè,
Ab. ekéktől, *ab aratris*, ſőlőktől, *ab uvis*, teyektől.

Sic declinantur, Teve, *Camelus:* Teke, *globus:* Kéve, *merges.*

Veſſő, *virga:* eſső, *pluvia:* gyürő, *annulus:* sőprű, *scopae.*

Adjectiva in i *pluralem plerumque per* ec *faciunt, ut:* á teli, *plenus*, *a:* teliek, *pleni:* mennyei, menynyeiec, *coelestes:* földi, földiec, *terrestres*, *ria*, *etc.*

Anomalia.

Heteroclita sunt quaedam monosyllaba, et quaedam in nonnullis casibus variant.

Paradigma.

	Singularis.		Pluralis.	
	Lapis,	*herba,*	*lapides,*	*herbae.*
N. et V.	kő,	fü,	kővec,	füvec,
G.	kőè, *vel* kőjè,	füè *vel* füjè, füvè,	kővekè,	füvekè,
D.	kőnec,	fünec,	kőveknec,	füveknec.
Ac.	kővet,	füvet,	kőveket,	füveket,
M.	kővè,	füvè,	kőveckè,	füveckè,
Ab.	kőtől,	fütől,	kővektől,	füvektől.

Aliud Paradigma.

SINGVLARIS.

	caudex, acus, us.		*caput, principalis, praecipuus, a, um. Choriphaeus.*	
N. et V.	Tő,	Tő,	Fő,	Fő,
G.	tőè, tőjè, tővé,	tőè,	főè, főjè,	főè,
D.	tőnec,	tőnec,	főnec,	főnec,
Ac.	tőt, tővet,	tőt	fejet,	főt,
Mut.	tővè,	tővè,	fővè,	fővè,
Ab.	tőtől,	tőtől,	főtől,	főtől.

PLVRALIS.

N. V.	Tővec *vel* tőőc,	Tőc	Fejec	Főc
G.	tővekè	tőkè,	fejekè	főké,
D.	tőveknec	tőknec	fejeknec	főknec,
Ac.	tőveket	tőket	fejeket	főket,
Mut.	tőveckè	tőckè	fejeckè	főckè,
Ab.	tővektől	tőktől	fejektől	főktől.

Sic variat Tető, *pediculus. Acc. sing.* Tetőt, *et* tetvet; *plur.* Tetőc, *et* tetvec, *etc.*

Huc pertinent pronomina: te, *tu*; ő, *is, ipse*; ki, *qui, quae, quod.*

Paradigma.

SINGVLARIS.

N.	Te, *tu*	ő, *is*	ki, *quis, quae:*
G.	tiéd	övè	kiè
D.	neked	néki	kinec
	teneked	önéki.	
Ac.	téged,	őt, *et*	kit,
	tégedet,	őtet.	
Ab.	tőled,	tőle,	kitől,
	tetőled,	őtőle.	

PLVRALIS.

N.	Ti, *vos.*	ők, *illi, ae, a.*	kic, *qui, quae.*
G.	tiétec	ővéc	kikė.
D.	néktec	nékic	kiknec.
	tinéktec	nékiec.	
Ac.	titeket	őket	kiket.
Ab.	tőletec	tőlőc	kiktől.
	titőletec	őtőlőc.	

Ad hanc declinationem pertinent nomina possessiva, in ő *et* ü, *ut* Czikßemő, *Lucinus, a.* Nagy fejü, *Capito.*

Verbalia item et participalia, ut intő, *monitor,* néző, *videns, spectans,* ülő, *sedens, sessor, etc.*

CAPVT XIV. — DE DECLINATIONE IN *NEC* SECVNDA.

Declinatio in nec *secunda est, cujus nominativus singularis desinit in unam vel plures consonas, habentes ante se vocales* e, i, *vel diphthongos* ő, ü. *Accusativus singularis in* t, *vel* et, őt: *nominat. plur. in* ec, *et* ők.

Paradigma I.

SINGVLARIS.

N.	Ember, *homo.*	Viz, *aqua.*	Kürt, *tuba.*
V.	ó ember	ó viz	ó kürt.
G.	emberė	vizė	kürtė.
D.	embernec	viznek	kürtnec.
Ac.	embert	vizet	kürtőt.
Mut.	emberrė	vizzė	kürttė.
Ab.	embertől	viztől	kürttől.

PLVRALIS.

N.	Emberec, *homines.*	Vizec, *aquae.*	Kürtők, *tubae.*
V.	ó emberec	ó vizek	ó kürtők.

G.	emberekè	vizekè	kürtökè.
D.	embereknec	vizeknec	kürtöknec.
Ac.	embereket	vizeket	kürtöket.
Mut.	embereckè	vizeckè	kürtöckè.
Ab.	emberektöl	vizektöl	kürtöktöl.

Sic declinantur, kés, *culter:* kert, *hortus:* hir, *fama:* kincz, *thesaurus:* pőr, *lis:* bőr, *corium:* ötvös, *aurifaber:* gőz, *vapor:* czendeß, *tranquillus, a:* füſt, *fumus:* büz, *foetor:* hiv, *fidelis:* ſziv, *cor:* kőnyv, *liber, codex:* gyöngy, *gemma, etc.*

Anomalia.

Voces quaedam bifariam faciunt accusativum singularem, ut kenyér, *panis,* kenyért *et* kenyeret: fövény, *arena,* föven't, *et* fövenyet; tehen, *vacca,* tehent, *et* tehenet; édes, *dulcis*; édeſt *et* édeſſet, *etc.*

In hac quoque declinatione quaedam voces elidunt, e *et* ö *in quibusdam casibus, vel metathesin patiuntur, ut:*

Paradigma II.

SINGVLARIS.

N.	Félelem, *timor.*	Lélec, *spiritus,*	ökör, *bos.*
V.	ó félelem	ó lélec	ó ökör,
G.	félelemè	lélekè	ökörè
D.	félelemnec	léleknec	ökörnec,
Ac.	félelmet	lelket	ökröt.
Mut.	félelemmè	lélekkè	ökörrè.
Ab.	félelemtöl	lélektöl	ökörtöl.

PLVRALIS.

N.	Félelmec, *timores.*	lelkec, *spiritus,*	ökröc, *boves.*
V.	ó félelmec	ó lelkec	ó ökröc
G.	félelmekè	lelkekè	ökrökè

D.	félelmeknec	lelkeknec	ôkrôknec
Ac.	félelmeket	lelkeket	ôkrôket
M.	félelmecké	lelkecké	ôkrôcké
Ab.	félelmektôl	lelkektôl	ôkrôktôl.

Sic flectuntur: fejedelem, *princeps:* kegyelem, *gratia:* fegedelem, *auxilium:* berec, *nemus:* féreg, *vermis:* verem, *fossa*, *fovea:* tereh, *onus:* czôbôr, *orca, tina.*

Paradigma pronominum:

Én, *ego:* Enyim, *meus, a.*

SINGVLARIS.

N.	Én,	enyim,
V.	*caret.*	
G.	enyim,	enyimè.
D.	nekem *vel* énnekem	enyimnec.
Ac.	engem vel engemet	enyimet.
Mut.	*caret.*	enyimmè.
Ab.	tôlem, éntôlem	enyimtôl.

PLVRALIS.

N.	Mi.	Enyimec, *et* enyeim.
G.	mienc	enyimekè, enyeimè.
D.	nekünc, minekünc	enyimeknec, enyeimnec.
Ac.	minket	enyimeket, enyeimet.
V.	*caret*	enyimeckè, enyeimmè.
Ab.	tôlünc, mitôlünc,	enyimektôl, enyeimtôl.

Nominum declinationem sequuntur pronomina haec:

Sing. Miénc, *noster, a, um:* tied, *tuus, a:* tiétec, *vestri, a;* ôvec, *ipsorum.*

Plur. Mieinc, *nostri, ae, a;* tieid, *tui, ae, a;* tieitec, *vestri, ae, a;* ôvei, *sui, ae, a.*

Item: Melly, *qui, quae, quod:* akarmelly, *quivis, quaevis, quodvis:* valamelly, *quicunque, quodcunque:* illy, illyen, *talis, e:* imillyen, illyetén, *istiusmodi, hujusmodi.*

Observatio.

I. *Nomina quaedam peregrina et nonnullae etiam voces Vngaricae, licet* e *et* i *habeant in syllaba finali, tamen ad declinationes in* nac *pertinent, ut* Noè, Noénac; Benjamin, Benjaminnak; Cherubim, Cherubimnak.

Bifariam flectuntur Joſuè, Joſuénac, *et* Joſuénec; húſvét, húſvétnac, *et* húſvétnec, *paschati. Sic et* Sir, *sepulcrum*, Sirnec, *et* Sirnac. Sir, *pinguedo, tantum* Sirnac. Tzél, *scopus*, Tzélnac, *et* Tzélnec. Atzél, *chalybs*, Atzélnac, atzélnec.

II. *Voces possessivae, quas pro genitivo posuimus in paradigmatis, etsi* è *habeant in finali, suas tamen quaelibet declinationes sequuntur in flexione; ut* Masè, *alius:* masénac, masétól. Jánosè, *Johannis,* Jánosénac, Jánosétól; *et* emberè, *hominis,* emberénec, emberétől; Peterè, *Petri,* Peterénec, Peterétől.

Ad hanc declinationem pertinent nomina in ség *formata, ut* szentség, *sanctitas*: hivség, *fidelitas*: *et adjectiva in* es, *ut* felséges, *excelsus, a*: pénzes, *pecuniosus, a, um; et verbalia, ut* intés, *admonitio*: éneklés, *cantatio*: menés, *itio, abitio. Item in* el: *ut* vitel, *ablatio:* jövetel, *reditio*; *et in* em, *ut* ßerelem, *amor*: veßedelem, *periculum;* en, *ut* hitetlen, *perfidus, a*: kegyetlen, *crudelis, immitis, e*; *et in* et, *ut* ßeretet, *dilectio, amor:* tekintet, *respectus:* itélet, *judicium, etc.*

Ad utramque declinationem in nec *pertinent adjectiva comparativa et simul inflexa:*

Paradigma comparationis
declinatae.

SINGVLARIS.

	Niger, a, um.	*Nigrior, us.*	*Nigerrimus, a, um.*
N.	Fekete	feketéb	legfeketéb.
	Albus, a, um;	*albior, us*;	*albissimus, a, um.*
	Fejér	fejérb	legfejérb.
V.	ó fekete	ó feketéb	ó legfeketéb
	ó fejér	ó fejérb	ó legfejérb.
G.	feketéjè	feketébbè	legfeketébbè
	fejérè	fejérbè	legfejérbè.
D.	feketénec	feketébnec	legfeketébnec
	fejérnec	fejérbnec	legfejérbnec.
Ac.	feketét	feketébbet	legfeketébbet
	fejért	fejérbet	legfejérbet.
M.	feketévè	feketébbè	legfeketébbè
	fejérrè	fejérbbè	legfejérbbè.
Ab.	feketétől	feketébtől	legfeketébtől
	fejértől	fejérbtől	legfejérbtől.

PLVRALIS.

N.	Feketék	feketébbec	legfeketébbec
	fejérec	fejérbec	legfejérbec.
V.	ó feketéc	ó feketébbec	ó legfeketébbec
	ó fejérec	ó fejérbec	ó legfejérbec.
G.	feketékè	feketébbekè	legfeketébbekè
	fejérekè	fejérbekè	legfejérbekè.
D.	feketéknec	feketébbeknec	legfeketébbeknec
	fejéreknec	fejérbeknec	legfejérbeknec.
Ac.	feketéket	feketébbeket	legfeketébbeket
	fejéreket	fejérbeket	legfejérbeket.
M.	feketéckè	feketébbeckè	legfeketébbeckè
	fejéreckè	fejérbeckè	legfejérbeckè.

Ab. feketéktől feketébbektől legfeketébbektől
fejérektől fejérbektől legfejérbektől.

De declinatione vocum conjunctarum, id est nominum cum affixis pronominibus possessivis: ővè, *suus, a*; tiéd, *tuus, a;* enyim, *meus, a, um.*

Paradigma vocum affixatarum.

SINGVLARIS VTRINQVE.

N.		Eke, *aratrum.*	Kéz, *manus.*
ő	3	ekéje, *aratrum ejus*	keze, *manus sua.*
te	2	ekéd, *aratrum tuum*	kezed, *manus tua.*
én	1	ekém, *aratrum meum*	kezem, *manus, mea.*

Vocativi similes sunt nominativis.

G.	Ekéjeè) *sui.*	Kezejè) *suae.*
	ekédè, *aratri*) *tui,*	kezedè, *manus*) *tuae.*
	ekémè) *mvi,*	kezemè) *meae.*
D.	Ekéjénec, *aratro suo,*	kezénec, *manui suae,*
	ekédnec, *aratro tuo,*	kezednec, *manui tuae,*
	ekémnek, *aratro meo,*	kezemnec, *manui meae.*
Ac.	Ekéjét, *aratrum suum,*	kezét, *manum suam,*
	ekédet, *aratrum tuum,*	kezedet, *manum tuam,*
	ekémet, *aratrum meum,*	kezemet, *manum meam.*
Mut.	Ekéjévè, *in aratrum suum,*	kezévè, *in manum suam.*
	ekéddè, *in aratrum tuum,*	kezeddè, *in manum tuam,*
	ekémmè, *in aratrum meum.*	kezemmè, *in manum meam.*
Ab.	Ekéjétől, *ab aratro suo,*	kezétől, *a manu sua,*
	ekédtől, *ab aratro tuo,*	kezedtől, *a manu tua,*
	ekémtől, *ab aratro meo,*	kezemtől, *a manu mea.*

Singulari nomini affixa pluralia possessiva.

N. 3 Ekéjec, *aratrum ipsorum*, kezec, *manus eorum*,
2 ekétec *aratrum vestrum*, kezetec, *manu vestra*,
1 ekénc, *aratrum nostrum*, kezünc, *manus nostra*.

Vocativi similes ubique nominativis.

G. Ekéjekè, *aratri ipsorum*, kezeké, *manus ipsorum*,
ekétekè, *aratri vestri*, kezetekè, *manus vestrae*,
ekénkè, *aratri nostri*, kezünkè, *manus nostrae*.

D. Ekéjeknec, *aratro ipsorum*, kezeknec, *manui ipsorum*,
ekéteknec, *aratro vestro*, kezeteknec, *manui vestrae*,
ekénknec, *aratro nostro*, kezünknec, *manui nostrae*.

Ac. Ekéjeket, *aratrum ipsorum*, kezeket, *manum ipsorum*.
ekéteket, *aratrum vestrum*, kezeteket, *manum vestram*,
ekénket, *aratrum nostrum*, kezünket, *manum nostram*

M. Ekéjeckè, *in aratrum eorum*, kezeckè, *in manus ipsorum*,
ekéteckè, *in aratrum vestrum*, kezeteckè, *in manus vestras*,
ekénckè, *in aratrum nostrum*, kezünckè, *in manus nostras*.

Ab. Ekéjektől, *ab aratro suo*, kezektől, *a manu ipsorum*
ekétektől, *ab aratro vestro*, kezetektől, *a manu vestra*,
ekénktől, *ab aratro nostro*, kezünktől, *a manu nostra*.

Plurali nomini affixa singularia pronomina.

ő *N.* 3 Ekéjei, ekéi, *aratra sua*, kezei, *manus suae*,
te, 2 ekéjeid, ekéid, *aratra tua*, kezeid, *manus tuae*,
én, 1 ekéjeim, ekéim, *aratra mea*, kezeim, *manus meae.*

G. ekéiè, *aratrorum suorum*, kezeiè, *manuum suaram*,
ekéidè, *aratrorum tuorum*, kezeidé, *manuum tuarum*,
ekéimè, *aratrorum meorum*, kezeimè, *manuum mearum.*

D. Ekéjeinec, *aratris suis*, kezeinec, *manibus suis*,
ekéidnec, *aratris tuis*, kezeidnec, *manibus tuis*,
ekéimnec, *aratris meis*, kezeimnec, *manibus meis.*

Ac. Ekéit, ekéjeit, *aratra sua*, kezeit, *manus suas*,
ekéidet, *aratra tua*, kezeidet, *manus tuas.*
ekéimet, *aratra mea*, kezeimet, *manus meas.*

M. Ekéjeivè, *in aratra sua*, kezeivè, *in manus suas*,
ekéiddè, *in aratra tua*, kezeiddè, *in manus tuas*,
ekéimmè, *in aratra mea*, kezeimmè, *in manus meas.*

Ab. Ekéjeitől, *ab aratris suis*, kezeitől, *a manibus suis*,
ekéidtől, *ab aratris tuis*, kezeidtől, *a manibus tuis*,
ekéimtől, *ab aratris meis*, kezeimtől, *a manibus meis.*

Pluralis utrinque

ő *N.* Ekéjei *et* kezek *et*
ekéjec, *aratra sua*, kezei *manus ipsorum*,
ti ekéitec, *tra vestra*, kezeitec *nus vestrae*,
mi ekéinc, *nostra*, kezeinc, *nostrae.*

G. ekéjeiè *et* kezeiè *et*
ekéjekè, *aratrorum suorum*, kezekè, *manuum suarum*,
ekéitekè, *tro vestrorum* kezeitekè, *nu vestrarum.*
ekéinkè, *rum nostrorum* kezeinkè, *um nostrarum.*

D.	Ekéeinec *et*	kezeinec *et*
	ekéjeknec, *ara- suis,*	kezeknec, *ma- suis,*
	ekéiteknec, *tris vestris,*	kezeiteknec, *ni- vestris,*
	ekéinknec, *nostris,*	kezeinknec, *bus nostris.*
Ac.	Ekéjeit *et*	kezeit *et*
	ekéjeket, *ara- sua,*	kezeket, *ma- suas,*
	ekéiteket, *tra vestra,*	kezeiteket, *nus vestras,*
	ekéinket *nostra,*	kezeinket, *nostras.*
M.	Ekéjeivè *et*	kezeivè *et*
	ekéjeckè, *in sua,*	kezeckè, *in suas,*
	ekéiteckè, *ara- vestra,*	kezeiteckè, *ma- vestras,*
	ekéinckè *et tra nostra,* ekéinkvè,	kezeinkvè, *nus nostras.*
Ab.	Ekéjeitől *et*	kezeitől *et*
	ekéjektől, *ab suis*	kezektől, *a ma- suis,*
	ekéitektől, *ara- vestris.*	kezeitektől, *ni- vestris,*
	ekéinktől, *tris nostris,*	kezeinktől, *bus nostris.*

Observatio.

Voces secundae declinationis in nec, *quae in secuedo paradigmate elidunt quasdam vocales ante consonas certas in casibus nonnullis, eodem modo afficiuntur in recipiendis affixis pronominalibus, ut:*

Paradigma.

SINGVLARIS.

à Lélec, *spiritus,*	à félelem, *timor,*	*ab* ökör, *bos,*
3 lélke, *spi- ipsius,*	félelme, *timor suus,*	ökre, *ipsius,*
2 lélked, *ri- tuus;*	félelmed, *ti- tuus,*	ökröd, *bos tuus,*
1 lélkem, *tus meus.*	félelmem, *mor meus*	ökrőm, *meus.*

PLURALIS.

Lelkei,	vermei,	*fossae*	*ejus*,	ökrei,	*bovis* *sui*,
lelkeid,	vermeid,		*tuae*,	ökreid,	*tui*,
lelkeim,	vermeim,		*meae*,	ökreim,	*mei, etc.*

Affixa praepositionum Latinarum vice fungentia et utrique declinationi in nec *inseruientia sunt :* n, en, on, ün, re, be, ben, nél, vel, ből, ről, től, hez, höz.

Tipus affixorum ad nomina simplicia et conjuncta.

Singulari utrinque affixa omnia.

Ekén, *super aratro :* Mezőn, *super campo :* bötün, *super litera.*

Super aratro ejus, in aratrum ejus, in aratro ejus, apud

3. Ekéjén, ekéjére, ekéjébe, ekéjében, ekéjénél,
cum *ex* *de* *ab* *ad*
ekéjével, ekéjéből, ekéjéről, ekéjétől, ekéjéhez.

2. Ekéden, ekédre, ekédbe, ekédben, ekédnél,
ekéddel, ekédből, ekédről, ekédtől, ekédhez.

1. Ekémen, ekémre, ekémbe, ekémben, ekémnél,
ekémmel, ekémből, ekémről, ekémtől, ekémhez.

Singulari nomini personae plurales additae, his affixa.

3 Ekéjeken, ekéjekre, ekéjekbe, ekéjekben, ekéjeknél,
ekéjekkel, ekéjekből, ekéjekről, ekéjektől, ekéjekhez,
2 ekéteken, ekétekre, ekétekbe, ekétekben, ekéteknél,
ekétekkel, ekétekből, ekétekről, ekétektől, ekétekhez,
1 ekénken, ekénkre, ekénkbe, ekénkben, ekénknél,
ekénkvel, ekénkből, ekénkről, ekénktől, ekénkhez.

Nomini plurali personae plurales additae, his affixa.

3. Ekéjein, ekéjeire, ekéjeibe, ekéjeiben, ekéjeinél, ekéjeivel, ekéjeiből, ekéjeiről, ekéjeitől, ekéjeihez.
2. Ekéiden, ekéidre, ekéidbe, ekéidben, ekéidnel, ekéiddel, ekéidből, ekéidről, ekéidtől, ekéidhez.
1. Ekéimen, ekéimre, ekéimbe, ekéimben, ekéimnél, ekéimmel, ekéimből, ekéimről, ekéimtől, ekéimhez.

Pluralibus utrinque affixa omnia.

3. Ekéjeken *et* ekéjein, ekéjekre *et* ekéjeire, ekéjekbe *et* ekéibe, ekéjekben *et* ekéiben, ekéjeknél *et* ekéjeinél, ekéjekkel *et* ekéjeivel, ekéjekből, *et* ekéiből, ekéjekről *et* ekéiről, ekéjektől *et* ekéitől, ekéjekhez *et* ekéjeihez.
2. Ekéiteken, ekéitekre, ekéitekbe, ekéitekben, ekéiteknél, ekéitekvel, ekéitekből, ekéitekről, ekéitektől, ekéitekhez.
1. Ekéinken, ekéinkre, ekéinkbe, ekéinkben, ekéinknél, ekéinkkel, ekéinkből, ekéinkről, ekéinktől, ekéinkhez.

Sunt et alia quaedam affixa utrisque declinationibus in nac *et* nec *sine varietate communia;* ért, *propter*, ig, *usque*, *et* nélkül, *absque*, *sine.*

Pro ligno, pro ejus ligno, pro tuo, pro meo : pro lignis, pro lignis suis.

1. Faért, fájaért, fádért, fámért: fákért, fájajért, *pro tuis*, *pro meis*,
fáidért, fáimért, fájokért, fátokért, fánkért, fájokért: fájaiért, fáitokért, fáinkért.

Pro aratro.

2. Ekéjért, ekéjeért, ekédért, ekémért, ekékért, eké-

jeiért, ekéitekért, ekéimért: ekéjekért, ekétekért, ekénkért, ekéjeiért, ekéjekért, ekéitekért, ekéinkért, *etc.*

Vsque ad lignum:

Faig, Fájaig, Fádig, Fámig, Fákig, *etc.*

Ekéig, Ekéjéig, Ekédig, Ekémig, *etc.*

Absque ligno, absque ligno ejus:

1. Fanélkül, fájanélkül, fádnélkül, fámnélkül, fáknélkül, *etc.*
2. Ekenélkül, ekéjenélkül, ekédnélkül, ekémnélkül, *etc.*

Nélkül, *sine, absque, quidam separatim scribunt praesertim in voce longiore, ut:* Irgalmasság nélkül, *absque misericordia. Stephanus* Székely *in Chronico suo, ubique conjunctim scribit, et variat pro declinatione in* nac *et* nec; *ut:* Bornálkül, *absque vino.* Pénznélkül, *sine pecunia. Vide infra caput* XXIX.

CAPVT XV. — DE DEMINVTIONE.

Haec de nominis per casus variatione, et affixorum declinatione: sequitnr de mutatione nominis per derivationem et compositionem.

E derivatione nomen aliud est diminutivum, aliud cognominativum.

Diminutivum sui primi in eodem genere diminutionem significat, ut: Lovaczka, *equulus:* ebeczke, *caniculus, a*

Ab uno quandoque primitivo multa derivantur diminutiva, ut a leány, *puella;* leánka, leanczа, leányoczka, *puellula; a* gyermec, *puer:* gyermekcze, gyermeczke, gyermekeczke, *pueulus.*

Substantivorum et adjectivorum diminutivorum com-

munes terminationes sunt ka, czka, cza, ke, czke; *ut:* pohárka, *pocillum:* házaczka, *domuncula:* ablakcza, *fenestella:* aranyaska, *aureolus, a: inauratulus, a:* rutaczka, *turpiculus, a:* nagyoczka, *grandiusculus, a:* legénke, *adolescentulus:* szemeczke, *ocellus:* szépeczke, *pulcellus, a:* szegényke, *pauperculus, a:* egyeczke, *unicus, a.*

Quae omnia a nominativis casibus suarum declinationum descendunt, et in ka, cza, *destnentia ad declinationem primam in* nac: *in* ke, *et* cze *ad 1. in* nec *pertinent.*

Vix autem reperias nomen in lingua Vngarica, quod hisce terminationibus diminui non possit.

Diminuuntur enim etiam propria nomina, virorum, ut: Jánoſka, *Johannes parvus.* Péterke, *parvulus Petrus.* Benedekcze, *Benedictulus. Foeminarum, ut:* Ilonka, *ab* Ilona, *Helena.* Katuſka, *Catharinula. Gentium, ut:* Magyarka, *Ungarus parvus.* Olaſka, *Italus parvulus.* Tótoczka, *Sclaviculus.* Lengyelke, *Polonulus.* Czeheczke, *Bohemulus: a* Czeh, *Bohemus.* Görögöczke, *Graeculus.*

CAPVT XVI. — DE COGNOMINATIONE.

Cognominatum est, quod primi sui modum aliquem significat. Hic autem significationis modus est, vel re aliqua certa specialiter definitus, vel indefinitus et generalis.

Specialiter definitus est in iis, quae vel genus significant, vel proprietatem.

Propria substantiva genus significantia, patronymica vulgo dicuntur, eo quod a nominibus parentum deducantur. Ungari ea plerunque circumloquuntur, ponen-

tes nomen simul et genus, ut: Hunyadi nemzetiből való, *id est: Hunyades, vel ex genere Hunyady.* Magyar nemből való, *Vngarico ex genere existens.* Losonciacféle, *e genere Losonciorum.*

Quae proprietatem significant sunt adjectiva possessiva et gentilia.

Possessiva sunt, quae possessionem significant, ut: Isteni, *Divinus, a.* Angyali, *angelicus, a, um.* Lelki, *spiritualis.* Atyai, *paternus, a.* Városi, *Vrbicus, a.* Uri, *dominicus, a.* Királyi, *regalis, e.*

Gentilia sunt, quae patriam vel gentem denotant; ut: Budai, *Budensis, e.* Római, *Romanus, a.* Magyari, Magyarorßági, *Vngaricus, a.* Erdélyi, *Transylvanus, a,* Németi, *Germanicus, a.* Czehorßági, *Bohemicus, a.*

Quae frequenter proferuntur per affixam voculam béli, *ut:* Romabéli, *Romanensis, e.* Németorßágbéli, *Germanicus, a.* Egyiptombéli, *Aegyptiacus, a. um.*

Quae modum significant indefinitum, dicuntur denominativa.

E quibus substantiva desinunt in ság, ség, any, eny, át, ét, lom, lem, déc, léc, áß, éß, *et* cz, *ut:* igasság, *justitia:* emberség, *humanitas:* tudomány, *doctrina:* jövevény, *advena:* akarat, *voluntas:* czelekedet, *actum, us:* hatalom, *potentia:* félelem, *timor:* ayándéc, *donum:* eſőléc, *fragmenta:* vadáß, *venator:* kertéß, *hortulanus:* szakácz, *coquus, a:* szatócz, *propola:* szöcz, *pellio.*

Huc pertinent quaedam foeminina à masculis orta per nè *et* nő, *ut:* Kiralnè, *regina.* Papnè, *sacerdotissa.* szakácznè, *coqua:* kertésznè, *hortulana:* agnő, *vetula:* gonoßnő, *malefica, veteratrix.*

Adjectivorum terminationes sunt: i, o, ő, u, ü, dó, dő, as, es, os, ős, *et* lan, len, *ut:* Mennyei, *coelestis, e.*

Vizi, *aquaticus, a.* Nagyhatalmó, *magnipotens.* Jol tanuló, *bene discens.* Sok penzó, *multinumus, a, pecuniosus, a.* Jó erkölczü, *bene moratus.* Nagy orru, *nasutus, a.* Állandó, *stabilis, e.* Tiſztelendö, *honorandus, a.* Jövendö, *venturus, a.* Hatalmas, *potens.* Aranyas, *auratus, a, aureus, a.* Kegyelmes, *gratiosus, a, clemens.* Pénzes, *numatus, a.* Boros, *vinosus, a.* Poros, *pulverulentus, a.* Szörös, *pilosus, a.* Pörös, *litigiosus, a.* Tudatlan, *ineruditus, a.* Számtalan, *innumerus, a.* Értetlen, *imprudens.* Szivetlen, *excors.* Eſztelen, *amens.*

Ex adjectivis in i *desinentibus, quaedam significant materiam, quaedam etiam formam, ut:* fövenyi, *arenaceus, a.* Földi, *terreus, a.* Czonti, *osseus, a.* Czerépi, *testaceus, a:* ſári, *luteus, a., quae interdum per affixa* ból *et* ből, *e, ex, et* való, *existens, efferuntur, ut:* fövenyből való, *arenaceus, a.* Sárból való, *luteus, a.* Czontból czinált, *ex osse factus, a, um, etc.*

Quaedam etiam tempus, ut: Mái, *hodiernus, a:* tegnapi, *hesternus, a:* minapi, *nuperus, a:* reggeli, *matutinus, a:* estveli, *vespertinus, a:* mindenkori, *sempiternus, a.*

Aliquando locum, ut: erdei, *sylvestris, e:* mezei, *campestris, e:* tengeri, *marinus, a:* réti, *pratensis, e:* parti, *littoralis, e.*

Vel qualitatem; ut: természeti, *naturalis, e:* teſti, *corporalis, e:* tiſzteſſégi, *honorificus, honorabilis, e.*

In o, ö, u, ü, *significant habere, ut:* hatalmó, *potestatem habens:* marhájo, *peculiosus, a:* értelmö, *intelligens, intelligentiam habens:* feleſégü, *uxoratus, uxorem habens:* ſagu, *odorus, a:* jó ſagu, *bene olens.*

In dó *et* dö, *qualitatem et tempus significant, ut:* Halandó, *mortalis, e:* állandó, *stabilis, e, perdurans:* tiſztelendö, *honorabilis, e:* illendö, *decens, conveniens.*

In as, es, os, ős, *significant habitum, copiam, et proclivitatem, ut:* ruhás, *vestitus, a:* marhás, *peculiosus, a:* eſes, *prudens:* réſeges, *ebriosus, a:* vizes, *aquosus:* boros, *vinosus, a:* húsos, *carnosus, a:* haragos, *iracundus, a:* kőntősös, *tunicatus, a:* erkőlczős, *morosus, a.*

In lan *et* len, *defectum et privationem significant; ut:* Látatlan, *non visus, a; inconspectus, a:* hallatlan, *inauditus, a:* mosatlan, *illotus, a:* magtalan, *sterilis, e:* eſtelen, *imprudens:* kelletlen, *implacidus, a:* istentelen, *impius, atheos:* embertelen, *inhumanus, a.*

Ad denominativa pertinent numeralia, quae numerum significant, vel ratione ordinis, unde ordinalia, (de quibus quaeritur per hányadic, *quotus, a;) ut:* első, *primus, a:* utólsó, *ultimus, a. Sequentia quaedam bifariam efferuntur, ut:* máſod *et* máſodik, *secundus, a, um:* harmad, harmadic, *tertius, a:* negyed, negyedic, *quartus, a, um:* őtőd, őtődic, *quintus, a, um, etc. Sicut et comparativa quaedam ordinalem terminationem sortiuntur, ut:* ſebbic, *pulchrior, us:* jobbic, *melior, us:* nagyobbic, *major, majus.*

Vel ratione partitionis, ut distributiva (de quibus quaeritur hányan, hányanként, *quoteni) quae adverbialiter proferuntur, idque itidem bifariam, ut:* eggyen, eggyenként, *singulatim:* ketten, kettőnkint, *bini, ae, a:* hárman, hármanként, *terni, ae, a:* négyen, négyenként, *quaterni, ae, a.* Tizen, tizenként, *deni, ae, a.* Tizenketten, tizenkettőnként, *duodeni, ae, a.* Százan, ſázanként, *centeni, ae, a.*

Vel ratione multiplicationis, quae similiter duobus modis fit, ut: kettős, kétféle, *duplex:* hármas, háromféle, *triplex.*

Vel ratione ponderis et temporis, (de quibus quaeritur mennyi, *quot et quantum) et tunc semper subjicitur* annyi, *et* eßtendős, *etc., ut:* egy annyi, *tantum:* kétannyi, *duplum:* tizannyi, *decuplus, a, um.* Két eßtendős, *biennis, e:* három eßtendős, *triennis, e:* tiz eßtendős, *decennis, e:* ßáz esztendős, *centum annorum, etc.* Két itze, *duo sextarii.*

CAPVT XVII. — DE COMPOSITIONE.

Compositio nominis fit vel cum nominibus aliis vel adjectionibus certis syllabicis.

Compositio nominis cum nomine est ex solis rectis, ut: atyafi, *vel* atyafiú, *cognatus, a: frater, consanguineus, a.* Háznép, *familia, domestici.* Gazdaaßßony, *materfamilias.* Mindennapi, *quotidianus, a.*

Nominis compositi nunc prima tantum vox recipit affixa pronomina, nunc utraque; sed posterior tantum declinatur et recipit a tergo praepositiones affixas. sic:

Paradigma vocis compositae.

SINGVLARIS VTRINQVE.

N. Atyafiu, *cognatus, a.*			Háznép, *domestici, familia.*
ő, 3 Attyafia,	*cogna-tus*	*suus*, házanépe,	*familia sua,*
te, 2 atyádfia,		*tuus*, házadnépe,	*familia tua,*
én, 1 atyámfia,		*meus*, házamnépe,	*familia mea.*

Vocativus similis nominativo.

G. Atyafiè, atyafiuè, *cognati, ae.* Háznépè, *familiae,*
attyafiaè, *cogna- sui, ae,* házanépéjè, *familiae suae,*
atyádfiáè, *ti, tui, ae,* házadnépejè, *familiae tuae,*
atyámfiaè, *ae mei, ae,* házamnépejè, *familiae meae.*

D. Atyafiunac, *cognato, ae*, Háznépnec, *familiae*,
attyafiánac, *suo*, házanépénec, *familiae suae*,
atyádfiánac, *cogna- tuo*, házadnépénec, *familiae tuae*
atyámfiánac, *to meo*, házamnépének, *familiae meae.*

Ac. Atyafiut, atyafiat, *cognatum.* Háznépet, *familiam.*
Attyafiát, *cogna- suam*, házanépét, *fa- suam*,
atyádfiát, *tum*, *tuam*, házadnépét, *mi- tuam*,
atyámfiát, *am meam*, házamnépét, *liam meam.*

M. Atyafiúvà, atyafivà, *in cogna-* Háznéppè, *in familiam.*
tum.
Attyafiávà, *in co- suum*, háznépévè, *in fa- suam*,
atyádfiávà, *gna- tuum*, házadnépévè, *mi- tuam*,
atyámfiávà, *tum meum*, házamnépévè, *liam meam.*

Ab. Atyafitól, atyafiutól, *a cognato.* Háznéptől, *a familia.*
attyafiától, *a co- suo*, házanépétől, *a familia sua*,
ayádfiától, *gna- tuo*, házadnépétől, *a familia tua*,
atyámfiától, *to meo*, házamnépétől, *a famila mea.*

Singulari nomini compositio, possessiva pluralia addita.

ő *N.* 3 Attyokfia, *co- ipsorum*, Házoknépe, *fa- eorum.*
ti, 2 atyátokfia, *gna- vester*, házatoknépe, *mi- vestra*,
mi, 1 atyánkfia, *tus, a noster*, házunknépe, *lia nostra.*

Vocativi sunt similes nominativis.

G. Attyokfiáè, *cogna- ipsorum*, házoknépéiè, *familiae ipsorum.*
atyátokfiáè, *ti, vestrae*, házatoknépéiè, *familiae vestrae*,
atyánkfiáè, *ae nostrae*, házunknépéiè, *familiae nostrae.*

D. Attyokfiának, atyátokfiának, atyánkfiának, *cogna-to, tae,* *eorum*, házoknépének, *fa- suae,* *vestro*, házatoknépének, *mi- ve-* *nostro,* *strae,* házunknépének, *liae no-* *strae.*

Ac. Attyokfiát, atyátokfiát, atyánkfiat, *cogna-tum* *ipsorum*, házoknépét, *fa- ipsorum,* *vestrum*, házatoknépét, *mi- vestram* *nostrum*, házunknépét, *liam nos-* *tram.*

Mut. Attyokfiává, házoknépévé, *in fa- suam,*
atyátokfiává, házatoknépévé, *mi- tuam,*
atyánkfiává, házunknépévé, *liam meam.*
Ab. Attyokfiától, *etc.* házoknépétől, *etc.*

Nomini plurali singularia possessiva affixa.

ő, *N.* 3. Attyafiai, *co-* *ipsius*, házanépei, *fa- suae,*
te, 2. atyádfiai, *gna-* *tui, ae,* házadnépei, *mi- tuae,*
én, 1. atyámfiai, *ti* *mei, ae,* házamnépei, *liae meae.*

G. Attyafiaiè, atyádfiaiè, atyámfiaiè, *cogna-torum* *ipsius*, házanépeiè, *fami- ipsius,* *tuorum*, házadnépeiè, *lia- tuarum,* *meo-* házamnépeiè, *rum mea-* *rum, etc.* *rum, etc.*

PLVRALIS VTRINQVE.

ő, *N.* 3. Attyokfiai, *co-* *ipso-* házoknépei, *fa- ipso-* *rum,* *rum,*
ti, 2. atyátokfiai, *gna-* *vestri,* házatoknépei, *mi- ve-* *strae.*
mi, 1. atyánkfiai, *ti, ae* *nostri,* házunknépei, *liae no-* *strae.*

G. Attyokfiaiè, atyátokfiaiè, atyánkfiaiè, *cognatorum* *suorum*, házoknépeiè, *fa- suarum*, *vestror.* házatoknépeiè, *mi- vestr.* *nostror.* házunknépeiè, *liarum nostrarum.*

D. Attyokfiainac, atyátokfiainac, atyánkfiainac, *co- gna- tis nost. etc.* *suis*, *vestr.* *suis*, *vestris*, *liis nostris, etc.* házoknépeinec, házatoknépeinec, házunknépeinec,

Nominativis omnibus utriusque numeri praepositioes affixae à tergo.

Super cognato,	*Super familia.*
Atyafiún, atyafiúra, atyafiakba,	Háznépen, háznépekre,
attyafián, attyafiára, attyokfiaiban,	házanépén, házoknépébe,
atyádfián, atyádfiára, atyátokfiainál,	házadnépén, házatoknépében,
atyámfián, atyámfiára, atyánkfiaival,	házamnépén, házunknépénél, *etc.*

Vide finem capitis **14.**

Pronomen cum pronomine flectitur utrinque, ut: **kiki**, *quisque:* **kinekkinek**, *cuique:* **kitkit**, *quemque; quod in plerisque casibus deficit.* **Kikimind**, *plerique, aeque, prius tantum flectit.*

Sed **valamelly**, *aliquis, quicunque:* **valaki**, *quisque, quicunque:* **akarmelly**, **akarki**, *quilibet, quivis, quaevis, etc., posteriori tantum parte flectuntur.*

Sic et nomina quaedam, ut: **Szivfájás**, *cardialgia, cordolium:* **Balhafü**, *Hydropiper, conyza.* **Szóbeßéd**, *sermocinatio.*

Et adjectiva participalia substantivis praemissa plerumque manent indeclinabilia, et sola flectuntur substantiva subsequentia, ut: látotthallott ifju, *expertus juvenis :* jártkőlt ember, *polytropus, experiens homo.*

Nomen compositum : Felebarát, *proximus, amicus, raro est sine possessivis vel affiixis pronominalibus, cum quibus ut et sine iis posteriore tantum parte declinatur, ut:*

Plurales varii.

ő, S. *N.*	3. Felebaráttya,	felebaráttyok, felebaráttyai, felebaráttyok *et* felebaráti.
te,	2. Felebarátod,	felebarátotok, felebaráttyaid, felebarátitok.
én,	1. Felebarátom,	felebarátunc, felebarátim, felebarátink.

Vocativus similis nominativo semper.

G.	Felebaráttyáé,	felebaráttyokė, felebarátiė, felebarátitokė, tiė, tyaiė.
D.	Felebarátodnac,	felebarátotoknac, felebarátidnac, felebarátitoknac.
Ac.	Felebarátomat,	felebarátunkat, felebarátitimat, felebarátinkat.
M.	Felebaráttyává,	felebaráttyockà, felebarátivà, felebarátitockà.
Ab.	Felebarátodtól,	felebarátotoktól, felebarátidtól, felebarátitoktól, *etc.*

Cum affixis praepositionibus.

Felebaráttyán, felebaráttyokra, felebarátiba, felebaráttyokban.

Felebarátodnál, felebarátotokval, felebarátidból, felebarátitokról.
Felebarátomtól, felebarátunkhoz, *etc.*

Hoc modo afficiuntur et verbalia quaedam composita, ut: dúlófúló, *fremebundus, a;* czúszómászó, *repens-serpens, etc.*

CAPVT XVIII. — DE VERBO.

Hactenus de nomine, sequitur doctrina verbi.

Verbum est vox numeri cum tempore et persona.

In verbo confideranda est primum origo et forma; deinde variatio, tum derivatio.

Origo verborum Ungaricornm (quemadmodum radix Hebraeorum) est tertia persona paesentis temporis et numeri singularis.

Estque ut plurimum monosyllaba, partim polysyllaba.

Monosyllaba sunt: ád, *dat:* áll, *stat:* árt, *nocet:* él, *vivit:* ért, *intelligit:* ir, *scribit:* ont, *fundit:* öl, *occidit:* ún, *toedet:* ül, *sedet:* bír, *possidet, potest:* czal, *fallit:* dől, *ruit:* forr, *fervet:* gyac, *pungit:* hál, *pernoctat:* kér, *petit:* lát, *videt:* mond, *dicit:* nyom, *premit:* pall, *concutit:* rág, *rodit:* fír, *plorat:* fól, *loquitur:* tart, *servat:* zeng, *tonat, sonat:* vár, *exspectat:* jár, *ambulat:* jő, *venit:* fő, *texit.*

Polysyllaba sunt dissyllaba vel hyperdissyllaba.

Dissyllaba sunt: Tanit, *docet:* fseret, *amat:* diczér, *laudat:* emel, *levat:* kiált, *clamat:* arat, *metit:* vigyáz, *vigilat.*

Hyperdissyllabi thematis verba pleraque sunt derivata aliunde, vel factitia et e nominibus composita,

ut : **Ingadoz**, *agitatur, movetur:* **örvendez**, *laetatur*: **czelekedic**, *operatur, agit:* **munkálkodic**, *laborat*: **lovagol**, *equitat*: **kováczol**, *fabricat*: **haragoskodik**, *irascitur, iracundia flagrat*: **szemérmeskedic**, *verecundatur.*

Forma verbi multiplex est, vel genera verborum sunt varia.

Activum verbum est, quod significat actionem in aliud transeuntem. Estque duplex : Primum et secundum.

Activum primum est ipsum thema et radix verbi activi, ac plerumque in consonas desinit, ut: **Lát**, *videt*: **kér**, *petit*: **tart**, *servat*: **sért**, *laedit*: **tanit**, *docet:* **szeret**, *amat.*

Activum secundum ex primo fit per **at** *et* **et**, *et secundaria alterius actione auget primi activi significationem, ut ex* **lát**, *videt*: **láttat**, *facit videre, facit vel mandat ut videam, as, at; à* **kér**, *petit*: **kéret**, *petere facit, etc.*

Activum verbum tam primum, quam secundum, rursus est indirectum, aut directum.

Indirectum est cujus actio non dirigitur in rem vel personam articulo aliquo vel genitivo aut possessivis affixis notatam et demonstratam, ut: **lát**, *videt*: **kér**, *petit*: **láttat**, *videre facit*: **kéret**, *petere facit.*

Directum est, cujus actio dirigitur in rem vel personam articulo certo, genitivo vel possessivo aliquo demonstratam et circumscriptam, ut: **Láttya imezt**, *videt hunc;* **láttattya azokat**, *facit videre eos.* **Kéri jutalmát**, *petit proemium suum*: **kéreti az adósságot**, *petere facit debitum, vel curat peti debitum.*

Passivum fit ex activo secundo indirecto per **tic**, *ut :* **Láttatic**, *videtur*: **kéretic**, *vel* **kérettetic**, *petitur.*

Neutrum est, quod ex se non facit passivum, ut: **jár**, *ambulat:* **megyen**, *it:* **ſétál**, *spaciatur:* **jö**, *venit:* **ül**, *sedet.*

Ex neutris quibusdam fiunt Activa secundaria, ut: **járat**, *ambulare facit:* **ültet**, *sedere facit.*

Verbum deponens est, quod passivam significationem fere deponit, ut: **őrizkedik**, *cavet sibi, custodit sese, custoditur a se ipso:* **tusakodic**, *luctatur:* **bánkodic**, *dolet, tristatur:* **kevélkedic**, *superbit:* **ſzületic**, *nascitur.*

Porro quaedam verba absolute, quaedam transitive significant, hinc:

Absolutum verbum dicitur, quod per se sensum facit, ut: **él**, *vivit:* **ül**, *sedet:* **lehel**, *spirat:* **morog**, *murmurat:* **tántorog**, *titubat:* **eldől**, *cadit, ruit:* **eſic**, *edit:* **iſic**, *bibit: quae absolutam actionem significant: sed sequentia, ut:* **pirul**, *rubescit:* **forr**, *fervet:* **izzad**, *aestuat:* **nyög**, *gemit:* **fázic**, *friget:* **ég**, *ardet, absolutam passionem denotant.*

Transitivum est, cujus significatio in aliud transit, ut: **czinál**, *parat, conficit:* **tiſztel**, *honorat:* **diczér**, *laudat:* **ſirat**, *deplorat:* **meglát**, *pervidet, conspicit:* **megüt**, *percutit, etc.*

Et neutra plerumque fiunt transitiva, ut: **bort iſic**, *vinum bibit:* **utat jár**, *viam ambulat:* **pállyát fut**, *stadium currit.*

Quaedam simplicia neutra sunt, at composita activa, ut: **megſállya az várat**, *obsidet arcem:* **megfuttya**, *percurrit:* **megüli**, *incubat, insidet, obsidet:* **általjárja**, *perambulat, penetrat, etc.*

Potentiale verbum fieri potest ex omnibus verbis, per particulas **hat** *et* **het**, *ut: a* **lát**, *videt:* **láthat**, *videre potest: a* **láttat**, *facit videre*, **láttathat**, *facere*

potest ut videat quispiam aliquid: a **kér**, *petit:* **kérhet**, *petere potest; a* **kéret**, *petere facit:* **kérethet**, *potest facere ut petat, as, am: a* **kérettetic**, *petitur*, **kérettethetic**, *peti potest.*

CAPVT XIX. — DE TEMPORE.

Conjugatio est variatio verbi per tempora et personas.

Tempus est mutatio verbi secundum praesens, praeteritum et futurum.

Estque primum vel secundum.

Praesens primum vulgo Indicativi praesens est, **lát**, *videt :* **láttat**, *videre facit:* **kér**, *petit :* **hoz**, *adfert:* **viſen**, *aufert.*

Secundum praesens (vulgo subjunctivi praesens; vel optativi futurum) est, **láſſon**, *videat:* **tanitſon**, *doceat:* **kérjen**, *petat:* **ſereſſen**, *amet, nihil ab hoc differt forma.*

Futurum primum, (vulgo Imperativi praesens).

Futurum secundum (vulgo modi Indicativi futurum). Ungari non habent, sed pro eo primum praesens dicunt, additis interdum particulis adverbii temporis, **oſtán**, *postea:* **még**, *adhuc:* **valaha**, *aliquando,* etc.

Tempus praeteritum est incompletum vel completum.

Incompletum primum (vulgo praeteritum Imperfectum modi indicativi) fit ex praesenti primo, adminiculo vocis **vala**, *erat, ut* **lát vala**, *videbat:* **kér vala**, *petebat.*

Incompletum secundum (vulgo praeteritum imperfectum modi subjunctivi) est **látna**, *videret :* **kérne**, *peteret.*

Completum est perfectum aut plusquamperfectum.

Perfectum primum est: **láta**, *vidit, videbat:* **kére**, *rogabat, petiit.*

Perfectum secundum, **látott**, *vidit:* **kért**, **kérett**, *petivit.*

Hoc per casus declinatum fit adjectivum participiale, ut **látott dolog**, *visa res:* **kért pénz**, *petita pecunia.*

Ex hoc perfecto II. fiunt sequentia 4 tempora.

Perfectum tertium (idest praeteritum perfectum Subjunctivi) fit a secundo per **legyen**, *sit; ut* **látott legyen**, *viderit;* **kért legyen**, *petierit.*

Plusquamperfectum (vulgo plusquamperfectum Indicativi modi) **látott vala**, *viderat:* **kért vala**, *petiverat.*

Plusquamperfectum secundum fit per **volt**, *fuit; ut* **látott volt**, *vidit:* **kért volt**, *petivit, vel petierat.*

Plusquamperfectum tertium (vulgo praeteritum perfectum et plusquamperfectum modi Subjunctivi) itidem fit per auxiliare verbum **volna**, *esset, foret; ut* **látott volna**, *vidisset:* **kért volna**, *petiisset.*

Accedit futurum Subjunctivi modi, Latinis quasi praeteritum, Ungaris vero quasi Gerundium, vel futuri lenimentum, ut: **látand**, *viset, videbit, vel contingere poterit ut videat :* **kérend**, *petierit. Hujus futuri usus etsi frequentius occurrat in scripturis; in sermone tamen quotidiano, rarior est.*

Et quemadmodum incompleta quaedam et plusquamperfecta efferuntur per verba auxiliaria, **vala**, **volna**, **volt**, **legyen** : *sic etiam futura ubi necessitas postulat formantur per verba* **fog**, *capit:* **kezd**, *incipit, addita infinitivis, ut :* **látni fog**, *videbit :* **fog kérni**, *petet:* **elkezd menni**, *abibit.*

Vel per gerundia participalia in dó *et* dő, *addito verbo* vagyoc, *sum: ut* látandó vagyoc, *visurus, a, um sum:* kérendő vagyoc, *petiturus, vel petendus sum.*

Temporum autem formatio plerumque ita fit, ut a primo praesenti secundum praesens, et futura incompletaque omnia descendant; et a perfecto primo (quod et ipsum a praesenti primo fit) omnia completa dependeant.

CAPVT XX. — DE PERSONA.

Persona est specialis terminatio verbi in utroque numero plerumque triplex, quadruplex interdum in singulari.

Prima est cui adjungi potest én, *ego:* mi, *nos.*

Secunda cui adjungi potest te, *tu, et* ti, *vos.*

Tertia cui adjungi potest ő, *ille, et* ők, *illi, ae.*

Ex persona verbum est Personale aut Impersonale.

Personale, quod omnibus personis inflectitur, ut lát, *videt,* látȩ, *vides,* látoc, *video:* kér, kérȩ, kérec, *petit, petis, peto.*

Impersonale apud Ungaros fere nullum est, quod ad personas omnes cogi non possit, cujusmodi sunt

Activae terminationis, haẽnál, *conducit, prodest:* lehet, *fieri potest:* árt, *nocet:* fáy, *dolet:* kell, *placet, oportet.*

Passivae terminationis sunt: illic, *decet:* történic, *contingit:* eſic, *accidit:* kelletic, *oportet:* láttzic, *videtur:* tetzic, *placet:* mondatic, *dicitur.*

Impersonale infinitum (vulgo infinitivus modus) personis et numeri discrimine caret, sed ea quandoque recipit cum affixa habet pronomina possessiva.

Infinitum praesens fit per ni, *additum radici, vel*

praesenti tertiae personae cujuslibet verbi, ut lát, látni, *videre :* láttat, láttatni, *facere videre :* kér, kérni, *petere:* kéretni, *facere petere.*

Observatio, de formatione infiniti.

Si thema in duas consonas desinat, vel in diphthongos ayt, eyt, *ponitur* a *vel* e *ante* ni, *ut :* árt, ártani, *nocere:* ért, érteni, *intelligere:* hayt, haytani, *projicere, pellere :* feleyt, feleyteni, *oblivisci :* rőyt, rőyteni, *abscondere.*

Idem fit in omnibus fere verbis in it *contractis ex* éyt, *ut:* tanit, tanitani, *docere:* ordit, orditani, *rugire:* merit, meriteni, *haurire:* térit, tériteni, *convertere; quae verba quidam per* é *longum scribunt, ut :* tanét, *docet :* ordét, *rugit; alii expresse scribunt :* tanéyt, *docet :* puſtéyt, *vastat :* ékeséyt, *ornat :* ékeséyteni, *ornare.*

Themata nonnulla, quae habent in 2. persona ſ, *ut :* léſ, téſ, véſ, *in tertia* ſen, *ut :* leſen, teſen, veſen, *fit, ponit, emit, infinitum faciunt abjecto* ſ, *per* nn, *ut a* léſ, téſ, véſ, *pro quibus saepe scribitur* léſeſ, téſeſ, véſeſ, *fit* lenni, *fieri esse:* tenni, *ponere:* venni, *accipere, emere.*

Sic ab eſic, *edit:* iſic, *bibit:* fekſic, *jacet:* aluſic, *dormit; fit* enni, *edere:* inni, *bibere :* fekünni, *jacere:* alunni, *dormire.*

Temporibus reliquis infinitum destituitur, futurum tamen Subjunctivi modi quoquomodo efformat interdum ut : látandani, *visum ire :* kérendeni, *petitum ire.*

Infinitis his adjicitur interdum praesertim in versibus a *et* e *paragogicum, ut :* látnia, kérnie, *videre, petere, pro* látni, kérni.

Sunt praeterea Impersonalia infinita, in va, ve, *et* ván, vén; *priora plerumque per passivum praeteritum efferuntur, ut :* meg vagyon irva, *scriptum est :* ékeſítve vagyon, *est exornatus, a.*

Posteriora, in ván *et* vén, *gerundia participalia soleo vocare, quia nunc per gerundium in* do, *nunc per participia in* ns *redduntur Latine :* Látván, *videndo, vel videns :* kérvén, *petendo vel petens.*

Formatio personarum pro conjugationibus variis varie et multipliciter fit, prout patebit ex diversis conjugationum classibus.

Porro in personarum collocatione Hebraeos Grammaticos imitabimur, et tertiam personam, num. singul. (quam verborum radicem et thema esse diximus) primo loco ponemus; secundam secundo; primam ultimo. Sic :

3 Lát, *videt :* 2 látſ, *vides :* 1 látoc, *video.*
3 Kér, *petit :* 2 kérſ, *petis :* 1 kérec, *peto.*

CAPVT XXI. — DE PRIMA CONJVGATIONE IN *NAC.*

Conjugatio verborum, (ut nominum declinatio) est vel in nac, *vel in* nec.

Conjugatio in nac *est, cujus tertia persona numeri pluralis desinit in* nac, *et* yác.

Id autem fit in verbis iis, quorum themata habent in ultima vel penultima syllaba a, o, u, *et* i *contractum ab* éy, *itém* áy, iv, *ut* lát, *videt :* paranczol, *imperat :* tud, *scit :* ſir, *plorat :* fáy, *dolet :* hiv, *vocat.*

Conjugationes in nac *sunt tres, per quas unum idemque verbum flectitur.*

Prima conjugatio in nac, *praesens primum, personae 1. numerum singularem in* oc *format, incomple-*

tum secundum per na, *perfectum 1. tertiae personae sing. numeri, in* t, ot, *vel* ott.

Classes habet duas, quarum prima respondet Hebraeorum conjugationi kal, *et primum simplex thema continet activi verbi indirecti, cum ejusdem potentiali forma; continet et neutra quaedam. Secunda classis continet Activa secunda indirecta, itidem cum suo potentiali.*

Classis I.

Primae conjugationis in nac.

Haec Classis respondet Hebraeorum conjugationi Kal.

Activi I. indirecti.	*Ejusque potentialis.*
Praeſens I.	Praeſens I.
Singularis.	Singularis.
3 Lát, *videt,*	láthat, *videre potest,*
2 Látß, *vides,*	láthatß, *videre potes,*
1 Látoc, *video,*	láthatoc, *videre possum.*
et látlac, *video te, vel vos,*	*et* láthatlac, *vid. possum. te, vel vos.*
Plúralis.	Pluralis.
Látnac, *vident,*	láthatnac, *videre possunt,*
Láttoc, *videtis,*	láthattoc, *videre potestis,*
Látunc, *videmus,*	láthatunc, *vid. possumus.*
Praeſens II.	Praeſens II.
Singularis.	Singularis.
Láſſon, *cum videat, item, videto ille,*	láthaſſon, *cum videre possit.*
Láſſ, *cum videas, vide, videto tu,*	láthaſſ, *cum videre possis.*

Láſſac, *cum videam,*
et láſſalac, *videam te vel vos,*

láthaſſac, *cum vid. possim,*
et láthaſſalac, *vid. possim te vel vos.*

Pluralis.

Láſſanac, *cum videant, et videtote,*
Láſſatoc, *cum videatis, videte,*
Láſſunc, *cum videamus,*

Pluralis.

láthaſſanac, *videre possint.*
láthaſſatoc, *vid. possitis.*
láthaſſunc, *vid. possimus.*

Futurum primum Ramo, vulgo Praesens modi Indicativi, nihil differt a praesenti II. vel Subjunctivo praesenti, si omittatur prima persona num. sing.

Incompletum I.

Singularis.

Lát vala, *videbat,*
látß vala, *videbas,*
látoc vala, *videbam.*
et látlac vala, *videbam te vel vos.*

Singularis.

láthat vala, *videre poterat,*
láthatß vala, *videre poteras,*
láthatoc vala, *vid. poteram.*
et láthatlac vala, *te vel vos.*

Pluralis.

Látnac vala, *videbant,*
láttoc vala, *videbatis,*
látunc vala, *videbamus,*

Pluralis.

láthatnac vala, *videre poterant,*
láthattoc vala, *videre poteratis,*
láthatunc vala, *videre poteramus.*

Incompletum II.

Singularis.

Látna, *videret,*
látnál, *videres,*

Singularis.

Láthatna, *videre posset,*
láthatnál, *videre posses,*

látnéc, *viderem,*
et látnálac *te et vos,*

láthatnéc, *videre possem,*
et láthatnálac *te et vos.*

Pluralis.

Látnánac, *viderent,*
látnátoc, *videretis,*
látnánc, *videremus,*

Pluralis.

Láthatnánac, *videre possent,*
láthatnátoc, *videre possetis,*
láthatnánc, *videre possemus.*

Perfectum Primum.

Singularis.

Láta, *vidit tandem,*
látál, *vidisti,*
látéc, *vidi,*
et látálac, *te et vos.*

Singularis.

Láthata, *videre potuit.*
láthatál, *videre potuisti,*
láthatéc, *videre potui,*
et láthatálac, *te et vos.*

Pluralis.

Látánac, *viderunt,*
látátoc, *vidistis,*
látánc, *vidimus,*

Pluralis.

Láthatánac, *videre potuerunt*
láthatátoc, *videre potuistis,*
láthatánc, *videre potuimus.*

Perfectum II.

Singularis.

Látott, *vidit,*
láttál, *vidisti,*
láttam, *vidi,*
et láttalac, *te et vos.*

Singularis.

Láthatott, *videre potuit,*
láthattál, *videre potuisti,*
láthattam, *videre potui,*
et láthattalac, *te et vos.*

Pluralis.

Láttac, *viderunt,*
et láttanac,
láttatoc, *vidistis.*
láttunc, *vidimus,*

Pluralis.

Láthattac, *videre potuerunt,*
et láthattanac,
láthattatoc, *videre potuistis,*
láthattunc, *videre potuimus.*

Perfectum III.

Singularis	Singularis.
Látott legyen, *viderit*,	Láthatott legyen, *vid. potuerit*,
láttál legyen, *videris*,	láthattál legyen, *videre potueris.*
láttam legyen, *viderim*,	láthattam legyen, *videre potuerim*,
et láttalac	*et* láthattalac.
Pluralis.	Pluralis.
Láttac legyen, *viderint*,	Láthattac legyen, *videre potuerint*,
et láttanac,	*et* láthattanac,
láttatoc legyen, *videritis*,	láthattatoc legyen, *videre potueritis*,
láttunc legyen, *viderimus*,	láthattunc legyen, *videre potuerimus.*

Pluſquamperfectum I.

Singularis.	Singularis.
Látott vala, *viderat*,	Láthatott vala, *videre potuerat*,
láttál vala, *videras*,	láthattál vala, *videre potueras.*
láttam vala, *videram*, *et* láttalac	láthattam, *videre potueram*, *et* láthattalac.
Pluralis.	Pluralis.
Láttac vala, *viderant*,	Láthattac vala, *videre potuerant*,
et láttanac,	*et* láthattanac,

láttatoc vala, *videratis,* láthattatok vala, *videre potueratis,*

láttunc vala, *videramus,* láthattunc vala, *videre potueramus.*

Pluſquamperfectum II.

Singularis. Singularis.

Látott vólt, *viderat tum,* Láthatott vólt, *videre potuerat,*

láttál vólt, *videras,* láthattál vólt, *videre potueras,*

láttam vólt, *videram,* láthattam vólt, *videre potueram,*

et láttalac *et* láthattalac.

Pluralis. Pluralis.

Láttac vólt, *viderant,* Láthattac vólt, *videre potuerant,*

vel láttanac, *et* láthattanac,

láttatoc vólt, *videratis,* láthattatoc vólt, *videre potueratis,*

láttunc volt, *videramus,* láthattunc vólt, *videre potueramus.*

Pluſquamperfectum III.

Singularis. Singularis.

Látott vólna, *vidisset,* Láthatott vólna, *videre potuisset,*

láttál vólna, *vidisses,* láthattál volna, *videre potuisses.*

láttam vólna, *vidissem,* láthattam volna, *videre potuissem.*

et láttalac, *et* láthattalac.

Pluralis.	Pluralis.
Láttac vólna, *vidissent,*	Láthattac vólna, *videre potuissent,*
vel láttanac,	*vel* láthattanac,
láttatoc vólna, *vidissetis,*	láthattatoc vólna, *vid. potuissetis,*
láttunc vólna, *vidissemus,*	láthattunc vólna, *vid. potuissemus.*

Futurum Modi Subjunctivi.

Singularis.		Singularis.
Látand, *viderit,*	Látandhat, *vel*	láthatand, *videre poterit,*
látandaß, *videris,*	látandhatß, *vel*	láthatandaß, *videre poteris,*
látandoc, *videro,*	látandhatoc, *vel*	láthatandoc, *videre potero,*
et látandlac	*et* látandhatlac.	láthatandlac.

Pluralis.		Pluralis.
Látandanac, *viderint,*	látandhatnak,	láthatandnak. *videre poterint,*
vel látandnac		*vel* láthatandanac,
látandotoc, *videritis,*	látandhattoc,	láthatandotoc, *videre poteritis,*
látandunc, *viderimus.*	látandhatunc	láthatandunc, *videre poterimus.*

Infinitum praeſens.	Infinitum praesens.
Látni, *videre,*	Láthatni, *videre posse.*

Infinitum Futurum. Infinitum Futurum.

Látandandi, *videre,* **látandhatni**, *vel.* **láthatandani**, *videre posse.*

Verba infinita redduntur finita per affixa pronomina possessiva : Sibi, tibi, mihi, pl. etc. Sic illic *licet vel oportet, decet.*

Singularis.		Singularis.
ônéki	**látnia**, *licet videre ipsi,*	**láthatnia**, *licet videre posse ipsi,*
tenéked,	**látnod**, *licet videre tibi,*	**láthatnod**, *licet videre posse tibi,*
énnékem,	**látnom**, *licet videre mihi,*	**láthatnom**, *licet vid. posse mihi.*

Pluralis.		Pluralis.
ônékic	**látnioc** *licet videre ipsis,*	**láthatnioc**, *licet videre posse illis,*
tinéktec	**látnotoc**	**láthatnotoc**
minékünc	**látnunc**,	**láthatnunc.**

Affixa ad infinitum futurum.

Singularis.		Singularis.
Látandania *licebit vid. sibi,*	**Látandhatnia**,	*vel* **láthatandania**,
látandanod,	**látandhatnod**,	*vel* **láthatandanod**,
látandanom,	**látandhatnom**,	*vel* **láthatandanom.**

Pluralis.		Pluralis.
látandanioc,	**látandhatniok**,	*vel* **láthatandanioc**,
látandanotoc,	**látandhatnotoc**,	*vel* **láthatandanotoc**,
látandanunc,	**látandhatnunc**,	*vel* **láthatandanunc.**

Gerundium vel infinitum Participiale.

Látva, látván, *videndo, visum esse*, Láthatva, Láthatván.

Classis II.

Conjugationis primae in nac.

Huic respondet HIPHIL, 3. Conjug. Hebraeorum.

Activum Secundarium indirectum, ejusque potentiale.

Praeſens I.		Praeſens I.
Singularis.		Singularis.
Láttat, *videre facit*,	láthattat,	láttathat, *videre facere potest*,
láttatß,	láthattatß,	láttathatß,
láttatoc, *et* láttatlac,	láthattatoc,	láttathatoc, *et* láttathatlac.
Pluralis.		Pluralis.
Láttatnak, *videre faciunt*,	láthattatnac,	láttathatnac, *vid. facere possunt*,
láttattoc,	láthattattoc,	láttathattoc,
láttatunc,	láthattatunc,	láttathatunc.

Praesens II.		Praesens II.
vel Subjunctivi praeſens.		
Singularis.		Singularis.
Láttaſſon, *videre faciat.*	láthattaſſon,	láttathaſſon,
láttaſſ,	láthattaſſ,	láttathaſſ,
láttaſſac,	láthattaſſac, *vel*	láttathaſſac,
et láttaſſalac,	*et* láthattaſſalac,	*et* láttathaſſalac.

Pluralis.		Pluralis.
Láttaſſanac,	láthattaſſanac,	láttathaſſanac,
láttaſſatoc,	láthattaſſatoc,	láttathaſſatoc,
láttaſſunc,	láthattaſſunc,	láttathaſſunc.

Futurum, primum vel praesens Imperativi, nihil differt a praesenti secundo omissa prima persona singulari.

Incompletum I.		Incompletum I.
Singularis.		Singularis.
Láttat vala, *videre faciebat,*	láthattat,	láttathat vala, *vid. facere poterat,*
láttatß,	láthattatß,	láttathatß,
láttatoc,	láthattatoc,	láttathatoc,
et láttatlac,	*et* láthattatlac,	*et* láttathatlac.
Pluralis.		Pluralis.
Láttatnac,	láthattatnac,	láttathatnac,
láttattoc	láthattattoc,	láttathattoc,
láttatunc,	láthattatunc,	láttathatunc.

Imcompletum. II.		Incompletum II.
Singularis.		Singularis.
Láttatna, *vi-faceret*	láthattatna,	láttathatna, *posset*
láttatnál, *de-faceres*	láthattatnál,	*v.* láttathatnál, *videre*
láttatnèc, *re facerem*	láthattatnèc,	láttathatnèc, *facere.*
et láttatnálac,	*et* láthattatnálac,	*et* láttathatnálac.
Pluralis.		Pluralis.
láttatnánac, *vi-fa-*	láthattatnánac,	láttathatnánac *possent*
láttatnátoc, *de- ce-*	láthattatnátoc,	*vel* láttathatnátoc *vid.*
láttatnánc, *re rent,*	láthattatnánc,	láttathatnánc. *fac.*

Perfectum I.	Perfectum I.
Singularis.	Singularis.
láttata, *vi-fecit tum*	láthattata, láttathata *videre potuit*
láttatál, *de-fecisti*	láthattatál, *vel* láttathatál *fa-potuisti*
láttatèc, *re feci*	láthattatèc, láttathatèc, *cere potui.*
et láttatálac,	*et* láthattatálac, *et* láttathatálac.
Pluralis.	Pluralis.
láttatá- *fecerunt*	láthattatá- láttathatá- *potuerunt*
nac, *vi-*	nac, nac,
láttatá- *de-fecistis*	láthattatá- *vel* láttathatá- *videre*
toc, *re*	toc, toc,
láttatánc, *fecimus*	láthattatánc, láttathatánc, *facere.*

Perfectum II.	Perfectum II.
Singularis.	Singularis.
láttatott, *vi-fecit,*	láthatta- láttatha- *potuit,*
	tott, tott, *videre*
láttattál, *de-*	láttat-
fecisti re	láthattat- *vel* hattál, *potuisti.*
	tál,
láttattam, *feci*	láthattat- láttat- *facere*
	tam, hattam,
et láttattalac *vel*	láthatattalac *et* láttathattalac.
Pluralis.	Pluralis.
láttattac, *vid. fece-*	láthattat- láttat- *videre fa-*
runt,	tac, *vel* hattac, *cere potue-*
vel láttatta-	*vel* láthat- *vel* láttathat- *runt.*
nac,	tattanac, tanac,
láttattatoc,	láthattattatoc, láttathattatoc,
láttattunc,	láthattattunc, láttathattunc.

Ex perfecto secundo per auxiliaria; légyen, vala, vólt, vólna, *fiunt :*

Perfectum III. ut láttatott legyen, *videre fecerit vel videri*
Plusquamperf. I. láttatott vala, *videre fecerat*
Plusquamperf. II. láttatott vólt, *videre fecit dudum*
Plusquamperf. III. láttatott vólna, *videre fecisset.*

Futurum subjunctivi,	Modi subjunctivi futurum.
Singularis.	Singularis.
láttatand *videre faciet*	láthattatand *vel* láttathatand
láttatandaß *videre facies*	láthattatandaß *vel* láttathatandaß
láttatandoc *videre faciam*	láthattatandoc *vel* láttathatandoc,
et láttatandlac,	*et* láthattatandlac *vel* láttathatandlac,
et láttatandalac,	láthattatandalac, *vel* láttathatandalac.
Pluralis.	Pluralis.
láttatandnac, *videre facient*	láthattatandnac, láttathatandnac
vel láttatandanak	*vel* láthattatandanac
láttatandotoc	láthattatandotoc *vel* láttathatandotoc
láttatandunc	láthattatandunc, láttathatandunc.

Infinitum Praesens.

Láttatni, *videre facere*. **Láttathatni**, *videre facere posse*.

Infinito affixa pronomina possessiva finita.

Singularis.		Singularis.	
ŏnéki	láttatnia *oportet de-*	*ipsi, ipsum*	láttathatnia *licet illi*
tenéked	láttatnod *cet licet*	*tibi, te*	láttathatnod *vid. tibi*
énnékem	láttatnom *videre.*	*mihi*	láttathatnom *posse mihi.*
Pluralis.		Pluralis.	
ŏnékiec	láttatnioc		láttáthatnioc
tinéktec	láttatnotoc		láttathatnotoc
minékünc	láttatnunc		láttathatnunc.

Infinitum Futurum.

Láttatandani,

Cum affixis.

Singularis.	
Láttatandania	
láttatandanod	
láttatandanom	
Pluralis.	
láttatandanioc *etc. Quae raro obvenient, etc.*	

Infinitum Futurum.

Láttathatandani.

Cum affixis possessivis.

Singularis.	
Láttatandhatnia	
láttatandhatnod	
láttatandhatnom	
Pluralis.	
láttatandhatnotoc, *etc. Sed haec rara sunt et vix usurpanda.*	

Gerundium: Láttatva, Láttatván, Láttathatva, Láthattatván.

CAPVT XXII. — DE SECVNDA CONJVGATIONE IN *NAC*.

Secunda conjugatio in **nac** *format praesentis primi tertiam personam in* **a**, *secundam in* **od**, *primam in* **om**; *perfecti primi personam tertiam in à longum, perfecti secundi in* **ta**, *Incompleti secundi in* **nà**.

Continet autem activa verba primaria et secundaria utraque directa, et transitiva omnia.

Classes itidem habet duas; Prima continet Activum primum directum, et transitivum cum potentiali.

Classis I.

Activum directum primum, Activi I. directi Potentiale,

Praesens I.		Praesens I.	
Singularis.		Singularis.	
Láttya,	*videt hoc vel illud*	**Láthattya**	*videre potest hoc vel illud quod est demonstratum articulo* **az** *vel* **ez.**
látod,		**láthatod**	*videre potes*
látom		**láthatom**	*videre possum*
Pluralis.		Pluralis.	
Láttyác,		**láthattyác,**	*videre possunt,*
láttyátoc,		**láthattyátoc,**	*videre potestis,*
láttyuc,		**láthattyuc,**	*videre possumus,*

Praesens II.		Praesens II.	
Singularis.		Singularis.	
Láſſa,	*videat, videto, ille.*	**Láthaſſa,**	*videre possit*
Láſſad, *vel* **láſſd,**		**láthaſſad,** *vel* **láthaſſd,**	*vel debeat posse.*
láſſam,		**láthaſſam.**	

Pluralis.	Pluralis.
láſſác *videant*	láthaſſác
láſſátoc,	láthaſſátoc,
láſſuc.	láthaſſuc.

Futurum I. idem est cum praesente II. omissá tantum persona I. sing. numeri.

Incompletum I. fit ex praesenti primo *addita tantum particula* vala, *ut :*

Láttya vala, *videbat etc.*	láthattya vala, *videre poterat, etc.*

Incompletum II.	Incompletum. II.
Singularis.	Singularis.
Látnà, *vel videret.*	Láthatnà *vel videre posset.*
látnája,	láthatnája,
látnád,	láthatnád,
látnám.	láthatnám.
Pluralis.	Pluralis.
Látnác,	láthatnác,
látnátoc,	láthatnátoc,
látnóc *vel* látnánc.	láthatnóc.

Perfectum I.	Perfectum I.
Singularis.	Singularis.
Látà, *vidit, videbat*	Láthatá, *videre poterat.*
látád,	láthatád,
látám.	láthatám.
Pluralis.	Pluralis.
Látác,	Láthatác,
látátoc,	láthatátoc,
látóc *vel* látánc.	láthatóc *vel* láthatúc.

Perfectum II.	Perfectum II.
Singularis.	Singularis.
Látta, *vidit.*	Láthatta, *videre potuit.*
láttad,	láthattad,
láttam.	láthattam.
Pluralis.	Pluralis.
Láttác, *viderunt.*	Láthattác, *videre po-*
láttátoc,	láthattátoc, *tuerunt.*
láttuc.	láthattuc.

Ex perfecto II. per particulas legyen, vala, volt, volna, *fiunt :*

Perfectum III. Látta legyen, *viderit.* láthatta legyen,
Plusquamper. I. látta vala, *viderat.* láthatta vala,
Plusquamp. II. látta vólt, *viderat.* láthatta vólt,
Plusquamp. III. látta vólna, *vidisset.* láthatta vólna.

Futurum subjunctivi modi.

Singularis.	Singularis.
Látandgya, *viderit.*	Láthatandgya, *vel* látandhattya,
látandod,	láthatandod, *vel* látandhatod,
látandom.	láthatandom, *vel* látandhatom.
Pluralis.	Pluralis.
Látandgyác, *viderint*	Láthatandgyác, *vel* látandhattyác,
látandgyátoc,	láthatandgyátoc, *vel* látandhattyátoc,
latandgyuc.	láthatandgyuc, *vel* látandhattyuc.

Infinitum idem est quod primae conjugationis est in prima classe.

Idem est et Gerundium.

Classis II.

Secundae conjugationis in nac.

Activum secundarium directum, cum suo Potentiali.

Praesens I.	Praesens I.
Singularis.	Singularis.
Láttattya, *videre facit.*	**Láthattattya** *v.* **láttathattya** *etc.*
láttatod,	**láthattatod** *videre facere*
láttatom.	**láthattatom.** *poterit.*
Pluralis.	Pluralis.
Láttattyác,	**Láthattattyác,**
láttattyátoc,	**láthattattyátoc,**
láttattyuc.	**láthattattyuc.**

Praesens II.	Praesens II.
Singularis.	Singularis.
Láttaſſa, *videre faciat.*	**Láthattaſſa,** *vel* **Láttathaſſa,**
láttaſſad *vel* **láttaſd,**	**láthattaſſad,** *vel* **láttathaſſad,**
láttaſſam.	**láthattaſſam** *vel* **láttathaſſam.**
Pluralis.	Pluralis.
Láttaſſác, *videre fa-*	**Láthattaſſác,** *videre facere*
láttaſſátoc *ciant.*	**láthattaſſátoc,** *possint. etc.*
láttaſſuc.	**láthattaſſuc.**

Futurum I. vel Imperativi praesens idem est cum praesenti II. omissa. 1. person. sing. num.

Incompletum primum fit a praesenti primo per *vala*, ut :

Láttattya vala, *etc. videre faciebat.* Láthattattya vala, *poterat videre facere.*

Incompletum II.

Singularis.

Láttatnà *vel* láttatnája, láttatnád, láttatnám. *videre facere.*

Láthattatnà, *vel* láthatnája, láthattatnád, *vel* láthattatnám.

Incompletum II.

Singularis.

vel Láttathatnà *vel* láttathatnája, láttathatnád, láttathatnám.

Pluralis.

Láttatnác, ájác, láttatnátoc, láttatnóc, úc, nánc.

Láthattatnác, jác *vel* láthattatnátoc, láthattatnóc, úc, ánc.

Pluralis.

Láttathatnác, láttathatnátoc, láttathatnóc.

Perfectum I.

Singularis.

Láttatà, *videre* láttatád, *fecit.* láttatám.

Láthattatà, láthattatád, *vel* láthattatám.

Pérfectum I.

Singularis.

Láttathatà, láttathatád, láttathatám.

Pluralis.

láttatác, láttatátoc, láttatóc, úc, *et* ánc.

láthattatác, láthattatátoc, láthattatóc, úc, ánc.

Pluralis.

láttathatác, láttathatátoc, láttathatóc, úc, ánc.

Perfectum II.		Perfectum II.
Singularis.		Singularis.
Láttatta, *videre*	Láthattatta,	*vel* Láttathatta,
láttattad, *fecit.*	láthattattad,	*etc.*
láttattam.	láthattattam.	
Pluralis.		Pluralis.
láttattác,	Láthattattác,	*vel* Láttathattác,
láttattátoc,	lathattattátoc,	*etc.*
láttattuc.	láthattattuc.	

Ex perfecto II. perfectum III. plusquamperf. I. II., et III. fit per legyen vala, vólt, vólna, *vide classem primam.*

Futurum subjunctivi modi.

Singularis.		Singularis.
Láttatandgya, *videre fe-*		Láttathatandgya, *videre*
láttatandod,	*cerit.*	láttathatandod, *facere*
láttatandom.		láttathatandom. *poterit.*
Pluralis.		Pluralis.
Láttatandgyác,		Láttathatandgyác,
láttatandgyátoc,		láttathatandgyátoc,
láttatandgyuc.		láttathatandgyuc.

Infinitum idem est quod in I. conjug. class. II. Idem et Gerundium.

CAPVT XXIII. — DE TERTIA CONJVGATIONE IN *NAC.*

Tertia conjugatio in nac, *praesens I. numeri singularis, tertiam personam in* tic *et* ic *format, pers. II. in* ol, *ut* Láttatic, alußic; Láttatol, alußol : *Videtur dormit; Videris, dormis.*

Ad hanc conjugationem pertinent passiva verba omnia, deponentia et neutra quaedam, passivorum terminationem imitantia: ut **mondatic**, *dicitur:* **gondolkodic**, *cogitat, meditatur;* **bánkodic**, *tristatur;* **haragſic**, *irascitur;* **jadſic**, *ludit.*

Paradigma tertiae conjugationis in nac.

Passivi praesens I.

Singularis.

Láttatic *vel* **láttattatic**, *videtur.*
láttatol *vel* **láttattatol**, *videris.*
láttatom *vel* **láttattatom**, *videor.*

Pluralis.

Láttatnac *vel* **láttattatnac**, *videntur.*
láttattoc *vel* **láttattattoc**, *videmini.*
láttatunc *vel* **láttattatunc**, *videmur.*

Passivi potentialis praesens I.

Singularis.

Láthattatic *vel* **láthattattatic**, **láthattatol** *vel* **láthattattatol**, **láthattatom** *vel* **láthattattatom**, **Láttathattatic** *vel* **láttattathatic**, *etc. videri potest.*

Pluralis.

Láthattatnac *vel* **láttathattatnac**, **láthattattoc** *vel* **láttattathattoc**, **láthattatunc** *vel* **láttathattatunc**, *videri possunt.*

Praesens II.

Singularis.

Láttaſſéc *vel* **láttattaſſéc**, *videatur*
láttaſsál *vel* **láttattaſsál**,
láttaſsam *vel* **láttattaſſam**.

Praesens II.

Singularis.

Láthattaſſéc *vel* **láthattattaſſéc**, *videri possit.*
láthattaſsál *vel* **láthattattaſsál**,
láthattaſsam *vel* **láthattattaſsam**.

Pluralis.	Pluralis.
Láttaſſanac *vel* láttattaſsanac, *videantur.*	Láttathaſsanac *vel* láthattaſsanac, *videri posſint.*
láttaſsatoc *vel* láttattaſsatoc,	láthattaſsatoc *vel* láttathaſſatoc,
láttaſsunc *vel* láttattaſsunc.	láthattaſſunc *vel* láthattattaſſunc.

Futurum I. vel Imperativi praesens, idem est cum praesenti II. indicativi.

Incompletum I. fit a praesenti primo, per vala, *ut:*

Láttatic *vel* láttattatic vala, *etc.*	Láttathatic *vel* láttattathatic vala, *etc.*

Incompletum II.	Incompletum II.
Singularis.	Singularis.
Láttatnéc *vel* láttattatnéc, *videretur.*	Láttathatnéc *vel* láttattathatnéc, *videri posset.*
láttatnál *vel* láttattatnál,	láttathatnál *vel* láttattathatnál,
láttatnám *vel* láttattatnám.	láttathatnám *vel* láttattathatnám.
Pluralis.	Pluralis.
Láttatnánac *vel* láttattatnánac, *videren-tur.*	láttathatnánac *vel* láttattathatnánac, *videri posſent.*
láttatnátoc *vel* láttattatnátoc,	láttathatnátoc *vel* láttattathatnátoc,
láttatnánc *vel* láttattatnánc.	láttathatnánc *vel* láttattathatnánc.

Perfectum I.

Singularis.

Láttatéc *vel* láttattatéc, *visus est.*

láttatál *vel* láttattatál,

láttatám *vel* láttattatám.

Pluralis.

Láttatánac *vel* láttattatánac, *visi sunt.*

láttatátoc *vel* láttattatátoc,

láttatánc *vel* láttattatánc.

Perfectum I.

Singularis.

Láttathatéc *vel* láttattathatéc, *visus esse potuit.*

láttathatál *vel* láttattathatál,

láttathatám *vel* láttattathatám.

Pluralis.

láttathatánac *vel* láttattathatánac, *visi esse potuerunt.*

láttathatátoc *vel* láttattathatátoc,

láttathatánc *vel* láttattathatánc.

Perfectum II.

Singularis.

Láttatott *vel* láttattattot, *visus est.*

láttattál *vel* láttattattál,

láttattam *vel* láttattattam.

Pluralis.

Láttattac *vel* láttattanac *vel* láttattattac, *vel* láttattattanac, *sunt.*

Perfectum II.

Singularis.

Láttathatott *vel* láttattathatott, *visus esse potuit.*

láttathattál *vel* láttattathattál

láttathattam *vel* láttattathattam.

Pluralis.

Láttathattac *vel* láttathattanac *vel* láttattattathattac, *vel* láttattattathattanac, *visi esse potuerunt.*

láttattatoc, *vel* láttattattatoc,	láttattathattoc, *vel* láttattattathattoc, *runt.*
láttattunc, *vel* láttattattunc.	láttattathattunc, *vel* láttattattathattunc.

Ex perfecto II. per légyen, vala, vólt, vólna, *fiunt:*

Perfectum III. Láttatott *vel* láttattatott légyen, *etc.*	*visus sit.*	Láttathattatott *v.* láttattathatta-tott legyen *etc.*	*visus esse possit.*
Plusquamp. I. láttatott *vel* láttattatott vala, *etc.*	*visus erat.*	láttathattatott, *v.* láttattathatta-tott vala, *etc.*	*visus esse poterat.*
Plusquamp. II. láttatott *vel* láttattatott volt.	*visus fuit.*	láttathattatott, *vel* láttattathat-tatott volt.	*visus esse potuit.*
Plusquamp. III. láttatott *vel* láttattatott vólna.	*visus fuisset.*	láttathatott *vel* láttattathatta-tott vólna.	*visus esse potuisset.*

Futurum subjunctivi modi.		Futurum subjunctivi modi.	
Singularis.		Singularis.	
láttatandic,	*videbitur vel*	láttathatandic, *vel* láthatatandic,	*visus esse*
láttatandol,	*visus erit.*	láttathatandol,	*poterit.*
láttatandom.		láttathatandom.	

Infinitum.

Láttatni *vel* Láttattatni, *videri.*
Láttathatni, *vel* Láttattathatni, *videri posse.*

Affixa eadem sunt, quae in secunda classe conjugationis primae in nac.

Gerundium Láttattatva, vàn.
Láttathattatva, *et* Láttathattatván.

Anomalia.

Sunt pauca quaedam anomala, in omnibus fere conjugationibus, sed praecipuum est illud substantivum Vagyoc, *Sum, quod tempora quaedam mutuatur a conjugatione in* nec, *a verbo* léßec, *fio. Quia vero hoc verbum auxiliare est utrisque conjugationibus, in* nac *et* nec, *placet ejus inflexionem hic subjicere.*

Paradigma.

Praesens I.

Singularis.

3. Vagyon *vel* van,	*Est,*
2. vagy,	*es,*
1. vagyoc.	*sum.*

Pluralis.

Vadnac *vel* vannac,	*sunt,*
vattoc,	*estis,*
vagyunc.	*sumus.*

Praesens II.

Singularis.

Légyen,	*sit* vel *fiat,*
légy,	*sis fias,*
légyec.	*sim fiam.*

Pluralis.

Legyenec,	*sint* vel *fiant,*
legyetec,	*sitis,*
legyünc.	*simus.*

Futurum I.

Singularis.

Léß, *et* Leßen,	*Erit,*
leß, leßeß,	*eris,*
léßec.	*ero.*

Pluralis.

Leßnec,	*erunt,*
leßtec,	*eritis,*
leßünc.	*erimus.*

Incompletum I.

Singularis.

Vala,	*erat,*
valál,	*eras,*
valéc.	*eram.*

Pluralis.

Valánac,	*erant,*
valátoc,	*eratis,*
valánc.	*eramus.*

Incompletum II.

Singularis.

Vólna, *esset*,
vólnál, *esses*,
vólnéc. *essem*.

Pluralis.

vólnánac, *essent*,
vólnátoc, *essetis*,
vólnánc. *essemus*.

Perfectum I.

Singularis.

Vólt, *fuit*,
vóltál, *fuisti*,
vóltam. *fui*.

Pluralis.

vóltac *vel* vóltanac, *fuerunt*,
vóltatoc, *fuistis*,
vóltunc. *fuimus*.

Perfectum II. fit ex perfecto I. per legyen, *ut:*

Vólt légyen, *etc. fuerit.*

Plusquamperfectum fit per vólna, *ut :*

Vólt vólna, *etc. fuisset, etc.*

Futurum subjunctivi à léßen *fiet.*

Singularis.

Léend *vel* léjend, *fiet, erit*,
léendeß, *eris*,
léendec. *ero*.

Pluralis.

Leendenec *vel* lejendenec, *erunt*,
leendetec, *eritis*,
leendünc. *erimus*.

Infinitum praesens.

Lenni, *Esse, fieri, fore.*

Affixa ad infinitum.

Singularis.

Lennie, *ipsi, licet oportet convenit mihi necessum est, &.*
lenned, *esse tibi*
lennem.

Pluralis.

Lenniec, *esse ipsis necesse est vobis sum est nobis etc.*
lennetec,
lennünc.

Infinitum futurum.

Leéndeni, *vel* lejendeni, *esse, fore.*

Cum affixis possessivis :

Singularis.

Leendenie, *esse ipsi*,
leendened, *esse tibi*,
leendenem, *esse mihi.*

Pluralis.

Leendenic, *esse ipsis*,
leendenetek, *esse vobis*,
leendenünc, *esse nobis.*

Gerundium participiale.

Lévén, *Essendo, existendo.*

Aliud anomalum conjugationis in nac.

Iɓic, *bibit.*

Praesens I.

Indirecti.		Directi.	
	Singularis.		
3. Iɓic,	*bibit potum*	Iɓɓa,	*hunc potum bibit.*
2. iɓol,	*bibis,*	iɓod,	
1. iɓom,	*bibo.*	iɓom.	
	Pluralis.		
Iɓnac,	*bibunt,*	Iɓɓác,	*bibunt istud.*
iɓtoc,	*bibitis,*	iɓɓátoc,	
iɓunc,	*bibimus.*	iɓɓuc.	

Praesens II.

	Singularis.		
Igyéc,	*bibat,*	Igya,	*bibat hoc.*
igyál,	*bibas, bibe,*	igyad,	
igyam,	*bibam.*	igyam.	
	Pluralis.		
Igyanac,	*bibant,*	igyác,	*bibant istud.*
igyatoc,	*bibatis, bibite,*	igyátoc,	
igyunc,	*bibamus.*	igyuc.	

Incompl. I. fit a praes. I. per vala, *ut :*

Iɓic vala, iɓɓa vala, *etc.* *bibebat, etc.*

Incompletum II.

	Singularis.		
Innéc,	*biberet,*	Innà,	*biberet hoc.*
innál,	*biberes,*	innád,	
innám,	*biberem.*	innám.	

Pluralis.

Innánac,	*biberent,*	**innác,**	*biberent illud.*
innátoc,	*biberetis,*	**innátoc,**	
innánc,	*biberemus.*	**innóc.**	

Perfectum.

Indirecti. Directi.

Singularis.

Ivéc,	*bibit.*	**Ivá,**	*bibit hoc vel*
ivál,		**ivád.**	*illud.*
ivám.			

Pluralis.

ivánac,	*biberunt,*	**ivác,**	*biberunt hoc*
ivátoc,			*vel illud.*
ivánc.		**ivóc.**	

Perfectum II.

Singularis.

Itt, ivott, iut,	*bibit,*	**itta,**	*bibit istud.*
ittál,	*bibisti,*	**ittad,**	
ittam.	*bibi.*	**ittam.**	

Pluralis.

Ittac,	*biberunt,*	**ittác,**	*biberunt hoc*
ittatoc,	*bibistis,*	**ittátoc,**	*vel illud.*
ittunc.	*bibimus.*	**ittuc.**	

Perfectum III. fit a perfect. secundo per **legyen,** *ut:*

Ivott, *vel* **ijut, legyen,** **Itta legyen,** *biberit.*

Plusquamperf. I. **ivott vala,** *biberat, et* **itta vala.**
Plusquamperf. II. **ivott volt, itta volt,** *bibit.*
Plusquamperf. III. **ivott volna, itta volna,** *bibisset.*
Futurum. **Ijandic, ijandgya,** *bibet.*

Infinitum. **Inni, innia, innya,** *bibere.*
Gerund. **Ivàn,** *bibens. Potentiale.* **Ihatic,** *flecte ut* **Láttatic.**
Act. secund. **Itat, ittattya,** *ut* **láttat, láttya,** *etc.*

CAPVT XXIV. — DE CONJVGATIONE PRIMA IN *NEC.*

Fuit conjugatio in **nac**, *sequitur in* **nec.**

Conjugatio in **nec** *est, cujus tertia persona pluralis, omnium fere temporum desinit in* **nec** *vel* **ec.**

Id autem fit in iis verbis, quae habent in ultimis syllabis **e, ő, ü,** *ut:* **kér,** *petit:* **teremt,** *creat:* **pőről,** *litigat:* **őrül,** *gaudet. Et quaedam pauca* **i,** *ut:* **diczir,** *laudat:* **épit,** *aedificat, etc.*

Conjugationes in **nec** *sunt itidem tres, per quas unum idemque verbum flectitur.*

Prima conjugatio in **nec,** *praesentis primi primam personam singularem in* **ec** *format, incompleti II. in* **ne,** *perfecti primi tertiam singularem in* **e**: *perfecti II. in* **t** *et* **ett.**

Classes similiter habet duas, quarum prima continet thema simplex, vel radicem verbi; id est activi primi, cum potentiali; continet et neutra quaedam, quae et ipsa in sequenti conjugatione fiunt activa secundaria et transitiva.

Secunda Classis continet Activa secundaria et eorum potentialia.

Primae conjugationis in nec

Classis I.

Activi primi indirecti

Praeſens I.

Singularis.

3. **Kér**,	*petit,*
2. **kérß**,	*petis,*
1. **kérec**	*peto.*
et **kérlec**,	*peto te vel vos.*

Pluralis.

kérnec,	*petunt,*
kértec,	*petitis,*
kérünc.	*petimus.*

Praeſens II.

Singularis.

kérjen,	*petat,*
kérj,	*petas et pete,*
kérjec, *et*	
kérjelec.	*petam.*

Pluralis.

kérjenec,	*petant,*
kérjetec,	*petatis, petite,*
kérjünc,	*petamus.*

ejusque potentialis

Praeſens I.

Singularis.

kérhet,	*petere potest,*
kérhetß,	*petere potes,*
kérhetec,	*petere possum.*
et **kérhetlec**.	

Pluralis.

kérhetnec,	*petere possunt,*
kérhettec,	*petere potestis,*
kérhetünc,	*petere possumus.*

Praeſens II.

Singularis.

kérheſſen,	*petere possit,*
kérheſſ,	*petere possis,*
kérheſſec *et*	
kérheſſelec,	*petere possim.*

Pluralis.

kérheſſenec,	*petere possint,*
kérheſſetec,	*petere possitis,*
kérheſſünc,	*petere possimus.*

Futurum I. vel Imperativi praesens idem est quod praesens II. omissa prima persona singularis numeri.

Incompletum I. fit ex *praesenti primo per* vala, *et* volt.

Incompletum I. fit a *praesenti I. per* vala *et* volt, *ut :*

Singularis.

kér vala, *et* volt, *petebat, peteret,*
kérß vala, *et* volt, *petebas,*
kérec vala, *et* kérlec volt, *petebam, etc.*

kérhet vala, *et* volt, *petere poterat,*
kérhetß vala *et* volt, *petere poteras,*
kérhetec vala, *et* kérhetlec volt, *etc.*

Pluralis.

kérnec vala, *petebant et peterent,*
kértec vala, *petebatis* vel *peteretis,*
kérünc volt, *petebamus* vel *peteremus.*

kérhetnec vala, *petere poterant,*
kérhettec vala, *petere poteratis,*
kérhetünc volt, *petere poteramus.*

Incompletum II.

Singularis.

kérne *peteret.*
kérnél
kérnéc
et kérnélec.

Incompletum II.

Singularis.

kérhetne *petere posset.*
kérhetnél
kérhetnéc
et kérhetnélec.

Pluralis.

kérnénec *peterent.*
kérnétec
kérnénc.

Pluralis.

kérhetnénec *petere possent*
kérhetnétec
kérhetnénc.

Perfectum I.

Singularis.

kére *petiit, vel petebat.*
kérél
kéréc
et **kérélek.**

Pluralis.

kérénec
kérétec
kérénc.

Perfectum I.

Singularis.

kérhete *petere potuit.*
kérhetél
kérhetéc
et **kérhetélec.**

Pluralis.

kérheténec
kérhetétec
kérheténc.

Perfectum II.

Singularis.

kért, *vel* **kérett,** *petivit.*
kértél
kértem
et **kértelec.**

Pluralis.

kértec
kértetec
kértünc.

Perfectum II.

Singularis.

kérhetett *petere potuit.*
kérhettél
kérhettem
et **kérhettelec.**

Pluralis.

kérhettec
kérhettetec
kérhettünc.

Perfectum III. fit ex Perfecto II. per **legyen,** *ut:*

Singularis.

kért legyen, *etc. petiverit.*

Singularis.

kérhetett legyen, *petere potuerit.*

Similiter ex eodem perfecto II. fiunt per **vala, vólt, vólna:**

Pluſquamperfectum I.

kért vala *vel* **vólt,** *petiverat.*

kérhetett vala, *vel* **vólt,** *petere poterat.*

Pluſquamperfectum II.

kért vólna, *etc. petiisset.*

kérhetett vólna, *petere potuisset.*

Futurum ſubjunctivi.

Singularis.

kérend *petiverit, petet.*

kérendeß

kérendec,

et kérendlec.

Pluralis.

kérendnec

kérendetec

kérendünc.

Modi ſubjunctivi futurum.

Singularis.

kérendhet *vel* kérhetend, *petere poterit.*

kérendhetß *vel* kérhetendeß, *is; etc.*

kérendhetec, *vel* kérhetendec,

et kérendhetlec *et* kérhetendelec.

Pluralis.

kérendhetnec *vel* kérhetendnec

kérendhettec *vel* kérhetendetec

kérendhetünc *vel* kérhetendünc.

Infinitum praeſens.

kérni *petere.*

Infinitum praesens.

kérhetni. *petere posse.*

Affixa ad infinitum.

Singularis.

őneki kérnie

tenéked kérned *petere*

énnékem kérnem

Affixa ad infinitum.

Singularis.

sibi vel se kérhetnie

tibi, te kérhetned

mihi, me. kérhetnem.

Pluralis.		Pluralis.
kérniec		*illos illis* kérhetniec
kérnetec	*petere*	*vos vobis* kérhetnetec
kérnünc		*nos nobis* kérhetnünc.

Infinitum Futurum.	Infinitum Futurum.
kérendeni, *petitum ire.*	kérendhetni, *vel* kérhetendeni.

Affixa ad inf. fut.	Affixa ad inf. fut.
Singularis	Singularis.
kérendenie	kérendhetnie
kérendened	kérendhetned
kérendenem	kérendhetnem.
Pluralis.	Pluralis.
kérendeniec	kérendhetniec
kérendenetec	kérendhetnetec
kérendenünc	kérendhetnünc.

Gerundium vel participiale infinitum.

kérve, kérvèn, *petendo.*	kérhetve, kérhetvèn.

Classis II.

Conjugationis in nec.

Activi secundarii indirecti, et ejus Potentialis

Praesens I.	Praesens I.
Singularis.	Singularis.
kéret, *petere facit, curat.*	kérethet, *petere facere potest.*
kéretß	kérethetß
kéretec, *et* kéretlec.	kérethetec, *et* kérethetlec.

Pluralis.	Pluralis.
kéretnec	kérethetnec
kérettec	kérethettec
kéretünc.	kérethetünc.

Praesens II.

Singularis.	Singularis.
kéreſſen, *petere faciat.* *et* kéretteſſen	kérethetſſen, *vel* kérettethetſſen
kéreſſ, *vel* kéretteſſ	kérethetſſ, *vel* kérettethetſſ
kéreſſec *et* kéreſſelec, *vel* kéretteſſec *et* kéretteſſelec.	kérethetſſec *et* kérethetſſelec, *vel* kérettethetſſelec *et* kérettethetſſelec.

Pluralis.	Pluralis.
kéreſſenec, *vel* kéretteſſenec	kérethetſſenec, *vel* kérettethetſſenec
kéreſſetec, *vel* kéretteſſetec	kérethetſſetec, *vel* kérettethetſſetec
kéreſsünc, *et* kéretteſsünc.	kérethetſsünc, *vel* kérettethetſsünc.

Futurum primum vel Imperativi praesens nihil differt a Praesenti II. si omittatur I. persona sing. num.

Incompletum I. *fit a praesenti primo per* vala *et* volt, *ut :*

kéret vala, *vel* kéret vólt. *etc.*	*petere faciebat.*	kérethet vala, *vel* kérethet vólt. *etc.*	*petere facere poterat.*

Incompletum II.

Singularis.

kéretne *petere faceret.*
kéretnél
kéretnéc,
et **kéretnélec.**

Pluralis.

kéretnénec
kéretnétec
kéretnénc.

Incompletum II.

Singularis.

kérethetne *petere facere*
kérethetnél *posset.*
kérethetnéc,
et **kérethetnélec.**

Pluralis.

kérethetnénec
kérethetnétec
kérethetnénc.

Perfectum I.

Singularis.

kérete, *petere fecit*, *vel*
kéretél *faciebat.*
kéretéc,
et **kéretélec.**

Pluralis.

kéreténec
kéretétec
kéreténc.

Perfectum I.

Singularis.

kérethete *petere facere*
kérethetél *poterat.*
kérethetéc,
et **kérethetélec.**

Pluralis.

kéretheténec
kérethetétec
kéretheténc.

Perfectum II.

Singularis.

kéretett *petere fecit.*
kérettél
kérettem,
et **kérettelec.**

Pluralis.

kérettec,
vel **kérettenec**
kérettetec
kérettünc.

Perfectum II.

Singularis.

kérethetett, *petere facere*
kérethettél *potuit.*
kérethettem,
et **kérethettelec.**

Pluralis.

kérethettec,
vel **kérethettenec**
kérethettetec
kérethettünc.

Ex perfecto II. per legyen, vala, volt, volna, *fiunt:*

Perfectum III. kéretett legyen, *petere fecerit.* kérethetett legyen,

Pluſquamp. I. kéretett vala, *vel* volt *etc.* kérethetett vala, vólt.

Pluſquamp. II. kéretett vólna, *petere fecisset.* kérethetett vólna.

Futurum ſubjunctivi.	Futurum ſubjunctivi.
Singularis.	Singularis.
kéretend *petere fecerit vel faciet.*	kéretendhet, *vel* kérethetend
kéretendeß	kéretendhetß *et sic dein-*
kéretendec,	kéretendhetec. *ceps.*
et kéretendlec.	*et* kéretendhetlec.
Pluralis.	Pluralis.
kéretendnec	kéretendhetnec
kéretendetec	kéretendhettec
kéretendünc.	kéretendhetünc.

Infinitum Praeſens.

kéretni, *petere facere.*	kérethetni, *petere facere posse.*

Affixa infinito poſſeſſiva.

Singularis.	Singularis.
kéretnie	kérethetnie
kéretned	kérethetned
kéretnem	kérethetnem.
Pluralis.	Pluralis.
kéretniec	kérethetniec
kéretnetec	kérethetnetec
kéretnünc.	kérethetnünc.

Infinitum futurum.

kéretendeni,	kérethetendeni.

Cum affixis poſſeſſivis.

kéretendenie, kéretendened *etc.*	kérethetendenie, kérethetendened *etc.*
Gerundium: kéretve, *vel* kérettetve, *et* kéretvèn *vel* kérettetvèn.	kérethetve, *vel* kérettethetve, *et* kérethetvén, *vel* kérettethetvén.

CAPVT XXV. — DE SECUNDA CONJVGATIONE IN *NEC.*

Secunda conjugatio in nec, *praesentis primi tertiam personam singularem in* i *format, secundam in* ed *et* ŏd, *primam in* em *et* ŏm *: perfecti primi 3. person. sing. in* é *longum*, *perfecti 2. in* te, *Incompleti II. in* nè, *ut* kéri, *petit:* kŏti, *ligat:* kéred, *petis:* kŏtŏd, *ligas:* kérem, *peto :* kŏtŏm, *ligo:* kérè, *petiit:* kŏtè, *ligavit:* kérte, *petivit:* kŏtŏtte, *ligavit:* kérnè, *peteret:* kŏtnè, *ligaret.*

Classes itidem duas habet, quarum prima continet Activa prima directa, cum suo potentiali; Secunda complectitur Activa secundaria directa, et transitiva.

Paradigmatum secundae conjugationis in nec

Classis I.

Activi I. directi Praeſens I.

Singularis.	Singularis.
kéri *petit, hoc vel illud.*	kérheti *petere potest hunc,*
kéred	kérheted *hanc, hoc.*
kérem	kérhetem.

Pluralis.	Pluralis.
kéric	**kérhetic**
kéritec	**kérhetitec**
kérjüc	**kérhettyüc.**

Praesens II.	Praesens II.
Singularis.	Singularis.
kérje *petat, petas,*	**kérheſſe**
kérjed, *pete.*	**kérheſſed,**
vel **kérd,**	*et* **kérhefd,**
kérjem. *petam.*	**kérheſſem.**
Pluralis.	Pluralis.
kérjéc *petant.*	**kérheſſéc**
kérjétec	**kérheſſétec**
kérjüc	**kérheſſüc.**

Futurum I. vel Imperativi praesens nihil differt a Praesenti II. omittenda tantum prima persona singularis.

Incompletum I. *fit ex praesenti primo per* **vala** *et* **vólt**, *ut :*

Singularis.	Singularis.
kéri vala, *vel* *petebat.*	**kérheti vala,** *vel* *petere*
kéri vólt *etc.*	**kérheti vólt** *etc.* *poterat.*

Incompletum II.		Incompletum. II.	
Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
kérnè *peteret*	**kérnéc**	**kérhetnè**	**kérhetnéc**
	kérnéjéc		
kérnéd	**kérnétec**	**kérhetnéd**	**kérhetnétec**
kérném	**kérnőc,**	**kérhetnèm**	**kérhetnőc,**
	kérnénc		**-nénc.**

Perfectum I.		Perfectum I.	
Singularis.		Singularis.	
kérè	*petiit, petebat.*	**kérhetè**	*petere potuit.*
kéréd		**kérhetéd**	
kérém		**kérhetém.**	
Pluralis.		Pluralis.	
kéréc		**kérhetéc**	
kérétec		**kérhetétec**	
kérőc, üc.		**kérhetőc, üc.**	

Perfectum II.		Perfectum II.	
Singularis.		Singularis.	
Kérte	*petivit.*	**kérhette**	
kérted		**kérhetted**	
kértem		**kérhettem.**	
Pluralis.		Pluralis.	
kértéc		**kérhettéc**	
kértétec		**kérhettétec**	
kértüc		**kérhettüc.**	

Ex perfecto II. *fiunt sequentia tempora 3. per* **légyen, vala, vólt, vólna**, *ut :*

Perfectum III.

kérte légyen, *petierit etc.* **kérhette legyen** *etc.*

Pluſquamp. I.

kérte vala *vel* **vólt** *petebat.* **kérhette vala** *vel* **vólt**, *etc.*

Pluſquamp. II.

kérte vólna. *petivisset. etc.* **kérhette volna** *etc.*

Futurum subjunctivi modi.	Futurum subjunctivi modi.
Singularis.	Singularis.
kérendi *petet.*	**kérendheti**
kérended	**kérendheted**
kérendem	**kérendhetem.**
Pluralis.	Pluralis.
kérendic	**kérendhetic**
kérenditec	**kérendhetitec**
kérendgyüc	**kérendhettyüc.**

Infinitum et Gerundium hujus Classis nihil differt ab Infinito et Gerundio I. Classis Conjugationis prim. in nec.

Classis II.

Conjugationis in nec.

Activi secundarii directi.	*Act. secund. dir. potentialis.*
Praesens I.	Praesens I.
Singularis.	Singularis.
kéreti *petere facit.*	**kéretheti**
kéreted	**kéretheted**
kéretem	**kérethetem.**
Pluralis.	Pluralis.
kéretic	**kérethetic**
kéretitec	**kérethetitec**
kérettyüc	**kérethettyüc.**

Praesens II.	Praesens II.
Singularis.	Singularis.
kéreſſe *petere faciat.*	kéretheſſe,
kéreſſed,	kéretheſſed,
vel kéresd,	*vel* kéretheſd,
kéreſſem.	kéretheſſem.
Pluralis.	Pluralis.
kéreſſéc	kéretheſséc
kéreſsétec	kéretheſsétec
kéreſsüc.	kéretheſsüc.

Futur. I. vel Imp. praesens nihil differt a praesenti secundo.

Incompletum I. *fit a praesenti primo per* vala *et* vólt, *ut :*

kéreti vala *vel* vólt, *petere faciebat. etc.*	kéretheti vala *et* vólt *etc.*

Incompletum II.	Incompletum II.
Singularis.	Singularis.
kéretnè *petere faceret.*	kérethetnè
kéretnéd	kérethetnéd
kéretném	kérethetném.
Pluralis.	Pluralis.
kéretnéc	kérethetnéc
kéretnétec	kérethetnétec
kéretnőc, nénc, nüc.	kérethetnőc, üc, nénc.

Perfectum I.	Perfectum I.
Singularis.	Singularis.
kéretè *petere fecit, faciebat.*	kérethetè
kéretéd	kérethetéd
kéretém	kérethetém.

Pluralis.

kéretéc
kéretétec
kéretőc, üc.

Pluralis.

kérethetéc
kérethetétec
kérethetőc, üc.

Perfectum II.

Singularis.

kérette *petere fecit.*
kéretted
kérettem.

Perfectum II.

Singularis.

kérethette
kérethetted
kérethettem.

Pluralis.

kérettéc
kérettétec
kérettüc

Pluralis.

kérethettéc
kérethettétec
kérethettüc.

Hinc fiunt per legyen, vala, vólt, vólna:

Perfectum III.

kérette legyen *etc.*

kérethette legyen. *etc.*

Pluſquamp. I.

kérette vala *et* vólt.

kérethette vala, vólt.

Pluſquamp. II.

kérette vólna.

kérethette vólna.

Futurum modi subjunctivi.

Singularis.

kéretendi *petere faciet.*
kéretended
kéretendem

Singularis.

kéretendheti, *vel* kérethetendi *etc.*
kéretendheted
kéretendhetem.

Pluralis.	Pluralis.
kéretendic	**kéretendhetic**
kéretenditec	**kéretendhetitec**
kéretendgyüc	**kéretendhettyüc.**

Infinitum et Gerundium nihil differunt ab infin. et gerund. Classis 2. primae in **nec.**

CAPVT XXVI. — DE TERTIA CONJVGATIONE IN *NEC.*

Tertia conjugatio in **nec**, *praesentis I. tertiam personam singularem in* **ic** *format; secundam in* **el**, *vel* **ől**, *tertiam in* **tem**, *vel* **tőm**, *ut* **kéretic** *et* **kérettetic**, *petitur:* **kőttetic**, *ligatur:* **kérettetel**, *peteris:* **kőttetől**, *ligaris:* **kérettetem**, *petor*, **kőttetőm**, *ligor.*

Ad hanc conjugationem pertinent passiva, et deponentia ac neutra quaedam, quae passivorum terminationem habent. Notandum autem est, quod in hac conjugatione multa tempora et personae significatione tantum differant ab Activis secundis, forma vero sint eadem.

Paradigma Conjugationis 3. *in* nec.

Passivae formae Praesens I.	**Passivi Potentialis Praesens I.**
Singularis.	Singularis.
kéretic, *petitur.*	**kérettethetic**, *peti potest.*
vel **kérettetic**	*vel* **kérethettetic**
kéretel,	**kérettethetel**, *peti potes*
vel **kérettetel**	*vel* **kéretthettetel**
kérettetem.	**kérettethetem** *peti possum.*

Pluralis.	Pluralis.
kérettetnec *petuntur*	kérettethetnec *peti possunt*
kérettettec *petimini*	kérettethettec *peti potestis*
kérettetünc *petimur.*	kérettethetünc *peti possumus.*

Praesens II.	Praesens II.
Singularis.	Singularis.
kéretteſſéc *petatur.*	kérettetheſſéc *peti possit.*
kéretteſſél	kérettetheſſél
kéretteſſem	kérettetheſſem.
Pluralis.	Pluralis.
kéretteſſenec	kérettetheſſenec
kéretteſſetec	kérettetheſſetec
kéretteſünc	kérettetheſünc.

Futurum I. vel Imperativi Praesens nihil differt a praes. II.

Incompletum I. *fit a praesenti I. per* **vala** *vel* **vólt**, *ut :*

kérettetic vala *vel* vólt, *petebatur.*	kérettethetic vala *vel* vólt, *peti poterat.*

Incompletum II.	Incompletum II.
Singularis.	Singularis.
kérettetnéc *peteretur.*	kérettethetnéc *peti posset.*
kérettetnél	kérettethetnél
kérettetném	kérettethetném
Pluralis.	Pluralis.
kérettetnénec	kérettethetnénec
kérettetnétec	kérettethetnétec
kérettetnénc.	kérettethetnénc.

Perfectum I.	Perfectum I.
Singularis.	Singularis.
kérettetéc, *petebatur.*	**kérettethetéc**, *peti poterat.*
vel **kéretéc**	*vel* **kérethettetéc**
kérettetél	**kérettethetél**
kérettetém	**kérettethetém.**
Pluralis.	Pluralis.
kéretteténec	**kérettetheténec**
kérettetétec	**kérettethetétec**
kéretteténc	**kérettetheténc.**

Perfectum II.	Perfectum II.
Singularis.	Singularis.
kérettetett, **ôtt**, *petitus, a, est.*	**kérettethettetett**, **ôtt**, *petitus esse potuit.*
kérettettél	**kérettethettél**
kérettettem	**kérettethettem.**
Pluralis.	Pluralis.
kérettettec,	**kérettethettec**,
vel **kérettettenec**	*vel* **kérettethettenec**
kérettettetec	**kérettethettetec**
kérettettünc	**kérettethettünc.**

Ex perfecto II. fiunt sequentia 3 tempora per **legyen, vala, vólt, vólna,** *ut :*

Perf. III. **kérettetett legyen**, *petitus sit.*	**kérettethettetett legyen.**
Plusq. I. **kérettetett vala** *et* **vólt.**	**kérettethettetett vólt, vala.**
Plusq. II. **kérettetett vólna**, *etc.*	**kérettethettetett vólna** *etc.*

Futurum subjunctivi.

Singularis.	Singularis.
kérettetendic, *petetur.*	**kérettethetendic**,
vel **kéretendic**	*vel* **kéretendhetic**
kérettetendel	**kérettethetendel**
kérettetendem	**kérettethetendem.**
Pluralis.	Pluralis.
kérettetendnec	**kérettethetendenec**
kérettetendetec	**kérettethetendetec**
kérettetendünc	**kérettethetendünc.**

Infinitum Praefens.

kérettetni, *peti.* **kérettethetni**, *peti posse.*

Infinito affixa.

Singularis.	Singularis.
kérettetnie, *vel* **kérettet-**	**kérettethetnie**
kérettetned [**tetnie** *et seq.*	**kérettethetned**
kérettetnem	**kérettethetnem.**
Pluralis.	Pluralis.
kérettetniec	**kérettethetniec**
kérettetnetec	**kérettethetnetec**
kérettetnünc	**kérettethetnünc.**

Infinitum futurum.

kérettetendeni, *quod rarum est, rara et affixa.*	**kérettethetendeni**, *quod raro evenit, rarius affixa occurrunt.*
Gerundium, **kérettetve**, *et* **kérettetvèn.**	**kérettethetve**, *et* **kérettethetvèn.**

Anomala conjugationis in nec *sunt quaedam, e quibus praecipuam anomaliam patiuntur haec:* Léßen, *fit,* tészen, *ponit,* véßen, *emit, capit:* hißen, *credit,* vißen, *aufert:* eßen *et* eßic, *edit, item* megyen, *abit, quae peculiarem conjugationem in* en *constituerent, ut apud Graecos verba in* μι.

Paradigma verbi Leszen.

Praesens I.		Praesens I.	
Singularis.		Singularis.	
Leßcn *vel* léßen, *vel* leßß	*fit*	lehet	*fieri potest*
leßeß, *vel* léß	*fis*	lehetß	*fieri potes*
léßec	*fio.*	lehetec	*fieri possum.*
Pluralis.		Pluralis.	
leßnec	*fiunt*	lehetnec	*fieri possunt*
leßtec	*eritis*	lehettec	*fieri potestis*
leßünc	*erimus.*	lehetünc	*fieri possumus.*

Praefens II.		Praefens II.	
Singularis.		Singularis.	
legyen	*fit, fiat.*	leheſſen	*fieri possit.*
legy		leheſſ	
legyec		leheſſec.	
Pluralis.		Pluralis.	
legyenec		leheſſenec	
legyetec		leheſſetec	
legyünc		leheſſünc.	

Hinc Futurum I. vel Imperativi praesens fit omissa tantum I. persona.

Incompletum I. *a praesenti I. fit per* **vala** *vel* **vólt**, *ut :*

leßen *vel* **léß vala** *vel* **vólt**, *fiebat.*	**lehet vala** *vel* **vólt**, *fieri poterat.*

Incompletum II.	**Incompletum II.**
Singularis.	Singularis.
lenne *fieret, esset.*	**lehetne** *fieri posset.*
lennél	**lehetnél**
lennéc	**lehetnéc.**
Pluralis.	Pluralis.
lennénec	**lehetnénec**
lennétec	**lehetnétec**
lennénc	**lehetnénc.**

Perfectum I.	**Pérfectum I.**
Singularis.	Singularis.
lőn, lén *fiebat, erat.*	**lehete**, *fieri poterat.*
lől, lél, lővél	**lehetél**
lőc, lévéc	**lehetéc.**
Pluralis.	Pluralis.
lőnec, lévénec	**leheténec**
lőtőc, lévétec	**lehetétec**
lőnc, lévénc	**leheténc.**

Perfectum II.	**Perfectum II.**
Singularis.	Singularis.
lőtt, lett, *factum est.*	**lehetett**, *fieri potuit.*
lőttél, lettél	**lehettél**
lőttem, lettem	**lehettem.**

Pluralis.	Pluralis.
lőttec, lőttenec *vel* lettec, lettenec	lehettec *vel* lehettenec
lőttetec, lettetec	lehettetec
lőttünc, lettünc	lehettünc.

Hinc fiunt 3 sequentia tempora, *per* legyen, vala, vólt, vólna, *ut*:

Perfectum III. lett, legyen.
Plusquamperf. I. lőtt vala.
Plusquamperf. II. lőtt vólt.
Plusquamperf. III. lőtt vólna.
Futurum non habet, vel ipsum praesens habet vim futuri.
Infinitum Lenni, *reliqua vide in Anomalo conjugationis in* nac, *in Paradigmate* Vagyon, *Est.*

Sic flecte sequentia: teßen, *ponit*, etc. *Cujus Activum indirectum secundarium flecte ad analogiam* kéret, kérethet, *ut:* Tétet, *ponere facit:* tétethet, *potest ponere facere. Directa item flecte, ut* kéri, kéreti; teßi, teheti, tetetheti, *refer singula ad singulas conjugationes in* nec, *ut et* tétettetic, *ponitur.*

Megyen, *it, abit:* Mehet, *ire potest, Praesenti II.* Mennyen, mehessen, *Incompl. II.* Menne, mehetne; *Perfectum I.* Méne, mehete; *Perfectum II.* Ment, *ivit;* mehetett, *ire potuit; Futurum*, Menend, mehetend, *ibit, ire poterit. Infinitivum* Menni, *ire;* mehetni, *ire posse. Gerund.* Menvèn, *eundo.*

Eßen, eßic, *edit:* Ehetic, *edere potest; Praesens II.* Egyéc, ehessék. *Directum* eßi, eheti; *Praesens II.* Egye, ehesse; *flecte, ut* kéri, kérheti. *Incomplet. II.* Ennéc, ehetnéc. *Perfect. I.* Evéc, övéc, ön. *Directum*

Enne, ehetne: *ut* kérne, kérhetne. *Perfectum II.* Ett, ôtt, *comedit*, *edit.* *Directum* Ette, ôtte, *ut* kérte, ehette, *ut* kérhette. *Futurum* Ejend, ejendi, *ut* kérend, kérendi. *Infinitivum* Enni, ehetni: Etetni, etettetni; *ut* kérni, kérhetni, kéretni, kérettetni. *Gerundium* Evèn, ôvèn, *edendo.*

Sic hißen, *credit:* vißen, *aufert; Praesens II.* hidgyen, vigyen. *Perfect. II.* Hitt, vitt, *credit*, *tulit.* *Perfect.* Hün, vün, *et* hivè, vivè. *Futurum* hiend, viend. *Infinit.* Hinni, vinni. *Gerund.* Hivèn, vivèn.

Anomalis annumerari possunt et haec:

Jô, *venit:* fô, *coquitur:* nô, *crescit:* ßô, *texit:* lô, *jaculatur:* nyô, *terit*, *sarrit*, *runcat.*

Paradigma verbi Jô *venit.*

Praesens I.

Singularis.

Jô,	*venit*	jôhet,	*venire potest.*
jôß	*venis*	jôhetß	
jôvôc	*venio.*	jôhetec.	

Pluralis.

jônec	jôhetnec
jôtôc	jôhettôc
jôvünc	jôhetünc.

Praesens II.

Singularis.

jôyjôn, jôjen,	*veniat.*	jôheſſen,	*venire possit.*
jôy, jôj		jöheſſ,	
jôyec		jôheſſec.	

Pluralis.

jőjenec	jőheffenec
jőyjetec, jőyetec	jőheffetec
jőjünc	jőheffünc.

Incompletum I. *fit a praesenti I. per* **vala**, *ut :* **jő vala**, *etc.*

Incompletum II.

Singularis.

jőne, jőnne, *veniret.*	jőhetne, *venire posset.*
jőnél, jőnnél	jőhetnél
jőnéc	jőhetnéc.

Pluralis.

jőnénec *et* jőnnénec	jőhetnénec
jőnéteo, jőnnétec	jőhetnétec
jőnénc, jőnnénc	jőhetnénc.

Perfectum I.

Singularis.

jőve, *venit.*	jőhete, *venire poterat.*
jővél	jőhetél
jővéc	jöhetéc.

Pluralis.

jővénec	jőheténec
jővétec	jőhetétec
ővénc	jőheténc.

Perfectum II.

Singularis.

jőtt, *venit.*	jőhetőtt, *venire potuit.*
jőttél	jőhettél
jőttem	jőhettem.

Pluralis.

jőttec, jőttenec	jőhettec, jőhettenec
jőttetec	jőhettetec
jőttünc	jőhettünc.

Hinc forma sequentia tria tempora per legyen, vala, vólt, vólna, *ut :* jőt legyen, *etc.*

Futurum.

Singularis.

jővend	jővendhet, jőhetend
jővendeſ	jőhetendeſ, jővendhetſ
jővendec	jővendhetec, jőhetendec.

Pluralis.

jővendenec	jőhetendenec
jővendetec	jőhetendetec
jővendünc	jőhetendünc.

Infinitum praeſens.

jőni, jőnni, *venire.* jőhetni, *venire posse.*

Affixa infinito.

Singularis.

jőnie, *venire illi.*	jőhetnie, *venire posse illi.*
jőnőd	jőhetned
jőnőm	jőhetnem.

Pluralis.

jőniec	jőhetniec, *etc.*
jőnőtőc	*vide*
jőnünc	kérhetnie.

Futurum infinitum.

jővendeni *etc. ut* kérendeni *etc.*

Gerund. jővén, jőhetvén.

Sic flecte **fő**, **nő**, *et* **ſő**, **lő**, *quorum Activa secundaria et directa passivaque refer ad analogiam* **kéri**, **kérheti**; **kéreti**, **kéretheti**; **kéretic** *et* **kérettetic**: *ut* **Szővi**, **Lővi**; **Szőveti** *et* **ſőteti**; **Lőveti** *et* **lőteti**: **Szővetic**, **ſővettetic** *vel* **ſőtetic**; **Lővetic** *et* **lőtetic** *etc. cum suis potentialibus; ut*, **Szőheti**, **Lőheti**; **Szővetheti**, **Lőtetheti**; **Szőtetic**, **Lővettetic**, *etc.*

CAPVT XXVII.

De nominibus a verbis descendentibus.

Ejusmodi fuit verbi conjugatio. Sequitur derivatio, qua aut nomen a verbo aut verbum aliunde deflectit.

Nomina, quae a verbis oriuntur, sunt vel participialia vel verbalia.

Participalia nomina sunt, quae cum significatione verbi, tempus quadantenus retinent.

Desinentia in **ó**, **t**, **ott**, *et* **a**, **andó** *descendunt a conjugatione in* **nac**.

Descendentia vero a conjugatione in **nec** *desinunt in* **ő**, **t**, **ett**, **őtt**, **e** *et* **endő**.

In **ó** *et* **ő** *desinentia praesens tempus significant idque Active primarie et secundarie atque passive : Et formantur ab ipsa verbi radice vel themate, idest a praesentis primi tertia persona singulari in utraque conjugatione.*

In prima conjugatione in **nac**, *a* **lát**, *videt*, *fit* **látó**, *videns; a* **láthat**, **látható**, *videre potens, visibilis, e; a* **láttat**, **láttató**, *faciens videre*, **láttatható**, *etc. ab anomalo* **vagyon**, *fit* **való**, *ens, existens.*

In conjugatione in **nec**, *a* **kér**, *fit* **kérő**, *petens, petitor, et sic ab omnibus praesentibus primis.*

Hic quaedam elisionem patiuntur, ut a **forog** *vertit se, fit* **forgó**, *vertens se, versatilis, e; a* **morog**, *murmurat, fit* **morgó**, *murmurans; ab* **hayol**, *inclinat:* **haylo**, *inclinans, flexibilis, e; a* **perôl**, *litigat, fit* **perlô**, *litigans; a* **kônyôrôg**, *precatur, fit* **kônyôrgô**, *precans, supplicans.*

Verba in **Vau**, **v**, *finientia, et anomalia in* **en**, *in* **vó** *et* **vô** *faciunt nomina participialia, ut, a* **riv**, *plorat, fit* **rivó**, *plorans; ab* **hiv**, *vocat:* **hivó**, *vocans; a* **teßen**, **léßen**, **véßen**, **hißen**, **vißen**, **eßen** *et* **eßik**, *fiunt:* **tévô**, *ponens, faciens;* **levô**, *ens;* **vévô**, *emens;* **hivô**, *credens;* **vivô**, *auferens;* **évô**, *edens. A* **megyen**: *fit* **ménô**, *iens, abiens. Similiter et verba in* **ô**, *ut, a* **jô**, **lô**, **fô**, **ßô**, **nyô**, *fiunt,* **jövô**, *veniens:* **lövô**, *jaculans:* **fövô**, *coctilis, e.* **ßövô**, *texens:* **nyövô**, *runcans, sarriens, terens.*

Quae omnia flectuntur per priora paradigmata utriusque declinationis, et recipiunt omnia affixa, quemadmodum alia nomina, ut, **Látó**, *Genit.* **Látóè**, *videntis:* **Kérô**, **Kérôè**, *petentis, etc.* **Látóban**, *in videnti:* **Kérôkhôz**, *ad petentes.*

Desinentia in **t**, **ött**, **ett**, **itt**, **ôtt**, *item* **a** *et* **e** *praeteritum tempus significant; sunt autem ipsa verba perfecti II. personae 3.* **Látott**, *visus, a:* **Járt**, *peregrinatus, a: versatus, a:* **Várt**, *expectatus, a:* **Kért**, *petitus, a, um:* **Vert**, *verberatus, a, um:* **Metzett**, *caesus, a:* **Vitt**, *ablatus, a, um:* **Vôtt**, *emtus, a, um:* **Fôtt**, *coctus, a, um, quae ab Indirectis verbis descendunt omnia. A directis autem fiunt desinentia in* **a** *et* **e**. **Látta**, **kérte**, *visus, a: petitus, a, a quopiam: et haec ad priores declinationes pertinet, illa ad secundas in* **nac** *et* **nec**. *Affixa similiter recipiunt omnia.*

Futurum significant in **ndo**, *et* **ndô**, *active simul*

et passive, pro ut fert convenientiae syntacticae ratio. Formatur autem a futuro subjunctivi modi (quod unicum est proprie futurum Ungarorum) persona tertia, singulari numero, addendo tantum do *et* dő, *ut* látand, *videt:* látando, *visurus, a, um: et visendus, a, um:* kérend, *petet:* kérendő, *petiturus, a, um: petendus, a, um.*

De Verbalibus.

Verbalia nomina dicuntur quae sine tempore verbi cognatam significationem retinent.

Descendunt autem vel a praesenti primo, vel a primo perfecto.

A praesenti primo tertia persona sing. descendunt nomina verbalia I. *in* ás *et* és, *ut* látás, *visio, a* lát, *videt;* kérés, *petitio, a* kér, *petit.*

Item ab Hiv, *vocat:* hivás, *vocatio; a* Jő, *venit:* jővés, *adventus, reditio; a* Megyen, *abit:* menés, *abitio.*

Sed et hic quaedam thematis vocales eliduntur, ut a morog, morgás, *murmuratio, murmur; a* hayol, haylás, *inflexio, inclinatio; a* terem, termés, *crementum, accretio; a* tőről, tőrlés, *tersio, tersura.*

II. *In* at *et* et, *ut a* lát, láttat: *conspicuitas, perspicuitas; ab* akar, *vult:* akarat, *voluntas; a* ßeret, *amat:* ßeretet, *amor, amatio; a* felel, felelet, *responsio;* izenet, *nuntium, ab* izen, *nunciat,* etc.

A praesenti primo et primo perfecto promiscue descendunt in mány, vány, *et* mény, vény, *ut a* talál, *invenit:* találmány, *vel* találvány, *inventio, inventum; a* tuda, *scivit:* tudomány, *scientia, pro* tudamány; *a* keres, *quaerit:* keresmény *et* keresvény, *quaestus, lucrum; a* kére, *petiit:* kéremény, *petitio, postulatum; a* jőve, *venit:* jővevény, *advena.*

A perfecto I. tantum descendunt in **lom** *et* **lem**, *ut ab* **Hata**, *penetravit, potuit*, **hatalom**, *potentia; ab* **árta**, *nocuit:* **ártalom**, *nocumentum, noxa, damnum.* **Értelem**, *intelligentia: ab* **érte**, *intellexit; a* **féle**, *timuit:* **félelem**, *timor; a* **jöve**, *venit:* **jövedelem**, *reditus, salarium.*

Quaenam themata vel radices verba sunt simul et nomina ab animalibus deducta; ut **vadáß**, *venator, venatur: a* **vad**, *fera;* **haláß**, *piscatur, et piscator: ab* **hal**, *piscis;* **madaráß**, *aucupatur, et anceps, a* **madár**, *avis,* etc.

CAPVT XXVIII.

De Verbis ortis.

Verba orta descendunt vel a nomine tantum, vel a nomine et verbo promiscue.

Quae oriuntur a nominibus tantum, vel imitationem significant, ut: **cigánkodic**, *Ciganum agit, idest more Tigani vel Cigani, fraudulenter agit;* **rókálkodic**, *vulpinatur;* **ebelkedic**, *canem agit; item* **paposkodic**, *sacerdotem agit;* **aßßonykodic**, *heram agit;* **mesterkedic**, *magisterium exercet.*

Vel occupationem in re quapiam, ut: **kalmárkodic**, *mercatorem agit;* **ßakáczkodic**, *coquinam exercet, coquum agit;* **vaczoráll**, *coenat;* **ebéllic**, *prandet.*

Vel generatim quamlibet actionem aut passionem, ut, **ßabadit**, *liberat:* **bodogit**, *beat:* **büntet**, *punit:* **jobbit**, *meliorat, emendat:* **bölczelkedic**, *sapit, philosophatur:* **okoskodic**, *ratiocinatur, argutatur:* **vitézkedic**, *militat:* **emberkedic**, *viriliter agit:* **orßágol**, *regnat:* **királykodic**, *regit, regem agit:* **uralkodic**, *dominatur:* **ßolgál**, *servit:* **restelkedic**, *pigrescit.*

Quae denominativa, vocabulo Grammaticis usitato, dici poterunt.

Quae promiscue a nomine descendunt et verbo, sunt vel inchoativa, vel frequentativa.

Inchoativa assiduum continuumque actionis inchoatae significant incrementum, et plerumque descendunt a recto casu, et desinunt in **ol**, *vel* **ul** : **jobból**, *meliorascit, fit melior:* **lágyul**, *mollescit:* **bolondúl**, *stultescit:* **gazdagul**, *ditescit, quae a Declinatione in* **nac** *descendentia ad conjugationem itidem in* **nac** *pertinent.*

In **ől**, **ül**, *fiunt a nominibus declinationis in* **nec**, *et similiter pertinent ad conjugationem in* **nec**, *ut* , **betegől**, *aegrotare incipit:* **őregből**, *augescit:* **édesül**, *dulcescit:* **füvesül**, *herbescit:* **setétül**, *tenebrescit.*

Vel in **ic**, *ut :* **savanyodic**, *acescit:* **öregbedic**, *crescit, inaugescit:* **keseredic**, *amarescit:* **erősödic**, *fortescit:* **erdősödic**, *sylvescit:* **estveleßic** *et* **estveledic**, *vesperascit;* **melegedic** *et* **melegeßic**, *calescit, etc.*

Frequentativa actionis designant frequentiam, et plerumque formantur a praesenti I. tertia persona sing. idque vel per particulas **dogal**, **degel**, *ut ,* **látdogál**, *visitat, visit frequenter, aspectat:* **áldogál**, *restitat:* **mondogál**, *dictitat:* **járdogál**, *itat:* **kérdegel**, *rogitat:* **énekeldegel**, *cantitat:* **nézdegel**, *respectat, aspectat:* **jődögel** *ventitat, adventat.*

Verba in **en**, *ut:* **vißen**, **teßen**, *etc.* **ßen** *in* **d** *commutant, ut*, **viddegel**, *aufert frequenter:* **teddegel**, *factitat, ponit frequenter.*

Vel per **ogat**, **eget**, *ut*, **látogat**, *visitat:* **irogat**, *scriptitat:* **kéreget**, *rogitat:* **nézeget**, *aspectat:* **beßélget**, *narrat:* **hörpöget**, *sorbillat, etc.*

Pauca quaedam desinunt in **kál**, **kél**, *quae simul deminutam significationem habent, ut*, **irkál**, *scribillat:*

máßkál, *serpit, repit, reptat:* **úßkál**, *natitat:* **büßkél**, *olet, foetet.*

Ad frequentativa pertinent desiderativa in **hatnéc**, *et* **hetnéc**, *ut*, **alhatnéc**, *dormiturit:* **ihatnéc**, *bibiturit:* **ehetnéc**, *esurit:* **vizelhetnéc**, *micturit.*

Deminutiva sunt nonnulla, quae primi significanem deminuunt, et desinunt vel in **lic**, *ut*, **czillaglic**, *micat instar stellae:* **fejérlic**, *albicat:* **zöldellic**, *viresscit. Vel in* **kál**, *ut*, **fántikál**, *claudicat:* **hajózkál**, *naviculatur.*

Verba porro a Latinis deducta, (quae Germani per **iren** *efferunt, ut:* **diſputiren**, jubiliren), *Ungari formant per* **ál**, *ut,* **formál**, *format:* **diſputál**, **dictál**, **orál**, **declámál**, **cantál**, **predikál**, **vexál**, **plantál**, **probál**, *etc.*

CAPVT XXIX.

De vocibus sine numero, vel particulis indeclinabilibus.

Vox numeri in suis affectionibus et speciebus hactenus fuit, sequuntur voces sine numero, quae per se, numero destituuntur; vulgo dicuntur advocabula, eo quod vocibus numeri adjiciuntur, ut et Praepositiones, quae apud Ungaros frequentius postponuntur. Item Adverbia, Interjectiones et Conjunctiones.

De Praepositionibus et Postpositionibus et affixis.

Praepositiones et postpositiones adsignificant motum vel quietem; et aliae quidem sunt separabiles, aliae inseparabiles; suntque trium ordinum.

Primi ordinis separabiles sunt, quae nec ipsae affiguntur nominibus, nec ipsis annectuntur pronomina possessiva; cujusmodi sunt : **túl**, *trans, ultra;* **innen, innet**, *cis:* **onnan, onnat, onnét**, *illinc, ex ea parte:* **ſerint**, *secundum:* **kőzel**, *prope:* **kőzősleg**, *inter:* **utol**, *ultimo loco:* **hátul**, *a tergo:* **őſve**, *con: ex his tamen quaedam interdum praefiguntur verbis.*

Secundi ordinis sunt, quae etsi interdum verbis praefigantur, nominibus tamen non annectuntur; sed ipsis pronomina possessiva omnium personarum utriusque numeri affiguntur; tales sunt , **alá**, *infra:* **alatt**, *inferius:* **által**, *trans, per:* **után**, *post:* **rayta**, *super:* **ellen**, *contra:* **előtt**, *coram, ante:* **elől**, *antrorsum:* **felé**, *versus:* **felől**, *de, versus:* **felőtt**, *super:* **fellyül**, *superne:* **kivől**, *extrinsecus:* **belől**, *intus:* **belé**, *intro:* **mellé**, *penes, ad:* **kőzt, kőzzé, kőzőtt**, *inter:* **kőrül**, *circum:* **kőrnyül**, *circa:* **mellett**, *penes:* **megett**, *post;* **miatt**, *prae, ob.*

Verbis affiguntur sic : **alámegyec**, *descendo:* **általüti**, *transverberat:* **előljároc**, *praecedo, praeambulo:* **kőrnyülmettzem**, *circumcido, is.*

Pronomina eis sic affiguntur, ad formam declinationis in nac.

	Singularis.		Pluralis.	
ő 3.	**Alája**	*se*	**alájoc**	*illos*
te 2.	**alád**	*infra te*	**alátoc**	*sub vos*
én 1.	**alám**	*me*	**alánc**	*nos.*

Singularis.		Pluralis.	
általa	*se*	**általoc**	*illos*
általad	*per te*	**általatoc**	*per vos*
általam	*me*	**általunc.**	*nos.*

Sic **utánna**, *post se, etc.*

Singularis.		Pluralis.	
Alatta	*se*	**Alattoc**	*illos*
alattad	*infra te*	**alattatoc**	*sub vos*
alattam	*me.*	**alattunc**	*nos.*

Singularis.		Pluralis.	
Rayta	*se*	**Raytoc**	*eos*
raytad	*super te*	**raytatoc**	*super vos*
raytam	*me.*	**raytunc**	*nos.*

Miatta *propter se, prae, ob, se,* etc.

Ad formam declinationis in nec *affiguntur sic:*

Singularis.		Pluralis.	
Ellene	*se*	**Ellenec**	*illos*
ellened	*contra te*	**ellenetec**	*contra vos*
ellenem	*me.*	**ellenünc**	*nos.*

Singularis.		Pluralis.	
Előle	*se*	**Előlőc**	*illis*
előled	*coram te*	**előletec**	*coram vobis*
előlem	*me.*	**előlünc**	*nobis.*

Singularis.		Pluralis.	
Feléje	*se*	**Feléjec**	*illos*
feléd	*versus te*	**felétec**	*versus vos*
felém	*me.*	**felénc**	*nos.*

Singularis.		Pluralis.	
Előtte	*se*	**Előttőc**	*illos*
előtted	*ante te*	**előttetec**	*ante vos*
előttem	*me.*	**előttünc**	*nos.*

Singularis.		Pluralis.	
Felőle	*se*	**Felőlőc**	*illis*
felőled	*a te*	**felőletec**	*de vobis*
felőlem	*me.*	**felőlünc**	*nobis.*

Singularis.		Pluralis.	
Felőtte	*se*	**Felőttőc**	*illos*
felőtted	*supra te*	**felőttetec**	*super vos*
felőttem	*me.*	**felőttünc**	*nos.*

Sic **kőzéje**, *inter:* **kőzüle**, **kőzőtte**, **kivőle**, **kőrüle**, **kőrnyüle**, **Beléje**, **belőle**, **melléje**, **mellette**, **megőtte**, **mellőle**, *etc.*

Tertii ordinis separabiles sunt, quae et affiguntur nominibus et ab ipsis separatae recipiunt affixa pronominalia omnium personarum: Earum prima et uniformis est, **ért**, *pro, vel propter, ob: quae utriusque declinationis vocibus eadem forma affigitur ut,* **faért**, *pro ligno:* **ekéért**, *propter aratrum:* **vizért**, *pro aqua.*

Affixa recipit more declinationis in **nec**, *ut:*

		Singularis.		
ő	3. **Érte,**	**érette,**	**érőtte**	*se*
te	2. **érted,** *vel*	**éretted,** *vel*	**érőtted**	*propter te*
én	1. **értem,**	**érettem,**	**érőttem**	*me.*

Pluralis.				
értec,	**értőc,**	**érettec,**	**érőttőc**	*illis*
értetec,	**értetőc,**	**érőttetőc,**	**érőttetőc,**	*etc. pro vobis*
értünc,	**érettünc,**	**érőttünc,**	**érőttőnc**	*nobis.*

Biformes sunt **ra**, **ba**, **ban**, **val**, **nál**, **bol**, **rol**, **tol**, **hoz**, *quae vocibus declinationis in* **nec** *sic mutata forma applicantur*, **re**, **be**, **ben**, **vel**, **nél**, **ből**, **ről**, **től**, **hőz**, **hez**. *Typum postpositionum, ad nomina affixarum vide supra sub finem utriusque declinationis cap. 12. et 14.*

Separatae vero a nominibus sic affixa pronomina recipiunt priores quatuor more declinationis in **nac**, *ut :*

Singularis.

3. **Rá, rája**	**reá, reája**	*se*
2. **rád,**	**reád,**	*ad in supra te*
1. **rám,**	**reám**	*me.*

Pluralis.

rájoc,	**reájoc**	*ad illos*
rátoc,	**reátoc**	*supra vos*
ránc,	**reánc**	*in nos.*

Singularis.		Pluralis.	
Nála	*se*	**Náloc**	*illos*
nálad	*apud te*	**nálatoc**	*apud vos*
nálam	*me.*	**nálunc**	*nos.*

Singularis.		Pluralis.	
Hozzá, ja	*se*	**Hozzájoc**	*illos*
hozzád	*ad te*	**hozzátoc**	*ad vos*
hozzám	*me.*	**hozzánc**	*nos.*

Singularis.		Pluralis.
Róla	*se*	**Róloc**
rólad	*de te*	**rólatoc**
rólam	*me.*	**rólunc.**

Reliquae omnes affixa imitantur declinationis in **nec**, *ut :*

Singularis.		Pluralis.	
Benne	*se*	**bennec, ők**	*illis*
benned	*in te*	**bennetec**	*in vobis*
bennem	*me.*	**bennünc**	*nobis.*

Singularis.		Pluralis.	
Véle	*secum*	**Vélec**	*cum illis*
veled	*tecum*	**veletec**	*vobiscum*
velem	*mecum.*	**velünc**	*nobiscum.*

Singularis.		Pluralis.	
Tőle	*se*	**Tőlőc**	*se*
tőled	*a te*	**tőletec**	*a vobis*
tőlem	*me.*	**tőlünc**	*nobis.*

Singularis.		Pluralis.	
Belőle	*se*	**Belőlőc**	*illis*
belőled	*ex te*	**belőletec**	*ex vobis*
belőlem	*me.*	**belőlünc**	*nobis.*

Inseparabiles extra compositionem orationi nunquam inferuntur, et sunt : **ig, meg, el, fel,** *vel* **fől, le, bè, ki, n,** *vel* **an, en, in, on, un.** *Quarum prima affigitur nominibus et pronominibus utriusque declinationis, et adverbiis; ut* **házig**, *domum usque :* **fáig**, *usque ad lignum :* **ideig**, *ad tempus usque :* **enyimig**, *usque ad meum :* **tiédig**, *usque ad tuum, am :* **máig**, *usque hodie, vel ad hodiernum usque diem :* **holnapig**, *ad crastinum usque.*

Sed particulam paragogicam variat pro declinationibus vocum, quibus affixa est; ut in **nac : háziglan**, *ad domum usque : in* **nec : ideiglen**, *ad tempus usque : cum pronominibus,* **addiglan**, *usque ad illud :* **eddiglen**, *usque ad hoc, pro* **aziglan, eziglen :** *reperias et* **adziglan** *et* **edziglen.**

Sex reliquae verbis praefiguntur, ut : **Megadom**, *reddo :* **megnyitom**, *recludo, aperio :* **megeßem**, *devoro :* **megfurom**, *perforo:* **Elmegyek**, *abeo:* **elvißem**, *aufero:* **elnézem**, *collustro, perspicio :* **elhagyom**, *desero, relin-*

quo: eladom, *divendo, is.* Felálloc. *asto, consurgo:* fölnézöc, *suspicio:* fölmegyec, *ascendo.* Lehágoc, *descendo:* legyakom, *defigo:* leeſem, *decido.* Bémegyec, *introeo, is:* bételem, *impono, claudo:* bédugom, *obturo.* Kimegyec, *exeo, is:* kiviſem, *exporto, as: educo, is:* kivonyom, *extraho.*

Quae omnes in nonnullis temporibus, maxime in imperativo praesenti, vel praesenti secundo, plerumque suis verbis postponuntur per anastrophen; ut, hozdmeg, *pro* meghozd, *refer:* vedd fel, *pro* felvedd, *tolle, tollito:* tedd le, *pro* letedd, *depone:* meny ki, *pro* kimeny, *exi:* vidd el, *pro* elvidd, *aufer:* jöy bé, *pro* béjöy, *ingredere etc.*

Interdum per tmesin separantur interpositione certarum vocum, ut: meg kell jönni, *pro* kell megjöni, *oportet redire.* El fog menni, *pro* fog elmenni, *incoeperit abire.* Le kezd eſni, *pro* kezd leeſni, *coeperit decidere, etc.*

N, *affixum inseparabile, significat in, per, super: affigitur autem per se vocibus in vocales desinentibus in utraque declinatione in* nac, *ut:* fán, *in ligno, super ligno:* aytòn, *per januam:* falún, *per pagum. In* nec, *ut,* Ekén, *in aratro,* mezön, *per campum, vel in campo:* gyürün, *per annulum. Vocibus vero in consonas desinentibus, annectitur interventu vocalium;* o, ö, e, *ut:* házon, *super domo:* földön, *in terra:* vizen, *super aquam.*

Duarum separabilium istarum nélkül, *vel* nékül, *et* fogva, *priorem brevioribus voculis plerique solent affigere; posteriorem raro affixam reperias, ut:* fanélkül, *absque ligno:* pénz nélkül, *sine pecunia.* Gyermekségemtöl fogva, *a pueritia mea.* Fogva *nunquam fere est absque affixis praecedentibus* töl, töl, *ut:* az

naptol fogva; *a die illo. Sed de his etiam supra dixi ad cap. 14. finem et in Syntaxi quoque dicetur.*

De Adverbiis.

Adverbia circumstantiam rei significant, ut Loci:

1. *In loco* : Alatt, *infra*, fenn, *supra*, fŏn, *idem*, fennyen, fŏnnyen, *superne*, kün, *foris*, otkün, *illic foris*, hól, holott, *ubi*, akarhól, valahól, *ubivis*, *ubicunque*, *ubiubi*, hón, hun, *ubi*, honn, *domi*, itt, *hic*, imitt, *isthic*, ittben, *hic intus*, ott, amott, *ibi, illic*, távól, *longe, remote*, mindenütt, *ubique.*

2. *De loco :* Innen, innet, *hinc*, onnan, onnat, onnét, amonnan, amonnét, *illinc*, iminnen, iminnét, *isthinc*, honnan, honnat, honnét, *unde*, máſunnan, máſunnét, *aliunde*, valahonnan, valahonnét, *aliunde*, akarhonnan, akarhonnét, *undecunque*, meßßünnen, meßßünnet, *a longe, eminus*, mindenünnen, mindenünnet, *undique*, fellyül, *superne*, alól, *inferne.*

3. *Per locum :* Erre, ezen, *hac*, amarra, amazon, *illac*, mellyre, mellyen, *qua*, valamellyen, *quacunque.*

4. *Ad locum :* Ide, *huc*, imide, *isthuc*, oda, *eo*, amoda, *illuc*, hovà, *quo*, valahovà, *aliquo*, akarhovà, *quocunque*, mellyfelè, *quorsum*, affelè, *eorsum*, hátmegè, *retrorsum, post tergum*, jobkézfelè, *dextrorsum*, balkézfelè, *sinistrorsum*, idegenfŏldre, *peregre.*

Temporis definiti praeteriti : Imént, ezelŏtt, *nuperrime, paulo ante*, régen, *dudum*, azelŏtt, *antea*, tégnap, tegedlen, *heri*, elŏbb, *prius*, ezelŏtt, valamennyivel, *paulo ante*, minap, *nuper*, elein, eleinten, *quondam, primitus, initio*, eleitŏlfogva, *ab initio, primitus*, mégrégen, *jam olim*, elrégenten, *quondam, an-*

tiquitus, néha napban, *quondam*, már, immár, immáran, *jam*, immárrégen, *jamdudum*, tegnap előtt, *nudiustertius*.

Praesentis: ma, *hodie*, most, mostan, *nunc*, czak most, *tantum nunc*.

Futuri: mayd, maydan, *mox, statim*, oßtán, oßtánnan, *postea*, *deinde*, azután, *postea*, ezután, *posthac*, annakutánna, ennekutánna, *deinceps*, *postmodum*, hónap, holnap, *cras*, hónapután, *perendie*, még, *adhuc, iterum*, idővel, *cum tempore*, ezennel, ezentől, *statim, jam, mox, confestim, e vestigio, actutum*, végre, végezetre, *tandem, postremo*.

Indefiniti: estve, *vesperi*, éyjel, éttzaka, *nocte*, éfélkor, éyfélikor, *media nocte*, reggel, *mane*, ha, *quando*, *cum*, valaha, *aliquando*, midőn, mikor, mikoron, *quando*, hamikor, *si quando*, valamikor, *quandoque*. Ackor, ackoron, *tandem*, *tunc*, néha, néhanéha, *interdum, quandoque*, néhanapban, *quondam*, miúlta, miólta, *ex quo tempore*, régulta, *diu*, *a tempore longo*, ſoká, ſokáig, ſokideig, *multo tempore*, *diu*, idein, idejénkorán, *mature*, jókor, *tempestive*, *in tempore*. Azonban, azonkőzben, *interea temporis*, ezenben, ezenkőzben, *interea*, egykevesé, *paulisper*, egykor, *aliquando*, valamig, *quantisper*, ollyrégen, *tamdiu*, meddig, meddiglen, *quousque*, *quantisper*, későn, késón, *sero*, *tarde*, az napságtól fogva, *ab ipso die*, máßßor, *alias*.

Numeri: hányßor, mennyißer, *quoties*, annyißor, ennyißer, *toties*, egyßer, *semel*, kétßer, *bis*, háromßor, *ter*, négyßer, *quater*, ötßör, *quinquies*, ötvenßer, *quinquagesies*, hatvanßor, *sexagesies*, ßázßor, *centies*, ezerßer, *millies*, gyakran, gyakorta, *saepe*, *crebro*, ſokßor, *multoties*, ritkán, *raro*. iſmét, iſmétlen, iſmeg,

eſmeg, iſmeglen, eſmeglen, *iterum, vicissim,* viſſontag, *viceversa,* megint, *rursus, iterum.*

Ordinis : Elſſer, *primo* : elſſ, *prius :* máſodſſor, *secundo :* harmadſſor, *tertio :* negyedſſer, *quarto :* utoſſſſor, utolſſor, *ultimo :* azután, *postea :* végezetre, *ad extremum :* legottan, *protinus, e vestigio :* ottan, *confestim :* azontul, *tum, statim :* ennekutánna, *posthac :* ezelſſtt, *antehac.*

Quantitatis : nagyon, *multum, valde :* kiczinnyè, keveſsè, *parum, parumper, minime :* eléggè, *quoad satis. Huc referenda sunt, quae comparationem significant, ut,* olly, *tam :* ollyigen, *tantopere :* annyéval, *tanto :* mennyivel, *quanto.*

Quibus affinia sunt Adverbia intendendi : Igen, *valde :* inkább, *magis :* leginkab, inkablan, *maxime :* tellyeſſéggel, *prorsus :* ſſintén, *penitus, plane :* tiſſtán, merſſn, *prorsus, insolidum :* mindeneſtſſlfogva, *omnino:* általánfogva, *certo certius :* maydugyan, *propemodum:* czaknem, *prope, fere.*

Et remittendi : Halkal, *sensim :* laſſan, laſſanlaſſan, *paulatim, pedetentim :* egykiczinnyè, keveſsè, *paululum :* jobbaczkán, *meliuscule :* tavábbaczkán, *longiuscule :* gyakrabbaczkán, *saepiuscule :* titkonſſabáſo, (így) *clanculum.*

Qualitatis seu Modi : ſſoroſſan, ſſorítva, *strictim, pressim :* ſebeſſen, *violenter, velociter :* rántván, kapva, *raptim :* gyakva, *punctim :* vágva, *caesim :* lopva, *furtim :* vonva, *tractim :* jól, *bene :* gonoſſul, *male. Huc refer maximam partem Adverbiorum, quae ab adjectivis orta in* an, en, on, *exeunt, ut :* irgalmaſſan, *misericorditer, clementer, commiseranter :* tudóſſan, *docte :* hamiſſan, *false :* ſſépen, *pulchre :* bſſlczen, *sapienter :* világoſan, *lucide :* gyoſſan, *festine. Item, quae in* ol, ul,

ől, ül: *ut* jámborol, *probe*: latrul, *scelerate*: paraſztul, *rustice*: emberől, *humane, humaniter*: gyermekül, *pueriliter*: Németül, *Gyermanice*: Deákul, *Latine*: Magyarol, *Ungarice.*

Similitudinis: igy, igyen, imigy, imigyen, *sic, hoc pacto*: ugy, amúgy, ugyan, *ita, eo pacto*: ollyanmódon, *eo modo*: illyenmódon, *hoc modo*: miképpen, *sicut, velut, quomodo*: azonképpen, acképpen, eckèppen, *sic, hoc modo*: azonmódon, *eo modo*: mint, *ut, sicut*: azmint, ammint, mintſzinte, ſzintemint, ugymint, mintha, *veluti, tanquam, ceu, quasi*: haſonlóképpen, haſonlatosképpen, *similiter*: maydugyan, ugyanugy, *prope, perinde*: hogynem mint, *quam, acsi.*

Dissimilitudinis: másképpen, máſmódon, máſmódra, *aliter, alio modo*: külömben, *secus*: nemugy, *non ita.*

Congregandi: eggyütt, *simul*: egybe, egyetemben, *una, cum*: ſzéveséggel, *pariter, conjunctim*: elegy, elegyesleg, *mixtim*: egyenlőképpen, *pariter, aequabiliter.*

Separandi: magán, *seorsim*: külön, *separatim*: elválva, *secreto, separatim*: eloſztva, *divisim*: eggyenkint, *singillatim*: fejenként, *viritim*: kétképpen, *bifariam*: háromképpen, *trifariam*: ſokképpen, *multifariam. His subjiciuntur exclusiva*: egyedül, *solum*: czac, *tantum*: ſzinte czac, *tantummodo, duntaxat.*

Interrogandi: mi, mit, *quid?* mire, miért, *cur, quare?* miokaért? minekokaért? *quamobrem, qua de causa?* hogy, hogyhogy, *quomodo, quo pacto*: miért nem, hogy nem, *cur non*: nemdenemé, *nonne, annon?* valamiért? *quare vero?* demire, *sed cur*: dehogy, *ast quomodo?* ugyè, deugyè, *itane*: vallyon, vallyon ugyé, *itane quaeso?* vallyon neme, *nonne quaeso? etc.* è

particula enclitica, *ut*, jóè, *bonusne?* emberè, *homone?* ezè, azè, *hicne*, *illene?* látodè, *videsne*: tudodè, *scisne?* megjőttè, *rediitne?*

Affirmandi: ugy, ugyan, *ita*, *sic*: ugyanis, *sic enim*: ugy vagyon, *sic est*, *ita est*: bizony, bizonyára, *Amen*, *vere*, *certe*, *profecto*: nyilván, *plane*: tudniillic: *scilicet*: valósággal, *serio*: bizonnyal, *pro certo*: kétség nélkül, *sine dubio*: sőtinkáb, *imo*, *potius*: igenis, *maxime*: miert-nem, *cur non*: bárhidd, elhidd, *crede sane!* általánfogva, *certo certius*: ugymond, *inquam*: ám láſd, *vide sane*. *Ex his quaedam sunt interdum completiva, vel correctiva, vel ironica.*

Negandi: Nem, *non*: eſnem, s'nem, ſem, *neque*: ſoha, ſohaſem, *nunquam*, ſemmiképpen nem, *nulla ratione*, *nequaquam*, *minime*: ingyen ſem, még ingyen ſem, *ne quidem.*

Demonstrandi: Ihon, imhol, imè, amè, *ecce*: ne, *en*: láſhattſa, tekinthetſe, *vide.*

Dubitandi: talám, nétalám, détalám, nétalántán, *forsitan*, *fortasse*: vallyon ugyè, *itane*, *quaeso*: hogyha, *quodsi*: *et* è *enclitica.*

Hortandi: No, noſa, hozzà, hozzà ma, *eja*, *age*, *agite*: jer, jertec, jerſe, *adesdum*: bánnyál véle, nyúlly-hozzà, noſa néki, hayrá ma, *age*, *age*, *agite.*

Prohibendi: Né, *ne*: ne bánts, hadd el, *desine.*

Optandi: óha, *osi*: vayha, *utinam*: hayhay, ohoh, adnà Isten, *faxit Deus*: engedgye az Iſten, *concedat Deus.*

Jurandi: Bizony, bizonyára, *Amen*, *vere*: hitemre, *medius fidius*: az én hitemre mondom, *per fidem*: esküſem az Istenre, *Deum testor*, *etc.*

Eventus: tőrténetből, úgy tőrténic, ſerenczére, vakſerenczére, *forte*, *fortuito*, *forte fortuna*: ugy eſic,

casu: **véletlen**, *inopinato:* **reméntelen**, **reménlletlen**, *ex insperato.*

Adverbia derivata originem trahunt a nominibus vel substantivis, vel adjectivis.

A substantivis vel integris, ut: **Magyaról**, *Ungarice:* **emberül**, *humaniter. Vel per affixam a tergo particulam praepositionis, ut:* **ßámon, ßám ßerint**, *numerato, juxta numerum:* **kedvem ellen**, *invite, illibenter.*

Ab Adjectivis, ut: **elsôben**, *primo, prima vice:* **máſuttal**, *alias:* **ßépen**, *pulcre:* **nehezen**, *difficulter, graviter:* **kônnyen**, *leviter, facile.*

A pronominalibus, ut: **illyenmódon**, *hoc modo:* **ollyatenól**, *taliter:* **ezenképpen**, *sic, hoc modo.*

A participialibus: **ſietôen**, *contracte:* **ſietvén**, *festine:* **futva**, *cursim, a* **futóan**, *instar currentis.*

Adverbia ab adjectivis comparabilibus orta comparationem sequuntur, ut: **jol, jobban, legjobban**, *bene, melius, optime:* **ßépen, ßépben, legßépbben**, *pulcre, pulcrius, pulcerrime:* **rutúl, rutabbúl, legrutabbúl**, *turpiter, turpius, turpissime:* **rútan, rútabban, legrútabban**, *turpiter, etc.*

Comparantur et Adverbia quaedam, ut: **meßße, meßßeb, legmeſzſzeb**, *procul, longius, longissime,* **kôzel, kôzelb**, *prope, propius, etc.*

De Interjectionibus.

Interjectiones voce incondita animi affectum significant, ut:

Gaudientis: **hayja, hayjahuyja, heyjahó**, *jo, ho, evohe, evax.*

Ridentis: **haha, hahaha.**

Irridentis: **veh, vehße.**

Admirantis: ényе, hißem, imè, béh, bezzeg!

Approbantis: ám, ámbár, bár, bátor, ámbátor.

Fastidientis: pfi, pfiha, huy!

Indignantis et comminantis: aha, haddelczac, hadgyánczac.

Respondentis: no, s'no, hallom, *audio:* mikell? *quidvis?*

Silentis: czi, veßtegj.

Exclamantis: oh, ô, hoy, uho, héy, hophaya!

De Conjunctionibus.

Conjunctiones voces et sententias conjungunt et sunt:

Copulativae: és, *et:* meg, *quoque:* mind, *atque, et:* is *enclitica, ut:* embert is, Istent is, *hominemque, Deumque.*

Conditionales, ut: ha, *si:* hanem, *nisi:* hogy, hogyha, deha, hanemha, de ugyhogy, *ni, nisi, quatenus, modo, saltem.*

Adversativae: de, hát, tehát, maga, demaga, lám, noha, mindazáltal, kedig, pedig, penig.

Disjunctivae: vagy, avagy, akar, akarhogy, akarmint, vagyimigy, vagyamúgy.

Causales: mert, mivelhogy, *quoniam:* holott, midôn, hogy, hogyha, miérthogy.

Conclusivae seu rationales: azért, ezért, azokaért, ezokaért, annakokaért, ennekokaért, minekokaért, ez végre, czak azért, ugy, ugyanis, ugyvagyon.

Finis Etymologiae.

GRAMMATICAE VNGARICAE

LIBER SECVNDVS

DE SYNTAXI.

CAPVT I. — DE CONVENIENTIA SEPARATA ET CONJUNCTA.

Syntaxis est posterior Grammaticae pars, quae docet rationem faciendi sermonis.

Sermo est vocum ad sensum congruum contextus, qui perficitur compositione et distinctione.

Compositio seu connexio est in convenientia et rectione.

Convenientia est quando voces certis accidentibus concordant, (alias concordantia).

Convenientia sermonis Ungarici est separata vel conjuncta.

Separata est cum duae vel plures voces ita construuntur ut maneant distinctae, ut :

Ur Iſten, *Dominus Deus.*

Minden ember halandó, *omnis homo (est) mortalis.*

Jóc kőzőtt lakic, *inter bonos habitat.*

Conjuncta convenientia est cum duae vel plures voces in unam componuntur et coalescunt.

Fit autem I. *cum pronomina et praepositiones coalescunt cum voce cui a tergo affiguntur, ut:*

Iſtenem, *Deus meus.*

Urainkhoz, *ad dominos nostros.*

Embereimmel, *cum hominibus meis.*

II. *Fit cum pronomina affiguntur particulis, a quibus reguntur, ut* **nálam**, *apud me:* **benned**, *in te.*

Nálunk nélkül, *absque nobis.*

Enhozzámiglan, *usque ad me Act. II. v. 5. vers. Thom. Félegyházi.*

III. *Fit cum praepositiones vel per se, vel cum pronominibus, affixis praeponuntur verbis, ut:*

Béboczátom, *intromitto.*

Letefem, *depono:* **Belédűtőm**, *infigo tibi.*

Ellentekbevetik, *contra vos obiicent. Luc. 21. v. 15. Interp. Casp. Caroli.*

Conjunctae hujus convenientiae rationem prolixe ostendimus in Etymologia hinc inde, in primis cap. 13. 14. 17. 27. 30. et deinceps promiscue cum separata passim tractabimus.

CAPVT II. — DE CONVENIENTIA ARTICULORUM.

Articulorum in lingua Ungarica usus est latissimus, et varia eorum constructio: Conveniunt enim cum omnibus numeri vocibus, interdum etiam vocibus sine numero.

I.

Articuli cum nomine conveniunt in omnibus casibus immobiles, ut: **Az Iften teremtè az embert az ő képére**, *id est: Deus creavit hominem ad imaginem suam.* **Ez életnec ez világon ez allapattya**: *hujus vitae in hoc mundo hic (est) status.*

II.

Interdum simul concurrentes demonstrationem emphaticam significant, ut: **Az kezdetben vala amaz**

Ige, és az az ige vala az Iſtennél, és az az ige Iſten vala: *In principio erat sermo ille, et sermo ille erat apud Deum, et sermo ille Deus erat. Joh. I. v. 1. 2.*

Et ex illis quidam pronominis naturam induunt, aliquando vim obtinent verbi substantivi Est, ut: ez az Sidóknac amaz királlya: *Hic est Judaeorum ille Rex. Luc. 23.* Az ki veled ſ̈ól, az az: *qui tecum loquitur is est ille. Joh. 10. 36.* Ez az, az ki jŏtt viznec és vérnec általa, Es az lélec az, az ki bizonſágot teſ̈en arrol, hogy az lélec igaſſág. *I. Joh. 5. v. 6.*

III.

Apponuntur pronominibus, quando nomina rerum de quibus sermo est, omittuntur, ut: az enyim ez, *meus, a, um est iste, a, ud.* Ez az tied, *hic, haec, hoc (est) tuus, a, um.* Az miénk jób az ŏvéknél, *noster (est) melior quam illorum.*

IV.

Articuli adduntur Adverbiis cum emphatica temporis determinatione et demonstratione, ut: Az mikor Isten akarja, *quando Deus volet:* Ez minap jŏve meg, *nuper rediit:* Ez iménť, *paulo ante.*

V.

Articulus additus verbo substantivo vagyon, *Est, et verbulo* ninczen, *non est, ea materialiter poni significat, ut:* Job az vagyon az ninczennél, *id est: melius est habere quam carere.*

VI.

Participiis plerumque eleganter additur, ut: Az járt utat az járatlanért el ne hadd: *tritam viam pro non trita ne relinquas.* Az hallott igét ſ' ez látott dolgot nem tagadom: *auditum verbum et rem visam non nego.*

VII.

Ante nomina propria et in locutionibus proverbialibus articuli interdum omittuntur, ut: **Pál plántált, Apollo öntözött, de Iſten adta annac elömentét:** *I. Cor. 3. v. 6. Paulus plantavit, Apollo irrigavit, sed Deus dedit successum.* **Bagolyis biró barlangjában:** *bubo quoque judex (est) in antro suo.*

VIII.

In conjunctarum vocum constructione, post articulos plerumque interponitur pronomen **én**, *ego;* **mi**, *nos;* **te**, **ti**, *tu, vos;* **ő**, *ille, is, etc. ut:* **láttya az én Iſtenem**, *videt Deus meus:* **Diczérd az te Uradat**, *lauda Dominum tuum:* **Az ő életét adgya az ő juhaiért**, *vitam suam dat pro ovibus suis:* **Az mi fejedelminkért illic kőnyőrgenünc**, *pro principibus nostris decet nos orare.*

IX.

Vocativis nunquam praeponitur articulus, ut: **Ur Iſten irgalmazz nékünc**, *Domine Deus miserere nostri:* **Barátom jer ide hozzám**, *amice mi, veni huc ad me.*

CAPVT III. — DE CONVENIENTIA NOMINIS CUM NOMINE.

Voces numeri concordant vel inter se, vel cum vocibus sine numero, quae et ipsae inter se conveniunt. Convenit itaque nomen cum nomine, vel nomen cum verbo.

I.

Nomen cum nomine convenit substantivum cum substantivo declarandi causa addito, ut: **Mauritius fejedelem**, *princeps Mauritius:* **Mátyás király**, *rex*

Mathias: Pál érsec, *Paulus archiepiscopus:* Gaſpar pap, *Caspar sacerdos.*

Et haec dignitatum, officiorum et artificum nomina, si praeponantur nominibus propriis, plerumque tantum cognomen nudum significant; ut: Czáſár János, *Johannes Caesar:* Király György, *Georgius Regius:* Kavacz Antal, *Antonius Fabricius.*

Verum Ungari frequenter sortiuntur cognomen ab ipso, quod exercent artificio; ita ut saepe Kovácz Antal, *simul etiam sit* Antal Kovácz, *Antonius Faber ferrarius.*

II.

Substantivum quod declaratur ponitur aliquando cum affixo pronomine possessivo, ut: Buda vára, *arx Budensis, vel arx Budae:* Poſon városa, *civitas Posonii:* Duna vize, *Danubii fluvius.*

III.

Quando pluribus nominibus declarantibus est opus, semper remotiora praemittuntur, postremo loco ponitur declaratum, ut: Caſſai Hegedős Maté, *Matthaeus fidicen Cassoviensis.* Magyarorßág mező földéről való Debreceni Duskas Iſtván, *Stephanus Duskas Debrecinus, existens ex campestri terra Regni Ungariae.*

IV.

Quando duo substantiva conjunguntur, alterum indifferenter est aut nominativus casus, aut Dativus, alterum semper est ablativus affixum habens pronomen possessivum in a, e, i, *ut:* Ur háza, *domus Domini.* Urnac aßtala, *Domini mensa.* Szolgáknac urai, *servorum domini.* Uraknac ßolgai, *dominorum servi.* Iſten igéje az bőlczeségnec feje, *Dei verbum sapientiae ca-*

put. Ablativum autem voco omnem casum, affixa pronomina habentem, licet et hic pronominalis vel affixivus casus flectatur per sex ordinarios casus. Sup. fol. 60.

V.

Si substantivum cum affixo praecedat, plerumque dativus postponitur cum articulo, ut: Fia az Iſtennec, *filius Dei est.* Tiſti az embernec, *officium (est) hominis.* Határai ez földnec, *termini hujus terrae.*

Substantivum cum Adjectivo.

I.

Adjectiva omnia sub eadem terminatione praeponuntur omnium generum substantivis, quae sola recipiunt numeri et casuum varietatem, ut: jó férfiu, *bonus vir:* jó aſſonnac, *bonae mulieri:* jó buzát ád, *bonum frumentum dat:* az nagy vitéznec nagy lova, az nagy Dunát nagy terehvel, nagy erejével általuſſa, *magni militis magnus equus, magnum Danubium cum magno onere, magna vi sua transnatat.*

II.

Et adverbia interdum adjectivorum vice funguntur, ut: külön helyen, *Joh. 20. v. 7. alio loco:* meſſe út, *longa via.*

III.

Adjectivis numeris pluralibus, nunc singularia nunc pluralia subjiciuntur nomina substantiva, ut: Senki nem ſolgálhat két urnak, *Matt. 6. 24. Nemo servire potest duobus dominis.* Két emberec mennec vala fel az templomba. *Luc. 18. 10. Duo homines ascendebant in templum.* Három városſt válaſſ ma-

gadnac, *Deut. 19. 2. Tres civitates elige tibi.* Czinállyunc három haylékokat, *Marc. 9. 43. Faciamus tria tabernacula. Vide exempla plura, Joh. 6. 11., Joh. 19. 18., Luc. 9. 16., Luc. 11. 6.*

IV.

Caeterum numeri ab undecim usque ad centum conjunctim debent scribi, ut: egy 1, kettő 2, három 3, négy 4, öt 5, hat 6, hét 7, nyoltz 8, kilentz 9, tiz 10, tizenegy 11, tizenkettő 12, tizenhárom 13, tizennégy 14, tizenöt 15, tizenhat 16, huß 20, hußonegy 21, hußonkettő 22, hußonhárom 23, harmintz 30, negyven 40, ötven 50, hatvan 60, hetven 70, nyoltzvan 80, kilentzven 90. *Deinceps separatim scribuntur, addita quandoque copula* és *et, quae interdum apostrophen patitur* s', *ut:* ßázegy 101, ßázkettő 102, ßázhárom 103, ßáz és négy 104, ßáz és öt 105, ßáz s' hat 106, ßáz s' hét 107. *Rursus conjunguntur in centenarii augmento, ut:* kétßáz 200, háromßáz 300, négyßáz 400, *et separantur* két ezer 2000, három ezer 3000, *etc.*

V.

In ordinalibus, et si plura concurrant ultimum tantum recipit ordinalium terminationem, ut: ßáz harmad, *centesimus tertius, a, um:* ezer hatßáz nyoltzadic, *millesimus sexcentesimus octavus, a, um. Non autem* ezeredic hatßázadic nyoltzadic.

VI.

Quando duo adjectiva conjunguntur alterum induit naturam substantivi, ut: erős ifju, *fortis juvenis:* eßes vèn, *prudens senex:* jámborbac az régiec, *probiores sunt antiqui.*

VII.

Interdum multis substantivis unum additur adjectivum plurale vel singulare, ut: az oroßlán és az medve haragoſoc, *leo et ursus iracundi*: mind nénnye báttya elég rest, *et soror ejus, et frater suus satis piger.*

VIII.

Relativa ki, melly, *cum substantivo antecedente numero tantum convenire necesse est, casu enim sequenti verbo respondet; ut*: ez az ember, az kit vártam, *hic est homo, quem expectavi*: ez az jóßág, mellyet igért, *haec est possessio, quam promisit*: féllyed az urat, ki téged teremtett, *time Dominum, qui te creavit.*

IX.

Quo casu quaeritur, eodem respondetur, si responsio fit per nomen, ut: Ki teremtette ez világot? az Iſten. *Quis creavit hunc mundum? Deus.* Kinec irom ez könyvet? Mauritius fejedelemnec. *Cui scribo hunc librum? Mauritio principi.* Kit kereſß? *quem quaeris?* téged, *te*, ötet, *ipsum*, az urat, *dominum.* Mi uyſág Budában? ſemmi. *Quid novi est Budae? nihil.*

X.

Cum per genitivum kiè *(vel per vocem cui affixum est pronomen possessivum) quaeritur, possessiva redduntur casu diverso, ut*: Kiè ez a ház? *cujus est haec domus?* enyim, *mea;* tied, *tua;* övè, *ipsius;* miénc, *nostra;* tiétec, *vestra;* övéc, *ipsorum.* Kiei ez könyvec? *cujus (sunt) hi libri?* enyimec, *mei;* tieid, *tui;* mieinc, *nostri;* tieitec, *vestri.* Ki iráſát olvaſod? *cujus scripta legis?* Moſeſét, *Mosis;* Platoét, *Platonis.*

XI.

Puſta, ſégyen, gyalog, *interdum adjectiva interdum substantiva sunt, ut*: puſta föld, *deserta terra*: puſtában lakni, *in deserto habitare*: ſégyen dolog, *pudenda res*: ſégyen az lopás, *pudor est furari*: gyalog legén, *pedestris juvenis.*

CAPVT IV. — DE CONVENIENTIA NOMINIS CUM VERBO.

I.

Verbum finitum cum nomine convenit in numero et persona, ut: Iſten ſól, *Deus loquitur.* Angyaloc énekelnec, *angeli canunt.* Én vagyoc, *ego sum.* Te vagy, *tu es.* Ő kiált, *ipse clamat.* Eſſő eſic, *pluit, vel pluvia cadit.* Hó eſic, *ningit.* Mény dörög, *coelum tonat.*

II.

Adverbium etiam aliquando est loco nominativi, ut: Sokan járnac az ſéles úton, *multi ambulant per latam viam.* Keveſen mennec bé az ſoros kapun, *pauci intrant per angustam portam.* Egyedül vagyunc, *soli sumus.*

III.

Interdum per ellipsin nomina omittuntur, ut: Mondgyác, *dicunt:* Irjác, *scribunt. Subintellige* az emberec, *homines:* némellyec, *quidam.*

IV.

Nominativus aliquando est etiam implicatus verbo, ut: Megvirrad, *diescit, scil.* az idő, *tempus.* Megvilágosodic, *illucescit, scil.* az nap, *dies:* Eleſtveledic, béſetétül, *advesperascit, tenebrascit, scilic.* az idő és nap, *tempus et dies.*

CAPVT V. — DE CONVENIENTIA VOCUM SINE NUMERO.

Praepositionum postpositorum et affixorum cum nomine et verbo cohaerentiam et coalescentiam sub declinationibus et alibi delineavimus in Etymologia; quomodo item praepositiones recipiant affixa pronominalia, ostendimus in XXIX. cap. Etymologiae. Hic pauca addemus.

I.

Praepositiones, vel potius postpositiones separabiles quaedam cum nominativo conveniunt, ut: **Isten által**, *per Deum.* **Ház előtt**, *ante domum.* **Városoc között**, *inter civitates.*

II.

Si vero affixa habuerint pronomina possessiva cum dativo conveniunt, ut: **Istenec előtte**, *ante Deum.* **Hütnec általa**, *per fidem.* **Pilatuſnak alatta**, *sub Pilato.* **Tenéked utannad**, *post te.*

III.

Dativis articulo notatis etiam praeponi possunt, ut: **mellette az toronnac**, *penes turrim:* **kivőle az háznac**, *extra domum:* **alatta az padnac**, *sub scamno.*

IV.

Quaedam praepositiones vel postposita conveniunt cum ablativis vicinae significationis, ut: **házhoz közel**, *prope domum.* **Túl az Dunán**, *trans Danubium.* **Innet az völgyön**, *cis vallem.*

De Adverbiis.

I.

Adverbia plerumque verbis, nonnunquam etiam nominibus et inter se junguntur, ut: **Jól inteß**, *bene*

mones. Elég bőlcz, *satis sapiens.* Igen vén, *valde senex.* Keveſsé eſses, *parum prudens.* Eredgy hamar, *abi cito.* Igen gyorſon, *valde velociter.*

II.

Aliquando nomen adjectivum neutraliter positum pro adverbio usurpatur, ut: Édeſt moſolyog, *dulce subridet.* Keſerüt aluſsic, *amarum dormit.*

III.

Sunt et Adverbia nominalia in ul, ül, ol, ől: *quae plerumque per nomina redduntur Latine, ut:* Ezec tinektec bizonſagúl leſsnec, *Luc. 21. 13. Haec vobis erunt testimonium.* Az igazac őrökſégül birják az főldet, *Psal. 37. v. 29. Justi haereditario jure possident terram.* Pénzül fizet, *pecunia solvit.*

IV.

Et congregativa in ſtől, ſtől, *nunc per adverbia nunc per ablativos Latine exponuntur, ut:* Szekereſtől lovaſtol elſsaladott, *cum curru et equis simul evasit.* Mind gyökereſtől kiſsaggattya: *Ezech. 17. v. 9. radicitus exstirpabit.* Te mindeneſtül bünben ſsülettél, *Joh. 9. 34. Tu totus in peccatis natus es.*

V.

Sic etiam promiscue exponuntur adverbia nominalia in án, en, on, *ut:* Es ugyan nemàn marada. *Luc. 1. v. 22. Et etiam mutus permansit.* Job néked vakon menned az életre. *Marc. 9. v. 43. Melius tibi, coecum ingredi in vitam.* Üreſſen boczátá az gazdagokat, *Inanes dimisit divites. Luc. 1.*

VI.

Sokkal, *multo:* mennyivel, *quanto:* annyival ennyivel, *tanto*, *comparativo conveniunt, ut:* Sockal

ékesben, *multo ornatius.* Mennyivel bőlczeb, annyival emberfégesb, *quanto sapientior, tanto humanior.*

VII.

Comparativo aliquando subjicitur, hogynem *et* hogynemmint, *ut:* Jobban tudgya hogynem én, *melius scit quam ego.* Vegyétec az tudománt inkáb, hogynemmint az válaßtot aranyat. *Prov. 8. v. 10. accipite doctrinam potius quam aurum electum.*

VIII.

Haec adverbia mutuo se consequuntur, mentől, *vel* mennél, annál, ennél; addig, mig, *ut:* Mentől gazdagb, annál méréßb, *quo ditior, eo audacior.* Mennél hamaréb, annál job, *quo citius, eo melius.* Addig zőrgetec, mig megnyittyác, *tantisper pulsabo, donec aperiant.*

IX.

Ne *prohibentis*, nem *tantum negantis est, ut:* Ne ölly, *non occidas.* Nem jo embernec egyedül lenni, *non est bonum hominem esse solum.*

X.

Duae negationes Ungaris perinde ac Graecis et Germanis magis negant, ut: Semmit ae kivány felettéb, *nihil optes nimium.* Senki nem ßolgálhat két urnac, *nemo potest duobus dominis servire.* Soha nem láttam, *nunquam vidi.*

XI.

Adverbium czac, *tantum, redditur plerumque latine per Solus, a, um, ut:* Nem czak kenyérrel él az ember, *Matth. 4. Non solo pane vivit homo.* Czac as Judánac háza kővetè az Davidot, *2. Sam. 2. vers. 10. Sola domus Judae sequebatur Davidem.*

XII.

Kőlczőn *modo adverbium, modo nomen est, ut:* **ki kőlczőn kér, adgy neki,** *Matth. 5. v. 41. qui mutuum petit, da illi.* **Kőlczőnt adgyátoc,** *Luc. 6. 35. mutuum date.*

De Convenientia Conjunctionum.

I.

Conjunctio conjungit plerumque similes casus, vel similia tempora, dissimilia etiam praecedentibus annectit, ut: **Enni és innya és élni az kereſett jóval,** *Eccl. 5. 8. edere et bibere et frui bonis quaesitis.* **Ez az ſeleknekis, az vizeknekis paranczol, és engednec néki,** *Luc. 8. 25. Hic et ventis et aquis imperat, et obediunt illi.*

II.

Hae conjunctiones sibi respondent et in oratione mutuo sese consequentes colon efficiunt: **noha, mégis, azért: Jóllehet, mindazáltal, de, nemczac, hanem,** *ut:* **Noha vétkeztünc felſéges Iſten: azért el nem hagytál.** *Etsi peccavimus, celse Deus, tamen non deseruisti (nos).* **Jollehet vadnac ſoc ellenſeginc: mindazáltal ſemmit nem félünc.** *Tametsi multi sint hostes nostri; nec tamen metuimus.*

III.

Conjunctioni **Ha,** *correspondent,* **hát, tehát,** *ut:* **Ha azt czelekeſſed, hát élſz.** *Si hoc feceris, vives.* **Ha kegyelemből vagyon, tehát nem czelekedetekből.** *Rom. 11. Si ex gratia, jam non ex operibus. Posteriores plerumque omittuntur, ut:* **Ha Iſten engedi, holnap jo reggel felkelőc,** *si Deus permittat, cras bene mane surgam.*

IV.

Conjunctionibus hisce **vagy**, **akar**, **mind**, *correspondent eaedem repetitae, ut:* **Ha valaki ád felebaráttyának ſamárt, vagy ökrőt, vagy juhot, vagy egyéb állatot.** *Exod. 22. vers. 10. Si quis dederit proximo suo, asinum aut bovem, aut ovem, aut aliud animal aliquod.* **Akar férfi, akar aſſonyiállat.** *Num. 5. v. 6. Sive vir, sive mulier.* **Az ki mind tegedet, mind azt hivta,** *Luc. 14. v. 9. Is qui et te et illum vocavit.*

V.

Disjunctivae conjunctiones **ſe, ſem,** *invicem subsequuntur, ut:* **Se egyél ſe igyál addiglan,** *nec edas nec bibas tantisper.* **Sem élec ſem haloc,** *nec vivo nec morior.*

Rectius vero praecedit **ne** *vel* **nem** *prohibendi negandique adverbium, ut:* **Semmi dolgot ne tégy ſe te, ſe fiad, ſe leányod** *etc. Exod. 20. Nullum opus facito, nec tu, neque filius tuus, neque filia tua.* **Nem láttam ſem hallottam ſem gondoltam illy dolgot,** *non vidi, nec audivi, neque cogitavi talem rem.*

VI.

Conjunctiones conclusivae vel rationales indifferenter praeponi vel postponi possunt, ut: **Annakokaért akarom,** *etc. Idcirco volo.* **Kérem azért ötet,** *rogo itaque eum,* **etc.**

VII.

Hogy, *ut, conjunctio causalis eandem fere habet convenientiam apud Ungaros, quam apud Latinos et Germanos, ut:* **Paranczolom néked hogy kimenny,** *impero tibi ut exeas.* **Megyhagyám néked hogy kimennél,** *jusserum ut exires,* etc. **Hogy embereket**

ôllyenec fel kelnec éyjel az latroc, *ut jugulent homines surgunt de nocte latrones.*

CAPVT VI. — DE RECTIONE CASUUM RECTORUM.

Haec de convenientia: Rectio est, cum vox voci certo flexionis fine respondet.

Hic igitur vox una regens, altera recta dicitur.

De rectione in genere.

I.

Orta sequuntur rectionem primorum, ut nomina comparativi et superlativi gradus suorum absolutorum: Adverbia nominum, unde derivantur, participialia suorum verborum, ut: **Erdély bév, bevſéges, bevſégesb, bővelkődic, arannyal, borral, buzával**, *Transylvania abundans, abundantior, abundat auro, vino, frumento.* **Él, élec, élhetec valami joval**, *Utitur, utor, uti possum aliquo bono.* **Job, jobban, legjobban énekel**, *bene, melius, optime canit.*

II.

Verbalia interdum dum regunt casum praepositionis, cum qua et ipsa sunt composita, ut: **Bémegyec az kertbe**, *ingredior in hortum.* **Ráülőc az lóra**, *insidebo in equum.*

III.

Verba cum praepositionibus composita in quibusdam temporibus et modis postponunt praepositionem; interdum dissectam transponunt, ut: **Megadom**, *reddo.* **Admeg**, *redde.* **Meg akarom : dni**, *cupio reddere.* **Miért adná meg**, *cur redderet?* **Meg kell nékünc ad-nunc**, *oportet nos reddere.* **Bémegyec**, *ingredior.* **Bé**

ne menny, *ne ingrediaris.* Nem mehetec bè, *non possum introire.*

Rectio casuum rectorum.

I.

Nominativum regunt post se verba essendi, ut: Én vagyoc az Ur, *ego sum Dominus.* Kôvetec vagyunc mi, *legati sumus nos.* Te vagy az erôs Iſten, *tu es fortis Deus.* Hadnagyoc vadtoc ti, *duces estis vos.*

II.

Essendi verbum vagyon *est,* vadnac *sunt, praesentis temporis in tertia persona nunquam exprimitur, nisi sermo fuerit de loco et habendo, ut:* Az Ur az Iſten, *Dominus (est) Deus.* Hatalmas az király, *potens (est) rex.* Mauritius az fejedelem, *Mauritius (est) Princeps.* Ravaßoc az olaßoc, *astuti (sunt) Itali.* Tôrôkôc vadnac Budában, *Turcae sunt Budae.*

III.

Idem fit in negationibus, simpliciter enim ponitur particula negans nem, *non, nec additur tertia praesens Est,* Vagyon, vadnac, *sunt, ut:* Nem ember az Iſten, *1. Sam. 15. Deus non (est) homo.* Nem angyaloc az emberec, *homines non (sunt) angeli.*

IV.

Infinitum verbum, vel infinitivi praesens, aliquando pro nominativo ponitur, ut: Jo diczérni az Istent, *bonum est laudare Deum.* Tißteſſéges ßolgálni az Urnac, *honorificum (est) servire Domino.* Olvaſni az Bibliát haßnos, *legere Biblia utile est.*

V.

Vocativus imperativis secundae personae indifferenter praeponitur vel postponitur, ut: Oh Ur Iſten tekents hozzánc! *O Domine Deus respice nos!* Kegyelmezz meg nékünc ô ſent Iſten, *miserere nostri o sancte Deus.*

VI.

Adverbia nò, noßa, hozzà, *nominativum regunt, ut:* No immár gazdagoc ſirjatoc jaygatáſſal, *Iac. 5. v. 1. Age nunc divites flete cum ejulatu.* Noßa kereßtyénec hallyatoc uy dolgot, *agite Christiani audite rem novam.* Hozzà vitezec, *eja milites.*

CAPVT VII. — DE RECTIONE GENITIVI ET DATIVI.

I.

Substantivum regit genitivum substantivi rei diversae; genitivi autem nota est è *cum accentu, ut:* Melly Iſtenè vagyoc én, *Actor. 27. vers. 23. cujus Dei sum ego.* Az Urè az hatalom, *Domini est potentia.*

II.

Dativum regunt verba essendi, vocandi, nominandi, nuncupandi, etc. *ut:* Láttác ôtet feltámatnac lenni, *Marc. 16. 14. Viderunt eum resuscitatum esse.* Jeſus mondatic Chriſtuſnac, *Jesus dicitur Christus.* Az haſſiai fejedelmet hivjác Mauritiuſnac, *Hassiae Principem vocant Mauritium.* Az ßárazt nevezé Iſten földnec, az vizeknec ſokſágát tengernec. *Gen. I. v. 10. Aridam vocavit Deus terram, aquarum multitudinem mare.*

III.

Nomina collectionem et partitionem significantia dativum regunt, ut: Eggyic az két tanitványoknac,

Joh. I. v. 41. unus ex duobus discipulis. Mellyiket ez kettőnec. *Act. I. v. 24. utrum e duobus.* Hozza annac valami réſzét. *Exod. 22. 13. Adferat illius aliquam partem.*

IV.

Adjectiva commodi, incommodi, et his cognatae significationis dativum regunt, ut: Haſznos nékem, *utile mihi.* Haſzontalan tenéked, *inutile tibi.* Könnyü vagy nehéz néki, *facile, leve vel difficile illi.* Káros ſokaknac, *damnosum multis.* Mindeneknec ártalmas, *omnibus noxium.*

V.

Dativum regunt verba dandi, mandandi, declarandi, obsequendi, commodandi, gratulandi, gratificandi, vel nocendi, ut: Néked adom, *tibi do.* Máſnac ſegedem, *alii colligo.* Magamnac kereſec, *mihimet quaero.* Szolgámnac paranczoloc, *servo meo impero.* Megmagyarázom nékiec, *interpretor ipsis.* Engedec az jol intőnec, *pareo bene momenti.* Iſtennec ajánlom, *Deo commendo.*

VI.

Kell, *oportet,* szükſég, *(opus vel necessum est) dativum regunt, ut:* Az embernec uyonnan kell ſületni, *hominem denuo oportet nasci.* Szükſég kereſztyénnec mindenkor vigyázni, *necesse est Christianum semper vigilare.*

VII.

Verbo habeo Ungari destituti, pro eo utuntur verbo Vagyon, Vadnac, *Est, Sunt, pro non habeo ponunt* nincz, ninczen, ninczenec, *non est, non sunt; quae plerumque dativum regunt cum affixis possessivis, ut:* Vagyon Moſeſec és prophetájoc, *Luc. 16. Est*

Moses ipsorum et prophetae ipsorum, id est: Habent Mosen et prophetas. Más juhaimis vadnac nékem, *Joh. 10. v. 16. aliae quoque oves sunt mihi.* Az madaraknac féßkec vagyon, *Luc. 9. 58. Volucres nidos habent.* Ninczen királyunc hanem czáßárunc vagyon, *non habemus Regem, sed Caesarem.* Az léleknec ninczen húſa és czontya, az mint láttyatoc hogy nékem vagyon. *Luc. vlt. v. 39.*

CAPVT VIII. – DE RECTIONE ACCUSATIVI.

I.

Verba activae significationis regunt accusativum rei patientis; et quidem activum indirectum regit accusativum nudum, idest articulis demonstrativis destitutum, ut: Levelet iroc, *literas scribo.* Embert látoc, *hominem video.* Pénz kérnec, *pecuniam petunt.* Utat járnac, *viam ambulant.* Igazat mondhatoc, *verum dicere possum.* Házat épitetec, *domum facio aedificari, vel curo extrui aedes.*

II.

Activa nuda vel indirecta primam personam in lac *semper et* lec *formant, quoties accusativus est secunda persona utriuslibet numeri, ut:* Látlac tégedet, *video te.* Kérlec titeket, *peto vos.* Tudlac tégedet kiczoda légy, *Marc. 1. Scio te quis sis.* Meddig türlec titeket? *Luc. 9. Quousque patiar vos?*

III.

Activa directa regunt accusativum articulis aut genitivis, vel affixis possessivis demonstratum, ut: Az levelet irom, *literas scribo.* Ez embert látom, *hunc hominem video.* Az pénzt kéric *illam pecuniam petunt.*

Az utat járjác, *eam viam ambulant.* Mondhatom az igazat, *dicere possum verum.* Házamat épitetem, *domum meam curo aedificari.* Szemeimet világoſittya, *oculos meos illuminat* etc.

IV.

Et Activa directa interdum accusativum propriorum nominum regunt, articulis destitutum vel affixis, ut: Kérem Iſtent, *precor Deum.* Pétert ſeretem, *Petrum amo.* Anna láttya Lukáczot, *Anna videt Lucam.* Tatár dullya Magyarorſágot, *Tartarus vastat Ungariam.*

V.

Pauca quaedam verba activa accusativum regunt, quorum derivata Dativum requirunt, ut: Imádom az Iſtent, *vel* Iſtent imádoc, *Deum adoro.* Imádkozom az Iſtennec, *supplico Deo.*

VI.

Verba memoriae et oblivionis emlitem, feleytem, *cum compositis accusativum regunt, eorum verò derivata ablativum requirunt in* ról, ről, ra, re, *ut:* Régi időt emlitünc, *priscum tempus recordamur.* Elfeleytem kenyeremet, *obliviscor panem meum.* Megemlékezzél az ſombatrol, *memento sabbathi.* Emlékezem mondáſára, *memini dictum ejus.*

VII.

Similiter et verbum czudálni, *mirari, accusativum regit, ejus vero derivatum regit ablativum in* an, on, en, *ut:* Czudálom ez világ állapattyát, *miror statum mundi.* Czudálkozom buzgóſágán haragodnac, *miror fervorem irae tuae.*

VIII.

Verbum aestimandi ér, *valet, accusativum regit, ut:* Egy pénzt ér, *valet numo.* Nem érnek két garaſt, *non valent duobus grossis.* Fizeſſe meg az mit ért, *solvat quanto valuit.*

IX.

Illet, *decet, accusativum regit, ut:* Téged illet az diczéret, *te decet laus.* Nem illet ag ebet hintóßekér, *vetulum canem non decet pilentum.*

CAPVT IX. — DE RECTIONE ABLATIVORVM.

In Etymologia Ablativum nominavi casum affixorum, quod ablatis ab eo affixis redeat in nominativum. Tot sunt itaque ablativi, quot affixorum varietates, quarum seriem in Etymologia delineavi. Hic praecipuorum tantum rectionem ostendam.

I.

Gradus comparativus, qui exponitur per hogynem, *vel* hogynemmint, *regit ablativum in* nál *et* nél, *ut:* Isten job királnál, *Deus melior rege.* Az oroßlán erősb az medvénél, *leo fortior urso (est).* Hatalmasb nálamnál, *potentior me.* Ékesb mindennél, *ornatior, us, omnibus.*

II.

Comparativus interdum, superlativus semper absque ablativo fit per kőzőtt, *inter, ut:* Az czillagoc kőzőtt ßepb az haynal-czillag, *inter stellas pulcrior est Lucifer.* Az fejedelmec kőzőtt legtudosb az Mauritius, *inter principes doctissimus est Mauritius.* Az moſtani philosophuſoc kőzőtt legbőlczebb az Gocle-

nius, *inter modernos philosophos sapientissimus (est) Goclenius.*

III.

Haſonló *et* haſonlatos, *similis, e, item* haſonlitani, *assimilare, Ablativum regunt in* hoz *et* hőz, hez, *ut:* Az Adámhoz haſonlo ſegitőt nem talált vala. *Gen. 2. v. 20. Adamo simile adjutorium non invenerat.* De mihőz haſonlitſam ez nemzetſéget? haſonlatos az gyermekekhőz. *Matth. 11. v. 16. Sed cui adsimilabo hanc gentem? similis est pueris.* Haſonlatos az emberhez, *simile est homini. Matth. 13. 25.*

IV.

Verba passionem significantia regunt ablativum in tól, től, *ut:* Az Urtól lőtt ez. *Psal. 118. A Domino factum est istud.* Melly megmondatott az Daniel prophetától. *Matth. 24. v. 15. Quod dictum est a Daniele Propheta.* Megkereſtelkednek vala ő tőle. *Marc. 1. v. 5. Baptizabuntur ab eo.*

V.

Verba abstinendi, prohibendi, separandi, accipiendi regunt casum passivorum, ut: Megſünni az haragtól, *desinere ab ira.* Ódd magad az főlvénségtől, *cave tibi ab avaritia.* Vegyétec el tőle, *adimite ipsi.*

VI.

Similiter et operas redimendi verba, ut: Tiz pénzt adoc czinálásától, *decem numos do pro elaboratione.* Egy tallért kér az békőtéséért, *thalerum petit pro ligatura.*

VII.

Emendi, et vendendi verba, regunt ablativum in on, ön, en, *ut:* Három forinton adnac egy Bibliát,

tribus florenis vendunt Biblia unica. Tizenőtőn veßnec egy lovat, *quindecim emunt equum.* Hußonhéten egy ökrőt, 27. *unum bovem.*

VIII.

Mercedis verba regunt Ablativum in ért, *ut:* Pénzért tanitnac az muſikára, *pro pecunia docent musicam.* Juhokért ßólgál, *inservit pro ovibus.*

IX.

Adjectiva et verba inopiae regunt ablativum in nékül *et* nélkül, *ut:* Szükölkődőm pénz nélkül, *indigeo pecunia.* Szükölkődic bőlczeség nélkül, *Jac. 1. Indiget sapientia.* Szükős ruha nélkül, *indigus vestium.* Megfogyatkozic eledel nékül, *destituitur alimento.*

X.

Adjectiva et verba copiae regunt Ablativum in val *et* vel, *ut:* Teli arannyal, *plenus, a, um, auro.* Ezüſtvel bőves, *argento abundans.* Bevölkedic barommal, *abundat pecore.* Rakva álnoksággal, *confertus, a, fraude.*

XI.

Similiter ablativo in val *et* vel *efferuntur, quae causam, instrumentum et modum actionis et circumstantiam significant, ut:* Igaz itélettel itéllyetec. *Joh. 7. 24. Justo judicio judicate.* Jo erkölczel kedves, *bonis moribus gratus, a.* Édes beßéddel vigaztal, *dulci sermone solatur.* Megßórom ßórólapáttal őket, *Jer. 15. 7. Ventilabro ventilabo eos.*

XII.

Quae materiam, ex qua res fit, significant, efferuntur ablativo in ból *et* ből, *ut.* Fából farag egyet-

máſt, *ex ligno fabricat varia.* Értzből ônt harangot, *ex metallo fundit campanam.* Nem minden botbol léßen beretva, *non ex quovis baculo fi novacula.*

XIII.

Quae studium vel conatum significant, regunt plerumque ablativum in ra, re, *ut:* Uraſágra vágynac ſokan, *ad dominium aspirant multi.* Keveſen igyekeznec ßent életre, *pauci dant operam vitae sanctae.*

XIV.

Terminus temporis qui intelligitur per Quando, effertur ablativo in val *et* vel, *et cum praepositione* elôtt, után, *ut:* Ez elôtt három holnappal, *tribus mensibus antehac.* Ez után négy eßtendôvel, *posthac tribus annis, post triennium.*

XV.

Terminus futuri temporis plerumque per numerum ordinalem effertur ablativo in ra, re, *ut:* Hatodnapra megjôvôc, *ad diem sextum redibo.* Harmad eßtendôre vége léßen az hadnac, *ad tertium annum finis erit belli.*

XVI.

Aliquando tempus futurum simpliciter per után *et* mulván *effertur nominativo casu, ut:* Tizônôt eßtendôc után, *post quindecim annos.* Ezer hatßáz nyoltz eßtendô elmulván, *millesimo sexcentesimo octavo anno elapso.*

CAPVT X. — DE RECTIONE VERBI INFINITI.

I.

Infinitum verbum regitur a finito sensus et voluntatis, ut: Hallgatni akaroc, *tacere volo.* Akarom hal-

lani, *volo audire.* Tud énekelni, *scit cantare.* Mikor hallyátoc fúni az déli-ſelet. *Luc. 12. 55. Cum auditis flantem Austrum.*

II.

Per Infinitum efferunt Ungari etiam supinum Latinorum et Gerundium in di et dum, ut: látni megyec, *visum eo.* Lefekenni mennec, *cubitum eunt.* Házhoz ment kenyért enni, *Luc. 14. v. 1. domum ingressus est ad edendum panem.* Néki adom tartani. *Exod. 22. v. 10. Ipsi do ad servandum.*

Observatio.

Regens etiam infinitum esse potest, ut: Valamit látni akarni, *aliquid videre velle.* Tudni ſólni diczéretes, *scire loqui laus (est).*

Anomalum.

Ellipsis regendi est, Tudni Olaſúl, *scire Italice: scilicet* ſólni, *loqui.*

III.

Infinita verba cum affixis pronominibus dativum plerumque expressum, interdum implicatum regunt, ut: Sokat kell néki ſenvedni és megvettetni, *Luc. 17. Multa oportet eum pati et contemni.* Hogy nékiec imátkoznioc kellene, *Luc. 18. v. 1. Quod ipsos orare oporteat.* Ki kell mennem, *Luc. 14. v. 18. oportet me exire.* Az czáſárhoz kell menned. *Act. 25. 12. Ad Caesarem oportet te ire.*

IV.

Observandum est, verbis potentialibus semper infinitum implicari: licet enim Ungari verbo Possum destituantur, possunt tamen omnia verba potentiae signi-

ficatione proferre per particulam **hat**, *in conjugatione in* **nac**: *per* **het**, *in conjug. in* **nec**; *quae omnia per Possum infinito additum redduntur Latine, ut:* a **lát**, *videt,* **láthat**, *videre potest:* a **kér**, *petit,* **kérhet**, *petere potest. Sic in anomalis:* **lehet**, *fieri potest,* a **leßen**: **tehet**, *facere potest,* a **téßen**, *facit, ponit: et* a **lakic**, *habitat,* **lakhatic**, *habitare potest. Ab* **iſic**, *bibit,* **ihatic**, *bibere potest: ab* **eſic**, *edit,* **ehetic**, *edere potest. De quibus singulis in Etymologia satis dictum.*

CAPVT XI. — DE PARTICIPIIS INFINITIS, SIVE DE GERVNDIIS PARTICIPIALIBVS.

I.

Gerundia vel infinita participalia in **va** *et* **ve**, *Latine redduntur plerumque per passivum perfectum, ut:* **Igy vagyon megirva.** *Luc. 24. v. 46. Sic est scriptum.* **Kit Felix hagyott fogva.** *Actor. 25. 14. quem Felix reliquit captivum.* **Talállya azt megſeperve és megékeſítve**, *Luc. 11. 25. invenit eam, eum, id, versam et ornatam.* **Megtalálác az tizenkét tanitványokat egybegyülve.** *Luc. 24. 33. Invenerunt duodecim discipulos congregatos.*

II.

Participia infinita vel gerundia participalia in **ván** *et* **vèn**, *saepe conjunguntur cum verbis cognatae significationis, et exponuntur plerumque aut per participium praesens in ns, vel per gerundium in do, ut:* **várván vártam az Urat.** *Psal. 40. 1. Expectans expectavi Dominum, vel expectando expectavi.* **Ezt mondván: hallván hallyátoc és nem értitec.** *Act. 28. 26. Hoc dicens: audiendo audietis et non intelligetis.* **Térdre leeſvén és akarván ő tőle valamit kérni.** *In*

genua procidens et volens aliquid ab ipso petere. Matth. 20. 20. **Elmenvèn mutaſſátoc meg magatokat.** *Luc. 17. 14. Abeuntes ostendite vos. etc.*

III.

Sunt et alia infinita in **ton** *et* **tőn** *vel* **ten**, *quae tantum suis verbis praeponuntur et eorum continuam et frequentem actionem vel passionem significant, ut:* **Mondton mondgya**, *dictitat, continue dicit.* **Álton állaß**, *restitas vel jugiter stas.* **Kérten kér**, *continue petit, rogitat.* **Menten megyen**, *continue it, pergit jugiter.* **Etten eßic**, *esitat:* **itton ißic**, *potitat, perpotat jugiter.* **Jőttőn jő**, *ventitat, adventat, frequenter venit, vel continue redit, etc.*

CAPVT XII. — DE RECTIONE VARII FINIS AMBIGVA.

Rectio varii finis est ambigua, vel duplicata.

Ambigua est quando una vox varios fines promiscue regit. Et primaria quidem rectio est casus recti vel obliqui.

I.

Interjectiones **Ihon, ne, ne meg**, *nominativum vel dativum regunt, ut:* **Ihon ő**, *ecce ille.* **Ahun Péter**, *en illic Petrus.* **Ihon néked János**, *ecce tibi Johannes.* **Ne az penna**, *en pennam.* **Ne-meg kőnyved**, *en tibi tuum librum.*

II.

Interjectio **jay**, *vocativum vel dativum regit, ut:* **Jay Ur Isten hová lől el?** *ah Domine Deus quo recessisti?* **Jay fejem jay feyem!** *2. Reg. 4. 19. Vae caput, o caput meum!* **Jay nékem**, *Job. 10. 15. Vae mihi.* **Jay tenéked ki koborlaß.** *Esai 1. 1. Vae tibi qui praedaris.*

III.

Adjectiva participialia studii, notitiae, desiderii, regunt nominativum, dativum vel accusativum, ut: Irás tanoló, *literas discens.* Énec ſerzŏ, *cantionum compositor.* Pénznec kivánója, *pecuniae cupidus.* Sokat kivánó, *multi cupidus, multa cupiens.*

IV.

Verba ſolgálni *servire, et* ſegiteni *juvare, regunt dativum, accusativum et ablativum in* ért, *ut:* Szolgáloc Iſtennec, *servio Deo.* Kemény urat ſolgálſ, *duro domino servis.* Segitec néki, *adjuvo ipsum.* Szegényeket ſegitünc, *pauperes juvamus.* Örömeſt ſolgál az pénzért, *sibenter servit pro pecunia.*

V.

Félni, *timere,* rettegni, *formidare, nunc accusativum nunc ablativum regunt in* tól, tŏl, *ut:* Félem Iſtenemet, *timeo Deum meum.* Féllyed az Urat, *time Dominum.* Félem és rettegem az mennyei Iſtent, *timeo et formido coelestem Deum.* Nem fél az haláltol, *non timet sibi a morte.* Nem retteg az ŏrdŏgtŏl, *non formidat Diabolum.*

VI.

Gondoloc *cum Cogito significat, accusativum regit, ut:* minden jót gondoloc, *omne bonum cogito.* Gonoſt gondol ſivében, *malum cogitat in corde suo.*

Quando vero exponitur per Curo, ablativum regit in val *et* vel, *ut:* mit gondoloc az bíróval? *quid curo judicem?* Semmit nem gondola Moſeſſel. *Actor.* 7. 27. *Nihili fecit, vel non curavit Mosen.*

VII.

Gondolkodom, elmélkedem, *meditor, considero, regunt ablativum in* ról *et* rŏl, *et* on, ŏn, en, *ut:* Gon-

dolkodom Iſtennec dolgairol, *meditor vel perpendo Dei opera.* Elmélkedgyél az Urnac jótéteményiről, *cogita de beneficiis domini.* Azon gondolkodic, *hoc vel illud cogitat, meditatur.* Ezen elmélkedem, *super hac re cogito, hoc considero.*

VIII.

Méltó, illendô, *dignus, a, conveniens, regunt ablativos in* ra, re, *et* hoz, hőz, *ut:* Méltó halálra, *dignus, a, morte.* Büntetéſre méltó, *Luc. 12. 48. Poena dignus, a.* Illendô ez hellyre, *conveniens huic loco.* Teremtſetec poenitenciához illendô gyümőlczöt, *Matt. 3. 8. Ferte poenitentia dignum fructum.* Nem méltó én hozzám. *Matt. 10. 38. Non est me dignus, a.*

IX.

Adjectiva quantitatis in ni, *et verba dimensionis et distantiae nominativum regunt, vel Ablativum in* ra, re, *ut:* Négy ſingni az hoßßa, *quatuor ulnae longitudo ejus.* Három melfőld Herborna Marpurgtól, *tribus milliaribus distat Marpurgo Herborna.* Es mikor bémentec vólna huſonőt vagy harmintz futamatra. *Joh. 6. 19. Et cum ingressi essent ad stadia viginti quinque vel triginta.*

X.

Accusativo, vel ablativo in ig, *effertur temporis spatium, quod per Quamdiu intelligitur, ut:* Huß eſtendőt élt, *viginti annos vixit.* Negyvenhat eſtendeig épitetőtt ez templum, *Joh. 2. 20. Quadraginta sex annis aedificatum est hoc templum.*

XI.

Propria nomina oppidorum quorundam per ablativum in ba *et* be, *motum ad locum; in* ban *et* ben,

quietem in loco; in **ból** *et* **ből**, *motum de loco significant, ut:* **Poſonba megyec**, *Posonium proficiscor.* **Menénc az után Romába**, *Actor. 28. Ivimus postea Romam.* **Debrecenbe megyen**, *Debrecinum it.* **Mikor menne Jeruſalembe**, *Luc. 17. 11. Cum proficisceretur Hyerosolimam.* **Colosvárban ſületett**, *Claudiopoli, vel Clausenburgi natus, a.* **Vala egy tanitvány Damaſcumban**, *Act. 9. 8. Erat quidam discipulus Damasci.* **Debrecenben tanult**, *Debrecini studuit.* **Jeſus ſületett Bethlehemben**, *Matth. 2. 1. Jesus natus est Bethlehemi.* **Poſonbol jönec**, *Posonio veniunt.* **Debrecenből költözött Váradra**, *Debrecino migravit Varadinum.*

XII.

Aliorum oppidorum nomina propria per ablativum in **ra**, **re** *motum ad locum; in* **an**, **en**, **on**, **ön**, *quietem in loco; in* **rol**, **ről**, *motum de loco significant, ut:* **Caſsára ment**, *Cassoviam ivit.* **Viſſa megyec Szentzre**, *redeo Szencinum.* **Tordán lakic**, *Tordae habitat.* **Váradon ſületett**, *Varadini natus est.* **Göntzön neveltetett fel**, *Göncini educatus est.* **Szentzen lettem ez világra**, *Szencini editus sum in hanc lucem.* **Caſsárol jött Marpurgumba**, *Cassovia venit Marpurgum.* **Peſtről megyen Vátzra**, *Pesto it Vacium.*

XIII.

Quaedam propria oppidorum nomina indifferenter usurpantur utrisque ablativis, in **ba**, **be**, *et* **ra**, **re**; *in* **bán**, **ben**, *et* **án**, **on**, **en**; *in* **rol**, **ről**, *et* **ból**, **ből**, *ut:* **Budába**, *vel* **Budára megyec**, *Budam proficiscor.* **Budában** *vel* **Budán laknac**, *Budae habitant.* **Budából** *vel* **Budárol jönec**, *Buda veniunt.* **Győrre** *vel* **Győrbe kéſülöc**, *Jaurinum iter paro.* **Peſtben** *vel* **Peſten ſü-**

letőtt, *Pesti natus, a, est.* Győrből *vel* Győrről jőttünc, *Javarino venimus.*

XIV.

Pleraque autem oppidorum motum per locum significant ablativo in án, on, őn, en, in, *ut:*

Canifán	ment által	*Canisa*	*transivit.*
Szikßón		*Szikszovia*	
Lőczén		*Leutschovia*	
Kőrmőndőn		*Körmöndino*	
Szepſin		*Szepsino*	

Sunt et alia quaedam oppidorum nomina, quae praeter varios illos ablativos solo accusativo casu significant quietem in loco et motum per locum, ut: Szakmárt lakic, *Szathmarini habitat.* Győrőtt ßületett, *Jaurini natus est.* Eperjeſt vőtt házat, *Eperjesini emit domum.* Tartzált eſic ſokadalom, *Tartzalini habentur nundinae.*

Berekßáßt	mentenec által	*Berekszászio*	*iter fecerunt.*
Győngyőſt		*Gyöngyösino*	
Terebeſt		*Terebesio*	
Takſont		*Taxonio*	

Observatio.

Hac Syntaxi et regionum nomina propria, et quorumvis locorum appellationes verbis junguntur, ut: Németorßágba jőttem Magyarorßágbol, *in Germaniam veni ex Ungaria.* Olaßorßágban kevés Magyaroc tanulnac, *in Italia pauci Ungari student.* Az városból kimegyec az haraßtra, *ex civitate exeo in quercetum.* Házamból kertembe ſétáloc, *e domo mea in hortum meum (spatior) deambulo.* Kifutoc az mezőre,

erdőre, rétre, *excurro in campum, sylvam, pratum.* Mezőn, réten, homokon jároc, *in campo, prato, sabuleto ambulo.* Kertben, főlőben munkálkodnac, *in horto, vinea operantur.* Mezőről jőnec, *rure redeunt.* Kertből jővünc, *ex horto redimus.*

CAPVT XIII. — DE RECTIONE DVPLICATA.

Rectio duplicata est, quando una vox simul regit plures fines, qui sunt semper fere dissimiles.

I.

Ad, *dat*: küld, *mittit:* hágy, *relinquit: et quaedam alia cognatae significationis verba dativum regunt cum consequente ablativo vario, ut*: Kőnyvet adott néked ajándékon, ajándékul, ajándékba, *librum dedit tibi dono.* Szolgámat küldőm néki ſegétségére, ſegétſégül, *servum meum mitto illi subsidio, vel in auxilium.* Kőnyveimet hagyom gazdámnak zálagba *vel* zálagul, *libros meos relinquo hospiti meo pignori, vel pro pignore.*

II.

Activa quaedam accusativum regunt cum sequente ablativo in ra, re, *ut:* Tanitlac tégedet Grammaticara, *doceo te Grammaticam.* Az Ur tanittya kezeimet hadakozáſra, és az én uyjaimat az viadalra, *Ps. 144. 1. Dominus docet manus meas bellum, et digitos meos praelium.* Megtanitlac titeket az Urnac félelmére. *Psal. 34. 12. Docebo vos Domini timorem.*

III.

Secundaria verba activa regunt accusativum cum consequente ablativo in val *et* vel, *ut:* Megláttatom ſebeimet az orvoſſal, *faciam ut videat vulnera mea*

medicus. Megſepretem házamat ſolgámmal, *purgare faciam domum meam per servum; vel: jubeo ut verrat domum meam servus meus.*

IV.

Cognationis et affinitatis nomina possessiva dativum regunt, ut: Rokonom nékem Demeter, *cognatus mihi (est) Demetrius.* Néked ſógorod az Péter, *tibi affinis (est) Petrus.* Attyafia néki az Kelemen, *frater ipsi est Clemens.*

V.

Verba debendi dativum personae regunt cum sequente ablativo in val, vel, *ut:* Adós nékem tiz forintval, *debet mihi 10 florenos.* Tartozic Iſtvánnac negyven pénzel, *debet Stephano 40 nummos.*

De convenientia et rectione duplicata casus Mutativi Ungarici.

I.

Verba haec: téßen, *facit:* léßen, *erit, fit:* változic, *mutatur, Mutativum regunt, consequentibus casibus diversis, ut:* Bévőlkődővè téßen téged az Ur minden jóval. *Deut. 18. Abundantem faciet te Dominus omni bono.* Ő téßen téged fővè nem farkà, *ipse faciet te in caput non in caudam.* Kiczoda tőtt engemet biróvà vagy oßtóvá. *Luc. 12. 14. Quis fecit me judicem vel partitorem.* Hamuvà léßen az mi teſtünc, *Sap. 2. v. 3. Cinis erit corpus nostrum.* Szükőlkődővè tétettél az Urtol, *egenus factus es a Domino.* Az Iſtentől tetetőtt Urrà és Chriſtuſsà. *Act. 2. 36. A Deo factus est in Dominum et in Christum.* Semmivè léßen ez világnac diczősége, *in nihilum abibit mundi gloria.*

Kigyóvà változic az Moſes veßßeje, *in serpentem mutatur Mosis virga.* **Chriſtus az vizet borrà változtattya**, *Christus aquam in vinum convertit.*

II.

Adjectivum participiale additur permutativo cum consequente nomine cujusvis speciei et qualitatis, ex qua in aliam speciem et qualitatem facta est mutatio, ut: **Teſtè lőtt Ige**, *verbum caro factum.* **Kigyóvà változott veßßő**, *in serpentem conversa virga.* **Az borrà változott vizet megkoſtollya**, *in vinum mutatam aquam gustat.* **Az vérrè változott vizeket nem ihattyác**, *in sanguinem conversas aquas bibere non possunt.* **Széppè változott**, *pulcher, a, um, factus, a, est.* **Ruttà lőtt**, *urpis, e, factus, a, um, es t.*

De rectione Elliptica.

Elliptica oratio rara est apud Ungaros, elisiones tantum fiunt interdum certarum vocularum et syllabarum, idque in contracta et ligata oratione, ut:

Nem t'om minec hijác, *nescio quomodo vocetur, pro* **Nem tudom**, *non scio.*

Iſten'gyónap, *pro* **Iſten adgyon jó napot**, *Deus det bonum diem, scilicet* **néked, néktec**, *tibi, vobis.*

Fogadgy' Iſten, *pro* **fogadgya Iſten**, *suscipiat Deus vel acceptet: ut annuat scilicet voto, votis, tuo, vestris.*

Singularis.		Pluralis.	
Mettßen	**mit téßen** *quid*	**mettßenec**	**mit téßnec**
mettßeß *pro*	**mit téßeß** *face-*	**mettßetec** *pro*	**mit téßtec**
mettßec	**mit téßec** *ret.*	**mettßünc**	**mit téßünc.**

Et haec plerumque Ablativum regunt in **val** *et* **vel**, *ut:* **Mettßen az pennával?** *quid faceret cum*

penna? Mettßünk az vendéggel? *quid faceremus cum conviva?*

Sequentia vero, haec: Medgyen, medgyeß, medgyec, *et plur.* medgyenec, medgyetec, medgyünc? *pro* mit tegyen, *quid faciat?* Mit tegyenec? *quid faciant? Dativum requirunt, ut:* Medgyen néki? *quid faciat ipsi.* Medgyünk néki hogyha David Uratoc? *Verba Nabalis: Quid tum, si David Dominus vester est?*

De Distinctione.

Distinctiones eaedem hic sunt, quae Latinorum:

Colon, quod notatur duobus punctis, ita :

Periodus notatur vnico puncto, ita . Et initio habet literam majusculam.

Comma notatur virgula curua, sic ,

Parenthesis signatur ita ()

Signum interrogationis est ?

Exlamationis !

FINIS.

LECTORI CHRISTIANO S.

Quum alioqui vacaturae essent hae paginae, placuit quaedam Fidei nostrae capita hic apponere cum Latina eorum versione: in quibus Linguae Ungaricae studiosus Lector, Praeceptionum Grammaticarum possit periculum facere et eas ad usum accommodare.

Az Urnac Imátsága.

Matt. 6. v. 9.

Mi Atyánc ki vagy az mennyekben, ßentelteſſéc meg a te neved: jöjön az te orßágod: légyen meg a

te akaratod, mint az mennyben, ugy itt ez földönis. Az mi mindennapi kenyerünket add meg nékünc ma: és boczáſd meg minékünc az mi vétkeinket, miképpen miis megboczátunc azoknac, az kic mi ellenünc vétkeztenec. És ne vigy minket az kiſértetbe, de ßabadits meg minket az gonoßtól. Mert tiéd az orßág, az hatalom, és a diczőſég, mind őrőckė, Amen.

Ágazati az Hitnek.

Hißec egy Iſtenbe, mindenható Atyába, mennynec és földnec teremtőibe: és Jeſus Chriſtusba, ő egyßülőtt Fiába, mi Urunkba: ki fogantatéc ßent Lélektől, ßületéc ßüz Mariától: Kinzatéc Poncius Pilatuſnac alatta, meghala és eltemettetéc: ßálla poklokra: harmad napon főltámada az halottac kőzül: főlméne mennyekbe, ül az mindenható Atya Iſtennec jobkeze felől: Onnan léßen eljővendő itélni eleveneket és hóltakat. Hißec ßent Lélekbe: hißec egy kőzönſéges Kereßtyén anyaßent Egyházat, ßenteknec eggyeſſégét, büneinknec megboczánattyát, teſtnec főltámadáſát, és az őrőc életet, Amen.

Az tiz Paranczolat.

Exod. 20. Deut. 5.

És az Iſten ßólà mindezeket az igéket, mondván: *Elsö Paranczolat.* Halgaſd meg Izraël: Én vagyoc az te Urad Iſtened, ki tégedet kihoztalac az Egyptomnac földéből, az ßolgálatnac házából. Ne legyenec tenéked én előttem idegen Iſtenid.

Másodic. Ne czinálly magadnac faragott képet, és ſemmi haſonlatoſságot azoknac formájára, mellyec oda fel az égben vadnac, ſe azoknac formájára, mel-

lyec az földön itt alatt vadnac, ſe azoknac, mellyec az vizben föld alatt vadnac. Ne hajolly meg azoc előtt, és ne tiſtellyed azokat: mert én vagyoc az te Urad Iſtened, erős boſſuálló, ki megbüntetem az atyáknac vétkeket az fiakban, harmad és negyed iziglen. azokban az kic gyülölnec engemet. És irgalmaſságot czelekeſem ezeriglen, azokkal a kic engemet ſeretnec, és megtarttyác az én paranczolatimat.

Harmadic. Az te Uradnac Iſtenednec nevét hijába ne vegyed: mert nem hadgya az Ur büntetéſnélkül azt, az ki az ő nevét hijába véſi.

Negyedic. Megemlekezzél az Szombatrol, hogy azt megſentellyed: hat napon munkálkodgyál, és minden dolgodat elvégezzed: Heted napon az te Uradnac Iſtenednec Szombattya vagyon. Semmi dolgot ne tégy ſe te, ſe fiad, ſe leányod: ſe ſólgád, ſe ſólgálóleányod: és ſemmi barmod, ſe az te jövevényed, melly a te kapuid közt vagyon. Mert hat napon teremté az Ur az mennyet és az földet, a tengert, és mind azokban való állatokat: és megnyúgovéc heted napon: Azért megáldá az Ur az ſombatot, és megſentelé azt.

Ötödic. Tiſtellyed az te atyádat és a te anyádat, hogy hoſſú ideig élly az földön, mellyet az te Urad Iſtened ád tenéked.

Hatodic. Ne ölly.

Hetedic. Ne paráználkodgyál.

Nyoltzadic. Ne orozz.

Kilentzedic. Ne mondgy az te felebarátod ellen hamis tanúságot.

Tizedic. Ne kivánnyad az te felebarátodnac házát: ne kivánnyad az te felebarátodnac feleſégét, ſe

ſólgáját, ſe ſolgálóleányát, ſe ökrét, ſe ſamárát, és ſemminemü marháját.

Psal. LXXXI. vers. 14. 15.

O ha az én népem halgatott vólna engemet, és az Izraël az én utaimban járt vólna:

Az ő ellenſégeket hirtelenséggel megaláztam vólna, és azoc ellen forditottam vólna az én kezemet.

IV.

GELEJI KATONA ISTVÁN

MAGYAR GRAMMATIKÁJA.

1645.

MAGYAR
GRAMATIKATSKA

A'vagy az igaz magyar irasban és ſzollásban kévántató néhány ſzükſéges Observatiok, mellyeket irogatáſi, és elmélkedéſi kőzőtt, egyſzer másſzor eſzében ſzedegetett, meg-jegyzegetett, és Magyar munkájiban, főbb-képpen a Titkok-Titkaban, kővetett-is, és egy-ként a' maga iráſának, és ſzolláſának mentſégére, s' más-ként pedig a' Magyarſágon kapdoſó elmés iffjuſágnak oktattatáſára, kibotsátott, GELEJI KATONA ISTVÁN, Erdélyi Orthodoxus Pűſpők, és egygyik Fejir-vári Lelki-Paſztor. Kinyomtattatott Gyula-Fejir-Váratt A. D. M. CD. (azaz DC)XLV.

A' KEGYES OLVASOKHOZ.

A' Magyar nyelv egy az Orientalis lingvák kőzzűl, melly megtetſzik mind e'ből, hogy az igen kivált-képpen valo, és ſemmi egyéb nyelvekvel, az egy Sidon kűvől, (hogy tudjam) rokonſága nintsen (ſzollok a' tiſztán Magyar ſzókrol) hanem mind azok kőzzűl magának kűlőn vált; mind továbbá e'ből, hogy ő néki tulajdon ſaját régi bőtűi vagynak, mellyeknek ſem a' Sido, sem a' Gőrög, ſem pedig a' Deák bőtűkvel ſemmi haſonlatoſságok nintsen; s'

mind végezetre e'ből, hogy az önnön betűivel jobbtol, mint egyéb Nap-keleti nyelvek, balra irattatik. De a' mint egyéb nyelvekben, tsaknem minden ſzáz eſztendőnként nagy változás ſzokott eſni: ugy a' Magyar-is e'nyi üdők alatt, ugy mint a' Babylon tornyának éppittetéſétől fogva, mind az iráſnak, s' mind a' ſzolláſnak modjában, nem kitsiny változáſt ſzenyvedett, ugy mint melly immár a maga tulajdon betűit el-hagyván, idegen Deak betükvel irattatik, s' azon-is pedig felette kűlömbözőjűl, és vétkeſűl. Mert inkább mindenek a'nak irattatáſában tsak a' pronuntiatiot, a' ki-mondatáſnak ſonuſſát, a' mint a' ſzók a'ban eſnek, követik, s' azoknak pedig gyűkereiket, eredetiket, és terméſzetiket tsak nem-is viſgálják, s' innen vagyon, hogy tsak nem menyi Magyar vagyon, meg a'nyi modon ir. A ſzollásban-is ſok rut illetlenſégek vagynak, mellyek-is ez okbol ſzármaztak, hogy ſenki a' ſzóknak tulajdonſágikat fel nem keresi, ſem azokat a' több nyelvekhez, és ezen nyelvbéli haſonlo ſzolláſokhoz, nem alkalmaztatja, hanem tsak kiki a' mint tsetsemő korában ſzollni tanult, őreg-korában-is ugy ſzoll; melly miatt ez az ékes, és bőlts nyelv igen meg-otrombúlt, és elparaſztúlt.

Ez fogyatkozáſokat anyai nyelvűnkben ſzomoruvan látván, ügyekeztem én-is rajta egy-néhányakval egygyűtt (kik-is a'ban régulta munkálkodtanak, s' moſt-is munkálkodnak) hogy azt valamenyivel jobbadtskán excolálnám, és tsinogatnám, fel-kereſvén benne mind az iráſnak, s' mind a' ſzolláſnak igaz őſzinte valo modját, s' nem-is haſzontalan ügyekezetvel, Iſtennek-hálá. Mert a' ſzoknak, és dolgoknak nem tsak hejokat koczogatván, hanem ugyan béleke-is bé-hatván, azoknak mind le-irattatáſoknak, s'

mind ki-mondattatáſoknak nem tsak ſzokáſi, hanem ugyan terméſzeti, modjokat-is (az én itéletetském ſzerént) alkalmaſint fel-találtam, és a' ſzerént ez kis munkátskámot-is irtam.

Hogy azért a kegyes Olvaſok, mint valami tanátstalan ujjitásban, első belé-tekéntéſvel meg ne ůtközzőnek, és belőle valami rágalmazáſra valo okot ne vegyenek, tetſzék e' néhány obſervatiotskákat ide a' kőnyv végére ragaſztanom, mellyeket hogy ha az indulatoktol ůres elmével jol meg-ſzelelgetik, eſzekben vehetik, hogy ez nem valami idegen ujjitás, hanem tsak a' vétſéges ſzokáſtol el-temetődőtt irás és ſzolláſ-béli terméſzeti módnak, és oknak ki-kereſtetéſe.

Mind-azon-által a kiknek nem tetſzik, kőnyű el-lenniek nála nélkůl, tsak az én iráſomban ne gántslodjonak, mellyvel-is én nem igen ſokat gondolok. Legyetek jo egeſségben.

I.

AZ IGAZ MAGYAR IRASNAK

Modja felől valo egy-néhány legválogattattabb Observatiotskák.

I. A' *tsitsegés* a' Magyar ſzóvban vagy *ts*-vel, vagy *ds*-vel, vagy pedig *gyſ*-vel eſik. *Ts*-vel; mint: *Kétſég, reſtſég, követség, temetſég: barátſág, mulatſág, parafztság* etc. *Ds*-vel; mint: *Imádſág, ſzabadſág, bolondſág. Gyſ*-vel, mint: *Lágyſág, nagyſág, egyſég, négyſég. Cs*-vel igen ritkán; mert talám tiz ſzók a' Magyar nyelvben alig találtathatnak, a' mellyekben *c* után *ſ* kővetkeznék, hanem ha valami tsinált szokban, mint:

Malacſág, *paducſág*, *káburc-ſár*, *nyolc-ſakok*, *kilenc ſaruk*, vagy valami e' félékben. A' *Ch* a Magyar ſzótol idegen, a Franczuz nyelvben ha *pronun*cialtatik az tsamtsogva, de a' Magyarban nem, hanem ugy, mint a' *k*, mint: *Chaldaeus*, *Chriſtus*. A' ſzerént a' Deákban-is a' *charitas*, *charta*, etc. *tsaritáſ*nak, és *tsartá*nak *pronunci*altatnék; mellyet ki nem nevetne? A' *Cz*-is pedig tsak ugy *pronunci*alodik, mint a' *simplex c*, hanem még-is lágyitáſnak okáért adatik melléje a' *z*, hogy ugy ne *pronunti*áltaſſék, mint a' *ch*, mint: *Malacz*, *taklácz*, *kemencze*, *czél*, *aczél*, *czégér*, *pokrocz*, *paducz*, etc.

II. Néhol a' *t* megkettőztettetik a' ſzónak *the*maja ſzerént, mint: *Eſettſég*, *veſzettſég*, *vásottſág*, *romlottſág*, etc. Néhol pedig *dts*-vel-is iratik, mint: *Fáradtſág*, *szakadtſág*, *maradtſág*, *rothadtság* etc. *per ſyncopen*, *pro*, *fáradottſág*, *ſzakadottſág*, *maradottſág*, *rothadottſág*. Néhol végezetre *tss*-vel-is, mint: *Átsſág*, *takátsſág*, *ſzakátsſág* etc.

III A' melly *concretum z*-ben, vagy *ſz*-ben végezödik, az *abſtractum*ját-is ugy kell ki-irni. Mint: *gaz*, *gazſág*; *igaz*, *igazſág*; *ſzáraz*, *ſzárazſág*; *gonoſz*, *gonoſzſág*; *ravaſz*, *ravaſzſág*; *madaráſz*, *madaráſzſág*; *révéſz*, *révéſzſég*; *kertéſz*, *kertéſzſég*; *kéſz*, *kéſzſég*; *egéſz*, *egéſzſég*, etc.

IV. A' *secunda persona* a' *verbum*ban a' *primá*nak, és *tertiá*nak *d*, *s*, vagy *t* bötüjét meg-tartván *ſz*-vel töltetik-ki. Mint: *Adok*, *ád*, *adſz*; *maradok*, *marad*, *maradſz*; *tudok*, *tud*, *tudſz*. Sic: *hazud*, *hazudſz* etc. *Áſok*, *ásſz*, *ás*; *véſek*, *vésſz*, *vés*. Item: *bátorit*, *bátoritſz*; *borit*, *boritſz*, pro *bátoritaſz*, *boritaſz*. Sic etiam *adhatſz*, *maradhatſz*, *tudhatſz*, *hazudhatſz*, *bátorithatſz*, *ꝙorithatſz*. Ha pedig a' *perſoná*ban *ſz* vagyon, az *ſz*

a' *secundá*ban *duplica*ltatik, mint: *Vadáſzok*, *vadáſzſz*; *haláſzok*, *haláſzſz*, etc. Ezeket igy kell irni: *Játzom*, *játzik*, nem *jáczik*, *á játék*; *követzem*, *á követ*; *kéretzem*, *á kéret*; *övetzem*, *ab övet*. Ezeket pedig igy: *Rugodzik*, *á rugodás*, *kérődzik á kérődés* etc.

V. Az *y*-val, *j*, vagy *i* helyett nem kell viszáélni; mert az *y vocalis*, és tsak szintén a *ſyllaba*knak meg-lágyittatásokra valo a Magyar szokban. Mint: *egy*, *igy*, *ugy*, *amugy*; *lágy*, *légy*, *bánya*, *arany*, *Király*, *ſzemély*, *atya*, *bátya* etc. és ez okon ſoha a' ſzó eleiben nem tétethetik, hanem mindenkor tsak kőzből, vagy utol *g*, *l*, *n*, *t*, bőtűk után. De a' *j conſonans*, és mindelől, kőzből, hátul tétethetik, a holott a' *pronuntiatio* kévánja, mint: *Juh*, *jol*, *jámbor*, *héjja*, *uj*, *háj*, *vaj*, *jaj*, etc. Az *i*-is pedig noha *vocalis*, de a' *ſyllaba*t ſoha sem *molli*alja, hanem *duplica*lja, mint: Ha ez a' ſzótska, *egy*, igy iratnék, *egi*, két *ſyllaba*s lenne; ez pedig *ártány*, ha igy iratnék: *ártáni*, három *ſyllaba*ju.

VI. A'nyira nem egy az *y* az *i*-val, hogy az *y* mellé ſok ſzokban ſzűkſégeſen, *i*-t kell tenni; mert kűlőmben ki nem mondathatnának, vagy pedig egy *ſyllaba*val kiſſebbek lennének. Mint: *Gyik*, *gyilkos*, *nyil*, *nyitok* etc. ſoha *i* nélkűl ki nem mondathatnának. Ezek pedig: *Gyogyitok*, *bizonyitok*, *tévelyitek* etc. kimondathatnának ugyan, de egy egy *ſyllaba*val mind meg-kurtittatnának, illyen formán: *Gyogytok*, *bizonytok*, *tévelytek*. Ruſnya *pſeudo-graphia* tehát, hogy igy ſzolljak a' *ſimplex i* helyett *y*-lont vetni. Mint: *Enyedy*, *Várady*, *Pétsy*, *Gőnczy*, *Váczy*. etc.

VII. A kettős *conſonan*ſok mellé-vettetett *y*, a' *pronuntiatio*hoz képeſt a' kőzſégi irásban, igazán tsak egygyes *conſonan*ſra, ugymint *j*-re vonattathatik; Mert az *l*, *n*, *t*, után ugy *pronuncia*lodik, mint az *y*.

Mint: *Vádolja, gondolja, bánja, ſzánja, mutatja, oktatja.* Mellyeket *vulgò* igy szoktak irni: *Vádollya, gondollya, szánnya, bánnya, mutattya, oktattya:* De nem igazán; mert a' *thema*ban tsak egygyes *conſonans* vagyon: *Vádolok, vádol; gondolok, gondol; bánok, bán; ſzánok, ſzán: mutatok, mutat;* s' tégy egy *j*-t, s' egy *a*-t hozzájok, s' ottan *vádolja, gondolja, bánja, ſzánja, mutatja,* léfznek. A' hol mind az által a' *thema*ban, vagy *prima perſona*ban, kettős *conſonan*ſok vagynak, ott a' tőbb *perſona*kban-is meg kell őket hagyni. Mint: *Allok, áll, álljon; hallok, hall, hallja, halljátok; vallok, vallja, vallják; ſzollok, ſzolljatok, ſzolljanak.* etc.

VIII. A' *d* után a' j a' *pronuntiatio*ban mindenkor ugy ejtődik, mint a' *gy*, de azért ugyan nem kell ugy irni. Mint: *Adja; mondja, tudja, imádja* etc. Egyébként ha mind a' *pronunciatio* ſzerént irunk, ezeket-is igy kelletik irnunk: *Hadgyárjon, adgyoſzót néki, fogd gyáromban, verd gyol-meg, eredgyámbor* etc. mert a' ki mondatáſok ugy eſik, de mind-azon-által igazán nem ugy, hanem igy iratnak: *Hagyd járjon, adj jo ſzót neki, fogd járomban, verd jol meg, eredj jámbor. Eredek, ered, eredj; védek, véd, védj.* Innen mondják: *Védj Ur Iſten!* Sőt még a' Deak nyelvben is ezek helyett: *Adjungo, adjuvo, adjuro* etc. ugy kellene irnunk: *Adgyungo, adgyuvo, adgyuro,* etc. Ezt tsak a' Deakbol lőtt ſzók is meg-mutatják, mint: *Gardianus, Gardian,* vagy *Gardján; Medienſis, Medies,* vagy *Medjes, modus, modja* etc. mellyekben mit keres a' *gy?*

IX. A' melly *verbum*oknak első *perſona*jokban *gy* vagyon, a' tőbbiben-is meg-kell tartatni. Mint: *Vagyok, vagytok, vagynak;* miként: *Vágyok, vágytok, vágynak. Hagyok, hagyſz, hagytok, hagynak, hagy-*

juk, hagyjátok, hagyják; miként: *Hágjuk, hágjátok, hágják.* Sic et: *Hányok, hányjátok, hányják.* etc. Hasonlóképpen: *Jegy, jegyzés, jegyzeni;* nem *jedzeni;* mert a' *them*aja nem *jed*, hanem *jegy*. A mint hogy ezek-is: *Hegyzeni, nagyzani,* ab *hegy*, et *nagy*. etc.

X. Az *y*-ban végeződő ſzók *tertia perſona*ra *yj*-vel *formal*tatnak. Mint: *Király, ő királyja,* vagy *királyjok; akadály, akadályja; ſzemély, ſzemélyje; bárány, bárányja; törvény, törvényje,* etc.

XI. A' *j*-et az *i*-tol igen meg kell külömböztetni, és egygyiket a máſik helyett nem kell vetni; mert a' j *conſonans*, a' mint mondám, az *i* pedig *vocalis*, és a ſzót egy *ſyllaba*val böviti. Mint: *Jámbor, jo-bor, játék, jutalom, ohajtok, ſohajtok* etc. nem: *Iámbor, iobor, iáték, iutalom, ohaitok, ſohaitok;* mivel a' ſzerént igy kellene *pronunci*alni: *I-ambor, i-o-bor, i-á-ték.* etc. Viszont ellenben a' j-t nem kell *i* helyett irni. Mint: *Tanulnj, játzanj, adnj, vennj;* mert ugy a' ſzoknak ſemmi *pronunciatio*jok nem lehetne, A' melly *ſimplex* ſzó jben végeződik, azt a' *compoſitában-is* oda kell férkeztetni. Mint: *Férj, férjfi; éj, éjfél; fürj, fürjháj.* etc.

XII. Hasonlo-képpen az *u*-val, és *v*-vel nem kell külömbözetlenül élni; mert az *u vocalis*, s' a' *ſyllabát* többiti, de a' *v conſonans*. Nem jo volna azért igy irni: *Ualaki, ualami, kőuet, jőuel, jőueuény, töruény,* etc. Mert az igy eſnék: *U-a-la-mi*, három *ſyllaba*kbol négyek lévén. Hanem igy: *Valaki, valami, kővet, jővel, jővevény* etc. Sem az *u* hellyett nem illik *v*-t irni, illyen modon: *Vr, vram, vt, vtallom* etc. hanem igy: *Ur, uram, ut, utállom* etc.

XIII. A' melly *verbum*nak, *them*ajaban *v* bőtü vagyon, a több rola ágazott *perſon*akban, és *tempu*ſokban is ott kell lennie. Mint: *Hivok, hivſz, hiv, hivunk,*

hivtok, *hivnak*, *hivja*, *hivni*. *Jővők*, *jővſz*, *jöv*, *jővünk*, *jövtök*, *jövnek*, *jövni*. *Buvok*, *buvſz*, *buv*, *buvunk*, *buvtok*, *buvnak*, *buvni*. Ezen modon: *Sivok*, *rivok*, *ſzivok*, *nevek*, *ſzővők*, *nyővők*, *óvok*, *ovom* etc. mellyeknek *infinitivu*ſok igy irattatnak: etc. *Sivni*, *rivni*, *ſzivni*, *nővni*, *ſzővni*, *nyővni*, *ovni*. Haſonlojul az *u*-ban végezödö *monoſyllabak*tol eredö *nomen*ek-is az *u*-t meg-tartják. Mint: *Hiú* (üres) *hiúſág* nem *hivſág*, vagy *hitſág*, etc. A' mint hogy a' *v*-stől jöttek is. Mint: *hiv*, vagy *hűv*, *hűvſég*, vag y *hivſég*; *bőv*, *bővſég*; *hév*, *hévſég*; *búv*, *búvlés*; *ov*, *ovſág*. etc.

XIV. A' melly egy *ſyllaba*ju ſzotskák a' *rectus caſus*ban *v*-ben vègezödnek, az *obliquus*ban, fö-képpen az *ablativus*ban, melly *cum*-val mondatik-ki, a' *v*-nek meg kell kettöztetödni. Mint: *Múv*, *műv-vel*; *buv*, *buv-val*; *enyv*, *enyv-vel*; *könyv*, *könyv-vel*; *név*, *név-vel*; *lév*, *lév-vel*; *rév*, *rév-vel*; *ſziv*, *ſziv-vel*; *ov*, *ov-val*; *hév*, *hév-vel*; etc.

XV. Az *az*nak *ez*nek *caſu*ſiban a' *conſonan*ſokat nem ſzükſég meg-kettöztetni, hanem tsak a' *z*-t kell ſzepben eſéſnek okáért *eli*dalni, a'nak jelenſégére egy *lenis ſpiritu*ſt vetvén az *a*-nak, vagy *e*-nek feliben, illyen képpen: *A'ban e'ben*; *a'bol*, *e'ből*; *a'nak*, *e'nek*; *a'ra*, *e're*; *a'tol*, *e'től*: *pro azban*, *ezben*; *azbol*, *ezből*; *aznak*, *eznek*; *azra*, *ezre*; *aztol*, *eztől* etc. Ha *ab*, vagy *eb*, *an*, vagy *en*; *ar*, vagy *er*; *at*, vagy *et*, volna a' *them*aja, ugy kellene irni: *Abban*, *ebben*; *annak*, *ennek*; *arra*, *erre*; *attol*, *ettől*. Mint: *Bab*, *babban*; *eb*, *ebben*; *vereb*, *verebben*; etc. Ide hozd az *amazt* és *imezt*-is, mellyeknek több *caſu*ſi-is haſonlo-képpen iratnak: *Ama'ban*, *ime'ben*; *ama'nak*, *ime'nek*; *ama'ra*, *imé're*. Merr a' *z*, még ha az utánna következö ſzó *conſonan*ſon kezdetik-is, *elida*ltatik, mint: *A' föld*, *a' tenger*, *a' kö* etc, de azért ugyan nem iratik igy: *Afföld*,

attenger, akkó etc. Az eznek *accuſativus ſingulariſa* nem eſzeſen iratik *eſztnek*; mert az, az *eſztől* jövki, de az *eztől*, *ezt. Adj eſzt*, vagy *eſzeſſéget*, *néki: Addmeg ezt a' jot nékünk.*

XVI. Az *zok*ban, vagy *zek*ben határozodo *verbum*oknak máſodik *perſona*jokhoz *ſz*-t kell tenni, a' harmadiktol pedig az *Imperativi praeſens*, kettős *z*vel külömböztetikmeg. Mint: *Irgalmazok*, *irgalmazſz*, *irgalmaz*, *irgalmazz; kegyelmezek*, *kegyelmezſz*, *kegyelmez*, *kegyelmezz. Irgalmaz*, *kegyelmez ő*, *irgalmazz*, *kegyelmezz te.* Igy ezekis: *Hozok*, *hozſz*, *hoz*, *hozz; főzők*, *főzſz*, *főzz.* etc. A' *fok*ban, és *tok*ban végezödőknek *imperativu*ſok pedig *ſs*ben mégyen ki. Mint: *Afok*, *ásſz*, *ás*, *áſs; Adatok*, *adaſs; hozatok*, *hozaſs*, *halgatok*, *halgaſs.* etc.

XVII. Az *ablativu*ſok, mellyek mellè *praepoſitio cum* tétetik, igazán *val*ban, vagy *vel*ben mennek ki, s' nem pedig az utolſó *conſonan*ſoknak megkettőztetéſekvel. Mint: *Cum Abrahamo*, *cum Iſaaco*, *Jacobo* etc. *Abrahamval*, *Iſaákval*, *Jákobval.* Nem: *Abrahammal*, *Iſaákkal*, *Jákobbal.* Ezen modon: *Allatval*, *akaratval*, *tudományval; Iſtenvel*, *embervel*, *tselekedetvel*, *értelemvel*, *törvényvel ſzemélyvel; azval*, *ezvel* bőtűſon kiirva; vagy *a'zal*, *e'zel;* vagy pedig *a'val*, *e'vel*, *contractè.* Azok pedig az *ablativu*ſok, a' mellyek *cum praepoſitione ab* mondatnakki, *tol*ban, vagy *től*ben, s' nem pedig *tul*ban, vagy *túl*ben, mennek igazábban ki. Mint: *Ab illo*, *à domo* etc. *A'tol*, *a' háztol*, *a' hidtol* etc. Nem: *a'tul*, *a' háztul*, *a' hidtul.* Viſzont: *Az Iſtentől*, *a' ſzentről*, *az embertől*, *a' tűztől*, *viztől*, *földtől*, *s' nem: Iſtentúl*, *ſzent-túl*, *embertúl*, *tűztúl.* etc. A' mellyek végezetre *in*val mondatnakki, *ban*, vagy *ben* végezödnek. Mint: *Galambban*, *gombban*, *külömbben*,

épben, *képben*, *ſzépben*. etc. Noha a' melly *ablativu*ſok *motum ad locum* jegyzenek, az *n* a' végekről *eli*daltathatik, és a'nak *defectu*ſa egy *lenis ſpiritu*ſval *ſupple*altathatik. Mint: *Német-orſzágba' indultunkba'*; *Szebenybe' mentünkbe'* etc. Illyen kűlőmbſéggvel: *Voltam Német-orſzágban*, *in loco: mentem Német-orſzágba'*, *ad locum*.

XVIII. A' *comparativus gradu*ſok a' *nomen*ben vagy két *bb*-ben mennek-ki. Mint: *Jobb*, *nagyobb*, *roſzabb*, *kiſſebb*, *bőltsebb* etc. Vagy tsak a' meg-határozo *conſonans*hoz adatott egy *b*-ben. Mint: *tudos*, *tudosb*; *okos*, *okosb*; *ékes*, *ékesb*; *ſzép*, *ſzepb* etc. Az *adverbium*ban pedig *bban*-ban, vagy *ebben*-ben. Mint: *Jobban*, *nagyobban*; *bőltsebben*, *mélyebben*. Vagy *bbul*-ban, *bbűl*-ben. Mint: *Bolondabbul*, *bőltsebbűl*. Vagy pedig *ban*-ban, *ben*-ben; mint: *bizváſtban*, *őrőmeſtben*, *éppebben*, *ſzepbbben*, etc.

XIX. Az *Imperativi praeſens verbum*oknak mikor *tertiae perſonae nome*nek, vagy *pronome*nek, mellé tétetnek, mindenkor *d*-ben kell ki-iratniok, vagy *pronuncia*ltathatnak, jol ki, vagy nem. Mint: *Tartsd*, *értsd*, *irtsd*, *ſegitsd*, *éppitsd*, *ſzépitsd*, *ſzabaditsd* etc. *Tarts-meg* engem, *tartsd-meg* őtet, vagy valakit, pro *tartsad*, *értsed*, *irtsad*, *ſegitſed*, *éppitſed*, *ſzépitſed*, *ſzabaditsad*, *per ſyncopen*. Ide tartoznak ez illyenekis, mint: *Hagyd*, *hányd*, *tegyd*, *egyd*, *vegyd*, *igyd*, *vigyd* etc. mellyekben-is mind *ſyncope* vagyon, *pro*, *hagyjad*, *hányjad*, *tegyed*, *egyed*, *vegyed*, *igyad*, *vigyed*, etc. Mint: *Hágd*, *pro hágjad*; *rakd*, *pro rakjad*; *rágd*, *pro rágjad*; *áſd*, *űſd*, *verd*; *pro áffad*, *űſſed*, *verjed* etc.

XX. A' *facultaſ*t, a'vagy tehetſéget, jegyző *verbum*okat-is *contractè* igy kell irni: *Adhatd*, *mondhatd*, *várhatd*; *ehetd*, *vehetd*, *vethetd*, *nézhetd*, *érezhetd*, *erezt-*

hetd, *őrizhetd.* etc. *Pro: Adhatod*, *mondhatod*, *várhatod*; *eheted*, *veheted*, *vetheted.* etc. Ezekhez képeſt imezeket-is igy kell irni: *Adhatdſza*, *mondhatſza*, *várhatdſza*; *ehetdſze*, *vehetdſze*, *vethetdſze*, *nézhetdſze* etc.

XXI. A' *derivativum*okban a' *primitiva*knak bőtűiket ſzükſégeſen meg kell az irásban tartani; mert a' nélkül a' külömbőző értelmű ſzók egy máſtol megnem tudnának válaſztatni. Mint: *Halhatatlan*, *ab halok*; *hallhatatlan*, *ab hallok*; *oldhatatlan*, *ab oldok*; *olthatatlan*, *ab oltok*; *feddhetetlen*, *à feddek.* Nem *fegyhetetlen*, vagy, *fetyhetetlen*, mellyek semmit sem jegyeznek; mert nintsen *fegyek*, ſem *fetyek*; *fogadta*, *à fogadok*; *fogatta*, *à fogatok*, etc.

XXII. A' *compoſitum*okban a' *ſimplex*eket az irásban, egy *lineá*tskával kell megſzaggatni. Mint: *Mind-nyájjan*, *pro mind-nyájjaſtol*, ſeregeſtől; *mind-járt*, *mind-járáſt*; az az, mind-járva, vagy, menéſt, menve; nem fekvéſt, üllve, vagy állva; *Anya-ſzent-egy-ház*, tsudállatos ſzép terhes Magyar ſzó, mellynél ſzebb nem lehet; *ki-vált képpen*: az az, máſok kőzzül ki-vált-modon: Nem *kivály-képpen*, vagy *kiválképpen*. *Comparativè*, *ki-váltabb-képpen*. *Egyſzer-s'-mind*; *mind-azon-által*; *ellen-vetés*, *ſzánt-ſzándék*; *kőny-hullatás*, *térd-hajtás*, *gond-viſelés*, *hálá-adás*, *ſok-adalom*, *per-patvar.* etc. Igy ezek-is: *Meg-adom*, *fel-megyek*, *bétellyeſitem*, *ki-mondom*, *által-ſzőgezem*, *belé-útőm*, *kőrnyúl-metſzem*, *kőrnyúl-kőtőm*, *alá-hozom* etc.

XXIII. A' *g* a' Magyar nyelvben valahol *y* nélkül iratik, mind *durè pronuncial*tatik, és nem ſzükſéges *h*-nak lenni mellette. Mint: *Mag*, *magas*, *magzat*, *világ*, *pedig* etc. Nem: *Magh*, *maghas*, *maghzat*, *világh*, *pedigh* etc. Az *egy*nek ki-irattatáſában-is, az én itéletem ſzerént, a' *d* nem kévántatik, igy: *Edgy*,

hanem elég igy irni: *Egy, egynek, egytől* etc. Ha pedig a' *pronunciatio*hoz képett az *accuſativus*ban, a' *ſimplex gy* nem láttatnék elégſégeſnek lennie, *duplicalt*aſſék, e'képpen: *egygyet.* Azt hiſzem magok-is, a' kik azt az iráſt kővetik, ezeket a ſzokat: *Egyedűl, egyetemben,* nem irjak igy: *Edgyedűl, edgyetemben,* a' mint hogy a' *pronunciatio* ſem kévánja, tehát a' *d* amazokban ſem kellene ſemmire.

XXIV. Az *accentu*ſok a' Magyar nyelvben olly ſzűkſégeſek, hogy azok nélkűl ſok azon bőtűkből állo ſzok értelemvel egy-máſtol meg nem kűlőmbőztethetnének, s' *pronunciatio*jok-is igen kétſéges lenne, minéművek imezek: *Számára, ſzamára; vágy, vagy; ágy, agy; vár, var; váras, varas; véres, verés; mérték, merték; kémény, kemény; félénk, felénk; kápa, kapa; fenyiték, fenyitek; kért, kert; kérek, kerek; kérés, keres; kévés, kevés; rétek, retek; félelem, felelem; ſzántók, ſzántok; aratók, aratok,* és tőbb ſzámtalan ſok e' fèlék. Az *accentu*ſok kőzőtt-is felette ſzűkſéges volna az *acutu*ſokat a' *gravi*ſoktol, fő-képpen az *e vocalis* felett, meg-kűlőmbőztetni; mert a'nak a' Magyar nyelvben, mint ſzintén a' Gőrőgben, nagy *uſu*ſa vagyon, mint ſokak helyett ezekből a' ſzotskákbol meg-tetſzik: *èg, ardet, ég, coelum; èl, vivit, él, acies; fèl, metuit, fél medius; èr, valet, ér, vena* etc. Mellyeket magam ſem *diftingv*alhattam, nem lévén *graviſos e*k, hanem tsak *acutu*ſokval kellett mindeniket *ſignal*nom. Ezt a' ſzót: *Emlekezet,* a' Fel-főldiek igy ſzokták *pronuncial*ni: *Emlékezet;* mellyről őket mind-járt meg-iſmérhetni, mint az Effraimitakat a' *Sibolet*hről.

XXV. Az *és* gyakorlatoſſágval *contractè* iratik a' ſzoknak elein, tsak *s* vel, az *e*-nek *eliſio*ja egy viſza-fordult *c*-vel *compenſa*ltatván, igy: *s', pro és,* s'

nem pedig igy: *s-*; mert az *e* nem hátul, hanem elől, lopatik-el, hogy igy ſzolljak. A' ßó végin pedig *is*-vé változik, mint: *Iſtennek-is*, *embereknek-is* etc. *Pro*, *embereknek-és*, a mint hogy a' Székelyek ugyan ugy-is *pronuncia*ljàk.

XXVI. A *vocalis*ban határozódó *interrogativum*ok a' *poſſeſsivum*oktol az iráſban ugy kűlömbőztetnek-meg, hogy amazok *i* nélkűl, imezek pedig a' nélkűl iratnak. Mint: *Atyaé? fiué? annyaé? báttyaé? Patérne? Filiúsne? matérne? patérne?* etc. *Atyájé*, *fiujé*, *annyájé*, *báttyájé*. *Patris*, *Filij*, *matris*, *fratris*. Sic et *kijé? övéjé? Cujus? Ejusne?* A' tőbb ſzókban pedig, a' mellyek *conſonans*ban végeződnek, az *interrogativum*ok, egy *linea*tskával jegyeztetnek-meg. Mint *Iſten*, *Iſtené*, *Iſtené-é?* *ember*, *emberé*, *ember-é?* etc.

XXVII. Sok *verbum*oknak, nevezet ſzerént a' *praeteritum perfectum*oknak, *tertia perſonai*knak végeken ſzűkſégeſen meg kell a' *t*-knek kettőztetniek, egyéb-ként tsak *nomen*eket jegyzenének. Mint: *Szeretett*, *tselekedett*, *végezett*, etc. Mert a, *ſzeretet*, *tselekedet*, *végezet*, *nomen*ek. Ugy a tőbbiben-is inkább mind. Mint: *Adott*, *tanitott*, *olvaſott*, *halgatott* etc. Azon modon iratnak imez aprolékos ſzotskák-is: *Holott*, *ott*, *itt*, *amott*, *alatt*, *előtt* etc. kőzből-is ßám nélkűl valo ſok helyeken, a' hol a' *pronunciatio* kévánja, a' *conſonan*ſok *duplic*altatnak. Mint: *Eppitek*, *ujjitok*, *beſzéllek*, *békéllek* etc.

XXVIII. Az *ly*-nak, *ny*-nak, és *ty*-nak némelly ſzokban a' *ſonu*ſnak eſéſe ſzerént meg-kell kettőztetnie. Mint: *Melyly*, *némelyly*, *Melylyeſztek*, *ſelylyeſztek*; *menynyek*, *menynyekben*. Nem *menyégben*, mint paraßtul irják, *atytyok*, *bátytyok* etc. Mind-az-ál-

tal az első helyen az *y* el-is hagyathatik, és tsak *ſimplex*, *l*, *n*, *t*, irathatik. Mint: *Melly*, *némelly* etc. *mennyek*, *mennyekben*; *attyok*, *báttyok*, a' mint magam-is e' kedig éltem véle.

XXIX. Az immár Magyarvá lőtt Sido, Gőrőg, és Deák ſzókat Magyar modon kell irni. Mint: *Farao*, *Joſef*, *Effraim*; *Profeta*, *Ekkleſia*; *predikacio*, *penitencia*, *templom* etc.

XXX. Némelly aprolék ſzotskákat a' végeken meg-kettőztetett azon *conſonan*ſok kűlőmbőztetik egy máſtol meg. Mint: *Ar*, *árr*; *var*, *varr*; *ág*, *agg*; *mák*, *makk*; *orr*, *orv*; *azon*, *azonn*; *ezen*, *ezenn*; *mély*, *melly*; *fen*, *fenn*; *kél*, *kell*; *hal*, *hall*. etc.

XXXI. Mélto a' hazáktol vétetett nevezetekben-is ez meg-tartatáſra, hogy a' melly helyek *j*-ben végeződnek, az a'tol jővt nevezetekben is a' *j*-t oda kell irni. Mint: *Tokaj*, *Tokaji*; *Bakaj*, *Bakaji*; *Halmaj*, *Halmaji*. *Sic et*: *Gelej*, *Geleji*. Nem: *Tokai*, *Bakai*, *Halmai*, *Gelei*; mert a'képpen ugy kellene irni, ha azoknak a' helyeknek *Toka*, *Baka*, *Halma*, *Gele* volna nevek. Mint: *Déva*, *Dévai*; *Léva*, *Lévai*; *Torda*, *Tordai* etc.

XXXII. A' *t* mellé a' *h* t a' Magyarban tsak ott kell irni, a' hol a' Sidoban, Gőrőgben, vagy Deákban, a' honnan az eredett, *th*-val vagyon irva. Mint: *Thamár*, *Thamas*, *Theſſalonika*, *mentha*. etc. De a' hol azokban a' nyelvekben ſimplex *t* vagyon, a' Magyarban-is tsak azt kell-vetni. Mint: *Erſebet*, *ſzombat*, *Marton*, etc. Szükſégtelenűl tékozolják tehát nagy ſokak a' *h*-t, tsak nem minden t mellé azt vetvén. Mint: *Szigethi*, *Thaſnadi*, *Thuri* (hanem ha a' *thu*ſtol jővt volna) *Gyarmathi*, *Tóth*, *Németh*, *Horváth* etc. Sőt még tsak a' kőzőnſéges ſzótskákban-is. Mint: *Thi*,

the, tharaſzk, thábor, pathak, thorma, keneth etc. Volnának tőbb ſok e'féle ſzűkſéges *obſervatio*tskák, az az, meg-tartatandóſágotskák-is, a' Magyar irásban, de moſt tőbbekvel papyroſt nem akarok tőlteni.

AZ IGAZ MAGYARÁN SZOLLÁSNAK

modja felől valo néhány leg-meg-jegyeztetendőbb

OBSERVATIOTSKÁK.

I. A magyar nyelv noha ki-vált képpen valo, és a tőbb nyelvektől kűlőmbőző tulajdonſágu, és eredetű, mind-az-által a Sidobol, Gőrőgből, Németből, Tótbol etc. ſok ſzók őgyeledtek kőzzéje. Mert a férjfi, és aſzonyi nevek inkább mind vagy Sidobol, vagy Gőrőgből, vagy pedig Deákbol *formal*tattak. A *ſubſtantivum*ok kőzzűl is ſokak eredtek a' Deák nyelvből (hogy a' Sidorol, és Gőrőgről ne ſzolljak) Minéművek imezek: *Répa, á rapa; kémény, á caminus; vigyázok, á vigilo; ſzekrény, á ſcrinium; ſegreſtye, á ſacriſtia; padimentom, á pavimentum; torony, á turris; kád, á cadus; taniſztra, á caniſtrum; fuſtély, á fuſtis; iſpotály, ab hoſpitium; caſtély, á caſtellum; palota, á palatium; paláſt, á pallium, oltár, ab altare; mód, á modus; kamora, á camera; malom, á mola; pincze, á pincerna; ſak, á ſaccus; eczet, ab acetum, kereſztyén, á Chriſtianus*, és tőbb szám nélkűl valo ſokak, hogy a' Német, és Tót ſzokat elő-ne ſámláljam. A' fűveknek, virágoknak neveik-is inkább mind Gőrőgből s' Deákbol vétettenek. Valamellyek

két *conſonan*ſokon kezdetnek, inkább mind idegen ſzók. Mint: *ſpék, ſpitz; préda, proba* etc.

II. A' *genitivus*ok, mind *ſingulari*ſok, s' mind *plurali*ſok, *pluralis numeri poſſeſſivum*okval *conjun*gáltatván, *éi*-ben mennek ki. Mint: *Emberéi*, vagy *emberekéi*, *a' vétſégek. Adjátok-meg a' Tsáſzárnak, a' mik a' Tsáſzáréi, az Iſtennek-is, a' mik az Iſtenéi. A lelkes ember nem foghatja-meg azokat, a' mellyek az Iſtennek Lelkejéi. Akár éljünk, s' akár haljunk, az Uréi vagyunk. Valamik az Atyájéi, mind azok a' Fiujéi-is*, etc.

III. Mikor tőbbeknek ſokak tulajdonittatnak, a' *numerus pluralis*ban *ik*-ban mondatnak igazán ki. Mint: *A' ſzűléknek kegyeſen kell nevelniek az ő gyermekiket, fiaikat, leányikat.* Nem: *gyermekeket, fijokat, leányjokat;* mert az úgy mondatnék, ha egynéhány ſűléknek tsak egy gyermekek, fijok, vagy leányjok volna. Deakul igy kűlőmbőztetnek meg: *Parentes filium ſuum: A' ſzűlék az ő fijokat.* Es: *Parentes filios ſuos: A' ſzűlék az ő fiaikat. Habent Moſen et Prophetas: Vagyon Moſeſek, s' vagynak Profetáik.* Nem: *Vagyon Profetájok;* mert az tsak egygyet tenne, *A' Gergeſenuſok ſzánák az ő tengerben veſzett diſznaikat*, nem: *diſznojokat;* mert az azt tenné, hogy az egéſz Gergeſenuſoknak tsak egy diſznajok veſzett légyen a' tengerben, s' voltak pedig két ezerig valok. Ha egynek ſok lovai, őkrei, juhai etc. vagynak, tehát: *ő lovai, őkrei, juhai*, de ha tőbbeknek tőbbek, tehát igy mondatnak: *ő lovaik, őkreik, juhaik* etc. Ha ezt igy kell mondani: *Mi lovaink, ökreink, juhaink*, etc. amazt is igy kell: *ő lovaik, őkreik, juhaik*, tsak az *n*-t hagyván el. *Miéink, övéik*, De ezt a kőzſég-is tudja; mert hallok ſokakat kőzzűlők igy ſollani.

IV. A' *paſsiva vox*okat az *activa*ktol felette ſzükſéges meg-kűlömböztetni; mert egyéb-ként az értelem nem tsak difztelen, hanem ellenkező, ſőt néhánykor ugyan káromkodo-is lenne. Igy kell azért igazán ſzollni: *Az embernek teremtetéſe, meg-váltatáſa, meg-igazittatáſa, ſzenteltetéſe, ditsőittetéſe*, etc. Nem: *Az embernek teremtéſe, meg-váltáſa, meg-igazitáſa, ſzenteléſe, ditsőitéſe* etc. mintha az ember teremtett, váltott, volna; vagy teremtene, váltana, igazitana, ſzentelne, dicsőitene. Haſonlo vétkes ſzolláſok ezek-is: *Világ teremtéſétől; e' világ fundamentumának fel-vetéſétől, fogva.* Melly a'nyit téſzen, hogy a' miülta a' világ teremtett, és fundámentumot vetett. Ez illyen ſzolláſok pedig ugyan ellenkező értelmüvek-is: *Az Iſten hiveinek űldözéſek, kergetéſek, nyomorgatáſok, őldőkléſek* etc. mint ha az Iſten hivei űldőznének, kergetnének, nyomorgatnának, őldőklenének; melly az ő terméſzetekvel, és tiſztekvel, és tiſztekvel ellenkezik. Igazán azért igy kell ſzollani: *Az Iſten hiveinek űldőztetéſek, kergettetéſek, nyomorgattatáſok, őldőkőltetéſek.* Ollyan *formá*juvak, imezek-is: *A' nyavalyák meg-orvosláſa, meg-gyogyitáſa; a' tévelygéſnek meg-czáfoláſa, a' bűnőſnek meg-oſtorozáſa;* mellyek azt téſzik, hogy a' nyavalya orvoſol, gyogyit; a' tévelygés czáfolja az igazſágot, és a' bűnős oſtorozza a' bűntelent, ellenkezőjűl mint a' ſzólló akarná mondani; mert a' ſzerént igy kellene ſzollani: *A' nyavalyának meg-orvoſoltatáſa, meg-gyogyittatáſa; a' tévelygéſnek meg-czáfoltatáſa, a' bűnőſnek meg-oſtoroztatáſa.* etc. Ez illyetén ſzolláſok pedig káromkodás nélkűl ſintsenek: *Az Iſten nevének ſzidalmazáſa, káromláſa* etc. Kegyeſtelen ſzollás nyilván; mint ha az Iſten neve ſzidalmazna, káromlana valakit; holott igy kelletnék kegyeſen ſzollani: *Az*

Iſten nevének ſzidalmaztatáſa, *káromlattatáſa*. Viſzont: *Az Iſtennek imádáſa*, *ſegitſégûl-hiváſa*; mint ha az Iſten imádna, vagy hivna ſegitſégûl valakit: Holott helyeſen igy kellene mondani: *Az Iſtennek imádtatáſa*, *és ſegitſégûl-hivattatáſa*. Haſonlo alkalmatlan ſzolláſok ez illyenek-is: *A' Chriſtuſnak megtsufoláſa*, *meg-oſtorozáſa*, *meg-feſzitéſe* etc. mintha az ártatlan Chriſtus tselekedte volna mind ezeket máſval valakivel, s' nem pedig ő ſzenyvedte volna máſoktol; E'nél én a' Magyar nyelvben ſem kőzőnſégesb ſem vétkesb fogyatkozáſt egygyet nem látok.

V. Mellyek légyenek *activák*, s' mellyek *paſsivák*, azt-is jol eſzben kell venni; mert némelly ſzók *paſsiváknak* láttatván, *activák*. A' minémûvek imezek: *öltőztetés*, *költőztetés*, *büntetés*, *legeltetés* etc. mellyeket, mivel a' *t* bennek ketteſével vagyon, *paſsiváknak* itélhetne valaki, de igazſágval, és értelemvel merő *activák*; mert a' *paſsiváik*, *öltőztettetés*, *költőztettetés*, *büntettetés*, *legeltettetés*: *öltőztetem ötet*, *öltőztettetem ő tőle*, ugy a' többi is. Ide hozhatni a *válaſztottatis*, mellynek *paſsivumja válaſztatott*: *Keveſek a válaſztattak*, nem *válaſztottak*; mert az *activum*. Viſzont imez illyeténeket is: *ki-beſzéllhetetlen*, *változhatatlan*, *tanithatatlan*, *szenyvedhetetlen*, *éppithetetlen* etc. a mellyek tsak nem mindeneknek itéletek ſzerént tsupán tsupa *paſsivák*, de valoſágval, ha ugyan jol meg fontoljuk a' jegyzéſeket, merő *activák*; mert a' *ki-beſzéllhetetlen* az, a' ki valamit ki-nem beſzéllhet; a' *változhatatlan*, a' ki meg nem változhatik; a' *tanithatatlan*, a' ki nem tanithat; a' *ſzenyvedhetetlen*, a' ki nem ſzenyvedhet; az *éppithetetlen* a' ki nem éppithet, és a' *paſsivaik ki-beſzélltethetetlen*, *változtathatatlan*, *tanittathatatlan*, *ſzenyvedtethetetlen*, *éppittethetetlen*; a'

mi ki nem beſzélltethetik, meg nem változtattathatik, nem tanittathatik, ſzenyvedtethetik, éppittettethetik. Ezeket: *nyughatatlan, fáradhatatlan, szunnyadhatatlan, elégedhetetlen* etc. ſenki ſem tagadhatja *activá*knak lenni, s' ſzintén illyenek amazok.

VI. A *caſuſ*ok a *pluralis numeru*ſu ſzok után változtatják *terminatio*ikat, *ek*, vagy *ok* adatván a' *ſingulàris numerus*hoz. Mint: *Az embernek élete, eſete, nyavalyáſsága, romlottſága, s' az embereknek életek, eſetek, nyavalyáſsáyok, romlottſágok.* Diſztelen ſzollás: *Az embereknek nyavalyája, gyarloſága, romlottſága* etc. Sőt még a' *pluralis numerus*ban-is az *obliquus caſu*ſok után kűlőmben *termina*lodnak a' ſzók, mint a' *rectus* a'vagy *nominativus*, után. Mint: *Az hivek úldőztetéſe, úldőztetéſének üldöztetését,* etc. Az *hitetlenek kegyetlenkedéſe, kegyetlenkedéſének, kegyetlenkedéſét, kegyetlenkedéſétől. Az hiveknek úldőztetéſek, úldőztetéſeknek, úldőztetéſeket; az hitetleneknek kegyetlenkedéſek, kegyetlenkedéſeknek, kegyetlenkedéſeket, kegyetlenkedésektől. Az emberek el-vetemedettſége, s' az embereknek el-vetemedettſéjek.* Igy a' tőbbi-is mind.

VII. Az *infinitivu*ſok *abſoluté*, és *theticé* vétetvén *ni*-ben mennek-ki, de *reſpectivé*, és *hypotheticé*, *nie*-ben, vagy *nia*-ban *in ſingulari; niek*-ben, vagy *niok*-ban pedig *in plurali.* Mint: *Meg kell lenni, meg kell e'nek lennie; meg kell tudni, meg kell néki tudnia. In plurali* pedig: *Meg kell ezeknek lenniek; meg kell nékik ezeket tudniok.* A tőbbi haſonlo-képpen: *Meg kell ezt tselekedni, éppiteni, tsinálni, orvoſolni, abſoluté.* De *Meg kell ezt e'nek, s' enek,* vagy, *ő nékie, relativé, tselekednie, éppitenie, tsinálnia, orvoſolnia,* etc. *In plurali* pedig *tselekedniek, éppiteniek, tsinálniok, orvoſolniok.*

Igen diſztelen ſzollás volna ez: *Meg kell néki, vagy nékik, tselekedni, tsinálni* etc.

VIII. A' *paſsivum participium*oknak *praeteritum*ik *a*-ban, vagy *e*-ben mennek-ki *n* nélkûl. Mint: *Meg-vagyon irva, vagy iratva; mondva, vagy mondatva. Meg-vagyon éppúlve, vágy épittetve;* El-*vagyon kéſzúlve, vagy kéſzittetve*, etc. Nem: *irván, iratván; mondván, mondatván; éppúlvén, éppittetvén; készúlvén, kéſzittetvén;* mert azok mind *participij praeſen*ſek, még pedig némellyek, mint *irván, mondván*, etc. *activum* ok-is. Ezekhez haſonlo ama' ſzolláſ-is: *kezdettől fogva*; nem, *fogván.*

IX. Némelly *compoſitum*ok, a' vagy egybe'-tétetett tagado ſzok, egy igével mondathatnak ki, noha a' kőzſég nem él vélek. Mint: *Haſonlotlan, egyenlőtlen, egyenlőiteni*; *ſzent-telen,* ha ſzabad mondani *ſzemtelen*; *kegyeſſégtelen*, a'vagy *kegyeſtelen*, ha ſzabad mondani *kegyetlen*; *egéſztelen*, *tellyeſtelen*, a'vagy, *tellyetlen*; *ſzúléketlen, nemzéketlen, éléketlen*; *tulajdontalan* etc. Ide valok ez illyenek-is: *kényes, kénytelen*; *kijes*, *kijetlen*; *kegyes, kegyetlen*; *ékes*, *éktelen*; *képes*, *képtelen.* etc.

X. Sok *nomen verbal*ok *ek*-vel, vagy *ány*-val bőtűztethetnek ékeſen Magyarul ki, haſzintén ſzokásban nem igen vagynak-is. Mint: *Vágaték*, *akadék*, *raggaték*, *aggaték*, *ragaſzték*, *rekeſzték*, *függőlék*, *adalék*, *maradék*; *akadvány*, *ragadvány*, *maradvány*, *járovány* etc.

XI. Sokak viſzont *eny*-vel, vagy *ony*-val mondatnak diſzeſen ki. Mint: *Egevény*, *televény*, *élevény*, vagy *élékeny*, *évékeny*, *teniſzékeny*, *ſzúlékeny*, *hivékeny*, *gerjedékeny*, *ſzenvedékeny.* etc. *Fáradékony*, *ſzunnyadékony*, *ſzáradékony*, *fonnyadékony*, *hervadékony futé-*

kony, botlékony, omladékony, olvadékony. etc. A' mellyekhez ſok ſzámtalan bé-vétetett haſonlo ſzok vagynak a' Magyar nyelvben; azokhoz képeſt tehát miért nem mondattathatnának ezek, és többek-is, igy.

XII. Vagynak a' mi nyelvünkben ſok *contracta*, öſzve-vonatott, ſzok-is, a' mellyek ſzépen ki-tellyeſittethetnek. Mint: *kápoſzta, pro, kapa-hozta*; *ſar-arany, pro, ſarga arany*; *tar-varju, pro, tarka varju*; *törvény, pro, törevény*; *örvény, pro, örlődvény*; *fövény, pro, ſzövevény*; *keſzkenő, pro, kéz-kenő*; *fédel, pro, fő-fedel, hálo, pro, haláſzo*, vagy *hal-fogo*; *méſzáros, pro, méſza* (melly Totul huſt téſzen) *áros*; *feleſég, pro, feleſſég*; *mitſzen*, vagy a' mint közönſégesebben ſzollnak: *metſzen, pro, mit-téſzen*; *van, pro, vagyon*; *taplo, pro, táplálo*; *moslék, pro, moſóléh*, etc.

XIII. *Melly* és *ki* e'nyiben külömböznek, hogy a' *melly reſt*, ſzemélytelen dolgot, s' a' *ki* pedig ſzemélyt jegyez. Mint: *Az Iſten a' ki*; *az ember, a' ki*; *az Angyal, a' ki.* etc. Nem, *a' melly. A' föld, a' melly*; *a' bún, a' halál, a' melly* etc. Nem, *a' ki.* Ezeket a' mi Magyarink igen rutul ſzokták *confund*álnia, igy ſzollván: *Kit Iſten el-távoztaſſon, pro, mellyet. Az eget, a' földet, a' tengereket, kiket Iſten teremtett, pro, mellyeket. Nyilaid, kik, bűneim, kiknek*; *ſebeim meg-bűſzhődtek, ki miatt*; *bélim, kik* etc. és több e' féle diſztelenſégek; holott igazán igy kellene ſzollani: *Nyilaid, mellyek*; *bűneim, mellyeknek*; *ſebeim meg-bűſzhődtek, melly-miatt*; *béleim, mellyek* etc. Noha mind-azon-által a' *melly*, mikor *demonſtrativé* vétetik, ſzemély eleiben-is tétetik. Mint: *A' melly ember*; *a' melly Angyal* etc. de *relativé*, igazán ſoha ſem, hanem mindenkor *res* után vettetik. Mint: *A' dolog, a' melly*; *a' beſzéd, a' mellyet hallotok* etc.

XIV. A' melly Deák ſzók *ſingularis numerus* nélkûl vagynak, és tsak *pluraliter* mondatnak. Magyarul a' felôl ugyan *ſingulariter* kell mondatniok, ha tsak egyrôl vagyon a' ſzó. Mint: *Tenebrae, ſetitſég; nuptiae, menyekezô; divitiae, kazdagság; inferi, pokol.* etc. Nem: *ſetitſégek, menyekezôk, kazdagſágok, poklok;* mert ha a' Deákban a' *ſingularis numerus*ban meg fogyatkoznak, a Magyarban nem.

XV. A' *Solt* a' *dies*-tôl, fôképpen mikor mind ketten ôſzve találkoznak, ugy kell meg-kûlömbôztetni, hogy a' *Solt Nap*nak, s' a' *diest nappal*nak kell mondani. Mint: *A' Nap nappal világoſit, a' hold éjtſzaka.* Illetlen ſzollás tehát: *A' Nap a' napon téged meg nem ront*, holott igy volna illendôbb ſzollani: *Nappal tégedet a' Nap meg nem ſût.* etc.

XVI. A' *ſingularis numerus*ſokat, a' *plurali*ſoktol igen meg kell kûlömbôztetni, és az egyrôl ſzollo igéket *ſingulariter*, s' a' tôbbekrôl ſzóllokat pedig *pluraliter* kell ki-mondani. Mint: *két emberek; tizen-két Apoſtolok; hetven Tanitványok; tiz, huſz eſztendôk* etc. Nem: *két ember mégyen vala fel; a' 12 Apoſtol egyûtt lévén; a' 70 tanitványt ki-küldvén; tiz, huſz eſztendô el-mulván* etc. a mint hallom hogy a kôzſég ſzoll; melly egy igen nagy vétkeſſég a' mi nyelvûnkben. *A' Szent Lélek tötte bôltsvé az Apoſtolokot*, holott *bôltsekvé* kellene lenni; *három réſze vagyon az igéknek: pro, három réſzeik vagynak az igéknek.* Es tôbb a'féle illetlen ſzolláſok.

XVII. Ez a' Magyar ſzóban éktelen *pleonaſmus*, hogy az-ô-t ſokak gyakorlatoſſágval ſzûkſégtelenûl mondják, ſôt néhánykor ugyan kettôztetik-is. Mint: *Az Iſtennek az ô jo-volta; Evangeliumnak Anya-ſzentegy-házban ô predikálláſával; az ô juhainak igaz hivei-*

nek az ő társaságokban etc. Otsmányság! holott tsak igy kellene mondani: *Az Istennek jo-volta; Evangeliumnak Anya-szent-egy-házban predikáltatásával; az ő juhainak igaz hiveinek kegyes társaságokban* etc. nem lévén az *ő*-re semmi szükség. Illyen rut *perissologia*, szó-szaporittatás, ez illyen-is: *Az Istennek hozzánk valo nagy kegyelme, a' melly kegyelemnek soha nem lészen vége*, a' hol szinte elég volna mondani: *A' mellynek soha örökké nem lészen vége. A' testi indulatoktol indittatván; azon tselekedeteket tselekeszik*, s' több sok e' fèle illetlenségek, mellyek illendőbbûl igy mondathatnának: *A' testi indulatoktol viseltetvén: azon tselekedeteket gyakorolják.* E'ben-is neminémû *superfluitas* láttatik lenni: *Első esik;* holott az *első* a'nyit tészen, mint: *eső.* Egy szoval azért *esőzik*nek mondathatnék: *A' Jehovah esője kin-követ, és tüzet Sodomára.* etc. Igen el-kell távoztatni, a' menyire lehet, azt-is, hogy azon egy szó közel egy-máshoz ne *repe*taltassék, hanem *varia*ltassék, változtattassék.

XVIII. A' *szerént valot*-is sokszor szükség kûvôl szoktuk a' szollásban bővölködtetni, holott a' nélkûl-is sok szokat egy *adjectivum*val mind ki-mondhatnánk. Mint: *Természet szerént, állat szerént, valo tulajdonságok; hivatalunk szerént valo munkánk* etc. mellyeket egy egy szoval-is imigyen szépen ki-mondhatni: *Természeti, és állati tulajdonságok; hivatali munkánk;* nem, *hivatalos;* mert az személyhez illik. etc. A' sok *való* sem kellene mindenütt. Mint: *Kétségben*, vagy, *bûnben valo esés; gonoszul valo élés* etc mert szintén elég volna igy mondani: *kétségben esés, bûnben esés, gonoszul élés.* A' *képpent*-is sok helyeken el-távoztathatná ember. Mint: *Tulajdonul, egyenlőjûl, hasonlojul, szükségesen* etc. s' nem kellene mindenütt tsak *tulaj-*

don-képpent, *haſonlo-képpent*, *egyenlő-képpent*, *s' szükséges-képpent*, mondani. Ide hozd ezeket-is : *Egyként*, *másként*, *korosként*. etc. A' *nélkül valót*-is gyakorta egy egy igével ki-mondhatná az ember. Mint: *Ítélet nélkül valo*. Egy ſzoval-tsak, *itéletlen* etc.

XIX. A' ſzókot a' dolgoknak mi-voltokhoz, és terméſzetekhez kell alkalmaztatni, és a' mi egygyikhez illik, a' máſiknak nem kell illetlenűl tulajdonitani. Mint: *Nints egy tsepp*, *borom-is*; *egy ſzem buzám-is*; *egy ſzál fám*, *ſzénám*, *ſzalmám-is*; *egy marok liſztem is*; *egy falat*, vagy *ſzelet*, vagy *morſa kenyerem-is* etc. Nem: *egy szál borom-is*; *egy tsepp buzám*, *liſztem*, *ſzénam-is*, mint a' kőzſég ſzokott gorombájul ſzollani.

XX. *Epithetumo*kot-is a' dolgokhoz terméſzetekvel egygyezőket, s' nem pedig ellenkezőket, kell adni. Mint: *Szőrnyű rut*; *rettenetes gonoſz*; *iſzonyu keſerű* etc. Nem : *ſzőrnyú ſzép* ; *rettenetes jo*; *iſzonyú édes*. Ide hozhatni a' *fel-fedéſt-is*, mellyben *contradictio* vagyon. Igazán : *fel-nyitás*, vagy, *ki nyitás volna*.

XXI. Ez ſintsen valami illetlenſég nélkűl, hogy minden rokonſáginkat, *atyánkfiai*nak mondjuk, holott azok kőzzűl ſokak vagy anyánk, vagy bátyánk, vagy nénénk, vagy őtsénk, vagy hugonk etc. fiai. *Nemző* az atya, *ſzülő* az anya.

XXII. Ez-is néminemű ſzóval valo viſzá-élés, hogy némellyek a' gonoſzt *reménleni*, a' vereſéget, vagy őléſt, *igérni* mondják, igy ſzollván: *Ugy reménlem*, *hogy meg-fog halni*; *pro* : *Félek rajta*, *hogy meg-hal*. *Meg-igérte hogy valahol talál de mind-járt meg-ől*; *pro*: *Meg-fenyegetett*, *hogy meg-ől* etc.

XXIII. A' lelkes állatoknak teniſzetik mind az őnnőn nemekhez illendő ſzokval mondathatnak ki. Mint: Az aſzony *ſzűl* ; a' ló *tsikozik*; a' ſzamár *vemhe-*

zik; a' tehén *borjuzik;* a' juh *bárányozik;* a' ketske *gedelyézik;* az eb *kölyközik;* a' diſzno *malaczozik.* Nem mind *fiazik,* a' mint ſzoktak ſzollani; mert az igazán az aſzonyi anyákrol mondathatnék, ha immár az *abuſus* miatt bőtstelen ſzóvá nem tétetett volna : Igazán azért az aſzony ember *fiazik*, *leányozik,* holott az oktalan barmoknak tulajdonul nincsenek fiaik, leanyik, hanem vagy kölykeik, vagy borjaik etc. Mind-az-által ſzolljunk immár a' bé vőtt ſzokás ſzerént. A madár továbbá *költ;* a' hal *ivik;* a' méh *ereſzt,* a'vagy, *rajzik.* etc. *Meddő* a' tehén, juh etc. az aſzony *magtalan.*

XXIV. A' *nőzéſ*-is magában igen ſzép Magyar ſzó, noha immár nem tudom mi okon mint egy tsufoſvá lőtt; mert a' feleſég Magyarul *nő* : Innen mondatik *Tsáſzárné*, *Királyné*, *Herczegné*, etc. *pro*, *Tsáſzárnő*, az az *Tsászár nője; királynő*, az az *Király nője; Herczegnő*, az az *Herczèg nője.* E'től jővt immár a' *nős*, a' kinek nője vagyon, s' a' *nőtelen*, a kinek nője nintsen. *Nőzni* azért (nem *nőſzni*) a'nyit tészen, mint *nőt venni*, ſokval helyesben mint *házaſulni;* mert az azt jegyzi, hogy *házat venni, ſzerzeni*, s' nem minden házaſul pedig meg, a' ki feleſéget, vagy nőt vészen, ſem nem mindennek vagyon nője, vagy feleſége, a' kinek háza vagyon. De ſzolljunk ám ottan itt-is az immár bé-vőtt ſzokás ſzerént.

XXV. A' *technicum vocabulum*okat, és egyéb *Scholaſtica s' Theologica dictio*kat bajos Magyarul egy ſzoval ki-mondani, mellyek kőzzűl egy néhányakat az iffjak kedveért im ide le-irok : *Subjectum*, *alávettetett*; az az, az *accidenſ*ek alá *fundamentum*ul vettetett; *praedicatum, rola-mondatott; objectum, ellenében vettetett*, mint egy czélul; *ſubſtantia*, *alattaállás*, mert az *accidenſ*ek alatt áll; *accidens*, *magán*

létlen, vagy, *másban-lévő*; *eſſentia*, *magán-létel*; vagy, *vagyonſág*; *eſſentialis*, *állati*; *ſubſiſtentia*, *alatta állóſág*, a'vagy *ſzemélyi-létel*, *külön-lévőſég*; *ens*, *lévő*; *ſummum ens*, *leg-felsőbb lévő*; *propoſitio*, *elé-tétel*, vagy, *fel tétel*; *aſſumtio*, *fel-vétel*; *exordium*, *kezdeték*; *concluſio*, *rekeſzték*; *antecedens*, *elől-járo réſz*; *conſequens*, *követő*, vagy, *következő réſz*; *qualitas*, *minéműſég*; *quidditas*, *miſég*; *quantitas continua*, *menyiſég*; *quantitas discreta*, *hányſág*; *relatio*, *reá-vitetés*; *compoſitum*, *őſzvetétetett*; *ſimplex*, *ő-ſzinte valo*, *máſokval őſzve-tétetetlen*; *ſimpliciſsimus*; *ő-ſzinteſéges*; *ratiocinatio*, *okoskodás*, *elméskedés*; *ſyllogiſmus*, *őſzve-foglaltatott okoskodás*; *diſcurſus*, *viſgálodás*, *argumentum*, *meg-győző erősſég*, *bizonyſág*; *reciproce*, *kőltsönőſen*; *ſectio*, *vágaték*; *traditio*, *adalék*, vagy, *adaték*; *ad intra*, *belőlre*; *ad extra*, *kívűlre*; *immediaté*, *közbótlenúl*, *közbe-vetetlenúl*, *eſzközötlenúl*; *legitimus*, *törvényes*; *legitimé*, *törvényesúl*; *ad vivum*, *élőven*; *expreſſé*, *ki-nyomottúl*; *ſuperficialiter*, *ſzinúlen*, vagy, *ſzinűleg*; *jure et injuria*, *törvényesúl*, *s' törvénytelenúl*; *nolle velle*, *kényén s' kénytelen*; *tautologia*, *azont-ſzollás*; *phantaſia*, *képzemény*; *ſpectrum*, *látomány*, vagy, *tetſzemény*; *fictum*, *kőltemény*; *impius*, *kegyeſtelen*, vagy, *kegyeſſégtelen*; *atheus*, *iſtentelen*; *iniquitas*, *hamiſſág*; *inaequalitas*, *egyenlőtlenſég*; *diſſimilitudo haſonlotlanſág*; *imparitas*, *feletlenſég*; *abſentia*, *jelen-létlenſég*; *praeſentia*, *jelen-lévőſég*; *unio*, *egygyeſſég*; *communio*, *közőſſég*; *concordia*, *egy-ſzivűſég*; *ablegare*, *el-követezni* etc.

XXVI. Némelly köz Deák ſzokat-is nehéz egy igével ki-mondani Magyarul, ugymint ſokak közzűl imezeket: *Habeo*, *poſſum*, *viſcera* (mert a' *bélek*, *inteſtina*), *virtus*, *materia*, *religioſé* etc. Ezeket-is nem igen kűlömböztethetni más-más ſzokval meg: *Anima*,

ſpiritus; uva, vinea; verus, juſtus; hanem ha az *animát* éltető, s' a' *Spirituſ*t pedig ſzentelő, Léleknek; a' *vineát* ſzőlős-kertnek, vagy, hód ſzőlőnek, s' az *uvát* ſzőlő-terméſnek; a' *veruſt* igazán valonak, vagy valoſágoſnak, (mert az *igaz-mondo, verax*) s' a' *juſtuſt* pedig tsak *igaz*nak, mondanók. Nem kitsiny gyermeki egy-ügyűség a' *veruſt bizony*nak mondani. Mint: *Caro mea veré eſt cibus, ſangvis meus veré eſt potus: Az én teſtem bizony étel, az én vérem bizony ital,* mivel a' gyermekek a' *Schola*ban a' *verét bizony*nak mondják (*bizonyoſon*nak mondanák igazábban) holott igy kellene forditani: *Az én huſom valoſágoſon ételek,* vagy *étel, az én vérem igazán, valoſágoſon,* vagy, *bizonyoſon, ital.* Haſonlo egy-ügyű ſzolláſok ezek-is: *A' Chriſtus bizony Iſten, bizony ember;* melly esküvés; mert a' *bizony* esküvéſt téſzen. Ez: *Szent Háromſág egy bizony örök Iſten;* holott igazán igy kellene mondani: *Igaz valoſágos Iſten, igaz valoſágos ember: Szent-háromſág egy igaz,* az az, valoſágos, *örök Iſten.* etc. Némelly Magyar ſzók-is Deákul nem könnyen mondathatnak-ki. Mint: *Kénálni.* etc. A' *jég-eſsőt kő-eſső*nek nem ſzintén jol mondják.

XXVII. Némelly dolgoknak ki-mondattatáſokban a' Magyar nyelv boldogabb a' Deáknál; mert a' mellyeket az *poteſt*-vel, vagy *facit*-val mond ki, a' Magyar egy ſzoval ki-mondhatja. Mint: *Poteſt facere, dicere, docere* etc. Magyarul egy egy igével mondhatni-ki: *Meg tselekedheti, mondhatja, tanithatja.* Viſzont: *Aedificari, renovari, reſtaurari* etc. *fecit;* Magyarul igy mondhatni-ki: *Eppittette, meg-ujjittatta, fel-állattatta.* etc. Az *affixum*ok is a' Magyar ſzokban, mint ſzintén a' Sidoban, ſzépen meg-vagynak. Mint: *Atyám, anyám; atyád, anyád; atyánk, anyánk; atyá-*

tok, anyátok; joſzágunk, marhánk, életünk, halálunk; joſzágok, joſzágtok; marhájok, marhátok; életek, életetek; halálok, halálotok etc. mellyeket a' Deák *meuſ*val, *tuuſ*val, *noſter*vel, *veſter*vel, *ipſorum*val, vagy *eorum*val mond-ki.

XXVIII. A' tselekedetek, a'vagy, munkálkodáſok, azoknak *effectum*iktol, műveiktől, a' Magyar nyelvben igen ſzépen meg-kűlömböztettethetnek. Mint: *Terjeſztés, terjedék*, vagy *terjedet; éppités, éppület; tsinálás, tsinálmány; faragás, faragmány; alkotás, alkotmány; adás, adomány; tojás, tojomány;* mellyet valamelly trágár ember mondott volt elsőben *mony*nak, el-hagyván a' két első *ſyllaba*kat, és az *a*-t *o*-vá változtatván, s' immár mind ugy mondják: *Tik-mony, lud-mony* etc. holott igazán, és ſzemérmeſen *tik-tojomány, lud-tojomány*, volna. etc. *Vágás, vágaték; fenyités, fenyiték, tselekedés, tselekedet; irtás, irtovány;* Székelyűl *orotás; oltás, olto-vány; művelés, műv* etc.

XXIX. Sok ſzok bőtűkvel, és némelly *ſyllaba*kval egygyezni láttatnak ugyan, de jegyzéſvel, és értelemvel egymáſtol igen meſze-járnak. Mint: *Alkotni, alkutni, s' alkudni*; mert *alkotni* a'nyit téfzen, mint éppiteni, faragni, formálni; innen vagyon az alkotmány; *alkutni*, az az, őſzve-békéltetni, őſzve-ſzővetkeztetni; *alkudni* pedig, az az, meg-ſzerződni, innen vagyon az *alkalom*. E' félék ezek-is: *Vak-merő, makmerő;* mellyeket némellyek tsufoſon őſzve-elegyitenek: *Mak-verő ember*, ugy mondván, melly azt jegyzi, a' ki a' makkot a' diſznoknak a' fárol le-veri. Viſzont: *órűlni, s' űrűlni*, az az, üresűlni; *önteni s' ontani;* mert ezek-is igen kűlömböznek. *Ki-öntöm* ſzabad akaratom ſzerént; *el-ontom* nem akaratomval, s' több e' félék. Az *onſzolláſ*t-is helytelenűl véſzik némellyek nogatáſ-

ért, izgatáſért, holott tsak kénáláſt jegyez. Ezek-is külömbözö jegyzésüvek: *Áldottak*, *áldattak*; *áldott* az Iſten, magán; *áldattak* a' hivek ö tőle; *áldando*: a' ki áldani fog, *áldattatando*, a' ki áldatni fog; mint: *imádando*, a' ki imádand, *imádtatando*, a' ki imádtatni mélto: *egygyezö*, *egyenlö*: *Egygyezö*, nem *egyenlö*, *ſzivvel*, *lélekvel*. *Hato*, tulajdonúl *penetrans*, *hathato*, *penetrabilis*; *efficax*, *tehetös*, vagy *tselekedhetös*.

XXX. A' *Verbum*ban az *Indicativu*ſnak *futurumi* két-képpen mondathatnak Magyarul ki: *Adándok*, vagy, *adni fogok*; *ſzereténdek*, vagy, *ſzeretni fogok* etc. A' *Subjunctivu*ſnak *praeteritum perfectumi légyen*vel mondatnak-ki: *Adtam légyen*; *ſzerettem légyen*. etc. Ez-is egy ki-vált-képpen valo ſzép ſzollás a' mi nyelvünkben: *Meg-kell nékem tégedet vernelek*, *tanitanolak*, *ruháznolak* etc.

XXXI. Némellyek igy ſollnak: *Mi-is mondhatnánk*, *tselekedhetnénk*, *művelhetnénk* etc. *azt*, pro, *mondhatnok*, *tselekedhetnök*, *művelhetnök*. A' Székelyek pedig igy ſzoktak ſzollani: *Ha ott ne legyek*; *ha ezt ne mondjam* etc. *pro*: *Ha ott nem léſzek vala*; *ha ezt nem mondom vala*, a' dolog igy s' igy léſz vala. Némellyek ezvel is igen élnek, fő képpen a' Száſzos emberek: *Ne hogy*, *pro*, *hogy ne*. Némellyek illyen ſzolláſval-is élnek: *Agoſton údétt*; *pro*, *Agoſton údejében*; *világteremtetéſe-ulta*, *gyermeksége-ulta*, *pro*: *Világ-teremtetéſétől*, *gyermekségétől fogva*; innen vagyon *azulta*, *miulta*, a'vagy a' mint némellyek ſzollnak: *azultától*, *miultatol fogva* etc. ki igy ſzoll: *keleb*, s' ki igy: *kebel*, ki *pökni*, s' *köpni*. etc.

XXXII. A' *vocali*ſokat ſok ſokban ſok képpen változtatják a' külömbözö tartományok béliek. Ugy

mint az *a*-t, *o*-vá : *borazda, pro, barazda*; *porontsolat, pro, parantsolat*; *jovallom, pro, javallom*; *lokolni, pro, lakolni* etc. Az *e*-t *i*-vá, mint: *kinyir, pro, kenyér*; *fititſég, pro, fetitſég*; *itilet, pro, itélet* etc. Vagy *ő*-vé, mint: *Embőr, embőrök*; *gyermők, gyermőkök*; *Pétőr* etc. *pro, ember, emberek*; *gyermek, gyermekek*; *Péter*. Az *i*-t vagy *é*-vé, mint : *épéteni, pro, éppiteni*; *ſetétſég, pro, ſetitſég* etc. Vagy *ű-vé* ; mint: *Mű, műnekünk, műnkőt*, etc. *pro, mi, minékünk, minket*. Az *o*-t *u*-vá, mint : *A' haláltul, kárhozattul* etc. *pro, a' haláltol, kárhozattol*. Az *ő*-t *ű*-vé, mint : *őrdőgtűl, embertűl, kezdettűl* etc. *pro, őrdőgtől, embertől, kezdettől*. Vagy *é*-vé, mint: *ſzeg, pro, ſzőg*; *nyeg, pro, nyőg*; *őrökkén őrökké, pro, őrökkön őrökké* etc. Az *ű*-t végezetre vagy *é*-vé, mint : *fellyel, pro, felűl*, noha itt a' *conſonan*ſokban valo változtatás-is vagyon : *fellyel, pro, fellyebb*, a' mint ime'ben is: *Leg-közellyeb, pro, leg-közelebb*. Vagy *ő*-vé, mint: *Gyűkér, pro, gyűkér*; *kűvül, pro, kűvől* ; *kűlümb kűlümb, pro, kűlőmb kűlőmb* etc.

XXXIII. Vagynak több ſok kűlőmbőzéſek-is a' Magyar ſzollásban; mert némelly *accuſativu*ſokat, ki *ot*-ban, ki *at*-ban mondja-ki. Mint: *Akaratodot, akaratodat*; *áldozatokot, áldozatokat* etc. Ki igy ſoll: *ótalom*, s' ki igy, *óltalom*; ki *hidni*, s' ki *hinni*. Viſſont ki igy : *Magos*, ki igy : *magas*; ki igy, *bizonyoſon*, ki igy : *bizonyoſſan*; ki igy : *pedig*, ki igy : *kedig*; s' ki igy : *penig*. Végezetre (hogy mindeneket elé ne ſzámláljak) ki igy : *idő*, s' ki igy : *űdő*; ki igy : *idvőſſég*, s' ki igy : *üdvőſſég*; ki igy : *ógyeliteni*, ki igy : *elegyiteni*, s' ki pedig igy *egyveliteni*; ki *kivül*, s' ki *kűvől*; ki, *mély-főld*, s' ki, *mért-föld*, s' igazábbán-is; ki *part*, s' ki *mart*; ki *ritka*, s' ki *gyir* etc.

XXXIV. *Izé* mint egy *transcendens* a' mi nyelvünkben; mert akarmit, ha hamar eſzében nem jut, a' Magyar mind *izé*nek mond: *Amaz izé, igy* ſzollván; vagy *izét*; s' a' tselekedetet megént *izélé*ſnek: *Mit izélſz?* ugymond. Ollyan a' *dolog*-is.

XXXV. Sok guggoló, és tsúfoló értelmetlen ſzók vagynak a' Magyar nyelvben, a' mellyeket az emberek az *affectu*ſtol indittatván, tsak hirtelenében gondolnak: Mint: *Izgágálkodik, gullyog, tsámpáskodik, ergelőtye, áhi, gézen-guz; kótyon-fitty; geze-mize; kóczi-pór; kozi-bozi; tsig-big; kákom-bák; buta; bunna, buſzmáta, lomha, lajho, pelle-pőtye, tsentem-pere* és tőbb ſzámtalan ſok e' félèk. Sok ſzép *Adagium*okval-is a' mi nyelvünk rakva, mellyekből egy ſzép kis kőnyvetske lehetne.

XXXVI. Mindenek felett, egy ſummában, ez leg-derekasb és *fundamentum*osb *obſervatio* a' Magyar ſzóknak formáltatáſokban hogy, a' menyire lehet, az ember azonn ügyekezzék, hogy a' miket a' Deák, (hagyjam-el a' Sidot, és a' Gőrőgőt) egy igével ki-mond, ő-is Magyarul ki-mondhaſſa; és a' mit egy ſzóval ki-mondhat, azt tőbbekvel, és mint egy kerülő beſzédvel, ne mondja-ki. Mivel pedig ſok dolgokat a' moſtani Magyarok egy ſzóval az ő nyelveken ki nem tudnak mondania, nem mint ha neveik nem volnának, hanem tsak hogy nintsenek ſzokásban, az értelmeſek a' Deák ſzóból formálhatnak a' dolgokhoz illendő ékes Magyar ſzókat, tsak hogy a'ban leg-elsőben nézzenek a ſzónak eredetire, s' a'nak-utánna a' tőbb haſonló Magyar ſzókra, s' a' neveket azokhoz alkalmaztaſſák. Mert, ugy vagyon, hogy nem minden *derivativum*okban, eredett ſzókban, tartathatik-meg a' *primitiv*áknak

formáltatáſok, de ſokakban más haſonló ſzókhoz képeſt, mellyekvel kőzőnſégeſen élnek, igen illendősön meg-lehet. Mint példájul: Ha ſzabad ezt a' Deák ſzót: *vivus*, vagy, *vividus*, igy ki-mondani: *Eleven*, miért nem ezt-is *vivax*, igy: *élevény?* és ha igaz Magyar ſzó a' *félékeny*, miért nem ez-is, *élékeny?* és iſmét ehez képeſt *évékeny*, *edax?* ha jó ſzó; *fázékony*, miért nem *uſzékony*, *futékony?* etc. Ha illendő mondani a' *fertiliſt termékeny*nek, miért nem a' *foecunduſt temſzékeny*nek, vagy, *ſzűlékeny*nek? és ha a' *ſterilis* terméketlennek jol mondatik, mi okon nem *temſzéketlen*nek, vagy *ſzűléketlen*nek? Ha jol mondjuk *érzékeny*, mi bántja-meg, hogy ne mondhaſſuk *ereſztékeny*, tudni illik, a' ſzőlő, a' buza? ha ſzép ſzók *lélemény*, *gyűjtemény*, *kereſmény*; *tétemény*, *alkotmány*, *hagyomány*, *maradvány* etc. miért nem ezek-is: *ſzerzemény*, *képzemény*, *tetſzemény*, *öntemény*, *küldemény*, *faragmány*, *fiazmány*, *tojomány*, *hozomány*, *látomány*, *varromány*, *rakottmány*, *ragadvány?* A' haſonlok felől haſonlo az itélet. Ez meſterſégvel alig lehet olly dolog, munka, vagy tselekedet, a' mellynek illendő Magyar nevet az értelmes ember mind-járáſt nem találhat; a' mellyvel mind-azon-által tsak a'kor kell élnünk, a' mikor a' ſzóbol meg ſzűkűlőnk, ès valami dolgot illendő ſzokott ſzóval ki nem mondhatunk; egyéb-ként, ha vagyon más alkalmatos ſzokott ſzó, nem kell ujjat formálni.

XXXVII. A' *frequèntativum*, a'vagy *continuativum*, *verbum*ok a' mi nyelv ünkben-is a' *primitivum*-oktol igen ſzépen meg-kűlőmb őztetnek. Mint: *Jár*, *járogat*; *jőv*, *jővőget*; *megyen*, *meneget*; *ſzáll*, *ſzállogat*; *ád*, *adogat*; *kapáll*, *kapállgat*; *ſzánt*, *ſzántogat*; *kaſzáll*, *kaſzállgat*; *éppit*, *éppitget* etc. Némellyek pedig igy:

Fázik, fázodik; fárad, fáradoz; kér, kéreget; *keres, kereſget* etc. A' vagy pediglen imigy : *Jövtön-jöv*; *mentenmegyen*; *adton-ád*; *etten-éſzik*; *itton-iſzik*; *mondtonmondja*; *hagyton-hagyja*; *úttön-úti*; *verten-veri*; *vágton-vágja* etc. Az az : Ottan-ottan jöv, mégyen, ád, éſzik, iſzik etc. Haſonlojul a' *pronomen*ek-is. Mint : *Gráig, oránként*; *egy nap, naponként*; *eſztendeig, eſztendönként*, vagy, *eſztendötſzaka; hétig, hetenként*, vagy, *hetedſzaka*; *éjjel, éjten, éjtſzaka, quaſi éjjet-ſzaka*, etc. *Napot-ſzaka* nem mondjuk, hanem : *napot-nap-eſtig*, a' mig a' Nap le nem eſik; az az, el nem enyiſzik. Innen vagyon az *eſtve, eſtennen*.

XXXVIII. A' *diminutivum*ok-is mind *verbum*ok, mind *nome*nek, s' mind *adverbium*ok azon módon kivált-képpen valo ſzokval mondathatnak ki. A' *Verbum*ok. Mint : *Eddegelek, iddogalok, járdogalok, ſzántdogalok* etc. Az az : Kitsinyt-kitsinyt éſzem, iſzom; laſſan-laſſan járok, ſzántok. A' *Nomen*ek. Mint : *Gyermek, gyermektse*, vagy, *gyermetske*; *meny, menyetske; fiu, fiutska*, vagy, *fiatska*; *leány, leányka*, vagy, *leányzó, leányzótska*, ki azt láttatik jegyzeni, a'ki meg leányozik, a'vagy, a' kinek leányja léſzen, etc. Az *Adverbium*ok pedig. Mint : *Jobbatskán, ſzepbetskén, ékesbetskén, laſſabbatskán, gyorſabbatskán* etc.

XXXIX. Némelly joſágos jegyzésű *primitivum*okbol vétſéges *derivativum*ok ſzármaznak. Mint : *Szokás, ſzokáſos*; *erkölts, erköltsös*; *eſzes, eſzelős*; *tudos, tudákos*, vagy, *tudományos*; *kény, kényes*; *ſzó, ſzós*; *nyelv, nyelves*; *jó, jós* etc. Némellyekvel viſzont valami vétkes dolgoknak jegyeztetéſekre köznönſégeſen a' Magyarok viſzá-élnek. Mint mikor a' *nyálaskodót*, a'-vagy, *trágárt, nyájjaſ*nak; a' *dösléſt, mulatáſ*nak; a'

tékozlót, *barátſágo*ſnak, a' *tseltsapot*, *katona ember*nek etc. mondják; Néha pedig még a' tiſztelteſſéges nevezetet-is gyalázatoſért véſzik; mint: a' *jóembert bolond*ért, vagy, *tsu*fért; a' *draga embert*, *lato*rért etc.

XL. Némelly Tiſzteknek neveik a' mi nyelvünkben a' Deák ſzóval nem ſzintén egygyeznek. Mivel a' *Rexet*, *király*nak; a' *Judexet*, *Biro*nak; az *Imperator*t, *Tsáſzár*nak; a' *Proviſor*t, *Udvar-biro*nak; a' *Dux*ot, *Hadnagy*nak; a' *mercator*t, kalmarnak; etc. hivjuk, holott tulajdonúl a' *Rex*, *biró* volna, *à regendo*; a' *Judex*, *itélő*, *à judicando*; az *Imperator*, *parantsolo*; a' *Proviſor*, *gond-viſelő*; a' *Dux Vezér*; a' *mercator* pedig *vévő*. A' *Princep*ſet igen illendőjűl mondjuk *Fejedelem*nek, melly a'nyit téſzen mint, *fővé lőtt*, a'- vagy, *fővé-létel*; mint *jövedelem*, az az, bé-jövetel: mert *Princeps*, *quaſi*, *Primiceps*, *primum caput*, első fő az alatra-lévők kőzőtt. A' *Hopp-Meſter*t igazábban mondanák *Hoff-meſter*nek; mert az Német ſzó, és a'nyit téſzen mint *Magiſter Aulae*, *Udvar-Meſter*. Némellyek igy ſzollnak: *Magyari király*; de illetlenűl, mint ha ki *Németi*, vagy *Tőrőki Tsáſzárt* mondana. *Magyar király* az, a' mint hogy *Lengyel király*; *Tseh király*; ha az *orſzág*ot oda adod, *Magyar-orſzági király* léſzen. Mind-az-által jol mondatnak ez illyetének: *Magyari vitézſég*; *Németi álhatatoſſág*; *Olaſzi ravaſzſág*; *Hiſpanuſi kegyetlenſég*; *Franczuzi hirtelenſég*; *Lengyeli kevélyſég*; *Tőrőki tsalárdſág* etc.

XLI. Az űdőnek némelly réſzeit, és némelly űdnepeket igen alkalmatos ſzókval nevezik a' mi Magyarink, de némellyeket ellenben alkalmatlanokval is. Alkalmatos nevezetek imezek: *Hét*; mert hét napokbol áll; *hóld-nap*; mert a' hóldnak járáſa kű-

lőmbőzteti-meg; és igy itélem a' *menſíſt*, a' *cras*-tol meg kűlőmbőztetendőnek lennie, hogy a' *menſis*, *hóld-nap*nak, s' a' *cras* pedig *hólnap*nak mondaſſék. A' *menſis* rővidebb igével *hóv*nak-is mondatik, hogy meg-kűlőmbőzteſſék a' *nix*tol, a' *hó*tol. Viſzont: *Hét-fő*; mert a' hétnek feje; noha az inkább illenék az Ur-napjához; mert azt hivja az irás a' hétnek első napjának; *a' Szombat* a' Sidótol jővt, és meg-nyugováſt jegyez. Alkalmatoſok ezek-is: *Advent*, *Pünkőſt*; mert amaz az *Adventu*ſtol, s' imez pedig a' *Pentecoſte*ſtől, vétetett. De felette alkalmatlanok imezek: *Váſárnap* melly a'nak az Ifteni ſzent tiſzteletre rendeltetett napnak a' kűlső váſározáſval és komplát kodáſval valo meg-ferteztettetéſétől eredett; kereſztyénűl *Ur-napja* volna: *Áldozó*, melly a' Nagy-Péntekhez inkább illenék; mert azon áldozott a' mi Lelki fő Papunk mi érettűnk, s' nem mikor az égben felment, mint Socinus álmodozott felőle: *Huſvét*, a' husvételtől, és ételtől; mert a'kor kezdenek a' hypokrita bőjtősők a' hufval zabállodni. A' *Karátson* mit jegyezzen, nem tudom; elég illetlen ſzó ollyan ſzentſéges dolognak jegyeztetéſére. Igazán az ő neveik: *Chriſtus ſzületéſének*, *kőrnyűl-metélkedéſének*, *ſzenyvedéſének*, *fel-támadáſának*, *és menyben-menetelinek* űdnepei volnának. A' mi *Kalendariumo*nk tsak nem merő Papiſtaſág, a'vagy inkább bálványozás. *Rég*, *reggel*; *tege*, *tegnap*, *quaſi*, *tegenap*; *holval* etc.

XLII. Találkoznak ezeken kűvől-is ſok ſzép eredetű jegyzős ſzók a' mi nyelvűnkben, mellyeket nem mindenek veſznek hirtelen eſzekben. Mint: *Béles*, a' minek béli, az az, valami tőltelékje, vagyon; *fergeteg*, a' fergéſtől; *záſzló*, a' ſzáz lovagok-

tol, mivel a'nyin vagynak egy ollyan vitézi jel alatt; *vitéz*, a' viváſtol, hogy-már, *vivt ez*; *nemes*, a ki régi nemű, nemzetes; *kerek*, a' kerekdédſégtől; *hordó*, a' hordáſtol; mert hordatik valami benne; *őrmény*, az őrléſtől, hogy-már, *őrlemény*; *felleg*, a' fenn-levegéſtől; *ſzivárvány*, a' ſzivalláſtol; mert bor ſzivatik-fel rajta; *feregély*, a' feregenként járaſtol; *ſzajko*, a' nagy ſzájától; *ſzarka*, hogy-már *tarka*; *hal*, a hamar meg-haláſtol; *tſik*, hogy-már *ſik*; *ſzederjes*, az az, ſzederj ſzinű; *deres*, az az, dér ſzinű; *kéz-ij*; mert kézvel vonatik-meg; *hidas*, mert hid gyanánt élünk véle; *ſarkallani*, vagy a kakaſtol, vagy a' Jákobtol vétetett haſonlatoſſág; *ſarkantyu*, hogy- már ſarkán lévő tyu; mert a' régi Magyarok azt a' hegyes őſztőnt *tyu*nak hivták, s' több ſzámtalan ſok e'félék. A' *kereſztſég*, ha a' *kereſztyénſég*től formáltatott, ſzép ſzó; mert a'ban avattatnak-bé a' kiſdedek a' Kereſztyénſégben, de gyanu fér hozzá, hogy a' Papiſtai babonázáſtol, a' meg-*kereſztezé*ſtől, jövt légyen: volta-képpen a' Görög igének jegyzéſe ſzerént: *Meritéſ*, *öntés*, vagy, *mosás* volna. A' *virtust* ki *joſágos*, s' ki *joſzágos tselekedetnek*, mondja; mindenik meglehet; mert elég joſág, és joſzág. A' *magyarázáſ*val igen kőzőnſégeſen élünk akar-mi nyelven valo fejtegetéſért, s' világoſitáſért-is, holott tsak a Magyarul valo fejtegetéſt jegyzené, mint a' ſzó maga-is megmutatja. A' mérő eſzkőzőknek neveik tsak nem minden tartományokban kűlőmbőznek.

XLIII. Némelly ſzók tsak az ajakaknak a' ſzélnek rajtok valo ki toduláſa miatt valo meg-rázkodáſok által mondatnak ki, ugy a'nyira, hogy azon modon ki ſem irattathatnak. Mint: *ptrűſzkőlés*, *ptrűſzentés*, *ptrűtsők* etc.

XLIV. A' Székelyek a' régi Scythiai Magyaroknak igaz maradványi, ugy mint kiknél még az igaz tulajdon Magyar bőtűk-is meg-vagynak, kik noha fok tsufos, és mi tőlőnk értetetlen fzókval-is élnek, ugyan, de az enyett igen ékefekvel és jegyzősőkvel-is, mellyeknek le-jegyzegettetéfekvel itt papyroft nem foglalok; e'dig moftan légyen elég.

A' fzók a' dolgok jegyei,
a' tudománynak kultfai;
akarfzé azèrt bőlts lenni?
tanulj nyelveken fzollani;
mellynek tsak Iften adoja,
kijé légyen a' *gloria.*

A M E N.

V.

GEORGII CSIPKÉS COMARINI

HVNGARIA ILLVSTRATA,

HOC EST

BREVIS SED METHODICA NATVRAE ET GENII LINGVAE HVNGARICAE EXPLICATIO, ANVNGAROS IN DISCENDA LINGVA ISTA FACILITANS, PROMOVENS, ET HVNGAROS EFFICIENS.

1655.

GENEROSO AC NOBILISSIMO VIRO, D. BALTHASARI LATRAN DE KÉMER, ILLVSTRISSIMI AC CELSISSIMI PRINCIPIS TRANSYLVANIAE ect. TRICESIMATORI DEBRECINENSI PRIMARIO etc. DOMINO SVO LIBERALISSIMO, GRATIAM DEI, PRISTINAM VALETVDINEM ET QVAMQVE PROSPERITATEM.

NOBILISSIME Vir, is demum pro acceptis dedisse, et gratum pro grato animum declarasse mihi videtur, qui exorsus ab imo, neque ad summum pervenit gratitudinis gradum. Gradus gratitudinis, dextre satis, tres, a viro Clarissimo Joanne Amos Comenio, periodo DC.CCIXXV 11. Januae Linguarum Reseratae ponuntur, *Beneficium agnoscere, depraedicare, pensare.* Primus, beneficii agnitio, Secundus beneficii depraedicatio, Tertius beneficii pensatio. Beneficii agnitio, imum, beneficii depraedicatio, medium, beneficii pensatio, summum, sibi vendicant locum. Primum pauci, secundum pauciores, tertium paucissimi praestant. Priores duos facile quis emetiri ascendendo, tertium non facile, vel quia nolit, vel quia nequit, potest. Aliqui acceptum beneficium agnoscunt, depraedicant, pensant, aliqui tertio hoc neglecto agnoscunt et depraedicant; Aliqui dum agnoscunt solum, totum se gratitudinis actum complevisse et executos esse autumant; Aliqui ipso struthio camelo, Job. 38. 18. obliviosiores si beneficium accipere potuerint, hoc unico impudentissime contenti sunt, nec pensant, nec depraedicant, nec agnoscunt. Aut certe, his posterioribus neglectis, primum negligere aut nequeunt aut piaculum esse ducunt; pensant, sed malo, non bono, quod sane est non pensando pensare. Hagar ancilla Abrahami, praestitum sibi a Sara, dante eam

Abrahamo viro suo in uxorem, honorem, contemptu: Gen. 16. 3. 4. 5. Laban insignem Jacobi inserviendo fidelitatem odio, invidia, fraude, illusione, Gen. 31. 2. 5. 7. Saul Rex, heroicum Davidis opilionis factum, quo se Regem, regiumque suum populum nempe Israeliticum, contemtu, conviciis, terrore et furore Phelistiorum liberavit, canina invidia, odio diabolico, et persecutione impia. 1. Sam. 16. 17. 18. et seqq. Judas Iscariotes, ne pluribus te G. V. onerem exemplis, fidelissimam Jesu Christi, qua Praeceptoris sui institutionem, qua Domini, curam: proditione Luc. 22. 48. pensarunt. Utrum non pensare, an hoc modo pensare satius? Sunt aliqui, qui collata in se beneficia ac merita in profundum coecae oblivionis barathrum demittunt. Aulicus ille Regis Aegypti Pharaonis servus, praefectus a poculis, anne unquam eximium Josephi captivi in se meritum agnovit, depraedicavit, pensavit? Primus scriptorum Moses, si interrogetur, respondebit. *Non est autem praefectus a poculis recordatus Josephi, sed oblivioni tradidit eum.* Gen. 40. 23. Novem illi apud Lucam leprosi, simul ac a lepra mundati Christo autore erant, sine beneficii accepti agnitione, depraedicatione et pensatione abivere. Luc. 17. 18. Ita agnoscendo beneficio, pauci; depraedicando, pauciores; referundo, paucissimi se addicunt. Et vere gratus in perversissima hac mundi senecta, tam est rarus, ut apposite illum de eo decantare possim versiculum: Quod vere gratus, sit, *Rara avis in terris nigroque simillima cygno.* Quia vero certa inter homines est quod ad habitus et opes, inprimis cognitionem et divitias, distinctio, certè etiam est virulentiae ingratorum in male afficiendis benefactoribus intensio et remissio. Si etenim, quos bono fortunae et animi cumularunt, si acceptum non referant, agnoscendo, depraedicando, et pensando beneficium: vehementius et acrius benefactorem laedunt, quam, quos ab utrisque immunes Deus et natura esse voluerunt. Illi enim beneficium acceptum, agnoscendum, depraedicandum, et pensandum esse, quia erant cognitione imbuti, facile cogitare; et quia erant a fortuna non neglecti, facile etiam hoc vel illo modo refundere poterant. Hi vero parum a brutis distantes, de agnoscendo, praedicando et pensando beneficio, vix unquam cogi-

tare aut somniare sciebant : aut si hoc casu quo contigisset, ne cogitatum, executionem videret, paupertas et inopia eos detinebat. Hinc poena scienter peccantis aggravatur, *Servus* enim *cognoſcens voluntatem Domini ſui, et non praeparans, neque faciens ſecundum voluntatem ejus, caedetur multis, non cognoſcens autem, faciens nihilominus digna plagis, caedetur paucis.* Luc. 12. 47. 48. Servo Elisaei Gechazio, vix unquam lepra Naamanis Syri, cum in se, tum in semine ejus in seculum, adhaesisset, ni sciens voluntatem Domini sui, Naamanem insecutus, verbis fallacibus fefelliset, et duo argenti talenta, duasque mutandas vestes accepisset. 2. Reg. 5. 22. 23. Et sequent. Quid deinde aliud et illa Petri volunt? *Nam, ſi poſtquam pollutiones mundi, per agnitionem Domini et Servatoris Jeſu Chriſti effugerint, his rurſum implicati ſuperentur, facta eſt eorum conditio deterior priore; Melius enim fuiſſet eis, non cognoviſſe viam juſtitiae, quam cognita illa regredi a ſancto praecepto ſibi tradito.* 2. Pet. 2. 20. 21. Secusne ergo Generose Domine mihi, qui beneficium acceptum, agnoscendum, depraedicandum et pensandum esse inde a puero sciebam, evenisset, si agnitum et passim depraedicatum tuum in me beneficium, aliquo, etiamsi modico, affectus tamen grati testimonio, non pensassem. Leviterne tuum bene mecum factoris laesissem animum, si nullum meae in te gratitudinis declarassem signum. Me enim, quàm bene nuper, et honori et necessitati meae coram celeberrimi hujus oppidi primoribus, honorario tuo consulueris, agnoscere, depraedicare, minime pudet, non pensare non decet. Agnoscere inquam et depraedicare non erubesco : Quis enim pudor Augustis, Regibus, Ducibus, Baronibus, Comitibus et similibus magnae eminentiae hominibus, oblatum non recusare honorarium? Recte olim et scite puer Anglus Reginae Anglorum Elisabethae, dum haec, ut erat pientissima, scholam ingressa postquam ab interrogato puero *Quotiesnam jam virgis caeſus eſſet*, hoc responsum accepisset: *Infandum Regina jubes renovare dolorem*, et coronatum aureum puero obtulisset, dixit: *Quis niſi mentis inops oblatum reſpuat aurum?* Et certe egentem, honorarium, pertinaciter respuere, quae virtus? Literarum cultores, quo sunt veriores et diligentiores, tanto egen-

tiores, Bucholcerus Lactantium Praeceptorem Chrispi filii Constantini Magni adeo pauperem fuisse scribit, ut plerumque etiam rebus necessariis indigeret. Zanchius ipse suam non erubescit etiam post funera depraedicare paupertatem. Parte enim secunda Miscell. *Cum* inquit, *nati mihi essent duo filioli, significavi Dominis Scholarchis Argentinensibus meam necessitatem, qui pro sua liberalitate miserunt pro eo tempore 26 florenos, mihi quotannis a Procuratore dari.* Hieronymus hoc idem quod dico, et exemplis declaro, dicit, *Videns* inquit *in Ecclesia imperitissimos quosque florere, et quia volubilitatem linguae consecuti sunt, se eruditos arbitrantur : maxime, si favorem vulgi habuerint: et e contrario eruditum virum latere in obscuro, persecutionem pati, et non solum in populo gratiam non habere, sed inopia et egestate tabescere.* Quod sane modo, si unquam, verum est. Quia igitur oblatum, et acceptum etiam beneficium, agnoscere, non pudor est: nec me tuum in me meritum agnoscere et depraedicare pudet. Agnovi et agnosco, depraedicavi et depraedico, nondum forte pensavi. sed nunc penso. Do tibi chartaceum hoc munusculum gratitudinis symbolum, et aeternum nominis (ni fallar) monumentum. Do Hungariam Illustratam, hoc est linguam Hungaricam, ex sua natura, genio et ingenio explicatam, suisque vivis ut ajunt coloribus depictam. Quae, nationibus, longinquis quidem, eo quod naturam ejus ignorent, obscura et tantum non barbara, videtur : Vicinis autem eo, quod hactenus, vix ut oportebat explicata est, difficillima et confusa apparet. Do inquam tibi, et sub amplissimo tuo nomine, quibusvis, explicatam, ordinatam, castam, antiquam, linguam nostram vernaculam. Accipe ergo Vir Generose chartaceum hoc, grati tamen animi, munusculum, si placet, lege si vacat : de me bene spera, et si qua displiceant, me pro eximia tua humanitate, mone. Deus Ter Opt. Max. suas in te morbo detentum mittat manus curatrices, et te pristinae restitutum valetudini, ad annos quam plurimos conservet. Dabam Debrecini ex musaeo meo. VIII. Idus Martii. Anno gratiae Salutaris. MDCLIV.

Generosae Dominat. Vestrae devotus

GEORGIVS C. COMARINVS.

PRAEFATIO

AD LECTOREM.

LECTOR benevole, poteram quidem etiam non praefatus in sequenti opusculo fari, aliquid tamen antequam farer, praefari, e re futurum judicavi. Cur? ut te quaedam monerem; et scrupulos de me, meoque hoc opusculo, animum forte tuum subituros, nedum ut natos suffocarem, sed ne nasci quidem in candido mentis tuae hortulo sinerem. Quaedam ergo monendus, quaedam docendus mihi videris. Docendus quidem scribendi occasionem et rationem: monendus de noxiis, animum tamen forte invasuris opinionibus, aut faltem cogitatis. Occasio hoc quale quale opusculum scribendi, inopinatum fuit otium. Postquam enim absoluta triennali peregrinatione, *per mare per terras, per tot discrimina rerum* redux essem, patriae non solum dulcissimae, sed et Patronis munificentissimis, salvus et sospes redditus, paterna Magistratus cura, provisione et destinatione commodo hospitio ad inaugurationem usque exceptus; et tamen a libris, Fragopoli urbe Vngariae, propter festinantem ad Patronos reditum, nondum delatis, sejunctus, solo codice sacro textus originalis instructus, otium negotio sanandum, et propter morae, quam sibi vinctam habet, difficultatem, cum labore commutandum, animum hocce opusculum parturire et scripturire fecit. Cur hoc potius quam aliquid aliud? hinc factum. Primo quod hoc etiam nudus et nullo prorsus libro instructus, ex me per Dei gratiam efficere poteram: ut et feci. Secundo quod iter Polonicum, curru, diebus proxime praeteritis absolutum, nonnulla cogitata mihi meditabundo de lingua Hungarica, objecerat: praesertim circa suffixa pronominalia. Ita ergo *nihil agendo male agere discere* nolens; ex foro quidem papyro, ex Schola autem atramento et penna, curatis, rudes quosdam conceptus formare coepi; formatos passim chartae conjeci: et postea novo initio facto digerere, certa methodo vestire, coepi; digessi; methodo ornavi; et Deo juvante, inchoatum Debrecini opusculum, in

oppido Dioszeg occasione vindemiae eo devectus, fine coronavi. Memor vero ejus, quod Joachimus Fortius in suo de ratione studii, libello pag. 109. inter alia habet. *Liber a nobis perficitur nullus nisi dum a Typographo excuditur*, de editione et per hanc subsecutura, operis finiti perfectione, tanto sedulius cogitabam, quanto ardentius, finem suscepti laboris propositum, assequi desiderabam. Unus erat, ut Hungariam, in ea gentem Hungaricam, et hujus linguam Hungaricam explicato ejus genio, explicarem, illustrarem, et linguae praestantia, aliquid ad praestantiam quoque nationis Hungaricae, hacce tenella mea opella, adderem, et illustriorem eandem facerem. Sperabam etenim et spero levidense hoc meum opusculum, non solis, quamvis non angustis, solius Hungariae limitibus concludendum sed et oras exoticas aditurum, et nationes longinquas quoque visitaturum, a quibus aliquid in Hungaros aestimii et famae redeat. Alter erat ut alienigenas *ἀναγαρῦς*, quales non pauci praesertim ex Germanis austriacis, in partibus Regni Hungariae occidentalibus, Austriae obversis, in addiscenda lingua Hungarica, juvarem, facilitarem, et per regulas ad rectè loquendum et scribendum manuducerem. Stupenda enim fuit et etiam nunc est linguae Hungaricae quantum ad exteras nationes Sclavos, Polonos, Bohemos, Valachos, Germanos, Thraces, Croatas, Rutenos, etc. ad id, ut perfecte instar boni unius Hungari ab iis addiscatur et sciatur, difficultas. Quippe, quam ut communis-opinio, ne dicam experientia, tenet, et docet, nullus unquam alienigena perfecte addiscere et tenere potuit. Hinc dum affixum *nak* affigendum esset, affigitur *nek*: dum ex adverso *nek*, affigitur *nak* Dum addenda est praepositio *ban*, dicunt *ben*: ex adverso cum *ben*, dicunt *ban* etc. Hinc miras aliquando edunt locutiones; miro modo conjugant; miro modo declinant etc. Atque hoc alterum intendi: has, in duobus finibus depositas, ad opusculum hocce creandum, edendumque, instigatrices, habui rationes: Haec quae te ignorare nolebam. Noxia cogitata, quae instar scrupulorum, forte illapsura essent animum, te Secundò moniturum me dicebam. Primùm, quod forte cogitabis et momus quisque ad opusculum hoc obscurandum dente theonino rodendum et coram aliis exosum reddendum sumet, est, quod videatur nec

utile nec necessarium, quando quidem, bene norunt haec omnia Hungari; norunt Hungarae; literati et idiotae; sed primum hoc ne cogitare desinas (sic), errabis, et misere falleris. Quamvis enim unusquisque Hungarus, unaquaque Hungara, usum sermonis Hungarici habeat, tamen si roges, cur hoc modo dicendum potius, et non secus, ut mus in pice haerebit: deinde misso hoc, plurimi certe recte loqui hungarice ignorant, etiam nati Hungari. Hinc pro *tornya*, turris ejus, dicunt *torma*, quod turrim tum significabit cum nasturcium turris synonimum erit. *Torma* enim est nasturcium: hinc pro *emberhez* ad hominem, dicunt, *embernel* apud hominem ut *Jer amaz embernel*, veni apud istum hominem, pro *Jer amaz emberhez*, veni ad istum hominem. Hinc tanta est in Hungaricâ orthographia, seu recte scribendo ignorantia, ut vix aliquot etiam inter doctos invenias, qui recte scribant. Literae *g* durae, addunt *h.* ut *kedveſſegh*, pro *kedveſſeg: Ts* vel *cs* cum *tz*, vel *cz*, literas admodum diversas, promiscuè usurpant, ut *czuda*, pro *csuda*, *csomb* pro *czomb*. Literam ö, per *eo* pingunt, ut *eokeor*, pro *ökör*. In conjugatione verborum miro modo errant, ut *aggyuk* pro *adjuk*, *hallaſztyák*, pro *hallaſztjak*. etc. Diphthongos nonnullibi ponunt ut *Praedikátio* pro *prédikatio*, cum diphthongum nullam hebeamus. Dum ponendum est *a* clarum, ponunt *a* obscurum, ut *madar* pro *madár* et vice versa: dum *e* obscurum, ponunt *é* clarum ut *melég*, *hidég*, *nincsén* pro *meleg*, *hideg*, *nincsen*, et econtra. Pro *ſz.* ponunt *S.* et pro *S.* ponunt: Sz. etc. Ex quibus vides Lector candide, multos Hungaros non esse rectos Hungaros. Deinde, secundùm ex me velim discas, non Hungaris solùm, quâ Hungaris, me hoc opusculum scripsisse: Dato enim hoc, datum esset hoc opusculum Hungarice, nimirum Hungaris vernacule, quod tamen secus factum vides. Verùm, quibusvis alienigenis, latinè intelligentibus et Hungarice intelligere volentibus; quamvis nec Hungaros excludam, quos etiam non vacuos prorsus, hoc opusculo perlecto, discessuros, ausim dicere. Secundum, quod forte quis objiciet vel objicere poterit, est, quod Institutionem linguae Hungaricae, jam aliqui conspripserint: nimirum piae memoriae viri D. Molnar, et Stephanus Gelei, ecclesiastes Albensis: Quid tum postea? An nunquam

effatum illud Augustini vidisti, legisti, audivisti, quo unum et idem a multis diverso stylo scribi utile esse docet? Quod isti piae memoriae viri scripserint, licentiam mihi scribendi nequaquam praecluserunt; Quod ego scripserim, aliis scribendi libertatem non praeclusi; Si hoc alicujus sit cogitatum momenti, omnes scriptores theologici, historici, philologici, etc. sunt arguendi, ut qui inutilia scripserint, et supervacanea tradiderint; siquidem de iisdem et alii scripserunt materiis. Deinde, forte neuter illorum, ea quae scribo, scripsit; forte diversa illi et ego tradimus; forte grammaticae latinae illi sua accommodarunt: quod ego facere nolui; Fateor enim ingenue, me linguam Hungaricam ex genio et natura sua tradidisse explicatam, et linguae latinae minime accommodasse: Fateor meam hac in parte infelicitatem, quòd neutrius opera uti potuerim; nullius grammaticam inspexerim: Memini me olim obiter vidisse D. Molnaris Grammaticam; sed ubi, quando non jam memini. Scriptum vero R. D. Stephani Gelei, hactenus mihi vidisse non contigit, quamvis utramque videndi desiderio flagraverim, et flagrem: quaesivi sedulo, sed propter raritatem voti compos fieri nequivi. Unde, non etiam tertio novitas, si qua appareat respectu priorum scriptorum, quicquam tibi (sic) movere debebit. Ego quicquid scripsi, tradidi, feci, non sine labore, scripsi, tradidi, feci; meditando non parum me fatigavi, ut commodiores, veriores et universaliores exinvenire possem regulas: quod et assequutum me esse opinor. Titulus postremo hujus opusculi aliquid animo injicere posset, nisi explicatio immediate subnexa fuisset. Dum enim Hungariam illustratam nomino, linguae Hungaricae illustrationem et explicationem volo. Atque haec paucis eras docendus et monendus. Quod reliquum est Lector benevole his vale, his utere, hancce meam opellam aequi bonique consulens, bene spera, et me sperantem, amplius sperare jube. Si tu, tuum candidum mecum communicaveris affectum, et ego mea tecum communicabo studia.

Dabam Debrecini ex Musaeo meo. Anno MDCLIII. XVII. Kal. Novemb.

Tuus ex animo

GEORGIVS CSIPKÉS Comarinus.

HVNGARIAE ILLVSTRATAE

PROLEGOMENA.

DE NATVRA LINGVAE HVNGARICAE IN GENERE, & LITERIS.

1. Ad cognoscendam in genere linguae Hungaricae naturam, imprimis, ejus, 1. Origo et antiquitas, 2. Genus et Genius, 3. Puritas et a commixtione linguarum aliarum immunitas, 4. Cum aliqua linguarum affinitas, conſideranda sunt.

2. Quantum ad originem et antiquitatem, linguam Hungaricam, tempore confuſionis babilonicae, enatam eſſe, non ſolum probabile, ſed et neceſſarium videtur. Quia nullius linguae dialectus eſt, ſed lingua cardinalis, lingua Mater, non ſecus ac Germanica, Sclavonica, Graeca, Latina. Ut admodum bene obſervavit Joannes Weemſius Scotus : Synagogae Chriſtianae pag. 18. et Clar. D. Joannes Coccejus, qui, publicè hoc ipſum profiteri, non veritus eſt.

3. Quantum ad genus et genium : quandoquidem linguae communiter, in Orientales et Occidentales dividuntur; linguam Hungaricam orientalem eſſe, liquido conſtat. 1. Ex ſcribendi modo. 2. Ex loquendi ratione.

4. Scribendi modus, unus et idem est, cum eo, quo gaudent linguae orientales pleraeque, nimirum Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Arabica, Perſica, Tur-

cica etc. a dextra nimirum ad ſiniſtram : quam nulla occidentalium habet. Scribendi modum ſequitur modus legendi.

5. Dicit quidem Cl. D. Marcus Zuerius Boxhornius, celebris in Academia Leydenſi Hiſtoricus, Hiſtoriae Univerſalis pag. 181. ad annum Chriſti 103. vetuſtam Ungarorum ſcripturam deorſum tendere, (non ſecus ac Chinenſium, quam et ego ipſe olim Ultrajecti vidi), et librum quendam, typis iſtiuſmodi exaratum, Florentiae, in Bibliothecâ magni Ducis Hetruriae, aſſervari ; ſed labitur. Extat etenim et apud nos liber, literis vetuſtis Ungaricis exaratus, ſed nihil tale in eo obſervamus, quamvis ſcripturam iſtam vetuſtam, legere, intelligere, praeterea etiamnum hodiè, ſcribere eadem poſſimus.

6. Librum Florentiae aſſervatum , non literis Ungaricis, ſed literis linguae alicujus alterius, ſcriptum eouſque afferemus, donec, quis Florentinam ingreſſus Bibliothecam, vel partem quam exiguam, exinde verè deſcriptam, ad nos tranſmiſerit, vel, ſi quis Hungarus iſtius ſcripturae gnarus, viderit, legerit, et nobis bona conſcientia, teſtatus de ea fuerit. Sane credibile eſt, ſcripturam aliquam literis linguae alicujus orientalis, conſcriptam eſſe.

Loquendi ratio ſimillima eſt ei, quam lingua ſancta ſibi vendicat, cujus veritatem non obſcure in ſequenti opuſculo videbimus : maxime in ſuffixis, adjectivorum indeclinabilitate, et ſimilibus.

8. Quantum ad puritatem, et a linguarum aliarum commixtione immunitatem, lingua Hungarica a commixtione, cum linguis aliis, caſta eſt et pura : propriis adhuc gaudens vocibus; proprio loquendi modo; propria declinandi, et conjugandi ratione.

9. Illa, vocum aliquarum a vicinis nationibus, Germanica nempe et Sclavonica mutuatarum ut et Latinarum, praeſertim apud juriſtas, irruptio, linguae hujus puritati parum officit. Eae etenim ſunt pauciſſimae. Ut vero Hebraicae puritatem quarundam Chaldaicarum mixtura, Graecae Novi Teſtam. ſcripturae, quarundam Syriacarum et Hebraicarum interpoſitio, non tollunt; ſic nec linguae Hungaricae ſimplicem puritatem et caſtitatem, voces aliquae Sclavonicae, Germanicae, et Latinae tollunt.

10. Puritatem etenim intelligimus eam, non quae omnem ſimpliciter excludat vocum aliquarum admixtionem, ita enim, nulla ſub coelo lingua pura est, ſed eam, quae generalem linguae unius cum aliâ commixtionem reſpuat, qualem inter linguas, Anglicam, Scoticam, Belgicam etc. item Bohemicam, Polonicam, Rutenicam etc. videre eſt. Loquentem Anglice Scotus intelligit, et non: loquentem Belgice, Anglus et Scotus, in aliquibus intelligit etc. Sic in aliis. Sed loquentem Hungarice, nullus ſub coelo populus, linguae Hungaricae notitiam, induſtria non conſecutus, vel ſaltem in una vel altera ſententiola, intelligit.

11. Quantum denique ad ejuſdem, cum linguarum aliqua convenientiam et affinitatem, lingua Hungarica, nulli linguarum ſub coelo tam eſt ſimilis, ac Hebraicae; quam imitantur Syriaca, Chaldaica, et Arabica, quamvis longius. Patebit hujus in corpore inſtitutionis, veritas. Tantum de Natura ejus in genere.

12. Literae, dictiones Hungaricas conſtituentes, vel 1. qua more antiquo et proprie Hungarice ſcriptae: vel 2. quâ literis romanis expreſſae, conſiderandae ſunt.

13. Qua proprie Hungarice ſcriptae ſunt 32. k enim aliter in medio, aliter in fine et principio ſcribitur; ut pateret in figuris literarum, quas libenter daremus, ſi ita typos ad imprimendum, ut pennam et digitos ad deſcribendum habere poſſemus. Quia vero typis Scythicis deſtituimur: Romanis deſcribimus, quomodo deſcriptas vocamus, qua romanis characteribus expreſſas; quae ſtatim ſequentur ordine; et quidem non qua literae, quam Hungaricarum literarum (quarum unaquaeque ſimplex eſt) quo ad poteſtatem et ſignificationem, ſaepe per duas, expreſſiones.

14. Qua romanis characteribus expreſſae, ſunt 31, hoc ordine.

a. b. cz. cs. d. e. f. g. gy. h. i. j. k. l. ly. m. n. ny. o. ö. p. r. ſ. ſz. t. ty. u. ü. v. z. zs.

15. Ex his quaedam ſunt vocales, quaedam conſonantes.

16. Vocales ſunt numero ſeptem, *a. e. i. o. ö. u. ü.* aliquando acutae, aliquando graves.

17. Conſonantes ſunt 24, nimirum omnes reliquae.

18. Diviſio literarum in mutas, liquidas, duplices, ſemivocales etc. in hac lingua ſupervacanea eſt.

19. Sonus literarum quis ſit, ſequentia exponunt.

b. d. f. h. i. j. k. l. m. n. o. p. r. t. u. v. z. ſonant ut apud latinos.

cz. Sonant *c* tenuis ſibili ut: *civitas, cera.*

cs. Sonat *c* craſſi ſibili, *ac ſi* eſſet *ts* vel *ch* anglorum ut: *church, chapter.*

g. Sonat *g* durum ut *γ* graecum: *gallus, globus, guberno.*

gy. Sonat *g* molle ut; *gingiva, gigas.*

ly. l emollitum et lingua palato admota efferendum, ut: *Találllyuk.* Invenimus.

ny. n emollitum, et eodem modo pronunciandum ut: *Nyak.* Collum.

ö. Sonat *o* cum e mixtum ut: *görög.* Graecus.

s. Sonat *s* durum, ut ſigma graecorum, ut: *ventus, ſinus.*

ſz. Sonat *ſ* tenue et molle per ſibilum efferendum ut: *ſzéna* foenum.

ty. Sonat *t* emollitum, et lingua palato affixa efferendum ut: *Sarkantyu.* Calcar.

ü. Sonat *u* gallicum ut *für.*

zs. Sonat *ſ* duriſſimum et craſſiſſimum ut: *Sák* Sámbucus.

20. Inter has *ly* et *ty* nunquam in principio occurrunt. In vocibus autem *tyuk* et *lyuk*, quod ponatur *y* ex pura puta eſt ignorantia: Dicendum, ut quidam obſervant, *tik*, *lik.*

21. Vocales *a.* et *e.* duplicem habent ſonum. 1. Clarum ut: *kár,* damnum, *édes*, *dulce,* amo ego, et notatur accentu acuto. 2. Obſcurum, ut *kar* chorus, *ſereg* cohors, et ponitur ſine accentu.

22. Primo, non Hungarice ergo illi Procuratores, Scribae et Secretarii, ſcribunt, qui Hungarice ſcripturientes pro *ö eo* ponunt. Secundo non hungarice Poſtillatores antiqui, qui pro *ü eu* ponunt, ut videre eſt in poſtilla *Stephani Beythe.* Tertio non Hungarice ſcriptores illi, qui pro *cs. ch*, quod reſpondet *chi* graecorum, ſcribunt.

23. Ex dictis, omnis in univerſum vox Ungarica componitur literis, quae quia more hebraeorum triplex eſt, 1. Nomen. 2 Verbum. 3. Particula, tres etiam hu

jus inſtitutionis partes et libros facimus, non ſecus ac oratio Hungarica tres iſtas etiam poſcit partes.

LIBER PRIMVS DE NOMINE.

SECTIO PRIMA.

DE NOMINE PERFECTO.

CAPVT I. — DE CHARACTERE NOMINIS SCILICET PARTICVLA AZ.

I. Nomen eſt vel perfectum et plenarium, nempe quod in lingua latina vocatur, nomen ſtricte dictum, ut *fa*, arbor, *ember*, homo; vel imperfectum et analogum, quod latini vocant Pronomen, ut: *Én*, ego, *Te*, tu.

2. In illo explicando non dabimus accidentium definitiones latinas, non diviſiones, ſed ea quae aliena a linguis occidentis praeſertim latina videntur, breviter attingemus, et quidem primo particulam *az*, notam nempe Nominis perfecti genuinam. Secundo reliquam ejus naturam conſiderabimus.

3. Particula *az* quibuſcunque additur, nomen, vel pro nomine ſumptum eſſe, neceſſario debet.

4. Additur particula *az* nonnunquam nominibus, nonnunquam infinitivis, nonnunquam ſententiis.

5. Particula *az* additur nominibus primo vel immediate, cum inter particulam et nomen nulla vox intercedit, ut, *az ember*, homo; vel mediate e contra, ut *az nalam lako ember* homo apud me habitans. Secundo vel ultimate non reſpicit vocem ulteriorem ſubintelligendam, ut, *az Iſten igaz* Deus eſt juſtus, vel non ultimate, cum addita alicui voci reſpicit aliam ulteriorem ſubintelligendam ut, *Az enyim*, Meum ſcil: hoc vel illud, et ſignificat idem quod Illud eſt, quod

meum eſt, ſeu quod ad me pertinet. Tertio vel integre, cum ſequitur vox habens in principio vocalem: ut *az ember*, homo; vel truncate, ablato nimirum *z* et ſolo *a* remanente, cum videlicet ſequitur vox conſonam in principio habens, ut *a dicsöſſég* gloria.

6. Solet quidem a quibuſdan cuilibet voci ſive conſona, ſive vocali incipiat, promiſcue addi, ſive truncate, ſive integre, ſed vix Orthographia hoc ipſum patitur. Sane modo praeſcripto, propius ad orthographiam accedit.

7. Particula *az* additur verbis infinitivis, non aliter quam pro Nominativo ſumptis, ut. *Az étel után ſétálni egéſſéges.* Pro *az étel után valo ſétálás egéſſéges.* Deambulare poſt cibum ſalutare. Pro: deambulatio.

8. Particula *az* additur ſententiis integris, ut et verbis et quibuſvis aliis, non niſi materialiter, pro re una aliqua. *Az Pater noſter qui es in coelis imádſág.*

9. Particula *az* apud Hungaros idem valet. quod *the*, *an*, *a*, apud Anglos: *de*, *het*, apud Belgas, et *he* demonſtrativum apud Hebraeos. Tantum de particula diacritica *az*.

10. Reliqua Nominis perfecti per particulam *az* cogniti natura, 1. in natura primitivorum et derivativorum, 2. in natura adjectivorum et comparationis eorundem, 3. in motione e ſingulari in pluralem, 4. in natura compoſitorum et eorundem compoſitionis, 5. in variatione nominis per caſus, ſeu declinatione, 6. in mutatione vocalium, bene explicatis apprime exponitur.

CAPVT II. — PRIMITIVORVM ET DERIVATIVORVM NATVRA.

1. Vox Primitiva in lingua Hungarica, varia eſt, aliquando monoſyllaba, ut *Szem*, Oculus, *Szai*, Os, *Szék*, Sedile, etc. Aliquando dyſyllaba, ut, *Buza*, Triticum, *Láda*, Arca etc. Aliquando polyſyllaba, ut, *Barázda*, Lira. *Parázna*, Adulter, etc. Monoſyllaba tamen frequentius radicem conſtituit.

2. Vox Primitiva apud Vngáros, non ſemper eſt Subſtantiva, ſed aliquando quidem ſubſtantiva ut, *láb*, pes, *Tenger*, Mare etc. aliquando vero adjectiva ut *ſzomoru*, Triſtis, *Kevély*, Superbus. Promiſcue enim Subſtantiva ab adjectivis, ut, *Bölcſeſég*, ſapientia, a *bölcs* ſapiens, etc. et adjectiva a ſubſtantivis ut, *Lábas* a *Láb* derivantur.

3. Nullum nomen derivativum, eſt monoſyllabum; ſed omne monoſyllabum eſt primitivum; quamvis non omne primitivum ſit ut oſtenſum eſt monoſyllabum.

4. Derivata omnia a primitivis, additione literarum derivantur, quae ſunt vel 1. denominativa, vel 2. diminutiva, vel 3. verbalia, quae peculiarem ſingula in derivando ſervant rationem.

5. Denominativa quia a variis poſſunt deſumi rebus, ſunt varia, et quia varia varie etiam derivantur. 1. Quaedam notant habere. 2. Quaedam rationem circumſtantiarum loci et temporis. 3. Quaedam verbalitatem. 4. Quaedam privationem et negationem. 5. Quaedam denique materiam.

6. Denominativa notantia habitum, ſeu habere in genere, derivantur additione literae *s* sine vocali, cum vox primitiva vocali deſinit, ut *marhás*, *kecskes*, *s* tantummodo additur: ſi vero ſecus, cum vocali aliqua; nempe ea, quae in ultima vocis primitivae parte

auditur : ut *gombos*, *farkas*, *kerekes*, *kórmós*, *Urmós*. Quaedam tamen habentia *á* in ultima primitiva ſyllaba, aſſumunt *o*, ea nimirum quae a ſubſtantivis in *ſzt* derivata ſunt ut *Paraſztos*, *haraſztos*.

7. Denominativa notantia rationem circumſtantiarum loci et temporis, quocunque modo, derivantur affixa ſola vocali *i*, ut *Földi*, terrenus, *Váraſi* oppidanus, *Debreceni*, Debrecinus, *Tegnapi*, heſternus etc. Non ſecus ac apud Hebraeos.

8. Notandum hic eſt, fieri aliquando irregularitatem (ali)quam, quandoque enim vocalem *i* formativam denominativi, praecedit vocalis alia euphoniae cauſa, ut, *Mennyei* a *Menny*, non *mennyi*.

9. Denominativa notantia verbalitatem hoc eſt a verbis deducta, I. Derivantur affixa vocali *ö*, *o*, ea nimirum quae reſpondent participiis praeſentibus latinorum : a verbis in ultima ſyllaba vocalem *e* vel *ö* habentibus, in *ö*, ut *ſzeretö* : ab iis autem, quae ſecus ultimam habent affectam ſyllabam, in *o*, ut *Mardoſo*, *Vágo*. II. Derivantur affixa terminatione *tettet* et *tattot*, ea nimirum, quae reſpondent participiis praeteritis latinorum, ut, *ſzerettet*, *mondattatott*. III. Derivantur affixa terminatione *endö*, *ando*, ea nimirum, quae reſpondent participiis futuris activis latinorum, ut *ſzeretendö*, *mondando*. IV. Derivantur affixa terminatione *tetendö tatando*, ea nimirum quae reſpondent participiis futuris paſſivis latinorum, ut, *Szerettetendö*, *mondattatando*. Interim, quandoque ut proxime antecedentia, efferantur.

10. Haec inter nomina qua participia ponere volui, quia plus nominis quam verbi, ſi quid hujus habeat, habent, imo rectius nomina quam participia ſunt. In aſſumendis porro iſtis terminationibus, quando

e vel *ö*, quando *a* vel *o* venire debeant, ex theſeos nonae parte priori conſtare poteſt facile.

11. Denominativa notantia negationem vel privationem, derivantur affixa terminatione *telen*, et *talan*. *Telen* in iis, quae vocali *e*, *ö*, *ü* et *i* ſyllabam ultimam claudunt, ut, *embertelen*. *Talan* in iis, quae ultimam ſyllabam vocali *a*, *o*, *u* finiunt, ut, *haſzontalan*, *borjutalan*.

12. Obſervandum tamen hic eſt, I. in affigenda terminatione iſta, *talan*, *telen*, aliquando vocalem, ſyllabae *lan len* praemiſſam, euphoniae cauſa, ante conſonam *t* pronunciari, ut, *Váratlan*, *lévetlen*, *kereſetlen* etc. II. Denominativis in *i* et *e* deſinentibus, non ſemper *telen*, ſed aliquando, quamvis rarius, *talan*, ut *taitektalan*, *ſirtalan*, addi, ſed hoc fit rarius.

13. Denominativa, notantia materiam, et originem et terminum a quo, derivantur affixa terminatione *beli*, veniente ex praepoſitione, *böl* ſeu *belöle*, ut, *kertbéli*, hortenſis, *feregbéli*, *vizbéli*. Tantum de prima ſpecie derivatorum nempe denominativis, et eorum derivandi ratione.

14. Diminutiva parem in modum non uno et eodem modo, e primitivis enaſcuntur. Nam I. fiunt affixa terminatione *ka, ke*: illa affigenda, cum vox in vocalem *a*, *o*, *u* deſinit, ut, *Léanka aſſzonka*: hac, cum eadem in *e*, *i*, *ö*, *ü* deſinit, ut *emberke*. II. Praefixa huic terminationi litera *cs* cum vocali aliqua: ut, *földecske*, *egecske*, *ſarucska*, *ſárocska*.

15. Notandum eſt, propter literam hanc cs, terminationi diminutivorum formativae *ka*, *ke* praefixam, vocales quandoque permutari et tranſponi, ut *Szatyrocska*, *a Szatyor*, vel certe euphoniae cauſa vocalem finalis ſyllabae rejici.

16. Quod ſi prior ratio teneat, ratio manifeſta eſt, a trium conſonantium concurſu, in eadem ſyllaba, concurrerent enim tres conſonantes, *r*, *cs*, k, quae in pronunciando difficultatem et inſulſitatem non parvam crearent.

17. Male vero terminationem *csa*, *cse*, formandis et derivandis diminutivis quidam adhibent, ut *Tyukcſa*, *Gyermekcſe*, talem enim loquendi modum Hungaricae regulae reſpuunt. Et certe non aliunde quam ex poſteriori derivandi modo, originem haec vitioſitas vitiose ſumſit.

18. Verbalia ſunt vel adjectiva, de quibus dictum paragrapho 9. inter denominativa : vel ſubſtantiva, quae multifarium etiam in deſcendendo ab origine obſervant modum. 1. Quaedam aſſumta terminatione *ſág*, *ſég*, ut *bölcseſség*, *bolondſág*. 2. Quaedam affixa terminatione *mány*, *mény*, ut *Tartomány*, *adomány*, *gyüjtemény*. 3. Quaedam, *ás*, vel, *és*, ut *Áſás éneklés*. 4. Quaedam *et*, *at*, aſſumpta ut, *Szeretet*, *akarat*. 5. Quaedam *lom*, *lem*, affixa, ut *Siralom*, *férelem*, *ſzerelem*, a primitivis derivantur.

CAPVT III. — DE NATVRA ADJECTIVORVM, ET COMPARATIONE EORVNDEM.

1. Adjectiva ſunt Nomina, affectionem rei certae, una cum Subſtantivo ſignificantia, ut, *Io ember* Bonus homo.

2. Adjectiva ſunt, vel ſimplicia, quae niſi subſtantivaſcant ſemper ſunt adjectiva, ut ſunt omnia illa quae ſignificant adjectiva apud latinos vel alios proprie ſic dicta, ut, Bonus, *Jo*, Doctus, *Tudós*, altus, *magas*, vel compoſita, quae etiamſi non ſubſtantivaſcatur, ſunt tamen quandoque ſubſtantiva, ut, *Tenger*

el me. Tök agy. Hohér gazda. Haec enim et ſubſtantiva perfecta ſunt, ut, *Tenger*, *Tök*, *Hohér*.

3. Adjectiva conſiderand a ſunt, vel in ſenſu compoſito, qua retinent naturam formalem adjectivi: vel in ſenſu diviſo, qua depon unt naturam formalem adjectivi, ſive ſubſtantivaſcendo, ut ſimplicia, ſive non ſubſtantivaſcendo, ut compoſita quandoque. Subſtantivaſcere eſt adjectivum indefinite poni, quod Latini genere neutro, Hebraei genere foeminino, numero plurali et ſingulari efferunt.

4 Adjectiva in ſenſu compoſito ſunt indeclinabilia: non ſecus ac apud Hebraeos : ut *Jo ember, io embere, io embernek* etc. *Tök agy, tök agyé, tök agyuak* etc. Ea vero quae ſunt in ſenſu diviſo, ſunt declinabilia et declinanda, ut, *Jo, ioe, ionak* etc. *Tök, töké, töknek*, etc.

5, Adjectiva Hungarica, qualiacunque ſint, motionem de genere in genus prorſus reſpuunt; nec enim per tres terminationes *us*, *a*, *um*, nec per duas, *is*, *e*, inſtar Latinorum, vel ſecus inſtar Hebraeorum, moventur, ſed retenta terminatione eadem quibuſcunque nominibus promiſcue addi poſſunt; idque, quia nulla in hac lingua habentur genera.

6. Terminatio eorum fere infinita eſt, quas non eſt neceſſum recenſere.

7. Adjectiva, quando convenit et requiritur, comparationem admittunt, ut et ſubſtantiva de gradu in gradum. Gradus ſunt tres. 1. Poſitivus. 2. Comparativus. 3. Superlativus.

8. Poſitivus fit, ponendo abſolute, ſine ullo addito, adjectivum; et hoc ipſum, quod abſolute, ut in themate habetur, ponatur, eſt characteriſtica ejus nota, ſeu character, ut *Szent*.

9. Comparativus fit a poſitivo, affixo duplici *b* eidem poſitivo, integre ſervato, ut, *Szentebb*, *Jobb*, etc. ſed non ſemper uno et eodem modo. Quia enim nomen comparandum duplex eſt, nempe vel 1. conſona, vel 2. vocali deſinens, hinc et comparativi formatio duplex eſt.

10. Prima eſt eorum nominum, quae conſona deſinunt, fitque aſſumendo affixum duplex *b*, praefixa vocali *a*, vel *e*, et fronti vocalis, conſonam, conſonae, finalem ſyllabam claudenti, ſimilem adjiciendo, ut, *Szerelmes*, *Szerelmeſſebb*, *Roſſz*, *Roſzſzabb* etc.

11. Aſſumitur autem vocalis *a* vel e, ante terminationem comparativi, duplex nimirum *b*, non promiſcue, ſed diſtincte; videlicet, ſi nomen deſinat in conſonam cum *a*, *o*, *u* exeuntem, ut, *tágas*, *hangos*, *ſarus*: tantum vocalis *a*, ut, *tágaſſabb*, *hangoſſabb*, *ſaruſſabb*. Si vero in conſonam cum *e*, *i*, *ö*, *ü* exeuntem, ut, *kezes*, *fris*, *körmös*, *gyürüs*: tantum vocalis *e*, ut, *kezeſſebb*, *friſſebb*, *körmöſſebb*, *gyürüſſebb*.

12. Notandum eſt hic. 1. quaedam aliquando pati eliſionem vocalis praefixae, cum conſona adjecta finali, eique ſimili, et exinde duplex *b* in ſimplex mutari, ut *roſzb* pro *roſzſzabb*, *kedveſb* pro *kedveſſebb*, etc. vel euphoniae vel compendii cauſa. Hanc autem patiuntur eliſionem, imprimis adjectiva in *lan* et *len*, item *s* et *sz* deſinentia, ut, *tudatlanb*, *hitetlenb*, etc. II. Notandum eſt, quaedam habere irregularitatem aliquam, ut *Szép*, et ſimilia, in quibus conſonans finalis propter craſin ſeu contractionem, cum vocali ſua eliditur, ut. *Szebb* pro *Szépebb*, eliditur *ép*.

13. Secunda comparativi formatio eſt eorum nominum, quae vocali deſinunt: ſitque ſola affixi duplicis *b*, terminationem comparativi conſtituentis, vocali ultimae appoſitione, ut, *Jo*, *iobb*, *Gyenge gyengebb* etc. Ergo character comparativi eſt, *b*, facta eliſione, vel, duplex *bb*; ordinarie et communiter.

14. Superlativus fit a comparativo, praefixa particula *leg* eidem integre aſſervato, ut, *leg ſzentebb*, *leg roſzſzabb*, ut apud Anglos praefixa particula *moſt* ipſi poſitivo. Character ergo ſuperlativi eſt particula *leg*.

15. Ut adjectiva poſitivi gradus, ita et comparativi et ſuperlativi, declinantur quidem, ſed nec per genera nec per terminationes moventur. Praeterea circa haec nulla difficultas.

CAPUT IV. — DE MOTIONE NOMINIS E SINGULARI IN PLURALEM.

1. Motio nominis e ſingulari numero in pluralem, fit affixo *k* ipſi themati, ut, *ember*, *emberek*; *lov*, *lovak*; *ház*, *házak*.

2. Motio nominis e ſingulari in pluralem eſt duplex. Prima eſt nominum in conſona deſinentium, quae, ante terminationem pluralem *k*, aſſumunt vocalem aliquam, ut, *kenyér*, *kenyerek*; *kés*, *kéfek*; *láb*, *lábak*.

3. Haec vero vocalium aſſumtio, ante ſuffixam terminationem *k*, non fit promiscue pro lubitu, ſed ſecundum indigentiam et naturam vocis. Si enim 1. vox conſonante finiens, ultimam ſyllabam habeat vocali *a*, *o*, vel *u* affectam: *k* affigetnr cum vocali *a* vel *o*, ut, *ház*, *házak*, *tatár*, *tatárok*, *galamb*, *galambok*, *lov*, *lovak*, *oſtor*, *oſtorok*, *ur*, *urak*, *tur*, *turok*, etc. 2. Si ul-

timam ſyllabam habeat vocali *e*, *ü*, vel *i* affectam: *k* aſſumetur cum vocali *e*, ut, *kéz*, *kezek*, *viz*, *vizek*, *tüz*, *tüzek*, *fül*, *fülek*, etc. 3. Si in ultima vocis ſyllaba audiatur ő, tum *k* aſſumetur cum vocali *ö* vel *e*, ut, *török*, *törökök*, *köv*, *kövek*, *töv*, *tövek* etc.

4. Obſervandum vero eſt, non tam perpetuas ac univerſales has regulas eſſe, ut nullam patiantur exceptionem. Quaedam enim 1. deſinentia in conſonam cum vocali *i*, aſſumunt *k* cum vocali o, ut, *kalamariſok* etc. et non *e*, ut ſolent communius. 2. Quaedam monoſyllaba, deſinentia in *e* cum *k*, vel *i*, aſſumunt *k* plurale non cum *e*, ut fit communius, ſed cum *a* vel *o*, ut, *fazék*, *fazékak*, *játék*, *játékok*, *héy*, *héjak*, *paréi*, *paréiok* etc.

Notandum et illud eſt, quod in motione nominum, ultimam ſyllabam conſonante finientium, fiat aliquando, vel euphoniae vel compendii cauſa, eliſio vocalis, finalem conſonam antecedentis, ut, *tegez*, *tegzek*, non *tegezek*, *köröm*, *körmök*, non *körömök* etc.

6. Haec autem euphonia locum habet in nominibus diſſyllabis et polysyllabis desinentibus in *rem*, ut *verem*; *röm*, ut, *köröm*: ſed excipe *öröm*; *kör*, ut *ökör*; *bör*, ut, *csöbör*; *gez*, ut, *tegez*; *boz*, ut, *koboz*; *ok*, ut, *torok*; *ol*, ut, *jáſzol*; *öl*, ut, *köböl*; *om*, ut, *balom*; *ony*, ut, *torony*: excipe *aſzſzony*; *reg*, ut, *méreg*: ſed excipe *ſereg*.

7. Secunda nominis e ſingulari in pluralem motio eſt nominum vocali deſinentium, quae neglecta vocali litera, *k* paefigi ſolita, ſolum *k* ad vocalem ſuam ultimam aſſumunt, ut *Buza*, *buzák*, *Gyenge*, *gyengék*.

8. Nonnulla tamen et hic occurrit irregularitas. Quaedam enim nomina in vocali *ö* deſinentia aſſumunt *k* cum vocali, mutata primum ultima vocali *ö* in *ej*, ut, *fö*, *fejek*, Deinde quaedam desinentia in *u*,

mutant *u* ante *k* in *a*, ut, *Varju*, *Varjak*, *borju*, *borjak*. etc. Si motio haec non ſit vitioſa, quod ego quidem conjicio, ſecus de priori ſentio, quam ex analogia affixorum, cum hoc nomine proſitorum, colligo, dicimus enim, *fejem*, *fejed*, *feje*, non *föm*, *föd*, *föje*. Haec de motione e ſingulari in pluralem.

CAPUT V. — DE COMPOSITIS ET EORUM COMPOSITIONE.

1. In lingua hac Hungarica, quia non ſunt multa compoſita, et ſi quae ſint, ea quoque ex integris, non multam habet natura compoſitorum et compoſitionis difficultatem.

2. Compoſita conflantur communiter ex duabus vocibus integris, ſive nomina, ſive verba, ſive particulae ſint, ita ut vix videantur eſſe compoſita, ut, *Hegytetö*, *Tüzkö*. *Elökötö* etc. Haec ſane liberum permitto, duo simplicia dici, liberum et in compoſita reduci.

3. Compoſitio fit dupliciter. Primo in partibus compoſiti nulla facta mutatione, ut, *Tüzkö*, *Hegyeſtör* etc. Secundo, aliqua in iiſdem facta mutatione, vel nempe 1. in literis et vocalibus, ut, *keſzkenö* pro *kézkenö* ubi *e* clarum in *e* obſcurum, et litera *z* in literam *ſz* mutata eſt; vel 2. in vocalibus tantum, ut, *Fekötö* ubi *ö* mutatur in *e*.

4. Compoſitio ratione partium componentium variis modis fit. Primo, ex nomine et nomine, ut. *Tüzkö*, *Hegytetö*. Secundo, ex nomine et verbo, ut *Borisza*. Tertio, ex nomine et particula, ut, *Általvetö*, *Elökötö*. Quarto, ex verbo, nomine et paricula, ut, *Bornemiſza*.

5. Compoſita nomina apud Hungaros, eam habent naturam, ut tantum poſteriori ſua parte declinentur, priori, etiamſi ea ſit nomen, minime, ut, *Tüzkö*. *Tüzköé*. *Tüzkönek*. etc.

CAPVT VI. — DE DECLINATIONE SEV VARIATIONE NOMINIS PER CASVS.

1. Declinatio apud Hungaros una tantum eſt, variatio nempe vocis cujuslibet per caſus.

2. Caſus apud eoſdem inveniuntur ſeptem: 1. Nominativus ut, *ember*, cujus character eſt abſolute poni. 2. Genitivus ut, *emberé*, cujus character eſt *é*. 3. Dativus ut, *embernek*, cujus character eſt ſyllaba *nak, nek*. 4. Accuſativus ut, *embert*, cujus character eſt litera *t*. 5. Locativus ut, *emberen*, cujus character eſt *n* cum vocali aliqua. 6. Traductivus, ut *emberré*, cujus character eſt *á, é*. 7. Conjunctivus ut, *embereſtöl*, cujus character eſt *ſtol, ſtöl, ſtul, ſtül*.

3. Genitivus, in nominibus conſona finientibus, fit addita vocali *é*, ut *emberé*: in iis vero quae vocali deſinunt aſſumitur *j*, ante *e* finale, ut, *hazájé, kecskéjé* etc. idque euphoniae ſolum cauſa, et abjecto etenim *j*, valeret *h*, ut, *hazáé, kecskéé*, etc.

4. Dativus dum fit, voces in ultima ſyllaba *a*, *o*, *u* habentes poſcunt *nak*, ut, *ház, háznak, gond, gondnak, ſaru, ſarunak*; voces vero habentes *e*, *i*, *ö*, *ü*, poſcunt *nek*, ut *kéz, kéznek, viz, viznek, örröm, örömnek, bün, bünnek*. Fit tamen aliquando, vel per errorem, vel per irregularitatem, ut nomina in ultima ſyllaba vocalem *i* habentia, ſuffixum non *nek*, quod regulariter deberent, ſed *nak* aſſumant, ut, *ir, irnak, zſir, zſirnak, ſir, ſirnak, ſzij, ſzijnak*, etc.

5. Accuſativus dum fit, voces deſinentes in conſona, quandoque aſſumunt vocalem aliquam ante *t*, nimirum, *a* vel *o* in voce ſyllabam ultimam vocali *a* affectam habente, ut *harang, harangot, kalap, kalapot, had, hadat, ſzarv, ſzarvat* etc. *e* in voce ſe vo-

cali *e* et *ü* claudente, ut *kéz, kezet, tüz, tüzet, fület*, etc. *e* vel *o* in voce, cujus finis habet vocalem *i*, ut, *viz vizet, csik, csikot, tik, tikot*, etc. *ö* in voce, quam vocalis *ö* finit, ut *török, törököt, köd, ködöt* etc. *o* in voce vocalem *o* in ultima ſyllaba habente, ut, *kolompot, gond, gondot*; *o* vel *a* in vocibus per *u* exentibus, polyſyllabis quidem *o*, ut *hazug hazugot, kakukk kakukkot* etc. monaſyllabis vero *a*, ut *lud, ludat, nyul, nyulat.*

6. Quandoque autem, voces eadem in conſona deſinentes, euphoniae causa eandem reſpuunt, et ad conſonantem finalem immediate characterem accuſativi *t* aſſumunt, ut, *fir, firt, kár, kárt, fas, faſt, has, hast* etc.

7. Nomina deſinentia in vocalem puram et ſine conſona poſitam, nullam vocalem aſſumunt, ſed ſibi immediate characterem accuſativi ſuffigunt, ut *buza, buzát, fecské, fecsket, vizi, vizit, lopó, lopót, faru, farut*, etc.

8. Accuſativi pluralis alia eſt ratio: quia enim ſemper fit ex nominativo plurali, ſemper per affixum k formato, non poteſt ſecus characterem ſuum, nempe t, aſſumere, propter terminationem k, quae cum *t* conſiſtere, niſi vocalis intercedat, nequit, niſi praemiſſa ipſi characteri t aliqua vocali, *a* vel *e*, ut *Embereket, Buzákat*, et non *Emberekt, Buzákt.* Sed et hic valet id, quod in initio theſeos quintae diximus.

9. Locativum caſum nominamus eum, quo rem ſuper loco aliquo eſſe efferimus, ut *aſztalon*, qui fit ex themate ſeu Nominativo dupliciter, 1. affixa litera n, cum vocali aliqua, nempe: *o* in omnibus in a, o, u impurum exeuntibus, ut, *Harangon, Kalapon, Kolompon, Nyulon*; cum *e* obſcuro in vocibus in *e* et *i* impurum deſinentibus ut, *Kerék, kereken, tegez, tegzen,*

viz, *vizen*, *tiz*, *tizen*, *hir*, *hiren*; cum *ö* in vocibus in ö et ü impurum desinentibus ut, *bör*, *börön*, *tüz*, *tüzön*, etc.

10. Locativus fit secundo ex themate seu nominativo, solo charactere *n*, sine vocali, affixo, in nominibus videlicet illis, quae in vocales puras desinunt ut, *buza*, *buzán*, *kepén*, *havasin*, *bohón*, *farun*, *tetön*, *tetün*.

11. Locativus aliquando patitur elisionem vocalis, ultimam syllabam cum consona facientis, euphoniae vel compendii causa, ut, *tükrön*, *kölykön* etc. ad analogiam motionis et comparationis, non *tükörön*, *kölyökön*.

12. Traductivum casum illum vocamus, quo tendentiam rei ad terminum aliquem intelligimus, ut *emberré*, *lóvá* etc. fitque a themate seu nominativo dupliciter, 1. assumendo similem consonam ei, quae est in fine vocis, ad characterem *á* vel *é*, in nominibus desinentibus in vocales impuras; character *a* erit in vocibus desinentibus in *a*, *o*, *u*, et quibusdam in *i*, ut, *Kalmár*, *kalmárrá*, *koboz*, *kobozzá*, *nyul*, *nyullá*, *zsir*, *zsirrá*, *sir*, *sirrá*, etc. character *é* erit autem in nominibus in *e*, *i*, *ö*, *ü* desinentibus, ut, *méz*, *mézzé*, *viz*, *vizzé*, *török*, *törökké*, *szük*, *szükké*.

13. Traductivus casus fit secundo, praefixo v euphoniae causa characteri *á* vel *é*, in nominibus in vocales puras desinentibus, ut *löre*, *lórévé*, *kutya*, *kutyává*; fit autem assumtio characteris *á*, in vocibus desinentibus in a, o et u, et quibusdam in i, ut, *buza*, *buzává*, *lopó*, *lopóvá*, *faru*, *faruvá*, *kállai*, *kállaivá*. Characteris autem *é* assumtio fit in vocibus desinentibus in e, ö, ü, et quibusdam in i, ut, *kecske*, *kecskévé*. *szörzö*, *szörzövé*, *bötü*, *botüvé*, *mennyei*, *mennyeivé*. etc.

14. Conjunctivus caſus is eſt, quo rem habentem conjunctam cum ſuo habito, efferimus, ut, *Könyvestöl*, *dolgoſtol;* ſitque etiam dupliciter. Primo, aſſumta vocali aliqua ante ſyllabam characteriſticam *ſtol*, *ſtöl*, ſi vox deſinat in conſonam: nimirum o, vel a, cum a, u, vel o in ultima ſyllaba auditur, ut, *buzogány*, *buzogányoſtol*, *madár*, *madarastol*, *toll*, *tollastol*, *bolond*, *bolondostol*, *strucz*, *ſtruczostol*, *lud*, *ludaſtol:* e vel ö, ab iis, quae ultimam ſyllabam cum vocali e, ö, ü claudunt, ut *Kezestöl*, *dögöstöl*, *tüzestöl:* o, vel ö, ab iis, in quorum fine vocalis i adeſt, ut, *hirestöl*, *csikostol* etc.

15. Secundo, caſus conjunctivus ſit affixa ſyllaba characteriſtica, ſine vocali adventitia, in nomibus vocali deſinentibus, ut, *buza*, *buzáſtol*, *feiſze*, *feiſzéſtöl:* hoc tamen diſcrimine, quod nomina in a, o, u purum deſinentia, characterem ſibi adjungant cum o vel u, ut *láda*, *ládáſtol*, *lopó*, *lopóſtol*, vel *lopóſtul*, *ſaru*, *ſaruſtol:* deſinentia in vocalem e, ö, ü, eundem affigi velint characterem cum vocali ö vel ü, ut, *feiſzéſtöl*, *fecskéstöl*, *törököstül*, *gyüſzüſtöl* vel *tül*. Ea vero quae in i deſinunt, poſſunt ö vel o, ut, *kolopi*, *kolopoſtol*, etc.

16. Caſus conjunctivus eſt tantum ſingularium. Pluralium non item; eo quod pluralis deſinat in conſonantem k, quae, cum *ſt* ſine intercedente vocali, efferri non ſolet, ut, *emberekſtöl*: vocalis autem non interponitur. Hunc Hungari exprimunt caſum: addendo ſingularis numeri conjunctivo notam univerſalitatis *minden*, ut *Minden embereſtöl.*

17. Caſus locativus, traductivus, et conjunctivus ſunt revera caſus. Caſus enim eſt Specialis ſeu diverſa nominis terminatio ſpecialem ejus habitudinem ad ſig-

nificans: qui in Lingua hac tali debet gaudere terminatione ut ad particulas vel integras vel corruptas ferri nequeat; alias, ſi poſſit vel adverbialis, praepoſitionalis, vel conjunctionalis rationem ſubire, non erit caſus, quia non diverſa nominis terminatio, ſed nomen cum hac vel illa particula affixa.

18. Caſus vero Latinorum et aliorum Vocativus et Ablativus, in lingua hac non ſunt caſus; vocativus enim non habet diverſam nominis a nominativo terminationem, ſed eandem, unde definitio caſus ei non quadrat. Ablativus vero, eſt nomen cum affixa particula *töl*, *tol*, ex praepoſitionalibus. Dixi autem terminationem, caſum diverſum facientem, talem eſſe debere, quae rationem particulae non habeat: Alias caſus eſſent, *emberbe*, *emberböl*, *emberröl*: ſi caſus eſſet *embertöl*, in quibus non eſt terminationis diverſitas, ſed affixarum particularum varietas.

19. Dabimus hic paradigma unum, *Ember*. Sing. Nom. *Ember*. Gen. *Emberé*, Dat. *Embernek*, Accuſ. *Embert*, Locat. *Emberen*, Traduct. *Emberré*, Conjunct. *Emberestöl*. Et pluraliter Nom. *Emberek*. Gen. *Embereké*. Dat. *Embereknek*. Accuſ. *Embereket*. Locativ. *Embereken*. Traduct. *Emberekké*. Conjuctivum non habet.

CAPVT VII. — DE MVTATIONE VOCALIVM IN NOMINE.

1. Mutatio vocalium, ut non modicam in lingua Hebraea creat difficultatem, ita et in Hungarica; praeſertim iis, qui alienigenae dum ſint, ſtudio linguae hujus ſe addicunt; ut igitur haec in diſcendo difficultas tollatur: de mutatione vocalium paucis dicendum.

2. Mutatio vocalium fit, I. propter motionem e ſingulari in pluralem, ut, *Kéz*, *kezek fö*, *fejek*. II. prop-

ter declinationem, ut, *buza*, *buzájé*. III. propter affixa, ut, *fecske*, *fecskéből*, *fecskétől*, *fecském*. etc.

3. In mutatione vocalium conſiderandae ſunt vocales ſeptem ſub duplici reſpectu, vel qua purae, vel qua impurae. Purae ſunt, cum ſine conſona finali in vocalem definunt, ut, *buza*. Impurae ſunt, cum in conſonantem exeunt, ut, *koboz*, *pokol*. Puras enim et impuras alio, quam Graeci grammatici, hic accipimus modo, eo nempe, quem explicuimus.

4. Nomina in a obſcurum impurum, ut, *fark*, *harang*, in a clarum impurum, ut, *kovácz*, *kolbácz*, in e obſcurum impurum, ut, *hely*, *hüvely*, in e clarum impurum, ut, *méz*, *dicsőſſég*, in i, o, ö, ü, u ſive purum ut *kerti lopó*, *csörgö*, *daru*, *kefztyü*, ſive impurum ut, *viz*, *tot*, *török*, *lud*, *fül*, definentia, retinent ſuam vocalem in ultima immutatam. *Fö* eſt anomalum, et mutat ö in ei, ut *fö*, *fejek*, ut dictum cap. 4. ſectionis hujus paragr. 7.

5. Nomina in a, et ei, obſcurum, purum definentia, mutant *a* obſcurum in *a* clarum, ut, *koma*, *komák*, *buza*, *buzák*, *e* vero obſcurum in *e* clarum, ut, *fejſze*, *fejſzék*, *kecske*, *kecskék*. De definentibus in a, et e, clarum, purum, ob defectum talium vocum nulla difficultas.

6. Mutatio haec eadem eſt, ſive in movendo e ſingulari in pluralem; ſive in declinando: ſive in affigendo ſuffixum, qualecunque illud ſit.

7. Mutatio vocalium fit tantum in ultima ſyllaba, idque in qualibet voce, ſive monosyllaba, ſive dyſyllaba, ſive polyſyllaba: in penultimam vero et ante penultimam nunquam cadit.

SECTIO SECVNDA.

DE NOMINE IMPERFECTO, SEU PRONOMINE.

CAPVT I. — DE PRONOMINIBVS SEPARATIS ET EORVM NATVRA AC AFFECTIONIBVS.

1. Hactenus de nomine perfecto: nomen imperfectum ſeu analogum eſt, quod vice nominis aliquando ponitur, ut, *En*, Ego, *Te*, Tu etc. et vocatur pronomen, ſeu provocabulum.

2. Nomina Imperfecta, ſeu Pronomina, ut apud Hebræos, ita et Hungaros, ſunt duplicia: I. Separata. II. Affixa. Separata, quae per ſe conſiſtere poſſunt, et peculiares voces conſtituunt, ut, *En*, *Te*, *Amaz*. Affixa ſunt quae per ſe nec conſiſtere poſſunt, nec voces peculiares faciunt, verum finibus vocum aliarum affiguntur, ut, *em*, *am*, *ed*, *ad*, etc.

3. Pronomina ſeparata ſunt: *En*, ego, *te*, tu, *ö*, ille, *magam*, ego ipſe, *magad*, tu ipſe, *maga*, ille ipſe. *Az*, id, ille. *Ez*, hoc. *Amaz*, illud. *Emez* vel *imez*, iſte. *Ki*, quis, qui, *kicsoda*, quis, *mely*, quod, qui, quae, *mellyik*, quis, quae, quod. *Azon*, idem. *Ezen*, hoc idem. *Micsoda*, Quid. *Enyim*, Meus, *Mienk*, noſter. *Tied* tuus. *Tietek*, veſter. *Övé*, ejus, *övék* eorum. In quibus 1. Diviſio, 2. Carentia generis et motionis, 3. Motio e ſingulari in pluralem, 4. Figura ſeu compoſitio, 5. Declinatio conſideranda veniunt.

4. Diviſionem quod attinet: Pronomen, praeter vulgatam illam in primitivum et derivativum diviſionem, diſpeſcitur in quadruplicia. 1. Poſſeſſiva ut, *Enyim, mienk, Tied, tietek, Övé, övék*; et haec fiunt ex genitivis ſingularibus et pluralibus trium illorum pronominum, *en*, *te*, *ö*. 2. Interrogativa, *Ki*, *kicsoda*,

mellyik, *az*, *amaz*, etc. 3. Relativa, *ki*; *melly*, etc. 4. Demonſtrativa ut, *En*, *te*, *ö*, *Az*, *Ez*, *Ezen*, *Azon*, etc.

5. Notandum vero eſt, unum idemque Pronomen, diverſas poſſe ſubire relationes, et quandoque demonſtrativum, quandoque relativum, quandoque et interrogativum poſſe eſſe, ut, *Az*, *Amaz*, etc.

6. Pronomina nullum habent genus: non movenur de genere in genus et terminatione maſculina in foemininum, ex hac in neutrum: non admittunt ullam comparationem a poſitivo in comparativum, et ex hoc in ſuperlativum.

7. Motio e ſingulari in pluralem, vel regularis, vel irregularis eſt. Irregularis in qua prorſus non ſervantur leges motionis ſupra Cap. 4. propoſitae: habentque eam: I. *En; Te*, ab *En* fit *mi*, ab *Te* fit *ti*, vel *tü*. II. habent eam: *Mienk*, *Tied*, *Tietek*, *Övék*, haec enim moventur e ſingulari in pluralem, aſſumto ſolo i ante terminationes ſeu affixa ſua, ut, *Mieink*, *Tieid*, *Tieitek*, *Övéik*. III. Eam habet *övé*. Ex quo plurale fit ſolum affixa i vocali ad finem, ut, *övéi*.

8. Motio regularis eſt, quae ſecundum leges motionis ſupra memoratas inſtituitur, aſſumto nimirum ſolo k Pluralis numeri charactere, ſi vox in vocalem deſinat; ſi vero in conſonam, k cum vocali aliqua apta ac conveniente affixa, ut, *ö*, *ök*, *enyim*, *enyimek*. *Azok*, *ezek*, *amazok*, *emezek*. etc.

9. Figura ſeu compoſitio et hic locum invenit, ſunt enim voces vel Simplices, ut, *Az*, *En*, *Te*, *Ö*: vel Compoſitae, ut, *Amaz*, *azon*, *ezen*, *emez*, pro *imez*, mutato i in e, euphoniae causa.

10. Ratione declinationis diſtinguuntur Pronomina, primo in regularia et irregularia: Regularia ſunt, quae ſecundum datas declinationis regulas va-

riantur per caſus, ut, *Azon*, *Amaz*, *Imez*, etc. irregularia vero, quae eadem non obſervant, ut, *En*, *te*, *ö*, *övé* et *övék*, quae Genit. et Nominat. eodem modo habent.

11. Secundo ratione declinationis diſtinguenda ſunt in perfecta ſeu integra, et defectiva ſeu imperfecta. Perfecta ſunt, quae omnes ſeptem caſus progignere poſſunt, ut, *Az*, *Amaz*, *Azon*, *Kicsoda*, etc. Imperfecta, quae ex adverso non poſſunt, ut, *En*, *te*, *ö* quae locativo, traductivo, et conjunctivo caſibus carent.

12. Paradigma irregularium et imperfectorum eſt 1. *En*. *S*. *N*. *En*. Gen. *Enyim*. Dat. *Nekem*, vel *ennekem*. Accuſ. *Engem* vel *Engemet*. Locativo, Traductivo et Conjunctivo carent. Et Pluraliter Nominativo. *Mi*, Gen. *Miénk*, Dat. *Minékünk* vel *nekünk*. Accuſ. *Minket*; reliquis caret.

13. Paradigma ſecundum eſt *Te*. Singul. Nominativ. *Te*. Genit. *Tied*. Dativ. *Tenéked*, vel *néked*. Accuſ. *Tegedet*, vel *Teged*. Reliquis caret. Et Pluraliter Nominativo. *Ti*, vel *Tü*. Genitiv. *Tietek*. Dativ. *Tinektek* vel *nektek*. Accuſ. *Titeket*; reliquis caret.

14. Paradigma 3. eſt *ö*. Sing. Nom. *ö*. Gen. *övé*. Dat. *ö neki*, vel *neki*, Accuſ. *ötet*; reliquis caret. Et Pluraliter Nom. *ök*. Gen. *övék*. Dat. *ö nékiek*, vel *nekiek*. Accuſ. *öket*; reliquis caret. Regularia reliqua ſunt.

15. Notandum vero eſt, in declinatione pronominum in *ze*, *z*, conſonam definentium, ut, *az*, *amaz*, *emez* etc. conſonam *z*, ante ſuffixum *nak*, *nek*, ſuavioris pronunciationis cauſa, mutari in n, ut, *amannak*, *annak*, *ennek* etc. quamvis et *amaznak*, *emeznek*, *eznek*, *aznak* valerent.

16. Nomina analoga, etiam cum affixis poſita declinantur. Nomina autem analoga, cum affixis ſunt poſſeſſiva omnia, ut, *Enyim*, *Tied*, *Mienk*, *Tietek* etc.

et quaeritur(?) demonſtrativa ut, *Magam*, *Magad*, *Maga*: haec inquam perinde declinantur, ac apud Hebraeos, nomina cum affixo, in quovis caſu efferuntur. Tantum de pronomine ſeparato.

CAPVT II. — DE PRONOMINIBVS INSEPARATIS SEV AFFIXIS.

1. Affixa ſeu ſuffixa ſunt triplicia. 1. Nominalia ſeu Pronominalia. 2. Verbalia. 3. Particularia. Hoc loco ſolum nominalia, quae ſunt pronomina affixa inſeparata et corrupta, trademus; de reliquis ſuo loco.

2. In affixis: 1. quotuplicia et quae ſint, 2. quibus affigantur, 3. quomodo affigantur, videndum eſt. Quoad primum quaeſitum: Affixa ſunt 1. vel ſingularis, vel pluralis numeri, 2. vel primae, vel ſecundae, vel tertiae perſonae.

3. Affixum primae perſonae ſingularis numeri eſt m, cum vocali aliqua, a, e, i, o. ö, ü, veniens ex poſſeſſivo ſingulari *enyim*. Primae perſonae Pluralis numeri eſt *nk*, cum vocali, a, e, i, ö, u, ü, veniens ex poſſeſſivo plurali perſonae primae *mienk*.

4. Affixum perſonae ſecundae, ſingularis numeri eſt d, cum aliqua vocali, a, e, i, o, u, ö, ü, ortum ex poſſeſſivo ſingulari perſonae ſecundae *tied;* Pluralis numeri eſt *tk* cum vocali aliqua e, vel o, ortum ex poſſeſſivo Plurali Perſonae ſecundae *tietek*.

5. Affixum Perſonae tertiae ſingularis Numeri, primum quidem, et immutatum, eſt e, ortum ex poſſeſſivo ſingulari perſonae tertiae, *öue*, ortum vero, et propter vocum vocales immutatum, eſt a et i; Pluralis Numeri eſt k, cum vocali e, ö. vel o, ortum ex poſſeſſivo plurali tertiae perſone ök.

6. Quod ad ſecundum quaeſitum : ſuffixa pronominalia affiguntur vel 1. Nominibus ſive perfectis, ut *népem*, *néped*, *népe*, ſive imperfectis, ut *magam*, *magad*, *maga*, *Enyim*, *Tied*, *Övé*, vel 2. verbis, ut *ſzeretem*, *ſzereted*, *ſzereti*, vel 3. particulis, ut *általam*, *általad*, *általa*, *Bennem*, *benned*, *benne*, etc.

7. Deinde affiguntur, vel tantum ſingularibus, vel tantum pluralibus, vel pluralibus et ſingularibus ſimul. Tantum ſingularibus affiguntur ſuffixa m, d, a, e, ſingularia; et nk, tk, k, pluralia, cum a, e, o, u, ü, ut *buzám*, *buzád*, *buzája*, *kenyére*, *buzánk*, *buzátok*, *buzájok*, *Béretek* etc.

8. Tantum pluralibus affiguntur ſuffixa eadem, cum i, ut *buzaim*, *könyveim*, *taroim*, *ſeregeid*, *ſzineid*, *marhaid*, *lopoid*, *maroink*, *malmaitok* etc. in quibus vocalis Pluralis terminationis aliquando eliditur, ut dicetur poſtea. Singularibus et Pluralibus affigitur affixum tertiae perſonae i, de quo vide, theſ. 18. 19. cap. 2. Sect. I. l. I.

9. Quod ad tertium quaeſitum : Suffixum perſonae primae ſive ſingularis ſive pluralis Numeri, aſſumitur a vocibus vel in conſonam, vel in vocalem deſinentibus. In vocibus puris, ſeu in vocalem exeuntibus, nihil aſſumit praeter nudum ſuffixum; ut *buzám*, *buzánk*, *nénéd*, *nénétek*. *Bika bikájok* etc.

10. Quodſi autem ſit vox deſinens in conſonam, ſemper aſſumitur vocalis aliqua ante ſuffixum m et nk: nimirum ante ſuffixum ſingulare, a, vel o in voce in a impurum deſinente, ut *galambom*, *hadam*: e, communius ſed et a et o in voce, quae in e impurum exit, ut *kenyerem*, *fazekam*, *játékom*, *parejom*: e vel o in voce in i Impurum deſinente, ut *tiſztem*, *ſzivem*, *csikom*, *zſirom*: a, vel o, in voce vel in o, vel in u

impurum desinente. *Toll tollam*, *gondom*, *hidam*, *kalauzom* : ö vel e in voce (in) ö impurum desinente, ut *földem*, *törököm* : e in voce quae in ü cum consona exit, ut *Fülem*, *tüzem* etc.

11. Ante suffixum plurale personae primae in vocibus cum consona exeuntibus, u in iis, quae ultimam syllabam cum a, o, et u habent affixam, ut *lábunk*, *lovunk*, *ludunk*; ü vero in iis, quae eandem ultimam cum e, ö et ü habent affectam, ut, *Kertünk*, *törökünk*, *fülünk* : ü et u in iis, quae in i impurum desinunt, ut *Csikunk*, *firunk*, *vizünk*, *szinünk*.

12. Suffixum m et nk, cum vocali i, affixum nominibus tantum in numero plurali, abjicit terminationem seu characterem pluralis numeri, nempe k : et quidem vel eam solam, in vocibus vocali desinentibus, ut *Buzáim*, *buzáink*, pro *buzákim*, *buzákink*, vel una cum vocali in vocibus consona exeuntibus, ut *Kalmárim*, *kapásim*, pro *kalmárokim*, *kapásokim* : notat enim pluralitatem; vel consonam k tantum, relicta vocali, sed tamen mutata, ut *Töreim*, *böreim*, ex *Török* et *börök*.

13. Suffixum personae secundae, sive singulare, sive plurale, similiter, vel vocibus in vocalem, vel vocibus in consonam exeuntibus affigitur. In vocibus vocali finientibus, affigitur nulla assumta vocali, ut *Buzád*, *buzátok*, *kecskéd*, *kecskétek* etc.

14. In vocibus autem desinentibus in consonam, assumitur vocalis aliqua ante suffixum d et tk : nimirum ante suffixum singulared, semper vocales eaedem, quae parag. 10. ante suffixum singulare m.

15. Ante suffixum Plurale tk, 1. quandoque nulla, ut *Tolvajtok*, *parejtok*, *legéntek*, per elisionem, euphoniae causa. 2. Quandoque aliqua, nimirum : o vel a,

in vocibus definentibus in a, o et u impurum, ut *Galambotok*, *kolompotok*, *kalauzotok*, *lábatok*, *tollatok*, *ludatok*: e in vocibus quas e impurum claudit, ut *Képetek*, *kedvetek*: ő in iis quae ultimam syllabam cum ő affectam habent, ut *Törökötök*: ü, vel e, in iis, quae in ü impurum exeunt, ut *Tüzetek*, *szürütük*: e, vel o, in iis, quae in i impurum definunt, ut *Vizetek*, *csikotok*, *sirotok*.

16. Suffixum personae tertiae singularis Numeri e, in vocibus impure seu cum consona definentibus, pure adjicitur; ut *Kenyere*, *népe*; observandum tamen est fieri aliquando elisionem, vocis ultimae syllabae, propter Euphoniam, ut *körme*; *tegze*, de quibus vide Cap. 4. Parag. 5. Sectio. I. Lib. I. in iis vero quae pure, hoc est, sine consona definunt, adjecta consonante j, ut *fecskéje*, *fejszéje*.

17. Suffixum tertiae personae a, promiscue affigitur vocibus in consonam et vocalem sine consona definentibus; quandoque pure, ut *lába*, *hada*, etc. quandoque adjecto j, ut *haragja*, *harangja*, *bolondja* etc. Observandum et hic, saepe fieri elisionem vocalis in ultima syllaba auditae, Euphoniae causa, ut, *halma*, *malma*, *szatyra* etc.

18. Suffixum i singulare, affigitur tantum talibus nominibus, quae in consonam definunt, ut *Rendi*, *szereteti*; 2. pluralibus, sed abjecto charactere pluralis num. k, ut *könyvei*, *munkái*; observandum vero hic est, o ante terminationem k existens, mutari aliquando in a, ut *Dolgai*; 3. singularibus sed sensum pluralem facientibus, ut *Panaszi*, *tolvaji*, *irási* etc.

19. Suffixum k tertiae personae pluralis numeri, affigitur vocibus duplicibus, sed singularibus tantum, nempe vel in Consona, vel in Vocali definen-

tibus : Vocibus in conſona deſinentibus, affigitur, vel ſolum aſſumta Vocali e, ö, vel o, ſine i : nimirum aſſumta o, in vocibus, quae deſinunt in a, o et u impurum; ut *lábok*, *dolgok*, *ludok* : aliquando aſſumto j, ut *Bolondjok*, *haragjok :* aſſumta ö in iis, quae in ö et ü exeunt, ut *Törökök*, *tökök*, ſive cum j, ſive ſine : e, in iis, quae in ultima ſyllaba habent e, ut *Kezek*, *Tegzek :* e vel o in iis, quae habent ibidem i, ut *ſzivek*, *tsikok* etc.

20. Vocibus in vocali definentibus, affigitur aſſumto ſemper j ante ſuffixum ok, ek, ut *marhájok*, *fecskéjek*, *fejſzéjek :* et pluralibus addito i, immediate ante k, ut *örökségeik*.

21. Affixa pronominalia, non impediunt, quo minus nomina declinentur. Atque ita finis libri primi.

LIBER SECVNDVS DE VERBIS.

CAPVT I. — DE PRIORIBVS COMMVNIBVS VERBI AFFECTIONIBVS.

Hactenus primam Orationis partem vidimus, ſecunda eſt verbum. Verbum ſeu radix et thema vocis verbalis, eſt tertia ſingularis praeſentis indicativi, ex qua fiunt omnia tempora, omnes modi, omnes perſonae, affixis ſolum additis, vel vocalibus mutatis. In verbo autem haec : 1. Species, 2. Modus, 3. Perſona, 4. Numerus, 5. Tempus, 6. Conjugatio, 7. Foecunditas, 8. Diviſio, ſpectanda et conſideranda veniunt.

2. Speciem quod attinet, eam verba Hungarica habent. Quaedam ergo Primitiva, ut *várok*, quaedam Derivativa ſunt, ut *Böcselkedem*. Derivativa oriuntur vel 1. a Nomine, ut *lábalom*, *orrolom*; vel 2. a

verbo, ut *imádkozom verdegelem;* vel 3. a particula, ut *általlom, jajgatok.* Porro derivatorum ſtupenda eſt ab una radice deducendorum foecunditas, quorum quaedam frequentationem, quaedam ſimplicem actionem, et paſſionem, etc. ſignificant. Sed de his infra in foecunditate verborum, capite quarto.

3. Modos habent totidem quot latini: 1. Indicativum, ut *ſzeretem*, Amo. 2. Imperativum, ut *ſzereſd*, Ama. 3. Optativum, ut *ſzeretném*, Amarem. 4. Conjunctivum, ut *ſzereſſem*, Amem. 5. Infinitivum, ut *szeretni*, Amare.

4. Perſonae etiam hic ſunt tres. Prima, ſecunda, tertia; ſingularis vel pluralis numeri. Perſonae verborum in conjugando fiunt a tertia ſingulari indicativi praeſentis, affixis perſonarum additis, ut a *ſzeret* Amat, *ſzeretem*, *ſzereted*, *ſzereti*, Amo amas amat. Notandum tamen, tertiam illam ſingularem aliquando eſſe cum affixo, nec poſſe ſeparari ab affixo, ut *nyugſzik*, quieſcit.

5. Verbum Singulare perſonae primae, ſeu prima perſona verbi ſingularis fit: 1. Vel affixo m, ut *Szeretem*, amo, *vágom*, feco, vel 2. affixo k, ut *nevetek* rideo, *kótogok* pulſo, etc. Secunda ſingularis fit vel 1. Affixo d, in verbis in *ém* et *om* deſinentibus, ut *eſzed*, comedis, *huzod*, trahis, vel 2. Affixo l, in verbis in *zom*, *zem*, *ſzom*, *ſzem* indefinite tranſeuntibus, ut *hizol*, pingueſcis, *leledzel*, deprehenderis, *aluſzol*, dormis, *eſzel*, comedis, vel 3. Affixo *ſz*, in verbis in *ok*, *ek*, indefinite tranſeuntibus, ut *tartaſz* ſervas, *tekinteſz*, aſpicis, vel 4. Affixo s, ut *tarts*, *tene*. Tertia vero Singularis fit, affixo vel i, vel a, vel ja, vel e, vel ik, ut *Szereti* amat, *aluſſza*, dormit, *mondja* dicit, *fekſzik*, cum-

bit, etc. 2. Nihilo addito, *tart*, tenet, *vág*, secat, *ſze ret*, amat, etc.

6. Persona prima verbi Pluralis Numeri fit affixo nk, vel *uk*, *ük*, ut *látunk*, videmus, *Látjuk*, videmus, *eſſzük* comedimus, etc. Secunda vero pluralis, fit affixo *tok tek*, ut *aluſztok* dormitis, *eſztek*, comeditis. Tertia tandem Pluralis, fit 1. affixo *nak*, *nek*, ut, *aluſznak*, domiunt, *ſzeretnek*, amant, 2. per contractionem ſeu eliſionem literae n, cum vocali ſua, affixo *tak*, *tek*, ut *aluttak*, dormiverunt, pro *aluttanak*, *ſzerettek*, amaverunt, pro *ſzerettenek*.

7. Quia vero haec affixa aſſumunt ſecum vocales, quibus mediantibus ſolent annecti verbis, diligenter notandum, quibus vocalibus, verba quarumvis perſonarum, efferenda ſint; verba ergo, e vel ö in ultima habentia, aſſumunt e, vel ü. Sed hoc in Plurali prima solum, et exprimuntur per e, ut *ſzeretem*, *ſzereted*, *ſzeretek*, *ſzeretétek*, *ſzeretnünk*. Verba reliqua in ultima ſyllaba ſua o habentia per a, et o, vel u, ſed ſolum in perſona prima plurali, ut *látom*, *látod*, *látánk*, *látátok*, etc. *látunk*, *látjuk*, etc.

8. Numerus parem in modum fit per affixa perſonarum. Verbum ergo numeri ſingularis vel pluralis, cujuſvis perſonae, conficitur, addito affixo singulari vel plurali cujusvis personae ipſi radici, ſeu tertiae perſonae ſingulari modi indicativi; ut *Szeretem*, amo, per ſuffixum ſingulare; *Szerettyük* Amamus, per ſuffixum plurale; nimirum addendum perſonae primae ſingulari m, k, Plurali nk, k, Perſonae ſecundae ſingulari d, ſz, l, s, Plurali *tok*, *tek*, Perſonae tertiae ſingulari i, a, *ja*, *ik*. Plurali *nak*, *nek*, *tak*, *tek*, ſed certis vocalibus praemiſſis de quibus vide theſin 5. 6.

9. Tempora verborum Hungaricorum ſunt tantum quatuor, ſed non in unoquoque modo; nempe 1.

Praeſens, ut *ſzeretem*, amo. 2. Praeteritum imperfectum, ut *ſzeretém*, amabam 3. Praeteritum perfectum ut, *ſzerettem*, amavi. 4. Futurum, ut *ſzeretendem*, amavero. Quae quatuor poſſunt revocari ad tria, Praeſens nempe, Praeteritum et Futurum: ſecundum tres veras temporis differentias. Perfectum enim et imperfectum non differunt ſpecie, quia utrumque perfectum eſt, quamvis unum magis, alterum minus: ſed nec gradus variat ſpeciem. Interim facilioris et evidentioris ordinis cauſa, diſpeſcere, et in quatuor illa immediate dividere libuit.

10. Futurum tempus tantummodo Conjunctivus modus habet, reliquorum nullus; Indicativus tria priora: Praeſens, Imperfectum et Perfectum; Imperativus Praeſens ſolum; Optativus Praeſens ſolum; Subjunctivus Praeſens et Futurum; Infinitivus Praeſens ſolum. Ita ergo tota conjugatio per octo ſolum tempora formanda, flectenda et deducenda eſt.

11. Tempus Praeteritum pluſquamperfectum quorundam modorum, quia non habemus, per verbum ſubſtantivum et aliquod tempus circumloquendo exprimimus. Praeteritum pluſquamperfectum indicativi exprimitur per praeteritum perfectum modi ejuſdem indicativi, addito ipſi verbo ſubſtantivo *vala*, erat; ut *ſzerettem vala*, Amaveram. Plusquamperfectum optativi exprimitur per idem perfectum indicativi, addito ipſi verbo ſubſtantivo *volna*, eſſet; ut *ſzerettem volna*, Amaviſſem. Plusquamperfectum ſubjunctivi exprimitur per idem perfectum indicativi, addito duplici tempore verbi ſubſtantivi, *volt*, *volna;* ut *ſzerettem volt volna*, Amaviſſem. Sunt et alia, ſi ita dici debeant tempora, quae per *legyen*, ſit, *lett legyen* exprimuntur: ſed illa dicuntur tantum.

12. Tempus vero Futurum, quandoquidem ſolummodo in Conjunctivo, et non etiam in reliquis modis habemus : per praeſens uniuſcujuſque modi, ſine ullo addito in unoquoque modo, exprimimus. Praeſens ergo indicativi pro praeſenti et futuro indicativi, Praeſens imperativi pro praesente et futuro imperativi, Praeſens infinitivi pro praeſente et futuro optativi, Praeſens infinitivi pro praeſente et futuro infinitivi, accipendum, pro ratione rei, et ponendum eſt, ut *ſzeretem*, amo, amabo; *ſzereſd*, ama, amato; *ſzeretném*, amarem, amem, etc.

Occaſione vero temporum obſervetur, quid et de participiis in hac lingua ſtatuendum ſit : Patricipia ergo, ſi quae eſſent, ut *ſzerető* amans; *ſzeretendö*, amaturus, *ſzerettetett*, amatus, *ſzerettetendö* amandus, ad nomina relegamus, quippe quibus addi poteſt particula *az*, etiam materialiter non poſitis. Notandum et hoc: Participium praeſens et futurum activa, vi theseos praecedentis, poſſe uno nomine per *ſzerető* efferri; non enim includit tempus praeſens excluſive ad futurum, ſed poteſt nunc *ſzerető* et cras *szerető*, ſic et futurum optime et activum et paſſivum ſignificare poterit, et ſignificat.

14. Genus vero et Figura in verbis non habetur. Sed quantum ad illud, idem fit quod in nomine; nullum nimirum generis vestigium, ratio nulla. Quantum ad hoc vero : Sunt verba cum praepoſitionibus poſita, ut *föl költöm*, *meg látom;* et non compoſita. Quod enim diverſas dictiones constituant, et non in unam, ut fit in compoſitione, *coaleſcant*, hinc patet, quia particula compoſitionem, ſi faceret, factura, nonnunquam praeponitur, nonnunpuam poſtponitur verbo, ut *felköltöm*, *költs fel; meg látom*, *láſſák meg*, *láſſa meg*, etc.

CAPVT II. — DE CONJVGATIONE VERBORUM.

Quinque priores verborum affectiones communes, Speciem, Modum, Personam, Numerum et Tempus vidimus. Sextam ut confideremus, nempe Conjugationem, ordo poſtulat. In Conjugatione, 1. Modum, 2. Paradigmata, 3. Diviſionem, 4. Characteres, quos typus conjugationum omnium excipiet, 5. Obſervationes trademus.

2. Modum conjugandi quod attinet: Conjugantur verba ut in aliis linguis, ab indicativo in reliquos modos, a praeſente in reliqua tempora; a perſona prima in ſecundam; e ſecunda in tertiam, ex ſingulari in pluralem, ut patebit in Paradigmatibus. Atque hoc noſtrae linguae cum linguis pluribus est commune.

3. Deinde, in modo conjugandi verba Hungarica conjugatio per tempora 1. fit per affixa pronominalia, ut *verem*, *vered*, *veri*, verbero, verberas, verberat, *verjük*, verberamus, *veritek*, verberatis, *verik*, verberant, unaquaeque vox fit per ſuffixa. 2. Fit per ſolam vocalium mutationem, ut praeſens indicativi *verem*, per e obſcurum in ultima, verbero: praeteritum imperfectum ejuſdem, *verém*, per e clarum in ultima, verberabam etc. 3. Fit per Epentheſin vel vocalis ſolius *a*, vel *e*, vel ſyllabae alicujus integrae, *je*, *te*, *ja*, vel ſyllabarum, *otta*, *ette*, in verbis nimirum conjugationis quintae et ſextae, ut *várlak*, expecto, *várálak*, expectabam, *vártalak*, expectavi, et *kérlek* rogo, *kérélek*, rogabam, *kértelek*, rogavi, *kérjelek*, rogem, etc.

4. Obſervandum eſt autem 1. Quod ſyllaba, vel ſyllabae, vel vocalis, ſint ante ſyllabam *lak*, *lek*, poſt conſonam praecedentem, ponendae, e. g. in verbo

várlak, expecto, inter r, et l. ut *várálak*, *vártalak*, *várjalak*, et in verbo *foſztlak* inter t, et l. ut *foſztalak*, *foſztottalak*, etc. 2. Obſervandum, ſi quando vocalis ſola interponenda eſt, debere claram eſſe, nimirum á vel é clarum, ut *várálak*, *kérélek* etc. Atque haec ipſi cum lingua Hebraica, et ejus filiabus, ſunt communia, et non etiam cum reliquis linguis.

5. Paradigmata quod attinet, ea ponimus novem, octo regularia, unum irregulare. Paradigma primae conjugationis eſt *tanulom*, ad quod referenda omnia verba o in ultima habentia, et ſecundam ſingularem per ſuffixum d formantia. Paradigma ſecundae conjugationis eſt *gondolkodom*, ad quod referenda omnia verba o in ultima habentia, et ſecundam ſingularem per ſuffixum l, cum o, e, g, *ol*, formantia.

6. Paradigma tertiae conjugationis eſt *ſzeretem*, ad quod referenda omnia verba e vel ö in ultima habentia, et ſecundam ſingularem per ſuffixum *ed* formantia. Paradigma quartae conjugationis eſt *eſem*, ad quod referenda omnia verba e vel ö in ultima habentia, et ſecundam ſingularem per ſuffixum *el* formantia.

7. Paradigma quintae conjugationis est *kérlek*, ad quod referenda omnia verba in *lek* praecedente conſona aliqua deſinentia, ut *verlek*, *merlek*, *veſzlek*. Paradigma ſextae conjugationis est *várlak*, ad quod referenda omnia omnia verba in *lak* praecedente consona aliqua deſinentia, ut *látlak*, *váglak*, *haraplak*.

8. Paradigma ſeptimae conjugationis est *járok*, ad quod referenda omnia verba in *ok* deſinentia, ut *tanulok*, *vándorlok*, etc. Paradigma octavae conjugationis eſt *kérlek*, ad quod referenda ſunt omnia verba

in *ek* definentia, ſimplici conſona praecedente, ut *véſzek*, *teſzek*, *kelek*.

9. Paradigma vero ſingulare, quod propriam habet conjugandi formam, eſt *vagyok*, et quamvis habeat quantum ad terminationem convenientiam cum ſeptima conjugatione, ad eam tamen ferri nequit. Typum harum conjugationum Deo volente infra exhibebimus.

10. Ex octo illis paradigmatibus octo etiam libet ponere conjugationes regulares; quamvis non dubitemus, eaſdem octo poſſe ad quatuor paria reduci, ita ut primum par ſit verborum in *om*: quorum ſecunda ſingularis vel per d, vel per l formatur. Secundum par verborum in *em*, quae rurſum in d vel l ſecundam eandem formant. Tertium par eorum, quae in *lek*, *lak*, praecedente conſona definunt. Quartum eorum, quae in k, ſive cum e, ſive cum o exeunt. Sed nobis libuit octo conjugandi formulas ponere, quam quatuor duplices: facilitatis ac perſpicuitatis majoris causa. Interim ſi quis mavelit, non eum limis ſpectabimus.

11. Diviſionem quod ut et paradigmata oſtendunt, placet conjugationem in consequentem ſeu regularem, et inconſequentem ſeu irregularem diſpeſcere. Regularem illam dicimus, quae ſecundum aliquod octo illorum paradigmatum per omnes modos et tempora poteſt deduci, ut *verem*, *aluszom*. Irregularem ex adverſo illam vocamus, quae ſecundum nullum octo illorum paradigmatum poteſt per tempora et modos deduci, ut eſt *vagyok*, ſum: et ſi quae alia.

12. Characteres conjugationum, quod ad quaevis tempora, hoc est, ut verbum in quocunque tempore, quacunque perſona, et numero poſitum cognoscatur, ad hanc vel illam conjugationem pertinere, non habemus. Habemus characteres indicantes, quod

verbum ſecundum quod paradigma debeat conjugari, ſed in ſolis indicativis poſitos.

13. Character primae conjugationis eſt ſuffixum d, cum o, in persona ſecunda ſingulari. Secundae eſt ſuffixum l, cum o, in ſecunda eadem. Tertiae eſt ſuffixum idem d, cum é. Quartae eſt ſuffixum l, cum e in perſona eadem. Quintae eſt terminatio *lek*, praecedente conſona. Sextae eſt terminatio *lak*, praecedente conſona. Septimae eſt terminatio *ok*, unam tantum habens ante ſe conſonam. Octavae est terminatio *ek*, ſimilem in modum unam tantum habens ante ſe consonantem. Typum conjugationum jam subjiciemus omnium et regularium et irregularium, qui hoc modo ſe habet ut ſequitur.

1. *Tanulom*, D i s c o.

Praeſens Indicat.

1. 2. 3.

Sing. om, od, ja.
Plura. juk, játok, ják.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. ám, ád, á.
P. ánk, átok, ák.

Praeterit. Perfect. Indicat.

S. tam, tad, ta.
P. tuk, tok, ták.

Praesens imperat.

S. Caret, d, ja.
P. juk, játok, ják.

Praesens Optat.

S. nam, nád, ná.
P. nánk, nátok, nák.

Praeſens Subjunct.
S. jam, jad, ja.
P. juk, játok, ják.
Futurum Subjunctivum.
S. ándom, ándod, ándja.
P. ándjuk, ándjátok, ándják.
Praeſens Infinit.
S. nom, nod, ni v. nia.
P. nunk, notok, ni v. niok.

2. *Gondolkodom*, Cogito.
Praeſens Indicativi.
1. 2. 3.
S. om, ol, ik.
P. unk, tok, nak.
Praeterit. Imperfect. Indicat.
S. ám, ál, ék.
P. ánk, átok, ának.
Praeterit. Perfect. Indicat.
S. tam, tál, ott.
P. tunck, totok, tanak.
Praeſens Imperat.
S. car. jál, jék.
P. junk, jatok, janak.
Praeſens Optativi.
S. nám, nál, nek.
P. nánk, nátok, nának.
Praeſens Subjunctivi.
S. jam, jál, jék.
P. junk, jatok, janak.
Futurum Subjunct.
S. ándom, ándaſz, ánd.
P. ándunk, ándatok, ándanak.

Praeſens Infinitivi.

S. nom, nod, ni v. nia.

P. nunk, notok, ni v. niok

3. *Szeretem*, Amo.

Praeſens Indicativi.

1. 2. 3.

S. em, ed, i.

P. jük, itek, ik.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. ém, éd, é.

P. énk, étek, ék.

Praeterit. Perfect. Indicat.

S. tem, ted, te.

P. tük, tétek, ték.

Praeſens Imperat.

S. car. eſsd v. ſsed, se.

P. ſük, ſétek, ſék.

Praeſens Optat.

S. ném, néd, né.

P. nénk, nétek, nék.

Praeſens Subjunct.

S. ſem, ſed, ſe.

P. ſük, ſétek, sék.

Futurum Subjunct.

S. éndém, énded, éndi.

P. éndjük, énditek, éndik.

Praeſens Infinit.

8. nem, ned, ni v. nie.

P. nünk, netek, ni v. niek.

4. *Eſem*, Cado.

Praeſens Indicativi.

1. 2. 3.

Sing. em, el, ik.

Plur. ünk, tek, nek.

Praeteritum Imperfect. Indicat.

S. ém, él, ék.

P. énk, étek, ének.

Praeteritum Perfectum Indicat.

S. tem, tél, ett.

P. tünk, tetek, tenek.

Praeſens Imperat.

S. car. ſél, ſék.

P. ſünk, ſetek, ſenek.

Praeſens Optat.

S. ném, nél, nék.

P. nénk, nétek, nének.

Praeſens Subjunctivi.

S. ſem, ſél, ſék.

P. ſünk, ſetek, ſenek.

Futurum Subjunctivi.

S. éndem, éndeſz, énd.

P. éndünk, éndetek, éndenek.

Praeſens Infinitivi.

S. nem, ned, ni v. nie.

P. nünk, netek, ni v. niek.

5. *Kérlek*, Rogo te.

Praeſens Indicativi.

1. 2. 3.

Sing. Lek, ſz, kér.

Plur. ünk, tek, nek.

Praeteritum Imperfect. Indicat.

S. élek, él, e,

P. énk, étek, ének.

Praeteritum Perfectum Indicativi.

S. telek, él, t.

P. tünk, tetek, tenek.

Praesens Imperativi.

S. car. j, jen.

P. jünk, jetek, jenek.

Praesens Optativi.

S. nék, nél, ne.

P. nénk, nétek, nének.

Praesens Subjunctivi.

S. jelek, j, jen.

P. jünk, jetek, jenek.

Futurum Subjunctivi.

S. éndek, éndeſz, énd.

P. éndünk, éndetek, éndenek.

Praeſens Infinitivi.

S. nem, ned, ni v. nie.

P. nünk, netek, ni v. niek.

6. *Várlak*, Expecto te.

Praeſens Indicativi.

1. 2. 3.

S. lak, ſz, vár,

P. unk, tok, nak,

Praeteritum Imperfect. Indicat.

S. álak, ál, a.

P. ánk, átok, ának.

Praeteritum Perfect. Indicat.

S. talak, ál, t.

P. tunk, tatok, tanak.

Praesens Imperat.

S. car. j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Praesens Optativ.

S. nálak, nál, na.

P. nánk, nátok, nának.

Praesens Subjunct.

S. jalak, j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Futurum Subjunct.

S. ándlak, ándaſz, ánd.

P. ándunk, ándotok, ándanak.

Praesens Infinitivi.

S. nom, nod, ni v. nia.

P. nunk, notok, ni vel niok.

7. *Járok*, Ambulo.

Praeſens Indicativi.

1. 2. 3.

S. ok, ſz, jár.

P. unk, tok, nak.

Praeteritum Imperfect. Indicat.

S. ék ál, a.

P. ánk, átok, ának.

Praeteritum Perfect. Indicat.

S. tam, tál, t v. tt.

P. tunk, tatok, tanak.

Praeſens Imperat.

S. car. j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Praeſens Optativi.

S. nék, nál, na.

P. nánk, nátok, nának

Praeſens Subjunctivi.

S. jak, j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Fututum Subjunct.

S. ándok, ándaſz, ánd.

P. ándunk, ándotok, ándanak.

Praeſens Infinitivi.

S. nom, nod, ni v. nia,

P. nunk, natok, ni v. niok.

8. *Kérek*, Precor.

Praeſens Indicat.

1. 2. 3.

S. ek, ſz, kér.

P. ünk, tek, nek.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. ék, él, e.

P. énk, étek, ének.

Praeterit. Perfect. Indicat.

S. tem, tél, t v. ett.

P. tünk, tetek, tenek.

Praeſens Imperat.

S. car. j, jen,

P. jünk, jetek, jenek.

Praeſens Optativi.

S. nék, nél, ne.

P. nénk, nétek, nének.

Praesens Subjunctivi.

S. jek, j, jen.

P. jünk, jetek, jenek.

Futurum Subjunct.

S. éndek, éndeſz, end.

P. éndünk, éndetek, éndenek.

Praeſens Infinitivi.

S. nem, ned, ni, v. nie.
P. nünk, netek, ni, v. niek.

Vagyok, sum.

Praeſens Indicat.

1. 2. 3.
S. vagyok, vagy, vagyon.
P. unk, tok, nak.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. Valék, valál, vala.
P. Valánk, valátok, valának.

Praeteritum Perfectum Indicativi.

S. Voltam, voltál, volt.
P. Voltunk, voltatok, voltanak.

Reliquos modos non habet, ſed communiter pro temporibus reliquorum modorum aſſumuntur tempora modorum imperativi, optativi, ſubjunctivi et infinitivi verbi *leſzek*, fio, quod ſecundum octavam conjugationem conjugandum eſt.

14. Atque haec ſunt paradigmata novem, octo regularium, ad quae referenda omnia in univerſum verba, et unum illud irregularis verbi *vagyok:* et hic typus omnium conjugationum: jam ad obſervationes et notas tranſeundum nobis eſt.

CAPVT III. — DE OBSERVATIONIBVS IN CONJVGATIONE VERBORVM NOTANDIS.

Vidimus, viſis quinque prioribus verborum affectionibus, et conjugationem, eaque ex parte quae in conjugatione ſub conſiderationem venire debebant, reſtant obſervationes. Obſervationes iſtae poſſent quidem diſtingui in generales et ſpeciales. Sed iſta methodo

non curata, obſervationes, ſi quas inveniemus, ordine proponemus.

2. Primo, quod obſervandum eſt, eſt circa gerundium. Gerundium (quod conjugationi verborum inſerere, eo quod ubique ſit idem formandi gerundium modus, noluimus) unum tantum habetur in verbis Hungaricis, ſed regularibus ſolum, quod 1. eſt in *do*, 2. nec perſonas, 3. nec numeros habet, verum unicuique perſonae, ſive ſingulari ſive plurali, recte poteſt apponi, ut: *én, te, ö, mi, ti, ök lévén*. 4. In omnibus conjugationibus fit per terminationem *ván*, *vén*, additam priori verbi regularis parti, ei nimirum, quae quibusvis affixis, in formatione temporum et perſonarum praemitti ſolet, ut *tanulván*, diſcendo, *eſvén*, cadendo, *gondolkodván*, cogitando etc.

3. Secundo, quod obſervandum eſt, eſt circa convenientiam temporum. Ergo notanda eſt temporum unius conjugationis cum temporibus alterius vel etiam ejusdem convenientia. Conjugationes enim 2. 6. 7., item 4. 5. 8. inter ſe, ſecundum omnes perſonas pluralis numeri, omnium modorum, omnium temporum, conveniunt, ut videre eſt in typo conjugationum. Unice hoc aliqualem, ſed vix alicujus momenti, facit diverſitatem, quod in quarta loco j habetur ſ, euphoniae nimirum cauſa.

4. Deinde praeſens infinitivi, in prima, ſecunda, ſexta, ſeptima, item in tertia, quarta, quinta, octava ſecundum omnes perſonas utriuſque numeri, convenit, ut in eodem conjugationum typo videre est.

5. Praeſens imperativi et ſubjunctivi, excepta prima perſona ſubjunctivi, qua imperativus caret, in omnibus perſonis, tam ſingularibus quam pluralibus, in omnibus octo conjugationibus convenit; noli tamen

intelligere, praeſens imperativi conjugationis primae, cum ſubjunctivo conjugationis tertiae vel quartae, convenire. Hoc non eſt. Et imperativus itaque et ſubjunctivus debent in eadem conjugatione ſpectari; quo modo convenientiam iſtam, in omni conjugatione videre eſt.

6. Tertio, quod obſervandum eſt, eſt circa mutationem literarum, in conjugationibus. Ergo 1. tenendum eſt literam *ſz* in verbis, quorum ultimam ſyllabam conſtituit, ut in *ſzom*, *ſzem*, *ſzek*, nonnunquam in v, nonnunquam in n, nonnunquam in t, nonnunquam in d mutari, nimirum in ſimilem literae ſequenti literam, et quidem propter ſolam euphoniam, quod fit et in Latina ac Arabica quoque lingua.

7. In imperfecto indicativi et futuro subjunctivi mutatur in v, ut *aluſzom*, *aluvám*, *aluvandom*, non *aluſzám*, *aluſzandom*; *eſzem*, *evém*, *evéndem*, non *eſzém*, *eſzéndem*. In praeſenti optativi et infinitivi mutatur in n, ut *aluſzom*, *alunnám*, *alunnom*, non *aluſznám*, *aluſznom*; *eſzem*, *enném*, *ennem*, non *eſzném*, *eſznem*. In perfecto indicativi mutatur in t, ut *aluttam*, *ettem*, non *aluſztam*, *eſztem*. In Imperativo et Subjunctivo praeſenti mutatur in d, ut *aludd*, *edd*, *aludjam*, *edjem*, non *aluſzd*, *eſzd*, *aluſzjam*, *eſzjem*.

8. Tenendum 2. in verbis ante terminationem ſeu vocalem, ultimam syllabam conſtituentem, duas conſonantes habentibus, ut *feſtem*, *tartom*, *ugrom*, *kóborlok*, etc. totam perſonam primam indicativi manere, et ſolum literam finalem mutari in t, dum paeteritum perfectum formandum eſt, ut *tartom*, *tartottam*, *feſtem*, *feſtettem*, etc. in litteram nimirum ſequenti ſimilem, idque propter eandem, quam theſi ſexta aperuimus, rationem, nimirum euphoniam.

9. Secus fit in verbis ante ultimam vocalem duas conſonantes non habentibus, ut *tanulom*, *eſem*, etc. in his enim abjecta vocali ultima cum ſua conſonante, terminatio praeteriti perfecti formativa, nude aſſumitur, et litera nulla mutatur, ut *tanultam*, *eſtem*, ablata eſt *om* et *em*.

10. Tenendum 3. quod in verbis ultimam ſyllabam cum ſimplici t habentibus, ſeu in *tem*, *tom*, *tek*, *tok* nulla praecedente conſona deſinentibus, t illud mutatur in s, in imperativo, et subjunctivo praeſenti, ante ſuffixa, ſeu ſyllabas terminantes, ut *ſzeretem*, *ſzereſſed*, vel *ſzereſd*, non *ſzereſſed* vel *ſzeretſd*; *vágatom*, *vágaſſad*, *vágaſſam*, non *vágatſad*, *vágatſam*, in iis vero, quae t cum conſona praecedente habent, manet, ut *tartom*, quia ante *tom* habetur r, dicimus *tartſad*, *tartſam*, *rántom*, *rántſam*, *rántſad*, niſi elidatur aliquando, majoris in pronunciando facilitatis causa, ut *feſtem*, dicimus *feſſed*, *feſſem*, non *feſtsed*, *feſtsem*.

11. Quarto, quod obſervandum eſt, eſt circa literam ſuffixis ſeu terminationibus temporum imperativi et ſubjunctivi praemittendam. Cum enim conſtet liquido, in dictis temporibus non ſemper literam j, ſed aliquando s, aliquando *z* addendum eſſe ſuffixae terminationi, ſciendum, qua cum litera ſuffixae terminationes apponendae ſint.

12. Tres ſunt literae in univerſum in iſtis temporibus ante ſuffixas terminationes ponendae, j, s, et *z*. *z*. ponendum in unius generis, s in duorum generum, j in omnis generis verbis communiter. Igitur poſt *z* ponendum *z*, et quidem ſemper et ſolum, ut *nézem*, *nézed*, *nézzem*, non *nézjem*, vel *nézſem*. Poſt s, et t, ponendum ſ, ut *eſem*, *eſſél*, non *esjél*, etc. *Vetem*, *veſſem*, non *veſjem*, etc. Poſt b, d, f, g, k, l, m, n, p, r,

v, ponendum eſt ſemper j, ut *lábbjak*, *mondjad*, *döfjem*, *dugjam*, *gyukjam*, *toljam*, *nyomjam*, *bánjam*, *lopjam verjem*, *lövjem*, non *lábbſak*, *mondſad*, *döſſem*.

13. Quarto, quod obſervandum eſt, eſt circa proſtheſin ſyllabae ja, je. Tenendum enim, tertiis perſonis optativorum, tam ſingularibus quam pluralibus, addi aliquando ſyllabam ja, je, ut *hinneje*, pro *hinné*, *mutatnaja* pro *mutatná*, *mondanajak*, pro *mondanák*, *hnejek*, pro *hinnék*. Addi autem ja qui dem in verbis o in ultima habentibus, je vero in verbis per e ultimam ſyllabam formantibus.

Quinto, et ultimo, quod obſervandum eſt, eſt circa eliſionem vocalis ſeu ſyncopam. Nonnunquam enim aut compendii in pronunciando, aut euphoniae ſolum cauſa, vocalis aliqua eliditur et ejicitur, ut, *haragſzom* pro *haraguſzom*, etc. quae uſus docebit.

CAPVT IV. — DE STVPENDA VERBI HVNGARICI FOECVNDITATE.

1. Verborum Vngaricorum, etiam ejusdem radicis tanta eſt foecunditas, ut ſumma admiratione digna videatur. Lingua Hebraica, eiuſdem verbi habet ſeptem, aut ut quibuſdam placet, octo formas, nimirum Kal, Niphál, Pihel, Pyhal, Hiphil, Hophal, Hithpahel, et juxta quoſdam Pohel, quam tamen nos in noſtra Schola Hebraica rejecimus; lingua vero Vngarica plures quam, non ſepties ſed decies ſeptem, *ſi* diverſae formae ejuſdem verbi dicendae ſint. Quae quidem verborum foecunditas ut et clare pateat, et dicendis lucem adferat: omnes quas ex invenire potuimus verbi unius *verek* formas, ordine proponemus.

2. Ex tertia ergo ſingulari praeſentis indicativi verbi *verek*, nempe *ver*, verberat, ſunt ſequentia:

1. *Verek*, verbero aliquid.

2. *Verhetek*, poſſum verberare aliquid.

3. *Verem*, verbero hoc vel illud.

4. *Verhetem*, poſſum verberare hoc vel illud.

5. *Verlek*, verbero te.

6. *Verhetlek*, poſſum verberare te.

7. *Veretem*, facio hunc vel illum verberare hoc vel illud.

8. *Verethetem*, poſſum facere hunc vel illum verberare hoc vel illud.

9. *Veretek*, facio aliquem verberare aliquid.

10. *Verethetek*, poſſum facere aliquem verberare aliquid.

11. *Veretlek*, facio verberare te, ut verberes.

12. *Verethetlek*, poſſum facere ut verberes.

13. *Veretem* vel *verettetem*, verberor.

14. *Verethetem*, vel *verettethetem*, poſſum verberari.

15. *Veretem*, vel *verettetem*, facio verberari hoc vel illud.

16. *Verethetem* vel *verethettetem*, poſſum facere ut verberetur hoc vel illud.

17. *Veretek*, vel *verettetek*, facio verberari aliquid.

18. *Verethetek*, vel *verettethetek*, poſſum facere ut verberetur aliquid.

19. *Veretlek* vel *verettetlek*, facio ut verbereris tu.

20. *Verethetlek* vel *verettethetlek*, poſſum facere ut verbereris.

21. *Verödöm*, verberor ſine verberante externo.

22. *Verödhetem*, poſſum verberari apud me ſine verberante externo.

23. *Verödtetem*, (causor) ab aliquo, ut verberer apud me ſine verberante externo.

24. *Verödtethetem*, poſſum cauſari ab aliquo, ut verberer apud me ſine verberante externo.

25. *Verödtetem*, cauſo hoc vel illud verberari, ſine verberante externo.

26. *Verödtethetem*, poſſum cauſare hoc v. illud verberari, ſine verberante externo.

27. *Verödtetek*, cauſo aliquid verberari ſine verberante externo.

28. *Verödtethetek*, poſſum cauſare aliquid, verberari ſine verberante externo.

29. *Verödtetlek*, cauſo te ut verbereris ſine verberante externo.

30. *Verödtethetlek*, poſſum cauſare, ut tu verbereris ſine verberante externo.

31. *Verekedem*, promiſcue verberando ago in haec et illa.

32. *Verekedhetem*, poſſum verberando agere promiſcue, in haec et illa.

33. *Verekedtetem*, facio hunc v. illum verberando agere in haec et illa promiſcue.

34. *Verekedtethetem*, poſſum facere hunc et illum verberando agere, in haec et illa promiſcue.

35. *Verekedtetek*, facio aliquem verberando agere in haec et illa promiſcue.

36. *Verekedtethetek*, poſſum facere aliquem verberando agere in haec et illa promiſcue.

37. *Verekedtetlek*, facio ut tu verberando agas in haec et illa promiſcue.

38. *Verekedtethetlek*, poſſum facere, ut tu verberando agas in haec vel illa promiscue.

39. *Verdegelem*, paulatim verbero hoc vel illud.

40. *Verdegelem*, paulatim verbero hoc vel illud.

41. *Verdegelek*, paulatim verbero aliquid.

42. *Verdegelhetek*, poſſum aliquid paulatim verberare.

43. *Verdegellek*, paulatim verbero te.

44. *Verdegelhetlek*, poſſum paulatim verberare te.

45. *Verdegeltettetem*, vel *verdegeltetem*, paulatim verberor.

46. *Verdegeltethetem*, poſſum paulatim verberari.

47. *Verdegeltetem*, facio ut hic vel ille paulatim verberet hoc vel illud.

48. *Verdegeltethetem*, poſſum facere ut hic vel ille paulatim verberet hoc vel illud.

49. *Verdegeltetek*, facio ut aliquis verberet paulatim aliquid.

50. *Verdegeltethetek*, poſſum facere ut aliquis paulatim verberet aliquid.

51. *Verdegeltetlek*, facio ut paulatim verberes.

52. *Verdegeltethetlek*, poſſum facere ut paulatim verberes.

53. *Verdegeltetem*, facio ut paulatim verberetur hoc vel illud.

54. *Verdegeltethetem*, poſſum facere ut paulatim verberetur hoc vel illud.

55. *Verdegeltetek*, facio ut paulatim verberetur aliquid.

56. *Verdegeltethetek*, poſſum facere ut paulatim verberetur aliquid.

57. *Verdegeltetlek*, facio ut paulatim verbereris tu.

58. *Verdegeltethetlek*, poſſum facere ut paulatim verbereris tu.

59. *Veretödöm*, fio verberatus.

60. *Veretödhetem*, poſſum fieri verberatus.

61. *Verekeddegelek*, paulatim ago verberando in haec et illa promiſcue.

62. *Verekeddegelhetek*, poſſum paulatim agere verberando in haec et illa promiſcue.

63. *Verdegelödöm*, fio paulatim verberatus.

64. *Verdegelödhetem*, poſſum fieri paulatim verberatus.

65. *Vergelödöm*, verberando jacto me.

66. *Vergelödhetem*, poſſum verberando jactare me.

67. *Vergelödtetem*, facio ut verberando jactet ſe hoc vel illud.

68. *Vergelödtethetem*, poſſum facere ut verberando jactet ſe hoc vel illud.

69. *Vergelödtetek*, facio ut verberando jactet ſe aliquid.

70. *Vergelödtethetek*, poſſum facere ut verberando jactet ſe aliquid.

71. *Vergelödtetlek*, facio ut tu verberando jactes te ipſum.

72. *Vergelödtethetlek*, poſſum facere ut tu verberando jactes te ipſum.

73. *Vergelöddögelek*, paulatim verberando jacto me ipſum.

74. *Vergelöddögelhetek*, poſſum paulatim verberando jactare me ipſum.

75. *Vergelöddögeltetem*, facio ut paulatim verberando jactet ſe hoc vel illud.

76. *Vergelöddögeltethetem*, poſſum facere, ut paulatim verberando jactet ſeipſum hoc vel illud.

77. *Vergelöddögeltetek*, facio ut paulatim verberando jactet ſe aliquid.

78. *Vergelöddögeltethetek*, poſſum facere, ut paulatim verberando ſe ipſum jactet aliquid.

79. *Vergelöddögeltetlek*, facio ut tu verberando jactes te ipſum.

80. *Vergelöddögeltethetlek*, poſſum facere ut tu verberando jactes te ipſum.

Et ſi qua alia.

3. Circa haec autem obſervandum: 1. non quaevis verba tot formas ſeu ſpecies diverſas admittere, ſed quaedam ſolummodo: quaedam autem in multis deficere. 2. haec omnia ad octo iſtas conjugationes, quas ſupra poſuimus, poſſe referri, et revera reduci.

4. Obſervandum 3. non quaevis horum eſſe uſitata, et in communi colloquio exercita, ſed aliqua ſolum; reliqua autem, quamvis non ſint in uſu, ſunt tamen voces revera Hungaricae, per tempora et modos ſecundum omnes perſonas conjugabiles, quas ut tam curiose expiſcaremur, neceſſitas poſtulavit.

5. Obſervandum 4. potuiſſe haec et ad caput primum occaſione theſeos ſecundae, in qua de ſpecie, referri, ſed quia caput nimium dilataſſent, huic loco reſervavimus. Jam de Diviſionibus verborum.

CAPVT V. DE DIVISIONIBVS VERBORVM.

1. Diviſionem verborum ultimo quod attinet, eam triplicem damus, primam a ſignificatione, ſecundam a ſubjecto, tertiam a qualitate ſumtam.

2. Verba a ſignificatione ſunt octuplicia, primo enim quaedam ſignificant actualem actionem, ut *verek*, *verem*, *verdegelem*, *verdegelek*, *verlek*, *verdegellek* etc. 2. quaedam ſignificant actualem paſſionem, ut *verettetem*, *verdegeltetem*.

3. Quaedam 3. ſignificant potentiam agendi, ut *verhetem*, *verhetek*, *verhetlek*; 4. quaedam potentiam patiendi, ut *verettethetem*, *verdegeltethetem*; quaedam 5. procurationem actionis, *veretem*, *veretek*; quaedam 6. procurationem paſſionis, ut *verettetem*, *verdegeltetem*;

7. potentiam procurandi actionem, ut *verethetem*, *verethetek*, *verethetlek;* 8. Potentiam procurandi paſſionem, ut *verettethetem*, *verettethetlek*, *verettethetek*, etc. Atque haec eſt prima verborum diviſio.

4. Verba a ſubjecto ſunt quadruplicia, omnia enim in univerſum vel 1. tranſeunt in ſubjectum indefinitum, incertum, quod voce ‚aliquid' indigitamus, ut ſunt nonnulla definentia in *om*, conjugationis ſecundae, in *em* quartae, et *ok*, *ek*; vel ſecundo tranſeunt in ſubjectum definitum, et certum, quod voce ‚hoc vel illud' ſignificamus, ut ſunt deſinentia in *om* conjugationis primae, et *em* conjugationis tertiae.

5. Vel tertio tranſeunt in ſubjectum ſingulare, quod voce Tu vel Te notamus, ut ſunt ea, quae in lak, lek deſinunt, et ad conjugationem quintam et ſextam pertinent; vel 4. et ultimo tranſeunt in nullum, verum ſunt velut abſoluta latinorum aut reciproca, ut ſunt verba in *ok*, *ek* deſinentia, et ad conjugationem ſeptimam et octavam pertinentia, item quaedam ex verbis conjugationis ſecundae et quartae.

6. Praeter verba non tranſeuntia, etenim, tranſeuntium ſubjectum aut eſt definitum aut indefinitum: indefinitum aliquid; definitum eſt vel ſpecificum, nempe hoc vel illud, vel individuificum; quod rurſum eſt vel aliud ſeu alienum, nimirum te, vel non alienum, ſeu non aliud, quod eſt ipſum. Atque hinc et verba diximus eſſe quadruplicia, quamvis et ſecus dividere poteramus, nimirum primo in abſoluta et tranſitiva; et poſtea haec, ita ut ſubjectum, in quod verba tranſeunt: jam diviſimus.

7. Porro haec non tantum uni verborum generi, vel verbis in genere, ſed quadruplicibus competere poteſt; primo verbis actionem actualem, 2. potentiam

agendi, 3. procurationem actionis, 4. potentiam procurandi, actionem, ſignificantibus, excepto tamen quarto diviſionis membro.

8. Ita igitur verba actionem actualem, potentiam agendi, procurationem actionis, potentiam procurandi actionem ſignificantia tranſeunt vel 1. in objectum indefinitum, nempe aliquid, ut definentia in ok, ek et em, om quaedam; vel 2. in objectum definitum, nempe hoc vel illud, ut definentia in om, em quaedam; vel 3. in objectum individuificum, nempe te, ut definentia in lak, lek, praecedente conſona. Atque hactenus de ſecunda verborum diviſione.

9. Verba a qualitate ſunt: Primo duplicia, nimirum vel Regularia, quae ſecundum aliquod octo paradigmatum priorum poſſunt deduci, vel Irregularia ſeu potius Irregulare, quod eſt *vagyok*, sum.

10. Deinde, a qualitate, verba ſunt vel Perfecta vel Defectiva. Perfecta, quae nullis temporibus nulliſque modis deficiunt, Defectiva ſunt quae certis temporibus certiſque modis deficiunt, quale eſt *vagyok*, et ſi quae alia ſint. Atque haec de verbo.

LIBER TERTIVS DE PARTICVLIS.

CAPVT I. — DE PARTICVLIS ADVERBIALIBVS ET EARVM NATVRA.

1. Duas priores orationis Hungaricae conſtitutivás partes paucis vidimus. Tertia complectitur particulas. Particulae ſunt dictiones, voces, uti vocant, indeclinabiles, ut *mert*, *vagy*, *hogy*.

2. Particulae ſunt duplices, vel 1. Significantes tantum; quae nimirum ſemper integram per ſe dictionem conſtituunt, etiamſi aliis non jungantur, ut *mert*,

quia; *miképpen*, quomodo; vel 2. Conſignificantes, quae nimirum quandoque per ſe quidem poſitae, integram dictionem conſtituunt, quandoque non niſi junctae aliis, ut *hoz*, *hez*, ad, *nál*, *nél*, apud, et hae tantummodo affigi ſolent, ut *királyhoz*, ad regem, *embernél*, apud hominem.

3. Particulae ſignificantes ſunt quadruplices. 1. Adverbiales. 2. Conjunctionales. 3, Praepoſitionales. 4. Interjectionales. Adverbiales quidem et Interjectionales omnes, conjunctionales excepta una: *is*, quoque, que, quae ex conjunctione copulativa *és* nata eſt. Praepoſitiones pleraeque.

4. Particulae adverbiales ſunt dictiones indeclinabiles, adverbiis latinorum reſpondentes, ut *Iol* bene, *roſſzul* male, *laſſan* lente etc. de quibus aliqua notanda ſunt, nimirum : 1. Species. 2. Significatio. 3. Comparatio. 4. Figura.

5. Speciem quod attinet, adverbiales particulae ſunt vel primitivae, vel derivativae. Primitivae, quae a voce aliqua priore non oriuntur, ut *hogy*, quomodo; *inkáb* magis, *bár*, eſto sunt, etc.; derivativae ex adverſo, quae a vocibus ſe prioribus originem ducunt, ut *jol*, bene, a *jo*, bonus; *balul* ſiniſtre, a bal, ſiniſtra etc, Adverbiales particulae pleraeque ſunt derivativae, quaedam ſolum primitivae.

6. Particulae adverbiales derivativae deſcendunt vel 1. a nominibus, ut *laſſan* lente, a *laſſu*, lentus, *roſſzul* male, a *roſſz*, malus; vel 2 a verbis, ut *ütve* percuſſim, *meczve* caeſim, ab *ütöm*, *meczem*, caedo, percutio, *gyukva*, *ſzurva* punctim, a *gyukom*, *ſzurom*, pungo, *futolan* etc. vel 3. a particulis, ut *fellyebben* altius, a *fel* ſupra; vel mixtim a nomine et verbo aut particula ſimul, ut *jajképpen*, *ütsképpen* etc. Pauciores tamen a verbis deducuntur particulae adver-

biales, pauciſſimae a particulis, plurimae et pleraeque a nominibus.

7. Fiunt autem a nominibus et aliis etiam primitivis vel 1. affixa litera l. cum vocali aliqua, nimirum u vel ü, ut *roſzul*, male a *roſz*, *keresztül* decuſſatim a *kereſzt* etc., quamvis accidat ut aliquando per o et ö, quoque affigatur eadem, ut *gonoſzol*, *kereſztöl*, ſed non ſatis bene ac ſcienter, melius, accuratius et frequentius per u et ü. Notandum est adverbium *Iol*, quod nullam vocalem aſſumſit ad literam l. deductum a *jo*.

8. Deinde 2. fiunt affixa terminatione *ként*, ut *naponként*, dietim, *eſztendönként*, annuatim, *ſeregenként*, catervatim. 3. fiunt affixa terminatione diſyllaba, ut *képpen*, ut: *miképpen* quomodo, *tolvajképpen*, inſtar praedonis, etc. 4. Fiunt affixa litera n, cum vocali aliqua a, e, o, ut *laſſan*, lente, *ékeſen*, ornate, *nagyon* magne. Sed per o rarius.

9. Sunt tamen aliqui minus Hungarice Hungarizantes, qui hanc eandem literam n, dum adverbia hujus formae, nimirum per a et e pronuncianda, efferunt, per o vel ö efferant, ſed incuria et ignorantia eorum novam hic nobis regulam aut exceptionem regulae non creabit.

10. Fiunt 5. per ſyllabam *va*, *ve*, ut *mondva*, *vetve*, *ſzurva*, *vágva* etc. 6. Fiunt ſine ulla additione, ſolum degenerando, cum nimirum nomina vel particulae non ſecus ac apud latinos degenerant in adverbia, et naturam nominis etc. exuunt, ut *ma*, *hodie*, *tegnap*, heri, *holnap*, cras, etc. Atque haec circa ſpeciem.

11. Significationem adverbiorum quod attinet, ea pro varietate rerum varia ſignificant: nimirum quaedam tempus, ut *holnap*, cras, *tegnap*, heri, *ma*, hodie,

etc.; quaedam locum, ut *ott*, *itt*, *amott*, *imitt*, etc.; quaedam qualitatem, ut *jol*, *ékeſſen*, etc.; quaedam haec vel illa non ſecus ac apud latinos et reliquas gentes, ita ut non ſit operae pretium ea hoc loco recenſere; lexica haec cuncta docebunt, et uſus.

12. Comparatio in adverbiis habetur, utut non omnibus; comparantur autem particulae adverbiales vel regulariter vel irregulariter. Regulariter inſtar nominum, obſervatis ſolum terminationibus adverbiorum, ſed non omnes aequaliter. Primo, quaedam per tres gradus, poſitivum, comparativum et ſuperlativum, ut *laſſan* lente, *laſſabban* lentius, *leglaſſabban* lentiſſime. Secundo, per duos tantum, comparativum et superlativum, ut *inkább* magis, *leginkább* maxime.

13. Irregulariter autem ea dicimus comparari, quae per particulas *inkáb* et *leginkáb* comparantur, ut *alattomban, inkább alattomban, leginkább alattomban.*

14. Figuram quoque habent adverbia; componuntur autem vel ex paucis, vel ex pluribus partibus componentibus: ex paucis, ut *jajképpen*: ex interjectionali particula et nomine. Ex pluribus, ut *kiváltképpen*, ex particula praepoſitionali et duobus nominibus; ſed in his modica difficultas.

15. Porro adverbia omnia ſunt per ſeſignificantia, nec ſolent vocibus affigi, verum ut dictiones diverſae adduntur iiſdem, nonnunquam in medio, nonnunquam in fine orationis.

CAPVT II. — DE PARTICVLIS CONJVNCTIONALIBVS, PRAEPOSITIONALIBVS ET INTERJECTIONALIBVS.

1. Particulae conjunctionales ſunt variae et totuplicis ſignificationis, quotuplices conjunctiones lati-

norum, vel aliarum gentium, nimirum vel copulativae, ut *és*, vel disjunctivae, ut *vagy*, *avagy*, vel cauſales, ut *mert*, *ugyanis*, vel ratiocinativae, ut *annakokáért*, *azért*, *tehát*, quae nullam etiam habent difficultatem.

2. Deinde particulae conjunctionales, ut ſuperius quoque quadamtenus attigi, ſunt vel ſignificantes, vel conſignificantes. Conſignificans eſt *is*, que, quoque, affigi ſolita quibusvis nominibus, verbis, et particulis, ut *emberis* homoque, *veremis* verberoque, *azértis* ideoque; ſignificantes ſunt omnes reliquae.

3. Tandem ordo in particulis conjunctionalibus diligenter obſervandus. Quaedam enim ſolum ſunt praeponibiles, ut *és*, *mert*, *ugyanis*, *mivel*, *vagy* etc. quaedam poſtponibiles tantum, ut *is*, quaedam proponibiles et poſtponibiles, pro lubitu, ut *azért*, *annakokáért*, deinde poſtponibiles et praeponibiles ſolum dicuntur, non quod prorſus non poſſint ſed quod non conveniat poſtponi et praeponi.

4. Figura quoque obſervabilis eſt in particulis conjunctionalibus: quaedam ſunt ſimplices, ut *hát*, *mert*; quaedam compoſitae, ut *annakokáért*, *tehát*, *avagy* etc.

5. Particulae praepoſitionales ſunt dictiones, praepoſitiones latinorum ſignificantes, ut *mellette* penes, *hozzá* ad, *nála* apud, etc.

6. Suntque vel 1. integrae vel 2. truncatae. Integrae ſunt, quae integrae in oratione ponuntur, ut *hozzá*, *tul*, *mellette*, etc. Truncatae ſunt, quae corruptae et truncatae in orationem conſtituendam concurrunt, ut *hoz*, *hez*, *nál*, *nél*, *böl*, *töl* etc.

7. Particulae praepoſitionales truncatae rurſum ſunt vel affixae vel praefixae. Praefixae ſunt, quae fronti vocum apponuntur inſtar literarum apud Hebraeos ſervilium *Moſehvecale bethan*. Affixae ſunt quae fini vocum adjiciuntur inſtar affixorum pronominalium.

8. Praepoſitiones praefixe praefiguntur ſolum, nominibus analogis ſeu imperfectis, hoc eſt pronominibus, ut *nálam*, *nálad*, *nálunk*, *nálatok*, *tölem*, *töled*, *tölunk*, *töletek*, *belém*, *beléje* etc.

9. Praepoſitiones affixae adjiciuntur vocibus non quibuſvis promiſcue, ſed nominibus tantum, perfectis. Nominibus autem perfectis ſive abſolutis, a ſuffixis, ut *embernél*, *embertöl*, *emberböl*, etc. ſive poſitis cum affixis, ut *uramnál*, *urambol*, *uramhoz* etc. Si quando vero in fine particularum audiantur, vel materialiter ſumuntur, vel ſunt de eſſentia particulae, ut *alattomban*.

10. Porro praepoſitionales particulae recipiunt affixa pronominalia, ut *mellettem*, *melletted*, *mellette*, et *hozzam*, *hozzad*, *hozzaia* etc. obſervatis regulis affigendi affixa vocibus ſupra libro primo traditis.

11. Particulae interjectionales ſunt ſoni inconditi, dictiunculae animi affectum ſignificantes. Latinis interjectiones dicuntur, et aliquae gaudium, riſum, laetitiam, ut *ha*, *ha*, *he;* aliquae dolorem et triſtitiam, ut *hej;* aliquae admirationem, ut *hhi*, etc. ſignant, ut, interjectiones reliquarum linguarum.

12. Circa has nulla difficultas, ſolum obſervetur has nec affigibiles, nec declinabiles, nec comparabiles eſſe etc. Si quando vero ſub declinationem veniunt, nominaſcere, ſeu in nomen degenerare, aut materialiter ſaltem poni, ut *jaj*, *jajnak*; ſic dum ha-

bent affixa pronominalia, eſſe ſuſceptibiles affixarum praepoſitionalium, ut *jajban*, *jajjal*, *hahahával*, etc.

13. Atque haec de tribus orationis Hungaricae partibus; de Conſtructione et Poeſi nihil hic dicimus; verum iis ad uſum et exercitium relegatis hungarizare ceſſamus.

FINIS.

VI.

P. PAVLI PERESZLÉNYI

E. S. I.

GRAMMATICA LINGVAE VNGARICAE.

1682.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Nulla linguarum est, benevole Lector, quae non suos videatur habere nodos prope Gordios: Vngarica certe tantae molis apparet, ut hanc plerique longo potius labore superandam, quam legibus certis concludendam esse putent. Haec se oculis offert statim in structura Pronominum possessivorum, cum substantivis nominibus, quam Vngari, miram Hebraeorum brevitatem aemulantes, ex ultimis Pronominum literis, aut syllabis, substantivo affixis, formare solent. Idem faciunt in verbis activae significationis sensus determinati, uti et Hebraei in praeteritis temporibus, et modis infinitis nonnullis. Sed et in aliis quibusdam Sacrae linguae imitatricem Vngaricam esse advertes in §. 3. P. III. Quod argumento est hanc ab illa primarum linguarum Matre in Babylonica Idiomatum Genesi stemma duxisse. Auget hanc difficultatem Metaplasmi frequentia, qui Latinis Poetis metri causa subinde concessus, apud Vngaros in usum naturaliter influit, ut sparsim notabitur, et in fine Coniugationem in Appendice ex industria dicetur. Commune praeterea discentibus offendiculum est in verbis activae praesertim significationis earundem personarum duplex, aut etiam triplex usus, ut: *Tanítok, tanítlak, tanítom*: doceo; *szeretek, szeretlek, szeretem*: amo; *tanítasz, tanítod*, doces; *szeretsz, szereted:* amas; nec tamen promiscue alterum pro altero arripere licet, sed ex certo sensu hoc vel illud usurpare necesse est: quam ob causam pro solis verbis activis duas coniugationes assignare oportebat. Crescit difficultas ex ratione accentuum, quibus Vngari utuntur, in signum quantitatis longae in pronunciando: qui saepe in recto non sunt, et in obliquis assumuntur, ut: *Alma* pomum, *almát*, in Accusativo; sic *Elme* ingenium, *elmét*; aliquando in recto

sunt, ut *Ér* vena, in obliquis evanescunt, ut *eret* venam, aliquando cum affixis accedunt, ut értől, a vena. Sed et in scribendo varietas inter eximios Vngaricae linguae scriptores gressum remorabitur: nam P. Georgius Káldi tam in Bibliorum Vngarica versione, quam in suis Concionibus tertias personas praeteritorum tam activae, quam passivae vocis, ut *Hozott* tulit, *szóllott* locutus est, *meg-eskütt* iuravit, *oltalmaztatott* defensus est; item praepositiones *elött*, *között*, *alatt*, duplici T terminat, in quo non caret imitatoribus. Pazmannus vero fere simplici T contentus est. Nonnullas etiam voces in medio duplici litera aut syllaba exprimit ille, non vero iste, ut: *töllem* a me, *aszszony* mulier etc. Nonnulli etiam in quibusdam Verborum personis aut temporibus variant: sic verbi *szóllok* loquor, secundam personam singularem alii magis Vngarice sic exprimunt: *szóllasz*, loqueris: *Mikor szóllanék*, cum loquerer, *szóllani* loqui; alii exprimendi facilitatem secuti, contenti sunt ex duplicata litera elisa una dicere: *szólsz*, *szólnék*, *szólni*. Aliqua etiam verba dupliciter dicuntur, ut *cselekedem*, et *cselekszem*: ab utro formare debeas alia tempora, fortasse haerebis. Occurrent etiam voces aequivocae, ut *Nap* dies, et sol; *Vadász* venator, et venatur; *háló* rete, et *haló* moriens, *tör* mucro, et verbum frangit; item verba diversorum temporum, et diversarum significationum, ut *tölt* fundit, et impletus est; sic *kiben nekem kedvem tölt*: *töltettem* fudi, et *töltetem* fundor sola duplicatione literae *t*; *töltetem* fundor, et *töltetem* curo fundi, solo sensu loquentis; *töltettem* fudi, et *töltettem* curavi fundi, etiam solo sensu. Verum hae et similes difficultatum nebulae, ut incipientis se oculis obiicient, sic progredienti ad claram praeceptorum lucem sensim evanescent. Tu interim amice Lector, si linguae Vngaricae nucleum excerpere vis, Nucem frangas, oportet.

GRAMMATICAE VNGARICAE

PARS PRIMA

DE NOMINE.

CAPVT I. — DE LITERIS, EARVMQVE DIVISIONE, PRONVNCIATIONE, ACCENTV, ELISIONE, ET ACCIDENTIBVS AD DECLINANDVM NECESSARIIS.

§. 1. *De Literis, et earum Pronunciatione.*

Literae apud Vngaros ſunt tres et viginti, ſicut apud Latinos, nimirum: A, a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, ſ, s, t, u, v, x, y, z.

Pronunciantur ut apud Latinos, ſi ſequentes excipias.

C in fine in antiquioribus libris invenies pro K poſitum, et ſic etiam pronunciabis. Sic utitur Nicolaus Telegdi.

CS pronunciabis ut Boemicum č cum puncto ſuperne: *Tanács* Job. 12. ỳ 13. Similiter et CH, *Chont.* Job. 40. ỳ 13. CZ, quod ultimum ſubinde effertur ut C Latinum in voce coelum, ut *Czél* Meta, *Aczél* Chalybs.

S pronunciatur ut Germanicum Sch, vel Boemicum ſſ. Ss eandem pronuntiationem duplicat. Sz effertur aliquanto denſius, quam S in voce *Sol.*

TS ut CS ſuperius. TZ, ut Latinum C in voce *Coelum.*

Z ut Latinum, at cum puncto ſuperne ut Boemicum ż, ut Żak Saccus, Gen. 43. pro quo communior uſus eſt literae S, quae tunc huius ż pronunciationem habet.

§. 2. *De Literarum Diviſione, et Diphthongis.*

Literae dividuntur in Vocales, et Conſonantes. Vocales ſunt proprie quinque: A, E, I, O, U. Y minus proprie, nam cum conſonantibus non facit ſyllabam, ut fit in nomine *Hi e ro ny mus.* Sed poſtpoſitum Conſonantibus G, L, N, T, iuvat eas ad molliorem pronuntiationem, ut *Gyöngy* Vnio, *Hely* Locus, *Menny*, Coelum, *Tyuk* Gallina. Cum Vocalibus vero in Diphthongis virtutem Conſonantis habet, ut patebit Part. III. c. 2. §. 2. In terminationibus tamen cognominum Vngaricorum ſubinde in uſu est Y, notatum puncto.

Ex his Vocalibus Diphthongi ſunt ő, ű: nimirum ő cum parvulo e ſuperne, pronunciaturque ſono mixto ex e et o: aliqui ſcribunt per eo; ű cum ſuperpoſito parvulo e effertur ſono mixto ex e et u. His adde ij, ut *ſzij.*

Item ay, ey, őy, oy: ut *Haytok,* Proiicio; *Eytek*, facio cadere, *Rőytem*, Abſcondo, *Foytom*: quae etiam et quidem ſaepius per j ſcribuntur.

§. 3. *De duplici claſſe Vocalium, et Diphthongorum.*

Quaſi clavim linguae Vngaricae nactus, memoria tene, Vocales ac Diphthongos ad duas claſſes

ſpectare, ad quas reſpicies in declinandis Nominibus, coniugandis Verbis, et apponendis affixis.

Primae claſſis ſunt A, O, U, Ay, ſeu Aj, inter ſe ſymbolae: nam hanc tenent familiaritatem, ut, ſi aliqua earum in ultima syllaba vocis reperiatur, ſequente, aut non, conſonante invitat pro affixo vocalem ex ſuo ordine: A, vel O, ut: *Ur*, Dominus, *Urnak*, Domino, *Ur-hoz*, ad Dominum. *Halgat*, audit, *halgattam*, audivi.

Secundae claſſis ſunt e, ő, ű, ey, őy, vel ej, et őj, ſimiliter inter ſe ſymbolae, ut *Iſten*, Deus, *Iſtennek*, Deo, *Iſten-hez*, ad Deum; *Szeret*, amat, *Szerettem*, amavi.

At I, Vocalis Communis utrique claſſi eſt. Nam quaedam Nomina, et verba, in ultima ſyllaba I habentia, petunt affixa primae claſſis, ut: *Nyil* Sagitta, *Nyilnak*, *Nyil-hoz* ad ſagittam. *Sír*, flet, *ſirtam*, flevi.

Quaedam vero volunt habere affixa ſecundae claſſis, ut *Víz*, Aqua, *Víznek*, *Viz-hez*.

§. 4. *De accentu, et aliis virgulis uſitatis.*

Accentum Vngari proprium habent tantum unum, nimirum acutum, et ponitur ſupra vocales in ſignum quantitatis longae. Quae autem ſyllabae acuantur, diſces partim ex accentu affixorum, partim ex inſtructione de hoc ſpeciali ſuo loco ponenda, partim uſu: nam ſubinde ſedem mutant, ſubinde evaneſcunt, quandoque accedunt novi; invenies etiam tres in una voce. Quando ſupra e ponitur, ſignificat e pronunciandum eſſe tono in I declinante. Eſt etiam uſus in manuſcriptis duarum virgularum ſupra o et u, quae ſupplent vices ſuperponendi e parvuli in Diphthongis.

Vtuntur etiam Vngari Apoſtropho in compoſitis quibusdam nominibus, quorum prior vox in Vocalem deſinit, et altera a Vocali incipit, ut *Tudn'illik* apud Káldi Gen. 2. ỳ. 25. *Aſzſzony'-állat*, Gen. 34. ỳ. 1. pro *Aſzſzonyi állat*, *hál-adás* paſſim apud Pazm.

Item virgula tranſversa coniungente in compoſitis vocibus priorem cum ſequente: utriusque exemplum habes in Káldi Gen 34. ỳ. 1. hogy látná annak a' tartománnak *Aſzſzony-állatit*.

§. 5. *De quibusdam Nominum accidentibus ad declinandum neceſſariis.*

Numeri ſunt duo: Singularis, et Pluralis. Caſus ſunt ſex: *Nominativus*, *Genitivus*, *Dativus*, *Accuſativus*, *Vocativus et Ablativus*, nec eſt ratio adſtruendi plures.

Declinatio omnium Nominum, imo et Pronominum ac Participiorum eſt unica. Nam non eſt differentia unius Nominis declinati ab alio, cum omnium eaedem ſint terminationes et differentia, quae apparet ratione Vocalium in terminationibus, oritur ex Vocalium certa familiaritate, de qua dictum eſt §. 3. propter quam in duas claſſes dividetur declinatio; accedit etiam haec diverſitas ex quadam conſonantium ſympathia et antipathia, quod ſi vox terminetur in conſonantem, ſequentem conſonantem aſſumptam iam patitur ſine intercedente vocali, ut *Ember*, in Accuſativo *embert*; iam non patitur, ut *Had*, bellum, *hadat* non *hadt*.

Generum nec eſt differentia ratione articuli, nec ratione terminationis.

Sunt tamen quaedam nomina hominum ac animalium irrationalium, quae ex ſui inſtitutione ſexum a ſexu diſtinguunt.

Vt ſunt: Propria virorum: *János*, Ioannes, *Pál* Paulus.

Naturae, ut: *Atya* Pater, *Bátya* Frater; *Fi* vel *Fiu* Filius, *Férfiu*, Vir, *Vő* Gener.

Officiorum virilium, ut: *Király* Rex, *Hadnagy* Dux, *Biró* Judex.

Brutorum Mares tantum ſignificantia, ut: *Hím*, Maſculus; *Kakas* Gallus; *Kan*, Verres; *Kos*, Aries; *Bak*, Hircus; *Bika*, Taurus.

Foeminini ſexus ſimiliter ſunt propria mulierum, ut: *Anna, Ilona, Helena.*

Naturae, ut: *Anya*, Mater; *Néném*, Soror tua maior natu; *Húgod*, Soror tua minor natu.

Officiorum, ut: *Daika*, Nutrix; *Bába*, Obſtetrix.

Item nomina ſexui tantum muliebri convenientia, ut: *Leány, leánzó* Puella; *Feleség*, Vxor; *ángy*, Glos; *Meny*, Nurus; *Nő*, Nupta; et eius compoſita: *Gonoſznó*, Malefica; *Agnő*, Vetula; Item *Aſzſzony*, Mulier.

Brutorum, ut: *Nőſtény*, Femella; *Tehén*, Vacca; *Kancza*, Caballa; *Jércze*, Gallina; *Jerke*, Agna; *Eme*, Porca; *Magló*, Equa; *Magdiſznó*, Porca.

Quaedam utrique ſexui conveniunt, ut: *Atyafi*, Frater, vel Soror, Conſanguineus, Conſanguinea: *Ember*, Homo; *Gyermek*, Puer, vel Puella.

Item Officiorum, quae utrique ſexui conveniunt, ut: *Prophéta*, *Fejedelem*, *Gazda*, *Szakács*; his tamen pro ſexu foemineo melius additur nomen *Aſzſzony*: ut *Prophéta-Aſzſzony*, *Fejedelem-Aſzſzony*, *Gazd-Aſzſzony*, *Szakács-Aſzſzony.*

CAPVT II. — DE PVRIS NOMINVM ET PARTICIPIORVM DECLINATIONIBVS, SEV SINE POSSESSIVIS AFFIXIS; ET PRIMO OCCASIONALITER DE ARTICVLO.

§. 1. *De terminationibus Declinationum, quae formant Caſus, et Numeros.*

Nota omnem Declinationem fieri additis Nominativo (cui Vocativus eſt ſimilis) quibusdam literis, aut ſyllabis, et omnino eaedem terminationes ſerviunt pro Numero Plurali, quae pro Singulari, ſuntque ſequentes.

	Primae Claſſis.	*Secundae Claſſis.*
Genitivus	*é*	*é* vel *jé*
Dativus	*nak*	*nek*
Accuſativus	*t*	*t*
Ablativus	*tól*	*tôl*
Vel	*túl*	*tûl*

Nominativus et Vocativus nihil habent difficultatis, nam ſimiles ſunt, et ex Vocabulariis diſcendi.

Genitivus ſemper habet terminationem *é*, quamvis pro nominibus in Vocalem exeuntibus quidam delicatiores aſſumant *j* ante *é*, ut *Alma*, Pomum, *Almájé*.

Dativus Nominum primae claſſis, ſeu eorum, quae habent in finali ſyllaba Vocalem *A*, vel *O*, vel *U*, aut Diphthongum *Ay*, ſive *Aj*, aſſumit terminationem *nak*, iuxta dicta Capit. 1. §. 3, ut *Alma*, Pomum, Alm*ának*, *Cſomó* Nodus, Cſomó*nak*, *Hattyú* Cygnus, Hattyú*nak*, *Ádám* Adamus, Ádám*nak*, *Fodor*, Criſpus, Fodor*nak*, *Ur* Dominus, Ur*nak*, *Hay* Capillus, Hay*nak* vel Haj*nak*.

Nominum ſecundae claſſis, ſeu quae habent in ultima ſyllaba *E*, aut Diphthongos ô, û, *ey* vel *ej*,

habent terminationem *nek*, ut: *Elme*, Ingenium, Elmé*nek*, *Seprő*, Scopae, Fex, Seprő*nek*, *Gyepű* Septum, Gyepű*nek*, *éy*, vel *éj* Nox, éy*nek*; *Szeretet*, Amor Szeretet*nek*, *Tűkör* Speculum, Tűkör*nek*; *Ezűſt* Argentum, Ezűſt*nek*.

At in polyſyllabis attendes etiam ad Vocalem penultimae ſyllabae, quae ſi primae claſſis ſit, non obſtante *E* ſyllabae ultimae habebit *nak*, ſic *Ajándék*, Donum; *Szomſzéd*, Vicinus, et ſimilia. Haec imitantur peregrina: Periander, *nek*; Simonides, *nek*. Quaedam utroque modo invenies, ut *Huſvét*, Paſcha; *Aczél*, Chalybs, *Czél*, Meta. Et peregrina Joſue, etc. Noe apud Káldi Gen. 7. ỳ. 9. Noenak. Berſabeé, Berſabeénak. Gen. 21. ỳ. 31. At Iſmael, Raphael, et ſimilia compoſita habent *nek*, non habita ratione prioris partis compoſiti. Quod etiam in Vngaricis compoſitis ſervatur, ut *árvíz* Diluvium, árvíz*nek*. Sic *Balkéz*, Siniſtra, *Balkéznek*, *Karſzék*, Sella, *Karſzéknek*.

Quae habent *I* in ultima ſyllaba, quaedam ſpectant ad Primam claſſem, quarum Vocales I praecedentes fere ſunt primae claſſis, ut *Kerubin*, Cherubinus; talia ſunt Patria, ut Budai; huc tamen ſpectat etiam *Férfi*, Vir, et monoſyllaba *Csik*, Lampreta; *Csín*, Ornatus; *Gyik* Lacerta; *Hai*, Capillus, et *Háj* Adeps; *Hid*, Pons; *Ij*, Arcus; *Kín*, Poena; *Lik*, Foramen; *Nyil*, Sagitta; *Síp*, Fiſtula; *Sír*, Sepulchrum; *Szái*, Os; *Tik*, Gallina; *Zír*, Pinguedo.

Quaedam ad ſecundam, ea habent Vocales ante *I* ſecundi ordinis, ut nomina: Patria, *Bécsi*, Viennenſis etc. aut aliud *I*, ut *Bilincs*, Manica, *Kilincs*, Peſſulus; *Zilib*, Canalis; haec ſequuntur Monoſyllaba: *Cív*, Sipho; *Hím*, Acupictura, vel Maſculus; *Hír*, Fama; *Hív*, Fidelis. *Hit*, Fides; *Ing*, Induſium; *Iny*, Gin-

giva; *Ir,* Vnguentum; *Iz,* Sapor; *Kincs,* Theſaurus; *Mív,* Opus; *Pint,* Pinta; *Pinty,* Fringilla; *Szín,* Color; *Szív,* Cor; *Tíz,* Decem; *Víz,* Aqua, ut: *Bécsinek* etc.

Nota adhuc pro iis Nominibus, quae in y terminantur praecedente Conſonante, quamvis ſimpliciter deberent aſſumere terminationem *nak* vel *nek*, ut *Tartomány*, Tartomány*nak*, Aſzſzony, Aſzſzony*nak*, Menny Menny*nek*, Gen. 24. et 7. *Verő-fény, Verő fénynek* Pazman. pag. 599. Nonunquam tamen y libere excluditur ob commodiorem pronunciationem, ſic habes Helnek Geneſ. 26. ỳ. 7. Tartománban Gen. 35. ỳ. 22. Aſzſzonnak, Gen. 38. ỳ. 20. Helnek pro Helynek. Gen. 26. ỳ. 7. Contingere id poteſt etiam in aliis Caſibus, ut *Fővent* Arenam, Geneſ. 22. ỳ. 17.

§. 2. *Paradigmata articulorum, qui in declinandis Nominibus praeponuntur.*

	Primae Claſſis.		*Secundae Claſſis.*	
N.	Az	*Ille.*	Ez	*Iſte.*
G.	Azé	*Illius.*	Ezé	*Iſtius.*
D.	An*nak*	*Illi.*	En*nek*	*Iſti.*
A.	Az*t*	*Illum*	Ez*t*	*Iſtum.*
Ab.	At*tól* ab	*Illo.*	Et*tól* ab	*Iſto.*

Numerus Pluralis.

N.	Azok,	*Illi.*	Ezek.
G.	Azoké,	*Illorum.*	Ezeké.
D.	Azok*nak*,	*Illis.*	Ezek*nek.*
A.	Azok*at*,	*Illos.*	Ezek*et.*
Ab.	Azok*tól*, ab	*Illis.*	Ezek*től.*

Vocativus utriusque Numeri articulo caret, ſed aſſumit Adverbium ô.

In Dativo Singulari mutant articuli ſuum Z in *N*, et in Ablativo in *T.*

Formato Numero Plurali ex Accuſativo Singulari, de quo infra §. 5. et 6. easdem terminationes habet Pluralis numerus, quas ſingularis.

§. 3. *Paradigmata Nominum in meras Vocales exeuntium.*

Numero Singulari.

N.	Ez az Alma.	Ez az Elme.
	Pomum.	*Ingenium.*
G.	Ezé az Almáé.	Ezé az Elmé*é*,
	vel Almáj*é*.	*vel* Elmé*jé*.
D.	Ennek az Almá*nak*.	Ennek az Elmé*nek*.
A.	Ezt az Alm*át*.	Ezt az Elm*ét*.
V.	ô Alma.	ô Elme.
Ab.	Ettôl az Almát*ól*.	Ettôl az Elmét*ôl*.

Numerus Pluralis.

N.	Ezek az Almák.	Ezek az Elmék.
G.	Ezeké az Almák*é*.	Ezeké az Elmék*é*.
D.	Ezeknek az Almák*nak*.	Ezeknek az Elmék*nek*.
A.	Ezeket az Almá*kat*.	Ezeket az Elmék*et*.
V.	ô Almák.	ô Elmék.
Ab.	Ezektôl az Almák*tól*.	Ezektôl az Elmék*tôl*.

Pluralis Numerus formatur ab Accuſativo Singulari, mutato *T* in *K*. Adverte ex dictis §. 1. horum Genitivum poſſe ante terminationem *é* aſſumere *j*, ut *Almájé*, *Elméjé*. Et pro Ablativo nota, quod pro Prima claſſe poſſis uti terminatione *tól*, vel *túl*; ſaepius tamen P. Káldi utitur priore, ſed Pazmannus non raro utitur et poſteriore, pro Secunda vero claſſe *tôl*, vel *tûl*, at et hic P. Káldi familiarius utitur affixo *tôl*; ut *Gyermektôl fogva mind a' vénig.* Gen. 19. 4.

Cur in his exemplis in Accuſativis pluralibus ante *T* aſſumptae ſint Vocales *A*, in *Almákat*, et *E*, in *Elméket*, dabitur ratio §. 5.

Omnia Nomina regularia, in Vocales deſinentia, etiam Participia iuxta haec paradigmata declinantur, obſervata duplici Vocalium claſſe, de qua ſuperius Cap. 1. §. 3. et Cap. 2. §. 1.

Excipe primo Nomina illa, quorum ultima Vocalis tranſivit in Conſonantem, ea enim in Accuſativo Singulari aſſumunt Vocalem ante *T*, ut *éj*, Nox, *éjet*, Noctem; *Kéz-ij* Arcus, *Kézíjat*. Gen. 27. 3. *Szij* Corium, *Szíjat; ölyv* Accipiter, *ölvet; Háj*, Pinguedo; *hájat*; *Haj* Capillus, *hajat*; *Héj* Cortex, *héjat*; *Nyelv* Lingua, *nyelvet*; *Szív*, Cor, *szívet*.

Excipe ſecundo quaedam Monoſyllaba Anomala in Accuſativo, ut *Hó*, Nix, *Havat*; *Ló*, Equus, *Lovat*; *Fő*, Caput, *fejet*; *Fű* Herba, *Fűvet*; *Tő*, Radix, *Tővet*.

Quaedam duplicem habent Accuſativum, et conſequenter etiam Numerum pluralem, ut ex Monoſyllabis *tő* radix, *tőt*: *Látok vala előttem egy szőlő-tőt*. Gen. 40. ℣. 10. vel *tővet*, in Plurali *Tők*, vel *tövek*; *Fő* Caput, *főt*, vel *fejet*, in Plurali *fők*, vel *fejek*. *Tó*, Lacus, *tót*, *vel tavat*, in Plurali *tók* vel *tavak*.

Ex Polyſyllabis: *Daru* Grus, *darut*, vel *darvat*, in Plurali, *daruk*, vel *darvak; gyapjú*, lana, *gyapjút*, vel *gyapjat*, in Plurali *gyapjúk*, vel *gyapjak*; *Hoſzſzú* longus, *hoſzſzút*, *vel hoſzſzat*, in Plurali *Hoſzſzúk*, vel *hoſzſzak*; *Szaru* Cornu, *ſzarut*, et *ſzarv*, *ſzarvat*, in Plur. *Szaruk*, vel *ſzarvak*; *Hamu* Cinis, *hamut*, vel *hamvat*, Gen. 19. ℣. 28. In Plur. *Hamuk*, vel *hamvak*.

Fi, Filius, in Accuſat *fiat*, *fiu* idem, in Accuſativo *fiut*. Sic *Atyafiu*, *Atyafiut*, ſed uſitatius pro utroque *Atyafiat*, in Plur. tantum *Atyafiak*.

Quaedam et Genitivum Singularem habent duplicem, ut: *Daru* Grus, *darué* vel *darvé*; *Gyapju* lana, *gyapjué* vel *gyapjé*; *Szaru* cornu, *ſzarué*, *ſzarv*, *ſzarvé*; *Hamu*, *hamué* vel *hamvé*. *Hoſzſzu*, *hoſzſzué* vel *hoſzſzujé*; *Tó*, *tóé* vel *tójé*; *Fő*, *főé* vel *fője* etiam in regula continentur.

§. 4. Paradigmata Nominum deſinentium in Conſonantem.

Numerus Singularis.

Primae Claſſis	*Secundae Claſſis.*
N. Ez a' Szarvas, *Cervus.*	Ez az Ember, *Homo.*
G. ezé a' Szarva*ſé.*	ezé az Embe*ré.*
D. ennek a' Szarvaſ*nak.*	ennek az Ember*nek.*
A. ezt a' Szarvaſ*t.*	ezt az Ember*t.*
V. ô Szarvas.	ô Ember.
Ab. ettől a' Szarvaſ*tól.*	ettől az Ember*től.*

Numerus Pluralis.

N. Ezek a' Szarvaſok.	Ezek az Emberek.
G. ezeké a' Szarvaſoké.	ezeké az Embereké.
D. ezekneka' Szarvaſok*nak.*	ezeknek az Emberek*nek.*
A. ezeket a' Szarvaſok*at.*	ezeket az Embereke*t.*
V. ô Szarvaſok.	ô Emberek.
Ab. ezektől a' Szarvaſok*tól.*	ezektől az Emberek*től.*

In his etiam Numerus Pluralis formatur ab Accuſativo Singulari, mutato *T* in *K*; ſed quia *K* immediate praecedentem Conſonantem non patitur in fine, ideo interiicienda erat Vocalis, ut patebit infra §. 7.

Nota etiam, quod quando articulus cum Nomine declinatur, uterque articulus Nomini praeponitur, ſed altero immobili, unus tantum variatur, nimirum *ez.*

Aliquando loco articuli praeponitur Nomini particula *egy, unus*; ut: *egy ember*, unus homo; aliquando

aliud adiectivum, ut: *igaz ember*, iustus homo; aliquando hae omnes tres voces, ut: *ez az egy igaz ember.*

§. 5. *De Accuſativo Singulari Nominum in Conſonantem exeuntium.*

Accuſativus Nominum et Participiorum in Vocalem exeuntium contentus eſt regulariter affixo *T*, ut apparet in Paradigmatis §. 3.

At Nomina, quae in Conſonantem terminantur, ſunt ſubdiſtinguenda iuxta Conſonantes literas finales, quarum aliae patiuntur affixum *T*, ſine intermedia Vocali, alia non.

Deſinentia Nomina in *l*, *n*, *r*, *s*, *ly*, *ny*, *ſz*, *z* aliqua admittunt *T*, ſine intermedia Vocali, ut: *Angyal*, Angelus, *angyalt; Szél*, margo, *szélt; Aczél*, chalybs, *aczélt; Isten*, Deus, *istent*; *Szín*, atrium, *színt; Pitvar*, veſtibulum, *pitvart; Sinór*, zona, *sinórt*; *Ember*, homo, *embert; Vér*, ſanguis, *vért; Kakas*, gallus, *kakast*; *Sas*, aquila, *ſaſt*; *Moly*, tinea, *molyt*; *Patkány*, sorex, *patkányt*; *Fény*, ſplendor, *fényt*; *Tavaſz*, ver, *tavaſzt; Viaſz*, cera, *viaſzt*; *pénz*, pecunia, *pénzt*; *ſzárazt*, aridam. G. 1. ỳ. 10.

Aliqua requirunt intermediam Vocalem *A* vel *O*, primae claſſis; *e* vel *ő*, ſecundae claſſis, ut: *Haiſzál*, capillus, *hai-ſzálat*; *Nyál*, saliva, *nyálat; Szél*, ventus, *ſzelet*, Luc. 8. ỳ. 24. *Szén*, carbo, *ſzenet*; *Vár*, arx, *várat*; *Sár*, lutum, *sárt* vel *ſarat*; *Nyár*, aeſtas, *nyárt* vel *nyarat*, Pſ. 73. ỳ. 17. *Ur*, *dominus*, *urat*; *Vas*, ferrum, *vaſat*. Et quidem derivata in *es*, aeque poſſunt aſſumere Vocalem *e*, ac non; ſed cum aſſumunt, debent *S* duplicare, ut: *Kedves*, gratus, *kedveſſet*; *ſzárny*, ala, *ſzárnyat*; *Menny*, coelum, *mennyet*; *Meny*, nurus, *menyet*; *Hely*, locus, *helyet*, Exod. 25. ỳ. 8. et *helyt*, Exod.

5. ỳ. 9. *Viaſz*, cera, *viaſzſzat* et *viaſzt*; *igaz*, iuſtus, *igazat*, Iob. 8. ỳ. 3. *Szűz*, virgo, *ſzűzet*, Gen. 34. ỳ. 2. *Méz*, mel, *mézet*; *Viz*, aqua, *vizet*; *Tűz*, *ignis*, *tűzet*.

Nomina vero deſinentia in *b*, *d*, *g*, *h*, *k*, *m*, *p*, *t*, *gy*, *ty*, *v*, *aj*, *ej*. (excipe *baj*, *faj*, *raj*, *olaj*: *bájt*, *etc.*) aſſumunt literas *A* vel *O* pro Prima claſſe; *E* vel *ö* pro Secunda, ut: *Bab*, Faba, *babot*; *Dob*, tympanum, *dobot*; *Had*, bellum, *hadat*; *Harag*, ira, *haragot*; *Sereg*, exercitus, *ſereget*; *Méh*, apis, *méhet*; *Juh*, ovis, *juhot*; *Szederj*, morum, *ſzederjet*; *Eperj*, fragum, *eperjet*; *Zák* vel ut alii ſcribunt *Sác*, saccus, *zákot*; *Szék*, ſedes, *ſzéket*; *Vám*, telonium, *vámot*; *Szem*, oculus, *ſzemet*; *Pap*, ſacerdos, *papot*; *Sip*, fiſtula, *ſipot*; *Kép*, imago, *képet*; *Sajt*, caſeus, *ſajtot*; *Ágy*, lectus, *ágyat*; *Ponty*, carpio, *pontyot*; *Szív*, cor, *ſzívet*; *Vaj*, butyrum, *vajat*; *Téj*, lac, *tejet*.

Illa vero, quae in duplicem Conſonantem terminantur, volunt habere interpoſitam Vocalem, ut: *Fark*, cauda, *farkot*; *Sark*, calx pedis, *ſarkot*; *Strucz*, ſtruthius, *ſtruczot*, *Kürt*, buccina, *kürtöt*, Job. 39. ỳ. 25. *Ezüſt*, argentum, *ezüſtöt*, Iob. 27. ỳ. 17. At quae in *Sz* deſinunt, non omnia interpoſitione Vocalis indigent; quae tamen Vocalem aſſumunt, plerumque *ſz* duplicant, ut *roſz*, *roſzſzat*.

Cum autem Nomina Primae claſſis, communiter *O* habeant interpoſitum, adnoto nonnulla, quae *A* exigunt, ut: *Vad*, fera, *vadat*; *Fog*, dens, *fogat*; *Haj*, capillus, *hajat*; *Háj*, adeps, *hájat*; *Nyak*, collum, *nyakat*; *Tál*, ſcutella, *tálat*; *Nyál*, ſaliva, *nyálat*; *Hal*, piscis, *halat*; *Szál*, ſcapus, *ſzálat*; *Nyúl*, lepus, *nyulat*; *Ur*, dominus, *urat*; *Vár*, arx, *várat*; *Út*, via, *útat*; *Kút*, fons, *kútat*; *Nyár*, aeſtas, *nyarat*, Pſ. 73. ỳ. 17. *Láb*, pes,

lábat vel *lábot*; *Nyárs*, veru, *nyárſat* vel *nyárſot*; *Ház*, domus, *házat*.

Omnium item Adiectivorum, Vocales Primae claſſis habentium, Comparativi et Superlativi Gradus, ut: *Hatalmas*, potens, *hatalmaſſabbat*, et communius etiam ſubſtantiva affixum Poſſeſſivum cum Vocali *O* habentia, ut: *az én Városom*, mea civitas, *városomat*.

Ex his advertere potes quaedam Nomina habere duplicem Accuſativum, ut: *Piros*, *piroſt* vel *piroſſat*; *Fal*, *falt* vel *falat*; sic *Kenyér*, panis, *kenyért* vel *kenyeret*, *Föveny*, arena, *fövenyt* vel *fövenyet*; *Tehén*, vacca, *tehént* vel *tehenet*; *Sár*, lutum, *fárt*, Ioan. 9. ℣. 6. vel *farat*.

§. 6. *De Accuſativo Nominum Metatheſim amantium.*

Quaedam Nomina non accipiunt a foris Vocalem ante affixum *T*, ſed ſuam tranſponunt; talia ſunt plurima polyſyllaba, quae habent Conſonantem unam (aut haſce duas *Sz*) in penultima ſyllaba inter duas Vocales, ut: *Dolog*, res, *dolgot*, rem; non tamen omnia, nam quod *Balog*, ſiniſter; *Gyalog*, pedes; *Sereg*, exercitus; *örîm*, gaudium; *üreg*, cavus; *Bádok*, lamina, non utantur hoc privilegio certum eſt, habent enim *balogot*, *gyalogot* etc.; de *boldog*, beatus, *boldogot*; ratio eſt quia *l*, *d* ſunt duae Conſonantes inter Vocales duas, interim habe nonnulla exempla, plura uſus ſuppeditabit.

Primae claſſis: *Akol*, caula; *Átok*, maledictio, *Árok*, foſſa; *Bagoly*, bubo; *Bokor*, dumus; *Barom*, pecus, *dolog*, res; *Fogoly*, captivus; *Halom*, collis; *Hatalom*, potentia; *Hafzon*, utilitas; *Horog*, hamus; *Jáfzol*, praeſepe; *Jutalom*, praemium; *Korom*, Fuligo; *Lator*, latro; *Majom*, ſimius; *Malom*, mola; *Marok*, vola; *Szitok*, increpatio; *Szurok*, pix; *Sulyom*, nux aquatica; *Szatyor*,

ſcirpella; *Tulok*, iuvencus; *Torok*, guttur; *Torony*, turris; *Váſzon*, tela. Sed polysyl. mutant *o* in *a*, ut: *ha talmat*, quibus adde *három*, *hármat*.

Secundae claſſis: *Berek*, dumus; *Csôbôr*, vas quoddam; *Félelem*, timor; *Fejedelem*, princeps; *Féſzek*, nidus; *Féreg*, vermis; *Gôdôr*, caverna; *Kôbôl*, cubulus; *Kôrôm*, unguis; *Kegyelem*, gratia; *Kéreg*, cortex; *Lélek*, ſpiritus; *Méreg*, venenum; *Nyereg*, ephippium; *ôkôl*, pugnus; *ôkôr*, bos; *Retek*, raphanus; *Segedelem*, auxilium; *Sérelem*, offenſa; *Selyem*, ſericum; *Szeder*, morum; *Szerelem*, amor; *Tereh*, onus*); *Tegez*, pharetra, *tegzet*; *Verem*, foſſa; *ürôm*, abſynthium; *Vétek*, peccatum; *Vôdôr*, hydria.

Haec inquam in Accuſativo Singulari ante affixum *T*, non aſſumunt aliunde Vocalem *O*, ſed per Metatheſin tranſponunt, ut: *baglyot*, *bokrot etc.*

§. 7. *De Numero Plurali.*

Formato ſemel Nominativo Plur. manet is per omnes caſus, aſſumptis affixis, de quibus dictum eſt §. 1.

Formatur autem is ab Accuſativo Singulari mutato *T* in *K*, ut: *Almát*, pomum, *almák*, poma; *elmét* mentem, memoriam, ingenium, *elmék*, mentes etc. Nec aliud requiritur in iis, quae in Vocalem terminantur in Nominativo Singulari; aut etiam in iis, quae in Conſonantem terminantur, ſi iam in Accuſativo Singulari aſſumpſerant aliquam Vocalem ante *T*, ut dictum eſt §. 5, ut: *Hadat*, bellum, *hadak*; *Halmot*, collem, *halmok*. At illa, quae in Accuſativo Singulari non aſſumpſerant Vocalem ante *T* affixum, in Plurali aſſumunt ante *K*, *A* vel *O*, Primae claſſis; *E* vel *ô* Secundae claſſis, ut: *Szarvaſt*, cervum, *ſzarvaſok*

*) Diction. et Val. Lépes; sed nunc usitatius est *terh*.

cervi; *Embert*, hominem, *emberek*, homines; *Fegyvert*, arma, *fegyverek* arma; *Bűnöst*, peccatorem, *bűnösök*. Gen. 13. ỳ. 13. peccatores etc.

Biró in Plurali habet *birák*. Iob. 12. 17. iudex. Quaedam in *U* aſſumunt ante *K*, Vocalem, ut: *Szomorú, ſzomorúak*, triſtes. Geneſ. 40. ỳ. 6. *Minémüeket*, quales. Geneſ. 27. ỳ. 9. Talia ſunt compoſita in *U*, ut: *Hoſzſzú-lábú*, longipes, *hoſzſzú-lábúak*; in *ű*, ut: *Fél-ſzemű*, monoculus, *fél-ſzeműek*; et Patria in *I*, ut: *Budai*, Budensis, *Budaiak*; *Bécsi*, Viennenſis, *Bécsiek*.

Omnia ergo Nomina in Conſonantem deſinentia ante finale *K* intermediam Vocalem habent; nam *K* cum praecedente Conſonante voces Vngaricas non terminat.

Ob ſimilem cauſam etiam in omni Accuſativo plurali ante finale *T* interponitur Vocalis; nam nec *K* cum *T* terminat voces Vngaricas; hinc *Almák*, *almákat*; *Elmék*, *elméket*; *Urak*, *urakat* habent in Accuſativis pluralibus, et ſic alia omnia; *Idős*, annoſus, *idősök*. Iob. 23. ỳ. 9. *Vékony*, tenuis, *vékonyok*. Gen. 41. ỳ. 23.

§. 8. *Paradigmata Nominum eorum, quae in Singulari Accuſativo ante affixum* T, *Vocalem aut aliunde aſſumunt, aut per Metatheſin tranſponunt.*

Numerus Singularis.

Primae Claſſis.	*Secundae Claſſis.*
N. Ez az ur, *hic dominus.*	Ez az Isten *deus.*
G. Ezé az ur*é.*	Ezé az Iſtené.
D. Ennek az ur*nak.*	Ennek az Iſten*nek.*
A. Ezt az ur*at.*	Ezt az Iſten*t.*
V. ô ur.	ô Iſten.
Ab. Ettől az ur*tól.*	Ettől az Iſtentő*l.*

Numero Plurali.

N. Ezek az urak.	Ezek az Iſtenek.
G. Ezeké az urak*é*.	Ezeké az iſteneké.
D. Ezeknek az urak*nak*.	Ezeknek az iſtenek*nek*.
A. Ezeket az urak*at*.	Ezeket az iſteneket.
V. ô urak.	ô iſtenek.
Ab. Ezektől az urak*tól*.	Ezektől az iſtenektől.

§. 9. *Paradigma Nominum Metatheſim amantium.*

Numerus Singularis.

Primae Claſſis.	*Secundae Claſſis.*
N. Ez az halom, *hic collis*.	Ez a' berek, *hic dumus*.
G. Ezé az halom*é*.	Ezé a' berek*é*.
D. Ennek az halom*nak*.	Ennek a' berek*nek*.
A. Ezt az halm*ot*.	Ezt a' berk*et*.
V. ô halom.	ô berek.
Ab. Ettől az halom*tól*.	Ettől a' berek*től*.

Numerus Pluralis.

N. Ezek az halmok.	Ezek a' berkek.
G. Ezeké az halmok*é*,	Ezeké a' berkek*é*.
D. Ezeknek az halmok*nak*.	Ezeknek a' berkek*nek*.
A. Ezeket az halmok*at*.	Ezeket a' berkek*et*.
V. ô halmok.	ô berkek.
Ab. Ezektől az halmok*tól*.	Ezektől a' *berkektől*.

CAPVT III. — DE VARIIS NOMINVM SVBSTANTIVORVM ET ADIECTIVORVM SPECIEBVS, PRO IIS, QVI IAM PRIMA PRINCIPIA LINGVAE VNGARICAE PERCEPERVNT.

§. 1. *De Nominum diviſione.*

Nomina alia ſunt Propria, Angelorum, ut: *Mihály*, Michaël, Virorum, ut *Pál*, Paulus.

Foeminarum, ut: *Anna*, Anna.

Vrbium, ut: *Róma*, Roma.

Alia Appellativa, ut: *Király*, rex.

Item alia Subſtantiva, ut: *Herczeg*, dux; *Katona*, miles.

Alia Adiectiva, ut: *Szent*, ſanctus.

Item Subſtantiva quaedam ſunt Collectiva, quae in Numero ſingulari ſignificant multitudinem, ut: *Nép*, populus, *Nemzet*, gens; *Sereg*, exercitus, *Cſorda*, grex.

§. 2. *De communi Nominum Subſtantivorum et Adiectivorum diviſione in Primitiva et Derivativa.*

Nomina alia ſunt Primitiva, ut: *ember*, homo; *Szép*, pulcher.

Alia Derivativa, ut: *Emberséges*, humanus; *Szépséges*, pulcher.

Derivativa alia derivantur a Nominibus; ut: *Igaſság*, iuſtitia, ab *igaz*, iuſtus; *Vadáſz*, venator, a *vad*, fera.

Alia a Verbis, ut *Félénk*, timidus, a *fél*, timet.

Alia a Participiis, vel ſunt ipſa Participia in Nomina tranſlata, ut *Kérő*, petens, *Halgató*, auditor.

Derivata a Nominibus alia ſunt Subſtantiva, ut: *Igaſság*, iuſtitia ab *igaz*, iuſtus; *Emberség* ab *ember*, homo; *Vadáſz*, venator, a *vad*; *Haláſz*, piſcator, ab *hal*, piſcis; *Madaráſz*, auceps, a *madár*, avis; *Kertéſz*, hortulanus, a *kert*, hortus; *Kulcsár*, claviger, a *kúlcs*, clavis.

Alia Adiectiva et deſinunt

Primae Claſſis in *ó*, *u*, *ás*, *os lan.*

Secundae Claſſis in *ő*, *ű*, *es*, *ös*, *len.*

Communia in *I*, nam quae in penultima ſyllaba habent *a*, *o*, *u*, *ai*, ſunt Primae claſſis, ut: *Királyi* regius; *Zólnai*, Zolnenſis; *Uri*, dominicus. Quae vero in penultima habent *e*, *ő*, *ű*, *ei*, *öi*, ſunt Secundae

claſſis, ut; *Bécsi*, *Gönczi etc.* Exempla in *ó* et *ú*: *nagy hatalmó* vel *nagy hatalmú*. Nam adiectiva a ſubſtantivis orta et poſſeſſionem ſignificantia indifferenter per *ó* vel *ú* efferuntur; ſic: *nagy-orrú*, naſo, ab or, naſus.

Similiter et Secundae claſſis, ſi ſimiliter a nominibus orta poſſeſſionem ſignificant, in *ő* vel *ű* terminari poſſunt: *sok-pénző* vel *sok-pénzű*, Pecunioſus; *jó-erkölcső* vel *jó-erkölcsű* (non autem orta a Participiis; unde *jól-tanuló*, *jó-keresö* tantum dicitur); ſic poteſtatem ſignificant *ſok-marhájú*, peculioſus; *ſzép-értelmő*, pulchri intellectus; *két-feleségű*, bigamus; *nehéz-ſzagú*, graveolens, et ſimilia.

In *ás* et *es*, ut: *katonás*, militaris, a katona; *ruhás*, a ruha, veſtitus; *marhás*, a marha; *vizes*, a viz, aquoſus; *réſzeges*, a réſzeg, ebrioſus; quae fere habitum ſignificant.

In *os* et *ős*, ut: *boros*, vinoſus; *haragos*, iracundus; *ſzőrős*, piloſus; *erkölcsős*, mores aliquos habens, haec etiam ſignificant habitum; in his contingit ſubinde Metatheſis, ut: *álmos* ex *álom*, ſomnolentus.

In *lan* et *len* ſignificant privationem, ut: *haſzontalan* ab *haſzon*, utilitas, inutilis; *embertelen* ab *ember*, homo, inhumanus.

In *I* ſunt variae ſignificationis. Nam alia ſignificant materiam, ut: *földi*, terreus.

Alia tempus, ut: *mái*, hodiernus; *tegnapi*, heſternus; *reggeli*, matutinus.

Alia locum, ut: *mezei*, campeſtris; *réti*, pratenſis, *erdei*, ſylveſtris.

Alia patriam, ut: *Szombati*, Tyrnavienſis; *Bécsi*, Viennenſis.

Quaedam poſſeſſionem, ut: *atyai*, paternus; *fiui*, filialis; *Királyi*, regius.

Alia ſignificant gentem, ut: *Németi*, Germanicus; *Magyari*, vngaricus; ſed pro his melius uteris circumlocutione, dicendo; *német nemből való*, id eſt ex gente Germanica; *magyar nemből való*, ex gente Vngarica, vel *Német orſzág-béli*, *Magyar orſzág-béli*.

Derivata a verbis ſunt Subſtantiva Primae claſſis in *ás*, *at*, *mány*, *lom*. Secundae claſſis, in *és*, *et*, *mény*, *lem*.

In *ás*, ut: *látás*, viſio, a lát, videt.

In *és*, ut: *kérés*, petitio, a kér, petit.

In *at*, ut: *látat*, conſpectus, a lát, *videt*; *akarat*, voluntas, ab *akar*, vult.

In *et*, ut: *ſzeretet*, amor; a *ſzeret*, amat.

In *mány*, ut: *találmány*, inventio, a *talál*, invenit; *tudomány*, ſcientia, a *tud*, ſcit.

In *mény*: *keresmény*, quaeſtura; a *keres*, quaerit; *kérelmény*, petitio; a *kér*, petit.

In *lom*: *ártalom*, nocumentum; ab *árt*, nocet.

In *lem*: *értelem*, intellectus; ab *ért*, intelligit; *félelem*, timor; a fél, timet.

§. 3. *Derivata a Participiis et Praeteritis Verborum*

Primae Claſſis in *o*, *t*, *ott*, *a*, *andó*.

Secundae Claſſis in *é*, *t*, *ett*, *ött*, *e*, *endő*.

Quae deſinunt in *ó* aut *ő*, voce conveniunt, cum Participiis Praeſentis temporis, ideo etiam conſignificant illud, ut *látó*, videns; *hivó*, vocans; *való*, exiſtens; a Verbo Sum, cuius Participium non eſt in uſu.

Kérő, petens; et ab Anomalis: *tévő*, ponens, faciens; *vivő*, ferens; *hivő*, credens; ab *hiſzek*, credo;

évő, comedens; ab *eſzem*, comedo; *menő*, iens; a *megyek*, eo; *jövő*, veniens; a *jövök*, venio; *lövő*, iaculans, ſeu iaculator; a *lövök*, jaculor; *fövő*, fervens; a fő, fervet; *ſzövő*, texens, aut textor; a *ſzövök*, texo.

Deſinentia in *t*, *ott*, *ett*, *ött* ſunt ipſa praeterita, et eleganter agunt vices adiectivorum, quae habes in his et ſimilibus exemplis, ut: fából *csinált* ház, lignea domus; *járt kőlt* ember, expertus homo; *vert* pénz, cuſa pecunia; *kért* kegyelem, petita gratia; *igért* főld, promiſſa terra; *dicsőült* teſt, glorificatum corpus; *látott* álom, viſum ſomnium; *meg-penyiſzedett* kenyér, mucidus panis; *el-vetett* ruha, abiecta veſtis; *ſzokott* dolog, ſolita res; *ſzőtt* kőntős, texta veſtis.

Quae deſinunt in *a* vel *e*, etiam ſunt ipſa tertiae perſonae praeteriti temporis ſecundae coniugationis, ut: egér *rágta* ſait, a mure roſus caſeus; ſzél *kergette* polyva, a vento direptae pallae; hideg *vette* legyecske, frigore uſta muſca.

Quae deſinunt in *andó* vel *endő* ſignificant tempus futurum iam active, iam paſſive, ut: *látandó vagyok*, viſurus vel videndus ſum; *kérendő*, petiturus vel petendus ſum.

Appendix de Nominibus derivatis diminutivis.

Non eſt omittenda gratioſa apud Vngaros diminutivorum obſervatio; communis tam Subſtantivis, quam Adiectivis Nominibus.

Diminutiva, quae a Nominibus primae claſſis derivantur, deſinunt in *ka*, *cska*, *cſa*. Quae a Nominibus ſecundae claſſis, in *ke*, *cske*, *cſe*. Et quandoque ab uno primitivo varia fiunt, ut: *leány*, puella; *leányka*, *leánycſa*, *leányocska*, puellula; *ablak*, feneſtra; *ablakocska*, *ablacska*; *gyermek*, puer, *gyermekcſe*, *gyermekecske*, *gyermecske*;

legény, adoleſcens, *legényke*, *legényecske*; *ſzem*, oculus, *ſzemecske*, ocellus.

Fiunt etiam a Nominibus propriis, ut: *János*, *Jánoska*, *Jancſi*, *Jancſika*; *Péter*, Petrus, *Péterke*; *Benedek*, Benedictus, *Benedekcſe*; *Ilona*, Helena, *Ilonka*; a Gentilibus, ut: *Magyar*, Vngarus: *Magyarka*; *Német*, Germanus, *Németke*.

Ab Adiectivis, ut: *ſzép*, pulcher; *ſzépecske*, pulchellus; *rút*, turpis; *rútacſka*, turpiculus; *nagy*, magnus, *nagyocska*.

§. 4. *De Nominum Diviſione in ſimplicia et compoſita.*

Simplicia Nomina ſunt, quae nullam praeter affixa Pronomina Poſſeſſiva, latinasque Praepoſitiones exprimentia, compoſitionem habent.

Compoſita ſunt, quae ex duabus vocibus, quae ſeparatim ſumptae res certas ſignificant, componuntur, ut: *karvas*, manica ferrea; ex *kar*, brachium et *vas*, ferrum; *atyafi* vel *atyafiu*; frater, conſanguineus, ex *atya* et *fiu*; *háznép*, familia, ex *ház*, domus et *nép*, populus; *gaſzd'aſzſzony*, materfamilias; ex *gazda*, hoſpes et *aſzſzony*, mulier; *hál'-adás*, gratiarum actio; *ſzív-fájás*, cordolium; *bolha-fü*, hydropiper; *ſzó-beſzéd*, proverbium, *fazék-hús* Exodi 16. 3. olla carnium, *kigyó-méreg*, ſerpentinum venenum etc. Quorum alia componuntur ex praepoſitione et nomine, ut: *általmenés*, tranſitus; alia ex duobus ſubſtantivis, ut: *gazd'aſzſzony*; alia ex adiectivo et ſubſtantivo, ut: *katona dolog*, res militaris; quaſi *katonai dolog*; quorum pleraque ſenſu potius, quam voce compoſita dixerim, cum vocibus diviſis mixtam ex utraque ſignificationem habeant.

CAPVT IV. — DE NOMINIBVS ADIECTIVIS ET EORVM COMPARATIONE.

§. 1. *De Adiectivis quae non comparantur.*

Interrogativa, ut: *ki? kicſoda*, quis? *micſodás*, qualis? *mely-korú*, quantus? *hány*, *hányan*, quot? *hányadik*, quotus? *mennyin*, *hányankint*, quoteni; Relativa *ki*, *a' ki*, *mely*, *a' mely*, qui quae quod; Redditiva, *ennyi*, *annyi*, tot etc. non comparantur; ſicut nec Poſſeſſiva, Gentilia, Patria, de quibus cap. 3. §. 2. inſinuatum eſt; nec Numeralia, de quibus infra §. 4. in Append. Quae tamen omnia declinari poſſunt, habita ratione duplicis claſſis vocalium, ut ſupra cap. 2. §. 1. aſſignantur.

§. 2. *De Comparatione Nominum Adiectivorum.*

Adiectiva, quae comparari poſſunt, ea ſunt, quae poſſunt recipere ſignificationem Adverbiorum: magis et minus, et terminantur in omnes fere literas; ſic autem a Poſitivis formantur Comparativi et Superlativi gradus.

Si Poſitivus deſinit in vocalem nulla ſequente conſonante, pro comparativo adde unum *b* ſecundum aliquos, ut: *jó*, *job* vel melius ſecundum alios duplex *bb*, ut: *jobb*. Gen. 29. ℣. 19. Pro Superlativo ſolum praepone tuo Comparativo particulam *leg*, ut: *leg-jobb*; habes ergo Poſitivum, Comparativum, Superlativum: *Jó*, bonus, a, um; *jobb*, melior, us; *leg-jobb*, optimus, a, um. Sic *elébb*. Gen. 26. ℣. 13. *Tovább*. Gen. 27. ℣. 37.

Comparativa quaedam in *ú* mutant illud in a, ut: *hoſzſzú*, *hoſzſzabb*. Item *ű* in *e*, ut: *kőnnyű*, *kőnnyebb*. Quaedam in *ú* aſſumunt *a* ante *b*, ut *ſzomorú*, triſtis, *ſzomorúabb*. Gen. 40. ℣. 7.

Si autem Poſitivus deſinit in Conſonantem unam cui additum *b* non offendit aures et facile pronunciatur, addes pro Comparativo tantum unum *b*, ut: *alkalmatos*, idoneus; *alkalmatosb*, *leg-alkalmatosb*.

Sed etiam in his licebit tibi cum delicatioribus duplicare *s* et addere *b*, interpoſita Vocali ſymbola, ſeu ſui ordinis, et dicere: *alkalmatoſſabb*; ſic *értelmes*, ingenioſus; *értelmeſb* vel *értelmeſſebb*.

Si vero Poſitivus terminetur in Conſonantem unam, quae cum adiuncto *b* pronunciari nequit, ut: *boldog*, beatus; interpones inter illas Conſonantes Vocalem ſymbolam, dicesque: *boldogabb*; multo magis id facies ſi adiectivum exeat in duas Conſonantes, ut: *ſzent*, ſanctus, *ſzentebb*; at deſinens in *ſz*, compatitur affixum *b*. Libere ergo dices: *gonoſz*, malus; *gonoſzb*, *leggonoſzb* vel *gonoſzſzabb*, *leggonoſzſzabb*; *ſzép*, pulcher; in Comparativo ultimam literam *p* aſſimilat affixo, diciturque in comparatione *ſzéb*, *ſzebb*, *leg-ſzebb*. In proceſſu declinationis Comparativi et Superlativi gradus ſequente Vocali *b* duplicant, ſequente vero conſonante unum expungunt. Quaedam in Comparativo eliſionem amant et aſſumunt aliam Vocalem ante *b*, ut: *lator*, *latrabb*; *gyakor*, *gyakrabb*.

§. 3. *Exempla Comparationum bina.*

Primae Claſſis.

Numero Singulari.

Poſitivo.	*Comparativo.*	*Superlativo.*
	Nominativo.	
Jó,	Jobb,	leg-Jobb.
Bonus, a, um.	*melior, us,*	*optimus, a um.*
	Genitivo.	
Jóé,	Jobbé,	leg-Jobbé.

Dativo.

Jónak,	Jobnak,	leg-Jobnak.

Accuſativo.

Jót,	Jobbat,	leg-Jobbat.

Vocativo.

ô Jó,	Jobb,	leg-Jobb.

Ablativo.

Ettől a' Jótól,	Jobtól,	leg-Jobtól.

Numero Plurali.

Nominativo.

Jók,	Jobbak,	leg-Jobbak.

Genitivo.

Jóké,	Jobbaké,	leg-Jobbaké.

Dativo.

Jóknak,	Jobbaknak,	leg-Jobbaknak.

Accusativo.

Jókat,	Jobbakat,	leg-Jobbakat.

Vocativo.

ô Jók,	Jobbak,	leg-Jobbak.

Ablativo.

Ezektől a' Jóktól,	jobbaktól	leg-Jobbaktól.

Secundae Claſſis.

Numero Singulari.

Nominativo.

Szent,	Szentebb,	leg-Szentebb.
Sanctus, a, um,	*ſanctior, us,*	*ſanctiſſimus, a, um.*

Genitivo.

Szenté,	Szentebbé,	leg-Szentebbé.

Dativo.

Szentnek,	Szentebnek,	leg-Szentebnek.

Accuſativo.

Szentet,	Szentebbet,	leg-Szentebbet.

Vocativo.

ô Szent,	Szentebb,	leg-Szentebb.

Ablativo.

Ettôl a' Szenttôl,	Szentebtôl,	leg-Szentebtôl.

Numero Plurali.

Nominativo.

Szentek,	Szentebbek,	leg-Szentebbek.

Genitivo.

Szenteké,	Szentebbeké,	leg-Szentebbeké.

Dativo.

Szenteknek,	Szentebbeknek,	leg-Szentebbeknek.

Accuſativo.

Szenteket,	Szentebbeket,	leg-Szentebbeket.

Vocativo,

ô Szentek,	Szentebbek,	leg-Szentebbek.

Ablativo.

Ezektôl a' ſzentektôl,	Szentebbektôl,	leg-Szentebbektôl.
Sic *gyors,*	*gyorſabb,*	*leggyorſabb.*
Celer, is, e,	celerior, us,	Celerrimus, a, um.

Iam vero ſinguli gradus Comparationum, ſi ſine ſubſtantivo declinentur, poſſunt declinari iuxta dicta hactenus.

§. 4. *De Declinatione Adiectivi cum Subſtantivo.*

Quodſi Adiectivum cum Subſtantivo Nomine declinetur, invariatum manet, cuiuſcunque ſit gradus, ſolumque Subſtantivum variatur.

Exemplum.

Primae Claſſis.	*Secundae Claſſis.*
Numero Singulari.	
N. Jó dolog,	Szent ember.
Bona res.	*Sanctus homo.*

G. Jó dologé.	Szent emberé.
D. Jó dolognak.	Szent embernek.
A. Jó dolgot.	Szent embert.
V. ô jó dolog.	ô Szent ember.
Ab. Ettől a jó dologtól.	Ettől a Szent embertől.

Numero Plurali.

N. Jó dolgok.	Szent emberek.
G. Jó dolgoké.	Szent embereké.
D. Jó dolgoknak etc.	Szent embereknek.

Adverte tamen, quod ſi Adiectivum ſit collectivum; quod in numero ſingulari ſignificet multitudinem, quale eſt ſok, multus; *et Numeralia ſupra unitatem omnia, ut:* két, három, négy etc. *communiter tantum in ſingulari declinantur, quamvis abſolute etiam in Plurali flecti poſſint, ut:*

Primae Claſſis.	*Secundae Claſſis.*
N. Sok katona.	Tiz ember.
Multi milites.	*Decem homines.*
G. Sok katonáé.	Tiz emberé.
D. Sok katonának.	Tiz embernek.
A. Sok katonát.	Tiz embert.
V. ô Sok katona.	ô Tiz ember.
Ab. Sok katonától.	Tiz embertől.

Adiectivum mindnyájan, *quod eſt compoſitum ex* mind et nyáj, *adverbiale eſt, nec per caſus flectitur, niſi cum affixis Pronominibus, de quibus Parte Secunda.*

Appendix de nominibus Numeralibus.

Numeralia ſunt, quibus in numerando utimur.

Egy.	*Három.*	*Öt.*
Vnus.	Tres.	Quinque.
Kettő.	*Négy.*	*Hat.*
Duo.	Quatuor.	Sex.

Hét.	*Harmincz.*	*Nyolczvan.*
Septem.	Triginta.	Octuaginta.
Nyolcz.	*Negyven.*	*Kilenczven.*
Octo.	Quadraginta.	Nonaginta.
Kilencz.	*Ötven.*	*Száz.*
Novem.	Quinquaginta.	Centum.
Tiz.	*Hatvan.*	
Decem.	Sexaginta.	
Húſz.	*Hetven.*	
Viginti.	Septuaginta.	

Et continuatur numerus intermiſſus a decem poſtponendo numeros minores decadibus, ſic: *tizen-egy*, undecim; *tizen-kettő*, duodecim; *tizen-három*, tredecim etc. *Harmincz-egy*, triginta unus; *harmincz-kettő* triginta duo. etc.

Centenariis vero et Millenariis numeris praeponitur numerus minor, ſic:

Egy ſzáz, centum; *két ſzáz*, ducenti; *három ſzáz*, trecenti etc.

Egy ezer, mille; *két ezer*, bis mille; *három ezer*, er mille etc.

His numeris reſpondemus ad interrogationem *hány*, quot ſunt?

Alia ſunt Ordinalia, quibus reſpondemus ad interrogationem *hányadik*; quotus? ut: *elſő*, primus; *máſodik*, ſecundus; *harmadik*, tertius etc.

Sed nota, in prima tantum decade eſſe uſum nominis *elſő*, *máſodik*; in aliis loco eius dicimus: *egyedik*, *kettődik*, ut: *huſzon-egyedik*, vigeſimus primus; *huſzon-kettődik*, vigeſimus ſecundus.

Alia ſunt Diſtributiva, quibus reſpondemus ad interrogationem: *hányan*, quoteni? ut: *ketten ketten*, bini; *hárman hárman*, terni etc.

Vel ad interrogationem *hanyankínt*, quoteni? ut *egyenkínt*, ſinguli; *kettőnkínt*, bini; *hármankínt*, terni, vel *mennyien*? *óten*.

Minden lelkes állatokból végy *hetet s' hetet*, és a' tiſztátalan lelkes állatokból *kettőt kettőt*. Gen. 7. ỳ. 2.

Solemus etiam interrogare per *hányas*, quottuplex? et reſpondemus: *eggyes*, ſimplex; *kettős*, duplex; *hármas*, triplex etc.

PARS SECVNDA.

DE PRONOMINE, ET NOMINVM CVM IIS AFFIXIS, QVAE LATINIS POSSESSIVIS AEQVIVALEN, COMPOSITIONE.

CAPVT I. — DE PRONOMINVM DIVISIONE.

Pronomina alia ſunt Primitiva, ut: *Én*, Ego; *Te* Tu; *ő*, Ille, Is; *Az*, Ille; *Ez*, Hic, Iſte.

Alia Derivativa, ut: *Enyim*, Meus; *Tiéd*, Tuus; *övé*, Suus; *Mienk*, Noſter; *Tiétek*, Veſter *övék*, Illorum.

Item alia ſunt Demonſtrativa, ut: *én*, *te*, *ő*, *az*, *ez*, et ex his compoſita, ut: *Én magam*, Ego ipſe; *Te magad*, Tu ipſe; *ő maga*, Ille ipſe; *Amaz*, Ille; *Ímez*, Iſte; *Azon*, *Ugyan az*, Idem.

Alia Poſſeſſiva, ut: *Enyim*, *Tiéd*, *övé*; *Miénk*, *Tiétek*, *övék*.

Alia Patria, vel gentem, ſectam, aut partes ſignificantia, ut: *Mifélénk*, Noſtras; *Tifélétek*, Veſtras.

CAPVT II. — DE PRONOMINVM DECLINATIONE.

§. 1. *De Declinatione Pronominum Irregularium,* én, te, ő.

Haec tria Irregulariter declinantur ſic:

Numero Singulari.

N. *Én*, Ego.	*Te*, Tu.	*ő*, ille, a, ud.
G. *Enyim*, mei.	*Tiéd*, Tui.	*övé*, Illius.
D. *Nékem*, mihi vel *Ennékem.*	*Néked*, Tibi vel *Tenéked.*	*néki*, Illi, *önéki.*
A. *Engemet*, Me.	*Tégedet.* Te.	*ötet*, Illum, a, ud.
Vocat. *caret*,	ô *Te*, Tu.	Vocat. *caret.*
Ab. *Én tőlem*,	*Te tőled*, a Te.	*ő Tőle*, ab Illo, a, o.

Numero Plurali.

N. *Mi* vel *mink*, nos.	*Ti* vel *Tik*, vos.	*ok*, Illi, ae, a.
G. *Miénk*, Noſtrum.	*Tiétek*, Veſtrum.	*övék*, Illorum etc.
D. *Minékünk*, Nobis.	*Tinéktek*, Vobis.	*önékik*, Illis.
A. *Minket*, Nos.	*Titeket*, Vos.	*őket*, Illos, as, la.
V.	ô *Ti.*	ô Vos.
Ab. *Mi Tőlünk*, a Nobis.	*Ti Tőletek*, a Vobis.	*ő Tőlök*, ab illis.

§. 2. *De iis, quae regulariter declinantur.*

Quomodo declinentur Demonſtrativa haec *az* et *ez*, quae etiam Articuli nominum ſunt, dictum eſt P. I. c. 2. §. 2. Eorum etiam compoſita ſimiliter declinantur. Nimirum *amaz*, ugyan *az*, *azon* per primam Vocalium claſſem. His adde *Én magam*, Ego ipſe; *Te magad*, Tu ipſe; *ő maga*, Ille ipſe. Et in Plurali Numero: *Mi magúnk*, Nos ipſi; *Ti Magatok*, Vos ipſi; *ő Magok*, Illi ipſi. Sic etiam: *Ennen magam*, Ego ipſe; *Tennen*

magad, Tu ipſe; *ônnôn maga*, Illi ipſe. Et in Plurali: *Minnen magúnk*, Nos ipſi; *Tinnen* magatok, Vos ipſi; *ônnôn magok*, Illi ipſi: quorum altera tantum pars declinatur.

Secundum alteram vero Vocalium claſſem declinantur haec: *Ez*, *Imez*; et Poſſeſſiva *Enyim*, *Tiéd*, *övé*. Et in Plurali: *Miénk*, *Tiétek*, *övék*. Et Patria: *Mi félénk*, *Ti félétek*. In Plurali: *Mi félénkünk*.

Exemplum

Primae Claſſis.

Numero Singulari.

N. Én magam,	Te magad,	ô maga.
Ego ipſe.	*Tu ipſe.*	*Ille ipſe, a, um.*
G. Én magamé,	Te magadé,	ô magáé.
D. Én magamnak,	Te magadnak,	ô magának.
A. En magamat,	Te magadat,	ô magát.
Ab. Én magamtól,	Te magadtól,	ô magától.

Numero Plurali.

N. Mi magúnk,	Ti magatok,	ôk vel ô magok.
G. Mi magunké,	Ti magatoké,	ô magoké.
D. Mi magúnknak,	Ti magatoknak,	ô magoknak.
A. Mi magúnkat,	Ti magatokat,	ô magokat.
Ab. Mi magunktól,	Ti magatoktól,	ô magoktól.

Secundae Claſſis.

Sunt ipſa Pronomina Poſſeſſiva ex Genitivis Primitivorum.

Numerus Singularis rei Poſſeſſae et Perſonae poſſidentis.

N. Enyim,	Tiéd,	övé.
Meus, a, um.	*Tuus, a, um.*	*Illius.*
G. Enyimé,	Tiédé,	övéjé.

D. Enyimnek,	Tiédnek,	ővének.
A. Enyimet,	Tiédet,	ővét.
Ab. Enyimtől,	Tiédtől,	ővétől.

Numerus Singularis Perſonae, ſeu Poſſeſſoris, et Pluralis rei Poſſeſſae, quaſi mei libri etc.

N. Enyimek,	Tieid,	ővéi.
vel Enyéim,	*pro* Tiédek, *quod non eſt in uſu.*	
G. Enyimeké,	Tieidé,	ővéjé.
D. Enyimeknek,	Tieidnek,	ővéinek.
A. Enyimeket,	Tieidet,	ővéit.
Ab. Enyimektől,	Tieidtől,	ővéitől.

Mind mi, mind földünk Tieid leſzünk, G. 47. ỳ. 19.

Numerus Singularis rei Poſſeſſae, et Pluralis Poſſeſſoris; quaſi noſter equus.

N. Miénk,	Tiétek,	övék.

Numerus Pluralis tam rei Poſſeſſae, quam Poſſeſſoris, quaſi libri noſtri.

N. Mieink,	Tieitek,	övék.

Caeteri caſus habebuntur additis caſuum terminationibus ut ſupra.

Nota hic, his Pronominibus Poſſeſſivis: *Enyim, Tied, övé. Miénk, Tiétek, övék*, Vngaros imitari ſingulare artificium Hebraeorum, breviter et una voce complectendi ſubſtantiva cum Pronominibus poſſeſſivis per omnes perſonas et numeros; imo etiam extendere ad ipſa verba ſaltem ſecundae (ut hic nominatur) Coniugationis. Tradetur haec ars capite ſequenti. Quam Vngarorum cum Hebraeis aemulationem facile advertent, qui Hebraicorum affixorum notitiam habent.

§. 3. *De iterata Genitivorum Declinatione.*

Omnes Genitivi tam Nominum, quam Pronominum ſignificant aliquam Poſſeſſionem, ut cum dico: *Uré*,

Domini, vel *Uramé*, Domini mei, refertur in memoriam res aliqua Poſſeſſa a Domino. Iam ergo omnes tales Genitivi iterum per ſequentes caſus flectuntur, ut:

Numerus Singularis.

Primae Claſſis.	*Secundae Claſſis.*
G. Uramé, *Domini mei,*	Seregé, Exercitus.
D. Uraménak,	Seregének.
A. Uramét,	Seregét.
Ab. Uramétól,	Seregétől.

Numerus Pluralis.

G. Uraimé, *Meorum Dominorum.*	Seregeké, *Exercituum.*
D. Uraiménak,	Seregekének.
A. Uraimét,	Seregekét.
Ab Uraimétól,	Seregekétől.

Idem facies cum Pronominibus, ut:

Enyimé,	Enyimének,	Enyimét,	Enyimétől.
Tiédé,	Tiédének,	Tiédét,	Tiédétől.
ővéje,	ővéjének,	ővéjét,	ővéjétől.
Miénké,	Miénkének,	Miénkét,	Miénkétől.
Mi félénké,	Mi félénkének,	Mi félénkét.	Mi félénkétől.

Horum uſus accidit in reſponſionibus, quando in interrogatione praeceſſit ſubſtantivum, ut: Ki lovát viſzed? Uramét; *Cuius equum ducis? mei Domini.*

CAPVT III. — DE AFFIXIS PRONOMINIBVS, QVAE LATINIS PRONOMINIBVS POSSESSIVIS AEQVIVALENT.

Hic pulchra, ſed difficilis, Vngaricae linguae proprietas occurrit, quae reducit iterum omnia Nomina in memoriam, et aequivalet regulae Syntacticae de conſtructione Nominis Poſſeſſivi cum ſubſtantivo.

Nam his Poſſeſſivis: *Enyim*, Meus; *Tiéd*, Tuus; *övé*, Suus *vel* Illius Vngari non utuntur, niſi in certis reſponſionibus, quando ſubſtantivum praeceſſit interrogatione ſimili, v. g.

Cuius eſt iſte equus? *Ki lova ez?* bene reſpondebis per Poſſeſſivum Pronomen: *Enyim*, Meus. Si ſubſtantivum veniat in Genitivo, ut: Cuius Domini eſt iſte equus? *Ki Uráé ez a ló?* reſpondebis per Genitivum: *Enyimé*, Mei. Si ſubſtantivum praeceſſit in Dativo, Dativo reſpondebis, ut: ſi interrogares Caipham: Cuius famulo Petrus abſcidit auriculam: *Ki ſzolgájának vágta el Péter a fülét?* reſpondebis in Dativo: *Enyimnek*, Meo, quod vix in uſum venit.

§. *1. De affixis, quae aequivalent poſſeſſivis Pronominibus primae et ſecundae perſonae utriusque numeri in Conſtructione cum ſubſtantivo.*

In Conſtructione itaque ſubſtantivi cum poſſeſſivis Pronominibus *Enyim*, *Tiéd*, *övé*; *Miénk*, *Tiétek*, *övék* non utuntur Vngari ſic integris; ſed dividunt ea interpoſito ſubſtantivo ita, ut inter perſonales ſyllabas et finales literas medium locum teneat ſubſtantivum, v. g.: Meus liber, male dices: *Enyim könyv*, ſed inter *én* et *m* finale interpone ſubſtantivum *Könyv*, ſic: *én-Könyv-em Te-könyv-ed, ö-könyv-e.*

Advertere potes, quod in hac diviſione Pronominis poſſeſſivi mediae literae patiantur mutationem laliquam. Vt iitur certam regulam habeas et facilius procedas, haec Pronomina poſſeſſiva, quae reipſa ſunt ipſi Genitivi Primitivorum, iuxta ſubiectam Tabellam nota.

N. S. P. I. *ENyiM.*	2. *TIéD.*	3. *övÉ,*
N. P. P. I. *MIéNK.*	2. *TIéTeK.*	3. *övéK.*

Vides hic Pronomen Poſſeſſivum primis ſyllabis fere continere ipſos caſus Nominativos Pronominum primitivorum per omnes perſonas et numeros.

Iam pro affixo intento, relictis interim tertiis perſonis, quodcunque ſubſtantivum interpone inter primam poſſeſſivi ſyllabam, ſeparatim, et ultimas literas maiuſculas coniunctim (quod poſterius ſimiliter in ſacra lingua fieri, nemo peritus dubitat) omiſſis minoribus, vel pro exigentia, ut dicetur, in alias mutatis, et habebis intentum.

Erunt itaque tibi accipiendae literae ſequentes

N. S. P. I. *M.* 2. *d.*

N. P. P. I. *NK.* 2. *tok.* / *tek.* / *tők.*

Subſtantivis terminatis Vocali, addes ſolum literas, vel ſyllabas adnotatas.

Exemplum
Primae Claſſis.

Alma, *Pomum.*

N. S. Alm**ám**, *Pomum meum.* Alm**ád**, *Tuum.*
N. P. Alm**ánk**, *Pomum noſtrum.* Alm**átok**, *Veſtrum.*

Secundae Claſſis.

Elme, *Ingenium.*

N. S. Elm**ém**, *Ingenium meum.* Elm**éd**, *Tuum.*
N. P. Elm**énk**, Noſtrum. Elm**étek**, *Veſtrum.*
Sic Id**ő**m, *Tempus meum.* Id**ő**d, *Tuum.*
Id**ő**nk, Noſtrum. Id**ő**t**ő**k, *Veſtrum.*
*A ti id**ő**t**ő**k mindenkor kéſzen vagyon.* **Ioan. 7. ℣. 6.**
F**ő**ldi*m compatriota Meus*; F**ő**ldi*d*, *Tuus.*
F**ő**ldi*nk*, *Noſter*; F**ő**ldi*tek*, *Veſter.*

Et poteris, ubi iudicabis, praeponere ſeparatim primitiva *én, te, ő*, etc. cum articulo ſic:
Az én almám, A' te almád etc.

Nomina quae in *J* Conſonantem deſinunt, ut ſit in diphthongis *aj, ej, ij*, vel ut alii ſcribunt *ay, ey*, regulam eorum ſequuntur, quae in Conſonantem exeunt, ut: *Haj, hajam*; idem fit cum terminatis in *v*, ut: *ólyv, ólyvem.*

Si vero nomen ſubſtantivum terminetur in Conſonantem, ut: *Ur*, Dominus; *Iſten*, Deus, debes ante aſſignata affixa aſſumere vocalem unam ex ſymbolis, v. g. pro prima claſſe *a* vel *o*, ut: *Ur, uram; ſzomſzéd*, Vicinus, *ſzomſzédom.*

Pro ſecunda claſſe *e* vel *ő*, ut: *Iſten, Iſtenem, Csűr*, Horreum, *csűrőm*, Meum horreum.

Nota hic, Nomina, quae in Accuſativo ſingulari metatheſim habent, quorum exempla habes P. I. c. 2. §. 6. etiam in affixis ea gaudere, ut: *Bagoly, bokor, baglyom, bokrom*; *Csőbör, ökör, csőbrőm, ökrőm.*

Exempla Primae Claſſis.

N. S. Uram, *Dominus meus.*	Urad, *Dominus tuus.*
N. P. Urunk.	Uratok.
N. S. Szomſzédom.	Szomſzédod.
N. P. Szomſzédunk.	Szomſzédotok.
N. S. Bokrom.	Bokrod.
N. P. Bokrunk.	Bokrotok.
Sic Malmom, *Mea mola.*	Malmod, *Mola tua.*

Exempla Claſſis Secundae.

N. Iſtenem, *Deus meus.* Iſtened, *Deus tuus.*
N. P. Iſtenűnk, *Deus noſter.* Iſtenetek, *Deus veſter.*

Per Sync.: *Iſtentek*, Gen. 6. ℣. 7. Sic feleségtek. Exod. 20. ℣. 24.

N. S. örömöm, *Gaudium meum*; örömöd, *tuum.*
N. P. örömünk, *noſtrum*; örömetek, veſtrum.
A ti örömetek tellyes légyen. Ioan. 16. ỳ. 24.
N. S. Cſűrőm, *Horreum meum*; Cſűrőd, *tuum.*
N. P. Cſűrünk, *noſtrum*; Cſűretek, *veſtrum.*

Si videris alios cum affixo ſecundae perſonae Pluralis Numeri communius uti litera *ő*, imitare.

Revocabis hic tibi Nomina ex P. I. c. 2. §. 5. quae in Accuſativo ante *t* aſſumunt *a*, eadem enim etiam hic ante affixa exigunt *a*, ut *Vadam*, *Fogam etc.*

Száj habet Szájam. Iob. 9. ỳ. 20. 39. ỳ. 34.

Et ſzám Iob. 33. ỳ. 2. in 2. perſona ſzád. *Sok féle ſzél a' te ſzád beſzédi.* Iob. 8. ỳ. 2.

Advertes etiam illa monoſyllaba, quae in Accuſativo habent irregularitatem, de quibus P. I. c. 2. §. 3. etiam hic illam ſervare, habet enim *Ló*, *lovam*; *Szó*, *ſzavom* vel *ſzóm*, Pázm. p. 644. *ſzód*, Exod. 8. ỳ. 10. vel *ſzavad*; *Jó*, *jóm* vel *javam*; *Tó*, *tavom* vel *tóm. Egyptus tavai* Exod. 7. ỳ. 19. a' *ſó*, Sal: *ſóm*; *ſavom* vix eſt in uſu, ſed ab eo deducta tertia perſona *ſava.* Sic a *Hó*, nix et Menſis, *Hava. Gabona havának idején.* Exodi 34. ỳ. 18.

Fő Caput, *fejem*; *Fű* Herba, *fűvem*; *Szarv* Cornu, *ſzarvom*; *Fi* vel *fiu*, Filius, *fiam.*

His adde diſſyllaba *Daru*, *darvom*; *Hamu*, Cinis, *hamvom*; *Tető*, Pediculus, *tetvem*; *Biró*, Iudex, *birám.*

Compoſita ex duobus Nominibus, quaedam in priore parte compoſiti recipiunt haec affixa per omnes perſonas et utrumque numerum variabilia, ut nihilominus etiam in poſteriore compoſiti parte habeant affixum tertiae perſonae, ut: *Ház-nép*, Familia, *házam-népe*, *házad-népe*; Sic: *Szív-fájás*, *ſzívem fájáſa*; *Atya-fi*, *atyám fia.*

Quaedam tantum in poſteriore compoſiti parte habent affixa, ut: *Gazd'aſzſzony, gazd'aſzſzonyom*; *Szóbeſzéd, ſzó-beſzédem*; *minden-napi, minden-napim.*

Quaedam ſine affixo vix ſunt in uſu, ut: *Felebarátom*, Proximus meus. Et haec ſimplicia: *Húgod, ótséd, árra valaminek*, pretium; *hija valaminek*, defectus; *folyama valaminek*, fluxus alicuius rei; *úkôm*, Proavia mea. Sequentia etiam cum affixo potius efferuntur: *Ipam*, Socer meus; *Napám*, Socrus mea; *Vôm*, Gener meus; *ôsôm*, Avus meus.

§. 2. *De affixis poſſeſſivis tertiarum perſonarum.*

Tertiae perſonae habent maiorem difficultatem; et pluralis tertia pendet a ſingulari tertia.

Singularis tertia perſona haec habet affixa:

Primae Claſſis: *Ja, nya, tya, a, gya.*

Secundae Claſſis: *Je, e, i.*

Nomina in Vocalem deſinentia primae Claſſis habent *ja*, ut: *Alma, almája.*

Secundae Claſſis *je*, ut: *Elme, elméje*; *Eſtve, eſtvéje.* Exod. 12. ỳ. 18.

Excipe pauca anomala: *Atya*, Pater; *bátya*, frater maior, quae ſolum *t* duplicant, ut: *Attya, báttya*; *Anya* vero Mater *n*, ut: *Annya. Fi* vel *fiu* habet *fia*; *fattyu*, ſpurius, *fattya. Biró, birája, Ajtó, ajtaja*; *Ló, lova*; *Szó, ſzava, Hó, hava*; *Só, ſava* pro ſale in re ſalita: *fója* pro ſale ſimpliciter; *Szaru, ſzarva*; *Daru, darva*; *Hamu, hamva* et *hoſzſza* ſubſtantive longitudo alicuius, ab *hoſzſzú, gyapjú, gyapja.*

Et ſecundae claſſis ſequentia: *Erdô*, Sylva, *erdeje*; *Idô*, Tempus, *ideje*; *Eſztendô*, Annus, *eſztendeje*; *Tûdô*, Pulmo, *tûdeje*; *Fô, feje*; *Fú, fûve*; *Tô*, Radix, *tôve*; *Velô*, Medulla, *veléje*; *Szôlô*, Vinea, *ſzôleje*;

Mezŏ, Campus, *mezeje*; *Veſzſzŏ*, Virga, *veſzſzeje*; *Menyegzŏ*, Nuptiae, *menyegzeje*; nonnulla ſubinde nec a regula abhorrent, ut: *Bárány Menyegzője* apud Pázmán p. 735. *Kettŏ*, Duo, ſubſtantive *ketteje*; haec imitatur praepoſitio *elŏ*, prae, ante, ut: *harcz eleje.*

Nomina vero deſinentia in Conſonantem, pro ratione finalium literarum habent affixa.

Deſinentia in *B* aſſumunt *ja*, ut: *Bab*, Faba; *Hab*, Fluctus; *Rab*, Captivus; *Czomb*, *Dob*, Tympanum; *Domb*, Collis; *Babja etc. Láb*, tamen, pes, habet *lába.*

In *D* aſſumunt *gya*, ut: *Kád*, Cadus; *Kard*, Enſis; *Mód*, Modus; *Híd*, Pons; *Lúd*, Anſer; *Rúd*: *Kádgya*, *rúdgya.* Exod. 37. ℣. 20. et *rúda* Exod. 35. 16. *Harminczad.* Prov.: *Máſſzor-is vólt ám ŏ az ebek harminczadgyán.* Prov. Sed *Had*, Bellum, habet *hada*

In *G* aliqua habent *ja*, ut: *Harag*, Ira; *Harang*, Campana; *Barlang*, Spelunca; *Láng*, Flamma; *Haragja etc.* Alia *a*, ut: *ág*, Ramus; *Fog*, Dens; *Orſzág*, Regnum etc. Et quae Metatheſim habent, ut: *Dolog*, Res; *Horog*, Vncus; et derivativa in *fág*, ut: *Boldogſág etc. ága, Horga.* Pázm. pag. 736.

Quaedam utroque modo, ut: *Tag*, Membrum, *taga.* Iob. 17. ℣. 7. *Virág*, *virága*, Iob. 15. ℣. 33. et *virágja*, Ibid.

In *H* aſſumunt *a*, ut: *Juh*, *juha*, Ovis.

In *J* Conſon. (in diphthongis enim *aj*, *ej* et *ij* potius conſonans eſt *i* finale) habent *a*, ut: *Haj*, *háj*, *fa-héj*, Cortex; *Vaj*, *ſzáj*, *nyáj*, Grex; *Kéz-ij*, Arcus; *Szij*, Corium: *haja etc.*

In *K*, quaedam habent a, ut: *Ablak*, *lyik*, Foramem; *fark*, Cauda; *nyomdok*, Veſtigium; *nyak*, Collum; *ok*, Cauſa; *patak*, Fluvius; *ſark*, Calx pedis etc.

Et quae Metatheſim habent, ut: *ſzitok*, Convitium; *átok*, Maledictio; *mocſok*, Macula etc. Et deſinentia in *ék* Acutum, ut: *Árnyék*, Vmbra, *Buriték*, Operimentum; *Hajlék*, Tabernaculum; *Maradék*, Reliquiae etc. ut: *Farka, lyika.* Iob. 40. ỽ. 19. Aliqua tamen etiam ex illis *ja* admittunt, ut: *Patakja*, Pázm. in Conc. pag. 602. *Maradékja*, Iſai. 46. ỽ. 3. *Buritékja.* Exod. 35. ỽ. 11.

Aliqua habent *ja*, ut: *Cſik*, Lampreta; *Fúlák* vel *fúlánk*, Aculeus; *Sák*, Saccus; *Siſak*, Caſſis; *Mák*, Papaver; *Rák* Cancer, ſic: *Sákja.* Gen. 44.

In *L* habent *a*, ut: *Angyal*, Angelus; *Fal*, Paries; *Oldal*, Latus; *Nyil*, Sagitta; *Szál etc.* ut: *Angyala etc.* Excipe *Czél*, *czéllya* Pázm. Conc. *Aczél*, *aczéllya.*

In *M*, quae etiam Metatheſim habent in Accuſativo, ut: *Barom, hatalom, jutalom, malom etc.*; etiam habent *a*, cum eliſione Vocalis *o*, ut: *Barma etc.* Alia quae non patiuntur in Accuſativo Metatheſim, habent *ja*, ut: *Som*, Cornum; *Korom*, Fuligo; *ſomja, koromja.*

In *N* aſſumunt *nya*, ut: *Kalán*, Cochlear, *kalánnya*; *Kín*, Cruciatus, *kinnya*; *Hon*, Domi, *honnya*; Patria eius; ab hon videntur derivata: *hónallya*, Axilla et *hón alat* ſub axilla.

In *P* habent *ja*, ut: *Pap*, Sacerdos; *Kalap*, latus pileus; *Síp*, Fiſtula: *Papja etc.*

Excipe: *Oſzlop*, *oſzlopa.* 1. Tim. 3. 15. *Talp*, *Talpa* Exod. 38. ỽ. 17.

In *R* affixum *a* poſtulant, ut: *Határ*, Terminus; *Kár*, Damnum; *Oſtor*, Flagellum; *Sátor*, Tentorium; *Súgár*, Radius; *Pitvar*, Atrium; *Szár*, Culmus; *Szamár*, Aſinus; *Vár*, Arx; *Zápor*, Imber; *Lator*, Latro etc. ut: *határa, zápora* Iob. 37. ỽ. 6. *lator* eliſo *o*: *latra.*

Excipe: *Zár*, Peſſulus; *Kar*, Brachium; *Bibor*, Byſſus: *zárja, karja, bíborja.* Exod. 35. ỳ. 23.

In *S* recipiunt *a*, ut: *Has*, Venter; *Sas*, Aquila; *Vas*, Ferrum etc. *Haſa, vaſa. Kos*, Aries Káldi in Exod. 29. ỳ. 22. poſuit duplici *ſ*: *koſſa.*

In *T* aſſumunt *tya*, ut: *Állat*, Ens; *Magzat*, Proles; *Bocsánat*, Remiſſio; *Vadáſzat*, Venatio; *Illat*, odor; *Kút*, Fons; *Húſvét*, Paſcha; *Halot etc.* ut: *állattya*, *magzattya, úttya*, Pázm. pag. 600. Káldi vero utitur *uta*, Gen. 9. ỳ. 12. Et fere alibi ubique, ſed ſi finale *t* praecedat conſonans, non duplicatur *t*, ut: *lant*, Chelys, *Lantya.*

In *Z* etiam *a*, ut: *Ház*, Domus : *háza.*

In *Ts*, vel *cs*, vel *cz* volunt habere *a*, ut: *Tanáts*, Conſilium; *Gyolts*, Sindon; *Czúts*, Tuber; *Sarcz*, Litrum; *harcz*, Certamen etc: *tanátſa.*

In *Sz* quoque *a*, ut: *Haláſz*, Piſcator; *Vadáſz*, Venator: *haláſza*, quidam putant *ſz* duplicandum.

In *Gy* petunt *a*, ut: *Ágy*, Lectus; *Jobágy*, Ruſticus; *Hadnagy*, Dux etc. ut: *ágya* etc. *Hadnagya*, Pázm. in Conc. pag. 598. ſed Káldi duplicat *g*, ut: *hadnaggya*, Gen. 26. ỳ. 26. Et alibi.

In *Ly* volunt habere *a*, ut: *Király*, Rex; *Kaſtély*, Caſtellum; *Roſtély*, Crates; *királya etc.* Quidam *l* duplicant, quod Pázm. non facit, nec Káldi, nam accentus penultimae id ſupplet; *fogoly* et ſimilia Metatheſim amantia eliſo *o*: *foglya*, Gen. 39. ỳ. 20.

In *Ny*, ut: *Bárány*, Agnus; *Leány*; *Márvány*, Marmor; *Szigony*, fuſcina; *Tartomány*, Regio; *ſzárny*, Ala etc: *Báránya*, *leánya*, in quibus an aliqui bene duplicent literam *n*, praxis impreſſorum authorum te docebit.

In *Ty* desinentibus etiam affiges *a*, ut: *Ponty*, Carpio, *Pontya*, *Konty*, *kontya etc.*

Nomina secundae Classis faciliora sunt, omnia enim fere *e* affixo contenta sunt, ut: *Seb*, Vulnus; *Föld*, Terra; *Dög*, Cadaver; *Méh*, Apis; *Tetej*, Vertex; *Kerék*, Rota; *Lepel*, Tegumentum; *Szem*, Oculus; *Ísten*; *Csöp*, Gutta; *Ser*, Cervisia; *Fegyver*, Arma; *örökös*, Haeres; *Test*, Corpus; *Szív*, Cor; *Víz*, Aqua; *Gyümölcs*, Fructus; *Mész*, Calx; *Hegy*, Mons; *Személy*, Persona; *Erszény*, Marsupium etc: *sebe*, *földe*. Gen. 41. ℣. 46. 21. *Kím*, *kímje*. Gen. 42. ℣. 30. *Csöp*, Gutta; *csöppe*, dup. p. Iob. 36. *Tör*, *töre*, apud Káld. *törje*. Iob. 18. ℣. 10. Nomina quae in Accusat. Metathesim habent fol. 20. hic eadem gaudent, ut: *Berek*, *berke etc.* Sed quae habent ö in ultima syllaba, mutant illud in *e*, ut: *csöbör*, *csöbre*.

Sunt tamen aliqua nomina secundae classis, quae et *i*, et quae saltem *i* usitatius, admittunt, ut: Monosyllaba *Dög*, Cadaver; *Eél*, Acies; *Szék*, Sedes; *Tök*, Cucurbita; *Ször*, Pilus; *Bőcs*, Pretium; *Bőjt*, Ieiunium; *Hit*, Fides; *Tiszt*, Officium; *Íz*, Sapor; *Köz*, Spatium etc. ut: *Dögi*, *fegyver eéli*. Exod. 17. ℣. 13. *Kegyelem széki*, Pázm. in Conc. pag. 646. *Szöri* Exod. 35. ℣. 23.: *hiti*, Telegdi habet etiam *hite szeget*. Luther part. 2. pag. 588. Et quaedam adiectiva substantive accepta in regimine, ut: *szük*, Angustus, Paucus, *kenyérnek szüki*; *szép*, Pulcher, *gyümölcsnek a szépi*. Ex polysyllabis *közép* apud Pázm. *szívem közepi*.

Derivata in *Et* tam *e*, quam *i* admittunt, ut: *szeretet*, *szeretete*, Pázm. pag. 584. et *szereteti* pag. 587; *öltözet*, Indumentum, *öltözete*. Iob. 31. ℣. 19. *öltözeti*, Ibid. etc.

Iam vero ex tertiis personis singularibus formandae erunt tertiae plurales iuxta mutationes subiectas

Nomina in Vocalem definentia habent tertiam perſonam ſingularem

Primae claſſis, in *ja*. Secundae in *je*,

In Plur. muta in *jok*, muta in *jek*, vel *jők*.

Exempla: Res poſſeſſa et poſſeſſor in Singulari:

Claſſis 1.	*m.*	*d.*	*ja.*
Claſſis 2.	*m.*	*d.*	*je,*
Almám,		*Almád,*	*Almája.*
Elmém,		*Elméd,*	*Elméje.*
Szérőm,		*Szérőd,*	*Szérője.*

Res poſſeſſa in Singulari, poſſeſſores in Plurali:

Claſſis 1.	*nk.*	*tok.*	*jok.*
Claſſis 2.	*nk.*	*tek, tők.*	*jek, jők.*
Almánk,		*almátok,*	*almájok.*
Elménk,		*elmétek,*	*elméjek.*
Szérőnk,		*ſzérőtők,*	*ſzérőjők,* vel *jek.*

Nomina vero in Conſonantem exeuntia habent in 3. Singulari primae Claſſis:

ja, nya, tya, a, gya.

In Plur. *jok, nyok, tyok, ok, gyok*, Secundae Claſ. in Num. Sing. *e*, aut *i*, in Num. Plurali aſſumunt *k*, ſed quae habebunt *i*, mutant illud in *e*, et quae in themate habent *ó*, vel *ú*, poſſunt illud retinere.

Res Poſſeſſa et poſſeſſor in Singulari.

Primae Claſſis. Num. Singu- lari *m*	*d*	*ja, nya. tya. a. gya.*
Rabom,	*rabod.*	*rabja.*
Aranyom,	*aranyod,*	*aranya.*
Pontyom,	*pontyod,*	*pontya.*

Uram,	*urad,*	*ura.*
Kardom,	*kardod,*	*kardgya.*

Res poſſeſſa in Singulari, et poſſeſſores in Plurali.

Primae		*jok.*
Claſſis		*nyok.*
Num. *nk,*	*tok,*	*tyok.*
Plura-		*ok.*
lis.		*gyok.*
Rabúnk,	*rabotok,*	*rabjok.*
Aranyúnk,	*aranyotok,*	*aranyok.*
Pontyúnk,	*pontyotok,*	*pontyok.*
Urúnk,	*Uratok,*	*Urok.*
Kardúnk,	*kardotok,*	*kardgyok.*

Res poſſeſſa et poſſeſſor in Singulari.

N. S. 2. Claſ. *M,*	*D,*	*E, I.*
Iſtenem,	*Iſtened,*	*Iſtene.*
őrőmőm,	*őrőmőd,*	*őrőme.*
Cſűrőm,	*cſűrőd,*	*cſűre,*
Bőjtőm,	*bőjtőd,*	*bőjti.*

Res poſſeſſa in Sing. poſſeſſores in Plur.

N. P. 2. Claſ. *nk,*	*tek, tők*	*ek, ők.*
Iſtenűnk,	*Iſtenetek,*	*Iſtenek.*
őrőműnk,	*őrőmetek,*	*őrőmek.*
Cſűrűnk,	*cſűrőtők,*	*cſűrők.*
Bőjtűnk,	*bőjtőtők,*	*bőjtők.*

§. 3. *De iis affixis, quae aequivalent Subſtantivis pluralibus, cum affixis tam ſingularis, quam pluralis Numeri.*

Forma tibi ſemper prius ſubſtantivum plurale cum affixo ſingulari tertiae perſonae, quod affixum eſt ſemper litera *i*, et varie invenitur, pro quo nota.

Pro prima Claſſe Nominum.

Nomina, quae in Numero ſingulari habent affixum ſingulare *ja.*

Vel ſunt quae in Vocalem exeunt, ut:

Alma, *lakó,* *hattyu.*

Et habent tertiam ſingularem cum affixo.

Almája, *lakója,* *hattyúja.*

His pro formando Numero Plurali demes literam finalem *a*, et litera *i*, quae remanſit, erit formativa ſubſtantivi pluralis cum affixo poſſeſſivo: efficitque illud *i* per ſe ſyllabam, ſic: *Almái*, Poma eius, *lakói*, Inquilini eius, Gen. 19. ℣. 28. *Hattyúi*, Cygni eius.

Vel ſunt Nomina illa deſinentia in Conſonantes, ut: *Rab*, *dob.*

Et habent in tertia ſingul. : *ja*, ut: *rabja*, *dobja.*

His addes literam *i*, formativam Nominis ſubſtantivi pluralis, cum affixo ſingulari, habebisque *Rabjai*, Captivi eius, *dobjai*, Tympana eius.

Et ſic formabis nomen plurale cum poſſeſſivo ſingulari, etiam pro illis, quae cum ſingularia ſunt habent affixa

Nya, *tya,* *gya,* *a,* ut

Kínnya, *bottya,* *kardgya,* *nyila.*

Kínnyai, Tormenta eius, *bottyai*, Baculi eius, *kardgyai*, Gladii eius, *nyilai*, Sagittae eius.

Excipe aliqua, quae eliſa litera *a*, aut etiam aliis literis acceſſoriis Syncopen amant, ac in *i* deſinunt: talia ſunt quaedam in *d*, ut: *Szomſzédi*, *apródi*, Iob. 21. ℣. 11.

Quaedam in *g*, ut: *Cſillag*, Stella, *cſillagi*, Gen. 22. ℣. 17. *Aſztag*, Acervus, *aſztagi*, Iob. 24. ℣. 11.

Gazdag, Dives, *a' világ gazdagi*, Pázm. Conc. pag. 653. Et Derivata in *Ság*, ut: *Méltóság*, Dignitas, *hamiſság*, ut: *méltósági etc.*

Quaedam in *K*, ut: *Ajak*, Labium, *ajaki*, Iob 11. ỳ. 5. *Nyomdok*, Veſtigium, *nyomdoki*, Iob. 11. ỳ. 7. *Hajlék*, Habitaculum, *hajléki*, Iob. 19. ỳ. 21. et ſimilia in *lék*; *Patak*, Fluvius, *pataki*, Exodi 7. ỳ. 19.

Quaedam in *L*, ut: *Angyal*, *angyali*: *az Angyalidban gonoſságot találtál*, Iob. 4. ỳ. 17. *Oldal*, Latus: *Oldaliról le-fúgg a' háj*, Iob. 15. ỳ. 27.

Derivata in *Lom*, ut: *Fájdalom*, *fájdalmi*, Dolores eius.

Nonnulla in *P*, ut: *Oſzlop*, Columna, *Az ég oſzlopi*, Iob 26. ỳ. 11. Habet P. Káldi exemplum etiam in *Nap*, Dies: *Vallyon az én Napimnak keveſsége nem hamar végezödike?* Iob. 10. ỳ. 20. ſed hoc proprie habet *napjai*, ut: *Vallyon mint az ember napjai ollyaké a' te napjaid*, Iob. 10. ỳ. 5.

Quaedam in *R*, ut: *Sugár*, Radius, *ſúgári*, radii eius, Iob. 41. ỳ. 21. *Szamár*, Aſinus, *ſzamári*, Aſini eius, Gen. 32. ỳ 5.

Derivata in *As* omnia, ut *Forrás*, Gen. 8. ỳ. 2. Sic *romlás*, *kárvallás* etc. etiam *Inas*, Ephebus, *vadáſzás*.

In *At*, ſimiliter Derivata, ut: *Állat*, *gyalázat*.

In *Ny*, habet Káldi *Leányitok*, *leányink*, Geneſ. 38. et *erſzényink*, Gen. 43. ỳ. 22.

Pro ſecunda Nominum Claſſe.

Secundae vero claſſis Nomina, cum ſunt ſingularia, quae in Vocalem *e*, vel Diphthongos *ő*, *ű*, terminantur, habentque affixum *je*, ut: *Elme*, Ingenium, *kenő*, Vnguentum, *Csőpű*, Stupa, *elméje*, *csőpüje*.

Etiam abiiciunt ultimam affixi literam, ut: *elméi*, Ingenia eius, *kenői*, Vnguenta eius, *csőpűi*, Stupae eius.

At anomala illa Monoſyllaba de quibus mentio eſt paulo ante §. 2. poſt initium, formant Numerum Pluralem addendo *i* affixo priori, ut: *Ló*, *lova*, *lovai*, Equi eius; Sic *ſzava*, *ſzavai*; *fő*, *feje*, *fejei*; *fű*, *fűve*, *fűvei*; *vő*, *vőm*, *veje*, Gen. 19. ỳ. 14. habent *veji*, pro *vejei*.

Sic et illa *Szarv*, *ſzarva*, *ſzarvai*, *darvai*, *tetvei*.

Quae vero in Conſonantem deſinunt, et habent ante ſuam finalem Conſonantem literam Vocalem *e*, ut: *Szem*, affixo ſingulari, quod eſt etiam *e*, ut: *ſzeme* pro Numero Plurali addes literam *i*, ut: *ſzemei*, Oculi eius.

Idem facies cum illis Subſtantivis, quae ante Conſonantem habent *ő*, vel *ű*, ut: *Bőr*, *bőre*, Exod. 35. ỳ. 23. *bőrei*, Pelles eius. *Czűr*, *czűre*, *czűrei*, Horrea eius. Gen. 41. ỳ. 47.

Excipies nonnulla, quae eliſo *e*, Sycopen amant, ac tertiam ſingularem in *i* habent, hanc enim terminationem ſervant cum affixis: *Beſzédi*, Exod. 23. ỳ. 8.

Quaedam in *d*, ut: *Kisded*, Parvus, *kisdede*, Parvulus eius, et *kisdedi*, Parvuli eius.

In *G*, ut: *Sereg*, *ſeregi*, Exercitus, et maxime derivata in *ség*, ut: *Nemzetség*, *feleség*, *ellenség*, *nemzetségi*, *feleségi*, Geneſ. 7. ỳ. 7. *ellenségi*, Gen. 49. ỳ. 8. *Sőmőrgi*, Rugae, Iob. 16. 9.

In *K*, ut: *Szék*, *Add nékem a' te ſzékidnél álló bőlcsőséget*, Sap. 9. ỳ. 4.

Derivata in *Lem*, ut: *ſegedelem*, *ſegedelmi*, Auxilia eius, *félelem*, Timor, *félelmi*, Timores eius etc.

In *R*, ut: *Ember*, *emberim*, Geneſ. 50. ỳ. 7. *Kenyér*; *hogy meg-áldgyam a' te kenyeridet*. Exodi 23.

ỳ. 25. *Sellér*, Inquilinus, *fellyéri*, Iob. 19. ỳ. 15. *fegyver*, *fegyveri*. Gen. 27. ỳ. 3.

In *Es*, *ős*, ut: *Nemes*, Nobilis, *erős*, Fortis ſubſtantive. *Persák erőſſinek*, *és Meduſok Nemeſſinek*, Eſth. 1. ỳ. 3. *ős*, Avus, *Atyáid és őſid*, Exodi 10. ỳ. 6.

In *T*, ut: *Kővet*, Nuncius, *Kriſtus követi*. Pázm. Conc. pag. 652. ỳ. 6. *öltözet*, *öltözeti*.

In *Z*, ut: *Vitéz*, *vitézi*. Iob. 25. ỳ. 3. *Köz*, *közi*. *eſzköz*, *eſzközi*.

Quorum tamen nonnulla etiam priore modo in uſum venire poſſunt, ut: *Embereim*, *kenyereim* etc. *Tetej*, Vertex, diviſa diphthongo, *tetei*. Exod. 26. cap. 4.

Vides tertiam perſonam pluralem rei poſſeſſae et ſingularem poſſeſſoris varie terminari. Nimirum Nominum deſinentium in Vocalem in *ái*: ut: *Almái*; *ói*, ut: *Hordói*; *ui*, ut: *Sarui*; *éi*, ut: *Elméi*; *ői*, ut: *Szérői*; *ûi*, ut: *Gyûrûi*, et nominum deſinentium in Conſonantem in

jai, *nyai*, *tyai*, *ai*, *gyai*, ut: *Rabjai*, *Aranyai*, *Pontyai*, *Urai*, *Kardgyai*. Sed occurrit difficultas de tertia perſona plurali tam rei poſſeſſae, quam poſſeſſorum.

Pro hac licet legerim exempla impreſſa, in quibua tertiis perſonis ſingularibus quoad poſſeſſorem, pluralibus tamen quoad rem poſſeſſam, ſolum litera *k* additur, ut: *Lábai*, Pedes eius, *Kezei*, Manus eius, *lábaik*, Pedes eorum, *kezeik*, Manus eorum (ſic ſaepe utitur Valentinus Lépes. Vide praefat. eius in Speculum moriturorum, pag. 3. idem habet *bûneik* Peccata eorum, de Morte lib. 1. p. 222.) obſervaverimque nonnullos Vngaros ſic loquentes; verumtamen pro meliore huius ſaeculi ſtylo cum recentioribus ſcrip-

toribus melius facies, ſi has tertias perſonas rei poſſeſſae et poſſeſſorum plurales, reddas voce ſimiles tertiis pluralibus quoad rem poſſeſſam, et ſingularibus quoad poſſeſſores, ut habetur, P. II. c. 3. §. 2. et advertes ex ſubiectis exemplis.

Res poſſeſſa in Plurali, et poſſeſſor in Singulari deſinentium in Vocalem.

Exempla Primae Claſſis.

N. S. Almáim, almáid, almái, Poma eius.

Aliud.

N. S. Hordóim, hordóid, hordói, vaſa eius.

Aliud.

N. S. Saruim, ſaruid, ſarui, Calcei eius.

Exempla Secundae Claſſis.

N. S. Elméim, elméid, elméi, *Ingenia eius.*
N. S. Szérőim, ſzérőid, ſzérői, *Horrea eius.*

Aliud eorum, quae habent in themate ů.

N. S. Gyűrűim, gyűrűid, gyűrűi, *Annuli eius.*

Res poſſeſſa et poſſeſſores in Plurali.

Exempla primae Claſſis.

Almáink,	almáitok,	almájok.
Hordóink,	hordóitok,	hordójok.
Saruink,	ſaruitok,	ſarujok.

Exempla Secundae Claſſis.

Elméink,	elméitek,	elméjek.
Szérőink,	ſzérőitek,	ſzérőjek.
Gyűrűink,	gyűrűitek,	gyűrűjők.

Et videtur quod horum terminatio frequentior ſit in **ők.**

Res poſſeſſa in Plurali, et poſſeſſor in Singulari, deſinentium in Conſonantem.

Exempla Primae Claſſis.

N. S. Rabjaim,	rabjaid,	rabjai, *Captivi eius.*
N. S. Kardgyaim,	kardgyaid,	kardgyai.
N. S. Uraim,	uraid,	urai.
N. S. Malmaim,	malmaid,	malmai.
N. S. Angyalim,	angyalid,	Angyali.

Exempla Secundae Claſſis.

N. S. Szemeim,	ſzemeid,	ſzemei, *Oculi eius.*
Sic: N. S. ökreim,	ökreid,	ökrei.
N. S. Cſűreim,	cſűreid,	cſűrei.
N. S. Vitézim,	vitézid,	vitézi, *Milites eius.*

Res poſſeſſa et poſſeſſores in Plurali.

Exempla Primae Claſſis.

Rabjaink,	rabjaitok,	rabjok.
Kardgyaink,	kardgyaitok,	kardgyok.
Uraink,	uraitok,	urok.
Malmaink,	malmaitok,	malmok.
Angyalink,	Angyalitok,	Angyalok.

Secundae Claſſis.

Szemeink,	ſzemeitek,	ſzemek, *vel* ök.
ökreink,	ökreitek,	ökrök.
Cſűreink,	cſűreitek,	cſűrök.
Vitézink,	vitézitek,	vitézek.
Ab Itélet,	itéletitök, apud Káldi.	

Promiſcue videtur poſſe eſſe uſum terminationum tertiae perſonae in *ek* et *ök*, ut: *Nyelvek*, Pſal. 13. ℣. 3. et Pſal. 54. ℣. 10. linguae eorum, et *nyelvök*, Iob. 29. ℣. 10. *Szemek*, Iob. 19. ℣. 15. et cap. 19.

℣. 15. oculi eorum, et *ſzemők*, Iob. 2. ℣. 12. Niſi quod Nomina, quae in themate habent *ő*, vel *ű*, uſitatius habeant terminationem *ők*, ut: *Cſűrők*, Geneſ. 41. ℣. 35. Sic: *Szivek*, *ſzivők*, Iob. 17. *Kezek*, Geneſ. 37. ℣. 22.

Haec affixa etiam praeterita ſeu Participia paſſiva recipiunt, tale eſt illud: *Jer-bé Urnak áldotta.* Geneſ. 24. ℣. 31.

Etiam tertia perſona Praeteriti a Verbo *Vagyok*, Sum, quae eſt *vólt*, Fuit, aſſumit affixa haec, ut: *Voltom, voltod, volta.* Et tunc tranſit in ſubſtantivum, et ſignificat eſſentiam, ut: *a' dolog volta ez*, eſſentia rei haec eſt.

Maxime vero plurimae particulae praepoſitionis partis id exigunt, idque tam coniunctae, ut: *Hoz*, ad, *hozzám*, *hozzád*, *hozzája*; *Tól*, a vel ab, *tőlem*, *tőled*, *tőle*, ubi quidam *l* duplicant.

Quam ſeparata, ut: *Előt*, ante: *előttem*, *előtted*, *előtte*; deſinentia in *t*, duplicant illud. *Után*, poſt, *Utánnam*, *utánnad*, *utánna.*

Etiam cum fiunt compoſita, ut: *Előttem járó*, Praepoſitus, ſuperior meus; *Előtted járó*, *előtte járója*, *előttünk járó*, *előttetek járó*, *előttök járó.*

In Plur.: *Előttünk járók*, *előttetek járók*, *előttek járók.*

Jezrája az előttök járó, Ezd. 2, 12. ℣. 41.

A' pohárnokok előttök járója, Gen. 40. ℣. 9.

A' Jeregek előttök járói, Par. 1. c. 28. ℣. 1.

Meg-emlekezzetek a' ti előttetek járókról, Heb. 13. ℣. 7.

Ex his exemplis apparet in tertiis perſonis utramque compoſiti partem affixa recipere.

Appendix.

Habetur ſuperius par. 2. cap. 2. §. 3. Genitivos

omnes ſignificare aliquam poſeſſionem; eandem regulam ſequuntur Genitivi cum affixo perſonali utriusque numeri, ut: *Uramé, Urainké.* His ergo Genitivis inſuper eleganter additur affixum *k*, ut: *Uramék, uraimék*, et habent hunc ſenſum: *Uramék*, id eſt, illi qui ſpectant ad meum Dominum, *uraimék*, illi qui ſpectant ad meos Dominos; *uradék*, illi qui ſpectant ad tuum Dominum etc. Et ſic alia plura.

PARS TERTIA.

DE VERBO.

CAPVT I. — DE IIS VERBORVM ACCIDENTIBVS, QVAE AD CONIVGANDVM NECESSARIA SVNT.

§. 1. *De modis, temporibus, perſonis, numeris, et Coniugationibus in genere.*

Modi Coniugationum ſunt quinque, ſicut apud Latinos: Indicativus, Imperativus, Optativus, Coniunctivus et Infinitivus.

Tempora ſunt quinque: Praeſens, Praeteritum imperfectum, Praeteritum perfectum, Praeteritum pluſquamperfectum et Futurum.

Praeteritum perfectum Indicativi eſt duplex; primum, commune; ſecundum, cuius uſus eſt ornate in narrationibus, ideo dici poteſt hiſtoricum.

Praeteritum pluſquamperfectum eſt etiam duplex; primum, formatur ex Praeterito perfecto, et particula auxiliari *vala*, et alterum ſimiliter ex praeterito, et voce auxiliari *volt*, de quorum altero non eſt cur ulterius tractetur; cum ſit idem cum priore, niſi quod verba auxiliaria ſint alia, quae non variantur in perſonis aut numeris.

Futurum non differt a praeſenti, ſed ut: ſciatur eſſe Futurum, adduntur illi aliae particulae; v. g. *Meg, oſztán, azután* poſtea, *jövendôben*, in Futuro; aut effertur per Infinitivum cum verbo *fogok*, ut: *fogok olvaſni*, Legam. Futurum tamen Coniunctivi Vngari habent proprium, ut patebit, cuius uſus in communi ſermone rarus eſt, in hiſtoriis, maxime ſacris, frequens.

Perſonae ſunt tres: Prima, ſecunda, tertia. Perſonam primam coniugationis primae, numeri ſingularis, in omnibus modis finitis Vngari dupliciter efferunt: ut: *Látok, látlak*; *láttam, láttalak; ſzeretek, ſzeretlek*; *ſzerettem, ſzerettelek;* de priore tractabitur in ipſa Coniugatione prima; de poſteriore ſpecialiter in fine illius. Perſona Tertia Praeteriti primi, numeri ſingularis, poſita cum ſubſtantivo, tranſit in adiectivum participiale, ut: *Hallott dolog* Audita res; *olvaſott pénz*, numerata pecunia. Videntur tamen hae magis eſſe tertiae perſonae verbi paſſivi, per Syncopen contractae: et ſignum eſt duplex *tt* in fine; eſto in iis, quae in duas conſonantes exeunt, non duplicetur, ut: *Vert pénz*, cuſa pecunia.

Tertia etiam perſona Coniugationis ſecundae ſeu verbi determinati, numeri ſingularis, poſita cum ſubſtantivo tranſit in adiectivum, ut: *Iſten adta ember*: Homo quem Deus dedit, *Ember ſût ette kenyér*, Panis, quem homo pinſuit.

Numeri ſunt duo: Singularis et Pluralis.

Coniugationes quatuor. Quia quadruplex eſt tantum diverſitas flectendi verba per modos, tempora, perſonas et numeros; prima eſt verborum activorum indeterminatorum, ad quam referuntur multa etiam neutra tranſitiva et intranſitiva.

Haec ponitur pro prima, quia haec a nullo formatur, et ab iſta formantur ſecunda et tertia.

Altera eſt activorum, ad certam rem determinatorum.

Tertia paſſivorum. Quarta neutrorum, quorum tertia perſona ſingularis deſinit in *ik*.

§. 2. *De Radice Coniugationum.*

Radix, ſeu fundamentum coniugationum eſt tertia perſona cuiuſvis verbi regularis primae coniugationis, quam ſic invenies: accipe quodcunque verbum inventum, v. g. in Dictionario in tempore praeſenti, numero ſingulari, ut: *Látok*, Video, *ſzeretek*, Amo. Abiice ultimam literam *k*, cum ſua Vocali, manebit tertia perſona *lát*, videt, *ſzeret*, amat. In verbis Neutris quae tertiam perſonam habent in *ik*, facies pro radice tertiam perſonam fictam, abiecto *ik*, ut: *Játzom*, Ludo, abiecto *m* et Praecedente illud Vocali *o*, manebit *játz*, hoc ultimum quidem eſt imperfecta perſona tertia quoad ſignificationem, et completur addito *ik*: *játzik*, ludit; ſed pro radice eſt ita accipiendum, illa vero Neutra, quae in praeſenti in *k* deſinunt et tertiam habent in *en*, ut: *léſzek*, inter Anomala computabuntur.

Haec fundamenta formationum, ſeu radices, ut plurimum erunt monoſyllabae, ut: *Lát*, videt; *ád*, dat; *áll*, ſtat; *árt*, nocet; *ért*, intelligit; *ír*, ſcribit; *ól*, occidit; *úl*, ſedet; *bír*, poſſidet etc.

Aliae radices diſſyllabae, ut: *Halgat*, tacet, *ſzeret*, amat.

Aliae plurium ſyllabarum, ut: *Ingadoz*, agitatur; *örvendez*, laetatur, quarum primae perſonae plerumque ſunt verba derivativa aut compoſita, ut: *Munkálkodom*, laboro; *cſendeſitem*, tranquillo.

Aptiſſime tamen haec tertia perſona ponitur pro radice formationum, quia breviſſima eſt, et fere in omnibus modis, temporibuſque continetur, ob quam cauſam etiam Hebraei pro radice ponunt tertiam perſonam.

§. 3. *De affixis, quae tempora ac perſonas formant, addita radici.*

Omnis variatio per modos, tempora et numeros perſonasque fit ope affixarum certarum terminationum, quae ideo affixa vocabuntur. Sunt autem affixa duplicia, quaedam, quae verbis praeponuntur partim coniunctim, partim ſeparatim, et rectius praefixa dicerentur, talia ſunt *hozzá*, ad; *kivől*; a foris; *belől*, intrinſecus; *elől*, ante; *hátúl*, retro; *kőrnyűl*, circum; *meg*, quod ultimum ſi ſeparatim ſcribatur, coniungitur verbo tranſverſa lineola.

Quae vero coniunctim praefiguntur, ſunt *bé*, in: *ki*, ex; *el*, ab; *le*, de; *fel*, ſurſum. Et haec communiter ſuam ſignificationem verbo uniunt, ut: *hozzá megyek*, adeo illum: *kivűl járok*, foris ambulo; *belől nézek*, ab intro aſpicio; *elől megyek*, ante eo; *hátúl megyek*, poſt eo; *kőrnyűl nézek*, circumſpicio; *bé-megyek*, intro; *ki-megyek*, exeo; *le-megyek*, deſcendo; *fel-megyek*, aſcendo.

Non tamen ita praeponuntur, ut non aliquando poſtponi poſſint, aut exigant. Nam *meg*, in Futuro indicativi fere praeponitur, eſtque plerumque ſignum futuri, ut: *megcſelekeſzem*, faciam, licet etiam, in aliis temporibus inveniatur, ut: *meg-cſelekedtem*, feci, at in futuro Imperativi poſtponi vult, ut: *cſelekedd-meg*, fac; quod idem fit etiam cum aliis praefixis coniunctis, ut: *Menny-el*, abi; *menny-fel*, aſcende; ſed tunc ſeparatim ponuntur, interiecta lineola, ut: *Jőj-el*, veni.

Affixa quae formant tempora, perſonas et numeros, ponuntur in tabellis, affixorum ante ſingulas Coniugationes.

Hic ſolum adhuc nota, debere te etiam in Coniugationibus obſervare duas illas vocalium claſſes, quae affignatae ſunt in Nominibus. Nimirum Primae claſſis: *a, o, u, aj,* ſeu *ay.* Haec etiam in affixis petunt iam *a*, iam *o*, iam *ú.*

Secundae claſſis: *e, ő, ű, ej,* ſeu *ey*

Haec petunt in affixis *e, ő, ű,* et ſubínde *i.*

Exempla primae claſſis: *adok,* do, *ád,* dat, *attam*; *ſzóllok,* loquor, *ſzólt,* loquitur, *ſzóllottam*; *futok,* curro, *fút,* currit, *futottam*; *hajtok,* pello, *hajt,* pellit, *hajtottam.*

Secundae Claſſis: *Szeretek,* Amo, *ſzeret,* amat, *ſzeretem*; *ůlők,* ſedeo, *ůl,* ſedet; *ölők,* macto, *öl,* mactat; *eytek,* facio cadere, *eyt,* ſinit labi.

Quae habent *i*, partim ſunt Primae claſſis, ut: *Sír,* flet, *vij,* certat, *nyit,* aperit, *ásít,* oſcitat.

Partim ſecundae, ut: *Feſzitek,* extendo, *feſzít.*

Nota ſecundo pro tertia perſona modi Indicativi Numeri ſingularis, temporis Praeſentis, quae eſt radix formandi alia tempora, ſaepe contingere, ut abiectis abiiciendis ex prima perſona, remaneant in fine duae conſonantes coniunctae v. g. *Szóllok, ſzóllaſz, ſzólt*; tali caſu ante affixum a conſonante incipiens, aſſumes literam in prima claſſe *o*, aut *a*, nimirum *a*, in ſecunda perſona ſingul. praeſenti et imperfecto Optativi, et imperfecto Coniunctivi, ac in Infinitivo, ut: *Szólt, ſzóllaſz, ſzóllanék, ſzóllani.*

Sic *Ártok,* Noceo, *ártaſz,* Gen. 21. 23. *árt, ártanék*; *Állok,* ſto, *állaſz,* Gen. 24. 31. *áll, állanék*; *Tartok,* teneo, *tartaſz,* Gen. 38. ℣. 18. *tart.*

Haec ſequuntur ea verba, quae in themate deſinunt in *t*, praecedente vocali acuta, ut: *Bocſátok*, mitto, *bocſátaſz*. Iob. 7. 19, *bocſát*, *bocſátanék*; *Tanítok*, doceo, *tanitaſz*, *tanít*, *tanitanék*; *Taſzitok*, trudo, *taſzítasz*, *taſzít*, *taſzítanék*, *taſzítani*. Sic *Forditok*, verto, *orditok*, rugio.

Excipe ea, quorum thema terminatur in has duas conſonantes *ſz*, quae non aſſumunt intermediam vocalem, ut: *Haláſzok*, *haláſzſz*, *haláſz*, piſcor.

Alibi, hoc eſt in ſecunda perſona praſentis numeri Pluralis, praeteritis perfectis primis, *o*, venit in affixo, ut: *Szóllotok*, *ſzóllottam*; *ártotok*, *ártottam* etc.

In ſecunda Claſſe aſſumitur Vocalis *e*, ut: *érzek*, ſentio, *érzeſz*, Páz. pag. 600. ỳ. 11. *érez*. *Tekéntek*, intueor, *tekénteſz*, *teként*; *öntök*, fundo.

Nota tertio, eſſe quaedam Verba, quae tertiam perſonam non poſſunt conſtituere deletis tantum ex Verbo primae perſonae ultima conſonante, cum antecedente eam Vocali. Talia ſunt: *Arányzok*, *kőnyörgők*, *ſzerzek* etc. nam deletis *ok* et *ek*, non ſubſtiſtent hae tertiae perſonae *arányz*, *kőnyörg*, *ſzerz*; in his et ſimilibus utere Metatheſi, vocalem tranſferendo ſic: *Kőnyörgők*, *kőnyörgeſz*, Iob. 8. 5. *arányzaſz*, Gen. 41. ỳ. 15. *arányoz*, *kőnyörög*.

CAPVT II. — TABELLA CONTINENS AFFIXA

Primae Claſ. Indicat. modi tempus praeſens,

N. S.	*ok*,	*ſz*,	*Per ſe.*
N. P. 1.	*únk*,	2. *tok*,	3. *nak.*

Praeteritum perfectum primum, et

N. S.	*tam*,	*tál*,	*ot.*
N. P.	*tánk*,	*tatok*,	*tak*, vel *tanak*

Praeteritum perfectum ſecundum,

N. S.	*ék*,	*ál*,	*a.*
N. P.	*ánk*,	*átok*,	*ának.*

Imperativi praeſens, et Futurum,

N. S.	*Caret*,	*Per ſe*,	*on.*
N. P.	*únk*,	*atok*,	*anak.*

Optativi praeſens et imperfectum,

N. S.	*nék*,	*nál*,	*na.*
N. P.	*nánk*,	*nátok*,	*nának.*

Optativi Futurum,

N. S.	*ak*,	*Sicut in Imp.*	*on.*
N. P.	*únk*,	*atok*,	*anak.*

Coniunctivi Futurum.

N. S.	*andok*, *andaſz*,		*and.*
N. P.	*andúnk*, *andotok*,		*andanak.*

§. 1. *Exemplum Primae Claſſis*

Indicativi modi,

N. S.	*Olvaſok*,	*olvaſſz*,	*olvas.*
	Lego,	legis,	legit.
N. P.	*Olvaſúnk*,	*olvaſtok*,	*olvaſnak.*

Praeteritum

	Olvaſok vala,	*olvaſſz vala*,	*olvas vala.*
	Legebam,	legebas,	legebat.
	Olvaſúnk vala,	*olvaſtok vala*,	*olvaſnak vala.*

PRIMAE CONIVGATIONIS.

Imperfectum et Futurum 2. Claſ.

N. S. *ek,*	*ſz,*	*Per ſe.*
N. P. *ünk,*	*tök, tek*	*nek,*

Pluſquamperfectum Indicat. Optat. et Coni.

N. S. *tem,*	*tél,*	*et,*
N. P. *tünk,*	*tetek,*	*tek* vel *tenek.*

Seu hiſtoricum Indicativi tantum modi.

N. S. *ék,*	*él*	*e*
N. P. *énk,*	*étek,*	*ének.*

Sive modus Mandat. vide inf. p. 471. Not. 2.

N. S. *caret,*	*Per ſe,*	*en.*
N. P. *ünk,*	*etek,*	*enek.*

Et Coniunctivi Imperfectum.

N. S. *nék,*	*nél,*	*ne.*
N. P. *nénk,*	*nétek,*	*nének.*

Et Praeſens Coniunctivi.

N. S. *ek.*	*Sicut in Imper.*	*en.*
N. P. *ünk,*	*etek,*	*enek.*

Coniunctivi Futurum.

N. S. *Endek,*	*endejz,*	*end.*
N. P. *Endünk,*	*endetek,*	*endenek.*

Coniugationis 1. Secundae Claſſis.

Tempus Praeſens.

N. S. *Szeretek,*	*ſzeretſz,*	*ſzeret.*
Amo,	amas,	amat.
N. P. *Szeretünk,*	*ſzerettek,*	*ſzeretnek.*

Imperfectum.

N. S. *Szeretek,*	*ſzeretſz,*	*ſzeret vala.*
Amabam,	amabas,	amabat.
Szeretünk,	*ſzerettek,*	*ſzeretnek vala.*

Praeteritum perfectum

Olvaſtam,	*olvaſtál*,	*olvaſot.*
Legi,	legiſti,	legit.
Olvaſtúnk,	*olvaſtatok*,	*olvaſtak*, vel *olvaſtanak.*

Praeteritum perfectum

N. S. *Olvaſék*,	*olvaſál*,	*olvaſa*,
N. P. *Olvaſánk*,	*olvaſátok*,	*olvaſák*, vel *olvaſának.*

Praeteritum

Olvaſtam vólt, vel *vala*,	*olvaſtál volt*,	*olvaſot vólt.*
Legeram,	legeras,	legerat.
Olvaſtúnk vólt,	*olvaſtatok vólt*,	*olvaſtak*, vel *olvaſtanak vólt.*

Futurum.

Vide Futurum Coniugationis ſecundae. Nam proprie ſenſum

Imperativi modus tempus praeſens

N. S. *Prima caret*, *olvaſs*, lege, *olvaſſon*, legat.
N. P. *Olvaſſúnk*, *olvaſſatok*, *olvaſſanak.*

Futurum ſive

Sicut praeſens poſtpoſito auxiliari meg

Vnde *Olvaſs*-meg *te*, *olvaſſon*-meg,

vix audies niſi cum his accuſativis: *engemet*,

Optativi modi

Vajha olvaſnék,	*olvaſnál*,	*olvaſna.*
Vtinam Legerem,	legeres,	legeret.
Vajha Olvaſnánk.	*olvaſnátok*,	*olvaſnának.*

Praeteritum perfectum

Nam illa in principiis *Olvashatnék*, *ſzerethetnék*

Praeteritum

Vajha Olvaſtam,	*olvaſtál*,	*olvaſot vólna.*
Legiſſem,	legiſſes,	legiſſet.

Primum.

Szerettem,	*ſzerettél*,	*ſzeretet.*
Amavi,	amaviſti,	amavit.
Szerettünk,	*ſzerettetek*,	*ſzerettek* vel *ſzerettenek.*

Secundum.

Szeretèk,	*ſzeretél*,	*ſzerete.*
Szeretènk,	*ſzeretétek*,	*ſzeretèk*, vel *ſzeretènek.*

Pluſquamperfectum.

Szerettem vólt, vel *vala*, *ſzerettél*,		*ſzeretet.*
Amaveram,	amaveras,	amaverat.
Szerettünk vólt, vel *vala*, *ſzerettetek*,		*ſzerettenek.*

Futurum.

eo ſpectant, quia auxiliaris particula meg *determinat.*

Quomodo Imperativus formatur vid. p. 471.

N. S. *Prima caret*, *ſzereſs*, ama, *ſzereſſen*,
N. P. *Szereſsünk*, *ſzereréſſetek*, *ſzereſſenek.*

Modus Mandativus.

Cuius virtute etiam tranſit potius in 2. Coniu.

Et *ſzereſſ-meg te*, *ſzereſſen meg amaz*, *tégedet*, *minket*, *titeket.*

Tempus praeſens et imperfectum.

Vajha ſzeretnék,	*ſzeretnél*,	*ſzeretne.*
Vtinam Amarem,	amares,	amaret.
Vajha ſzeretnénk,	*ſzeretnétek*,	*ſzeretnének.*

Optativi, ſicut Pluſquamperfectum.

Sunt a verbis Potentialibus, de quibus c. 3. §. 3.

Pluſquamperfectum.

Vajha ſzerettem,	*ſzerettél*,	*ſzeretet vólna.*
Vtinam Amaviſſem,	amaviſſes,	amaviſſet.

V. Olvaſtunk, olvaſtatok, olvaſtak vel *anak volna.*
Legiſſemus, legiſſetis, legiſſent.

Futurum formatur ab

Cum hogy *Olvaſſak*, *olvaſs*, *olvaſſon.*
Vt Legam, legas, legat.
Olvaſſúnk, *olvaſſatok*, *olvaſſanak.*

Alias cum utinam uteris pro eo Futuro *Vajha olvaſnék.*

Coniunctivi modi tempus praeſens

N. S. *Mikor olvaſſak*, *olvaſs*, *olvaſſon.*
Cum Legam, legas, legat.
Mikor olvaſúnk, *olvaſſatok*, *olvaſſanak.*

Pro hoc Praeſenti Coniunctivi V. g. Quid me turbas cum ſcribam

Praeteritum imperfectum

Mikor Olvaſnék, *olvaſnál*, *olvaſna.*
Cum Legerem, legeres, legeret.
Mikor Olvaſnánk, *olvaſnátok*, *olvaſnának.*
Cum Legeremus, legeretis, legerent.

Praeteritum

Olvaſtam légyen, *olvaſtál légyen*, *olvaſot légyen.*
Cum legerim, legeris, legerit.
Olvaſtúnk légyen, *olvaſtatok légyen*, *olvaſtak*, vel *olvaſtanak légyen.*

Sic habet *Loptúnk légyen.* Gen. 44. ỳ. 8.

Praeteritum

Mikor Olvaſtam vólna, *olvaſtál vólna*, *olvaſot vólna.*
Cum Legiſſem, legtſſes, legiſſet.
Mikor Olvaſtúnk vólna, *olvaſtatok vólna*, *olvaſtak volna.*
Cum Legiſſemus, legiſſetis, legiſſent.

Futurum.

Mikor Olvaſandok, *olvaſandaſz*, *olvaſand.*
Cum Legero, legeris, legerit.

V. Szerettünk, ſzerettetek, ſzerettek, vel *tenek vólna.*
Vtinam Amaviſſemus, amaviſſetis etc.
Imperativo additis affixis ex tabella.

Hogy Szereſſek,	*ſzereſs,*	*ſzereſſen.*
Vt Amem,	ames,	amet.
Szereſsünk,	*ſzereſſetek,*	*ſzereſſenek.*

Praeſenti Optativi v. g.
Vajha Szeretnék etc.
Sicut Futurum Optativi cum *Mikor.*

N. S. *Mikor ſzereſſek,*	*ſzereſs,*	*ſzereſſen.*
Cum Amem,	ames,	amet.
Mikor Szereſsünk,	*ſzereſſetek,*	*ſzereſſenek.*

Modi licet uti Praeſenti Indicativi.
Mit háborgatz mikor írok.
Sicut in Optativo cum *Mikor.*

Mikor Szeretnék,	*ſzeretnél,*	*ſzeretne.*
Cum Amarem,	amares,	amaret.
Mikor ſzeretnénk,	*ſzeretnétek,*	*ſzeretnének.*
Cum Amaremus,	amaretis,	amarent.

Perfectum cum auxiliari *légyen.*

Szerettem légyen,	*ſzerettél légyen,*	*ſzeretet légyen.*
Cum Amaverim,	amaveris,	amaverit.

Szerettünk légyen, ſzerettetek, ſzerettek, vel *ſzerettenek l.*
Mit ſzól így a' mi Urúnk, hogy a' te ſzolgáid illy nagy vétket cſelekedtek légyen. Gen. 44. ℣. 7.
Pluſquamperfectum.

Mikor Szerettem vólna,	*ſzerettél vólna.*	*ſzeretet vólna.*
Cum Amaviſſem,	amaviſſes,	amaviſſet.
Mikor Szerettünk vólna, ſzerettetek v.		*ſzerettek v.*
Cum Amaviſſemus,	amaviſſetis,	amaviſſent.

Futurum.

Mikor Szeretendek,	*ſzeretendeſz,*	*ſzeretend.*
Cum Amavero,	amaveris,	amaverit.

Mikor Olvaſandúnk, olvaſandotok, olvaſandanak,
Cum Legerimus, legeritis, legerint.

Infinitivi modi tempus

Olvaſni, Legere.

Praeteritum perfectum et pluſquamperfectum Infinitivi modi melius efferunt Vngari per modos finitos, ut: Vidi te bibiſſe vinum, vide quod biberis vinum, *láttalak, hogy bort ittál.*

Futurum formari poteſt ex Futuro Coniunctivi, v. g. *Olvaſandok, olvaſandani, ſzeretendek, ſzeretendeni*; ſed et hoc uſitatius eſt per Infinitivum *Olvaſni*, et auxiliare verbum *fogok*, cuius tamen uſus etiam non eſt obvius. Gerundia et Supina aliter ſupplentur vid. Par. 4. C. 2. §. 2.

Participium praeſens *Olvaſván*, vel *olvaſó*; *ſzeretvén*, vel *ſzeretö*.

Participii Futurum, a Futuro Coniunctivi: *olvaſandó*, lecturus. *Szeretendö*, amaturus. Poteſt etiam dici *olvaſó, ſzeretö léſzek.*

Nota 1. pro Praeterito perfecto. Cum affixum huius temporis incipiat a conſonante, quando tertia perſona ſingularis, temporis praeſentis Indicativi terminatur in duas conſonantes, ut: *Hall*, audit, *ſzánt*, arat, *küld*, mittit etc, ne concurrant tres conſonantes, aſſumes ante affixum vocalem *o* pro prima claſſe, et pro ſecunda *e*, utramque cum litera *t*, ſeu *ot* aut *et*, ut: *Hallottam*, audivi, *ſzántottam*, aravi, *küldettem*, miſi.

Idem exigunt etiam illa, quorum tertia perſona definit in *t*, praecedente vocali acuta, ut: *Tanít, taſzít, fordít, ordít, haſonlít*, et ſimilia, quae Val. Lépes ſcribit per *é*, ut: *Tanétom, tanetottam.* Sic *vét, fút* etc.

Mikor ſzeretendánk, ſzeretendetek, ſzeretendenek.
Cum Amaverimus, amaveritis, amaverint.
Praeſens et Imperfectum.
Szeretni, Amare.

---

aut cum praecedit Diphthongus *Ay, ey,* ut: *Hayt, eyt, haytottam, eytettem.*

Nota 2. pro ſecunda perſona Imperativi (et quae inde formantur, Futuro optativi ac praeſenti Coniunctivi) quod exigat fortiorem finalis ſyllabae pronunciationem, quae proinde roborari debet.

Cum ergo radix poſſit deſinere in quamcunque fere conſonantem, haec obſervabis.

Verba, quorum tertia perſona ſingularis exit in *b, g, j,* conſonantem, *k,* duplex *ll, m, p, r,* pro ſecunda perſona Imperativi aſſumunt *j,* ut: *ſzab, ſzabj*; *hág,* ſcandit, *hágj,* ſcande; *váj,* cavat, *váij*; *rak,* ponit, *rakj*; *hall,* audit, *hallj*; *ál* ſtat, *állj*; *nyom,* premit, *nyomj*; *terem,* fructum fert, *teremj*; *lop,* furatur, *lopj*; *harap,* mordet, *harapj*; *lép,* graditur, *lépj*; *tép,* vellicat, *tépj*; *var,* ſuit, *varj*; *mar,* mordet, *marj*; *vakar,* fricat, *vakarj*; *jár,* ambulat, *járj*; *tér,* redit, *térj*; *vér,* percutit, *verj*; ſic et monoſyllaba in *ő,* ut *nő,* creſcit, *nőj*; *ſző,* texit *ſzőj.*

Terminata in ſimplex *l* et *n,* eas literas duplicant et aſſumunt *y,* ut: *Szolgál,* ſervit, *ſzolgálly*; *hajol,* inclinat ſe, *hajolly*; *fél,* timet, *félly*; *gyúlól,* odit, *gyúlólly*; *őſzúl,* caneſcit, *őſzúlly*; *von,* trahit, *vonny,* trahe.

Terminata in *d,* aſſumunt *g,* cum *y,* ut: *ád,* dat, *adgy,* da; *ſzéd,* colligit, *ſzedgy,* collige.

Terminata in *gy,* aſſumunt *d,* ante *gy,* ut: *hágy,* relinquit, *hadgy,* relinque.

Terminata in *ſ, z,* eas literas duplicant: *ás,* fodit,

áſs, fode; *oltalmaz*, defendit, *oltalmazz*, defende; *őréz*, cuſtodit, *őrézz*, cuſtodi.

Terminata in *t*, praecedente *a*, vel *o*, *u*, *ú*, aſſumunt *s*, et ſuum *t*, mutant etiam in *s*: *mutat*, oſtendit, *mutaſs*, oſtende; *ſzeret*, amat, *ſzereſs*, ama; *sút*, pinſit, *sűſs*, pinſe; *fút*, *fuſs*; *halgat*, auſcultat, *halgaſs*.

Praecedente *é*, *i*, conſonante, diphthongo, aſſumunt tantum *s*, et *t* non mutant, ut: *Vét*, peccat, *véts*, pecca; ſic *fordít*, vertit, *fordíts*; *álít*, putat, *alits*; *ſzánt*, *ſzánts*; *tart*, tenet, *tarts*; *gyújt*, congregat, *gyűjts*; *hajt*, *hajts*; *ejt*, *ejts*.

Nota 3. pro verbis, quae in tertia perſona ſingulari, praeſentis Indicativi amant Metatheſim, ut ſunt: *arányzok* collimo, *bomlok* collabor, *éneklek* canto, *érdemlek* mereor, *érzek* ſentio, *hajlok* inclino me, *moſolygok* ſubrideo, *őrzek* cuſtodio, *orſzáglok* regno, *pőrlők* litigo, *romlok*, corrumpor; *tőrlők*, tergo; *ſzerzek*, procuro etc, ut: *Arányoz etc.* Haec ſervant Metatheſin in Imperativo, et illis temporib s, quae ab illo formantur, ut Futur. Optat. et Praeſens Coniun.: ut *Arányozz*, collima; *hogy arányozzak*, ut collimem.

Sic *Könyőrögj*, ora: Lev. 9. ỳ. 7. *könyőrögjön* oret, *el-tőrőllek beneteket*, Exod. 33. ỳ. 5.

Et fere etiam in 2. et 3. perſona Indic. temp. Praeſ. ut *könyőrögtek*, *könyőrögnek*, *éreznek*, Pázm. Conc. pag. 707. *romolnak* pag. 725; *érdemelnek*, pag. 700, et *érdemlenek* pag. 699.

In praeteritis uſitatius tollitur Metatheſis, ut *Könyőrgőttem*, Pázm. Conc. pag. 647. *éneklettem* pag. 648; *el-tőrlőttem*, delevi; ſic etiam *orſzáglottam*.

In Praet. ſecundis ſimiliter: *könyőrge* Gen. 25. ỳ. 21. *éneklé*, Exod. 1. ỳ. 51.

In Praeter. imperfectis Optativi, et Coniunctivi,

Infinitivo utroque modo invenies: *Hogy el-tőrlené őket a' főldről* Exod. 32. ỳ. 12. *Hogy kefergené ótet*, Gen. 23. ỳ. 2. *könyörgene*, Gen. 42. ỳ. 21.

Könyörögni Pázm. ſaepius, *ſzerzeni* pag. 578. et *ſzerezni* idem.

Nemzek, *nemzeſz* Deut. 28. ỳ. 41. *nemz* Gen. 17. ỳ. 20. non eſt Metatheticum, ſicut nec *teremtek*.

§. 2. *Alter modus primarum perſonarum huius Coniugationis.*

Praedicta forma primarum perſonarum non utimur, quando prima perſona ſingularis alloquitur ſecundam cuiuſcunque numeri, ita, ut in Accuſativum caſum veniant Pronomina *Tégedet*, te; *titeket*, vos; ſed ſemper Verbum primae Claſ. terminatur in *lak*, et ſecundae in *lek*. Coniugaturque tale Verbum etiam per omnes modos finitos et tempora, quae formantur a prioribus, ut dicetur, et ſic formata ſerviunt pro utroque numero, v. g.

Indic. Praeſens. Imperf. et Futurum.

Olvaslak, lego te,	ab *olvaſok*,	*ok* in *lak*.
Szeretlek, amo te,	a *ſzeretek*,	*ek* in *lek*.

Perfect. Pluſquam perf. Indic. Opt. Coniu.

Olvaſtalak, legi te,	ab *olvaſtam*,	*m*, in *lak*.
Szerettelek,	a *ſzerettem*,	*m*, in *lek*.

Futurum Optat. et Praeſens Coniunct.

Hogy Olvaſſalak,	ab *olvaſſak*,	*k* in *lak*.
Hogy Szereſſelek,	a *ſzereſſek*,	*k* in *lek*.

Praeteritum ſecundum.

Olvasálak, legi te,	ab *olvasék*,	*ék* in *álak*.
Szeretélek,	a *ſzereték*,	*ék* in *élek*.

Futurum Coniunctivi modi.

Olvaſandlak, legam te, ab *olvasandok, ok* in *lak.*
Szeretendlek, a *ſzeretendek. ek* in *lek.*

Infinitivo et Participiis caret.

CAPVT III. — DE CONIVGAT. SECVN. SEV VERBORVM DETERMINATORVM.

§. 1. *Quaedam praenotanda.*

Veniunt hoc titulo Verba activa, ſubinde etiam neutra, determinata ad certam rem.

Affixa haec Coniugatio habet diverſa a priore etiam in iiſdem verbis, ea tamen affiguntur eidem omnino radici, cui priora.

In hac Coniugatione affixa tertiae perſonae numeri ſingularis, modi indicativi, temporis praeſentis, et qui inde pendet, totus numerus pluralis facient tibi laborem.

Item affixa totius imperativi. Sed pro imperativo vide dicta pag. 471, ſic enim formatae ſecundae perſonae addes affixa ex tabella ſequenti. Et pro praeterito vide pag. 445., fere enim idem modus hic ſervatur, verum quia in praeterito modice receditur, ideo pro illo habe ſequentia.

Ergo verba, quorum radix, ſeu tertia perſona ſingularis, exit in literas *b*, *g*, *j*, conſonantem *k*, *m*, *p*, *r*, aſſumunt affixum *ja*, in prima Claſſe, ut: *Szab*, *ſzabja; hág*, *hágja*; *váj*, *váija*; *rúg*, *rúgja*; *rak*, *rakja*; *nyom*, *nyomja*; *lop*, *lopja*; *vár*, *várja.*

Deſinentia in *l* aſſumunt *lya*, ut *aſzalom*, exſicco, *aſzallya*; niſi in radice iam habuerit duplex *l*, tunc non aſſumunt aliud *l*, ut *hall*, audit, *hallya.*

Deſinentia in *n*, aſſumunt *nya*, ut *Von.* trahit, *vonnya*; *kiván*, *kivánnya.*

Deſinentia in *d* aſſumunt *gya*, ut *ád*, *adgya*; *tapod*, *tapodgya*; *okád*, *okádgya*; *ſzid*, increpat, *ſzidgya*.

Terminata in *gy*, ante *g* aſſumunt literam *d*, et in fine *a*, in prima claſſe, ut *hagy*, relinquit, *hadgya*.

Terminata in *s*, *ſz*, *z*, aſſumunt *a*, et has conſonantes duplicant, ut *ás*, fodit, *áſſa*; *haláſz*, piſcatur, *haláſzſza*; *oltalmaz* defendit, *oltalmazza*.

Terminata in *t*, praecedente vocali, aſſumunt *tya*, ut: *Mutat*, oſtendit, *mutattya*; praecedente vero conſonante, et *ay*, *aj*, *oy*, *uy*, non duplicant *t*, ut: *ſzánt*, arat, *ſzántya*; *fojt*, ſuffocat; *fojtya*; *ſuyt*, percutit, *ſuytya*. Haec variatio conſonantium ſervatur per totum numerum pluralem.

Secundae claſſis omnia in ſingulari aſſumunt ſolum *i*: *Tép*, vellit, *tépi*; *gyólól*, odit, *gyólóli*; *fen*, acuit, *feni*; *ſzéd*, colligit, *ſzedi*; *keres*, quaerit, *kereſi*; *kótóz*, ligat, *kótózi*; et in plurali tantum in ſecunda et tertia perſona ſervant aſſumptum *i*, in prima vero illam literarum conſonantium mutationem habent, quam verba primae claſſis, ut: *Tépjük*, *gyólóllyük*, *fennyük*, *ſzedgyük etc.*

Verba, quae in themate Metatheſin amant, etiam hic illam ſervant, ut *Szerzóm*, comparo, *ſzerzi*.

Signa verbi ad certam rem determinati.

I.

Accuſativus e duobus ſubſtantivis rerum diverſarum, ut *Egyik ſe értse felebarát ya ſzavát* Gen. 11. 7.

2. Accuſativus habens affixum Pronominale, ut: *Halgat a' bárány, mikor gyapját nyirik.*

3. Accuſativi Pronominum tertiae perſonae hi: *ötet*, *óket*, *magamat*, *magadat*, *magát*, *azont*: *Harmadſzor azont elő nem hozza.* Iob. 33. ℣. 14.

4. Accuſativi nominum propriorum, ut: *Azon kérte Iſtent Salamon: nézi Egyptuſt.* Geneſ. 25. ỳ. 18.

5. Quando Accuſativo praefixus eſt articulus *a'* vel *azt*: *Iſzſza a' hamiſságot.* Iob. 15. 16.

6. Quando articulus *azt, ezt* vel Pronomen *ótet, ıket* occulte poſita eſſe intelliguntur, ut: *A' mit nem adot a' ſzerencse, el nem veheti*, ſubintellige *azt.*

Contingit id plerumque quando relativum praecedit antecedens, ut in Exemp.: *A' kit Iſten ſzeret, a' világ gyűlöli.*

§. 2. *Tabula Affixorum*

Primae Claſ. Indicat. modi tempus Praeſens,

	3.	1.	2.	3.
N. S.	*ja.*	*juk,*	*játok,*	*ják.*
	lya.	*lyuk,*	*lyátok,*	*lyák.*
1. 2.	*gya.*	*gyuk,*	*gyátok,*	*gyák.*
	nya. N. P.	*nyuk,*	*nyátok,*	*nyák.*
Om, od.	*ſa.*	*ſuk,*	*sátok,*	*sák.*
	ſza.	*ſzuk,*	*ſzátok,*	*ſzák.*
	za,	*zuk,*	*zátok,*	*zák.*
	tya.	*tyuk,*	*tyátok,*	*tyák.*

Praeteritum Perfectum 1. Indicativi

N. S. *tam,*	*tad,*	*ta.*
N. P. *tuk,*	*tátok,*	*ták.*

Praeteritum Perfectum 2.

N. S. *ám,*	*ád,*	*á.*
N. P. *ánk, v. ók,*	*átok,*	*ák.*

Imperativi praeſens, et Futurum

N. S.	*ad,*	*a.*
N. P. *uk,*	*átok,*	*ák.*

Optativi praeſens, et imperfectum

N. S. *nám,*	*nád,*	*ná.*
N. P. *nánk, v. nók,*	*nátok,*	*nák.*

Idem contingit ſequente coniunctione, *hogy* quod, ut: *ki jelentette-meg néked, hogy mezitelen vólnál?* Gen. 30. v. 11.

Signa vero verbi indeterminati ſunt 1. Accuſat. *Engemet, tégedet, minket, titeket, benneteket.*

2. *Mellyet, a' kit, ollyat, illyet, ennyit, valakit, ſenkit, mindent, akárkit, eggyet, kettőt etc.*

Coniugationis Secundae.

Praeteritum imperfectum, et Futurum Claſ. 2.

	1.	2.	3.
1. 2. 3.	*jűk,*		
	lyűk,		
	gyűk,		
N. S. *em, ed, i.* N. P.	*nyűk,*	*itek,*	*ik.*
	sűk,		
	ſzűk,		
	zűk,		
	tyűk,		

Et Pluſquamperf. Indic. Optat. et Coniu.

N. S. *tem,*	*ted,*	*te.*
N. P. *tűk,*	*tétek,*	*ték.*

Indicativi tantum Modi.

N. S. *ém,*	*éd,*	*é.*
N. P. *énk, v. ők.*	*étek,*	*ék.*

Sive Modus Mandativus.

N. S.	*ed,*	*e.*
N. P. *űk,*	*étek,*	*ék.*

Et Coniunctivi imperfectum.

N. S. *ném,*	*néd,*	*né.*
N. P. *nénk, v. nők,*	*nétek,*	*nék.*

Optativi Futurum

Adde ſequentia affixa ſecundae perſonae

N. S. *am,*	*ad,*	*a.*
N. P. *uk,*	*átok,*	*ák.*

Futurum

N. S. *andom,*	*andod,*	*andgya.*
N. P. *andgyuk,*	*andgyátok.*	*andgyák.*

Infinitivus et Participium

Exemplum Coniugationis Secundae

Indicativi modi

N. S. *Olvaſom,*	*olvaſod,*	*olvaſſa.*
N. P. *Olvaſſuk,*	*olvaſsátok,*	*olvaſsák.*

Praeteritum

Olvaſom vala,	*olvaſod vala,*	*olvaſſa vala.*
Olvaſſuk vala,	*olvaſsátok vala,*	*olvaſsák vala.*

Praeteritum

Olvaſtam,	*olvaſtad,*	*olvaſta.*
Olvaſtuk,	*olvaſtátok,*	*olvaſták.*

Quorum thema definit in *d*, ſaepe hic *d*

Praeteritum

Olvasám,	*olvasád,*	*olvasá.*
Olvasánk vel	*olvasók, olvasátok,*	*olvasák.*

Praeteritum pluſquamperfectum

Olvaſtam vala,	*olvaſtad vala,*	*olvaſta vala.*
Olvaſtuk vala,	*olvaſtátok vala,*	*olvaſták vala.*

Praeteritum Pluſquamperfectum

Olvaſtam vólt,	*olvaſtad vólt.*	*olvaſta vólt.*
Olvaſtuk vólt,	*olvaſtátok vólt,*	*olvaſták vólt.*

Futurum.

Meg-olvaſom,	*meg-olvaſod,*	*meg-olvaſſa.*
Meg-olvaſſuk,	*meg-olvaſsátok,*	*meg-olvaſsák.*

Coniunctivique Praeſens.
Imperativi Coniugationis primae.

N. S. *em*,	*ed*,	*e.*
N. P. *ůk*,	*étek*,	*ék.*

Coniunctivi modi.

N. S. *endem*,	*ended*,	*endi.*
N. P. *endgyůk*,	*enditek*,	*endik.*

Sicut Coniugationis primae.

Seu Verbi Determinati.
Tempus praeſens.

N. S. *Szeretem*,	*ſzereted*,	*ſzereti.*
N. P. *Szerettyůk*,	*ſzeretitek*,	*ſzeretik.*

Imperfectum.

Szeretem vala,	*ſzereted vala*,	*ſzereti vala.*
Szerettyůk vala,	*ſzeretitek vala*,	*ſzeretik vala.*

Perfectum Primum.

Szerettem,	*ſzeretted*,	*ſzerette.*
Szerettůk,	*ſzerettétek*,	*ſzerették.*

Mutant in *t*, ut *adtam*, vel *attam*. Sic : *alkotta*.
Perfectum Secundum.

Szeretém,	*ſzeretéd*,	*ſzereté.*
Szereténk, v. *ſzeretők*,	*ſzeretétek*,	*ſzereték.*

Primum.

Szerettem vala,	*ſzeretted vala*,	*ſzerette vala.*
Szerettůk vala,	*ſzerettétek vala*,	*ſzerették vala.*

Secundum.

Szerettem vólt,	*ſzeretted vólt*,	*ſzerette vólt.*
Szerettůk vólt,	*ſzerettétek vólt*,	*ſzerették vólt.*

Futurum.

Meg-ſzeretem,	*meg-ſzereted*,	*meg-ſzereti.*
Meg-ſzerettyůk,	*meg-ſzeretitek*,	*meg-ſzeretik.*

Non in omni ſenſu quadrat Futurum ex Prae-
Imperativi modi tempus

Olvaſſad, vel per abbrev. *olvaſd,* *olvaſſa.*
Olvaſſuk *olvaſsátok,* *olvaſsák.*

Futurum

Olvaſſad-meg te, olvaſſa-meg amaz
Olvaſſuk-meg mi, olvaſsátok-meg ti, olvaſsák-meg amazok

Optativi modi tempus praeſens

Vajha olvaſnám, *olvaſnád,* *olvaſná.*
Vajha olvaſnánk, *olvaſnátok,* *olvaſnák.*
vel *olvaſnók.*

Praeteritum perfectum
Coniunctivi; vel uſitatius ſicut
Praeteritum

Vajha Olvaſtam vólna, olvaſtad vólna, olvaſta vólna
Vajha Olvaſtuk vólna, olvaſtátok vólna, olvaſták v.

Futurum

Hogy Olvaſſam, *olvaſſad,* *olvaſſa.*
Hogy Olvaſſuk, *olvaſsátok,* *olvaſsák.*

Coniunctivi modi

Hogy Olvaſſam, *olvaſſad,* *olvaſſa.*
Olvaſſuk, *olvaſsátok,* *olvaſsák.*

Praeteritum

Mikor Olvaſnám, *olvaſnád,* *olvaſná.*
Mikor Olvaſnánk, *olvaſnátok,* *olvaſná.*

Praeteritum

Olvaſtam, *olvaſtad,* *olvaſta legyen.*
Olvaſtuk, *olvaſtátok,* *olvaſták legyen.*

Praeteritum

Mikor Olvaſtam, *olvaſtad,* *olvaſta vólna.*
Mikor Olvaſtuk, *olvaſtátok,* *olvaſták vólna.*

ſenti cum *meg*, vide pag. 459.

Praeſens formatur ut dictum eſt pag. 471.

Szereſſed, vel abrev. *ſzereſd*, *ſzereſſe*.
Szereſsük, *ſzereſsétek*, *ſzereſsék*.

ſive modus mandativus.

Szereſſed-meg te, *ſzereſſe-meg amaz*.
ſzereſsük-meg mi, *ſzereſsétek-meg ti*, *ſzereſsék-meg amazok*.

et Imperfectum.

Vajha ſzeretném, *ſzeretnéd*, *ſzeretné*.
V. Szeretnénk, v. *ſzeretnők*, *ſzeretnétek*, *ſzeretnék*.

Sic *Irtenők*. Páz. p. 596. *bőcsüllenők* idem.

Praeteritum perfectum.

Praeteritum pluſquamperfectum ſequens.

Pluſquamperfectum.

Vajha Szerettem vólna, *ſzeretted vólna*, *ſzerette vólna*.
V. Szerettük vólna, *ſzerettétek v. ſzerették vólna*.

Formatur ut Imperativus. vid. pag. 492.

Hogy Szereſſem, *ſzereſſed*, *ſzereſſe*.
Hogy Szereſsük, *ſzereſſétek*, *ſzereſsék*.

Tempus praeſens.

Hogy Szereſſem, *ſzereſſed*, *ſzereſſe*.
Szereſsük, *ſzereſsétek*, *ſzereſsék*.

Imperfectum.

Mikor Szeretném, *ſzeretnéd*, *ſzeretné*.
Szeretnénk, *ſzeretnétek*, *ſzeretnék*.

Perfectum.

Szerettem légyen, *ſzeretted légyen*, *ſzerette légyen*.
Szerettük légyen, *ſzerettétek légyen*, *ſzerették légyen*.

Plusquamperfectum.

Mikor ſzerettem vólna, *ſzeretted v.* *ſzerette v.*
Mikor Szerettük vólna, *ſzerettétek v.* *ſzerették v.*

Futurum.

M. Olvaſandom, olvaſandod, olvaſandgya.
M. Olvaſandgyuk, olvaſandgyátok, olvaſandgyák.

Infinitivi modus tempus Praeſens *Olvaſni*, cum Paragoge *Olvaſnia.*

Cum verbis *kell* oportet, *illik* decet etc. Indicativi et Coniunctivi

Olvaſnom kell debeo legere, *olvaſnod kell* debes legere, *olvaſnia kell* debet ille legere.

Olvaſnunk kell debemus legere, *olvaſnotok kell* debetis legere, *olvaſniok kell* debent illi legere.

Praeteritum perfectum *Olvaſnom kellet* debui legere, etc.

Optativi praeſens *Olvaſnom kellene*, deberem legere.

Praeteritum Perfect. et Pluſquamperfect. *Olvaſnom kellet vólna,* debuiſſem legere.

Latina exempla non differunt a superioribus pag. 464. etc.

Hic ſaltem adhuc nota:

1. Haec duo *ſenſuum* verba: *látta,* vidit, *hallotta,* audivit, eleganter aſſumunt affixum *ra*, ad, ut *Nép láttára* populo vidente; *fülem hallottára* aure mea audiente; cuius poſtremi litera *o*, in praxi fere in *a* mutatur, ut: *fülem hallattára.* Quomodo haec Praeterita adiectivorum vices agant, vide pag. 427.

2. Tertiam perſonam Praeteriti a verbo *Vélem* Puto, quae eſt *vélte* putavit, poni nonnunquam Adverbialiter pro raro, ut *Vélte találkoznak Kriſtus követői* Pázmán. raro reperiuntur Chriſti imitatores.

3. Participia praeſentis temporis deſinentia in *ván* et *vén*, abiecto *n*, cum verbo *Vagyok* tranſire in ſignificationem paſſivam, maxime pro Praeterito Per-

Futurum.

Mikor Szeretendem, *ſzeretended*, *ſzeretendi*.
Szeretendgyůk, *ſzeretenditek*, *ſzeretendik*.

et Imperfectum.

Szeretni, cum Paragoge *ſzeretnie*. rel. pag. 470. recipit affixa Perſonalia ſic:

Praeſens.

Szeretnem kell debeo amare, *ſzeretned kell* debes amare, *ſzeretnie kell* debet amare.

Szeretnůnk kell debemus amare, *ſzeretned kell* debetis amare, *ſzeretniek kell* debent amare.

Indicativi.

Szeretnem kellet debui amare, etc.

et Coniunctivi Imperfectum.

Szeretnem kellene deberem amare.

Optativi et Coniunctivi.

Szeretnem kellet v. debuiſſem amare, *caet. fere caret.*

---

fecto, ut *Meg-van olvaſva*, lectum eſt; *meg-vagyok verve*, percuſſus ſum.

Saepe vero augere significationem activam, cum praeponitur verbo suo, sic: *Keresve keresem*, id est, diligenter quaero.

CAPVT III. — CONIVGATIO TERTIA, SEV VERBI PASSIVI.

§. 1. *Quaedam praenotanda.*

Paſſivum verbum formatur a tertia perſona ſingulari Coniugationis primae, ſeu verbi indeterminati activi, v. g. *Olvaſtatom* legor, ab *olvas*; *ſzerettetem* amor, a *ſzeret*; addita ſyllaba vocis paſſivae formativa pro prima claſſe *tat*, et pro ſecunda *tet*, fiet *olvaſtat*, *ſzerettet*: iſta ſint tibi themata coniugationis paſſivae, quae deduces per affixa ſequentis Tabellae.

Nota tamen, quod aliquae literae finales non ament vicinitatem literae *t*, quando ergo talia exempla occurrent, ex augmento illo ſyllabico *tat*, vel *tet*,

omittes primum *t*, et addes tantum *at*, vel *et*. Talia ſunt, quae deſinunt in *b*, *d*, *g*, *k*, *m*, *n*, *p*, *r*; maxime monoſyllaba, ut *ſzab*, *ſzabat*, non *ſzabtat*; *ád*, dat, *adat*; *ſzeg*, *ſzeget*; *rúg*, *rúgat*; *rak*, *rakat*; *nyom*, *nyomat*; *von*, *vonat*; *lop*, *lopat*; *tép*, *tépet*, *ír*, ſcribit, *irat*.

Invenies tamen aliqua, quae etiamſi aliquam ex praedictis literam habeant, tamen *t* non reſpuant, ut:

---

§. 2. *Tabella continens affixa*

Primae Claſ. Indicat. modi tempus Praeſens

N. S.	*om*,		*ol*,		*ik*.	
N. P. 1.	*unk*,	2.	*tok*,	3.	*nak*.	

Praeteritum perfectum primum, et

N. S. *tam*,	*tál*,	*ot*.
N. P. *túnk*,	*tatok*,	*tak*, v. *tanak*.

Praeteritum perfectum

N. S. *ám*,	*ál*,	*ék*.
N. P. *ánk*,	*átok*,	*ának*.

Imperativi praeſens, et Futurum

N. S. *Caret*,	*sál*	*sék*.
N. P. *súnk*,	*ſatok*,	*ſanak*.

Optativi praeſens, et Imperfectum

N. S. *nám*,	*nál*,	*nék*.
N. P. *nánk*,	*nátok*,	*nának*.

Optativi Futurum

N. S. *ſam*,	*sál*,	*sék*.
N. P. *súnk*,	*ſatok*,	*ſanak*.

Futurum

N. S. *andom*,	*andol*,	*andik*.
N. P. *andúnk*,	*andotok*,	*andanak*.

Von, trahit, *vontat*, et polyſyllaba in *d*, ut *ragad*, rapit, *ragadtat*.

Similiter etiam, quae ante finalem thematis literam *t* habent conſonantem, ut *Szánt*, aut diphthongum, ut *hayt*, *eyt*, aut quae definunt in duplicatam conſonantem, ut *Hall*, excludunt primum *t* affixi, ut *ſzántat*, *haytat*, *eytet*, *hallat*.

Tertiae Coniugationis.

Imperfectum, et Futurum 2. Claſ.

N. S. *em*,	*el*,	*ik*.
N. P. *ünk*,	*tek*,	*nek*.

Pluſquamperfectum Indic. Optat. et Coniu.

N. S. *tem*,	*tél*,	*et*.
N. P. *tünk*,	*tetek*,	*tek*, v. *tenek*.

Secundum.

N. S. *ém*,	*él*,	*ék*.
N. P. *énk*,	*étek*,	*ének*.

Sive modus Mandat. vide p. 491. Nota sec.

N. S. *caret*,	*sél*,	*sék*.
N. P. *sünk*.	*ſetek*,	*ſenek*.

Et Coniunctivi Imperfectum.

N. S. *ném*,	*nél*.	*nék*.
N. P. *nénk*,	*nétek*,	*nének*.

Et Praeſens Coniunctivi.

N. S. *ſem*,	*sél*,	*sék*.
N. P. *sünk*,	*ſetek*,	*ſenek*.

Coniunctivi modi.

N. S. *Endem*,	*endel*,	*endik*.
N. P. *Endünk*,	*endetek*,	*endenek*.

Exemplum primae Claſſis.

Indicativi modi

N S. *Olvaſtatom*,	*olvaſtatol*,	*olvaſtatik.*
Legor,	legeris,	legitur.
N. P. *Olvaſtatúnk*,	*olvaſtattok*,	*olvaſtatnak.*
Legimur,	legimini.	leguntur.

Praeteritum

Olvaſtatom,	*olvaſtatol*,	*olvaſtanak vala.*
Legebar,	legebaris,	legebatur.
Olvaſtatúnk,	*olvaſtattok*,	*olvaſtatik vala.*
Legebamur,	legebamini,	legebantur.

Praeteritum

Olvaſtattam,	*olvaſtattál*,	*olvaſtattot.*
Lectus, a, um,	ſum, es, eſt.	
Olvaſtattúnk,	*olvaſtattatok*, *olvaſtattak*, vel *anak.*	
Lecti, lectae, lecta,	ſumus, eſtis, ſunt.	

Praeteritum

Olvaſtatám,	*olvaſtatál*,	*olvaſtaték.*
Latine, ut ſupra.		
Olvaſtatánk,	*olvaſtatátok*,	*olvaſtatának.*

Praeteritum pluſquam.

Olvaſtattam, *olvaſtattál*, *olvaſtatott vala*, v. *vólt.*
Lectus, a, um, fueram, fueras, fuerat.
Olvaſtattunk, *olvaſtattatok*, *olvaſtattanak vólt.*
Lecti, ae, a, fueramus, fueratis, fuerant.

Futurum.

Meg-Olvaſtatom,	*meg-olvaſtatol*,	*meg-olvaſta'ik.*
Legar,	legeris,	legetur.
Meg-Olvaſtatúnk,	*meg-olvaſtattok*,	*meg-olvaſtatnak.*
Legemur,	legemini,	legentur.

Exemplum Secundae Claſſis.

Tempus Praeſens.

N. S. *Szerettetem*, *ſzerettetel*, *ſzerettetik*,
Amor, amaris, *vel* amare, amatur.
N. P. *Szerettetűnk*, *ſzerettettek*, *ſzerettetnek*.
Amamur, amamini, amantur.

Imperfectum.

Szerettetem vala, *ſzerettetel vala*, *ſzerettetik vala*.
Amabar, amabaris, *vel* amabare, amabatur.
Szerettetűnk vala, *ſzerettettek vala*, *ſzerettetnek vala*.
Amabamur, amabamini, amabantur.

Perfectum Primum.

Szerettettem, *ſzerettettél*, *ſzerettetet*.
Amatus, ta, tum, ſum *vel* fui, es, v. fuiſti etc.
Szerettettűnk, *ſzerettettetek*, *ſzerettettek* v. *enek*.
Amati, tae, ta, ſumus *vel* fuimus, etc.

perfectum ſecundum.

Szerettetém, *ſzerettetél*, *ſzeretteték*.
Latine ut ſupra.
Szeretteténk, *ſzerettetétek*, *ſzerettetének*.

perfectum.

Szerettettem, *ſzerettettél*, *ſzerettetet vala*, v. *vólt*.
Amatus, ta, tum, fueram, fueras, fuerat.
Szerettettűnk, *ſzerettettetek*, *ſzerettettenek vólt*.
Amati, tae, ta, fueramus, fueratis, etc.

Futurum.

Meg-Szerettetem, *meg-ſzerettetel*, *meg-ſzerettetik*.
Amabor, amaberis, amabitur.
Meg-Szerettetűnk, *meg-ſzerettettek*, *meg-ſzerettetnek*.
Amabimur, amabimini, amabuntur.

Imperativi modi

Prima perſona caret, olvaſtaſsál, olvaſtaſsék.

Formatur ab imperfecti perſona tertia v. g. et additis affixis

Legere *vel* legitor, legatur.
Olvaſtaſſunk, *olvaſtaſſatok*, *olvaſtaſſanak.*
Legamur, legimini, legantur.

Optativi modi tempus

Vajha olvaſtatnám, *olvaſtatnál*, *olvaſtatnék.*
Vtinam Legerer, legereris, legeretur.
Vajha-olvaſtatnánk, *olvaſtatnátok*, *olvaſtatnának.*
Vtinam Legeremur, legeremini, legerentur.

Praeteritum perfectum ſicut Coniunctivi Praeteritum

Vajha-olvaſtattam, *olvaſtattál*, *olvaſtatott vólna.*
Vtinam Lectus, a, tum, fuiſſem, es, ſet.
Vaj. olvaſtattúnk, *olvvſtattatok*, *olvaſtattanak v.*
Lecti, tae, ta, fuiſſemus, tis, ſent.

Futurum.

Cum hogy *Olvaſtaſſam*, *olvaſtaſsál*, *olvaſtaſsék.*
Vt Legar, legaris, legatur.
Hogy olvaſtaſsúnk, *olvaſtaſſatok*, *olvaſtaſſanak.*

Haec forma valet cum particula *Hogy*, ut, Coniunctivi modi

Hogy olvaſtaſſam, *olvaſtaſſál*, *olvaſtaſsék.*
Vt Legar, legaris, legatur.
Olvaſtaſſúnk, *olvaſtaſſatok*, *olvaſtaſsanak.*
Legamur, legamini, legantur.

Etiam hoc tempus cum particula *Mikor* Praeteritum

Mikor Olvaſtatnám, *olvaſtatnál*, *olvaſtatnék.*
Cum Legerer, legereris, *vel* legerere, etc.

Tempus Praeſens.

Szeretteſsél, *ſzeretteſsék*.

ab *Olvaſtat*, vel *ſzerettet*. *T*, mutata in *s*.

Imperativi.

Amare, *vel* amator, ametur.

Szeretteſsünk, *ſzeretteſſetek*, *ſzeretteſſenek*.

Amemur, amemini, amentur.

Praeſens et imperfectum.

Vajha Szerettetném, *ſzerettetnél*, *ſzerettetnék*.

Vtinam amarer, amareris, amaretur.

V. Szerettetnénk, *ſzerettetnétek*, *ſzerettetnének*.

Vtinam amaremur, amaremini, amarentur.

Vel melius utere ſequenti Plusquamperfecto.

Pluſquamperfectum.

V. Szerettettem, *Szerettettél*, *ſzerettetett vólna*.

Vtinam Amatus, ta, tum, fuiſſem, es, et.

V. Szerettettünk, *ſzerettettetek*, *ſzerettettenek v.*

Amati, tae, ta, fuiſſemus, tis, ſent.

Futurum.

Hogy Szeretteſſem, *ſzeretteſsél*, *ſzeretteſsék*.

Vt Amer, ameris, ametur.

Hogy Szeretteſsünk, *ſzeretteſſetek*, *ſzeretteſſenek*.

cum *Vajha* Vtinam, utere Imperfecto Opt.

Tempus Praeſens.

Hogy Szeretteſſem, *ſzeretteſsél*, *ſzeretteſsék*.

Amer, ameris, ametur.

Szeretteſsünk, *ſzeretteſſetek*, *ſzeretteſſenek*.

Amemur, amemini, amentur.

melius exprimes praeſenti Indic. *mikor ſzerettetem*.

Imperfectum.

Mikor Szerettetném, *ſzerettetnél*, *ſzerettetnék*.

Cum Amarer, amareris, *vel* amarere etc.

Mikor Olvaſtatnánk, olvaſtatnátok, olvaſtatnának.
Cum Legeremur, legeremini, legerentur.

Praeteritum

Olvaſtattam légyen, olvaſtattál, olvaſtatot.
Cum Lectus, ta, tum, eſſem *vel* fuerim etc.
Olvaſtattúnk légyen, olvaſtattatok, olvaſtattanak.

Praeteritum

Mikor olvaſtattam volna. olvaſtattál v. olvaſtatot v.
Cum Lectus, ta, tum, eſſem, *vel* fuiſſem etc.
Mikor olvaſtattúnk v. olvaſtatta ok, olvaſtattanak.

Futurum.

M. Olvaſtatandom, olvaſtatandol, olvaſtatandik.
Cum Lectus, ta, tum, ero *vel* fuero, etc.
M. Olvaſtatandunk, olvaſtatandotok, olvaſtatandanak.

Infinitivi modi

Olvaſtatni, Legi.

Praeteritum perfectum

Olvaſtatottnak, vel per abr. *olvaſtottnak lenni.*
Lectum, am, um, fuiſſe.

Participium praeteriti temporis.

Olvaſtatott, Lectus, lecta, lectum.
Szerettetett, Amatus, amata, amatum.

Hoc Participium, et ei ſimilia Praeterita Paſſiva Káldi duplici *t* in fine, Pázmán ſimplici ſcribit.

Participium Futuri temporis.

Olvaſtatandó, per Syncop. *olvaſandó*, Legendus.
Szerettetendő, *ſzeretendő*, Amandus.

Pro verbis Paſſivis nota adhuc primo: quod in nonnullis Praeteritis paſſivae vocis formativa ſyllaba *tat* vel *tet*, duplicata reperiatur, acſi eſſent mandativo-paſſiva, ut *Ki bár meg-eméſztettettem vólna a' méhből*

M. Szerettetnénk, ſzerettetnétek, ſzerettetnének.
Cum Amaremur, amaremini, amarentur.

Perfectum.

Szerettettem légyen, ſzerettettél. ſzerettetet.
Cum Amatus, ta, tum, ſim *vel* fuerim, etc.

Szerettettůnk légyen, ſzerettettetek, ſzerettettenek.

Pluſquamperfectum.

Mikor ſzerettettem, v. ſzerettettél, ſzerettetet.
Cum Amatus, ta, tum, eſſem *vel* fuiſſem, etc.

M. ſzerettettůnk v. ſzerettettetek, ſzerettettenek.

Futurum.

M. Szerettetendem, ſzerettetendel, ſzerettetendik.
Cum Amatus, ta, tum, ero, *vel* fuero etc.

M. Szerettetendůnk, ſzerettetendetek, ſzerettetendenek.

Tempus Praeſens.

Szerettetni, Amari.

Et Pluſquamperfectum.

Szerettetettnek lenni, Amatum, am, um, fuiſſe.

---

a' koporsóba vitettetvén. Qui utinam conſumptus fuiſſem de utero tranſlatus ad tumulum: Et iuxta dicta p. 483. ſi neceſſe ſit primum *t* eliditur, ut *Hozattatott*, *hányattatott*, non *hoztattatott. A' tőmlőczből ki-hozattataknak Jóſeph monda* Gen. 42. ỳ. 18. Et ad formandum Imperativum, et ei ſimilia tempora ultimum *t* mutatur in *s*, iuxta dicta pag. 488, ut *Nyomattatom* Premor, *nyomattaſsál* premaris, ut: *Allól meg-ſzáradgyanak a' győkeri, fellyűl pedig el-nyomattaſsék az ő aratáſa.* Iob. 18. ỳ. 16.

Nota ſecundo univerſaliter pro omnium Coniugationum Futuro Optativi, et Praeſenti Coniunctivi, quod ſingula haec tempora cum diverſis particulis

dupliciter ponantur. Nam cum particulis *Hogy*, ut, *Mikor*, pro, quando, pro Futuro Optativi bene dices, *hogy olvaſſam*, ut legam, *mikor olvaſſam*, quando legam, et importatur tempus futurum; ut: *akarodé hogy imádkozzam?* vis ut orem? at pro utinam legam, debes uti Optativi imperfecto, ut: *Vajha olvaſnám*, pro praeſenti vero Coniunctivi, hoc eſt, quando importatur tempus praeſens, cum particulis ſimiliter *hogy*, ut, vel *mikor*, pro, quando; uteris eodem modo, v. g. *hogy olvaſſam*, ut legam: ſed cum particula *mikor* pro cum, uteris praeſenti Indicativi, ut: *Ne háborgaſs, mikor irok*, non turbes me cum ſcribam.

§. *3. De variis Verborum ſignificationibus.*

Cum Latinis habent Vngari variarum ſignificationum verba, ex quibus magis ſcitu neceſſaria ſunt:

Verba activa, ex quibus fiunt paſſiva, ut *Olvaſok*, Lego.

Paſſiva, quae ex Activis formantur, vide pagina 483.

Neutra, ex quibus paſſiva non fiunt, ſuntque alia ſignificationis activae, et ideo tranſitiva, ut: *Sok Urakat ſzolgálſz*, Multis Dominis ſervis.

Alia intranſitiva, ut *Hevûlôk*, Aeſtuo; *Futok*, curro.

Sed praeter haec ſpecialiter habent Vngari verba Mandativa, quae verbi Mando, aut jubeo, curo ſignificationem cum propria comprehendunt, et denotant authorem, ſuaſorem, impulſorem actionis, ut: *olvaſtatom*, mando, iubeo, curo legi, et ſic per duas actiones explicantur, correſpondentque Hebraicis verbis in *Hiphil*. Haec etiam verba intranſitiva faciunt eſſe tranſitiva, ut *Szolgáltatom ôtet*, facio illum ſervire, a *ſzolgálok* ſervio.

Item Potentialia, et includunt in ſe ſignificationem verbi Poſſum, ut *Olvashatok*, poſſum legere, ex *Olvaſok*, lego.

Item quaedam, quae ſignificant actionem eiuſdem in ſeipſum, ſicut apud Hebraeos verba *Hophal*, ut *Tartózkodom*, Teneo me ipſum; *őrízkedem*, cuſtodio me ipſum etc.

De verbo Mandativo.

Fiunt haec verba ab Activis, Paſſivis, et Neutris: ſi fiat Mandativum ex Activo, reducit actionem primam in ſecundam, ut: *Péter olvaſtat kőnyvet*, Petrus mandat, ut aliquis legat librum.

Si fiat ex Neutro, reducit verbum Neutrum in Activum, ut: *Az úr ſzolgáltat engemet*, Dominus iubet, ut ego ſerviam, *vel* Dominus mandat me ſervire. Si fiat ex Paſſivo, reducit Paſſivum in actionem paſſionis, ut *Szent Pál ſzerettetteti az Iſtent*, Sanctus Paulus curat, facit, ut ametur Deus, *vel* facit amari Deum.

Formatur a tertia perſona ſicut Paſſivum, aſſumpta ſyllaba *tat*, vel *tet*, ut *Olvas*, legit; *olvaſtat*, curat legi; *ſzeret*, amat, *ſzerettet*, curat amari.

A Paſſivo fit, ſi radici vocis paſſivae, v. g. *Olvaſtat*, *Szerettet*, ſuperaddas aliam ſyllabam *tat*, vel *tet*, ut *Olvaſtattat*, curat legi, *ſzerettettet*, curat amari.

Hinc ſaepe convenit voce cum paſſivo, ut *Olvaſtatom*, legor, et curo legi aliquid certi.

Differt tamen a paſſivo primo ſenſu.

Secundo, quod paſſivum non fiat a neutris.

Tertio, quod aſſumat affixa ſaltem Activae vocis, tam indeterminatae, quam determinatae ſignificationis; ut *Olvaſtatok*, *olvaſtatſz*, *olvaſtat*: Curo, curas,

curat legi aliquid indeterminate. *Olvaſtatom*, *olvaſtatod*, *olvaſtattya*, curo, curas, curat legi determinate hoc, vel illud.

Iam ſi placet deducere per totam coniugationem, ſit tibi radix v. g. *Olvaſtat*, *ſzerettet*, huic adde affixa ſive primae, ſive ſecundae coniugationis, pro exigentia rei.

Sunt quaedam verba ex ſua natura huius ſignificationis, licet non ſint ſic formata, ut *Hevítem*, fervefacio, *hidegitem*, frigefacio, *ékeſsitem*, orno, *el-tévelyitem*. *Rothaſztom* a *rothadok* irregulariter venit.

De Verbo Potentiali.

Omnia verba, quae Latine Infinitivo cum verbo *Poſſum*, efferi ſolent, Vngari eloquuntur uno verbo, et hoc vocatur Potentiale, v. g. Poſſum legere, *Olvashatok*, unde et reſoluuntur in verbum *Poſſum*, et verbum Infinitivum.

Vagatur hoc verbum potentiale per omnia alia cuiuſcunque ſignificationis Verba, ut Activa, Paſſiva, Neutra, Mandativa. Nam omnia haec cum verbo *poſſum*, et infinitivo efferri queunt, ut: poſſum amare, poſſum ſervire, poſſum amari, poſſum mandato alicuius percuti.

Formatur etiam a tertia perſona numeri ſingularis Modi Indicativi cuiuſvis ſignificationis, addita formativa ſyllaba *hat*, vel *het*, hoc eſt, a tertia perſona verbi *hatok*.

Sic ab *Olvas*, addito *hat*, veniet *olvashat*, poteſt legere, a Paſſivo *Olvaſtatik*, ante affixum *ik*, pone *hat*, habes *olvaſtathatik*, poteſt legi.

Si ex verbo Mandativo vis facere Potentiale, ſimiliter facies, tertiae perſonae verbi Mandativi:

Olvaſtat, curat legi, addas *hat*: *olvaſtathat*, poteſt curare legi.

Si ex Paſſivo Mandativo v. g. ex *Olvaſtattatik*, iubetur legi, ante affixum *ik* adde *hat*, ſic: *olvaſtattathatik*, habes Paſſivo-mandativo-Potentiale, id eſt, poteſt curari legi, ſeu ut legatur, quod ultimum magis pro notitia, quam uſu ſerviet.

Similiter procedes cum exemplo ſecundae claſſis *Szeret*, amat, *Szerethet* poteſt amare; *ſzerettethetik* poteſt iubere amari.

Si vis haec Verba coniugare, deduc formatam tertiam perſonam cuiuscunque acceptionis per affixa in Tabellis propoſita, v. g.

Olvashat et *ſzerethet*, ſi indeterminate accipias per affixa primae Coniugationis.

Si determinate, per affixa ſecundae Coniugationis.

Olvaſtathat pro Mandativo-Potentiali ſimiliter ſi indeterminate accipias, cum affixis ſecundae Coniugationis, ut: *Olvaſtathatok*, vel *olvaſtathatom*.

Paſſiva duc per reliqua affixa Paſſivae vocis, ſeu Coniugationis tertiae, ut

Olvaſtathatom, *olvaſtathatol*, *olvaſtathatik*.
Poſſum legi, potes legi, poteſt legi.

Et haec pro his ſufficiunt.

CAPVT IV. — CONIVGATIO QVARTA, SEV VERBORVM QVORVNDAM NEVTRORVM.

§. 1. *Quaedam praenotanda.*

Neutra ſunt, ex quibus paſſiva fieri non poſſunt, ut *ſzolgálok* ſervio, *kevélykedem* ſuperbio.

Neutra quaedam, dum ſunt ſimplicia, abſoluta ſunt, ut *Szál*, deſcendit: *futok*, fugio; compoſita, fiunt tranſitiva: ut *Meg-ſzálom*, obſideo, *meg-futom* prae-

curro, *meg-úlôm*, incubo, *által-járom*, pertranſeo; *meg-ſzálom a' várat.*

Verba Neutra eſſe in triplici ſtatu, ex tertia eorum perſona agnoſci poteſt. 1. ſunt, quorum tertia perſona eſt regularis, hoc eſt, formata a prima, depoſita ultima conſonante cum praecedente eam vocali ut: *Szolgálok*, *ſzolgál*, ſervit. *Élek*, vivo, *él*, vivit; haec coniugantur regulariter per affixa primae Coniugationis Activorum, ſicut *Olvaſok*, vel *Szeretek.*

Ea vero, quae ex Neutris abſolutis tranſitiva facta ſunt, deduces per affixa ſecundae Coniugationis ſicut *Olvaſom*, ut *meg-ſzálom etc. meg-ſzolgálom*: ſic et *kivánom*, cupio: et ſimilia.

2. Sunt, quae tertiam perſonam ſingularem habent in *ik*, ut *Aluſzom*, *aluſzol*, *aluſzik*, Dormio: et haec eadem habent affixa, quae Paſſiva, ſi excipias Imperativum, Futurum Optativi, et Praeſens Coniunctivi, in his enim affixum caret litera *s.* Et Praeteritum perfectum Infinitivi quod Neutra non habent: Participium Praeſentis temporis, quod Neutra habent, non autem Paſſiva.

In gratiam tamen huius parvae differentiae ponentur Exempla compendiata, omiſſis particulis auxiliaribus, reliqua coniugabis iuxta formulam tertiae Coniugationis. Differunt tamen verba Paſſiva a Neutris interiectione augmenti ſyllabici *tat* vel *tet.*

3. Sunt Neutra, quae tertiam perſonam ſingularem habent in *en*, *on*: *Léſzek*, fio, *léſzesz*, *léſzen*, et haec plerumque ſunt Anomala, ſaltem in paucis, de quibus ſpecialiter agetur infra cap. 5. *Vagyon*, *vonſzon.* Quae dupliciter dicuntur; ut *haragodom* et *haragſzom*, *cselekedem* et *cſelekeſzem*, in Praeter. Imperf. et Infin. conveniunt.

Exemplum Primae Claſſis.

Indicativi Praeſens.

N. S. *Imádkozom*, Oro, *imádkozol*, *imádkozik*.

Praeterita Indicat. Optat. et Coniunct.

Imádkoztam, Oravi, *imádkoztál*, *imádkozot*.

Praeteritum Indicat. ſecundum.

Imádkozám, *imádkozál*, *imádkozék*.

Imperativi Praeſens et Futurum.

Imádkozzál, Ora, *imádkozzék*, oret.

Imádkozzúnk, *imádkozzatok*, *imádkozzanak*.

Optativi et Coniunct. Imperfect.

Imádkoznám, Orarem, *imádkoznál etc.*

Futurum Optativi, et praeſ. Coniu.

Hogy imádkozzam, ut orem, *imádkozzál*, ores, *imádkozzék*, oret.

Hogy Imádkozzúnk, ut oremus, *imádkozzatok*, oretis, *imádkozzanak*, orent.

Vel *Vajha imádkoznám*, Vtinam orarem.

Aut *Mikor imádkozom*, Cum orem.

Infinitivi praeſens.

Imádkozni, orare.

Participium.

Imádkozván, *imádkozó*, Orans.

Sic alia in *zom*, ut *Botránkozom*, ſcandalisor, *Czélozom*, Collimo etc.

Et in *dom*, ut *Okoskodom*, Ratiocinor, *Támaſzkodom*, Fulcio me, etc.

Exemplum Secundae Claſſis.

Indicativi praeſens.

N. S. *Emlekezem*, recordor, *emlekezel*, *emlekezik*.

Praeter. Indic. Optat. et Coniunct.

Emlekeztem, recordatus ſum, *emlekeztél*, *emlekezet*.

Praeteritum Indic. ſecundum.

Emlekezém, *emlekezél*, *emlekezék*,

Imperat. Praeſens et Futurum.

Emlekezzél, Recordare, *emlekezzék*.
Emlekezzünk, *emlekezzetek*, *emlekezzenek*.

Optativ. et Coniunct. Imperf.

Emlekezném, Recordarer, *emlekeznél*.

Futur. Optativi et Praeſens Coniunct.

Hogy Emlekezzem, ut recorder, *emlekezzél*, recorderis, *emlekezzék*, recordetur.
Hogy Emlekezzünk, recordemur, *emlekezzetek*, recordemini, *emlekezzenek*, recordentur.
Vel *Vajha Emlekezném*, Vtinam recordarer.
Mikor emlekezem, Cum recorder.

Infinitivi praeſens.

Emlekezni, recordari.

Participium praeſentis temporis.

Emlekezvén, *emlekező*, recordans.

Sic deſinentia in *zem*, ut *Vétkezem* pecco, *nevetkezem*, rideo, etc.

Et in *dem*, ut *Kedveskedem*, gratificor, *telepedem*, recumbo, etc.

Ex quibus poſſunt etiam fieri Mandativa, ut *Imádkoztatom*, facio orare, et Potentialia, ut *Imádkoztathatom*, poſſum facere aliquem orare.

Verbum *Hívok*, voco, tertiam perſonam habet *hii*, Praeteritum *hittam*, Imperativum *hij*, Infinitiv. *híni*, determinate *hívom*, *hivod*, *hija*, ſic *ſzívok*, fugo; *vívok*, pugno; *Fúok* vel *fúvok* flo, ſpiro; *fú*, flat, *fúttam*, vel *fujtam*, flavi, *fúj*, fla, etc.

CAPVT V. — DE VERBIS ANOMALIS.

Veniunt hoc nomine Neutra, 1. quorum tertia ſingularis exit in *ik*, et prima ſemper fere in *m*, (nam *romlik*, *omlik*, Ruit, et ſimilia imperſonalia ſunt, vide pag. 506. non tertiae perſonae verborum *Omlok*, *romlok*, quae ſunt *Omol*, *romol*, Pázm. in Conc. pag. 725.)

2. Quorum tertia perſona exit in *en* (aut *on*, ut *vagyon*, *vonſzon*) et prima partim in *k*, partim in *m*, pro quorum notitia commodius ponentur nonnulla exempla, ſaltem per numeros ſingulares eorum temporum, ex quibus aliorum notitia haberi poteſt ex dictis.

Coniugatio Verbi *Aluſzom* Dormio.

Indicat. Praeſ. et Futur. ſi apponas *meg*.

Aluſzom, *aluſzol*, *aluſzik*, Dormio, is, etc.

Praet. etiam Opt. et Coni. cum auxiliaribus.

Aluttam, *aluttál*, *alut*, Dormivi, ſti etc.

Praeteritum ſecundum.

Aluvám, *aluvál*, *aluvék*, Dormivi.

Imperativi Praeſens.

Aludgyál, Dormi, *aludgyék*, dormiat.

Optativi et Coniunctivi Imperfectum.

Vajha v. *Mikor alunnám*, *nál*, *nék*, dormirem.

Infinitivi Praeſens, et Imperfect.

Alunni, Dormire.

Participium Praeſens.

Aluván, vel *aluvó*, dormiens.

Eius mandativum *Aluttatom*, per Sync. *alutom*, facio dormire, Potentiale *Alhatom* Poſſum dormire.

Sic *Nyugſzom*, quieſco, *nyúgottam*, quievi, *nyúgovám* idem, *nyúgodgyál*, quieſce, *nyúgodnám*, quieſce-

rem, *nyúgodni*, quieſcere, *nyúgován*, vel *nyúgovó* quieſcens. Mandativum eius *nyúgottatom*, *nyugtatom*, *nyugotom*, facio quieſcere. Potentiale, *nyughatom*, possum quiescere.

Haragſzom Iraſcor, *haraguttam* iratus fui, *haraguvám* idem, *haragudgyál* iraſcaris, *haragunni* iraſci, *haraguván*, *haraguvó* iraſcens. Mandativum, *haragut-tatom*, ſed uſitatius *haragitom*, Potentiale, *haraghatom*, poſſum iraſci.

Et per ſecundam claſ. *Fekűſzem*, vel *fekſzem*, iaceo, *fekűttem*, iacui, *fekűvém* iacui, *fekűdgyél* iace, *fekűnni* iacere, *fekűvén*, vel *fekűvő* iacens. Mandativum *fektetem*, facio iacere. Potentiale, *fekhetem*, poſſum iacere.

Coniugatio Verbi *Vonſzom* Traho, et quorundam aliorum.

Indicativi Praeſens tantum.

N. S. *Vonſzom*, Traho indeterminate, *Vonſzaſz*, *vonſzon*
N. P. *Vonſzúnk*, *vonſzotok*, *vonſzanak*.
N. S. *Vonſzom*, determinate *vonſzod*, *vonſza*.
N. P. *Vonſzuk*, *vonſzatok*, *vonſzák*.

Caetera ſupple ex *Vonok*, et *vonom*.

Múlom,	Evaneſco,	*múlſz*,	*múlik*.
Válom,	Separor,	*válſz*,	*válik*.
Botlom,	Ceſpito,	*botlaſz*,	*botlik*.

Praeterita: *Múltam*, *váltam*, *botlottam*.
Mulám, *válám*, *botlám*.
Optat. Imperf. *Múlnám*, *válnám*, *botlanám*.
Optat. Futur. *Múllyam*, *vállyam*, *botlyam etc.*

Fénlem, Splendeo, *fényleſz*, ſplendes, *fénlik*, ſplendet. *Fénlettem*, ſplendui, *fénlém*, idem, *fénlelly*, vel *fénly*, ſplendeſce, *fénleném*, ſplenderem, *fénleni*, ſplendere, *fénlő*, ſplendens. Sic *Tűndöklőm* ſplendeo etc.

Coniugatio Verbi *Léſzek* Fio.

Indicativi Praeſens, Imperf. et Futurum.

Léſzek, Fio, *léſz*, *léſzeſz* fis, *léſzen* fit.
Léſzünk, Fimus, *léſztek* fitis, *léſznek* fiunt.

Praeterita Indic. Optat. et Coniunct.

Lettem, Factus, a, um, ſum, *lettél* es, *lett*, v. *lött* eſt.
Lettünk, Facti, ae, a, ſumus, *lettetek* eſtis, *lettek*.

Praeteritum ſecundum.

Lök, Factus, a, um, ſum, *lól* es, *lön*, alii *lén*, eſt.
Lönk, Facti, ae, a, ſumus, *lötek*, eſtis, *lönek* etc.

Imperativi Praeſens, et Futurum cum *Meg*.

Légy, Faxis, *légyen*, ſit.
Legyünk, Simus, *legyetek*, ſitis, *legyenek* ſint.

Optativi et Coniunctivi Imperfectum.

Vajha vel *mikor lennék*, *lennél*, *lenne*, Fierem.
Lennénk, *lennétek*, *lennének*, Fieremus etc.

Futurum Optat. et Praeſens Coniu.

Hogy Legyek, *légy*, *légyen*, ut Fiam.
Vel *Vajha Lennék*, *lennél*, *lenne*. Vtinam. Fiam.

Infinitivi praeſens.

Lenni, Fieri.

Participium praeſentis temporis.

Lévén, *lévő*.

Participium praeteriti.

Lett vel *lött*, Factus, a, um, eſt.

Participium Futuri.

Léendő, Futurus.

Huius Potentiale eſt *Lehetek*, poſſum fieri; et coniugatur per affixa primae coniug. p. 465. ſi addantur tertiae perſonae, nimirum *Lehet*: idem faciendum cum aliis ſequentibus Potentialibus.

Porro haec tertia perſona, *lehet* cum Ablativis Pronominum primitivorum omnium perſonarum flectitur imperſonaliter ſic:

Lehet én-tőlem, *te-tőled*, *ő-tőle*.
Poteſt fieri a me, a te ab illo.
Lehet mi-tőlőnk, *ti-tőletek*, *ő-tőlek*.
Poteſt fieri a nobis, a vobis, ab illis. Et ſic per omnes modos finitos, et tempora.

At ſi vis omnes perſonas verbi Poſſum exprimere, uti apud Latinos, quando ponitur cum Infinitivo cuiuſcunque Verbi, ut Poſſum legere, non uteris verbo *lehet*, ſed ex ultima eius ſyllaba *het* (quam ubi res exigit, in *hat* mutabis) facies tibi verbum Potentiale, iuxta dicta pag. 494. v. g. *Olvashatok*, poſſum legere, vel *Olvashatom*, poſſum legere certam rem, et flectes illud per primam, hoc per ſecundam Coniugationem, idem facies cum Paſſivis, Mandativisque verbis.

Verbum *Léſzek* imitantur ſequentia:

Téſzek, Facio, *tettem*, feci, *tévék*, feci, *tégy*, fac, *tennék*, facerem, *tenni*, facere, *tévén*, *tévő* faciens.

Et in ſenſu determinato: *Téſzem*, *téſzed*, *téſzi*; *tettem*; *tévém* feci, *tegyed*, *tedd*, fac etc. Potentiale *Tehetek*, Poſſum facere.

Sic *Teſzek* et *teſzem* pono, *tettem*, *tévék*, *tévém*, poſui, *teggy*, *tegyed*, *tedd* Pone etc.

Viſzek, Fero, *vittem*, *vivék*, tuli, *vígy*, vel *viggy* fer, *vinnék*, ferrem, *vinni*, ferre, *vívén*, *vívő* ferens, et determinate *viſzem*, *viſzed*, *viſzi*, *vittem*, *vivém*, *vigyed*, vel *vidd etc.* Potentiale *Vihetek* Poſſum ferre.

Veſzek accipio, *vettem*, aliqui *vőttem*, *vévék* accepi, hinc *vőn* accepit Gen. 2. ℣. 21. et *vővé*, Gen. 24. ℣. 67. in plurali *vőnek* acceperunt. Gen. 11. ℣. 29.

Végy accipe, *vennék* acciperem, *Mikor véendek*, Cum accepero, *véjendeſz* Exodi 29. ỳ. 21. *Venni* accipere, *vévó* accipiens; et determinate *Veſzem*, *veſzed*, *veſzi*, Imper. *Vegyed*, vel *vedd*, et Potentiale *vehetek*.

Veſzek pereo, cum ſuis compoſitis regulariter flectitur: *véſzſz* peris, *véſz* perit, *veſzſzel* peri, eius Potentiale eſt *veſzhetek* poſſum perire.

Jővők venio, *jősz* venis, *jő* venit, *jöttem*, *jövék* veni hinc *jöve* venit, Gen. 20. ỳ. 3. *jöj*, *jöſzte*, *jöſztecze* veni, hinc *jojetek*, *jöſztetek* venite; *jönék* venirem, *jöni* venire, *jövén*, *jövő*, veniens, *jövendő* venturus. Potentiale *jöhetek*, poſſum venire. *Jer* veni, *jertek* venite, *jerünk* eamus, *caeteris caret.*

Sic *Szővők* texo, *ſzöttem etc.*

Sic *Fővők* Coquor, quod non videtur per omnes perſonas eſſe uſitatum: uſitatiores tamen ſunt hae: *Fő* Coquitur, *meg-fott*, *meg-főve* coctum eſt, *főjön* coquatur, *főni*, coqui, *meg-van főve* coctum eſt. Sic alia ſimilia.

Megyek, Eo, *mégy*, is, *megyen*, it.

Megyünk, imus, *mentek* itis, *mennek*, eunt.

Mentem et *menék*, ivi, *menny* i, *mennék*, irem.

Menni, ire, *menvén*, *menő* iens, *menendő* iturus.

Potentiale *mehetek*, poſſum ire.

Eredgy Iſai 27. ỳ. 5. *Eredgyetek* ite, *caeteris caret.*

Hiſzek, credo, *hiſzeſz* et *hiſzſz*, *hiſzen*; et determinate *Hiſzem*, *hiſzed*: *hidgy* crede, etc.

Coniugatio Verbi *Vagyok* Sum.

Aliqua tempora accipit a *Léſzek.*

Indicativi Praeſens.

N. S. *Vagyok*, Sum, *vagy*, es, *vagyon*, eſt.

N. P. *Vagyünk*, Sumus, *vattok*, eſtis, *vannak*, ſunt.

Praeteritum Perfect. et Pluſquamperfectum.

Vóltam, Fui, vel fueram, *vóltál*, *vólt*.

Vóltúnk, Fuimus, vel fueramus, *vóltatok*, *vóltak*, vel *vóltanak*.

Praeteritum ſecundum.

Valék, Fui, *valál*, *vala*.

Valánk, *valátok*, *valának*.

Vel a Fio, *Lők*, *lől*, *lőn etc.*

Futurum a Fio.

Léſzek, Ero, *léſzeſz*, eris, *léſzen*, erit.

Léſzűnk, Erimus, *léſztek*, eritis, *léſznek*, erunt.

Imperativi Praeſens et Futur. a *Fio*.

Légy te, Sis, *légyen amaz*, ſit.

Legyűnk mi, Simus, *legyetek ti*, *legyenek amazok*.

Optativi Praeſens, et Imperfectum.

Vajha Vólnék, Vtinam Eſſem, *vólnál*, *vólna*.

Vajha Vólnánk, Eſſemus, *vólnátok*, *vólnának*.

Praeteritum Pluſquamperfectum.

Vajha Vóltam vólna, *vóltál vólna*, *vólt vólna*.

Vtinam fuiſſem, fuiſſes, fuiſſet.

Vajha Vóltúnk vólna, *vóltatok vólna*, *vóltak vólna*.

Futurum a *Fio*.

Hogy Legyek, ut ſim, *légy*, ſis, *légyen*, ſit.

Hogy Legyűnk, ut ſimus, *legyetek*, *legyenek*.

vel *Vajha Lennék*, Vtinam ſim ex imperf.

Coniunctivi Praeſens.

Hogy Legyek, ut Sim, etc. *ut ſupra*.

vel *Mikor Vagyok*, Cum ſim, ex Praeſ. Ind.

Praeteritum Perfect. et Pluſquamperfectum.

Mikor Vóltam vólna, Cum fuiſſem, ut in Optat.

Futurum a *Fio*.

Mikor Léendek, Cum fuero, *léendeſz*, *léend*.

Mikor Léendûnk, léendetek, léendenek.
vel ut vulgo *Mikor Léſzek, léſzeſz etc.*
Infinitivi Praeſens. *Lenni*, Eſſe.
Participii Futur. *Léendô*, Futurus.

Periphraſis Verbi Habeo.

Senſum Verbi *habeo* Vngari efferunt per tertiam perſonam Verbi *Sum* utriusque Numeri, Dativum perſonae poſſidentis, et Nominativum rei poſſeſſae cum affixis perſonalibus, ſic:

Res poſſeſſa in Singulari.

Vagyon nékem kônyvem,	Eſt mihi liber, pro habeo librum.
Vagyon néked kônyved,	Eſt tibi liber.
Vagyon ô-néki kônyve,	Eſt illi liber.
Vagyon nekûnk kônyvûnk,	Eſt nobis liber.
Vagyon néktek kônyvetek,	Eſt vobis liber.
Vagyon nékik kônyvek.	Eſt illis liber.

Res poſſeſſa in Plurali.

Vannak nékem kônyveim,	Sunt mihi libri.
Vannak néked kônyveid,	Sunt tibi libri.
Vannak néki kônyvei,	Sunt illi libri.
Vannak nékûnk kônyveink,	Sunt nobis libri.
Vannak néktek kônyveitek,	Sunt vobis libri.
Vannak nékik kônyvôk,	Sunt illis libri.

In Praeterito *Vóltak*, in Futuro *léſznek etc.*

Nota primo, ſi poſſeſſor exprimendus ſit nomine, res poſſeſſa in Plurali terminatur in *i*, ut *Vannak Királynak ſeregi*, Sunt regi exercitus.

Nota ſecundo, ſi res poſſeſſa ſit cum Adiectivo in numero ſingulari ſignificante multitudinem, uſita-

tiorem eſſe tantum numerum ſingularem pro plurali, ſic: *Vagyon ſzáz aranyam*, quamvis et *Vannak ſzáz aranyaim* dici poſſit, Sunt mihi centum aurei.

Periphrasis Verbi Debeo.

Verbum *debeo* pro oportet, efferunt Vngari verbo *kell*, oportet; a *kellek* neceſſarius ſum, Imperſonaliter flectendo cum Infinitivo cuiuſcunque verbi, recipiente affixa perſonalia (iuxta dicta pag. 482.) et flectitur per modos et tempora ſequentia.

Imádkoznom kell, oportet me orare, et oportebit me orare; *kellet* oportuit, *kellene* oporteret, *kellet vólna* oportuiſſet.

Quaedam verba dupliciter habent tertiam perſonam, ut *Romol* et *romlik*, a *romlok*, vide pag. 489. Videntur talia verba ſecundum terminationem *ik*, imperſonaliter moveri, ſicut curritur, a curro; nam et ſignificationem habent quaſi paſſivam, ſic et *lövöllik* a *lövök* Iaculor, *hámlik* ab *hámtom* decortico, *telik* a *töltök* fundo, *férſzik* a *fértem* laedo. *A' víz mennél magoſſabb helyről jö a' csíven, annál fellyebb lövöllik.* Pázm.

Mig hamlik a' hárs-fa, addig hámtsd, Prov.

Alias imperſonalia prioribus perſonis carent ſaltem in eodem ſenſu, ut *Illik* decet, *illet* cum Accuſativo, ſpectat, pertinet, et moventur ſic:

Illik hozzád, decet te.	*Illet tégedet*, pertinet ad te.
Illet hozzád, decuit te.	*Illetet tégedet*, pertinuit.
Illeni fog hozzád, decebit.	*Illetni fog tégedet.*
Illyék hozzád, deceat te.	*Illeſſen tégedet*, pertineat.
Vajha illenék hozzád.	*Vajha illetne tégedet.*
Illeni, decere.	*Illetni*, pertinere.
Illendö, decens.	ab *illetöm* tango.

Illet etiam in ſenſu determinato, ut *Iſtent illeti, illette, illetni ſogja a dicsőség*, ad Deum pertinet, pertinuit, pertinebit gloria, ſeu Dei eſt, fuit et erit Gloria.

Appendix de Metaplasmo,

Quo oſtenditur, unde ſit, quod in nonnullis quidam diſcrepent.

Quod Latinis Poetis metri causa permiſſum eſt, vocibus interdum literas, aut ſyllabas addere, detrahere, in alias commutare, aut e proprio loco in alium transferre, hoc apud Vngaros etiam in ſermone communi uſuvenit, ſic:

PROTHESIS, hoc eſt, aſſumptio literae, initio dictionis occurrit nonnunquam apud Vngaros in vocibus ab aliena lingua aſſumptis, quae incipiunt a concurſu aſperiorum conſonantium, ut *Eſtván* vel *Iſtván* Stephanus, a Graeco Στέφανος, *Iſpék* certi cibi genus cum larido, a Germanico Spec laridum, *Iſpitály* Xenodochium, a Boemico Špital, *Iſtráza* et *eſtráza* cuſtodiae, a Straž Boemico.

Nec facile Vngari rure educati ſimiles voces ſibi peregrinas efferent, niſi praeponant aliquam vocalem.

EPENTHESIS, hoc eſt abiectio literae vel ſyllabae in medio dictionis, frequentiſſima eſt.

Primo in Genitivis *almájé*, pro *almáé*; *elméjé* pro *elméé*.

Secundo in his Accuſativis, qui ante affixum *t* aſſumunt literam *a*, vel *o*, vel *e*, ut *ház*, *házat*, *pók* aranea, *pókot*, *ſzék*, ſedes, *ſzéket*. Et in Accuſativis pluralibus, ubi ſemper ante affixum *t*, aſſumitur litera *a*, vel *o*, vel *e*, ut *Almákat*, *ſzékeket*, *tulkokot*.

Tertio in his gradibus comparativis: *erőſſebb*, *alkalmatoſſabb*.

Item in verbis, quae tertiam perſonam ſingularem modi indicativi temporis praeſentis habent in duplicem conſonantem, ut *Hallok*, audio, *hall*, audit; haec enim ante affixa a conſonante incipientia aſſumunt vocalem in his verbis *hallaſz*, *hallanám*, *hallani*; vide pag. 462.

Nota tamen multos in communi ſermone in his comparativis et verbis uti potius Syncope, et dicere v. g. *erősb*, *alkalmatosb*, *ſzólſz* pro *ſzóllaſz*, *ſzólni* pro *ſzóllani*. Huc ſpectant *evet*, *ivot* pro *ett*, vel *őtt*, comedit, *itt*, bibit.

Nicolaus Telegdinus etiam audaciores habet Epentheſes, ut *Hogy halgatnájak az Iſten igéjét*.

PARAGOGE, ſeu adiectio literae aut ſyllabae in fine vocis, familiaris eſt infinitivis verbis, ut *Szóllania*, pro *ſzóllani*: loqui, *ſzeretnie* pro *ſzeretni*: amare. Nicolaus Telegdi etiam in modo Optativo ea utitur, ut pag. 303. *Adnája a' kegyelmes Iſten*, pro *adná*. Etiam Káldi habet: *Noha azt kérnéje*. 2. Macab. cap. 4. ỳ. 27.

Paragoge eſt etiam in his *hozzája*, pro *hozzá*. Gen. 19. ỳ. 3. *immáron*, *régenten*, *aztot*, pro *immár*, *régen*, *azt*. *Negyedig iziglen* Exod. 20. ỳ. 5. *három óráiglan*; tale Paragoge eſt in ſequentibus: *halgathacza*, Tel. p. 302. *halgaſshacza* p. 307. *győſztecze*.

APHERESIS, ſeu adiectio literae initio vocis rarior eſt.

SYNCOPE, ſeu ſublatio literae aut ſyllabae e medio vocis contingit in nominibus in *ny* terminatis ante affixa, ut *Aſzſzony*: *aſzſzonnak* Gen. 38. ỳ. 20. ubi *y* ſublatum eſt, ſic: ſemita *őſvénnek* pro *őſvénynek*

ſemitae, *jövevény*, advena, *jövevénnek* Exod. 23. ỳ. 9. *övel* cingulo, Exod. 29. ỳ. 9. pro *övvel*, *halhéak* Iob. 41. ỳ. 6. pro *halhéjak*, ſic *áldozd* pro *áldozzad*; in ſimilibus enim nec ſentitur defectus abſentium literarum.

APOCOPE, ſeu ſubtractio literae aut ſyllabae in fine occurrit in adiectivis in exemplis, quae relata ſunt in nominibus compoſitis, ut *Tenger part*, *ember nyom etc.* pro *tengeri part*, *emberi nyom* vide pag. 428. Item in Accuſativis hiſce: *engem*, *téged*, pro *engemet*, *tégedet*.

ANTITHESIS, ſeu poſitio unius literae pro alia fit in articulorum Dativo et Ablativo ſingulari, ut *annak*, *ennek*, *attól*, *ettől*, ab *az*, *ez*. Idem fit cum eorum compoſitis *amaz*, *emez*. In Praeteritis *híttam*, *ſzíttam*, ab *hívom*, *ſzívom*; ſic *hínnám* vocarem, etc. Vide pag. 498. ſic *ettem*, *evém* comedi, *ittam* bibi, *enném* comederem, *innám* biberem, *enni* comedere, *inni*, bibere, quin et alia anomala, de quibus pag. 499. et ſequentibus fere non aliunde patiuntur anomaliam, quam literarum *ſz*, aut *v*, ex themate, in alias commutationem.

In affixis praepoſitionibus *val*, *vel*, cum *vá*, *vé*, quando enim haec affixa adduntur vocibus in conſonantem terminatis, tunc *v* horum affixorum mutatur in talem conſonantem, qualis praecedit, ut *Uraddal ne pőrőly*, cum Domino tuo iure ne certes. *Vizzel elegyits bort*.

In his quoque Antitheſis eſt *ſzántalan*, pro *ſzámtalan*, *igazám* pro *igazán*. Pázm. pag. 564. *Határozatlan*, pro *határozotlan*; *igaſság*, pro *igazſág*.

Subinde etiam caſum pro caſu poſitum invenies: ut *Víz-meríteni* Gen. 24. ỳ. 11. pro *vizet meriteni*, *ökör-hajtogatni*, *falu-látni*. Pázm. pag. 737.

METATHESIS, ſeu transpoſitio literae fit in Nominibus *álom, halom, etc.* in Accuſ. ſingul. et toto plurali *álmot, álmok.* In verbis *Kőnyőrgők, érzek etc.* in tertia perſona, *kőnyőrög, érez*; Imperativ. *kőnyőrögj érezz*; Vide pag. 420. 463.

PARS QVARTA.

DE SYNTAXI.

CAPVT I.

§. *1. De duobus nominibus ſubſtantivis, ſubſtantivo cum adiectivo, et relativo cum antecedente.*

Quotiescunque duo nomina ſubſtantiva rerum diverſarum in conſtructione ponuntur, efferes Genitivum Latinum Vngarico Dativo, hoc eſt, cum affixis *nak, nek,* et alterum ſubſtantivum cum pronomine poſſeſſivo tertiae perſonae, vide dicta part. 2. cap. 3 §. 2. nam eaedem regulae huc ſerviunt, ut *Bornak árra*, vini pretium. *Vérnek ſarcza*, ſanguinis lytrum.

In declinando, Dativus ille, qui Latino Genitivo correſpondet, manet invariatus, alterum autem nomen Declinationis variationem recipit, ut *Add-meg a' bornak az árrát*, da vini pretium. At ſaepe in Oratione (maxime ligata) omittitur affixum *nak*, vel *nek.*

Idque primo quando Latino Genitivo reſpondens nomen ſubſtantivum habet affixum Pronominale poſſeſſivum, ut *Kriſtus vére ſarcza,* vel *Kriſtus vérének ſarcza. Péter lova hátárul ſzakaſztotta nyakát.*

Secundo, quando Genitivus ille eſt nomen proprium, ut *Péter lova* Petri equus.

Sic *Kriſtus vére*, Chriſti ſanguis, ſeu *Kriſtusnak vére.*

Nonnunquam etiam his rationibus deficientibus omittuntur haec affixa, ut *Királyok Királya.* Pázm. pag. 471. *Gonoſz a' lelki iſméret mardozáſa*, pro *iſméretnek*, Malus eſt conſcientiae remorſus.

Quando in Latino ſunt plures Genitivi rerum diverſarum, apud Vngaros ſaltem unus principalis aſſumit affixum *nak*, vel *nek*: ut *Az Atyádfia vérének ſzava kiált hozzám*; pro *atyádfiának vérének ſzava*. Vox ſanguinis Fratris tui clamat ad me. Gen. 4. ℣. 10.

Contingit tamen utrumque aſſumere, ut *Azon hónak huſzon negyedik napjának eſtvéjéig*: uſque ad eiuſdem menſis vigeſimae quartae diei veſperam. Exod. 12. ℣. 18.

Horum ſubſtantivorum alterum contingit eſſe pluralis numeri, alterum ſingularis, ut: *A' jó páſztor a' juhoknak lelkéért vigyáz.* Páz. Bonus paſtor pro ovium anima vigilat.

Meg-ſzabadúltam a' latrok kezéből: Liberatus ſum de latronum manu, *A' király ſzabadítot meg minket ellenségink kezéből*, 2. Reg. 29. ℣. 9.

Aliquando numero conveniunt, ut: *Meg-ſzabadúltam a' latrok kezeiből.*

In ſingulis exemplis ſubſtantivum Genitivo correſpondens manet invariatum, alterum autem eſt capax declinationis et affixorum, v. g. praepoſitiones exprimentium, ut *Pharao tévé Joſephet Aegyptus földének gondviſelőjévé.*

In ſubſtantivis continuatis alterum tantum nomen declinatur, et affixa recipit, ut *Mátyás Király*, Rex Mathias, *Mátyás Királyé etc.*

Quomodo vero ſubſtantivum nomen conſtruatur cum nomine adiectivo, dictum eſt parte 1. cap. 4. §. 4. pag. 417.

Item quomodo ordinetur ſubſtantivum cum pronominibus poſſeſſivis, fuſe habes part. 2. cap. 3. per totum.

De Relativo cum antecedente.

Relativum *ki, a' ki, mely, a' mely, a' mi*, Qui, quae, quod, convenit cum antecedente in numero, ponitur vero in eo caſu, quem ſuum verbum regit; generis non habetur ratio, ut *Iſten lakik az égben, kit imádúnk a' földön*, Deus habitat in coelo, quem adoramus in terra.

Relativum, ſi ſubſtantivo praeponatur, non ponitur aliud, quam *mely*, vel *a' mely*, et tunc more adiectivorum non variatur per caſus, ut: *A' mely embert látok, Péter az*; Quem hominem video, Petrus eſt.

Quaedam ſpectantia ad regulam de relativis.

Poſt antecedens plurale ponitur relativum etiam plurale, ut *Az urnak minden beſzédit, mellyeket ſzóllot, meg-cselekedgyük:* Omnia verba Domini, quae locutus eſt faciemus. Exod. 24. ℣. 3.

Etiam poſt antecedens voce ſingulare, ſed ſenſu plurale, ponitur relativum plurale, ut: *A' gazdag* ſok jót *cselekedik*, mellyekre *a' ſzegénység nem bocsát.* Pázm. p. 595. *Csinály ötven arany karikát, mellyekkel etc.* Exod. 26. ℣. 6.

Si pro antecedente ſint duo nomina ſubſtantiva ſingularis numeri coniuncta coniunctione *és*, et relativum communiter eſt numeri pluralis, ut: *Egy* arany *láncz, és egy* poma *gránát vala*, mellyekkel *fel ékeſitetvén jár vala a' pap.* Exodi 39. ℣. 24.

Poſt ſubſtantiva duo rerum diverſarum, ſi magis praecipuum ſit numeri pluralis, etiam relativum erit numeri pluralis, ut *A' bűntető csapáſok nagy voltából, mellyekkel Iſten oſtorozza a' hit ſzegőket, meg-tetczik a' bűnnek nagy volta.* Pázm.

Relativa *a' ki*, et *a' mely*, Qui, quae, quod, hac ratione fere ponuntur, ut *A' ki* ponatur poſt antecedentia nomina propria DEI, ſpirituum, et hominum. Imo etiam poſt nonnulla appellativa perſonarum, ut *Ezeket mondja az úr a'* fiakról, *és a'* leányokról, *a'* kik *helyben nemzettettek.* Ierem. 16. ℣. 3.

Poſt antecedens rei inanimatae, aut non perſonae, ponitur *a'* mely, ut *Meg-ihattyátoké a'* pohárt, mellyet *én meg-iſzom.* Matth. 20. ℣. 22.

Egyéb juhaim-is *vannak*, mellyek *nem ez akolból valók.* Ioan. 10. ℣. 16.

Non tamen ea neceſſitate, ut non etiam poſt haec poſſit poni relativum *a' ki*, ſaltem rarius, ut *Az a' tiſzta* hordó, *a'* kiben *valamit tőlteſz, meg-nem eczeteſedik.* Sic vertit quidam illud Horat. lib. 1. epiſt. 2. *Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit.*

Nincs olly ag ló, *a' ki pűnkősdben nem hinyog.* Proverbium.

De interrogatione, et reſponſione.

Interrogatio et reſponſio caſu conſentiunt, ut *Kié a' tiſztelet? Iſtené*, Cuius eſt honor? DEI. *Kinek haitaſz térdet?* Cui flectis genu? *Iſtennek*, DEO, *Kit ſzeretſz?* Quem amas? *Iſtent*, DEVM. Niſi reſpondendum ſit pronominibus poſſeſſivis *Enyim, tiéd, miénk, tiétek, övék*, haec enim cum ſubſtantivo in interrogatione praemiſſo caſu conveniunt, ut *Kié ez a' könyv*, Cuius eſt hic liber? *enyim*, meus. Notandum tamen

hic, aliquando reſponſionem fieri ſolo verbo et nullo caſu: tunc ſi praeceſſit verbum indeterminatum, reſpondebis verbo indeterminato, ſeu primae coniugationis, ut *Tudczé leczkét?* Sciſne lectionem? *tudok,* ſcio. Tudczé deákúl? Scisne Latine? tudok, scio. Si vero in interrogatione verbum eſt determinati ſenſus, etiam verbum in reſponſione erit determinatum, ut *Tudodé a' leczkédet?* ſcisne lectionem? *tudom,* ſcio.

CAPVT II. — DE PROPRIA VERBORVM CONSTRVCTIONE.

§. 1. *De Conſtructione verbi Activi.*

Verbum Activum regit poſt ſe caſum Accuſativum, ut *Irok levelet,* Scribo literas.

Hic animadverte, quod ſi Accuſativus verbi ſit res aliqua determinata, iuxta dicta pag. 475. te debere uti verbo habente affixa ſecundae coniugationis, ut *Írom ezt a' levelet,* ſcribo has literas.

Verba dandi, reddendi, committendi, declarandi, praeter Accuſativum habent etiam Dativum caſum, ut *Adok néked kőnyvet,* Do tibi librum. *Viſzſza adom a' pénzedet,* Reddo tibi pecuniam tuam: *Ajánlom néked az én tanítványomat,* Commendo tibi diſcipulum meum. *Magyarázom néked az irást,* Explico tibi ſcripturam.

Alia verba, quae apud Latinos praeter caſum Accuſativum, etiam alios caſus admittunt, ut ſunt: accuſandi, damnandi, abſoluendi, monendi, emendi, vendendi, docendi, veſtiendi, exuendi, petendi, auferendi, privandi, interrogandi etc. caſus illos alteros efferunt beneficio affixae praepoſitionis illius, in quam caſus illi reſolui fere poſſunt: nam aliqua ſalua Latini ſermonis lege, Latine in eas praepoſitiones, et caſus reſolui nequeunt: porro praepoſitio quaecunque affigitur vocibus in recto ſumptis cuiuſvis numeri.

Verbi gratia: Verba accuſandi, monendi, caſum Latinum alterum, ſeu rei efferunt cum ſequentibus affixis *ról, ról, rúl rúl*, quae Latine ſignificant de, ut *Joſeph bé vádolá a' báttyait fölötte gonoſz bűnről.* Gen. 37. ỳ. 2. *Intlek erről*, moneo te de hoc.

Verbum demonendi eaſdem praepoſitiones habet, ſed alia ſignificatione, nimirum *a*, vel *ab*, ut *Le intlek arról*, demoneo te ab ea re.

Verba damnandi, aeſtimandi, docendi, caſum rei efferunt cum affixis *ra, re*, ut *Igen rút halálra kárhoztaſsuk ötet.* Sap. 2. ỳ. 20.

A' mennyit érhet, annyira bőcſülteſsék. Lev. 27. ỳ. 17. *Tudgyátok hogy tanítottalak titeket a' parancsolatokra, és igaſságokra.* Deut. 4. ỳ. 5.

Verba veſtiendi, ornandi, volunt habere caſum rei cum affixis *val, vel*, cum variatione literae *v*, iuxta dicta pag. 135.

Bőrrel és húſſal ruháztál-meg engem. Iob. 19. 11. Pelle et carnibus veſtiſti me.

Sequentia verba veſtiendi, *öltözöm*, ab *öltöm, öltözködöm, övedzem*, fere intranſitiva ſunt et Neutra apud Vngaros, et beneficio affixae praepoſitionis *ba*, vel *be*, in caſus tranſeunt, ut *Dicséretbe és ékeſségbe öltöztél.* Pſal. 103. ỳ. 2.

At verba eorum mandativa tranſitiva ſunt, et cum eodem affixo, ut *A' fiait-is öltözteſd gyólcs kőntösökbe, és övedzed-bé az ível.* Exod. 29. ỳ. 8.

Verba exuendi *Ki öltözöm, ki vetkőzöm*, exuo me, ſimiliter Neutra ſunt, et intranſitiva, quae beneficio affixi *ból, ből, búl, bűl*, in caſus tranſeunt, ut *Ki öltözék az ő özvegyſége ruháiból* Iudit. 10. ỳ. 2.

Vetkőzzél-le Jéruſalem a' ſiralomnak hoſzſzú ruháiból. Baruch. 5. ỳ. 1.

At horum Mandativa fiunt quoque tranſitiva, et praeter Accuſativum habent alterum caſum cum iiſdem affixis, ut *Vetkeztesd-le ôtet*, fac exui illum, *vel* exuas illum.

Verba abſoluendi, liberandi, auferendi, privandi, petendi, praeter Accuſativum petunt alium caſum cum affixis *tól*, *tôl*, *túl*, *tûl*, a *vel* ab, ut *És moſt fel-ſzabadítlak az adóktól.* 1. Machab. 10. ỳ. 29.

Az álamiſna meg-ſzabadít a' haláltól. Tob. 12. ỳ. 9.

Meg-foſzták ôtet fegyveritôl, Spoliaverunt eum armis. 1. Reg. 31. ỳ. 9.

Egy dolgot kérek tôled, Vnam rem peto a te. 2. Reg. 3. ỳ. 13.

At verba abſoluendi non recuſant affixum *ból*, *bôl*, *búl*, *bûl*, ut *Menelauſt a' vétkekből meg-ſzabadítá.* 2. Machab. 4. 47.

A' gyalázat kôtôléből oldozz-meg engemet. Tob. 3. ỳ. 15.

Verbum interrogandi *Kérdem*, interrogo, Accuſativum habet, ut *Kérd-meg a' papokat a' tôrvény felôl.* Agg. 2. ỳ. 12. ſed ſequentia verba interrogandi *kérdezem*, *kérdezkedem*, *tudakozom*, Neutra ſunt, et intranſitiva, poſſunt tamen aſſumere caſum cum affixis *tól. tôl*, *túl*, *tûl.*

§. 2. *De Conſtructione Verbi infiniti, et gerundiorum, ac ſupinorum circumſcriptione.*

Verba infiniti modi eoſdem caſus habent, poſt ſe, quos verba finita.

At Gerundia, et ſupina non habent Vngari, ſed circumſcribunt ſic:

Gerundia in *di*, activae ſignificationis efferuntur per duo nomina ſubſtantiva rerum diverſarum: v. g.

Tempus flendi, et tempus ridendi. Eccl. 3. ỳ. 4. *Ideje a' ſiráſnak, és ideje a' nevetéſnek*: id eſt, tempus eſt fletus, et tempus eſt riſus. *Vel* per verbum infinitivum, ut: Sum cupidus tui videndi, *kivánlak látni*, cupio te videre. Vel per Coniunctionem *hogy* ut, et verbum modi Coniunctivi, ut Tempus eſt obliviſcendi iniurias, *Ideje, hogy el-feleitcſed a' boſzſzúságot.*

Gerundia in *do*, activae ſignificationis efferes per participium praesens, ut: Errando discimus, *vétvén tanúlúnk*, id est, errantes diſcimus.

Aut per nomina verbalia, cum affixa praepoſitione *ban*, vel *ben*, *in*, ut: Piger in ſcribendo, *Reſt az írásban*, id est, Piger in ſcriptione.

At Gerundia in *do*, quae paſſionem ſignificant, circumscribuntur per Coniunctiones *Ha*, *mikor*, *midőn*, et verbum paſſivum perſonale, ut Memoria excolendo augetur, *Az emlekezet ha*, vel *mikor gyakoroltatik*, *nevekedik*.

In *dum* per nomina verbalia, et affixam praepoſitionem iuxta exigentiam, ut: Ad pugnandum veniſti; *Harczoláſra jőttél*: quaſi ad concertationem veniſti. Vel verbum Infiniti modi, ut *Harczolni jőttél*, pugnare veniſti. Inter certandum occubuit, *A' harczolásban eſett-el.* In certamine cecidit, *vel* in certamine occubuit, *Az harczban eſett-el.* Verbum participiale in *dum*, effertur Infinitivo cum affixis Pronominibus perſonalibus, et verbo *kell*, ut: Moriendum tibi eſt, *meg-kell-halnod*, vide pag. 506.

Supina in *um* Infinitivo efferuntur, et ſuorum verborum caſus habent, ut: Eo ſectum ligna, *Fát vágni megyek*, ligna ſecare eo.

Supina in *u*, circumſcribuntur verbali nomine, et affixo *ra*, vel *re*, *ad*: ut Dignus amatu, *méltó a' ſzeretetre.*

§. 3. *De Conſtructione Verbi Paſſivi.*

Verbum Paſſivum ex ſola terminatione non dignoſces ab aliis verbis, ſed ex interiectis quibuſdam literis paſſivae vocis formativis, de quo vide ſupra pag. 483. Sed etiam ſic convenit cum mandativis: nam *olvaſtatom* legor, et *olvaſtatom*, mando legi, voce conveniunt: differentiam ergo certam accipe ex ſenſu; deinde etiam coniugationis alterius affixa habet Paſſivum, alterius Mandativum.

Verbum paſſivum habet poſt ſe caſum Ablativum, ut: Auferetur a vobis regnum DEI, *Elvétetik ti tőletek az Iſten orſzága.*

Si verbum activum praeter Accuſativum habuit alium caſum, ſive per ſe, ſive beneficio praepoſitionis, habebit etiam paſſivum: ut: Auferetur a vobis regnum DEI, et dabitur genti facienti fructus eius, *Elvétetik ti tőletek az Iſten orſzága, és adatik az ő gyümőlcsét hozó nemzetnek.* Et benefic. praepoſ. *Az ember a' munkára ſzűlettetik, és a' madár a' rőpűléſre.* Job. 5. §. 7.

§. 4. *De Conſtructione Verbi Neutri.*

Verba Neutra aliqua ponuntur abſolute, ut *Élek* vivo; *űlők*, ſedeo: Aliqua habent Dativum, ut verba favendi, juvandi, ſerviendi, ut *Kedvezek néked*, Faveo tibi. *Szolgálok neked*, Servio tibi.

Quaedam habent Accuſativum caſum, ut *Bort iſzom*, vinum bibo. *Húſt eſzem*, carnem comedo. *Pállyát futok*, in ſtadio curro.

Aliqua autem beneficio praepoſitionum caſus habent, quarum aliae Ablativo Latino, aliae Accuſativo gaudent: quae praepoſitiones iam coniunctim affiguntur nomini, ut *Emlékezem Iſtenről*, memini DEI, *Vízre ſzorúltam*, adactus ſum ad aquam, biben-

dam ſcilicet: iam ſeparatim, ut *ſzükölködöm ruházat nélkül.*

Notabilis tamen eſt obſervatio circa verba *Léſzek*, *téſzek*, *válom*, *válaſztom*, *teremtem*, et ſimilia, quae quando ſignificant quandam tranſmutationem petunt caſum cum affixis *vá*, *vé*, ita, ut litera *v*, ſubeat mutationem in literam praecedenti ſe ſimilem, vide pagin. 509. ut *A' víz borrá vált*, Aqua facta eſt vinum: praecedente vocali integra manent, ut *Hamuvá léſzünk*, fiemus cinis; praecedente *y*, antecedens illud conſonans geminatur, *Farkas baránnyá vált*, Lupus agnus factus eſt. Sic *Királlyá kenék Dávidot.* 2. Reg. 5. ỳ.3. *Férfiuvá és Aſzſzony-állattá teremté őket.* Gen. 1. ỳ. 27.

Quae apud Latinos Communia, aut Deponentia verba ſunt, ea apud Vngaros referuntur partim ad Activa, ut *Puſztitom*, Depopulor: partim ad Neutra, ut *Hizelkedem*, Adulor. Quaedam de Neutris iam ſub Activis dicta ſunt, vide pag. 460.

§. 5. *De Conſtructione Imperſonalium.*

Quaedam verba Imperſonalia abſolute ponuntur ut *Eſik*, Pluit; *villámlik*, fulgurat.

Quaedam Nominativum expreſse habent ante ſe, ut *Hó eſik*, Ningit; *jég eſik*, grandinat: *menny dörög*, tonat.

Quaedam praeter Nominativum aperte, vel occulte poſitum, habent Dativum, ut *Tetczik nékem*, placet mihi.

Quaedam Accuſativum, ut *Tégedet illet*, ad te ſpectat.

Quaedam cum affixa praepoſitione caſum eiuſdem habent, ut *Illik a' kereſztyénhez mértékleteſſen élni*, decet Chriſtianum temperate vivere.

CAPVT III. — DE COMMVNI VERBORVM CONSTRVCTIONE.

Quies in loco.

Non eſt eadem reſpondendi ratio apud Vngaros ad interrogationes *Hol* ubi, *honnét* unde, *hova* quo? Attendendum eſt vero ad rationem non ſolum Nominum propriorum, et appellativorum, ſed etiam ad terminationem, et ad vocalium claſſes, maxime autem ad conſuetudinem.

Si igitur interrogatio fiat per adverbium *Hol* ubi. Etiam nomina propria locorum varie efferuntur v. g. aliqua primariarum Vrbium efferuntur caſu Ablativo cum affixo *ban* vel *ben*, ut: Vbi eras, *hol vóltál? Romában*, Romae; *Conſtancinopolban*, Conſtantinopoli; *Bécsben*, Viennae; *Nagy Szombatban*, Tyrnaviae; aliqua vero etiam propria Civitatum petunt affixum *n*, praecedente accentu, ea ſunt quae deſinunt in vocalem, ut *Nitrán*, Nitriae; *Beſzterczén*, Biſtriciae; aliqua *on*, vel *en*: ea ſunt, quae deſinunt in conſonantem, ut *Cſanád*, Cſanadinum, *Cſanádon*, *Galgócz*, Galgoczium, *Galgóczon*, *Kőrmend*, Kőrmendinum, *Kőrmenden*. Sic *Fűleken*, Fűlekini etc.

Aliqua etiam *t*, cum, aut ſine praecedente vocali, ut *Ungvárt* Vngvarini, *Győrőt* Jaurini, *Fejérvárt* Albae, *Eperjeſt* Eperjeſini. Quae plerumque fiunt ad diſtinctionem aliorum locorum, ſic dicitur *Nitrán* Nitriae ad diſtinctionem fluvii eiuſdem nominis. *Fejérvárt*, Albae, ad diſtinctionem arcis, et ſimilia. Reſpondebis ergo ad interrogationem *Hol vóltál*, ubi fuiſti? ſi nomine urbis, oppidi, pagi utaris, *vóltam Romában*, *Bécsben*, *Nitrán*, *Győrőt etc.*

Si autem nomine Regnorum, Provinciarum, Insularum reſpondere velis, reſpondebis nomine cum affixis *ban* vel *ben*, ſeu caſu correſpondente Ablativo

Latino, cum praepoſitione *in*, ut *Hol vóltál? Magyar orſzágban, Auſtriában, Cyprus ſzigetében.*

Si reſpondendum erit nomine aliorum locorum, debes diſtinguere inter locum in quo, aut circa quem, aut ſuper quem: Nam ſi vis reſpondere nominando locum in quo, adhibebis affixa *ban* et *ben*, ut: *A' házban vóltam*, in domo fui; *A' ſzőlőben vóltam*, In vinea fui. Si vis nominare locum ſuper quem, uteris affixo *n*, cum apta vocali, ſi res exigat, ut dicetur pag. 530. ut *Házhéan vóltam*, Fui ſuper tecto; *A' mezőn vóltam*, Fui in agro; quaſi ſuper agro. Si vero nomina locum ſignificantia terminentur conſonante, habebunt affixa *on*, vel *en*, ut *A' kő falon*, in ſeu ſuper muro.

Motus de loco.

Si interrogatio fiat per Adverbium *Honnét*, unde? et reſponſio per nomina propria urbium, oppidorum, pagorum, iis nominibus, quibus paragrapho ſuperiore uſus es cum affixo *ban*, vel *ben*, hic uteris cum affixo *ból*, vel *ből*; ut *Honnét jőſz, Romából, Bécsből*, unde venis? Roma, Vienna; at quibus ibi, uſus es cum affixo *on*, vel *en*, aut *t*, hic iis uteris cum affixo *ról*, vel *ről*, ut *Honnét jőſz? Nitráról, Győrről, Galgoczról.* Unde venis? Nitria, Iaurino, Galgoczio, *Ungvárról*, Vngvarino.

Nominibus Regionum, Provinciarum, et Inſularum uteris cum affixo *ból*, vel *ből*, ut: *A' házból, kamarából*, ex domo, camera; ſi vero ſignificetur motus de loco, quaſi de ſuper loco, addes affixa *ról* et *ről*, ut *Honnét jőſz? a' toronyról, mezőről*, unde venis? de turri, de agro.

Motus ad locum.

Si interrogatio fiat per *Hova?* Quo? reſponſio per nomina propria urbium, oppidorum, pagorum, in iis nominibus, quae ſuperius habebant *ban*, vel *ben*, affixa, erit cum affixo *ba*, vel *be*, omiſſa ſcilicet litera *n*, ut: Quo vadis? *Hova mégy? Romába, Bécsbe*, Romam, Viennam; at quae nomina ibi habebant affixa *n*, *on*, *en*, *t*, hic habebunt *ra*, vel *re*, ut *Hová mégy? Caſsára, Galgóczra, Beſzterczére, Ungvárra.* Quo is? Caſſoviam, Galgoczium, Noviſolium, Vngvarinum. Quaedam affixum *ré* notant accentu, ut *Győrré*, Iaurinum.

Nomina regionum et provinciarum habent affixa *ba*, vel *be*, ut *Németországba, Erdélybe megyek*, eo in Germaniam, in Tranſylvaniam.

Nomina communia locorum, ſi velis ſignificare in locum, habent *ba*, vel *be*, ut *A' házba, a' pinczébe megyek*, in domum, in cellarium eo: ſi vero velis dicere ſuper locum, *ra*, vel *re*, ut: *A' toronyra, a' mezőre megyek*, Eo ad turrim, ad agrum.

Motus per locum.

Si interrogatio fiat per Adverbium *Merre?* Qua? omnibus nominibus ſive propriis, ſive appellativis locorum, affige literam *n*, praepoſita vocali apta ſi neceſſe ſit, et poſtpone ſeparatim praepoſitionem *által*, per, ut: *Merre mégy Conſtancinapolyba?* Qua ibis Conſtantinopolim? *Budán által*, quaſi per Budam, *Magyarországon által*, per Vngariam. Sic et communioribus locorum nominibus uteris, ut: *Merre mégy a' hegyre? a' kerten által, mezőn által*, qua ibis ad montem? per hortum, per agrum.

Potes etiam uti affixis *ra*, et *re*, ut *Merre mennyek Romába?* Qua debeo ire Romam? *Bécſre*, *Kránicz orſzágra*, quaſi Viennam verſus, inde Carnioliam verſus.

CAPVT IV. — DE ALIIS CASIBVS VERBORVM COMMVNIBVS.

De Dativo Communi.

Quodvis verbum poteſt habere Dativum eius perſonae in cuius gratiam aliquod commodum vel incommodum fit, ut *Akár élűnk, az Urnak élűnk, akár meg-halúnk, az Urnak halúnk-meg.* Rom. 14. ỳ. 8. *Sive vivimus, Domino vivimus. A' ki máſnak vermet ás, maga eſik belé.* Prov. *Incidit in foveam, quam fecit.*

De Nominibus ſignificantibus tempus, in Conſtructione uſurpandis.

Nomina, quae tempus ſignificant, ſunt *Eſztendő*, Annus, *hólnap*, Menſis, *hét*, Septimana, *nap*, Dies, *éy*, Nox, *óra*, Hora. Partes anni ſunt: Ver *Kikelet*, Aeſtas *Nyár*, Autumnus, *ősz*, Hyems, *Tél.* His poſſunt addi nomina Menſium, ut Ianuarius *Bóldog-aſzſzony hava*, Februarius etc.

Si ergo interrogatio fiat per Adverbium *Meddig?* quouſque, quamdiu? nomen temporis ponitur cum affixo *ig*, quod Latine ſignificat uſque ad, ut *A' ki méhemben kilencz holnapig hordoztalak.* Quae te in utero novem Menſibus portavi. 2. Mach. 7. ỳ. 27. Haec tamen *Eſztendő*, *idő*, mutant *ő* in *e*: *És tejet három eſztendeig adtam*, et lac triennio dedi. Ibid.

His quoque adverbiis *Ma* hodie, *holnap* cras, *tegnap* heri, *holnap után* poſt cras, *tegnap előt* nudius tertius, idem affixum additur, ut *Má-ig*, uſque ad hodi-

ernam diem, *holnapig*, uſque ad craſtinum; at nomen *éj* nox, duo recipit, primum *jel*, quaſi *vel*, ut *éjjel*, alterum *ig*, ut *éjjel-ig* uſque ad noctem: aliquando omittitur alterum, ut *Bőitőlt negyven nap és negyven éjjel*; Ieiunavit quadraginta diebus, et quadraginta noctibus.

Quaedam ſubinde aſſumunt paragogicam ſyllabam *lan*, ut *Ez mái napiglan*, uſque ad hodiernam diem.

At ſi interrogatio fiat per Adverbium *Mikor* quando? non uno modo fit reſponſio: nam haec nomina *idő* tempus, *eſztendő*, annus, *hólnap* menſis, *óra* hora, *ſzempillantás* momentum, *Kántor* quatuor tempora, nomina menſium, ut *Boldog-aſzſzony hava* Ianuarius, *Bőjt elő hava*, Februarius, *Bőjt más hava* Martius etc. aſſumunt affixum *ban*, aut *ben*, ut *Ez időben*, hoc tempore; *más eſztendőben*, alio anno; *harmadik hólnapban*, tertio menſe; *ez órában*, hac hora etc. Haec duo nomina partium anni, *tél* hyems, *nyár*, aeſtas, modo aſſumunt *ban*, aut *ben*, ut *nyárban*, *télben*, et modo *on*, aut *en*, ut *e' nyáron* hac aeſtate, *az elmúlt télen*, elapſa hyeme: aliae duae partes anni *tavaſz* ver, *őſz* autumnus aſſumunt affixa *val*, *vel*, cum mutatione *v*, in *ſz*, ut *tavaſzſzal* in vere, *őſzſzel* in autumno.

Adverbia *ma* hodie, *tegnap* heri, *holnap* cras, *tegnap előt* nudius tertius, *holnap után* poſt cras, abſolute ponuntur, ut *holnap meg-láttyátok az Iſten dicsőségét*, cras videbitis gloriam DEI. Nomen *nap* dies, ſi illi praeponatur articulus *ez*, *az*, aut adiectivum *holnapi*, *tegnapi* etc. aſſumit affixum *on*, ut *ez napon* hac die, *tegnapi napon* heſterna die: ſic *Innep napon* die feſto; ſi praeponatur ſubſtantivum, ut *Karácſon*, *húſvét*, *pünkőſd*, more duorum ſubſtantivorum aſſumit

affixum tertiae perſonae *ja*, ut *Karácſon napja*, et tunc ad modernum ſtatum aſſumit etiam affixum *n*, ut *Karácſon napján*.

Nomen *éj* nox accipit affixum *vel*, cum mutatione *v* in *j*, ut *éijel*, de nocte: *reggel* mane, quaſi *regvel*, *eſtve* veſperi, a verbo *eſem*, quaſi cadente ſole. *Virrattára* diluculo, ex praeterito *viratt*, et affixis *a*, et *ra*, ut *holnap virrattára*, cras diluculo.

Nomina feriarum, ut *Hétfő* Dies lunae, *kedd* dies Martis etc. aſſumunt *n*, cum competente vocali, ut *Hétfőn*, die Lunae, *Kedden*, die Martis etc. Si importetur ſignificatio praepoſitionum circiter, circa, intra, ante, poſt etc. uteris dicendis de Praepoſitione.

De loci diſtantia.

Diſtantiam loci exprimes Vngarice interrogando, ſi termino ad quem affigas particulam *hoz*, vel *hez*, ad; et interrogationem formes primo per nomina dimenſionis ſubſtantive ſine ſuperaddito ullo affixo, ut *Hány mély föld Poſony Bécs-hez*? Quot ſunt milliaria Poſonio Viennam? Reſponſio fit etiam per nomen dimenſionis ſine affixo ullo, ut *Tiz mély föld*, decem milliaria.

Secundo: ſi nomen dimenſionis in interrogatione proferas cum affixa ſyllaba *nyi*, quaſi adiective, fit *Hány mély földnyi Poſony Bécs-hez?* et reſponſio fit ſimili phraſi, *tiz mély földnyi*, ſic *hány puska lövéſnyi* vel *hány kő hagyitáſnyi*, vel *hány hóld földnyi a' város a' várhoz:* Quot ictibus ſclopi, quot iactibus lapidis, quot iugeribus diſtat civitas ab arce? Reſpondetur eadem phraſi: *két puska lövéſnyi* etc.

Tertio: poteſt fieri interrogatio, ut ſic adiective formato nomini dimenſionis, affigatur particula *ra* vel

re, ad; ut *Hány mély földnyire vagyon Posony Bécshez?* quot milliaribus distat Posonium Vienna? et similibus cadentiis respondetur: *Tiz mély földnyire etc.*

De iis, quae respondent Latinis Ablativis instrumenti, causae, modi, excessus, pretii.

Nomina instrumentorum, modum, significantia ponuntur cum affixo *val*, aut *vel*, sed litera *v* subit mutationem, vide pag. 531, ut *Kaszával, feiszével vágni*, Falce, securi secare; *Békével szenvedni*, cum pace ferre. Sed Ablativus causae mutatur in casum cum particula *miatt*, propter, ut: Dolore tabesco, *Fájdalom miat epedek.*

Nomina, quibus significatur excessus, quo una res alia altior, longior, latior, aut profundior est, eadem affixa *val*, aut *vel*, habent, eo modo, quo instrumentorum nomina, sed nomen rei, cum qua fit comparatio, assumit affixum, *nál*, vel *nél*, ut *Péter magassab Pálnál egy arasszal*, Petrus est altior Paulo una spitama. *Egy poszto szélesseb másnál egy singgel*, unus pannus latior est altero una ulna.

Nomina pretii, quae apud Latinos in Ablativo ponuntur, si in vocalem desinunt, assumunt affixam literam *n*, si in consonantem, syllabam *on*, aut *en*, ut *Vettem lovat búzán*, Emi equum tritico. *Vettem kertet tíz aranyon*, Emi hortum decem aureis.

Verbum valeo, in sensu aestimationis, Vngarice effertur verbo *érek*; et hoc regit Accusativum casum, ut *A' föld, mellyet kérsz, négy száz ezüst siklust ér.* Gen. 23. 15.

De Conſtructione participiorum, et verborum paucorum, quae infinitivum petunt.

Participia eoſdem caſus petunt poſt ſe, quos verba eorum, ut *Irok levelet*, ſcribo literas; *írván levelet*, ſcribens literas etc.

Participia praeſentis temporis quae in *o*, vel *ő* deſinunt, ſi in nomina tranſeunt, more eorum conſtruuntur, ut *Iſten igéjének halgatója*, Audietur verbi divini, *Iſtennek ſzeretője*, Amator DEI.

Quaedam verba finiti modi, ut ſunt *kezdek*, vel *kezdem* incipio, *ſzoktam*, ſolitus ſum, (nam hoc in praeſenti non facile auditur), *akarok* volo, *kívánok* cupio, amant poſt ſe verba infiniti modi etiam ſine affixis perſonalibus, ut *kezdek járni*, incipio ambulare, *akarok irni*, volo ſcribere. Vide an ſint imitandi, qui dicunt v. g. *akartam mondanom* volui dicere. Secus eſt de verbo *kell*, pro debeo, de quo vide pag. 482. et 506.

De quibuſdam adiectivis, quae certos caſus regunt.

Adiectiva, quae ad laudem referuntur, item adiectiva copiae petunt caſum cum affixis *val*, aut *vel* cum mutatione literae *v*, qui caſus reſpondet Latino Ablativo, ut *Tekéntetes bölcsőſséggel*, Spectabilis ſapientia. *Teli búval*, plenus anxietate. Sed ea, quae ad laudem ſpectant, elegantius efferuntur cum terminatione nominum in *ú*, vel *ű*, ut *Ékes abrázatú*, Elegantis faciei; *Szép elméjű*, Pulchri ingenii.

Adiectiva vituperii, ut *útálatos*, *rút*, et caetera poſſunt poni cum iiſdem particulis *val* et *vel*, ſed etiam cum affixis *tól*, *től*, *túl*, *tűl*, a vel ab, *miatt*, propter; ut *rút a' fekélytől*, vel *a fekély miatt*, turpis eſt ob

ulcus, ſed elegantiſſime cum terminatione in *ú*, vel *ű* ut *útálatos orczájú*, abominabilis faciei.

Nota circa haec adiectiva laudis et vituperii, quae Latine includunt expreſſe verbum *Sum*, quod apud Vngaros illud non exprimatur quam diu eſt conſtructio in tempore praeſenti, Modi Indicativi, v. g. *Nagy tudományú ember*, Eſt magnae ſcientiae homo, ſic *édes ézű az Iſteni félelem*, dulcis ſaporis eſt timor DEI. Sed ſi ad alia tempora tranſeat, exprimi debet, ut *Joſeph ſzép orczájú, és tekéntetű vala.* Gen. 39. ℣. 6. Erat Ioſeph pulchra facie, et decorus aſpectu.

Idem eſt de verbo *Sum*, quando apud Latinos in praeſenti tempore habet utrinque Nominativum ad eandem rem pertinentem, ut *A' harag, és a' kiván-ſág roſz tanáczlók*, Ira, et cupiditas ſunt mali conſiliarii. Saluſtius.

Niſi prior Nominativus ſit pronomen primae, aut ſecundae perſonae, ut *Te vagy nagy ember*, tu es magnus homo: ſic et in priori, *Te ſzép erkölcsű vagy*, Tu es pulchrorum morum.

Adiectiva privationis, ut *üres* vacuus, *tiſzta* pro vacuus, *ſzabad* liber, *idegen* alienus, habent caſum cum affixis *tól, től, túl, tűl*, correſpondentem Ablativo Latino cum praepoſitione a vel ab, ut *Szabad a ſzolgálattól*, liber a ſervitute. *Idegen a bűntől*, alienus a peccato.

Adiectiva, quae ſcientiam, participationem, et ei contrarium ſignificant, ut *Tudós* gnarus, *tudatlan* ignarus, *réſzes* particeps, *réſzetlen* non particeps, habent caſum cum affixis *ban*, vel *ben*, ut *Tudós a' dologban* gnarus rei, *réſzes a lopásban* particeps furti; ſaepe praepoſitio *ben*, in, ponitur ſine nomine, et tunc

aſſumit affixum pronominale tertiae perſonae, ut *Réſzes benne*, eſt particeps eius.

Adiectivum ſimilitudinis *Haſonló*, petit nomen illud, cui fit aſſimilatio, cum affixo *hoz* vel *hez*, ad; ut *Haſonló mennyeknek orſzága az el-reitetett kinczhez*, Simile eſt regnum coelorum theſauro abſcondito, Matth. 13. At ſi terminus ſimilitudinis ſit Pronomine exprimendus, ut: ſimilis mihi, tibi, illi, etc, tunc ipſa praepoſitio *hoz*, aſſumit affixa pronomina perſonalia, ut *Haſonló hozzám*, *hozzád*; pro diſſimilitudine uſus eſt eiuſdem adiectivi, praepoſita particula *nem*, ut *Nem haſonló hozzám.*

Adiectiva *alkalmatos* aptus, *alkalmatlan* ineptus, *méltó* dignus, *méltatlan* indignus, elegantius recipiunt caſum cum affixis *ra*, *re*, ad; ut *Alkalmatos*, *alkalmatlan*, *a tanúláſra*, aptus, ineptus ad ſtudendum. *Méltó a dicséretre*, dignus laude.

De adiectivis generalium dimenſionum.

Adiectiva generalium dimenſionum ſunt, *Magas* altus, *mély* profundus, *ſzéles* latus, *hoſzſzú* longus: et nomina particularium ſunt, *Araſz* ſpitama, *láb* pes *kőnyök* cubitus, *öl* orgia etc. Circa haec quaeſtio poteſt poni iis modis, quibus ſuperius de diſtantia, v. g. 1. *Hány kőnyök a' kő fal hoſzſza?* quot ſunt cubiti longitudinis muri? et ſimili modo reſpondetur, *ſzáz kőnyök.* 2. *Hány kőnyöknyi a' kő fal hoſzſza?* Reſpondebis *ſzáz kőnyöknyi.* Sic, *A' bárkának hoſzſza 3 ſzáz kőnyöknyi légyen.* Gen. 6. ℣. 15. 3. Vt affigatur adhuc *ra* vel *re*, et tunc addenda erit etiam haec particula *való*, ut *Hány ſingnyire való gyölcs ez*, quot ulnarum eſt haec ſyndon? Reſpondebis, *ſzáz ſingnyire.*

De Comparativorum, et Superlativorum Conſtructione.

Comparativa petunt caſum comparationis cum affixo *nál* vel *nél*; et reſpondet Latino Ablativo, ut *Iſten magaſſabb az égnél.* Iob. 11. ℣. 8. Dici etiam poteſt, *hogy ſem az ég*, quam coelum.

Superlativa Genitivum Latinum reſoluunt in praepoſitionem *között* inter, et eius caſum, ut: Sol eſt pulcherrimus ſyderum, *A' nap leg-ſzebb a' czillagok között.* Saepe ſuperlativus aſſumit per Paragogen *ik*, ut: *A' ſzép virágoknak leg-ſzebbike a' róſa*, pulchrorum florum pulcherrima eſt roſa.

CAPVT V. — DE PRAEPOSITIONE.

Notitia Praepoſitionum eſt compendium totius Syntaxis, quoad Verborum conſtructionem. Nam praeter verba, quae Accuſativum et Dativum regunt, omnes aliae verborum conſtructiones ſolo annexae praepoſitionis adminiculo fiunt: ſunt autem duplices, ſeparatae, et coniunctae, et nominibus poſtponuntur, unde rectius dicerentur poſtpoſitiones.

Separatim Nominibus, Pronominibus, et Participiis poſtponuntur. *Alat*, *alatt*, ſub, intra; *által* per; *ellen* contra; *elől*, *előtt*, ante, coram; *felől*, de; *felet*, *felett*, *fölött* ſupra; *gyanánt*, ſecundum, iuxta; *innen* cis; *kivől* extra, praeter; *környűl*, *körűl*, circum, circa; *közel* prope; *közől*, *között* inter; *mellet* penes; *meſzſze* procul; *miat*, *miatt* propter; *nélkűl* ſine; *ſzerént*, ſecundum; *után* poſt. Coniunctim, aut ſaltem mediante tranſverſa virgula *ba*, vel *be*, in, cum verbis motus; *ban* vel *ben*, cum verbis quietis; *ból*, *ből*, *búl*, *bűl*, ex; *ért* pro, propter; *hoz*, *hez*, ad; *ig*, uſque ad; *kor* circiter, circa; *ként*, *kint*, ſecundum; *nál*, *nél* apud; *n*, *en*, *on*, Latine in, ſuper; *ra*, *re*; ad; *ról*, *ről*, *rúl*, *rűl*, de,

ex; *tól, től, túl, túl,* a, vel ab; *val, vel* cum; *vá, vé,* in converſivum. Sed horum *v*, migrat in conſonantes ſimiles antecedentibus, vide pag. 509.

Ex Latinis Praepoſitionibus advertes, in quem caſum Latine reſolui debeant praepoſitiones Vngaricae.

Sequentes tamen: *innét, túl, belől, kivűl, allól, fellyűl,* ſubinde nominis praecedentis aliquam mutationem petunt, nimirum ut terminetur in *n*, aut *en, on*; ut *Dunán innét, Dunán túl,* cis et trans Danubium, et tunc ponuntur ſeparatim.

Meſzſze procul, et *közel* prope, nominibus praeponuntur, et *meſzſze* petit Ablativum cum praepoſitione *tól, től,* a vel ab, ut: *Nem meſzſze eſik az alma fájától,* Non procul a proprio ſtipite poma cadunt. *Közel* vero cum affixo *hoz, hez,* ut *Közel vagyon az úr mindenekhez, kik őtet ſegitségűl hiják,* Prope eſt Dominus omnibus, Pſal. 144. ℣. 18.

Quaedam aliae etiam Praepoſitiones praeponuntur, ſed ſolum verbis in compoſitione, ut ſunt *El, fel, le, bé, ki, meg*; at *kivűl, belől, elől, hátúl, környűl,* potius Adverbia ſunt, de quibus vide pag. 461.

Quomodo Praepoſitiones Vngaricae recipiant Pronominalia affixa, vide pag. 457.

CAPVT VI. — DE ADVERBIORVM, INTERIECTIONVM ET CONIVNCTIONVM CONSTRVCTIONE.

De his orationis partibus quo ad Syntaxim vix eſt aliquid dicendum, cum propter has nulla fiat variatio, ſive in Nominibus, ſive in Verbis; non videtur tamen eſſe omittendum, quomodo Adverbia formari poſſunt ex aliis partibus orationis, maxime ex nominibus adiectione affixi *úl*, vel *űl,* ut *Deákúl*

Latine, *hátúl* a tergo; ſic et alia iuxta claſſem vocalium, *Magyarúl* Vngarice, *emberúl* humane.

Item adiectione affixi *an*, *on*, ut *haſnoſſan* vel *haſznoſon*.

Item *en*, ut *Szerencséſſen*. Et ex Praepoſitionibus cum affixis *ól*, *ől*, *úl*, *ůl*, ut *Alól* inferne, *elől* ante, *fellyúl* vel *föllyúl* ſuperne, *általlyában* recta, eſt a Praepoſitione *által* affixo tertiae perſonae *lya*, *általlya*, et Praepoſitione *ban*, *általlyában*.

PRAXIS.

Si dicta ad praxim reducere cupis, et facere conſtructionem aliquam, vel periodum, accipe primo quodcunque verbum cum ſuo Nominativo, quem habet ante ſe, et Accuſativo, quem habet poſt ſe, v. g. Miles portat gladium; quia Vngari plerumque appellativis a conſonante incipientibus praeponunt vocalem *a'* et a vocalibus articulum *az*, (literae *h*, alii praeponunt *a'* alii *az*, aurium iudicium adhibeto), dices *A' vitéz hordoz kardot*: ſi vis dilatare conſtructionem, potes nomini *vitéz* addere adiectivum, ut: Bonus miles portat gladium, *A' jó vitéz hordoz kardot*, adiectiva enim nullam mutationem ſubeunt, vide pag. 432.

Vis addere ſubſtantivo Miles *vitéz*, aliud ſubſtantivum rei diverſae, ut Bonus miles Caeſaris, Genitivum Caeſaris reddes Vngarico Dativo, et nomini *vitéz*, addes affixum pronominale *e*, iuxta regulam datam pag. 510. et dices: *A' Cſáſzárnak jó vitéze kardot hordoz*, vis addere caſum aliquem cum Praepoſitione, v. g. in latere, nomini *oldal* latus, affiges *án*, juxta regulam datam p. 530,1. et dices: Caeſaris bonus miles portat in latere gladium; vis aliquo Adverbio augere conſtructionem, v. g. Caesaris bonus

miles ſemper portat in latere gladium, ſimiliter tantum interponas adverbium *mindenkor*, adde Praepoſitionem cum ſuo caſu, in latere, ut *A' cſáſzárnak jó vitéze mindenkor kardot hordoz az oldalán.* Vis tranſire ad conſtructionem aliam ope alicuius particulae coniunctivae, v.g. ut ſit ſecurus; hic te praemonitum volo.

Vt ſcias in quo modo, aut tempore debeas ponere verbum adnectendae conſtructionis, debes attendere ad tempus prioris conſtructionis.

Nam poſt praeſens Indicativi ſequitur praeſens Coniunctivi, ut *Kérlek hogy halgaſs*, Rogo te ut taceas. Poſt perfectum et imperfectum Indicativi ſequitur fere ſemper imperfectum Coniunctivi, ut Rogavi te ut taceres, *Kértelek hogy halgatnál.*

Poſt plusquamperfectum Indicativi, pluſquamperfectum Coniunctivi, ut Rogaviſſem te, ut ad me veniſſes, *Kértelek vólna, hogy hozzám jöttél vólna.*

Poſt futurum Indicativi pones futurum Optativi, quod eſt voce ſimile praeſenti Coniunctivi, ut *Kérni foglak, hogy jöj hozzám*, Rogabo te ut venias; dico futurum Optativi, nam importatur tempus futurum, ergo non debet poni praeſens Coniunctivi, ſed nec futurum Coniunctivi: in praeſenti ergo conſtructione: Caeſaris bonus miles ſemper gladium portat in latere, ut ſecurus ſit, dices: *A' Csáſzárnak jó vitéze mindenkor kardot hordoz az oldalán, hogy bátorságos légyen. Légyen* eſt praeſens Coniunctivi, quia portat etiam eſt praeſens Indicativi, et interiectis beneficio praepoſitionum aliis caſibus, *hogy mind othon, mind pedig a' mezőn bátorságos légyen*, ut tam domi, quam in campo ſit ſecurus.

O. A. M. D. G.

SVPPLEMENTVM.

Cum Adverbia, Interiectiones, et Coniunctiones ſpecialem difficultatem non habeant, utpote quorum notitiam Dictionaria ſuppeditare poſſunt, intermissa erant; iam vero viſum eſt expedire, ut horum ſupellex aliqua in promptu habeatur, quae hic collecta exhibetur ad magnam addiscendae lingvae Vngaricae facilitatem.

Acceſſit etiam perutilis, imo neceſſaria accentuum, qui in Vngarica lingua frequentes ſunt, plena omnino doctrina. Item *inſtructio de articulo* **a'** *vel* **az**, *quandonam poni debeat. Demum regulae ſyllabizandi voces Vngaricas.*

ADVERBIA.

Adverbiorum sunt variae ſignificationes, nimirum

Interrogandi et Reſpondendi: *in exemplis litera* I. *ſignificat interrogativa; litera* R. *verò reſponſiva Adverbia,* ut*:*

I. Miért? *quare?* miokaért? *quamobrem.*

R. Azért, *ideo:* annak okaért, *eam ob cauſſam:* ennek okaért, *hanc ob rem.*

I. Hogyhogy? miképpen? *quomodo?*

R. Igy, *ſic:* úgy, *ita:* amugy, *illo modo:* imigy, *iſto modo.*

I. Nemé? nemdé nemé? *nonne?* Ugyé? *itane?*

Loci: *Et primo quidem Adverbia* in loco.

I. Hol? holot? *ubi?* R. Itt, itten, *hic:* imitt, *iſthic:* ott, amott, *illic:* ugyan ott, *ibidem:* ben, *intus:* itben, *hic intus:* otben, *ibi intus:* kűn, *foris:* it-

kün, *hic foris*: otkűn, *ibi foris:* fen, fön, *ſuperius:* alatt, *inferius*: hon, othon, *domi*: mindenűt, *ubique*: valahol, *alicubi:* akár hol, *ubicunque:* másut, *alibi:* mind a' két helyen, *utrobique*: ſohut, *nullibi*: kőzől, *prope:* meſzſze, *longe.*

Secundo *Adverbia ex loco:* I. Honnét, *unde?*

ɟ. Innét, innen, *hinc*: iminnét, iminnen, *iſthinc*: onnét, onnan, amonnét, amonnan, *inde:* ugyan onnét, *indidem:* bellyül, *ab intro*: kivűl, *aforis*: fellyűl, *deſuper*: allól, *ab infra:* hazúl, *a domo:* mindenűnnen, *undique:* akárhonnét, *undecunque:* valahonnét, *alicunde*: kőzelről, *cominus:* meſzſzéről, távolról, *eminus.*

Tertio, *Adverbia ad locum.* I. Hova? *Quo?*

ɟ. Ide, *huc*: imide, *iſthuc*: oda, amoda, *illuc*: ugyan oda, *eodem*: bé, *intro*: ki, *foras*: fel, *ſurſum*: ala, *deorſum*: haza, *domum*: akárhová, *quocunque*: valahová, *aliquo:* máſuvá, *alio*: kőzől, *prope*: meſzſze, *longe*: tova, *procul*: ſohova, *nuſquam*: hát megé, *retrorſum*: meſzſzeb, *remotius*: idegen földre, *peregre.*

Quarto, *per locum.* I. Merre, *qua?* ɟ. Erre, *hac*: amarra, amazon, *illac*: valamerre, *aliqua:* akar merre, *quacunque.*

Quinto, *Adverbia locum verſus.* I. Mely felé, *quorſum*, ɟ. Erre felé, *horſum*: arra felé, amarra felé, *eorſum*: más felé, *aliorſum*: alá felé, *deorſum*: fel felé, *ſurſum*: job kéz felé, *dextrorſum:* bal kéz felé, *finiſtrorsum:* igyeneſſen, *prorſſum*: bé felé, *introrſum:* ki felé, *extrorſum*: akar mely felé, *quoquo versum.*

Temporis. I. Mikor? *Quando?* ɟ. Ma, *hodie:* moſt, *nunc:* tegnap, *heri*, tegnap előtt, *nudius tertius*: ez előtt, *ante hac*: azelőtt, *antea:* előb, *prius:* a minap, *nuper:* eleinten, *primitus*: régen, *olim*:

maid, *ſtatim:* oſztán, *poſtea:* azután, *deinde:* ezután, *posthac:* holnap, *cras:* holnap után, *poſtcras:* ezentől, *mox:* reggel, *mane:* eſtve, *veſperi:* délbe, *in meridie:* éjjel, étſzaka, *noctu:* éjfélkor, éfélkor, *media nocte:* akkor, *tunc:* néha néha, *interdum:* késûn, *tarde:* idején, *tempeſtive:* jókor, *in tempore:* egykor, *ſemel:* azomban, *interim:* azonkőzben, *interea.*

I. Meddig? *quam diu?* p. ſokáig: *diu:* valamig, *donec:* I. Meddig, *quam procul?* p. Eddig, *hucusque:* addig, *eousque.* I. Miolta, *vel* miulta, *ex quo tempore:* p. Azolta, *ex eo tempore:* régolta, *a longo tempore.*

Numeri: I. Hányszor: *quoties?* p. Egyſzer, *ſemel:* kétſzer, *bis,* etc. gyakorta, *ſaepe:* ritkán, *raro.*

Affirmandi: ugy, *ita:* ugyanis, igenis, *omnino:* bizony, bizonnyára, bizonnyal, valósággal, *procerto.*

Negandi: Nem, *non:* ſoha, ſohaſem, *nunquam:* ſemmiképpen nem, *nullo modo: et nota apud Vngaros duplicem negationem magis negare, ut:* Nem tudok ſemmit, *nihil ſcio.*

Dubitandi: Talám, *forte:* ne talám, *ne forte.*

Hortandi: Nó, noſzſza, *agedum:* hozzá, *agite.*

Prohibendi: Ne, ne.

Demonſtrandi; Ihon, imé, *ecce.*

Comparandi: jobban, *melius:* erőſſebben, *fortius: haec possunt fieri ab omnibus adiectivis, comparativi gradus, addito an, vel en. Nonnulla etiam Adverbia ex Praepoſitionibus facta comparari possunt, ut* Meſzſze, *procul,* meſzſzeb, *ulterius:* kőzél, *prope,* kőzelebb, *propius; Quae tamen Comparativi terminationem ſervant.*

Congregandi. Eggyût, egybe, egyetemben, *ſimul:* egyenlő képpen, *pariter:* elegyesleg, *mixtim:* őſzveséggel, *coniunctim.*

Separandi; ut küllyön, *ſeorſim:* elválva, *ſeparatim:* eloſztva, *diviſim:* eggyenként, *ſingillatim:* fejenként, *viritim:* egyedül, *ſolitarie.*

Intendendi; ut Szorgalmatoſſan, *diligenter.*

Remittendi; ut Reſten, *ſegniter.*

Ordinis; ut Elsőben, *primo:* azután, *deinde:* végtére, végezetre, *postremo:* Item: Előſzőr, *primo:* máſodſzor, *ſecundo:* harmadſzor, *tertio.*

Eventus; ut Talám, *forte:* véletlen, *inopinate.*

Similitudinis; ut Miképpen, *ſicut:* azonképpen, *ſic:* a' mint, *ſicut:* úgy, *ita:* haſonlóképpen, *ſimiliter.*

Diſſimilitudinis; ut Másképpen, másként, *aliter:* kűlőmben, *ſecus.*

Qualitatis; ut Okoſſan, *Prudenter:* tudóſſan, *perite:* ékeſſen, *eleganter.*

Haec poſſunt formari ex plerisque adiectivis, et nonnullis ſubſtantivis, vide p. 531—2. Item ex Participiis in Ván, *aut* vén *deſinentibus, dempta litera* n, ut Tudva cſelekedtem, *ſcienter feci:* félve ſzóllok, *timide loquor.*

Quantitatis. *Haec Vngari fere Nominibus exprimunt:* ut *Quantum pecuniae habes,* mennyi pénzed vagyon? *multum,* ſok: *parum,* kevés: *Quantum ponderat?* mennyit nyom? keveſet, *parum:* mennyit élt? *quantum vixit?* negyven eſztendőt, *quadraginta annos:* mennyivel jobb, annyival drágább, *Quanto melior, tanto pretioſior.*

Tudni illik, *ſeu* tudn'illik, *ſcilicet,* Declarandi *ſeu* explicandi *ſignificationem habet.*

Meſzſze, *aliquando eſt Adverbium, ut* Meſzſze hallik, *procul auditur: aliquando Praepoſitio, ut* Meſzſze tőlem, *procul a me: aliquando adiective ponitur, ut* Meſzſze út, *longa via.*

Nota *aliqua Adverbia Vngaros melius exprimere aliis partibus orationis, ut in nonnullis exemplis allatis apparet: tale etiam eſt* Édeſt aluſzik, *ſuaviter dormit.*

Item quaedam nomina elegantius efferri adverbialiter, ut pénzůl fizetek, *pecunia ſoluo:* vakon ſzůletet, *coecus natus eſt.*

Sic maxime effertur Latinus ablativus cum praepoſitione cum, *quae* Comes *dicitur, ut: abiit cum equo:* elment lovaſtól. *Et ſic iſte Ablativus eleganter Adverbiatur per terminationes tól, től, tůl: et formatur ſic: ſubſtantivo Nomini Vngarico cuilibet fac terminationem adiectivam in* as, *vel* os, ős, *iuxta dicta pag. 424,5. Et adde terminationem Adverbialem* tól, *vel* től, tůl: *ſic ex* ló, *equus, fac* lovas, *huic adde terminationem* tól, *fit* lovaſtól: *iam hunc ablativum* cum equo, *in hac conſtructione, ſubmerſus eſt* una cum equo, *efferes eleganter Adverbialiter ſic:* elmerůlt mind lovastól. Sic: elment mind fegyvereſtől, *abiit una cum armis.*

INTERIECTIONES.

Interiectionum communiores ſignificationes sunt:

Laudantis cum admiratione, ut *Ha ha!*
Dolentis et ingemiſcentis, ut *jaj,* vae: *jaj nékem.*
Suſpirantis, ut *Ah, ah! hej!*
Admirantis aliquid praeclarum, *Bezzeg.*
Admirantis aliquid praeſumptum, et inexpectatum, ut *Enye, hiſzem, ihon.*
Admirantis cum irriſione; *huj.*
Irridentis, ſeu Ironiae, ut *ó, veh, vehſze.*
Exclamantis, ut *ó, oh!*

Silentium indicentis, ut *Czi, veſtégj.*
Timentis, ut *hei.*
Deprehendentis ex improviſo', *Hát?*
Praeſagientis malum, *Nó, ambár.*
Minantis, *Nó, nono, várjcsak, hadgyán cſak.*
Indignantis, *Aha.*
Execrantis cum faſtidio, *Pfi, pfiha.*
Ridentis, *Ha ha ha.*
Approbantis, *Bátor, ám, ámbár.*
Inſultantis, *Ne néked.*

CONIVNCTIONES.

Copulativae ſunt: *és, s', is,* et haec ultima poſtponitur. *Mind,* tam: *s- mind pedig,* quam veró.

Disiunctivae: *Vagy, avagy,* vel: *akár,* ſive: *ſem, ſe,* nec, neque; *et ſolent repeti, maxime ultima,* ut ſe nékem, se nèked, *nec mihi, nec tibi,* pedig, *vero.*

Adverſativae: *Noha,* Etſi; *mindazon által* nihilominus.

Illativae: Hát, tehát, *ergo*: azért, *ideo*: azokaért, annakokaért, *eam ob cauſam,* minekokaért, *quare,* hát ugyan, *ergone?* nemde nem? *nonne?* lám, *tamen. Eodem ſenſu poſt praeominatum factum, alterutrum poteſt dici, illud interrogative, hoc aſſertive*: ut nemde nem mondottamé, *nonne dixi*; *vel* lám mondottam, *tamen dixi.*

Cauſalis *eſt,* Mert, quia.

Expletiva, et ſimul ſubiunctiva eſt. Ugyan, *quidem, quam ſolet ſequi,* de, *ſed, verum.*

Conditionales *ſunt*: Ha, *ſi*: hogy ha, *quodſi,* hanem ha, *niſi.*

Coniunctio Hogy, *Quod,* vel *ut, quando eſt cum verbo temporis praeſentis modi coniunctivi, communiter*

ſignificat Quod; *quando vero eſt cum verbo futuri Optativi ſignificat* ut: *Exemplum prioris:* Hallom hogy ſzóllaſz, *audio quod loquaris;* poſterioris: Parancſolom hogy ſzólly, *mando ut loquaris.*

Quando vero ponitur cum verbis aliorum temporum, ad latini ſermonis leges ſpectat, an per quod, *vel* ut *exponi debeat.*

Coniunctio Hogy ſem, hogy nem, *quam, ponitur poſt* inkáb, *potius, Adverbium eligendi*: ezt akarom inkáb, hogy ſem azt, *Hoc volo potius, quam illud, et poſt Nomina Comparativa*: ut Job ma egy veréb, hogyſem holnap egy túzok.

Coniunctio Hanem, *ſed, ponitur poſt* nem cſak, *non tantum.*

REGVLAE ACCENTVVM.

Abundant Vngari Accentibus, pro quibus hae ſunto Regulae, promissae pag. 409.

ACCENTVS NOMINVM.

1. Nomina monoſyllaba accentu notata, quae in Accuſativo ſingulari non creſcunt, accentum ſervant, ut *ſár,* lutum; *pénz,* pecunia, *szél,* ventus: sárt, pénzt.

2. Quae Accuſativo creſcunt, ſi continent aliquam ex his vocalibus: a, i, o, u, ő, accentum ſervant, ut *Ács,* faber lignarius: *hid,* pons: *bólt,* fornix, *kúlcs,* clavis, *ſzőcz,* pellio, ut G. *ácsé,* D. *ácsnak,* Acc: *ácsot etc.* Excipe deſinentia in *ár* quando creſcunt in accuſativo aſſumpto alio *a,* ut *nyár,* aeſtas, *nyarat,* aeſtatem.

His add *eúr, víz,* aqua, quae accentum in Acc.

Sing. et toto numero plurali, affixis pronominibus, et praepoſitionibus, perdunt.

3. Monoſyllaba accentu notata, quae continent vocalem *é*, et Accuſativo creſcunt, aliqua perdunt accentum in Accusativo ſingulari, et toto numero plurali, et in affixis pronominibus, et in Conctructione duorum Nominum ſubſtantivorum rerum diverſarum, quae omnia ab Accuſativo pendent ſemper, cum quo Accentum vel ſervant, vel perdunt, ut *Dél*, meridies: *dér*, pruina: *égh*, coelum: *fél*, medietas: *hét*, ſeptimana, vel ſeptem, *jég*, glacies: *kéz*, manus: *légy*, muſca: *lév*, iusculum: *mény*, nurus: *méſz*, calx: *név*, nomen: *réz*, cuprum: *ſzél*, ventus: *ſzén*, pruna: *tél*, hyems: *téy*, lac.

Quibus adde haec anomala: *fő*, caput: *fű*, herba: *hó*, nix: *ló*, equus: ut: N. *Dél*, G. *délé*, D. *délnek*, A. *delet (nisi malis dicere délt)* Numero Plurali *Delek*: cum affixis Pronominibus: *A' mi delünk*, noſtra meridies: et in Conſtructione duorum ſubſtantivorum, ut *ſzerencſének dele*, fortunae meridies, ſic *deret, eget, etc. fejet, fővet, havat, lovat, etc.*

Aliqua vero, accentum in Accuſativo, et conſequenter in praedictis caſibus ſervant, et fere ſunt ſequentia: *Bécs*, Vienna: *czév*, ſitula: *éy*, nox: *ék*, cuneus: *ék*, fraenum: *gém*, ardea: *glét*, chryſocolla: *kép*, imago: *kém*, explorator: *lép*, ſplen, et viſcus: *méh*, apes: *méz*, mel: *nép*, populus: *pép*, pulpa: *réf*, ulna: *rét*, pratum, et plica: *ſzék*, ſedes: *térd*, genu: *vég*, finis. Exemplum: N. *Nép*, G. *népé*, D. *népnek*, A. *népet*, Pl. *Népek*, Populi: cum affixis Pronominibus: *az én népem*, populus meus: in Conſtructione duorum ſubſtantivorum, *Iſten népe*, populus Dei etc.

4. Nomina duarum ſyllabarum, ſi habent accentum in prima ſyllaba, eum ſervant: ut *álom*, ſomnus. G. *álomé*, D, *álomnak*, A. *álmot*.

5. Nomina duarum ſyllabarum, ſi habent accentum in ultima, quamcunque in illa habeant vocalem, praeter *é*, accentum ſervant, ſive creſcant Accuſativo ut nyaláb, faſcis, nyalábot, faſcem, ſive non, ut halál mors, halált, mortem, etc.

Excipe finita in *ár*, quae Accuſativo creſcunt per *a*, ut *Agár*, Caniſvenaticus, *agarat*, *madár*, avis, *madarat etc.* Quae accentum in Accuſativo perdunt. Si vero contineant vocalem *é* accentu notatam, et in Accuſativo creſcant, accentum in eo caſu, et reliquis ab eo pendentibus perdunt, ut *Cſerép*, teſta: G. *Cſerépé*, D. *Cserépnek*, Acc. *Cserepet*, in Plur. Num. *Cſerepek*. Cum affixis *cſerepem*, mea teſta; in Conſtructione duorum ſubſtantivorum, *fazék cſerepe*, ollae teſta. Quae vero in Accuſativo non creſcunt, accentum ſervant ubique; ut *Tányér*, orbis, *tányéré*, *tányérnak*, *tányért*.

6. Nomina duas ſyllabas ſuperantia ſervant ſuum accentum ubique, ut Ajándék, donum, ajándékot, etc.

ACCENTVS ACCESSORIVS.

Quidam accentus nominibus in obliquis, et verbis inter coniugandum accedunt, pro quibus Regulae ſequentes:

1. Omnia Nomina in a, vel e deſinentia acquirunt accentum ſuper has literas in obliquis caſibus, et in affixis, et in conſtructione duorum ſubſtantivorum, ſive in Regimine, ut *Katona*, miles. G. *Katonáé*, D. *Katonának*, Acc. *Katonát*. Num. Pl. *Katonák*, cum

affixis, *Az én katonám*, meus miles, in Regimine, *Palatinus Katonája*: per affixa intellige etiam Praepoſitiones coniunctas, ut *Katonáért*, pro milite.

2. Genitivus formativa litera *é*, acuitur: propter quod accentus immediate praecedens plerumque ſcripto non exprimitur, bene autem pronuntiatione, ut *Katona*. G. *Katonáe*.

3. Accentus Praepoſitionum tam coniunctarum, quam ſeparatarum, et aliarum partium indeclinabilium ſervatur, ut *Pál-nál*, apud Paulum, *Pál által*, per Paulum.

ACCENTVS PRONOMINVM.

Hi habentur in ipſis Pronominum declinationibus a pag. 435. In acceſſoriis imitantur Nomina.

ACCENTVS VERBORVM.

Verba quos accentus habent in themate, eosdem inter coniugandum ſervant: pro illis qui in coniugando accedunt, observa ſingularum coniugationum accentus accessorios p. 464, 465. 476, 477. 484, 485. et ſint tibi illae tabellae pro regula. Idem intellige de Participiis, quae in declinando quoad accentus accessorios imitantur Nomina.

DE ARTICVLO *A*, VEL *AZ* INSTRVCTIO.

Frequens eſt hic articulus, et eſt ſignum rei determinatae, ut dictum eſt pag. 476. n. 5.

Quando autem debeat poni, ſequentes regulae multum dirigent.

1. Ante Nomina Prop. articuli fere omittuntur: *Láttadé Pétert*, vidiſtine Petrum? Sed ſi cum aliqua emphaſi proferantur, articulum admittunt.

2. Quando demonſtratur aliquid emphatice: ut *Ez a' Prophéta*, hic eſt Propheta.

3. Quando apud Latinos verbum *eſt*, inter duos nominativos ad eandem rem pertinentes, in tempore praeſenti est poſitum, tum apud Vngaros verbum non exprimitur, ſed articulus a', vel az expresse ponitur, et subit vices occultati verbi, ut *Iſten a' Biró*, Deus eſt Iudex.

4. Quando ſubſtantiva nomina determinate accipiuntur: *advertes, ſi in tuo ſenſu potes ſubſtantivo illi demonſtrativa Pronomina, praeſertim Hic, iſte, ille, addere*, ut *ſi petas clamum, et intelligas hunc vel illum certum*: *ſic* add ide azt a' pennát, *da huc illum calamum*: *ſi vero ſubſtantivum ſic accipis ut poſſis addere particulas: unus, aliquis etc. indeterminate ſignificantes, non praefiges articulum*, ut *ſi petas calamum, et es contentus quocunque porrecto, dices tantum:* Adgy pennát, *da calamum, intelligis enim ſic* da unum, vel aliquem calamum.

5. In Proverbiis fere omittuntur articuli, ut *Kákán kereſſz cſomót*, In ſcirpo nodum.

6. Vocativis non praeponuntur articuli.

7. Participiis adiective poſitis plerumque; eleganter praeponitur articulus: ut *a' meg lőtt eſőnek nem kell kőpőnyőg. A' kővetkezendő eſztendőben*, anno ſequente.

8. Pronominibus *én, te, ő, mi, ti, ők*, quando ponuntur ante ſubſtantiva habentia affixa poſſeſſiva, praeponitur articulus, ut *Az én könyvem*, meus liber etc.

9. Pronominibus Poſſeſſivis *enyim, tiéd, övé,* praeponitur articulus tunc, quando eorum ſubſtanti-

va praeceſſerunt, ut *Szebb az én könyvem* a tiédnél. v. p. 439.

10. Praeponitur articulus etiam Nonnullis Adverbiis, quando emphatice adhibentur, ut *Elmegyek* a' hová *két ſzemem viſzen*, a' merre *akarsz*, *arra menny*, *etc.*

11. Praeponitur etiam aliis partibus orationis materialiter ſumptis, ſeu per modum Nominis ut *Nem tetczik nékem a' nincſen.*

REGVLAE SYLLABIZANDI.

1. Vna conſonans inter duas vocales, aut diphthongos ő, ű, poſita adhaeret vocali ſequenti, *et nota quod ſequentes coniunctae*: ch, cs, cz, ſz, ts, gy, ly, ny, ty, *habeantur pro una conſonante*, ut A-tya, a-nya, gyű-rű. *Vide pag. 408.*

2. Si eadem conſonans duplicetur inter duas vocales, aut dictas diphthongos, prior ad praecedentem vocalem, poſterior ad ſequentem spectat, ut *An-na.*

3. Si duae conſonantes diversae, à quibus poteſt aliqua vox incipere, ponantur inter duas vocales, ſpectant ad ſequentem vocalem: *tales ſunt num.* 1. *enumeratae*, ut Cſá-ſzár, etc. aliae paucae ſunt conſonantes, ut a binis incipiat vox Vngarica, niſi hae: *Trombita*, tuba: *ptrűcsők*, grillus: *ſtrucz* madár, ſtruthius. Peregrinis autem praeponunt, aut interponunt aliquam vocalem, ut *Iskola*, Schola, *Kalaſtrom*, Clauſtrum.

4. Aliae conſonantes diverſae iuxta ſe poſitae inter duas vocales, aut dictas diphthongos, ſeparantur ſic: *ár-pa*, hordeum: *őrző*, cuſtos.

5. Diphthongi ay, ey, oy, ôy. in fine vocis, accedente vocali in caſibus, aut affixis, diſſoluuntur, et y adheret ſequenti vocali, ut *hay*, capillus, eſt monoſyllabum, *ha-yam*, capillus meus.

6. Quando ſunt duae vocales ſimul in medio vocis, quae non faciunt diphthongum, prior ſpectat ad praecedentem, poſterior ad ſequentem conſonantem, ut *Bi-al*, bubalus: *bu-ár*, mergus. Si autem quantitatis gratia eadem vocalis geminetur, ut *Aacs*, *eek*, coalescunt in unam, ut *aa-cſot*. Sed communior uſus eſt ſcribere unam vocalem cum accentu, ſic: *ács*, *ék*.

7. Quando vocalis eſt in ultima ſyllaba, trahit ad ſe praecedentem conſonantem, ut *ga-lamb*, columba, *ga-lam-bot*, columbam, *gyöngy*, unio, *gyön-gyöt*, *harcz*, pugna, *har-czot*, nam gy, cz, habentur pro una, ut dictum eſt num. 1.

8. Quando una conſonans eſt in fine vocis, hanc ad ſe rapit accedens vocalis, ut, *ág*, ramus, *á-gon*, in ramo: *ſzék*, ſedes, *ſzé-ket*, ſedem: *ha-rag*, ira, *ha-ragot*, iram. Quando vero duae conſonantes ſunt in fine vocis, una ſaltem accedit vocali ſupervenienti, ut *harang*, campana, *ha-ran-got*.

9. Quando una vocalis eſt in fine vocis, tenet ſe ſemper cum praecedente conſonante, et ad ſe rapit conſonantes accedentes, ut *A-tya*, *a-tyám*.

10. In vocibus compoſitis partes compoſitae ſimul ſe tenent, ut *bor-ért*, pro vino, *vidd-el*, aufer: *mind halál-ig*, usque ad mortem, *A-nya-szent-egy-ház* Eccleſia. Excipe partes compoſiti incompletas haſce: *en*, *on*, *ön*, aequivalentes Latinae praepoſitioni *in*, quae trahunt ad ſe praecedentem conſonantem *n*, ut az á-gon, in ramo, *n* autem eiusdem ſignificationis,

affixum vocibus in vocalem deſinentibus, adhaeret vocali praecedenti, ut *ká-ka*, ſcirpus, *ká-kán*, in ſcirpo.

11. I et V. ſequente vocali, ſi cum ea in unam ſyllabam coaleſcunt, fiunt conſonantes ut: *józan*, ſobrius: *Vitéz*, miles, et haec etiam

A. M. D. G.

ADMONITIO.

Qui vult faciliori via Vngaricam linguam addiſcere, notata diſtinctione vocalium in duas claſſes ex pag. 408, 409. legat per compendium exempla declinandi Nomina pag. 414, 415. 417. 422. (ubi loco exempli *Iſten,* accipiat v. g. ég, coelum, propter Accuſativum, *Iſten* enim in Accuſativo non aſſumit vocalem ante literam *t*) 423. Comparandi pag. 430—2. Declinandi ſubſtantivum cum Adiectivo. pag. 432—3. Pronomina, pag. 435. etc.

Poſſeſſiva ſubſtantivis affigendi, p. 449, 450. 455.

Coniugandi Verba indeterminata, pag. 464—7.

Determinata, pag. 476—9.

Paſſiva, pag. 484—7.

Anomala, pag. 499.

Reliqua, factus iam peritior, pro maiori perfectione per otium ruminet, et experietur opinione citius ſe rem eſſe conſecutum.

VII.

PAVLI KÖVESDI

ELEMENTA LINGVAE HVNGARICAE.

1686.

AD LECTOREM.

Mivel minden-fęle Nemzet az maga Nyelvén kůlőmb-kůlőmb-fęle ſzép Authorokat, s- azoknak kőnyébben meg-tanulására való útban helyeſſen igazító czikkelyekel tellyes kőnyveket ſzerezvén tanuſágra ki-nyomtattak. Kihez képeſt az mi Magyar nyelvűnkőn is jóllehet ſokan ſok ſzép haſznos kőnyveket az Magyar nyelvnek kőnnyebben való megtanuláſára ſzereztenek; Én-is azért az időgben Nemzetbéli nyelven lévő Iffiaknak, az mi Magyar nyelvűnknek elméjekkel kőnnyebben való meg-fogáſára és az egymás kőzőt kůlőmbőző bőtűknek helyesb értelmére, és az hajdani dicséreteſſen tűndőklő igaz Magyar nyelvnek haſznoſſabban való tanulására és meg-tartására ez edgy-nehány Czikkelyekbűl vagy regulákbul állo kőnyvecskémet jó rendben hozván akarám világoſságra ki-bocsáttanom.

Kirem azért az kegyes Tanitó vagy Tanuló Olvaſot, ezen csekély munkámat, tűlem vegye kedveſſen és annak utánna; annak bűvebben való megſzaporéttáſára való induſtriámat várja.

Sopronyi Magyar Eccl eſiának néhai
Lőlki Tanittoja.

Kövesdi Páll.

PAVLI KÖVESDI

ELEMENTA LINGVAE HVNG. SIVE GRAMMATICA HVNGARICA,

SVCCINCTA METHODO COMPREHENSA ET PERSPICVIS EXEMPLIS ILLVSTRATA.

CAPVT I. — DE LITERIS PRAECEPTA.

1. *Literae apud Hungaros ſunt viginti duae*: A, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r, ſ, t, u, v, y, z.

II. *Vocales ſimplices ſunt*: a, e, i, o, u. *Compoſitae vero ſunt*: ő, ű. *Illa componitur ex* e, o; *haec autem ex* e, u. *Signantur in typis hoc modo*: ő, ű. *In manuſcriptis vero ſic:* ö, ü, *vel ſic:* ö, ü. *Sonus inculcatur viva voce.*

III. *Vocales aliae ſunt Longae, aliae ſunt Breves. Longae ſunt, quae notantur accentu acuto hoc modo:* á, é, í, ó, ú, ő ű. *Breves ſunt, quae carent accentu acuto.*

IV. *Conſonantes fere omnes ſunt eiusdem nominis et valoris, uti apud Latinos. Diverſi valoris ſunt hae:*

V. C. *ſequente vocali, ut et praecedente, ſonat duriter, ut k: ſed ſequente* e. i. *ſonat molliter, uti apud Latinos, ut*: Cérna, *duplarium.*

VI. CS. *ut et* ts. *ſonat craſſo ſibilo.*

Nota. ts. *ibi ſcribitur, ubi in origine vocis habetur, ut* Bátoritſad *anima eum,* a bátoritom: *ſed* cz. *uti et* tz. *ſonat tenui ſibilo ſicut apud Latinos* ce, ci, *ut* Czérna, Czigány, *Cingarus.*

VII. g. *quoque ſonat duriter, unde non eſt, ut addatur ei* h. *molleſcit vero addito ei* y.

VIII. i. *cum praeponitur et poſtponitur vocalibus ad unam ſyllabam conſtituendam, fit* iod, *notaturque ſic* j, *ut*: jámbor, *probus*, ajtó, *ianua.*

IX. s. *ſonat craſſo ſibilo*; ſz. *ſubtili.*

X. y. *per ſe non conſtituit literam, ſed cum additur conſonantibus, et quidem iſtis*: g. l. n. t. *molles reddit eas, hoc modo*: gy, ly, ny, ty.

CAPVT II.— DE DECLINATIONIBVS NOMINVM.

I. *Nomen eſt, cui praeponi poteſt Pronomen Demonſtrativum* ez, *cum Articulo* az, *ut*: ez az ember, *homo.*

II. *Declinationes poſſunt conſtitui duae.*

III. *Prima ſit, cuius Dativus definit in* nak, *Secunda in* nek.

IV. *In* nak *definunt illa nomina, quae habent vocales* a, i, o, u. *ut*: Aſztal *menſa.* Fi *filius.* Ló, *equus.* Saru, *ocrea.*

Nota: *Quae* i. *habent cum conſonante aliqua in fine, pertinent ad ſecundam Declinationem, ut*: Viz *aqua,* Tiz, *decem,* mirigy, *peſtis etc.*

Typus Primae Declinationis.

Singulariter.	*Pluraliter.*
N. a. i. o. u.	— k.
G. é.	— ké.
D. nak.	— knak.
Ac. t.	— kat.
Vocativus ſimilis eſt Nominativo.	
Abl. túl.	— ktúl.

Paradigma eius.

Singulariter.

N. Ez a' Fi,	*Hic Filius.*
G. ezé a' fié,	*huius filii.*
D. ennek a' finak,	*huic filio.*
Ac. ezt a' fiat,	*hunc filium.*
Ab. ettůl a' fitúl,	*ab hoc filio.*

Pluraliter.

N. ezek a' fiak,	*Hi filii.*
G. ezeké a fiaké,	*horum filiorum.*
D. ezeknek a' fiaknak,	*his filiis.*
Ac. ezeket a' fiakat,	*hos filios.*
Ab. ezektůl a' fiaktúl,	*ab his filiis.*

Sic facit Ac. Sing. Ló, lóat; *ſed Euphoniae causa aſſumitur* v. *ante* at, *et in plurali ubique, ut:* Lovat, lovak, lovaké, *etc.*

Item deſinentia in d. j. l. r. s. ſz. *et in* ut *monoſyllaba, ut*: Lud, ludat; Vaj, vajat; Ur, urat; gonoſz, gonoſzat *(per contractionem* gonoſzt); Hal, halat; Has, haſat; Kut, kutat; *excepto* Halál, halált. *N. P.* Ludak, Urak etc.

Aliud ubi Acc. Sing. in ot. *N. Pl. in* ok; *ſed Acc. Plur. in* kat *deſinunt.*

Singulariter.

N. Ez a' Láb,	*Hic Pes,*
G. ezé a' lábé,	*huius pedis.*
D. ennek a' lábnak,	*huic pedi.*
Ac. ezt a' lábot, (et at,)	*hunc pedem.*
Abl ettůl a' lábtúl,	*ab hoc pede.*

Pluraliter.

N. Ezek a' lábok,	*Hi pedes.*

G. ezeké a' láboké, *horum pedum.*
D. ezeknek a' láboknak, *his pedibus.*
Ac. ezeket a' lábokat, *hos pedes.*
Ab. ezektűl a' láboktúl, *ab his pedibus.*

Sic declinantur omnia definentia in b. ad. f. g. ugy. k. m. n. p. jt. *ut*: Galamb, galambot; Pad, padot Csuf, csufot; Tag, tagot; Hugy, hugyot; Sajt ſajtot, etc.

Aliud ubi o. *omittitur in Ac. Sing. ante* m. *et in plurali ubique, ut*:

Singulariter.

N. Ez a' Malom, *Haec Mola.*
G. ezé a' malomé, *huius molae.*
D. ennek a' malomnak, *huic molae.*
Ac. ezt a' malmot, *hanc molam.*
Ab. ettűl a' malomtúl, *ab hac mola.*

Pluraliter.

N. ezek a' malmok *Hae Molae.*
G. ezeké a' malmoké, *harum molarum.*
D. ezeknek a' malmoknak, *his molis.*
Ac. ezeket a' malmokat, *has molas.*
Ab. ezektűl a' malmoktúl, *ab his molis.*

Sic declinantur omnia in om *definentia.*

De ſecunda Declinatione.

I. *Secunda Declinatio eſt, cuius Dat. definit in* nek.

II. *Illa vero definunt in* nek, *quae habent in the mate vocales* e. ő. ű. *tantum.*

Typus Secundae Declinationis.

Singulariter.	*Pluraliter.*
N. e. ő. ű.	N. — k.

G. é.	G. —ké.
D. nek.	D. — knek.
Ac. t.	Ac.— ket.

Vocativus ſimilis eſt Nominativo.

Abl. tûl.	A. — ktûl.

Paradigma ubi Ac. in et, *et in Plur. in* ek, *definit.*

Singulariter.

N. ez az ûveg,	*Hoc Vitrum.*
G. ezé az ûvegé,	*huius vitri.*
D. ennek az ûvegnek,	*huic vitro.*
Ac. ezt az ûveget,	*hoc vitrum.*
Abl. ettûl az ûvegtûl,	*ab hoc vitro.*

Pluraliter.

N. Ezek az ûvegek,	*Haec Vitra.*
G. ezeké az ûvegeké,	*horum vitrorum.*
D. ezeknek az ûvegeknek,	*his vitris.*
Ac. ezeket az ûvegeket,	*haec vitra.*
Ab. ezektûl az ûvegektûl,	*ab his vitris.*

Sic faciunt Ac. Sing. et N. Plur. omnia definentia in b. d. g. j. k. l. m. et z. *ut:* Seb, ſebet; ebéd, ebédet; fej, fejet; ſzék, ſzéket; tél, telet; Fejedelem, fejedelmet; méz, mézet.

Aliud, ubi in Ac. Sing. t. *immediate coniungitur cum conſonante.*

Singulariter.

N. Ez a' Len,	*Hoc Linum.*
G. ezé a' Lené,	*huius lini.*
D. ennek a' lennek,	*huic lino.*
Ac. ezt a' lent,	*hoc linum etc.*

Pluraliter.

N. ezek a' lenek,	*Haec Lina.*
G. ezeké a' leneké,	*horum linorum.*
D. ezeknek a' leneknek,	*his linis, etc.*

Sic faciunt Ac. Sing. omnia definentia in n. *(diſſyllaba tamen per* et *quoque, ut*: Tehén, tehént et tehenet) r. s, ſz. *ut*: Vér, vért: kővér, kővért: kés, kéſt: kevés, kevéſt et kevefet: (*diſſyllaba ſic faciunt Acc.* Csőndefz, cſőndefzt et cſőndefzet.)

Aliud, ubi in em *definentia, omittunt* e, *ante* m, *in Acc. Sing. et in Plurali ubique.*

Singulariter.

N. Ez a' Fejedelem,	*Hic Princeps.*
G. ezé a' Fejedelemé,	*huius Principis.*
D. ennek a' Fejedelemnek,	*huic Principi.*
Ac. ezt a' Fejedelmet,	*hunc Principem.*
Ab. Ettől a' Fejedelemtől,	*ab hoc Principe.*

Pluraliter.

N. ezek a' Fejedelmek,	*Hi Principes.*
G. ezeké a' Fejedelmeké,	*horum Principum.*
D. ezeknek a' Fejedelmeknek,	*his Principibus.*
Ac. ezeket a' Fejedelmeket,	*hos Principes.*
Ab. ezektől a' Fejedelmektől,	*ab his Principibus.*

CAPVT III. — DE SVFFIXORVM DECLINATIONE.

I. *Suffixa ſunt illa, ubi ultimae ſyllabae Pronominum Poſſeſſivorum, ut ſunt* enyém, tied, mienk, tietek, övé (meus, tuus, noſter, veſter, eius) *ſuffiguntur Nominibus.*

II. *Hoc autem ſit toties, quoties iſta Pronomina adduntur Nominibus Primae, aut Secundae Declinationis.*

III. *Haec ſiquidem ſunt Secundae Declinationis*, e. *mutatur in Prima Declinatione in Vocales huius Declinationis, utpote in* a, o, u.

IV. *In* a. o. u. *mutatur* e. *in iis, quae deſinunt in has vocales, ut*: Láda, az én ládám, *ciſta mea*: az te ládád, *ciſta tua*: Só, az én ſóm, az te ſód, *ſal meus, tuus*, Saru, az én ſarum, az te ſarud, *ocrea mea, tua.*

Obſerva hic: *In* a. *definentia, acuunt* a *in ſuffixis ubique hoc modo*: Láda, az én ládám, az te ládád, *ciſta mea, tua, per omnes caſus, ut videre eſt in Paradigmate.*

V. *Item in* a. *mutatur* e. *in iis Nominibus, quae deſinunt in* d. gy. j. l. r. s. t. *ut*: Az én ludam, az te ludad, *anſer meus, tuus.* Az én ágyam, az te ágyad, *lectus meus, tuus.* Az én Vajam, halam, Uram, haſam, kutam. *Excipe diſſyllaba in* l. *deſinentia, quae habent* o. *ut*: halál, halálom, kanál, kanálom.

VI. *In* o. *mutatur* e. *in iis, quae deſinunt in* b. od. g. k. n. m. p. ſz. z. *ut*: az én lábom, az te lábod: az én módom, az te módod: az én ſoldom, az te ſoldod, *ſtipendium meum, tuum, etc.*

Paradigmata.

Primo ab Enyém, *meus.*

Singulariter.

N. Az én ludam,	*anſer meus.*
G. az én ludamé,	*anſeris mei, etc.*

Pluraliter.

N. az én ludaim,	*anſeres mei.*
G. az én ludaimé,	*anſerum meorum.*

Secundo a Tied, *tuus.*

Singulariter.

N. Az te lábod,	*pes tuus.*
Ac. az te lábodat,	*pedem tuum, etc.*

Pluraliter.

N. az te lábaid, *pedes tui etc.*

Tertio a Mienk, *noſter hic* e. *mutatur in* u. *ut*:

Singulariter.

N. A' mi lábunk, *pes noſter.*

G. a' mi lábunké, *pedis noſtri.*

Pluraliter Mieink, *noſtri.*

N. a' mi lábaink, ludaink, *pedes, anſeres noſtri.*

G. a' mi lábainké, ludainké, etc.

Quarto a Tietek, *veſter*:

Singulariter.

N. Az ti Ludatok, lábotok, *anſer, pes veſter.*

Pluraliter.

N. az ti ludaitok, lábaitok, *anſeres, pedes veſtri.*

Quinto ab ővé, *eius, ubi* e. *mutatur in* a.

Quae vero in a. o. u. *deſinunt, aſſumunt* j. *ante, ut*: Láda, az ő ládája, az ő hordója, az ő ſaruja.

Singulariter.

N. Az ő Lába, *pes eius.*

G. az ő lábaé, *pedis eius, etc.* Sic etiam:

Singulariter.

N. az ő Ládája, *ciſta eius.*

G. az ő ládájáé, *ciſtae eius, etc.*

Obſerva: a. *ante terminationem acuitur hic in omnibus obliquis Singularis Numeri.*

Pluraliter:

N. az ő Lábai, ludai, ládájái, *Pedes, anſeres, ciſtae eius.*

G. az ő lábaié, ludaié, ládájáié, *Pedum, anſerum, ciſtarum ejus, etc.*

Item cum Övék, *eorum (hic* e. *in* ok. *mutatur.)*

Singulariter.

N. az ő Lábok, *pes eorum.*

G. az ő láboké, *pedis eorum, etc.*

Az ő Ládájok, *ciſta eorum, etc.*

Paradigmata Secundae Declinationis.

Primo ab **Enyém**, *meus.*

Singulariter.

N. az én Késem, *Culter meus.*
G. az én késemé, *Cultri mei, etc.*

Pluraliter: (Enyéim[1]), *mei.*)

N. az én késeim, *cultri mei,*
G. az én késeimé, *cultrorum meorum, etc.*

Secundo a **Tied**, *tuus.*

Singulariter.

N. az te késed, *culter tuus.*
G. az te késedé, *cultri tui. etc.*

Pluraliter: **Tieid**, *tui.*

N. az te késeid, *cultri tui.*
G. az te késeidé, *cultrorum tuorum, etc.*

Tertio, a **Mienk**, *Noſter, Hic* e. *mutatur in* **ű** *ut:*

Singulariter.

N. a' mi Késűnk, *culter noſter.*
G. a' mi késűnké, *cultri noſtri, etc.*

Pluraliter a **Mieink**, *Noſtri.*

N. a' mi késeink, *cultri noſtri.*
G. a' mi késeinké, *cultrorum noſtrorum,etc.*

Quarto a **Tietek**, *Veſter.*

Singulariter.

N. Az ti Késetek, *culter veſter.*
G. az ti Késeteké, *cultri veſtri, etc.*

Pluraliter a **Tieitek**, *Veſtri.*

N. az ti Késeitek, *cultri veſtri.*
G. az ti Késeiteké, *cultrorum veſtrorum.*

---

1) Az első és második kiadásban: *Enyim* áll *Enyéim* helyett (v. öszve cap. III. az I. ptot) ; a harmadikban : *enyimek. A kiadó.*

Obſerva: (1) *Definentia in* **ů. m. d. nk.** *ſine* **e.** *ut*: **Gyűrům, gyűrůd, gyűrůnk**, *Annulus meus, tuus, noſter.*

(2.) *In Suffixis poteſt omitti praefixum*: **Az én, az te, a' mi, a' ti**, *hoc modo*: **Kéſem, kéſed, kéſeim, kéſeid**, etc.

(3.) *Nomina unam rem, uni competentem, denotantia, uſurpant tantum ſingularem Numerum* **a' mienk**, *noſter, ut*: **életůnk, testůnk, lelkůnk, feleségůnk.** *Vita noſtra, corpus noſtrum, anima noſtra, uxor noſtra.*

CAPVT IV. DE DECLINATIONE PRONOMINVM.

I. *Pronomina ratione Declinationis, alia ſunt* **Regularia**, *alia* **Irregularia.**

II. **Regularia** *ſunt, quae iuxta praeſcriptas Declinationes Nominum per caſus regulariter flectuntur.*

III. *Suntque haec*: **Amaz**, *vel* **az**, *Ille*, **Azon**, *Idem*, **ez**, *hic iſte*, **Ezen**, *hic idem*, **maga**, *ipſe*, **ki** *vel* **kicſoda**, *quis*, **melly** *vel* **mellyik**, *quod*, **Enyém, tied**, *meus, tuus*, **mienk, tietek**, *noſter, veſter*, **mifélénk**, *noſtras*, **tifélétek**, *veſtras*, **ő maga** *vel* **őnnőn maga**, *ſuus.*

Obſerva: (1) *Definentia in* **z.** *mutant* **z**, *in* **n.** *Dativo ſingulari Euphoniae causa, ut:* **Ennek, amannak** *pro* **eznek, amaznak.**

(2) *Relativum* **ki** *(qui) cum refertur ad perſonam hominis, Dei, et Angelorum, dicitur uſitate* **ki.** *Cum vero ad rem aliam refertur, uſurpatur* **melly**, *quod, ut:* **Az ember, a' ki** etc.

IV. **Irregularia** *Pronomina ſunt, quae non flectuntur iuxta Nominum Declinationes, vel etiam caſibus deficiunt, ut ſunt:* **En**, *ego*, **Te**, *tu*, **ő**, *is.*

V. *In Regularibus obſervantur vocales primae, et ſecundae Declinationis.*

Nota: Ki *cum compoſitis eſt ſecundae Declinationis.*

Paradigmata Irregularium.

Primum En, *ego.*

Singulariter.

N. Én,	*Ego*
G. Enyim,	*mei* vel *mis.*
D. Ennékem,	*mihi*,
Ac. Engemet,	*me.*
V. *caret.*	
Abl. Éntûlem,	*a me.*

Pluraliter.

N. Mi *(barbare dicitur* mink*)* *nos.*
G. mienk, *noſtrum* vel *noſtri.*
D. minékûnk, *vel* nékûnk, *nobis.*
Ac. minket, *nos.*
V. *caret.*
Abl. mitûlûnk, vel tûlûnk, *a nobis.*

Secundum Te, *Tu.*

Singulariter.

N. Te,	*Tu*
G. tied,	*tui* vel *tis.*
D. tenéked *vel* néked,	*tibi*
Ac. tégedet *vel* téged,	*te.*
V. ô te,	*o tu.*
Abl. te tûled,	*a te.*

Pluraliter.

N. Ti, (*barbare* tik,) *vos.*
G. tietek, *veſtrum* vel *veſtri.*
D. tinektek, *vel* néktek, *vobis.*
Ac. titeket, (*barbare* tikteket) *vos.*
V. ô ti, *o vos.*
Ab. ti tůletek, *vel* tůletek, *a vobis.*

Tertium Ő, *Is.*

Singulariter.	*Pluraliter.*
N. Ő, *is.*	N. Ők, *Ii.*
G. ővé, *eius.*	G. ővék, *eorum.*
D. ő neki (néki) *ei.*	D. ő nekiek, nékiek, *iis.*
Ac. őtet, *eum.*	Ac. őket, *eos.*
Ab. ő tůle (tůle) *ab eo.*	Ab. ő tůlek, tůlek, *ab iis.*

CAPVT V. DE CONIVGATIONE VERBORVM.

I. *Verbum cognoſcitur ex praepoſito Pronomine* En, *ego, ut:* Én olvaſok, *ego lego.*

II. *Eſtque vel* Activum, *vel* Paſſivum.

III. Activum *eſt quintuplex:* Indirectum, et Directum, Primum, et Secundum, *atque* Potentiale.

IV. Indirectum *eſt, cuius actio non dirigitur in rem, vel perſonam Pronomine Demonſtrativo, aut Poſſeſſivo aliquo circumſcriptam.*

V. Directum *eſt, cuius actio dirigitur in rem, vel perſonam Pronomine Demonſtrativo:* hic, is, ille, ipſe; *aut Poſſeſſivo:* meus, tuus, noſter, veſter, *circumſcriptam ut: Lego hunc librum,* olvaſom ezt a' Kőnyvet, etc. *Terminatio huius venit ex ſuffixis.*

VI. Activum Secundum *eſt illud, quod Latini circumſcribunt per verbum* facio *vel* curo, *ut*: Csináltatok valamit, *curo aliquid confici.* Meg-csináltatom az te Kőnyvedet, *curabo confici librum tuum. Nota eius eſt ſyllaba* tat, tet, *quae ponitur ante* ok, *et* ek *per omnes perſonas.*

VII. Potentiale *eſt, quod Latini efferunt per verbum* poſſum. *Nota eius eſt ſyllaba* hat, het, *que ponitur ante terminationem cuiusvis perſonae, ut*: Tanulhatok, *poſſum diſcere.* Meg-tanulhatom a' leczkét, *poſſum percipere lectionem, etc.*

VIII. Paſſivum *Verbum eſt, quod conſtruitur cum Ablativo addita Praepoſitione. Nota eius* tattat, tettet. *Illa in Secunda, haec in Prima Coniugatione ante terminationem cuiusvis perſonae ponitur, ut*: Szerettettetem, *Amor*, Olvaſtattatom, *Legor.*

IX. *Coniugationes quoque poſſunt conſtitui duae.*

Prima *ſit, (ordine alphabetico) cuius prima perſona Singularis Indicativi praeſentis definit in* ek, *vel* em, *ut*: Szeretek.

Secunda, *cuius prima perſona definit in* ok, *vel* om, *ut:* Olvaſok.

Paradigma Verbi Indirecti Primae Coniugationis.

Indicativi Praeſens Amo.

Sing.	Szeretek,	ſzeretſz,	szeret.
Plur.	Szeretűnk,	ſzerettek,	szeretnek.

Praeteritum Imperfectum Amabam.

S.	Szeréték,	ſzeretél,	ſzerete.
P.	Szeréténk,	ſzeretétek,	ſzerétének.

Praeteritum Perfectum Amavi.

S.	Szerettem,	ſzerettél,	ſzeretett.
P.	Szerettünk,	ſzerettetek,	ſzerettenek.

Imperativi Praeſens Ama.

S. caret.	ſzereſs	ſzereſſen.
P. Szereſsûnk,	ſzereſſetek,	ſzereſſenek.

Coniunctivi Praeſens Amem.

S. Szereſſek,	ſzereſs,	ſzereſſen, *ſicut Imperat.*

Praeteritum Imperfectum Amarem.

S. Szeretnék,	ſzeretnél,	ſzeretne.
P. Szeretnénk,	ſzeretnétek,	ſzeretnének.

Futurum Amavero.

S. Szeretendek,	ſzeretendeſz,	ſzeretend.

Caetera ſicut Praeſens Indicativi.

Infinitivus et Supinum Prius, Amare, amatum. Szeretnyi.

Gerundia. Amandi, do, dum. Szeretvén et Szeretve.

Paradigma Verbi Directi.

Indicativi Praeſens Amo hunc etc.

S. Szeretem,	ſzereted,	ſzereti.
P. Szerettyûk,	ſzeretitek,	ſzeretik.

Praeteritum Imperfectum.

S. Szeretém,	ſzeretéd,	ſzeretè.
P. Szeretènk,	ſzeretètek,	ſzeretèk.

Praeteritum Perfectum.

S. Szerettem,	ſzeretted,	ſzerette.
P. Szerettûk,	ſzerettétek,	ſzerettèk.

Imperativi Praeſens.

S. caret.	ſzereſſed,	ſzereſſe.
P. Szereſsûk,	ſzereſsętek,	ſzereſsék.

Coniunctivi Praeſens.

S. Szereſſem,	ſzereſſed,	ſzereſſe. *Sicut Imperat.*

Praeteritum Imperfectum.

S. Szeretném,	ſzeretnéd,	ſzeretné.
P. Szeretnénk,	ſzeretnétek,	ſzeretnék.

Futurum.

S. Szeretendem,	ſzeretended,	ſzeretendi.
P. Szeretendjűk,	ſzeretenditek,	ſzeretendik.

Infinitivus cum verbo: Oportet, debeo, opus est, ſzűkſęges, kell:

S. Szeretnem,	ſzeretned,	ſzeretnyie.
P. Szeretnűnk,	ſzeretnetek,	ſzeretnyiek.

Paradigma Verbi Indirecti Secundae Coniugationis.

Indicativi Praeſens Lego.

S. Olvaſok,	olvaſſz,	olvas.
P. Olvaſunk,	olvaſtok,	olvaſnak.

Praeteritum Imperfectum Legebam.

S. Olvaſęk,	olvasál,	olvaſa.
P. Olvaſánk,	olvaſátok,	olvaſának.

Praeteritum Perfectum Legi.

S. Olvaſtam,	olvaſtál,	olvaſott.
P. Olvaſtunk,	olvaſtatok,	olvaſtanak.

Imperativus Lege.

S. caret.	olvaſs,	olvaſſon.
P. Olvaſſunk,	olvaſſatok,	olvaſſanak.

Coniunctivi Praeſens Legam.

S. Olvaſſak,	olvaſs, *uti Imperativus.*	

Praeteritum Imperfectum Legerem.

S. Olvaſnék,	olvaſnál,	olvaſna.
P. Olvaſnánk,	olvaſnátok,	olvaſnának.

Futurum Legero.

S. Olvaſandok,	olvaſandaſz,	olvaſand.
P. Olvaſandunk,	olvaſandotok,	olvaſandanak.

Infinitivus et Supinum Olvasnyi.

Gerundia.

Olvaſván, olvaſva.

Paradigma Verbi Directi.

Indicativi Praeſens.

S. Olvaſom,	olvaſod,	olvaſſa.
P. Olvaſſuk,	olvaſsátok,	olvaſsák.

Praeteritum Imperfectum.

S. Olvasám,	olvasád,	olvasá.
P. Olvaſánk,	olvaſátok,	olvaſák.

Praeteritum Perfectum.

S. Olvaſtam,	olvaſtad,	olvaſta.
P. Olvaſtuk,	olvaſtátok,	olvaſták.

Imperativus.

S. caret.	olvaſſad,	olvaſſa.
P. Olvaſſuk,	olvaſsátok,	olvaſsák.

Coniunctivi Praeſens.

S. Olvaſsam, olvaſſad, *uti Imperativus.*

Praeteritum Imperfectum.

S. Olvaſnám,	olvaſnád,	olvaſná.
P. Olvaſnánk,	olvaſnátok,	olvaſnák.

Futurum.

S. Olvaſandom,	olvaſandod,	olvaſandja.
P. Olvaſandjuk,	olvaſandjátok,	olvaſandják.

Infinitivus.

S. Olvaſnom,	olvaſnod,	olvaſnyia.
P. Olvaſnunk,	olvaſnotok,	olvaſnyiok

kell.

Obſervationes quaedam de utraque Coniugatione.

I. *Verba deſinentia in* ők, *reducuntur ad Primam Coniugationem*: ő *enim et* e *breve ſeu obſcurum idem valent in pronunciatione, ut:* Győnyőrkődők *vel* — dek.

II. *Quae Verba ante* ek *et* ok. habent p. s. fz. t. v. et z. *poſſuntque conſtrui cum Pronomine Demonſtrativo* Tu, *in Accuſativo, illa in prima ſingulari Praeſentis aſſumunt* l. *ante* ek *et* ok, *ſed* o. *mutatur in* a. *ut:* megeſzlek tégedet, *devorabo te.* Szoplak tégedet, etc.

III. *Quae* ſz. *habent ante* ek et ok, *uſitatius deſinunt directe in* em et om, *ut:* Eſzem, iſzom, *pro* eſzek, iſzok, *Edo, bibo, quamvis ſint verba Indirecta quoad ſenſum.*

IV. *Eadem haec Verba, cum illis, quae deſinunt in* dek et dok, *in ſecunda ſingulari praeſentis Indicativi Indirecte deſinunt in* el *et* ol, *quoque, ut:* Eſzel, iſzol, *edis, bibis:* győnyőrkedel (*et* győnyőrkedſz) Tobzódol. *Perpetuo deſinunt in* l. *quae habent ante* ek, *et* ok, ſz, et z. *ut:* Eſzel, iſzol, aluſzol, fázol, *friges. Ita et Paſſiva omnia, ut:* Szerettetel, olvaſtatol. *Amaris, Legeris.*

V. *Tertia Singularis Indicativi Indirecte deſinit in eam conſonantem, quae eſt ante* ek, ok. *Quae vero habent* d. g. k. ſz. *et* z. *ante* ek, ok, *ea deſinunt in* ik, *quoque, ut:* Győnyőrked, *et* győnyőrkedik. *Sed* eſzik, iſzik, jádzik *tantum ſic formantur.*

VI. *Verba quae ante* em, *et* om, *habent* ſz. *in prima ſingulari Praeteriti Imperfecti* ſz. *mutant in* v. *ut:* Eſzem, evék; iſzom, ivék; Evém, ivám *Directe. In Praeterito autem Perfecto Indicativi, mutant* ſz. *in* t. *ut:* Eſzem, iſzom, ettem, ittam.

VII. *Dantur etiam Praeterita Circumſcriptiva, uti* (1.) *Praeteritum Imperfect. Indicativi, quod addit* **vala**, *ad Praeſens, ut:* **Szeretek**, *et* **ſzeretem vala**· (2.) *Pluſquamperfectum, hoc addit* **vala** *ad Praeteritum perfectum, ut:* **Olvaſtam vala.** (3.) *Coniunctivi praeter. perfectum, hoc addit ad Praeteritum perfectum Indicativi* **légyen.** (4.) *Pluſquamperfectum vero addit* **vólna**, *ut:* **Szerettem légyen**, *Amaverim*, **ſzerettem vólna**, *Amaviſſem, etc.*

VIII. *Futuro Indicativi carent Hungari, loco eius utuntur Praeſenti Indicativi addita particula* **meg** *ad Directum verbum, ut:* **Meg-ſzeretem, meg-olvaſom**, *Amabo, Legam. Vel circumſcribunt per Infinitivum eiusdem verbi addito verbo* **fogok**, *per omnes perſonas Directe et Indirecte, ut:* **ſzeretnyi fogok, ſzeretnyi fogſz, ſzeretnyi fog.** *Amabo, bis, bit.* **Szeretnyi fogom, fogod, fogja**, etc.

IX. *Imperativi Secunda Singularis varias habet terminationes quoad verbum Indirectum.*

(1.) *In j. deſinunt, quae habent in themate ante* **ek**, *et* **ok**, b. g. j. k. l. m. p. r. *et* v. *ut:* **Dobok, dobj: Hőrgek, hőregj: Bujok, buj: Lakok, lakj: Felkelek, felkelly**, *vel* **kelly-fel: Nyomok, nyomj: Lopok, lopj: Verek, verj: Rivok, rivj** *vel* **rij** *(Elegantius omittitur* **v.***) etc.*

Obſerva: *In* **gek**, *et* **gok**, *deſinentia ubi ante* g. *habetur* **r.** *aſſumunt* e. *et* o. *ante* g. *poſt* **r.** *ut:* **Tekergek, tekeregj: Forgok, forogj** etc.

(2.) *In* **gy** *deſinunt illa verba, quae habent ante* **ek. ok. d. gy.** fz. *(haec etiam in* **él**, **et ál**, *deſinunt, diſſyllaba vero tantum in* **l**) *ut:* **Kérdek, kérdgy: Hordok, hordgy: Hagyok, hagy** *(excipe,* **Megyek**

facit menny) Haraguſzom, haragudgy *et* haragudgyál: Eſzem, egyél: Iſzom, igyál.

(3.) *In* nny, *definunt, quae habent ante* ek, ok n. et ny. *ut:* Hányok, hánny: Bánok véle, bánny véle.

(4.) *In* ſs. *definunt, quae habent ante* ek, *et* ok s. *et* t. *ut:* Kereſek, Kereſs: olvaſok, olvaſs: tartok, tartſs.

(5.) *In* zz. *definunt, quae habent ante* ek, *et* ok z. *ut:* Evezek, evezz: hozok, hozz. *Sed quae uſitatius definunt Directe in* em, om, *illa formant per* él, ál, *ut:* Bizom, *confido*, bizzál, *confide.*

Nota: *Hinc formatur a ſecunda ſcilicet perſona Coniunctivi Praeſens aſſumpta illius terminatione, ut:* Szereſs, ſzereſſek *et* ſzereſſem, etc.

X. *Participium Praeſens in Prima Coniugatione definit in* ő, *in Secunda vero in* ó, *ſed illud potius eſt Nomen, quam Verbum.*

Paradigma Paſſivae Vocis I. Coniugationis.

Indicativi Praeſens Amor.

Sing.	Szerettettetem,	ſzerettettetel,	tetik.
Plur.	Szerettettetünk,	ſzerettettetek,	tetnek.

Praeteritum Imperfectum.

S.	Szerettetteték,	ſzerettettetél,	ſzerettettete.
P.	Szerettettetének,	ſzerettettetétek,	tetének.

Praeteritum Perfectum.

S.	Szerettettettem,	tél,	tett.
P.	Szerettettettünk,	tetek,	tenek.

Imperativus.

S.	*caret.*	ſzerettetteſsél,	en.
P.	Szerettettetteſsünk,	etek,	enek.

Coniunctivi Praeſens.

S. Szerettettetteſſem, él, en. *Sicut Imperat.*

Per Syncopen: Szerettetteſſem.

Praeteritum Imperfectum.

S. Szerettettetném, nél, ne.
P. Szerettettetnénk, nétek, nének.

Per Syncopen: Szerettetném.

Futurum.

S. Szerettettetendem, del, tend.
P. Szerettettetendűnk, detek, denek.

Per Syncopen: Szerettêtendem.

Infinitivus Szerettettetnyi.

Futurum Paſſivum. Szerettettetendő.

Participium Praeteritum. Szerettettetett.

Obſerva: *Omnes perſonae poſſunt per Syncopen efferri, contrahendo unum*: tett, *per Activum ſecundum Paſſive, ut*: Szerettettêtem, Curo amari *vel ut amer.*

II. Coniugationis.

Indicativi Praeſens Legor.

Sing. Olvaſtattattatom, tol, tatik.
Plur. Olvaſtattattatunk, tattok, tatnak.

Per Syncopen: Olvaſtattatom.

Praeteritum Imperfectum.

S. Olvaſtattattatták, tál, ta.
P. Olvaſtattattatánk, tátok, tának.

Praeteritum Perfectum.

S. Olvaſtattattattam, ttál, tott.
P. Olvaſtattattattunk, tatok, tattanak.

Imperativus.

S. caret. Olvaſtattattaſsál, taſſon.
P. Olvaſtattattaſſunk, ſatok, anak.

Coniunctivi Praeſens.

S. Olvaſtattattaſsam, etc. *Sicut Imperativus.*

Praeteritum Imperfectum.

S. Olvaſtattattatnám, nál, na.
P. Olvaſtattattatnánk, nátok, nának.

Futurum.

S. Olvaſtattattatandom, dol, tand.
P. Olvaſtattattatandunk, dotok, danak.

Infinitivus. Olvaſtattattatnyi.

Futurum Paſſivum. Olvaſtattattando.

Participium Praeteritum. Olvaſtattâttot.

Hic per Syncopen omitti ſolet tatt.

DE CONIVGATIONE ANOMALORVM.

Anomala ſunt, quae aliter coniugantur, quam praeſcriptae duae Coniugationes. Sunt illa duo: Vagyok, *Sum, et* Megyek, *Eo.*

Paradigma Megyek, et Vagyok.

Indicat. Praeſens. Eo, Sum.

S. Megyek, mégy, mégyen.
P. Megyünk, mentek, mennek.
S. Vagyok, vagy, vagyon.
P. Vagyunk, vadtok, vannak.

Praeterit. Imperf. Ibam. Eram.

S. Menék, menél, mene.
P. Menénk, menétek, menének.
S. Valék, valál, vala.
P. Valánk, valátok, valának.

Praeterit. Perf. Ivi, Fui.

S. Mentem,	mentél,	ment.
P. Mentûnk,	mentetek,	mentenek.
S. Voltam,	voltál,	volt.
P. Voltunk,	voltatok,	voltanak.

Futurum. Ibo. Ero.

S. El-megyek,	el-mégy,	el-mégyen.
P. El-megyûnk,	etc. *ut Praeſens.*	
S. Lészek,	léſz,	lészen *et* leſz.
P. Léſzûnk,	léſztek,	léſznek.

Nota: *Excepta ſecunda ſingulari ſine accentu quoque eſt in uſu.*

Imperativus I. *et* ito. Sis.

S. caret.	menny,	mennyen.
P. Mennyûnk,	mennyetek,	mennyenek.
S. caret.	Légy,	légyen *vel* legyen.
P. Legyûnk,	legyetek,	legyenek.

Coniunctivi Praeſens. Eam. Sim.

S. Mennyek, menny,
S. Legyek, Légy, } *uti Imperativus.*

Praeterit. Imperf. Irem Eſſem.

S. Mennék,	mennél,	menne.
P. Mennénk,	mennétek,	mennének.
S. Lennék,	lennél,	lenne.
P. Lennénk,	lennétek,	lennének.

Praeteritum perfectum Circumſcriptivum.

Iverim. Fuerim.

S. { Mentem / Lettem } légyen etc. *P.* { Mentûnk / Lettûnk } légyen etc.

Sicut Praeterit. Indicativi.

Praeteritum Pluſquamperfectum.

Iviſſem. Fuiſſem.

S. Mentem volna, etc.

P. Mentűnk volna, etc. *Hoc quoque ita.*

S. Volnék, volnál, volna.

P. Volnánk, volnátok, volnának.

Circumscriptive vero sic:

S. Voltam volna, voltál volna, volt volna.

P. Voltunk volna, voltatok volna, voltanak volna.

Futurum Ivero. Fuero.

S. Menendek, menendeſz, menend,

P. Menendűnk, menendetek, menendenek.

S. Leendek, leendeſz, leend.

P. Leendűnk, *ſimili modo.*

Infinitivus. Mennyi. Lennyi.

Circumſcriptive vero ſic:

S. Mennem, menned, mennyie kell.

P. Mennűnk, mennetek, mennyiek kell.

S. Lennem, lenned, lennyie kell.

P. Lennűnk, etc. kell. *Opus eſt, ut* eam, eas, eat, etc. *Opus eſt, ut* ſim, ſis, ſit, etc.

Gerundia. Menvén. Lévén.

Futurum. Menendő. Leendó.

Iturus, a, um. Futurus, a, um.

CAPVT VI. DE PRAEPOSITIONE.

I. *Praepoſitiones in lingua Hungarica poſtponuntur Nominibus, unde et ſuffixa poſſunt vocari, ut:* Tedd az aſztalra, *Pone ad menſam.* Az ajto előt, *Ante fores.*

II. *Quaedam Praepoſitiones, quae nimirum per ſe conſiſtere poſſunt, praeponuntur quoque Nominibus interiecto Articulo* az, *hoc modo:* Előtte az ajtonak, háznak, etc.

III. *Significationem earum hic apponimus hoc modo: Ad, significat* hoz, *et* ra. *Apud*, nál; *ante*, elŏtt; *Adverſus*, ellen. *Cis, circa*, Kŏrnyûl, felé, mellett. *Circum*, kŏrûl *vel* kŏrnyûl. *Contra*, ellen, rá. *Erga*, hoz. *Extra*, kivûl. *Inter*, kŏzŏtt *et* kŏzt. *Intra*, belŏl, belé *et* ban. *Infra*, alat. *Iuxta*, mellet. *Ob et propter*, érett, *et* ért. *Poſt*, után. *Praeter*, kivûl. *Penes, ſecus*, mellet. *Secundum, iuxta*, ſzerint. *Super, ſupra*, rajta, fŏlŏt *et* on. *Trans*, által, túl. *Vltra idem ſignificat. Vſque*, addig, *et* ig.

Ablativo Caſui quae ſerviunt: A, et ab, tul. *Absque*, nélkûl. *Cum*, val. *Hic* Nota: *Cum particula* val, *additur Nominibus in conſonantem deſinentibus, Euphoniae causa mutatur* v. *in illam conſonantem, quae eſt ante illud, ut:* Borral, *pro* borval; Bottal, *pro* botval. *Coram*, elŏt. *Clam*, nélkûl. *In*, ban, *et* ba, *Item* on, *quando* In *ſumitur pro* ſuper. *Sub*, alatt.

IV. *In Praepoſitionibus Monoſyllabis, ut ſunt:* hoz, ra, ban, bûl, val et on, *variant vocales iuxta Declinationes Nominum. In Prima Declinatione* a, o, u, *locum habent; In Secunda vero* e, ŭ. *ut:* Az aſztalra tedd, *Pone ad menſam.* A' ſzékre tedd, *Pone ad ſedile.*

V. *Praepoſitiones quoque habent ſuffixa Pronominalia ex Demonſtrativo* én, te, ŏ. *Ego, tu, is. ut:* Én hozzám, te hozzád, ŏ hozzá. *Ad me, te, eum.* Mi hozzánk, ti hozzátok, ŏ hozzájok. *Ad nos, vos, eos.* Én elŏttem, te elŏtted, ŏ elŏtte. *Ante me, te, eum.* Mi elŏttünk, elŏttetek, elŏttek. *Ante nos, vos, eos etc.*

DE SYNTAXI,
in quantum Conſtructio Hungarica diſcedit a Latina

REGVLAE.
I. DE SVBSTANTIVO CVM SVBSTANTIVO.

I. *Subſtantivum cum Subſtantivo rei diverſae adſciſcit Nominativum, aut Dativum caſum, alterum veró aſſumit ſuffixum tertiae perſonae, retinetque per omnes caſus, ut:* **az Ur**, *vel* **Urnak Aſztala**, *Menſa Domini;* **az Ur, Urnak Kéſe**, *Culter Domini.*

Obſerva: *Quando duo Subſtantiva adduntur alteri Subſtantivo, primum elegantius ponitur in Nominativo, alterum vero in Dativo, hoc modo:* **Az Ur frigyének ládája**, *Arca foederis Domini.*

II. *Cognomina praeponuntur Propriis Nominibus; ut:* **Horvát János, Szabó Pál**, etc.

III. *Propria Nomina Appellativis praeponuntur ut:* **Iſtván Deák, Iſtván fiam**, etc.

II. DE ADIECTIVO CVM SVBSTANTIVO.

I. *Omnia Adiectiva praeponuntur indeclinabiliter Subſtantivis per omnes caſus utriusque Numeri cuiuscunque generis ſint, ut:* **Jó férfi, jó férfinak**, etc. **Jó aſzſzony, jó aſzſzonyé**, etc.

II. *Adiectivis Numeralibus nunc Singularia, (et quidem uſitatius) nunc vero Pluralia ſubiiciuntur Nomina Subſtantiva, ut:* **Senki nem ſzolgálhat két Urnak** *(pro* **Uraknak***), Nemo poteſt duobus Dominis ſervire.* **Két emberek mennek vala fel a templomba**, *Duo homines aſcendebant in templum.*

III. DE ADVERBIIS.

I. *Duae negationes apud Hungaros fortiter negant, ut:* **Senki nem ſzolgálhat két Urnak**, *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire.*

II. *Hungari per Adverbium* **csak** *(tantum, ſolum) efferunt plerumque Adiectivum ſolus, ut:* **Nem csak kenyérrel él az ember.** *Non ſolo pane vivit homo.*

IV. DE PRAEPOSITIONIBVS.

I. *Praepoſitiones ſeparabiles apud Latinos Accuſativo caſui ſervientes, plerumque cum Nominativo conſtruuntur, ut:* **Az Iſten által**, Per *DEVM.* **A ház elôtt**, *Ante domum, etc.*

Obſerva: *Praepoſitiones ſeparabiles ſunt, quae per ſe conſiſtere poſſunt, peculiareſque voces conſtituunt, ut ſunt:* **Által, ellen, mellett, kôrnyûl, kivûl, belôl, alat, fôlôt, után etc.**

II. *Si vero haec ſuffixum habuerint ex tertia perſona Pronominis Demonſtrativi* (**a** *vel* **e**), *tunc cum Dativo conſtruuntur, ut:* **Pilátuſnak alatta**, *ſub Pilato.* **Iſtennek elôtte:** *Ante DEVM.*

Obſerva: *Haec ſi articulo notantur, Dativo praeponi poſſunt, ut:* **Alatta az padláſnak**, *ſub tecto.* **Mellette az Toronnak**, *Penes turrim.*

III. *Quaedam Praepoſitiones conveniunt cum Ablativis cognatae ſignificationis, ut:* **Az házhoz kôzel**, *Prope domum.* **Túl az Dunán**, *trans Danubium.*

IV. *Praepoſitio* **in**, *quando in loco eſſe ſignificat, effertur per* **ban, ben**, *ut:* **Templomban vagyok**,

dum in templo. Kertben vagyok, *ſum in horto: Quando vero motum ad locum ſignificat, effertur per* ba, be, *ut*: Templomba megyek, *eo in Templum.* Kertbe megyek, *eo in hortum.*

V. DE REGIMINE SEV RECTIONE GENITIVI ET DATIVI.

I. *Verbum ſubſtantivum* EST, *poſſeſſionem ſignificans, regit Genitivum, ut*: Az Uré az hatalom, *Domini eſt potentia.*

II. *Verba neceſſitatis, ut ſunt*: kell, ſzűkſęg, ſzűkſęges, *Dativum regunt cum Infinitivo, ut*: Ujonnan kell az embernek ſzűlettetnyi, *Denuo oportet hominem naſci.* Szűkséges tenéked ujonnan ſzűlettetned, ha idvőzűlnyi akarſz, *Oportet te denuo naſci, ſi vis ſalvari.*

III. *Pro Verbo* Habeo *Hungari utuntur verbo* EST (vagyon,) *ut*: Vagyon Moſeſek és Prophétájok, *Habent Moſen et Prophetas. Pro* non habeo *vero ponunt* nincsen, *vel* nincs, *in ſingulari vel plurali, et plerumque Dativum regunt Elliptice, ut:* Nincſen *vel* nincſenek (neki, nekiek) Moſeſek és Prophétájok, *Non habent Moſen et Prophetas.*

IV. *Verba Nominandi, ſeu Nuncupandi adſciſcunt Dativum, ut:* Hivattatott Jeſuſnak, *Vocatus eſt Jeſus.*

VI. DE RECTIONE ACCVSATIVI.

I. *Activa Indirecta primam perſonam Praeſentis Indicativi in* lak et lek *ſemper formant, reguntque Accuſativum ſecundae perſonae, utriuſque numeri ut:* látlak tégedet, *Video.* Kérlek tégedet *et* titeket, *Rogo te et vos.*

II. *Activa Directa regunt Accuſativum cum Articulo, et ſuffixis Pronominalibus demonſtratum, ut:* Irom ezt az levelet, *Scribo has literas.* Leirom az te leveledet, *Deſcribam tuas literas.*

III. *Verba Memoriae et Oblivionis* (emlitem et felejtem) *Accuſativum regunt, ut:* Régi időt emlitünk. El-felejtettem kenyeremet.

Emlikezem *vero* et Elfeletkezem (reminiſcor, obliviſcor,) *Ablativum adſciſcunt cum Praepoſitione* rul, rűl, ra, re, (de *et* ad) *ut:* Meg-emlikezzél a' Szombatról, *Memento Sabbathi.* Emlikezem mondására, *Recordor dicti eius.* El-feletkeztem ez emberrűl, *Oblitus ſum huius hominis.* Emlikezzél-meg rólam, *Memento mei.* Meg-emlikezem rolad, rola, *Recordabor tui, eius.*

IV. *Verbum quoque Mirandi* Cſudálom, *adſciſcit Accuſativum ut:* Csudálom ez világ állapottyát, *Miror ſtatum mundi huius.*

Eius vero Derivatum adſciſcit Ablativum per an, en, on, *ut:* Csudálkozom haragodnak buzgoſágán, *Miror fervorem irae tuae.*

Vel cum Praepoſitione ſuper (rajta) *additis ſuffixis primae, ſecundae, et tertiae perſonae, ut:* Mit csudálkozol rajtam, rajta, rajtunk, rajtok. *(Quid miraris ſuper me, eum, nos, eos.)*

V. *Verbum aeſtimandi* ér, *(valet) Accuſativum regit, ut:* Egy pénzt ér, *Valet nummum.* Fizeſſemeg az mit ér, *Soluat, quanti valet.*

Verbum vero becsűllem (aeſtimo, taxo) *cum praepoſitione* ra, re, (ad) *conſtruitur hoc modo:* Nagyra kevéſre, becsűlled, *Magni, parvi aeſtimas. Sic conſtruuntur omnia, quae apud Latinos in Genitivo efferuntur.*

VII. DE RECTIONE ABLATIVI.

I. *Gradus Comparativus, qui exponitur Hungarice per* hogy nem, *vel* hogy nem mint, *regit Ablativum in* nál, nél, (pro) *ut:* Az Iſten job a Királynál, *DEVS eſt melior Rege.* Az Oroſzlány erősb a' Medvénél, *Leo fortior Vrſo.*

II. *Adiectiva ſimilitudinis, ut ſunt:* Egyenlő, Haſonló et haſonlatos, (ſimilis) et haſonlitanyi, *(aſſimilare) Ablativum regunt in* hoz, hez, et hőz, *ut:* Az Ádámhoz haſonló ſegitőt nem talált vala, *Adamo ſimile adiutorium non invenerat, Gen. 2.* Kihez haſonlitsam ez nemzetséget? *Cui aſſimilem hanc gentem?*

III. *Verba emendi et vendendi adſciſcunt Ablativum in* on, en, et ön, *ut:* Három forinton adnak egy Bibliát, *Tribus florenis vendunt unica Biblia.* Négy pénzen vefznek egy kis tikfiat, *Tribus nummis emunt unum pullum.* Két ökrön cseréltem két lovat.

IV. *Mercedis quoque verba adſciſcunt Ablativum in* ért *(pro), ut:* Pénzért tanitnak a' Muſicára, *Pro pecunia docent Muſicam.*

V. *Adiectiva et verba copiae regunt Ablativum in* val *et* vel, *ut:* Teli aranyval, *Plenus auro.* Ez fölyhő teli eſsővel, *Haec nubes plena eſt pluvia.* Ezüſtvel bűves, *Argento abundans.* Bűvelkedik buzával, *abundat frumento, vel tritico.*

VI. *Adiectiva et verba Inopiae regunt Ablativum cum Praepoſitione* nélkül *(ſine), ut:* Pénz nélkül ſzükölködő, *Pecunia indigens.* Szükölködik bőltseség nélkül, *Indiget ſapientia.*

VII. *Nomina quoque cauſam, inſtrumentum, modum actionis et circumſtantiam ſignificantia, efferuntur in Ablativo per* **val**, *et* **vel**, *ut:* **Igaz itilettel itillyetek**, *Iuſto iudicio iudicate.* **Jó erkölcsekkel kedves**, *Bonis moribus gratus.*

VIII. *Quae ſtudium et conatum ſignificant, adſciſcunt plerumque Ablativum in* **ra**, **re**, *ut:* **Uraságra vájódnak ſokan**, *Ad dominium aſpirant multi.* **Keveſen igyekeznek ſzent életre**, *Pauci dant operam ſanctae vitae.*

IX. *Ad quaeſtionem* **Quando**, *reſpondetur per nomen temporis in Ablativo caſu per* **val**, **vel**, *cum Praepoſitione* **elõt**, *(ante)* **után**, *(poſt) ut:* **Ez elõt három órával**, *Tribus horis antehac.* **Ez után három holnappal**, **három eſztendõvel**, *Poſthac tribus menſibus, annis, (pro poſt tres menſes, annos.)*

VIII. DE RECTIONE VERBI INFINITI.

I. *Per Infinitum efferunt Vngari etiam Supinum et Gerundium in* **dum**, *ut:* **Látnyi megyek**, *Viſum eo.* **Le-fekünnyi megyek**, *Cubitum eo.* **Olvaſnyi kell**, *Legendum eſt.*

II. *Infinita verba cum affixis Pronominibus Dativum plerumque explicite, interdum implicite regunt, ut:* **Sokat kell nékem ſzenvednem (néked ſzenvedned, néki ſzenvednyie)** *multa oportet me (te, eum) pati.*

IX. DE PARTICIPIIS INFINITIS SIVE DE GERVNDIIS PARTICIPIALIBVS.

I. *Gerundia, vel Infinita Participalia, in* **va**, *et* **ve**, *definentia plerumque per Paſſivum perfectum La-*

tine redduntur, ut: Igy vagyon meg-irva, *ſic eſt ſcriptum.*

II. *Sunt et alia verba frequentiam actionis ſignificantia, quae ſuis verbis praeponuntur, ut:* Mondton mondgya, *Dictitat, vel continuo dicit.* Álton állaſz, *Iugiter ſtas.* Kérten kér, *Rogitat, vel continuo petit.*

X. DE RECTIONE VARIA.

I. *Verba timendi et formidandi, ut ſunt:* félnyi, *(timere)*, rettegnyi, *(formidare) nunc Accuſativum, nunc Ablativum in* túl, tűl, *regunt, ut*: Féllyed az Iſtent, *Time Deum.* Félly az Iſtentűl. Félly az Urtúl, *Time Dominum.* Rettegek a' Királytúl, *Formido Regem.*

II. *Verba meditandi*, (gondolkodom, elmélkedem) *adſciſcunt Ablativum in* rul, rűl, *et* on, en, *ut*: Gondolkodom Iſtennek dolgairól, *Meditor Dei opera.* Elmélkedgyél az Urnak jó-tételeinyirűl, *Cogita de beneficiis Domini.*

III. Méltó, illendő, (*dignus, conveniens*) *regunt Ablativum in* ra, re, *et* hoz, hez, *ut*: Méltó halálra, *Dignus morte.* Illendő ehez, *et* ez helyre. *Conveniens eſt huic, et huic loco.* Méltó hozzám, *Dignus me.*

IV. *Propria Vrbium et Oppidorum quorundam per Ablativum in* ba, be, *motum ad locum ſignificantia: In* ban, ben *vero quae eſſe in loco ſignificant, ut*: Poſomba megyek, *Poſonium proficiſcor.* Poſonban, Bécsben vagyok, *Poſonii, Viennae ſum.*

V. *Aliorum Oppidorum, et Vrbium Nomina propria per Ablativum in* **ra, re**, *motum ad locum ſignificantia: quae vero in loco eſſe ſignificant, in* **an, en**; *de loco ſignificantia, in* **rul, rûl** *efferuntur, ut*: **Caſsára, Sárofra ment. Szentzre megyek. Caſsán lakom. Szentzrûl jövek. Caſsárul jöttem.**

VI. *Quaedam propria Vrbium et Oppidorum Nomina indifferenter uſurpantur utriuſque Ablativis in* **ba, be,** *et* **ra, re**: *in* **ban, ben** *et* **an, en, on**: *Item in* **rul, rûl, bul, bûl**: *cum ſcilicet motum ad locum, in loco eſſe, et de loco ſignificant, ut*: **Budába,** *vel* **Budára megyek,** *Budam proficiſcor.* **Budán** *et* **Budában laknak,** *Budae habitant.* **Váradon, Lôtsén laknak,** *Varadini, Leuchoviae habitant.* **Budárul, Bécsbûl jönek,** *Buda, Vienna, veniunt.*

VII. *Pleraque autem Vrbium, et Oppidorum nomina per locum ſignificantia Ablativum adſciſcunt in* **an, on, en, ôn, in,** *ut*:

Canifán **Szikſzon** **Lôcsén** **Szepſin**	**ment által**	*Canisa* *Szikſzovia* *Leuchovia* *Szepſino*	*tranſivit.*

Obſerva: *Appellativa quoque locorum nomina perinde conſtruuntur, ut:* **Faluban, erdôben,** *vel* **erdôn,** *et* **falun vagyok. Faluba, (ra) erdôbe, (re) megyek, Falurul, erdôrûl jövek. Falun, erdôn mentem által.**

VIII. *Sunt et alia quaedam Vrbium et Oppidorum nomina, quae praeter varios illos Ablativos in Accuſativo caſu ſignificant in loco eſſe, (quae nimirum deſinunt in conſonantem cum litera* **t.** *coaleſcere valentem) ut:* **Gyôrt lakik,** *Jaurini habitat.* **Eperjeſt** (*pro* **Eper-**

jeſſen) voltam, *Eperjeſſini fui.* Szatmárt laktam, *Szathmarini habitavi.*

IX. *Verba debendi, Dativum perſonae regunt cum Ablativo, in* val, vel, *ut:* Adós nékem tiz forinttal, *Debet mihi decem florenos.* Tartozik ő néki hufz pénzel, *Debet ei viginti nummos.*

SOLI DEO GLORIA!

VIII.

SZŐNYI NAGY ISTVÁN

MAGYAR OSKOLÁJA.

1695.

MAGYAR OSKOLA,

MELLYNEK MESTERSÉGÉVEL AZ OKOS ÉS SERÉNY TANITÓ KIVÁLTKÉPEN AZ IDÖSBEKET, IRÁS OLVASÁSRA XII ÓRÁK ALATT MEGTANÍTHATTYA.

A' mi Urunk Jéſus Chriſtus kegyelmének gazdagsága, az Atya ſzerelmének tellyeſségéből, Szent Lélek veletek való közösüléſe által bövölködgyék a' ti ſzivetekben minden böltseſséggel, világoſsággal, örömmel és gyönyörüséggel : Amen!

EDes Atyámfia, ki ezt olvaſod; 's mindnyájan, kiket az Iſten háza ſzerelmének tüze világosít, melegít, hogy a' nálatok lévö kegyelemnek lángja légyen az Irás-ólvaſatlan együgyüknek melegítésekre és világositáſokra, ha kiváltképen az Irás-olvasáſnak kegyelmét nyereſégre való tálentomúl bizta Iſten te reád; hogy a' mint te máſtúl vetted, te-is viſzont tartozzál máſokat-is tanítáſoddal azon drága kintsre igazítani. Azt kérdem töled: Szánod-é nemzetünk romlását? Egyik nagy oka ennek, a' köz népnek tudatlansága. Maga az Iſten mondgya. Hóſ. 4: 6. *Elvéſz az én népem, mert tudomány nélkül vagyon.* Noſza annakokáért ſzorgalmatoſsággal légyünk rajta: Udvarokban, Városokban, Falukban légyenek mindenütt MAGYAR OSKOLÁK. Mellyeknek felállításában *commendálok* illyen tanátsot:

I. Elsöben-is a' Prédikátorok arra kéſzültt szép tanítáſokkal egynéhány izben-is édesítsék a' népet az

Irás-olvasásra és annak tanúlására ; oſztán a' nép maga kivánnya és kereſi a' tanúláſnak alkalmatoſságát. Ennek mi ſzép *experimentumát* láttyuk a' Kolosvári *Reformata* Ekkléſiában ; ſokan vannak, nem csak az Ifjúság, hanem még az idösök közzül-is, kik nagy kivánsággal és örömmel tanúlták az olvaſáſt, söt némelly Czigányok-is vannak, kik e' tanúláſnak édeſedvén ſzépen olvaſnak, némellyek irnak-is.

II. A' holott a' Prédikátorok érkeznek, magok ſe ſzánnyák fáratságokat. E' rövid élet múlandósága miatt nem ſokáig hüſégeskedhetünk a' Christus Páſztorságában; ne kedvezzünk magunknak. Bóldogok azok, a' kik ſokakat viſznek az igaſságra ; mert azok *fénlenek, mint a' tsillagok, az Iſtennek orſzágában.* Daniel 12 : 3.

III. A' Tanítónak magának kell elöſzör a' tanítáſnak jó módgyát, könnyü és rövid úttyát ſzépen felvenni. Nagy meſterſég jól tanítani; könnyebb ſokkal tanúlni, mint jól tanítani: a' munkát könnyebbíti, úttyát rövidíti, 's elméjét a' Tanúlónak tsudálatosképen ſegíti a' Tanító okoſsága. E' mi alſó-szerü *Informátiónk*-is leginkább a' Tanítókat igazíttya a' tanítáſnak könnyü és egyenes útára.

IV. A' Tanúlónak elméjét kell, tanúlástól idegenítö, és abban megtompító 's késleltetö bojtorjános *praejudicium*októl megſzabadítván, elkéſzíteni. Az Áts elsöben a' görtsöktöl megbárdollya 's gyalúllya gerendáját, 's azután épiti a' házat. A' Kováts elsöben megmelegíti a' vaſat, 's úgy hajttya 's formállya lántzát. Az Ötves megtiſztíttya aranyát, 's úgy müvel drága munkát. A' jól megkapáltt ſzölö terem édes muſtot. Kéſzítsd-el jól a' Tanúlónak elméjét, 's megnyerted munkádnak felét.

Dimidium facti, qui bene cepit, habet.

1. *Elsöben*-is: Gyermeki dologgnak, és nem emberféges ember betsületihez illendönek tarttyák efféle tanúláft. De vallyon gyermeki dolog-é gyöngyöt fzedegetni, *Péld.* 8: 12. aranyért köfziklát feſzegetni, *Péld.* 2: 4, 5. Az Iften maga ir iráft az Izraéliták eleibe, 2 *Móf.* 31: 18. A' Chriftus maga ujjaival irott betükkel a' porban-is megfzentelte az iráft, *Ján.* 8: 6, 8. Nem gyermekfég, hanem angyali böltseſség ez.

2. Nem lehetünk, azt mondgya, mindnyájan Papok. Vagy Papok vagyunk mindnyájan, valakik a' Chriftus Kenetinek réfzefi és társai vagyunk, *Jel.* 1: 6. 1 *Ján.* 2: 27. Szegény Pap az, ki még tsak olvafni fem tud. De hifzem az Iráf-olvasás nem tsak Papnak való, *Ján.* 5: 39. Nem mind Papok valának a' Bereabéliek; lám jó Irás-olvasók vóltanak, *Tsel.* 17: 11. Ugy Theophilus, *Luk.* 1: 3. a' Komornyik, *Tsel.* 8: 31. 's a' t.

3. Nem leánynak, nem afzfzonynak való az Iráfolvasás, azt mondgyák fokan. Lám a' Filep Evangyélifta négy fzép leányi jó irás ólvafók vóltanak, és Prófétai névvel 's nagy betsületes emlekezettel tifzteltetnek a' Szent irásban, *Tsel.* 21: 9. úgy Prifcilla-is, 18.

4. Sokan e' világtól foglaltatnak-el, és azzal mentik magokat, hogy nem érkeznek tanúlni. Jó léfzen vélek, mikor nagyobb üreſségek vagyon, megegyezni.

5. A' tanúláfnak nehézsége, 's megtanúláfnak lehetetlensége képtelen ábrázattal rettenti a' Tanúlókat. Mi-is Iften kegyelméből a' tanítáfnak és tanúláfnak daraboſságát fimogattyuk, nehéſségét kön-

nyebbíttyük, hoſzſzúságát rövidíttyük, 's tekervényes kerengéſit egyenesíttyük.

6. *Ignoti nulla cupido.* Minthogy az Irás-olvaſáſnak édeſségét nem kóſtolták; gyönyörüſégét is, mitsoda légyen, nem tudgyák. Annakokáért Szent irásból kikereſett édes gyümöltseit kell vélek kóſtoltatni, (mint fellyebb-is mondám.) Örvendetes Sóltárokkal 's ſzép vigaſztalásokkal tellyes könyveit véſzi, 's lelkét fonnyaſztó bánatiban azokkal ſzivét éleſzgeti, a' templomban együtt mondgya a' ſzép ditséreteket a' ſzentekkel: ſoha magát meg nem unnya; véſzi a' Bibliáját, 's valamennyit akar, annyit beſzéllget: Móſeſſel, Dáviddal, akarmellyikkel a' Próféták és Apoſtolok vagy az Evangyéliſták közzül, söt magával az Iſtennel és az Ur Jéſus Chriſtuſſal-is. 'S több illyen ſzép édeſgetéſekkel ha kedvelteted az Iráſokat, ſzáraz ſzivvel 's ſzomjú lélekkel futnak az olvasás tanúlására.

V. Ez a' tanítás, Táblán való mutogatás nélkül nem lehet. Egy jó-öreg fekete Táblát kell kéſzíttetni, 's fejér krétával mindent azon kell mutogatni: Mintha elméjébe irnád, mikor a' betüt maga ábrázattya ſzerint ſzeme eleibe irod, és mutogatod, a' *Vocálisok* miképen társalkodnak a' *Conſonáns*okkal? miképen tsinálnak ſzót? és társaságok változván, a ſzókat-is mint változtattyák.

VI. Mindenik Tanúlónak kezében légyen e' könyvetske, és mihelyt a' Táblán tsak egy betüt megmutatſzis, hogy megeſmérje formájáról 's nevéröl, mindjárt azon egy betüt *praxis*ra kell vinni: Fordítson e' könyvben leirtt *Mi Atyánkra*, *Hiſzek egy Iſtenre*: akar más ſzép könyvben vagy Bibliában az Irás lineái ſzerint, valamennyi ollyan *a*-t talál, mind rend-

del mutogaſſa-ki a' többi közzül, (mint alább megmondom.) Igen nagy ſegítség léſzen ez. A' miképen Sámſomnak ſzemei, hogy mézet kóſtola, megnyilatkozának; a' Tanúlónak-is mindjárt megnyilnak a' ſzemei, és új lelket véſzen ezzel magának. Eddig ha ſzázſzor forgatta-is a' könyvet, látta, hogy fejér 's fekete; de ſemmit abban nem iſmért: moſtan pedig nagy örömmel tsudálkozik, kiváltképen ha mind az öt *Vocális*okat tudgya, hogy majd minden harmadik 's negyedik betűt iſméri; annál jobb kedve, hogy illy ſzaporán kezdi eſmérni.

VII. A' betüket Táblára irván, mutogaſd-meg, mit külömbözzenek formájokkal; de még elsöben nem kell öket nevezni, nem-is kell egy-elsöben a' Tanúlót ſokkal terhelni. Elég léſzen egy-elsöben megmutogatni, hogy a' betük a' fövebb helyeken illyen nagy formában iratnak:

A B C D E F G H I K L M N O P R S T U X Y Z J V.

A' köz helyeken pedig így:

a b c d e f g h i k l m n o p r ſ s t u x y z j v.

A' Táblán aláfelé kell *perpendiculariter* rendelni.

2. *Máſodſzor*: Hogy a betük ſzavokkal-is külömböznek, Némellyek 1. *Vocális*ok:

a e i o u.

2. *Conſonáns*ok:

b c d f g h k l m n p r ſ t x z j v.

Ezeket-is alá-menö rendbe kell különkülön egymás után mind leirni.

VIII. A' tanítáſt bizonyos Orákra kell oſztani. Hogy Tizenkettödik órán Bibliát-is kéſzen oſvashaſ-

ſon, a' jó ſzorgalmatoſság megkivántatik. Ennek az Oskolának pedig XII ORÁit nem akarom olly nyughatatlanúl ſzámlálni, hogy reggeli egy órától fogva, déli tizenkét óráig megköffed a' Tanúlót; mert az elme nyugodalommal élesül: hanem a' mint ki érkezik, ſzámlállya öſzve, ha egy-egy óráig tizenkétſzer tanít, téſzen XII ORÁt. Tizenkét óra pedig tsak fél napot téſzen. Mitsoda nyereſég tizenkét óráig egéſz életedet megnyerni, ki e' ſzép tudomány nélkül vóltál. A' mi Oskolánknak azért XII ORÁi renddel ezek léſznek.

I. *ORA tsenget a' Vocálisokra.*

A' Vocális*okról illyen* Régulá*kat adunk a' Tanúlók eleibe*:

1. *Régula*: Nem ſzorúltunk úgy meg, hogy a *Vocális*okat Magyarúl-is *Hangoſoknak*, *Magok ſzerint-is Zengöknek*, *Kimondhatóknak*, 's a' t. ki nem mondhatnók; de én ſzándékoſon meghagyom *Vocális*oknak nevezni, még hamarébb hozzá ſzoknak, mintha valamelly Magyar ſzóval nevezném. Ugy a' *Conſonáns*okat-is meglehet magyarázni.

2. *Régula:* Immár azt mondom, hogy a' *Vocális*ok egyedül magok-is ſaját zengéſek ſzerint kimondhatók és hangoſok.

3. *Régula:* Minden iráſnak 's minden ſzóláſnak kóltsai a' *Vocális*ok; mert ezek nélkül lehetetlen akarmi kis ſzót-is értelmeſen leirni, vagy kimondani.

4. *Régula*: Valamennyi *Vocális* a' ſzóban, annyi *Syllaba.*

5. *Régula*: Tsak maga-is egy *Vocális* ſzóvá lehet.

6. *Régula:* Némellykor a' *Vocális* zengését a' ſzóban, homályoſabb kimondáſſal rövidíttyük, és illyen módon írjuk:

a e i o u.

7. *Régula:* Némellykor iſmét azon *Vocális*ok zengését világoſabb kimondáſſal megvonnyuk, és illyen módon írjuk:

á é í ó ú.

Azon *Vocális*okkal külömbözö értelemmel, és más módú zengéſſel mondgyuk:

Halakat adunk vizből: és
Hálákat adunk ſzivből.

8. *Régula:* Az *o*-ból tsinálunk *ö*-t; az *u*-ból *ü*-t.

Elég léſzen ez egy órán a' *Vocális*okat megtanúlni, és azokat (akarmi ſzép világos nyomtatáſú könyvben) az Irásokból renddel kimutogatni. Ebben a' mutogatásban gyakorollya magát a' máſik tanításig.

II. *ORA Tsendít a'* Conſonáns*okra.*

A' Conſonáns*okról* Régulák:

1. *Régula:* Ird-le a' Táblára mind egymás után lenyúló renddel, 's mutogaſſad formájokat; de ne nevezzed még moſt, néki ſe engedgyed.

2. *Régula:* A' *Conſonáns*ok némák, magokban kimondhatatlanok; a' *Vocális*ok adnak ezeknek lelket és nyelvet: *Vocális*ok nyelvén ſzólnak.

3. *Régula:* Nem kell hát erőltetni a' *Conſonáns*okat, hogy *Vocális* nélkül nevezteſsenek és mondaſſanak.

4. *Régula:* A' ſzólláſokban pedig vagy ſzóknak leiráſiban, ugyan nem-is találtatik *Vocális* nélkül járó *Conſonáns.* Ez illyen példában pedig:

Iſten 's emberek elött,

annyit téſzen az *'s*, mint *és*: Iſten *és* emberek.

5. *Régula:* Ha nevet akarunk valamelly *Conſonáns*nak adni; tegyük eleibe vagy utánna valamellyik *Vocális*t. Mert a' *b*, ha *é* nintsen utánna, nem igaz, hogy *bé* vólna.

6. *Régula:* Mindenik *Conſonáns* a' mellette lévö maga *Volis*áról neveztetik, a' ſzerint, a' mellyik elötte vagy utánna léſzen.

7. *Régula:* Minthogy a' véle öſzve-állott *Vocális*ról véſzen nevezetet mindenik *Conſonáns;* nem kell a' Tanúlót ama' haſzontalan és elméjét öſzve-veſztö *ſyllabicá*láſſal fáraſztani; péld. okáért: Mikor így vagyon irva, *Luk. 23: 43.*

Pa ra di ſom ban.

Miért kell így *ſyllabicá*ltatni:

Pe a, *Pa*: er a, *ra*; *Para*: de i, *di*; *Paradi*: tse o em, *ſom*; *Paradiſom:* be a en, ban; *Paraditsomban*?

Oh nagy hijába-valóſág 's kerengö út-veſztés!

Elsöben: Mert hiſzem öt *vocális*okkal *conſonáló* öt *ſyllabá*kkal megérnéd kimondani; Miért kell az öt *ſyllabá*kból álló ſzót harmintz-egy *ſyllabá*kkal tekertetni? Hogyha pedig a' *Vocális*okat 's a' *Conſonáns*okat külön ſzámlálod, tizenkét betükkel kimondhatod: miért kell hatvankét betükkel vontatnod 's a' Tanúlót fáraſztanod? Ötven betükkel mondatſz többet véle, mint a' mennyi az irásban találtatik. Nem tsuda, hogy a' Tanúló nehezen tanúl, és ſokáig érkezik az olvasásra.

Máſodſzor: Nem igaz, hogy ebben a' ſzóban:
Pa ra di tsom ban.
Pe er de tse em be en vólna.

7. *Régula*: Arra kell a' Tanúlót ſzoktatni, hogy a' *Conſonáns*okat meglátván mellyik *Vocális*ſal társalkodnak, *ſyllabicá*lás nélkül egyſzersmind mondgya-ki a' mellette lévö maga *Vocális*ával, úgy a' mint írva találllya.

8. *Régula*: Hogy azért a' Tanúló, a' könyvek olvasásában, kéſzen mondhaſſa egymás után, a' *Vocális*okkal bokroſon járó *Conſonáns*okat, és így jó olvaſó leheſſen; Jó léſzen elsöben a *Conſonáns*okat mindenik *Vocális*ſal a' Táblán, együtt eleibe, máſutt utánna téve megmunſtrálni. Ekképen megſzokván a' *Vocális*okkal öſzve-fogott *Conſonáns*okat kimondani adgy Bibliát a' kezébe, 's örömmel tsudálkozik rajta hogy kéſzen olvaſſa.

9. *Régula:* A' mi a' *Conſonáns*oknak *Vocális*okkal való ſzövetségét nézi; Néha egy *Vocális*ſal tsak egy *Conſonáns* társalkodik. Hol eleibe véſzi: *ab*. Hol utánna botsáttya: *ba*. Hogyha pedig az egy *Conſonáns*t két *Vocális*ok veſzik közbe; akkor a' *Conſonáns* az utánna való *Vocális*hoz hajól, és nem az elsöhöz tartozik.

Elég lészen e II. *ORÁn imé' négy* Conſonáns*okat megmunſtrálni mindenik* Vocális*ſal, illyen módon*:

B.	CS.	CZ.	D.	F.
ab ba	acs csa	acz cza	ad da	af fa
eb be	ecs cse	ecz cze	ed de	ef fe
ib bi	ics csi	icz czi	id di	if fi
ob bo	ocs cso	ocz czo	od do	of fo
öb bö	öcs csö	öcz czö	öd dö	öf fö

ub bu	ucs csu	ucz czu	ud du	uf fu
üb bü	ücs csü	ücz czü	üd dü	üf fü

Vigyed *praxis*ra valamelly ſzép könyvben, járdel renddel a' *lineá*kat; a' többit elhagyván (annyi ideig) valaholott e' *Conſonáns*okat találod elöl vagy hátúl mellé állott *Vocális*ával, mondaſd-ki véle úgy, a' mint e' fellyül megirtt Táblának formáiban véle mondatni ſzoktad; mert immár azt tudgya. A' *Mi Atyánkban* léſznek példáid: *bo tsá* (sd m) *bü* (neinket,) *bo tsá* (tunk,) *di tsö* (ſég:) 's a' t. Kereſs többet *Hiszek egy Iſtenben*, *Tiz Parantsolatban*, 's több könyvekben. Maga-is ennek kereſéſében gyakorollya magát a' harmadik tanításig.

III. *ORA Tsendít imez* 5. Conſonáns*okra*:

G.	H.	K.	L.	M.
ag ga	ah ha	ak ka	al la	am ma
eg ge	eh he	ek ke	el le	em me
ig gi	ih hi	ik ki	il li	im mi
og go	oh ho	ok ko	ol lo	om mo
ög gö	öh hö	ök kö	öl lö	öm mö
ug gu	uh hu	uk ku	ul lu	um mu
üg gü	üh hü	ük kü	ül lü	üm mü

Vigyed *praxis*ra, 's mutogaſd-meg:

Elsöben: hogy ezekben magokban-is apróléк ſzó elég vagyon: *ág*, *ég*, *Og: ha*, *he*, *óh*, *hó: ki*, *kö: ál*, *él*, *ól*, *ül*, *la*, *le*, *ló*, *lö*. 's majd eſzébe véſzi, mitsoda meſterſéggel tsinállyák a' betük a' ſzókat, és mitsoda meſterſég vagyon az olvasásban; hogy miképen, ez illyen betüket irva látván, ſzókat mond belölök az Olvaſó.

Máſodſzor: Ha immár illyen apró ſzókat az irott betükből ki tud mondani; mutaſd-meg immár azt-is, hogy a' nagyobb rakáſú ſzókat-is efféle darab ſzótskákból ſzoktuk, kit rövidebben, 's kit hoſzſzabban öſzve-varrogatni. Fordíts könyvet, és nagyobb ſzókban-is, a' hol elö-fordúlnak ezen *ſyllabák*, mutogaſd-meg haſznát; ezen ſzó darabok, melly ſzükſégeſek, hogy egéſz ſzókat rakjunk belölök.

IV. *ORA Tsendít ez* 5. Conſonáns*okra*:

N.	P.	R.	S.	SZ.
an na	ap pa	ar ra	as sa	aſz ſza
en ne	ep pe	er re	es se	eſz ſze
in ni	ip pi	ir ri	is si	iſz ſzi
on no	op po	or ro	os so	oſz ſzo
ön nö	öp pö	ör rö	ös sö	öſz ſzö
un nu	up pu	ur ru	us su	uſz ſzu
ün nü	üp pü	ür rü	üs sü	üſz ſzü

Itt-is a III. ORÁnak *praxis*a ſzerint kell mutogatni: mint a' *Conſonáns*ok magok mellé vett *Vocáliſ*ſok zengéſe ſzerint ſzólnak, mind magokban aprólék ſzótskákat melly ſzépen mondanak: *ám*, *ím*, *ma*, *mi*: *én*, *ón*, *ne*, *no*, *nö*: *ép*: *ár*, *ér*, *ír*. *orr*, *Ur*; 's a't 's mind pedig más illyen ſzó-darabokkal öſzve-raggatván, nagyobb ſzókat-is, hol rövidebbeket, hol hoſzſzabbakat melly meſterſégeſen tsinálnak.

Könyvet kell fordítani, 's ezen *Syllabák*at, vagy *Vocáliſ*okkal zengö *Conſonáns*okat, más ſzókban-is, *Mi Atyánkban*, *Hiſzek egy Iſtenben*, *Tiz Parantsolatban*, vagy egyéb iráſokban ſzorgalmatoſsággal kell mutogatni, 's nem kell pedig ezt reſtelleni.

Mikor ezeket a' *Conſonáns*okat (akarmellyik *Vocális*ſal állyanak,) az iráſokban kereſi; egy úttal az elöbbeni már megtanúltt *Conſonáns*okat-is elö-veheti, és megmutogatván mondhattya; ebben gyakorollya magát az ötödik tanításig.

V. *ORA Tsendít ez* 6. Coſonáns*okra*:

T.	TS.	TZ.	Z.	J.	V.
at ta	ats tsa	atz tza	az za	aj ja	av va
et te	ets tse	etz tze	ez ze	ej je	ev ve
it ti	its tsi	itz tzi	iz zi	ij ji	iv vi
ot to	ots tso	otz tzo	oz zo	oj jo	ov vo
öt tö	öts tsö	ötz tzö	öz zö	öj jö	öv vö
ut tu	uts tsu	utz tzu	uz zu	uj ju	uv vu
üt tü	üts tsü	ütz tzü	üz zü	üj jü	üv vü

Itt-is a' felsöbb Orák *praxis*át kell ſzorgalmatoſsággal követni.

VI. *ORA Tsendít ime' kettös* Conſ-*ra*:

GY.	LY.	NY.	TY.
agy gya	aly lya	any nya	aty tya
egy gye	ely lye	eny nye	ety tye
igy gyi	ily lyi	iny nyi	ity tyi
ogy gyo	oly lyo	ony nyo	oty tyo
ögy gyö	öly lyö	öny nyö	öty työ
ugy gyu	uly lyu	uny nyu	uty tyu
ügy gyü	üly lyü	üny nyü	üty tyü

VII. *ORA.*

10. *Régula:* Némellykor két *Conſonáns*ok véſznek közbe egy *Vocális*t; *bab, bad, baf, bag, bal, ban, bar: dab, dad, daf, dag, dal,* 's a' t. Ez illyen *ſylla-*

bák kettösök, 's kettöböl *ba ab,* egygyé léſznek, bab; mintha mondanád, *ba ab* egyſzersmind *bab.* A' többit-is mutogasd-meg így.

Vigyed *praxis*ra, 's mutogaſd-meg az iráſokban, a' holott illyen példák egész ſzókban találtatnak; mint: *men-nyek-ben, ſzen-tel-teſ-sék-meg*; 's a t.

VIII. *ORA.*

11. *Régula*: Némellykor azon egy *Vocális*t nem közbe-véſzik a' két *Conſonáns*ok; hanem a' két *Conſonans*ok ſzintén egymás mellé adván magokat, a' *Vocális*t hol eleikbe véſzik, hol utánnok botsáttyák. Az egy *Vocális* elöttök jár a' két *Conſonáns*oknak illyen ſzókban: *h öld, s öld, ſ öld, l omb, g omb, d omb, m ind, m int, p int, ſ ont, p ont, k ard, k érd, m ert, m oſt, m áſt, ſ eſt.*

Máſutt iſmét az egy *Vocális* hátúl követi a' *Conſonáns*okat, az illyen *ſyllabá*kban: *bla, bra, dla, dra, fla, fra, gla, gra, pla, pra, tla, tra*; 's a' t.

Vigyed *praxis*ra, 's mutogaſsad az iráſokban, egéſz ſzók példájában.

IX. *ORA.*

12. *Régula*: Ollykor iſmét három *Conſonáns*ok-is ragaſzkodnak egy *Vocális*hoz; mint ime' ſzókban: *ſtrá ſa, mun ſtra, ſtru tz.*

Vedd elö a VIII. 's IX. *ORÁ*knak *praxis*it, és könyvben való mutogatáſokkal azokban kell a' Tanúlót gyakorlani.

Maga-is a' tizedik tanításig ezekben gyakorollya ömagát.

X. *ORA.*

E könyvben leirtt *Mi Atyánkban, Hiſzek egy Iſtenben, Tiz Parantsolatban,* vagy egyéb ſzép köny-

vekben, mind az elsöbb *ORÁ*k ſzerint való Tanítáſokat vegyed *exámen*re, illyen módon:

1. Mutogaſſa mind ki renddel nevek ſzerint a' *Vocális*okat.

2. A' *Vocális*okkal lerakott *Conſonáns*okat, *pro exercitio*, hogy elméjét *praxis*ſal élesítsük, és az olvasáshoz kéſzítsük; a' *Conſonáns*okról irott *Réguláknak* ſzerint kell *examinál*ni, illyen módon:.

Ebben a' ſzóban, *Mi*, mitsoda *Vocális* vagyon? *i.* Hány *Conſonáns?* tsak imez egy, *m.* Hát ha elötte vólna az *i? im.* Hát ha *a* vólna elötte? *am.* Hát utánna? *ma.*

Ebben a' ſzóban, *Atyánk*:

1. Hány *Vocális* vagyon? Kettö: *a*, *á.*
2. A' két *a á* között hány *Conſonáns*ok? Egy: *ty.*
3. A' két *Vocális a á* között mellyikhez hajol? Az utánna valóhoz: *tyánk.*
4. Hát az elsö *a?* Maga tsinál egy *ſyllabát.*
5. A' máſodik *á*-nak tsak elötte van-é *Conſonáns?* Utánna-is vagyon.
6. Hány *Conſonáns* követi hátúl? Kettö: *nk.*
7. Mint kell kimondani: *tyánk.*

Igy a' többit-is.

XI. *ORA.*

Tartaſsék azon *praxis*, 's mondaſſad ezen *Réguláknak* és meſterſég ſzerint mindenik *Conſonáns*t a' maga *Vocális*ával. Ebben gyakorollya magát a' tizenkettödik tanításig.

XII. *ORA.*

Olvaſtaſd a' Bibliát véle.

Mi ezt Iſten kegyelméből megpróbáltuk, ſzép haſznát-is láttuk. Ha tenéked nem tetſzik, vagy ha tetſzik véle élni; te láſſad.

Iſtené az áldás, Iſtené a' ditsőſég: Amen!

Az Ur munkájában ſegítö Társod

Sz. N. I. *Kol. R. E. P.*

AZ URI IMÁDSÁG:

MI A-tyánk, ki vagy a' menny-ég-ben: Szentel-teſ-ſék-meg a' te ne-ved: Jöj-jön-el a' te or-szágod: Lé-gyen-meg a' te a-ka-ra-tod, mi-ké-pen menny-ben, a-zon-ké-pen itt e' föl-dön-is. A' mi minden-na-pi ke-nye-rün-ket add-meg mi-né-künk ma: És bo-tsásd-meg né-künk a' mi vét-ke-in-ket, mi-ké-pen mi-is meg-bo-tsá-tunk el-le-nünk vé-tet-tek-nek: És ne vigy min-ket a' ki-sér-tet-be; de ſza-ba-díts-meg min-ket a' go-noſz-tól: Mert ti-éd az or-ſzág, a' ha-ta-lom, és a' di-tsö-ség, mind ö-rök-kön ö-rök-ké, A-men.

AZ APOSTOLI HITNEK FORMÁJA:

HI-ſzek egy I-ſten-ben, min-den-ha-tó A-tyában, menny-nek és föld-nek Te-rem-tö-jé-ben.

És Jé-ſus Chri-ſtuſ-ban; ö egy ſzü-lött Fi-ában, mi U-runk-ban: Ki fo-gan-ta-ték Szent Lé-lektöl: Szü-le-ték Szüz Má-ri-á-tól: Kín-za-ték Pontzi-us Pi-lá-tuſ-nak a-lat-ta, meg-fe-ſzít-te-ték, meg-

ha-la, és el-te-met-te-ték, ſzál-la pok-lok-ra: Har-mad na-pon ha-lot-ta-i-ból fel-tá-ma-da: Mé-ne menny-ég-be: ül a' min-den-ha-tó A-tya I-ſten-nek job-ján; on-nan lé-ſzen el-jö-ven-dö i-tél-ni e-le-ve-ne-ket és hólt-ta-kat.

Hi-ſzek Szent Lé-lek-ben. Hi-ſzek egy kö zönſé-ges Ke-reſz-tyén A-nya-ſzent-egy-há-zat, Szentek-nek egy-gyeſ-ſé-gét, bü-ne-ink-nek bo-tsá-nattyát, teſ-tünk-nek fel-tá-ma-dá-sát és az ö-rök é-letet: A-men.

AZ ISTENNEK TIZ PARANTSOLATI:

2 Móſ. 20. Réſz.

I. *Parantsolat:*

HAll-gaſd-meg Iz-ra-el! Én va-gyok a' te U-rad I-ſte-ned, ki té-ge-det ki-hoz-ta-lak az É-gyiptom-nak föl-dé-böl, a' ſzol-gá-lat-nak há-zá-ból: Ne lé-gye-nek te-né-ked ide-gen I-ſte-nid én e-löt-tem.

II. *Máſodik Parantsolat:*

Ne tsi-nálly ma-gad-nak fa-ra-gott képet, és ſem-mi ha-ſon-la-toſ-sá-got a-zok-nak for-má-já-ra, mel-lyek o-da-fel az ég-ben, vagy itt a-latt a' földön, és a' mel-lyek a' vi-zek-ben a' föld a-latt vannak. Ne ha-jólj-meg a-zok-nak, és ne tiſz-tel-lyed a-zo-kat; mert én va-gyok a' te U-rad I-ſte-ned e-rös boſz-ſzú ál-ló, ki meg-bün-te-tem az A-tyák-nak vétke-ket a' fi-ak-ban, har-mad és ne-gyed í-zig-len, azok-ban, a' kik gyü-löl-nek en-ge-met. És ir-galmaſ-sá-got tse-le-ke-ſzem e-zer-í-zig-len a-zok-kal, a'

kik en-ge-met ſze-ret-nek, és az én pa-ran-tso-la-ti-mat meg-tart-tyák.

III. *Harmadik Parantsolat:*

A' te U-rad-nak I-ſte-ned-nek ne-vét fel ne vedd hi-já-ba: mert nem hagy-ja a' Jé-ho-va bün-te-tés nél-kül azt, a' ki az ö ne-vét ſel-vé-ſzi hi-já-ba.

IV. *Negyedik Parantsolat:*

Meg-em-le-kez-zél a' Szom-bat-ról, hogy azt meg-ſzen-tel-lyed: Hat na-pon mun-kál-kod-gyál, és min-den dol-go-dat el-vé-gez-zed: He-ted na-pon a' te U-rad-nak I-ſte-ned-nek Szom-bat-tya va-gyon; ſem-mi dol-got ne tégy ſe te, ſe fi-ad, ſe le-á-nyod, ſe ſzol-gád, ſe ſzol-gá-lód, és ſem-mi bar-mod, ſe a' te jö-ve-vé-nyed, melly a' te ka-pu-id-ban va-gyon. Mert hat na-pon te-rem-té a' Je-ho-va a' men-nyet, és a' föl-det, a' ten-gert, és min-den a-zok-ban va-ló ál-la-to-kat: és meg-nyu-go-vék he-ted-na-pon; A-zért meg-ál-dá a' Je-ho-va a' Szom-ba-tot, és meg-ſzen-te-lé azt

V. *Ötödik Parantsolat:*

Tiſz-tel-lyed A-tyá-dat és A-nyá-dat, hogy hoſz-ſzú é-le-tü légy a' föl-dön, mel-lyet a' te U-rad I-ſte-ned ád te-né-ked.

VI. *Hatodik Parantsolat:*

Ne ölly.

VII. *Hetedik Parantsolat:*

Ne pa-ráz-nál-kod-gyál.

VIII. *Nyoltzadik Parantsolat:*

Ne lopj.

IX. *Kilentzedik Parantsolat:*

Ne mondgy a' te ſe-le-ba-rá-tod el-len ha-mis ta-nu-bi-zony-sá-got.

X. *Tizedik Parantsolat:*

Ne ki-ván-nyad a' te ſe-le-ba-rá-tod-nak há-zát' ne ki-ván-nyad a' te ſe-le-ba-rá-tod-nak ſe-le-ſé-gét, ſe ſzol-gá-ját, ſe ſzol-gá-ló-ját, ſe ök-rét, ſe ſza-ma-rát, és ſem-mi-né-mü mar-há-ját, mel-lyek a' te ſe-le-ba-rá-to-dé-i: A-men.

IX.

NICOLAI KIS DE M. TÓTFALV

RATIOCINATIO DE ORTHOGRAPHIA.

(1684) 1697.

RATIOCINATIO

DE ORTHOGRAPHIA EO MODO, QVO SPARSIM IN NOSTRIS BIBLIIS EXHIBETVR, INSTITVENDA, VEL AD MINIMVM DISCVRSVS, QVO ENERVATVR CENSVRA ILLORVM, QVIBVS NAVSEAM VEL RISVM MOVENT PRAECISITATES NONNVLLAE IN ORTHOGRAPHIA NOSTRORVM BIBLIORVM OBSERVATAE.

I. Sufficeret fortaſſe ad hoc ſola haec Ratio: Quod non nos primi id fecimus; ſed iam dudum docti et magni viri, qui etiam in vera Hungaricae linguae intelligentia laudem ſuam poſuerunt, nobis in eo praeiverunt: quibus debemus fere omnia, quae maxime in hoc genere obnoxia ſunt cenſurae inſuetorum. Cum dolore ſane admiramur ea, quae aliis laudi; nobis vitio verti. Curam linguae et ſermonis puritatem in nemine adhuc improbarunt ab antiquo quacunque in lingua, nec unquam ſequi turpe fuit illos, qui recte loquendi et ſcribendi ſtudium voce vel exemplo commendarunt: an non ergo indignum est, riſui eſſe nos, ſiquid in Orthographia mutuamus ab iis, quos optimos omnium Hungaros, ideſt accuratiſſimos linguae Hungaricae Criticos fuiſſe omnes agnoscunt et fatentur? Illorum enim etſi non omnes omnia, quidam tamen hoc, quidam illud peculiariter obſervarunt, et conſtanter in ſuis operibus ſequuti ſunt, paucaque a nobis inventa, et hic uſurpata. Cavimus vero (quantum fieri potuit) ab iis, quae doctorum virorum alter alteri, tanquam nimis curioſa, exprobravit: *Omne* enim *nimium nocet.* Euphoniae igitur habendam rationem cenſuimus in talibus: *babbal, vad-*

dal, *renddel*, (Nomen, aliter enim ſcribitur verbum *rendel* ordinat) *tsúffal*, *ſzaggal*, *ſzámmal*, *Pappal*, etc. In quibus Poſtpoſitionis *val* (quod eſt a *vele*) prima Conſonans expeditioris pronunciationis ergo mutatur in proximam Nominis (tanquam dignioris) Conſonam; adeo, ut abſonum ſit ſic tentare ſcribere vel pronunciare: *bab-val*, *vad-val*, *rend-vel* etc.

In illis autem, quae vel ſola tacita conſenſione probata nullus improbare auſus eſt, admirationi eſt omnibus cum accurato ſuo Hungarismo Petr. Pázmány, Alb. Molnár, St. Gelei, Paulus Medgyeſi, Joh. Apáczai, etc. qui ad emendationem multorum in lingua Hungar. abuſuum et corruptelarum vel Grammatica conſcripſerunt, vel in aliis operibus ſuis verum et genuinum Hungariſmum, ſtylo ſuo adumbrarunt: et conqueſti de multis abuſibus exemplo ſuo praeiverunt, ut inducere poſſent gentem ad curam linguae ſuae habendam, tum in loquendo, tum in ſcribendo. Quem ipſorum conatum pauci quidem damnarunt; ſed tamen pauciores ſequuti ſunt.

Ego cum talia legerem, fateor, et ipſe leviter praeterii, nec ullatenus in animum induxi, eos in talibus ſequi: nam licet vitia eſſe agnoſcerem, quae ipſi talia eſſe monſtrabant; tamen quia ſciebam non eſſe privati alicuius inveteratas loquendi et ſcribendi conſuetudines omnium animis eximere, et ſolus ego fruſtra iis uti tentarem, quibus non uterentur in communi, malui et ipſe cum errante turba errare. Cogitabam interea, nullam potuiſſe dari praeſentiorem viam, qua viri illi ſua conſilia efficacia reddere potuiſſent, quam ſi Typographos omnes ſui ſequaces reddere potuiſſent; ut illi ipſos imitati, libros omnes, potiſſimum, qui manibus omnium teruntur, impreſſiſſent

ſecundum ipſorum Orthographiam. Sic, quia gens illa vulgo magna ducitur reverentia erga impreſſionem, ſeu omne illud, quod typis impreſſum videt, perſuadens ſibi, illud ingenio et arte elaboratum eſſe, nec quicquam temere ibi factum, vel (prout ſcribere penna fluenter ſolemus, ſuſque deque habentes leges Orthographiae, nec multum curantes, utrum hoc vel illud regulariter cadat, modo intelligi poſſit) ex inconſiderantia, facile etiam ea cerebro uniuscuiusque imprimerentur, et impreſſio talis in uſum ea transferret. Sed quia Typographi laborioſum viderunt eſſe, ut a tritis ſibi viis deſciſcentes, ſemet inſuetis ſibi Regulis adſtringerent, et imprimis Grammaticae diſcendae manciparent, ideo nihil tale ab ipſis praeſtitum eſt: atque hinc factum eſt: quod talia conſilia et conatus bonorum virorum in fumum abierit. Ego igitur cum fatis eo me adductum viderem, ut ſtatus ille mihi capeſſendus ſit, nempe rem Typographicam tractandi (in quo genere qui excellere volunt, debent etiam Orthographiae curioſi ſectatores eſſe) et proxime cum hoc imprimendi negotio iam in manus ſuſcepto, in ipſa correctione me exercerem, forte fortuna obtulit et adiunxit mihi tales ſocios, qui et ipſi bonorum Hungarorum obſervatores iam dudum fuerant; qui hac oblata occaſione ἀκριβειαν illorum, ideſt recte loquendi et ſcribendi ſtudium commendare coeperunt; adeo, ut ego me adduci paterer, alioqui etiam non difficilem, ad id, ut et ipſos agere permitterem, et ipſe agerem in hoc genere ſaltem aliquid, a communibus vulgi abuſibus ſelectum. Dico aliquid, nam (ut ſupra) non omnia, quae Critici Hungari praeſcribunt, vel ſequenda docent, in vulgus protrudimus, quia hoc repentinum et violentum fortaſſe offenderet multos vel omnes; ſed

cum iudicio facta eorum diſcretione, pauca ex multis, eaque non ubivis rigide uſurpata, placuit huic operi quaſi interſpergere, ut ſic quaſi non ſentientes, ſine offenſa (ſaltem magna) in rectam viam perduci poſſint. Ita omnis aſſuefactio paulatim ſolet proficere, et conſuetudo arte, non vi flectenda.

Ex eo genere ſunt Primo: *Suffixa Poſſeſſiva* tertiae Perſonae, quorum vel in forma, vel in ſuffigendi modo, ſeu conſtructione, errorem vulgi quia approbare non potuimus, ſed nonnullibi immutavimus, ſunt et erunt, qui nobis obloquantur.

Reſponſio praecedens ſi non ſufficiat, dicimus:

II. Suffixorum nominatorum occaſione creberrimum fieri loquendi et ſcribendi abuſum: nempe confunditur Singulare cum Pluralis vel vice verſa, contra Regulam omnium nationum et linguarum, et contra legem ipſius etiam naturae. Hoc antequam dilucidetur, termini explicandi ſunt. Dicimus ergo:

Suffixum Singulare Singularis (poſſidentis nempe) cum ſcilicet Suffixum ita natura comparatum eſt, ut ſuum Subiectum (ſeu Nomen vel Pronomen, cui ſuffigitur) Singularis Numeri refert ad Singulare Poſſidens; *Singulare Pluralis*, quod ad Plurale Poſſidens. *Plurale Singularis*, quod Plurale Subiectum ad Singulare poſſidens refert; *Plurale Pluralis*, quod ad Plurale poſſidens. Exempla horum per omnes perſonas: Primi modi: *Láb-om*, *láb-od*, *láb-a*, vel *láb-ja*. Secundi: *Láb-unk*, *láb-otok*, *láb-ok*. Tertii: *Láb-aim*, *láb-aid*, *láb-ai*. Quarti: *Láb-aink*, *láb-aitok*, *láb-aik*.

Contra Primum modum erratur ergo, cum Singulare Suffixum ſuum Subiectum Singulare refert ad Plurale poſſidens, ut: *Embereknek ſzokáſa*, *Angyaloknak ſerege*, *Juhoknak nyájja*, *etc.* pro *ſzokáſok*, *ſere-*

gek, nyájjok. Hoc Suffixum ordinarie ſuum ſubiectum refert ad Singulare poſſidens, ut: *Embernek ſzokáſa*, etc. aliter ergo debet efferri, cum idem ſubiectum ad Plurale poſſidens refertur. Perinde enim eſt, acſi dicerem: Conſuetudo illorum, *Az ö ſzokáſa*: ſeu cum Subſtantivo (quod itidem eſt tertiae Pluralis) Conſuetudo hominum, *Embereknek ſzokáſa*; vel contra acſi dicerem: *Embernek ſzokáſok.* Nam non magis recte iungo Singulare Suffixum cum Plurali, quam Plurale cum Singulari.

Error etiam fit contra Tertium modum, cum Plurale poſſeſſum annectitur poſſidenti Plurali per Suffixum *Plurale Singularis:* e. g. *Embereknek fiai, Próféták nak iráſit, Oroſzlánoknak fogaitól, etc.* Haec ſuffixata, *fiai, iráſi, fogai, etc.* regulariter Pluralia ſunt ad Singularia relata, e. g. *Embernek fiai, oroſzlánok fogai, etc.* ergo de plurali aliter debent dici: quod non aliter fieri poſſe cenſuerunt docti, quam addita ad illud litera *k*, quae eſt naturale ſignum pluralis Numeri, et in talibus eſt Suffixum fractum ex Pronom. Poſſeſſivo *övék.* Fiunt enim omnia Suffixa ex Pronominum Poſſeſſivorum fragmentis, ita, ut ex Pronom. Poſſeſſivo radix ipſa, ſeu primitivum ſeparetur ab ipſa Derivati nota, et illud praecedat poſſeſſae rei nomen, hoc ſequatur, ut: *Én beſzéd-em*, quaſi dicas: *enyém beſzéd, te beſzéd-ed*, quaſi *tiéd beſzéd: ö beſzéde*, quaſi *övé beſzéd* (inter duas vocales eſt paragogicum v.) *mi beſzédünk*, quaſi *miénk beſzéd, ti beſzédetek*, quaſi *tiétek beſzéd, ö beſzédek*, quaſi *övék beſzéd etc.* poteſt abeſſe interdum ipſum Primitivum a fronte; ſufficit, et ponitur promiſcue ſolum Poſſeſſivi nota: ſeu, quod idem eſt, ipſum ſuffixum Nomini a tergo adhaerens, ut: *Elvégezém beſzédemet.* Haec ſunt

igitur Suffixa Singularia Poſſeſſiva: Ex *enyém* eſt litera *m*, (cum ſua vocali, quae variat ſecundum praecedentem) ut: *ſzolgám*, *beſzédem*, *ſzóm*, *hegedüm*, *etc.* Ex *tiéd* eſt *d*, ut: *ſzolgád*, *beſzéded*, *etc.* Ex *övé* eſt *e* quod eſt interdum *a*, et ſuſcipit plerumque ſociam Conſonam *j*, factam ex paragogico *v* Pronominis *övé*. Ex *miénk* eſt *nk*, ut: *ſzolgánk etc.* ex *tiétek* eſt *tek* vel *tok* (nam et hic facilis eſt variatio) ut: *ſzolgátok*, *beſzédetek*, *etc.* Ex *övék* eſt *ek* vel *ok* purum, ut: *beſzédek*, *ſzolgájok etc.* Pluralia vero Suffixa ſunt haec: Ex *enyéim* eſt *im*, ut: *beſzédeim* et contracte *beſzédim*. Ex *tiéid* eſt *id*, ut: *beſzédeid* vel *beſzédid*. Ex *övéi* eſt *i*, ut: *beſzédei*, *kapái*, *ebei*. Ex *miénk* eſt *nk*, ut: *beſzédeink etc.* Ex *tiéitek* eſt *itek*, ut: *beſzédeitek etc.* Ex *övéik* eſt *ik*, ut: *beſzédeik*, *lábaik*, *ebeik*, *etc.* In tertia Plurali debet eſſe regulariter litera *k*, quae (ut dictum eſt) formalis et eſſentalis nota eſt Pluralis Numeri; *i*, vero ſolum eſt Suffixum Plurale ad Singulare poſſeſſum reſpiciens, ut Decreta Dei, *Iſtennek végezései*: a quo diſtingui debet: Decreta Deorum, *Iſteneknek végezéseik*. Sic: pedes hominis: *embernek lábai*; pedes hominum: *embereknek lábaik*, *etc.*

Error denique fit ſeu confuſio Primi et Quarti modi, cum *Singulare Pluralis* (ideſt, quod Subiectum ſuum Singulare refert ad poſſidens Plurale) uſurpatur pro *Plurali Pluralis*, ut: Megmosák *azoknak lábokat*, tanítsák-meg *az ö fiokat*, *etc.* Huiusmodi poſſeſſa, *Lábok*, *fiok*, *leányok*, *beſzédek*, *etc.* ſcilicet cum non Abſoluta ſunt, ſed in ſtatu conſtructo, ſeu cum poſſeſſa ſunt, Singularia ſunt, ad Pluralia relata, e.g. Abraham et Sara haeredem conſtituerunt Iſacum *filium ſuum*, Isákot *az ö fiokat*; aliter igitur debet eſ-

ferri hoc: filios ſuos, nimirum *az ö fiaikat*, vid. Encyclop. Io. Apáczai paſſim uſurpata talia.

Haec inquam, et id genus alia licet ſciamus a Grammaticis et Criticis Hungaris ſedulo inculcari, et quamvis videamus etiam per leges omnes, et Grammaticae, et naturae, neceſſario ita debere fieri et aliter vitioſam locutionem et ſcriptionem eſſe; tamen quia ab uſu vulgari aliquo modo abhorrent, ut aliqua cautela utamur in inſtillandis talibus pro Regula haec Prophetae verba placuit ſequi; זער שם זער שם duntaxat hic et ibi emendavimus; plerubique indulſimus conſuetudini. Scilicet ſufficere putavimus per haec tentare initium et fundamentum ponere aſſuetudinis.

Dices: Inſueta haec non poſſe iam in uſum transferri, cum ea unicuique tam inſipida appareant.

Reſp. 1. Cum veterem et laceram tunicam exuis, et eius loco novam induis, ſentis magnam diverſitatem: ſcilicet illam, quia diu gefferas, membris tuis longa aſſuetudine conciliatam et adaptatam facilius patitur corpus tuum; quam recentem, quae quia illi per omnia ſimilis eſſe nequit, ſed hac vel illa parte anguſtior vel durior, ut minus membris cedat, non ſine aliqua moleſtia et gravamine induitur corpori; ſed tamen ideo non dicis, te perpetuo veterem illam geſturum, et nunquam novam inditurum: nam ratio ſuadet et dictat hanc illa, quod eſſentiam et uſum meliorem eſſe, itemque ſperas, et brevi poſt experiris, hanc quoque, ſicut illa fuerat, usus aſſuetudine familiarem et convenientem tibi redditum iri. Etiam calceis Germanicis aſſueti ubi cothurnos Hungaricos induimus de novo, vel contra, aliquid alieni primum ſentimus; ſed ideo tamen non abiicimus, ubi ratio et

occaſio ſuadet: brevis enim eſt illa recentis mutationis moleſtia, moxque aſſueſcimus, etc. Exempli veritatem in nobis cerne, qui ex quo tempore hanc *ἀκριβειαν* urgere coepimus, tanto cum diſgeſtu audimus et videmus iam abuſus illos, quanto antea haec genuina et recta, quae nunc intimamus; vel quanto nunc cum faſtidio audit vel videt haec inſuetus quilibet. 2. Si potuimus deſueſcere, quidni et aſſueſcere? Non eſt abuſus quin fuerit uſus: et talia linguae vitia cum tempore introveniſſe putamus. Fuit tempus, quo et lingua Hungarica magis ſibi conſtitit invitiata, etc. 3. Neque adeo inuſitata ſunt haec, tum in vulgari ſermone, tum in ſcriptione, et in ipſis etiam Bibliis edit. Janff. ut penitus nova videri et haberi poſſint, e. g. intueamur eum, quem errandi modum Primum poſuimus, is non perpetuo committitur, ſed crebro: non enim ſemper ita ſcribitur: *pogányoknak földét*, ſed interdum etiam recte hoc modo: *pogányoknak földöket*, *vitézeknek ſeregek*, *juhoknak ſzámok etc.* et in uſu communi haec audiuntur. Si igitur nos agnoſcentes, quod prior vitioſa locutio ſit, fecimus, ut crebrius legerentur tales locutiones poſteriori modo; an magnum peccavimus? an introduximus novum et inuſitatum quid? Si vero conſideremus Secundum et Tertium errandi modum (ubi utrobique in uno eodemque erratur, nempe in *tertia Plurali*, ſed diverso reſpectu,) quoad eos quoque recte loqui non eſt plane inſuetum etiam Bibliis Janff. e. g. legitur ſcriptum interdum vox *eleikbe*, non ſemper *azoknak eleibe*. Ita vox *övéikhez*, Act. 21: 6. et alia alibi, ſi ſcrutaremur. Nos igitur peccavimus in eo tantum, quod in talibus pluries voluimus recte loqui, ſeu ſcribere in noſtra Bibliorum editione, quam ſcriptum eſt in edit. Janff.

4. Multa naſcuntur nova vocabula, quae originem ſuam plerumque caſui debent, nec ullo nituntur fundamento, quomodo illa ſe uſui ingerere poſſunt apud integram nationem? quidni tam poſſent et illa, quae vero conſentaneum eſt, nos antea poſſediſſe, et per errorem amiſiſſe, et offeruntur nobis denuo, imo non denuo, neque eorum uſus penitus (ut proxime dictum eſt) extinctus eſt, ſed tantum rareſcere coepit: de quorum rectitudine nos monent leges, et artis et rationis? et quorum contraria corruptelas, linguae eſſe agnoverunt, qui accurati Hungari et fuerunt et habiti ſunt? Qui quare non obtinuerunt apud gentem, quae ſuaſerunt, dictum eſt ſupra: quam rationem non amplius obſtare neceſſum erit, ſi Deus mihi illos fines, et illam vitae functionem, quam oſtendit, obtentam dabit, niſi forte gens ipſa refragetur et uſus vulgaris rationem eludat: quod ipſum tamen noſtrae Bibliorum editioni non multum praeiudicabit; dilemmate enim hoc belle id elidere poſſumus: Aut enim iſta lecturi audire volunt rationem; proinde his aſſenſuros neutiquam laeſimus: aut plane nullam volunt audire rationem, ſed mordicus ſequi conſuetudinem; hos quoque nos laeſiſſe, eſt cur negem: quia non obſtante noſtra Orthographia, illi tamen aliter legent; uti quamvis rectiſſime ſcriptum *Lelkem*, *annakfelette*, *etc.* in Fel-föld, impoſſibile, quin pronuncient *Lölköm*, *annakfölötte etc.*

Atque haec dicta ſint non tantum de iis, quorum iam mentio facta eſt; ſed de aliis etiam abuſibus, quorum fautores litem nobis movebunt etiam ideo:

Secvndo: Quod liquidis illis *gy*, *ly*, *ny*, *ty*, ſubſtituimus literam *j*, in terminationibus Verborum et Suffixis Poſſeſſivis, ut: *mondja*, *látja*, *akaratja*, *etc.*

Reſp. Hic quoque non ſumus novatores, nec facti rationum egentes. Fecimus igitur et hoc ideo:

I. Quia vidimus ab aliis magni nominis Criticis linguae Hung. idem factitatum eſſe: quos imitari non putavimus abſurdum et indecorum eſſe.

II. Quia in ipſo etiam Pſalterio editionis Janff. et ſeorſim et cum ipſis Bibliis impreſſo, permultis in locis talem ſcriptionem videre eſt. Nemo eam hactenus ibi apprehendit, eo, ut in ea ſcrupulum quaereret, et erroris eam argueret: nosne igitur debuimus metuere cenſuram, aut iam poſt factum metuamus? Scilicet ſi quis nodum in ſcirpo quaerere ſatagat, et nos data opera obtrectationi expoſitos habere et facere velit, piumque hoc opus in contemptum adducere etiam his frivolis ſtudeat. Quod perinde eſſet, quam Synodo Radnothinenſi ſoluta dum quiſpiam ex Miniſtris ſimplicioribus quiritaretur, ſe neglectum eſſe in ſuffragiorum petitione, cum et ipſe habuerit, quod contra Cocceium diceret; interrogatus, quid illud fuiſſet? reſpondebat: Cocceium ſcripſiſſe *Felix Fe* ſimplici e. *Riſum teneatis, etc.*

III. Quod poteſt fieri per pauca, non debet per multa. Ego hanc Bibliorum editionem arctare, quantum quidem fieri potuit, volui: ad quod vel unius literae compendium non parum facere vidi. Multae lineae, quia unicam vel duas literas non ſat commode admittunt in extremitate, in duas dividi debent; quinque vel ſex craſſarum literarum ſpacium lucratur tenue hoc *ſ*, perſaepe, cum in uno verſu pluribus in locis occurrunt illae ſupervacaneae *gy*, *ly*, *ny*, *ty*, *etc.*

Dices: In aliis quidem libris, potiſſimum profanis, tale quid ad libitum fieri poſſe, ut ſcribamus hoc vel illo modo; ſed in Biblia ipſa nec compendii, nec

alterius cuiuspiam reſpectus gratia debent introduci ſcriptiones eiusmodi, quae Lectores offendere poſſunt.

Reſp. 1. Antequam huiusmodi ſcriptiones tam ſcandaloſas dicas, reſpice primum an non et in ipſis Bibliis Janff. tales oculis tuis ſe offerant? Vide ſtatim circa initium Bibliorum: *Gen. 1: 28. c. 2: 24. hadja, ragaſzkodjék*; mox *cap. 3: 5. tudja, etc.* an quis magnam in iis et talibus unquam ſenſit offenſam? et ſi urgeas nos tam prefse in omnibus ſcriptionum modis noſtrum exemplar ſequi debuiſſe, tum concedere debebis, in iſtis quoque locis illas voces, et aliis alias eodem modo nos ſcribere debuiſſe ſine mutatione, prout in exemplari erant; et ſi ibi ſcribere debebamus ita: *tudja, etc.* qua ratione carpis eandem vocem et alibi ita ſcriptam? et quare damnas abſolute talem expreſſionem liquidorum iſtorum per literam *j*? et an non eodem argumento afferes ſcandaloſas ſcriptiones in Bibliis nos committere debuiſſe?

2. Si Lectores in precationibus, dum maxime ſunt ad devotionem diſpoſiti, non offenduntur talibus ſcriptionibus, minus metuendum eſt, ut offendantur in ſimplici S. Sacrae lectione. In Pſalterio, quod laudes Dei, et meras precationes continet, ſine offenſa potuerunt hactenus legere eiusmodi ſcriptiones. Ergo etc. Dices: Fortaſſe id alicubi rhythmi cadentia requirit. At vide ſis ſtatim in initio, in Argumento *Pſal. 1. állapatjok et ℣. 1. gondja.* Pſal. *2: 2. mondják. ℣. 3. riaſztja. ℣. 6. haragudjék. ℣. 7. hidje.* Pſal. *3: 1. mondja etc.* Progredere ulterius, *Pſal. 6: 8. menjetek, ℣. 9. hallgatja, elfogadja, kivánja. ℣. 10. Pironkodjatok.* Ne putes tantum circa initium haberi talia, verte aliquot folia, et vide *Pſal. 33: 6. gondolatja, ℣.*

8. látja, ỳ. 10. tartja, óhajtja. Pſal. *34: 1. áldja, ỳ. 8. hadja, ſzabadítja:* Pſal. *35: 1. mondjad. ỳ. 4. engedjen, akadjon. ỳ. 5. mondja. ỳ. 8. tsikorgatják. ỳ. 10. tartja.* Pſal. *36: 1. gondja. ỳ. 3. tapodjon.* Pſal. *37: 1. állapatjok, boſzſzonkodjál. ỳ. 4. haragudjék. ỳ. 6. tsikorgatják. ỳ. 12. igazgatja, tartja. ỳ. 20. ſzabadítja.* Pſal. *38: 4. birhatja. ỳ. 15. látja.* Pſal. *39: 5. tsúfoljanak. ỳ. 7. ábrázatja, etc.* Et ſi velis experiri etiam alibi, ingredere: *Pſal. 94: 4. gondja, tartja.* Pſal. *96: 4. látja.* Pſal. *98: 2. örvendjen. ỳ. 3. vigadjatok.* Pſal. *99: 2. áldja.* Pſal. *100:* 1. *örvendjetek. ỳ. 2. tudjátok.* Pſal. *102: 10. áldják. ỳ. 11. tartja.* Pſal. *103: 2. gyógyítja.* Et ſic ſparſim per totum Pſalterium: quod quia magis, quam ipſa Biblia, quotidie manibus teritur, adeoque oculis omnium tam crebro occurrunt tales ſcriptiones; plane peregrinus erit Hieroſolymis, qui eas in noſtro hoc opere novas et inſuetas dicere audeat, et contumeliosus, ſi dicere ſcandaloſas audeat.

IV. His omnibus valentius argumentum, Ratio ipſa quoque ſuaſit et permovit nos ad hunc modum ſcriptionis eligendum: quod ſic oſtenditur:

Suffixa Poſſeſſiva et Terminationes Verborum iis ſimiles Subiectis vel Radicibus ſuis annectuntur tribus modis.

Nota hoc loco 1. Terminationes Verborum ſecundum Perſonas et Numeros eſſe quasdam propagines Suffixorum Poſſeſſivorum, vel ſaltem cognationem.

2. In Hung. quoque, ſicut in Hebr. lingua tertiam Singularem (hic quidem Praeteriti, ibi Praeſentis Indicativi) Formae *Kal* eſſe ſimpliciſſimam, adeoque radicem: inde formantur omnia reliqua e. g. in Kal

Látok, látſz, lát, (haec eſt radix) *lát-unk, lát-tok, lát-nak, etc. Lát-tam, lát-tál, etc.* Totum etiam Pihel inde formatur, ut: *Lát-om, lát-od, lát-ja: Lát-juk etc.* ita ut formatio omnium Perſonarum fiat ex radice et Suffixis Poſſ. Suffixa Poſſeſſiva (ut ſupra dictum eſt) ſunt haec: Ex Pronom. Poſſeſſ. *enyém* eſt litera *m*, cum vocalibus *am, em*, vel *om*: hoc addo radici: *Lát-om, ſzed-em, etc.* Ex Pronom. *tiéd*, eſt litera *d*, cum vocalibus *ed* vel *od:* addo radici: *Lát-od, ſze-ret-ed.* Ex Pronom. *övé*, eſt litera *e*, quae interdum amat fieri *a*, et adiungitur radici utplurimum per conſonam *j*, quae videtur facta ex litera *v* quae eſt in *övé*: et ſic *je* vel *já* addo radici: *Lát-ja, ver-je, etc.* Ex Pronom. *miénk* eſt *nk*, cum vocalibus, ut: *Lát-unk, ſzeret-ünk*, vel ſolum *k*, purum, praecedentibus ſcilicet vocalibus immediate, ut: *Lát-juk, ſzeret-jük, harap-juk.* Ex *tiétek* eſt *tek*, ut: *Szeret-tek et ſzeret-itek, Lát-tok, et lát-játok, etc.*

3. Quam manifeſtum ſit diſcrimen, et diſtinctio Verborum Hung. in Formas Kal et Pihel (ut taceam de Hiphil, quod omnibus notum eſt) Kal, ut: *Tanúlok, tanúlſz, tanúl*, thema definit ſemper in *k*. Pihel,ut : *Tanúlom, tanúlod, tanúlja, etc.* thema definit ſemper in *m*. Sic *irok, irom, ſzeretek, ſzeretem, lövök, lövöm, etc.* Quanquam non omnia flectuntur in utraque forma, ſed quaedam tantum in Kal, ut: *Vigadok, et* quaedam tantum in Pihel, ut: *Fekſzem, etc.* Sed ne plura de his; redeamus.

Suffixa, inquam, Poſſeſſiva Tertiae Perſonae, et his ſimiles Terminationes Verborum annectuntur ſuis radicibus:

(I.) Vtplurimum et regulariter per Conſonam *j* et ſic Suffixum erit *ja* vel *je*: quod ponitur et in

Nominibus et in Verbis poſt has radicales ſine controverſia:

b, ut: Szabok, ſzabſz, ſzab: *ſzabja*; *habja*, *darabja*, *rabja*, *etc.*

g, ut: *rág ja*, *rúg ja*, *súg ja*, *fog ja*; *harag ja*, *harangja*, *korong ja*, *etc.*

k, ut: *rakja*, *lakja*; *ſákja*, *tyúkja*, *tsókja*, *fulánkja*, *fánkja*, *etc.*

m, ut: *nyomja*, *tömje*, *teremjen*; *hámja*, *vámja*, *karámja*, *etc.*

p, ut: *kapja*, *harapja*, *lopja*; *tsapja*, *Papja*, *púpja kalapja*, *etc.*

r, ut: *akarja*, *vakarja*, *marja*, *ſzúrja*; *karja*, *ſirja*, *árja*, *ſárja*, *etc.*

j, ut: *vájja*, *tojja*, *fejje*; *nyájja*, *újja*, *ganéjja*, *etc.*

Sic etiam terminata per Vocales Nomina, recipiunt Suffixa tertiae Perſonae perpetuo per conſonam *j*, ideſt habent Suffixa *ja* vel *je*, e. g. finita in

a, ut: *ruhája*, *marhája*, *ſzolgája*, *pennája*, *gyertyája*, *nyavalyája*, *etc.* Huc pertinet et in Verbis illud Paragogicum, *botsátanája*, *etc.*

e, ut: *ekéje*, *zekéje*, *tekéje*, *petsenyéje*, *tsemetéje*, *ketskéje*, *etc.*

i, ut: *Jantsija*, *annyija*, *mennyije*, *kijé*, *Muftija*, *etc.*

ó, ut: *tsomója*, *kórója*, *karója*, *mosdója*, *hordója*, *mankója*, *ſzapúllója*, *etc.*

u, ut: *ſaruja*, *hamuja*, *kapuja*, *gyaluja*, *tanúja*, *ſarkantyúja*, *etc.*

ö, ut: *tekenöje*, *ernyöje*, *kezkenöje*, *erdöje* vel *erdeje*, *etc.*

ü, ut: *tsüje*, *tetüje*, *gyepüje*, *tsepüje*, *hegedüje*, *nyirettyüje*; *etc.*

Adde Conſonam *f*, ut: *Fje*, *kerfje*, *Chriſtófja*, *tsúfja*, *etc.*

(II.) Nonnullibi expirat *τὸ j*, et ſola vocalis Suffixi *a* vel *e* manet: idque in Nominibus definen tibus in

d, ut: *hada, vada, térde, rende*, vel *rendi*, pro *rendje*. Hic quoque quaedam admittunt *ja*, ut: *kardja, módja, ſzaladja, etc.*

g, ut: *virága*, (quod *et virág ja*) *világa, ága, ſerege, fellege, süvege, etc.*

gy, ut: *Ángya, lágya, begye, ſzegye, irégye, mirégye, húgya, etc.*

h, ut: (*eb*) *oláha, terhe, méhe, doha, koha, vemhe, etc.*

k, ut: *marka, ſarka, farka, nyaka, ablaka, lelke, feneke, etc.*

l, ut: *nyála, ſzála, tála, ſzele, nyele, fedele, nyila, tolla, etc.*

ly, ut: *Királya, homálya, helye, mellye, ſonkolya, konkolya, etc.*

m, ut: *ſzáma, ſzeme, fundámentoma, etc.*

Quaedam horum habent *ja*, ut ſupra.

n, ut: *ſzene, ſzine, tehene, mindene, etc.*

ny, ut: *leánya, tudománya, tsákánya, menye, törvénye, etc.*

p, ut: *talpa, képe, népe, cserepe, etc.*

Quaedam vero habent *ja*, ut ſupra.

r, ut: *kára, ſzára, ſzamára, embere, ſere, bora, pora*; vide ſupra, in *ja* definent.

s, ut: *haſa, húſa, vaſa, verſe, köleſe, béleſe, borſa, koſa, etc.*

t, ut: *háta, követe*, (quod et *követje*), *ſzemete et ſzemetje, kenete, etc.*

ts, ut: *Átsa, kovátsa, tolmátsa, tsetse, követse, kintse, abrontsa, etc.*

tz, ut: *hartza, ſartza, ſántza, peretze, malatza, kontza, etc.*

x, ut: *matrixa, onixa, Fénixe, etc.*

z, ut: *háza, máza, reze, méze, ize, vize, ſziize, etc.*

j, ut: *ſzája, haja, raja, vaja, olaja, teje, feje,* (a *fö* pro fej.) *etc.*

v, ut: *leve, neve, nyelve, öve, köve, könyve, etc.*

ſz, ut: *kovácza, eſze, meſze, tsiréſze, abroſza, roſzſza etc.*

(III.) In quibusdam idem *j* mutatur euphoniae causa in vicinam ſeu ultimam radicis conſonans: idque in Verbis deſinentibus in

s, ut: *áſſa, olvaſſa, kereſſe, nyeſſe, leſſe, moſſa, etc.* quod, *s*, interdum fit ex *t*, ut: *ſzereſſe*, pro *ſzeretse*; ſic *veſſe, láſſa, etc.* interdum vero in *t* radicale finitis ſervatur *t*, ut: váltsa, mártsa, etc.

z, ut: *rázza, fázzék, idézze, fejezze, óltalmazza, sózza, foltozza, etc.*

ſz, ut: *haláſzſza, vadáſzſza, iſzſza, veſzſzen, etc.* nonnullibi, *t*, exſpirante, ut: *válaſzſza* p. *válaſztſza, áraſzſza, olvaſzſza, maraſzſza.*

Plures modi his tribus non dantur: ergo etiam non manebit locus, ubi adhibeamus vulgares illas liquidas *gy, ly, ny, ty*, in Suffixorum iunctura: quorum omnium vicem per Primum modum litera *j* debet ſupplere. Etenim illae liquidae nec Secundo, nec Tertio modo iunguntur Suffixis. Secundo non; quia ibi immediate iungitur ſola Suffixi vocalis *a* vel *e* radici, ut: *világa, tála, ſzáma, tehene*; ſicque foret *monda*, non *mondgya, baráta*, non *baráttya, falata, fóta, karda, ſzána*, non *ſzánnya, etc.* quae abſurda. Nec Tertio modo, quia ibi litera *j*, (quam quodam modo ad eſſentiam Suffixi pertinere diximus) mutatur euphoniae cauſa in vicinam conſonam; atque ſic deberent ſcribi *mond-da*, non *mondgya*: nam in radice *mond*,

d, eſt conſona proxima Suffixo, et in eam deberet mutari Suffixi conſona. Sic deberet eſſe *barát-ta* non *baráttya*, *lát-ta*, non *láttya*, *hal-la*, non *hallya*, *etc.* Haec ſunt abſona; igitur reſtat, ut per Primum modum, qui omnium regulariſſimus eſt, mediante litera *j*, talibus quoque adiungantur Suffixa; ut ſit univerſalis Regula: Omne Suffixum tertiae Perſonae molliter pronunciatum fit hoc modo, ut radici addatur ſyllaba *ja* vel *je*, quae eſt ipſum formale Suffixum. Vt ſic prout ſcribo *darabja*, ita ſcribam et *kardja* non *kardgya*. Quid enim habet magis commune *τὸ gy* cum *d*, quam cum *b*? uti non ſcribo *rabgya*, *haraggya*, ita etiam non debeo ſcribere *módgya*, ſed *módja*, ut *haragja*, *etc.* *τὸ gy* plus habet commune cum *g* quam cum *d*; et tamen deſinentibus in *g* non per *gy*, ſed per *j*, adiiciuntur Suffixa mollia, ut dictum: *harag ja*, *agyag ja*, *dug ja*, *fog ja*, *martzong ja*; quare non ſic: *adja*, *áldja*, *mondja*, *módja*? *etc.* Et ſicut, *lopja*, *kapja*, *rakja*, *nyomja*, *akarja*, *fákja*, *Papja*, *karja*, *etc.* cur non ſic etiam *ſzolgálja*, *nyelje*, *ſzólja*, *tiſztítja*, *gyógyítja*, *fótja*, *petsétje*? *etc.* pariter in ceteris Verborum perſonis, ut: *adjam*, *adjad*, *adjuk*, *etc.* ut uniformis ſit, quantum fieri poteſt, haec et alia omnia a ſuis radicibus formandi modus, nec quid alieni, cum evitari poteſt, admiſceatur; ſed genuinam et ſibi familiarem literam *j*. Suffixa ſervent.

Si quis dicat, talem ſcriptionem a pronunciatione diſſentire, adeoque repudiandam: ego et Antecedens et Conſequens negabo. Antecedens, quia *kardja* et *kardgya*, *hallja* et *hallya*, *etc.* pariter ſonant haec in fluenti pronunciatione, aut certe perexiguum deflectit unum ab altero. Nam cum *τὸ j*, poſt has literas *d*, *gy*, *l*, *n*, *ny*, *t*, ponitur, ſequente illud aliqua vocali, quaſi colliqueſcit cum illis, vel illae cum hoc,

et ipſum *j* vix poteſt (ſcilicet cum fluenter loquimur) in ſuo diſtincto et formali ſono pronunciari: niſi id fiat data opera: adeoque per talem ſcriptionem non metuendum eſt, ut turbetur pronunciatio. Nam ſi qui huic noſtro ſcribendi modo illudentes, talia: *mondja*, vel in Imperativo *mondj*, *adj*, *etc.* pronuncient, quaſi ſcriptum eſſet *mondi*, *adi*, *etc.* (prout aliqua Hungariae Dialectus uſurpat) illi calumniae culpam incurrent, non tam ex inſcitia, quam ex malitia natam. Id quod oſtenditur hoc modo: 1. Quia ſciunt, quantum differant a ſe invicem literae *i*, et *j*, natura, uſu, forma, etc. illam vocalem, hanc conſonam eſſe. et nuſpiam apud accuratos ſcriptores (niſi forte deficientibus typis) uſurpari *i*, pro *j*, vel contra. 2. Sciunt in octavo Praecepto *τὸ Ne lopj*, non pronunciari ſic, *Ne lopi*; ſic cetera *rág j*, *morog j*, *vakarj*, *ſzabj*, *rakj*, *teremj*, *etc.* non hoc modo pronunciari: *rági*, *morogi*, *vakari*, *etc.* igitur clarum eſt, noſtram ſcriptionem nullatenus patrocinari pronunciationi Circum-Caſſovianae *adi*, *mondi*, *tapodi*, *etc.* Et haec omnia quomodo fiant, vel debeant fieri, nos longe curioſius invaſtigaſſe et ſcire: quam ii, qui nos et nobiscum noſtrum opus ludibrio exponunt, qui ſine fundamento iudicant, et ex ſolo praeiudicio loquuntur.

Obiectionis Conſequens quoque negatur: nam innumera ſunt talia, quae non pronunciantur ita, ut ſcribuntur; vel ſi ſcribantur, ut pronunciantur, omnium (praeter ignaros) iudicio vitiose ſcribuntur, e. g. *Ö Nagysága Kegyelmednek ſzolgálatját izente, 's a' bárányt megküldte*, haec prout in communi ſermone et currenti pronunciatione ſonant, ſic deberent ſcribi: *Ö Natstsága* (nam ita pronunciatur) *Kiendnek ſzoálatját* (nam et hoc vulgo ita contrahitur) *izente 's a' bá-*

ránt meg- vel *mekküdte*, vel *kütte*. Ita poſſet deſcribere, nec aliter, ſiquis noſtrae linguae ignarus audiret ex ore alicuius Hungari, illas voces pronunciantis, nempe ut ſermo communis habet. At certe vel ſtolidum, vel Orthographiae exlegem et prorſus contemptorem eius oportet eſſe, ſiquis, cum linguam norit, ita ſcribat, vel ſcribendum cenſeat. Sic multae literae finales radicum apparent in pronunciatione permutatae eſſe, accedentibus Poſtpoſitionibus (Nota hic, *Praepoſitiones* Latinorum plerasque eſſe Hungaris *Poſtpoſitiones*) vel Caſuum vel Verborum vel aliis notis et particulis. Ita *ny*, finale accedente, *n*, vel *t*, *r*, *z*, *b*, *h*, *k*, etc. vix apparet in pronunciando, ut: *törvént*, *törvénnek*, *törvénre*, *törvénböl*, *törvénhez*, *törvénkezem*, etc. Ita ſolent haec et talia pronunciari; et tamen nemo accuratus ſcribit ita, ſed radicem *törvény* formaliter exprimit ubique. Sic *Leánynak*, *Aſzſzonynak*, *leányzó*, *arányzom*, etc. Quia flexio et formatio Caſuum regulariter fit ſervata ſemper radice integra, ſeu themate, additisque Caſuum notis, ut: *ember-é*, *ember-nek*, *ember-t*, *ember-töl*, etc. Nec diſſimilis eſt ratio in adiectionibus aliarum particularum, ut: *törvényhez*, *törvényre*, etc. Ita valde rudis ſit, oportet, et non Orthoſed *Kako*graphiae diſcipulus, qui τὸ *Mennynek földnek*, etc. ſcribit, ut pronuntiatur *mennek földnek*. Vnde aliqui irriſores et vaniloqui habent illud: *mennek földnek az ekével*. Id accidit ſaepe literae *gy*, sequente itidem litera *n*, vel *t*. e. g. *vagytok* (aliqui per craſſam inſcitiam pronunciationem ſequentes ſcribunt *vadtok* vel *vattok*), *vagynak* (quod per contractionem *vannak* a *van*) ſcribunt imperiti *vadnak*: quaſi ſit Dativus a *vad*. Sic *hagytok*, non *hadtok* vel *hattok*, *hagynak* non *hadnak*. Ita ab *ny*, ut: *hányok*, *hányſz*, non *hánſz*, *hánytok* non

hántok, *hánynak*, non *hánnak*, *hányni*, non *hánni*: quia (ut dictum) radix ſive tertia ſingularis Kal *hány*, debet ſervari Suffixis accedentibus, per omnium Perſonarum, Numerorum, Temporum, etc. formationes. Ita *hánytam*, *hánynék*, *hagytam*, *hagynék*, *etc.* In *ny*, τὸ *y*, non pronunciatur ſequentibus ſupradictis conſonis etiam in diverſis vocibus, et tamen non debet abeſſe in ſcriptione, ut: *törvén nélkül*, pronunciamus; et tamen *törvény nélkül* ſcribimus. Sic: *Én bizon nem tom:* nam ipſum *n*, quoque ſono τό *m*, effertur ſequente *b*. Sic *Debreczemben* etc. at quis ita ſcribat? Sic *g*, ſequente *k*, ut: *mag kender*, *mag kápoſzta*. Ita particula *a'* vel *e'* ſequentibus iisdem conſonis apparet ſequentem conſonam duplicare, ut: *a' tál* quaſi *attál*, *e' tél*, quaſi *ettél*; *e' bitang*, quaſi *eb bitang*, *a' roka* etc. Sic litera *d*, ſequente *t*, non proprio ſed ipſius *t*, ſono auditur, ut: *vadtól elragadtatott*, pronunciatur *vattól elragattatott*; ſed quis ita ſcribat? cum utrobique radicalis, proinde immutabilis ſit litera *d*? Sic *Apádtól*, *Anyádtól*, *Nénédtöl*, *Dávidtól* etc. non ſcribimus *Apáttól*, *Anyáttól*, etc. Sic *hadtól*, *tselédtöl*, *ebédtöl*, *etc.* Sic in verbis perſaepe, ut: *tudtam* non *tuttam*, *ſzaladtam*, *ſzenvedtem*, *maradtam*, *etc.* Aliquando ipſum *d*, foro cedit, ut: *mindnyájan* pronunciatur *minnyájan*; et tamen non hoc, ſed illo modo ſcribunt omnes accurati: ut ſerventur radicales literae, etiam ubi per concurſum quarundam literarum non poſſunt, nec ſolent clare et perceptibiliter pronunciari. Sic in voce *mindjárt* pronunciatio loco *dj* habet *gy*; ſed tamen qui accurate vult, non ſcribit *mindgyárt*. Adverte, an non ita ſit etiam *mondja*, ſi ſcribatur *mondgya*. Imo ſi ſcribatur exacte, ut pronunciatur, non *mondgya*, nec *mongya* erit, ſed *mony-*

gya; quia iam etiam *n*, incipit liqueſcere in pronunciando ſequente *gy*. Sic erit etiam *agygyon* (quod et ipſum non verentur ſcribere quidam imperiti) ſic *tugygya*, etc. quaſi themata ſint *agyok*, *tugyok*, *monyok*, etc. Ita occaſione *τό ſz*, frequens fit ſcriptionis et pronunciationis diſcrepantia, e. g. *ſzáraſztom*, a radice *ſzáraz*. Sic *óltalmaſzta* pro *óltalmazta*, etc. contra *válaſzd-ki* ſonat *válazd-ki*. Sic *áſztatom* ſonat, pro *áztatom*, ab *ázom*. Sic *nézſze* ſonat *néſzſze*, *láthatſza* ſonat *láthatztza*, *hozhatſza* ſonat *hozhatztza*, et contractum *hozſza* pronunciatur *hotztza*, ſicut *atztza* pro *adſza* etc. Nam in talibus particula *ſza* vel *ſze*, quae reſpondet Hebreo נ, addenda eſt radici, ut utraque integra maneat. Sic *éjtſzaka*, *eredſze*, non *eretztze*; *látſz*, non *látztz*, *tudſz*, non *tutztz*, *futſz*, *ſzedſz*, *maradſz*, *hagyſz* non *hatztz*. Sic legis *olvasſz* pronunciatur *olvaſzſz*; at ſi hoc ſcribas, ſignificabit *liquefac*. *Szeretſz*, ſonat *ſzeretztz*, *ásſz*, ſonat *áſzſz*, *hozſz* ſonat *hoſzſz*. Sic *egyſzer* ſonat *etztzer*; *kétſzer* ſonat *kéztzer*; *tizſzer* ſonat *tiſzſzer*, *etc.* Viden' quam multa ſunt, quae non debent ſcribi, et a nullo accurato ſcribuntur, ut pronunciantur? Imo ſi ſcribere vellemus exacte, ut pronunciamus, nullam vocem poſſemus recte deſcribere, in qua literam *n*, ſequitur *g* vel *k*, ut: *engem*, *ángolna*, *miénk*, *mankó*, *etc.* Nam in talium pronunciatione nullum *n*, ſonat, ſed aliquid ab eo et ab omnibus literis diverſum. Proprie enim litera *n*, fit linguae extremitate palatum ad radicem dentium premente; at cum dicimus *angolna*, *Benkö*, etc. nihil tale fit, ſed linguae medietate attingimus medium palati. Imo idem *n*, ante *l*, ne ita quidem pronunciatur, ſed per cavitatem oris expirat, dum ſe parat lingua ad pronunciandum *l*. e. g. *ajánlom* etc. id quod inde

fit, quia non poteſt lingua tam cito converti ab una parte palati ad alteram, ut continuo pronunciet diſtincte et *n*, et *l*. Ita fit etiam cum poſt *n*, vel *ny* ponitur *z* vel *ſz*, ut: *kénſzergek*, *vánſzorgok*, *leányzó*, *hányſzor et* ſimilia. Ipſum *p* etiam ſequente *b* pronunciatur, ut ipſum *b*, ut: *a' napba*, *kalapból*, etc. imo etiam ſequente *z*, ut: *képzem*, etc. et infinita offerunt ſe attendenti, in quibus pronuntiatio longe diſcedit a ſcriptione; et contra. Vide ergo, quomodo ratiocineris, qui dicis: talem ſcriptionem *módja* etc. differre a pronunciatione, adeoque non eſſe rectam ſcriptionem.

V-tam et ultimam rationem conſultius eſt omittere.

Dices ad hoc: Hactenus potuit nobis in talibus ſatisfacere litera *y*, quare non etiam dehinc? Nec eſſe conſultum inveteratas conſuetudines mutare conari: neque id facile fieri poſſe, ut quod uſu adeo invaluit, mutetur.

℟. Ad hoc in Rationibus ſupra allegatis quadantenus reſponſum eſt.

℟. 2. Avorum noſtrorum aetate ita ſcribebant: *Mert nagy chodákat chelekőſzik*, etc. pro *mert nagy tsudákat tselekſzik*; ut nunc ſcribimus: an nihil hic mutationis vides? Primum hic occurrit *τό cho*, pro quo nunc ſcribimus *cs* vel *ts*. Illud ab Anglis acceptum approbabat illa aetas; ſed poſterior plus illa ſapere volens, iam ſcribit *s* loco *h*. An non plus diſcrepat in ſuo ſono *s* ab *h*, quam *j* ab *y* in hoc molli ſono? et tamen permutatio illa introvenit. Quaere igitur, et cognoſce prius, quomodo potuit evelli ex uſu *h*, ut ei ſubſtitueretur *s*, tum et ego reſpondebo, quomodo iam etiam poſſit ita fieri cum *j* et *y*: idque nonniſi in locis certis. 2. Vides etiam in Vocalibus diſcrepantiam:

tunc ſcribebant per *o*, *cho* vel *tso*dákat; nunc per *u*, *tsu*dákat. Item *tseleköſzik*, ſcribebant per *ö*; iam gaudemus, (praeter paucos alicuius Hungariae anguli indigenas) ridere antiquitatem pro eo, ſcribentes nunc per *e*. In ipſis quoque Bibliis Janff. quae non admodum antiqua ſunt, plus ſatis exemplorum huiusmodi habes, ut: *annakfölötte*, *elröjté*, *a' ſötétben*, *a' fölsö házban*, etc. et tamen quis eſſet iam recentis Bibliorum editionis Corrector (niſi forte aliquis de *Felföld*) qui etiam ſuopte ingenio non illam mutationem in Bibliis faceret, ut τὸ ö ſubſtitueret τὸ *e*? Vides igitur non eſſe novum non eſſe inſolens et violentum, nec eſſe crimen contra conſuetudinem, aut antiquitatis exiſtimationem, probata a prioribus mutari a poſterioribus, ubi ratio ſuadet: quin ſaepe ſine ratione ſolus caſus infert conſuetudini talem mutationem. Et haec de 2-da difficultate.

Tertio. Diſplicebit fortaſſe nonnullis id quoque, quod in quibusdam Derivationem et compoſitionum generibus literarum non-neceſſario duplicatarum alteram expunximus: non quidem ubique, potiſſimum ab initio. Nam (quod ultro fatemur) antea nos quoque minus gnari eramus Orthographi, et ſine fundamento ex ſolo praeiudicio, ſecundum erroneam vulgi conſuetudinem hunc vel illum ſcribendi modum ſequebamur. Sed poſt ſucceſſu temporis cum inquireremus in rationes, cur ſic vel ſic ſcribendum eſſet, et an ſic vel ſic rectius etc., et ſic magis ac magis curiose ſcrutaremur omnes Hungarici ſermonis receſſus, conferendo ſimilia cum ſimilibus (qui modus veritatem eruendi ſatis probatus eſt etiam in Scripturae enucleatione, cum Scriptura cum Scriptura conſertur) item dividendo compoſita, et derivata ad ſuas origines reducendo, in plures ac plures incidimus veritatis orthographicae fon-

tes: et in multis particularibus latitantes univerſales veritates ſeu Regulae nobis obviam prodeuntes, ſatis declararunt errorem vulgi, et ſimul noſtrum, in multis ſcriptionum modis: et eadem opera docuerunt et comprobarunt, poſſe hanc laxam, et ſine omni lege ad libitum cuiuslibet currentem orthographiam Hung. ſi non omni, tamen maxima ex parte certis legibus adſtringi et in ordinem redigi. Ita multos errores detexerunt inter ceteras hae veritates, ſeu Regulae:

I. Adiectiva *Qualitatis*, (ut ſic nominem ea, quae qualitatem ſui Primitivi inferunt Subiectis ſeu Subſtantivis, de quibus dicuntur) formantur a Subſt. ſeu Abſtractis addito *s* vel per ſe, ſi ea deſinant per Vocales, ut: *marhá-s*, *ruhá-s*, *balhá-s*, *ketské-s*, *medvé-s*, *eké-s*, *komló-s*, *furkó-s*, *hordó-s*, *erdö-s*, *erö-s*, *franczú-s*, *kapu-s*, *hegedü-s*, etc. vel mediantibus Vocalibus homogeneis, ſi Subſtantiva deſinant per Conſonas, ut: *lyuk-as*, *tüz-es*, *viz-es*, *hegy-es*, *kegye-s*, *rend-es*, *harag-os*, *darab-os*, *kalap-os*, etc. Igitur vitiose ſcribunt vulgo *tüzeſs*, *vizeſs*, *hegyeſs*, *lyukaſs*, *ſzoros*, *lapoſs*. Ex hac Principali Regula fluit

II. Regula: Adverbia *Qualitatis* in *n* deſinentia fiunt per compoſitionem, ſcilicet ad Adiectiva Qualitatis ſeu Concreta accedente Poſtpoſitione *en*, vel nude *n*. Nota hic: Praepoſitioni Latinorum *in* vel *per* (nam aliud eſt *in* i. e. intus, Hungar. *ben*) reſpondet Hungar. Poſtpoſitio *en*, vel ſimpliciter *n*, quae variat Vocales ſuas ſecundum qualitatem praecedentis, et ſcribitur *an*, *en*, *in*, *on*, *ön*, etc. ut: in dorſo aſini, a' ſzamár *hátán*, in veſte a' *ruhán*, az *emberen*, minden az *Iſtenen* áll, *Semmin* nints nagyobb bánatom, ló *háton*, a' *gáton*; a' *földön*, *füvön*, etc. Nempe ſi Adiectiva terminentur per Vocales, adiicitur illis particula Ad-

verbii formativa nude *n*, ut: *drágá-n, tunyá-n, lomhá-n, gyengé-n, petsenyé-n, óltsó-n, késö-n, merö-n.* Si autem definant per Conſonas, adiicitur mediantibus Vocalibus homogeneis, ut: *vig-an, gyors-an, reſt-en, ſzép-en, ékes-en, kéſz-en, temérdek-en, vaſtag-on, vékony-on, tudós-on, ſzorgalmatos-on, igaz-án.* (Lat. vere, quaſi in vero vel in veritate), *kés-ön, ſzörös-ön*, etc. Hoc poſito fundamento patet, quales ſint in multis particularibus abuſus. e. g. *Eröſſen* ſcribitur vulgo per geminum *ſſ*; ſed unde eſt alterum horum? In Adiectivo non eſt, nam non ſcribitur *eröſs* (ut dictum) ſed *erös*, ab *erö*; ſicut ſzeplö *ſzeplös, gyeplös, himlös, erdös, mezö*, etc. cui ſi addas particulam Adverbii formativam ſeu Poſtpoſitionem *en*, fiet *erösen* ſimplici *s.* Similiter fit cum multis aliis Adiectivis in *s* terminatis, quae vulgo per geminum *ſſ* Adverbiaſcunt, ut: *hamiſſan, üreſſen, ſebeſſen, ſzéleſſen, vereſſen, kegyeſſen, tüzeſſen, véreſſen*, etc. Quorum omnium (ut dictum) Primitiva, ex quibus veniunt, ſcribuntur ſimplici *s.* Neq. tantum in litera *s* fit talis non-neceſſaria geminatio, ſed etiam in

ſz, in voce *egéſzſzen*, cum radix habeat ſimplex *ſz.* Sicut ergo ſcribitur kéſz *kéſzen*, méréſz *méréſzen*; ſic debet eſſe etiam egéſz: *egéſzen.*

ly ut: *kevély* ſcribitur ſimplici *ly* et tamen multi ſcribunt *kevéllyen*. Sic mély *méllyen.*

ny, ut: *keménnyen*, cum radix ſit *kemény.* Sicut ego ſerény *ſerény-en, jövevény, ſzegény*, non *ſzegénynyen*; ſic etc.

p, in talibus: *miképpen, azonképpen*, etc. pro *miképen*, ſicut ſzép *ſzépen.* Quia radix eſt kép, (ut in *ſzép*) ſimpl. *p*, et adiicitur particula *en* aequivalens Latinorum *in*, ut ergo dico in liene *a' lépen*, in ima-

gine *a' képen*: *miképen*, quaſi mitsodaképen aut mi módon, in quali imagine vel figura, aut forma. Sic debent ſcribi: *ekképen* vel e' képen, *azonképen*, *ſokképen*, *hányképen*, *kétképen*, *kiváltképen* etc.

Et quia ita cadunt per ſimplex *p* omnia deſinentia in *p*, ut: *kép*, *lép*, *nép*, *ſzép*, *tsép*, *tserép*, *ſip*, *Nap*, *Pap*, *tsap*, *kalap*, *púp*, *ſúp*, etc. ergo etiam rectius *ép*, quam *épp*, et conſequenter *épen*, *építem*, non *éppítem*, etc. Sicut ſzépítem, etc. Ita *telepítem*, *gyarapítom*, *repítem*, *lapítom*, *ſápítok*, etc.

Inde fluit et

III. Regula: Verba *Qualitativa* (ſcil. quae qualitatem inferunt rebus, de quibus dicuntur) in *ítek*, *ítem* (ſecundum Formas Kal et Pihel) item *úlok*, *ülök*, nec non *edem* vel *odom* deſinentia, formantur ab Adiectivis *Qualitatis* adiectis ad ea terminationibus dictis Verborum Formativis *ítek*, etc. ut *tág-ítom*, *tág-úlok*, *lágy-ítom*, *lágy-úlok*, *éh-ülök*, *ſzegény-ítem*, *ſzegény-edem* vel *ſzegény-ülök*, *hitván-úlok*, *ſovány-ítom*, *ſovány-úlok*, *kevélyedem*, *et ülök*; *hideg-ítem*, *hideg-ülök et hideg-edem*; *kövér-ítem*, *kövér-ülök*, et *edem*; *vakítom*, *vakúlok*, *ditsö-ülök*, *puſztítok* (ex puſzta, eliſo *a*, *et úlok*,) *ſzomorítom*, pro szomorúítom. Quia in Vocales (praeter *ö*) terminata Adiectiva amittunt ſuas ultimas i. e. Vocales, accedentibus his terminationibus.

Haec Regula quoque ſimiliter ſuperiori, errores ſupra dictis ſimiles retegit; imprimis in iis verbis, quae veniunt ab Adiectivis in *s* terminatis, ut: *eröſítem*, *eröſsödöm* vel *eröſsülök* ſcribit vulgus, pro *erösítem*: quia venit ab Adiectivo *erös*, et addita Formativa Verbi *ítem* etc. fit *erösítem*. Quidni? cum a ſzeplö fit ſzeplös et hinc *ſzeplösítem* non *ſzeplöſsítem*; quo iure ab erö erös fit *eröſsítem*? Tales abuſus ſunt: *ſzoroſsítom*, *ſzoroſsú-*

lok et odom, *lyukaſsítom*, *úlok et odom*, *vereſsítem*, *ülök et edem*, *tüzeſsítem*, *ülök et edem*, *hamiſsítom*, *lapoſsítom*, *üreſsítem*, etc. Occaſione Verbi *Qualitativi* in *úlok et ülök etc.* veniunt in conſiderationem etiam alia Verba in *lok* deſinentia, quae absque praecedente *ú* vel *ü*, quod ibi erat, habent notam et Formativam ſolum terminationem *lok*: ſ deoque non ſunt *Qualitativa*, ſed alium uſum habent, praecipue inſtrumenta transferunt in actum: de quibus etiam poteſt conſtitui.

IV. Regula: Verba Nominalia in *lek, lok, lök* deſinentia formantur a ſuis Nominibus per Vocales terminatis etiam immediate, additis his Verborum Formativis terminationibus, ut: *kaſzá-lok*, *kapá-lok*, *boroná-lok*, *beretvá-lok*, *vatsorá-lok*, *ſzolgá-lok*; *henyé-lek*, *tseré-lek*, *heré-lek*, *betsü-löm*, *gyalu-lok*, *hegedü-lök*, (haec deſinunt in *úlok*, *ülök*, etc. ſed tamen non ſunt *Qualitativa*, *quia illud ú* vel *ü* pertinet ad radicem, non ad Formativas Verborum:) *ſajtólok*, *tanúlok*, etc; per Conſonas vero terminatis per Vocales homogeneas; interdum tamen et his abſolute, ut: *ének-lek és énekelek*, *ebéd-lek*, *et ebéd-elek*; *ſereg-lek* vel *ſereg-elek*, *müve-lek*, *kováts-olok*, *síp-olok*, *dob-olok*, *kürt-ölök*, *lantolok*, *etc.* Medulla huius Regulae eſt, quod in Formativa talium Verborum eſt ſemper ſimplex *l*: igitur (quod unum hinc concludere volo) ſcribendum eſt *ſzólok* non *ſzóllok*. Hoc ſolum Verbum dedit occaſionem hanc Regulam eliciendi; quod quia et in Bibliis Janff. et in vulgari ſcribendi uſu nunc ſimplex *l*, nunc geminum habet, et in pronunciatione ſaepius hoc, nos quoque hunc poſteriorem modum ſecuti ſumus in initio operis ex ſolo recepti usus praeiudicio. Poſtea vero cum ſagacius perquireremus rationes, collatis omnibus ſimilis formae Verbis, elicita eſt haec Regula;

quae oſtendit nos antea erraſſe, et ſententiam mutare debere. Ita ſcripſimus Gen. 3: (Kin *ſzóll 's beſzél vala*: cum contrario modo debuiſſemus *ſzól 's beſzéll vala*, illud ſimplici *l*, hoc gemino; quia *beſzéllek* venit a radice *beſzéd*, addito *lek* deberet eſſe *beſzédlek*; ſed euphoniae causa mutatur illud *d* in vicinum *l*, *ſzólok* vero a radice *ſzó*, addito *lok*: *ſzó-lok*, ſicut ſajtó *ſajtólok* etc. Huc refer etiam *prédikálok* non *prédikállok* (uſus et vulgaris et Bibliorum Janſſ. habet nunc hoc, nunc illud) ſicut *diſputálok* non ſcribis *diſputállok*. Sic *appellálok* non *llokórálok*, *repetálok*, *sompordálok* etc. Aliud vero eſt *állok*, *hallok* etc. quae primitiva ſunt, et in talibus *tó llok* ad eſſentiam radicis pertinet, non eſt ſervile, ut in ſupra dictis derivatis. Et quia *hallok* habet geminum *ll*, patet etiam taliter debere ſcribi Verbum *hallgatok*, quod ab illo derivatum, quodammodo Frequentativum eſt.

Occaſione ſuperius memoratarum geminationum venerunt in conſiderationem etiam Gradus Comparationis, ſeu potius Gradus, qui Hungaris a Poſitivo diſtinctus unus tantum eſt, nempe Comparativus; Superlativus autem eſt ipſe formalis Comparativus, addita tantum particula *leg*.

Igitur de hoc quoque poteſt conſtitui

V. Regula: Comparativus formatur a Poſitivo addita litera duplici *bb* vel per ſe, ſi Poſitivus deſinat per Vocales, ut: *tunyá-bb*, *ſántá-bb*, *gyengé-bb jó-bb*, *látható-bb*, *keſerü-bb*, etc. vel per Vocales praecedentibus homogeneas, ſi Poſitivus deſinit per Conſonas, ut: *ſzeléd-ebb*, *gyors-abb*, *jámbor-abb*, *kegyetlen-ebb*, *gonoſz-abb*, *meleg-ebb*, *hideg-ebb*, *rövid-ebb*, *lágy-abb*, *nagy-obb*, *erötlen-ebb*, etc. Horum quaedam contrahuntur nonnunquam ſic: *erötlenb*, *gonoſzb*, etc.

Ex hac Regula denuo patet abuſus, qui committitur geminando ultimas Conſonas Poſitivorum in formandis Comparativis, e. g. ex *erös* faciunt plerique Comparativum *eröſſebb*, vel *eröſſeb* perſaepe omiſſo altero *b*, (ut et *véneb* quaſi ſit *véneb*) pro *eröſebb*. Ita *keménnyebb, hamiſſabb, hegyeſſebb, kegyeſſebb, tüzeſſebb, keſerveſſebb, ſzéleſſebb,* etc. Cur non ſcribunt per eandem Regulam *gazdaggabb, röviddebb, vénnebb, jámborrabb*?

Quinimo iidem, qui in talibus errant, errant etiam in Declinationibus, ſeu extendunt illam non neceſſariam conſonarum geminationem etiam in flexiones Caſuum et Numerorum: e. g. hamis *hamiſſat, erös eröſſek, hegyeſſek, kegyeſſek, ſzoroſſak, üreſſek, vizeſſek,* etc. in quibus omnibus ſuperfluum eſt alterum *s*, quod nec ad Caſuum et Numerorum notas, nec ad ipſas radices pertinet.

VI. Regula: Abſtracta fiunt ex Concretis, adiecta ſyllaba *ság* vel *ség*, ut: *nagy-ság, kitsiny-ség, hoſzſzú-ság,* vel *hoſzſza-ság, rövid-ség, fejér-ség, fekete-ség, hideg-ség, meleg-ség, tudatlan-ság, goromba-ság, emberség, ſzép-ség, rút-ság,* etc.

Haec Regula monſtrat vitia in talibus, e. gr. ſi ſcribatur, ut vulgo fit plerumque et in Bibliis Janſſ. utplurimum *ditsöſſég*, etc. Concretum eſt *ditsö* (ut *a' ditsö Szent Háromság*), igitur ſi addas formativam Abſtracti *ség*, non *ditsöſség*, ſed *ditsöség* erit. Sicut ab illendö non fit *illendöſség* vel a' mezö *mezöſség*; ſic *a, ditsö* etc. Ita per alias Vocales terminata ſimpliciter admittunt notam Abſtracti, ut: *bénna-ság, gyenge-ség, halandó-ság, ſzomorú-ság, v akmerö-ség, háború-ság, gyönyörü-ség, keſerü-ség* etc.

VII. Regula: Poſtpoſitio *ban, ben* (quae componitur ex Adverbio *bé* (ut *jöjj-bé*) *intra* vel *intro*, et Poſtpoſitione *en* vel *n*, quam reſpondere Latinorum Praepoſitioni *in* ſupra diximus, ut: in monte, a' *hegyen* etc. Siquidem componitur cum Poſtpoſitione *in loco* ſignificante. Viciſſum Poſtpoſitio *ba* vel *be*, veniens ab Adverbio *bé* (hanc Particulam dicere poſſumus Adverbialem cum hoc Accentu, quae tantum Verbis adiicitur; illam vero ſine Accentu Poſtpoſitionalem, quae tantum Caſibus adiicitur, et quidem ſemper a tergo) ſignificat *motum ad locum.*

Impingunt etiam in hanc Regulam multi, confundentes has duas particulas ſenſu contrarias *be* et *ben* etc. usurpando hanc pro illa, vel contra, ut: *Béméne a' házban*, pro *a' házba*; *aluſzik vala a' hajóba*, pro a' *hajóban*, *a' városba voltam.* Is magis condonabilis error videtur eſſe in Pſalterio, ubi perſaepe Rhythmi cadentia cogit Poëtam ad eiusmodi licentiam; at in ſoluto ſtylo quis accuratus Orthographus id auſit? Quantus error eſt apud Latinos, ſi dicas: *Ingredere in domo*, vel *In pagum habitat*, etc. tantus eſt, ſi dicas vel ſcribas: *Eredj a' házban*, *A' Faluba lakik*, *etc.* Hinc naſcitur

VIII. Regula: Poſtpoſitio localis, ſive ſimplex *n* vel *en*, etc. ſive compoſita *ben* etc. ſcribitur ſimplici *n*, ut: a' *roſtán*, *vizen*, *habon*, *kapun*, *etc.* Igitur abuſus eſt, ſi accedente coniunctione *is* illud *n* duplicetur, ut fit a quibusdam, e. g. *a' városbannis*, *templombannis*, *e' földönnis*, *ez utánnis*, *etc.* ſi non ſcribis *Iſtvánnis*, *Salamonnis*, *Iſtennis*, *etc.* quare *Iſtenen* accedente *is* ſcribis *Iſtenennis?* etc.

Literarum non-neceſſario geminatarum occaſione venit etiam in conſiderationem vox *egy*; quam aliqui

ſcribunt *edgy*, aliqui *eggy*, aliqui etiam *egygy*; quae etiam geminatio vel aggravatio quomodocunque expreſſa, videtur ſupervacanea eſſe.

Aliqui ſtatuunt, quod in ſimplici ſimpliciter *egy* ſcribendum ſit; in Derivatis vero et Compoſitis adiici debeat *d*, ut ſit *edgy*; at hoc nulla ratio videtur vel poſtulare vel admittere: nam I. *Orta ſcribuntur ut Prima*, etc. vide ſimilia. Ex *hegy* Derivatum eſt *hegyesítem* non *hedgyesítem*; *hegy* generat *hegyes* non *hedgyes*, ſic *ágyas*, *mirégyes*, *völgyes*, *húgyos*, (unde videtur ſcribendum etiam *húgyozom*, uti Siculi pronunciant, non *huddozom*.) Ergo etiam ex *egy* fit *egyes* non *edgyes* vel *egygyes*, etc. Ex *húgyos*, *húgyosítom*; ergo etiam ex *egyes egyesítem* etc. 2. Ratio. Quia in caſibus nunquam duplicatur Thematis conſona finalis ſimplex, ut, *hegy*, *hegyé*, *hegynek*, *hegyet*, etc. Sic *nagyok*, *ágyat*: *húgyot*, *irégyek*, *völgyet*, etc. Ergo etiam a Nominativo *egy* Accuſativus fit *egyet*, etc. Et quia hic ita eſt, etiam ſic debet eſſe *egyetlenegy* etc. Deinde 3. Et Derivata atque Compoſita quaedam ſatis oſtendunt ſimplicitatem radicis, e. g. *egyedül*, *egyetemben*, *elegyítem* (quod eſt Compoſitum ex particula *el*, et ſimplici per ſe inuſitato *egyítem*, ſicut *ſzéleſítem*, *elſzéleſítem*, *lágyítom*, *el* aut *meglágyítom*, etc. et eſt *el-egyítem*, quaſi *el-zavarom* 's *egygyé téſzem*. Per transpoſitionem ſcribitur *egyelítem*, ſed utrum bene, nescio) unde et *elegybelegy*. Sic *egyenes*, *egyengetem*, etc. quae etiam ſunt ab *egy*. *Egyengetem* quaſi *egyarányúvá* vagy *egyezövé téſzem*. *Egyenlö*, quaſi egy lineán menő, i. e. *egyarányú*, *etc.* In his et ſimilibus Derivatis et Compoſitis ſcribitur ſine duplicatione *egy*: ergo pronum eſt concludere tum quod radix ipſa, tum quod et reliqua horum cognatio ita debeant ſcribi.

Si quaeras: unde igitur ſumpſerunt aliqui illud *d*, vel alterum *g*, quod adhibere ſolent in expreſſione huius vocis, praeſertim in nonnullis Deriv. et Comp. ut *edgyes*, *edgyetlen*, *edgy etc.?*

Dico, quod eam literam ex abuſu introductam, vel aggravationem quocunque modo expreſſam, ſicut et in ſupra memoratis omnibus, ſcil. *ſzóllok*, *prédikállok*, *eröſſen*, *ditsöſség*, *tüzeſsítem*, *ſzegénnyebb*, *éppen*, *miképpen*, e' *földönnis* etc. in his inquam et ſimilibus geminatarum alteram, vel aggravationem nonniſi male-ſueta pronunciatio ingeſſit: id quod caſu quo facile poteſt contingere. Sicut enim in Sideribus, ſi contingat alicubi aliquam maculam in ſuo motu impediri et haerere, mox alia in eam impingens etiam haerebit, mox plures etc. et ſic ſucceſſu temporis tanta macula accreſcit, ut totum Sidus obtegat. Ita in linguarum uſu facile poteſt unus aliquis errare, ab eo (praeſertim ſi homo ſit autoritate pollens) errorem accipiet alter, tum tertius etc. et conſequenter in univerſam nationem dimanare poteſt abuſivus et erroneus loquendi, atque (iuxta loquutionem) ſcribendi modus. Aliqui luxuriant *penna* ſeu ſcriptione (unde fit et illud, quod multi Scribae pro *Apaſi* ſcribunt *Apaffi*, *Bánffi*, *Samuell.* Sic in Lat. *Ittem*, *tott* etc.) aliqui *lingua* ſeu pronunciatione, plus apponentes literarum in enunciandis vocibus, quam neceſſe eſſet: et id facere quibusdam conſuetudo adeo familiare fecit, ut pene naturale ſit. Ita non ſine riſu audiebamus quondam in Coll. Enyedienſi quendam Studioſum hoc modo opponentem: *St. Paulli Apoſtolli Epiſtollae ſont obſcorae, tom Eſcriptora Sacra eſt obſcora; at nequi etc.* A talibus potuit fieri primum ut pronunciaretur *edgyet* etc. ſic *ſzóllok*, *vizeſſebb* etc. Deinde et ſtatus ſi-

gnificandi quarundam vocum, ſeu potius diſpoſitio hominum, qua ſolent illis uti, ſecum fert, ut illae fortiter per aggravationem quandam pronuncientur, e. g. *Eröſſen verd-meg*, *keménnyen köſsétek-meg*, *hamiſſan mondod*, etc. Sic ſolent pronunciari, quia leniter non poſſunt, cum ſenſus et uſus illarum vel talium vocum vehementiam aliquam ſecum portet, quae per talem aggravationem pronunciationis ſolet exprimi. Sed ex eo, quod ita pronuncientur, etiam ita debere ſcribi, negatur. Genuinam Orthographiam non tam pronunciationis, quam Regularum ſequacem debere eſſe, ſatis oſtenſum eſt ſupra. Et irata mater ita minatur filio: *Bizzony megverlek* etc. in tali affectus concitatione vocem *bizony* per geminationem literae *z*, quaſi eructando; ſed tamen non ſequitur ita debere ſcribi, nec ſcribitur. Vnius vocis fortuna maior fuit quam alterius: ſicut Siderum cum maculis conflictantium unum eas diſſoluit; alterum ab eis ſuperatur et obruitur.

Sed de his ſit ſatis.

Qvarto: Contra mirabuntur procul-dubio nonnulli additas quibusdam in locis tales literas, quas vulgus ſcriptorum ut plurimum negligit. Tales ſunt 1. Litera *d* in Imperativis Contractis *Pihel*, quae a *Kal* ut ſenſu, ita ſcriptione diſtingui debent, e. g. *Tekintsd ellenségimet*: *Rontsd-el ö találmányokat*. *Nyújtsdki kezed, a' ſzegényt ne felejtsd-el*. *Lelkem mentsd-meg fegyvereddel*, *Tartsd-meg én fejemet*, *Ellenſégimet fordítsd-el*, *Szégyenítsd-meg Uram öket*, *Hajtsd én hozzám te füledet*, *Értsd-meg én eſedezéſemet*. Haec inquam et ſimilia ſine litera *d* perinde eſſent, acſi ſcriberentur: *én ártatlan éltemet örizz-meg*, *Ellenſégimet kergeſs-el*, *Támaſzſz tsak az Iſtenre minden dolgod*, *És remén-*

ségedet veſs ö benne, *És fogadj-fel én igyemet*, *Igaſságodat adj értenem*, *Világoſságod küldj alá*, etc. Haec in Forma Kal non magis impertinenter adhibentur in tali conſtructione, quam illa: id quod alienigenis diſtinguere difficillimum eſt. Requirunt ergo talia in Forma *Pihel* neceſſario literam *d*; nam ſine contractione illa ſic dicerentur; *Tekintsed*, *rontsad*, *értsed*, *nyújtsad*, *fordítsad*, *hajtsad*, etc. et eliſis Vocalibus poſtremis neceſſe eſt manere *Tekintsd*, *rontsd*, *nyújtsd*, *értsd etc.* 2. Litera *t* in Participiis Praeter. contractis, ut: *Irtt*, *vontt*, *vertt*, *tsináltt*, *fundáltt*, *ſzámláltt*, *ſzitáltt*, *nyertt*, *fontt*, *viſzſzáltt* etc. Sine contractione enim eſſent: *Irott* vel *irattatott*, *vonattatott*, *verettetett*, *ſzámláltatott*, *törettetett*, *találtatott*, etc. Quorum ut sensus maneat in contractis, debet etiam geminatio literae ultimae *tt* manere.

Qvinto: Nec illud poterunt forte aliqui praeterire intactum, quod cum particula *a'* et *az* egimus. Scilicet (1) Preſse conati ſumus ſequi differentiam, quae eſt inter *a'* et *az*: nempe vocibus per Vocales incipientibus praeponi debet *az*, ut: *Az Ádám*, *az ember*, *az Iſten*, *az oltár*, *az utólsó* etc. Per Conſonas vero inchoatis *a'*, ut: *A' bolond*, *a' dolog*, *a' fiu*, *a' lyuk*, *a' madár*, etc. Peccant ergo potiſſimum in particula *az* multi, praeponentes eam vocibus, quae per Conſonas incipiunt; ut: *Az Chriſtus*, *az boldog*, *az fogoly*, *az templomba*, etc. (2) Non, ut initio fecimus, ſcilicet ducti reverentia Exemplaris noſtri, reliquimus; ſed paulo poſt plerubique eliminavimus utramvis earum particularum, et averruncavimus a Nominibus Propriis, e. g. *Felele Dávid*, *Monda Salamon*, *Pártot üte Jeroboám*, *Feljöve Sénaçhérib* etc. Non *a' Sénachérib*, *a' Jeroboám* etc. Vti enim hodie ſermo vulgaris

in uſu eſt, facile et eleganter carere poſſumus ea particula in Nominibus Propriis, ut: *Pál megdorgálá Pétert.* Cur ſic: *a' Pál a' Pétert?* Inti *Timotéuſt*, non: *a' Timotéuſt*, *Elment Rómába*; non: *a' Romába.* Sic vulgo dicimus: *János meg jöve*, non: *a' János, küldbé Iſtvánt*, non: *az Iſtvánt* etc.

Sexto. Metuo, ne animaduertant ſcrupuloſi et hoc (1) Quod particulas has: *meg, el, bé, ki, fel, le*, etc. praeponimus verbis immediate, ſine ſigno ſcilicet Diaereſeos, cum quo in nonnullis libris Hungaricis habentur. Qui has minutias carpendas iudicat, is videat, velim, an non in ipſum Exemplar noſtrum, Editionem nempe Janſſ. telum vibrat. Imo neceſſe eſt illum non vidiſſe ulla Biblia Hung. in Germaniis ſive per Alb. Molnár, ſive per quemlibet alium impreſſa; nam nulla dantur (praeter unicam in Patria procuratam, eamque ſat grandem, Editionem nempe Varadinenſem) in quibus illa *κρίσις* obſervata fuiſſet: idque procul-dubio ob illam rationem, quam et nos *Secundam* damus: quia per tot dilatationes vocum in corpus longe grandius excreſcere Biblia neceſſe fuiſſet, quae contrahere nos, quantum pote, ſtuduimus. *Tertia* Ratio. Quia et apud Latinos illae vel illis ſimiles particulae, nempe Praepoſitiones ſine Diaereſi praeponi ſolent verbis; Caſibus autem ſeorſim, ut: *Exeo domo*, id eſt *eo ex domo.* Vnde et nobis viſum eſt praeponere illas particulas immediate, poſtponere autem per Diaereſin, ut: *Megáldom*, *áldom-meg*, *megirjad*, *irjad-meg*; *Bémégyek*, *mégyek-bé*; *Megſzenteltеſsék*, *ſzenteltеſsék-meg.* (2) Quod ob easdem, rationes, Voces compoſitas plerasque immediate-ſecuti Exemplar noſtrum, non per Subunionem connexuimus, ut: *Azután*, *annakfelette*, *annakokáért*, *en-*

nekutánna, Tiſzttartó, Közbenjáró, Anyaſzentegyház, etc. de quo mentionem feciſſe ſatis eſt. Nam et apud Latinos plurima videmus eiusmodi compoſita, ut: *Quare, contradico, nonnulli, Respublica, quotusquisque etc.*

Septimo. Scrupulum reperient forſitan nonnulli etiam circa Accentuationes vocum: de quibus etiam (praeter illas ſi quae ex lapſu contigerunt in impreſſione) rationes poſſemus dare, ſi ſingillatim nobis in mentem venirent, vel praevidere poſſemus has vel illas cenſurae obnoxias futuras. Vnum illud nos latere non potest, viſum iri vitiose ſcríptum eſſe *Szolgáim, ſzolgáid,* etc. et in caeteris Perſonis et Numer. contra conſuetudinem vulgi, pronunciantis et ſcribentis *ſzolgaim, ſzolgaid, etc.* ſine Accentu. Nos quare Accentuamus, rationes haec ſunt: (1) Quia omnia in *a*, (ſed non Suffixum) deſinentia acuunt illud *a* accedentibus Suffixis his Poſſeſſ. ut: *ruhá-im, poſtá-im, marhá-im, boká-im, gyertyá-im, fá-im, kapá-im, kupá-im, tsizmáim, penná-im, kutyá-im, macská-im, katoná-im, kamaráim, palotá-im* etc. Ergo etiam *ſzolga ſzolgáim*, et conſequenter in caeteris Perſ. et Num. *ſzolgáid, ſzolgái, ſzolgáim* etc. (2) Quia non tantum in *a*, ſed in omnes alias Vocales deſinentia quoque acuunt naturaliter eas accedentibus his Suffixis, e. g. in *e*, ut: *eké-im, zeké-im, teké-im, ketské-im, fetské-im, menyetské-im, petsenyé-im, tsemetéim, medenczé-im* etc. in *o*, ut: *mosdó-im, hordó-im, ſzolgálóim, varró-im, ſzabó-im, háló-im, holló-im, korſó-im,* etc. *ö*, ut: *gyeplö-im, fözö-im, himlö-im, feredö-im, kendö-im,* etc. *ú*, ut: *tanú-im, udú-im, ſarkantyú-im* etc. (praeter pauca, ut: *kapu-im*, etc.) *ü*, ut: *hegedü-im, tetü-im,* (quod et *tetveim), nyirettyü-im, betü-im,* etc. Ergo etc.

(3) Plurale Suffixatum fit ex tertia Singulari Suffixata, quia illa eſt ſimpliciſſima, prout in verbis

oſtenſum eſt ſupra) addito inſuper Suffixo Plurali, e. g. (kezem kezed) *keze*; huic addo Suffixum *im* etc. fit *keze-im* etc. Sic *foga-im, könyve-im*, etc. Sed in vocales deſinentia habentia Suffixum *ja*, illud amittunt, ut: *marhája*: hinc *marhája-im*, deberet eſſe; ſed eliso *ja* manet *marhá* Accentuatum, cum Suffixo Pl. *im* fit *marhá-im* etc. Igitur etiam *ſzolgá-ja* abjecto *ja* et addito *im* erit *ſzolgá-im* etc.

(4) Quia idem *ſzolga* Singulare acuit *a* ſine controverſia cum Suffixis iisdem, ut: *Szolgám*, *ſzolgád*, *ſzolgája*, *ſzolgánk*, *átok*, *ájok* etc. Ergo per Conſequens etiam Plurale debet illud acuere; ut prout eſt *Atyám*, *Atyáim* etc. ita ſit etiam *ſzolgám*, *ſzolgáim* etc.

(5) Quia idem *ſzolga* acuit *a* (aliorum inſtar) accedentibus aliis omnibus Suffixis, e. g. in Prae- vel Poſtpoſitionibus ut: *ſzolgától*, *ſzolgához*, *ſzolgán*, *ſzolgában*, *ſzolgára*, *ſzolgáért*, *ſzolgával* etc. Similiter in Caſibus, ut: *ſzolgájé*, *ſzolgának*, *ſzolgát*, *ſzolgák* etc.

(6) Quia niſi ita ſit, non poterit diſtingui Adiectivum ſervilis *ſzolgai*, a Subſtantivo Suffixato, *ö ſzolgái* ſervi eius etc. Ita etiam in caeteris Accentuum ſituationibus vel omiſſionibus, non deſunt rationes facti. Dictum volo hoc de plerisque, et quae magis in oculos incurrere poſſunt. Nam in multis hic quoque indulſimus conſuetudini magis, quam rationi, potiſſimum in Nominibus Propriis, uti *Jérusálem*, *Abigail*, *Jérémiás*, *Zachariás*, *Natanael*, *Sinagóga* etc. Neque illud diffiteri vel volo, vel poſſum: non potuiſſe in nobis quoque non reperire fidem illud *Quot capita*, *tot ſenſus*. Quia plures in omnibus Particularibus non potuimus exacte conſentire Correctores; hinc aliquae hic et ibi diſcrepantiae.

Octavo. Offendet multos etiam id, quod in Nominibus Propr. (NB. dehinc de ſolis Nominibus Propriis tractabimus) in quibus occurrit *y* pro *i*, illud mutavimus in *i*, ut: *Babilon*, *Sinagóga*, *Tirus*, *Illiria*, *Lidia*, *Liſiás*, *Licia*, *Libia*, *Liſtra*, *Tichikus*, *Siria*, *Aſſiria* etc.

Ratio noſtra (ut omittam authoritatem, quam et hic urgere poſſem) eſt, quia litera *y* apud Hungaros alio fungitur officio, et Vocalis ſonum vimque eodem momento amiſit, quo translata vel converſa eſt ad id munus, ut literas has *g l n t* emolliat. Ne igitur etiam in his idem officium habere cenſeatur a rudioribus, adeoque tales voces prave pronuncientur, melius eſſe putavimus nos, eliminare ipſam, et ſubſtituere ipſi cognatam ei Vocalem *i*, quae eius ſonum exprimere poteſt, et quae expers eſt offenſionis ſeu ſcandali.

Nono. Non deerunt etiam, qui ob id nos carpant, quod literam *c* duriter ſonantem in Nominibus propriis mutavimus in *k*. *Reſp.* (1) Non deſunt nobis fautores et in hoc ſcribendi modo: quorum exempla ſecutis nil neceſſe eſt laborare multum de excuſando facto; cum illi ipſi, qui priores nobis id fecerunt, immunes exſtiterint cenſurae: praecipue hactenus, quatenus nos hac in re eos imitati ſumus. Non enim uſque eo proceſſimus nos in talibus, quo nonnulli Autores vel Impreſſores, qui etiam *Chriſtus* ſcripſerunt *Kriſtus* et caetera per *ch* ſcribenda per nudum *k* expreſſerunt.

Nos hanc Regulam (quod ad talia attinet) nobis praefiximus, et quantum fieri potuit ſecuti ſumus: *Quae in Graecis per χ: vel in Hebr. per* ח *ſcripta ſunt, nos quoque ea, ad ſervandam aſpirationem, per*

ch, *exprimamus*, *quae vero in Graeco per* κ, *aut in Hebr. per* ק *aut* כ *ſcribuntur*, *Hungarice per* k *ſcribantur*. Sed de his infra quoque dicetur aliquid.

(2) Quinimo ipſa quoque Biblia Janſſ. quam plurima ſuggerunt nobis exempla talia, id eſt Nomina Propr. in quibus *k* ſcriptum eſt loco Latini *c*; imo amplius ibi auſum eſt, quam in noſtris Bibliis a nobis, ideſt illud, quod ſupra attigi, nempe etiam quae realiter per *ch* ſcribi debuiſſent, per *k* ſcripta ſunt: adeo niſus in contrarium in exceſſum quandoque inducit. Exempla utriusque multa paſſim reperire eſt, rarius quidem in veteri, ſed crebrius in Novo Teſt. Id quod etiam ad rem noſtram facit: ſiquidem *poſteriores cogitationes prioribus potiores ſunt*: et quod in caeteris rebus fieri ſolet, id et hic; quanto diutius quis occupatur circa criſin Orthographiae, tanto evadere accurationem Orthographum neceſſe eſt. Sive igitur ad Correctores eius Editionis, ſive ad ipſummet Verſorem referatur hic uſus literae *k* loco *c*, apparet ipſos tum, cum hunc uſum eius literae arripuerunt, aut crebrius uſurpandum ſumpſerunt, plus in Orthographia ſapere debuiſſe, quam ante: ſiquidem circa finem operis, ideſt in N. Teſt. hoc factitarunt. Ita ſcripta vides paſſim in Evangeliis *Kajafás, Publikánus, Kána, Kánaánbéli, Kapernaum, korona* (quod appellativum eſt) etc. Ita *Kánaán, Káldéusok, Sikem, Karrán, Pátriárka, Molok*, etc. vid. Act. 7. *Kréta, Kappadocia*, Act. 1. *Kandaké* Act. 8. *Kornelius* Act. 10. *Antiokia* Act. 11. *Márkus* Act. 12. *Lykaonia, Merkurius* Act. 14. *Epikureus* Act. 17. *Korinthus* Act. 18: 1. *Akája* Act. 19: 21. *Tykikus* Act. 20. *Syrakuſa* Act. 28. etc. Quicunque igitur nos ob eam rem taxas, debes primo involare in capillos eorum, quibus Biblia Janſſ. ſuam Orthographiam vel primario vel ſecunda-

rio debent; aut tuo temet gladio feris, dum urges, nos non debuiſſe recedere ab Exemplari noſtro etiam in Orthographia, et interea damnas uſum literae *k* loco *c*: quem ibi non tantum familiarem eſſe vides, ſed etiam latius extenſum; adeo ut nimietate illa etiam erratum ſit noſtro quidem iudicio: Vnde factum eſt, ut multa nos recorrexerimus, ſcribentes loco *k*, *ch*: e. g. *Pátriárcha*, *Achája*, *Tichikus*, non *Tiki* etc.

(3) Quia ratio illa, propter quam abhorret Latina lingua ab uſu literae *k*, in lingua Hung. nihil penitus valet. Ibi ſancitur a Grammaticis talis Regula: *K eſt litera mere Graecanica*; *ideo in Latinis vocibus uſum non habet*, etc. At Hungaris non ſolum non aliena et peregrina eſt litera *k*, ſed e contra tam familiaris eſt, ut inter Conſonas praeter unam vel duas nulla deprehendatur tam frequens, ut hoc ſatis experiuntur Fuſores literarum, nec non Typothetae etc. Non enim adverto animum ad Editionem Bibl. Varadinenſem, vel alias impreſſiones, ubi litera *c* etiam in ipſismet vocibus Hungaricis adhibetur, potiſſimum in terminationibus earum, e. g. *minden népec*, *adjatoc az Iſtennec*, etc. Quod factum credo, quod Typus ad proportionem Latinae linguae fuſus, deſtitutus fuerit ſufficienti copia literae *k*, abundaverit vero litera *c*: aut ſi data opera et conſulto id factum eſt, revera magnus abuſus fuit.

Decimo. Iidem, qui in aliis non poſſunt linguae ſuae temperare, mirum erit ſi non ſoluantur in noſtri criminationem in eo quoque, quod *τῶ ph* in Nominibus Propriis et peregr. subſtituerimus *τὸ f*, ut: *Proféta*, *Sofoniás*, *etc.*

Reſp. (1) Nec in hoc ſumus primi inventores vel novatores. Magni enim Viri, qui literaturam vere

Hungaricam, ideſt Hungarico idiomati accommodatam voluerunt ſequi, ita factitarunt, ideſt ſcriptitarunt. Nec ſoli authoritati vel exemplis innixi ſumus, ut in aliis: ita in hoc quoque; ſed fuerunt et rationes, quae nos ad hoc induxerunt. Igitur ꝑ. (2) Quia, qui in Scholis Latinis ſtuduerunt, illi quidem norunt Regulam: *P et h coniunctae pronunciantur* ut: *f*, etc. at Biblia Hungarica non pro ſolis talibus parantur, ſed etiam pro idiotis (ut ſic nominem rudes linguae Latinae), foeminis, pueris, etc. quos quid neceſſe eſt Regulis Grammaticis onerare, quibus carere cum compendio poſſemus? ſed quod maius eſt (3) In Latina quidem lingua illa Regula vera eſt, quia omnia vocabula, in quibus *ph* occurrit, ſunt peregrina, nec ullum datur vocabulum Latinum, in quo occurrerent et diſtincto ſuo quaeque illarum literarum ſono pronunciandae eſſent; at in lingua Hungar. longe aliter ſe res habet; et plane contrario modo: adeo, ut contrarium illius Regulae verum ſit, hoc modo: *In lingua Hung.* p h *nullibi pronunciandae ſunt literae* f *ſono*; *ſed utraque earum proprio ſuo ſono diſtincte proferenda.* Exempla huius permulta paſſim occurrunt. Ita cum *Potentialia*, *hatok*, *hatom*, *etc.* verbis in *p* radicale finitis annectuntur, e. g. *haraphatok*, *kaphatok*, *tsaphatom*, *lephetem*, *téphetem*, *tsíphetem*, *lophatok*, *ſzophatok*, *kophatok*, *léphetek*, etc. Ita etiam cum Poſtpoſitio *hez*, *hoz*, Nominibus in *p* deſinentibus adiungitur, ut: *Naphoz*, *Paphoz*, *tsaphoz*, *kalaphoz*, *talphoz*, *iſtáphoz*, *néphez*, *képhez*, *léphez*, *tséphez*, *tseréphez*, *ſíphoz*, *kolomphoz*, *ſtomphoz*, *ſúphoz*, etc. Si igitur illa Regula: *P, et h, coniunctae* etc. vera debeat eſſe in Hung. quoque, ſicut in Latina lingua; tum haec ita debebunt pronunciari: *kafatok*, *tsafatom*, *lefetem*, *ſzofaſs* etc.

Sic: *Pafoz*, *Nafoz*, *kalafoz*, *talfoz*, *kéfez*, *néfez*, etc. Haec et alia huiusmodi abſurda inde ſequentur: uti et de facto ſequuntur nonnunquam, ſcilicet cum peregrini vel alienigenae tradunt ſe ad linguam Hungaricam diſcendam: qui ſiquidem in literatura Latina iam fuerint verſati, accommodant linguae Latinae ſeu Regulis Grammaticis etiam pronunciationem Hungaricarum vocum. Id ipſe expertus ſum in Tranſilvania, dum Saxo linguae Hung. gratia in Scholam noſtram advectus, lectitaret Pſalterium Hun. pronunciabat ita: *Nafoz napok adaſſanak etc.* Tum inculcare illi diligenter debui, ut exuat ſe prorſus illa Regula, dum Hungaricas voces vult pronunciare; in iis enim contrarium vel negativum illius Regulae verum eſt.

Diceres fortaſſe, expeditam fore viam, ſi inculcantes illam Regulam de *ph*, diſtinctionem adhiberemus talem: In peregrinis *p h* coniunctae pronunciandae ut *f*, in Hungaricis vero non. Sed qui ſciunt illi, in quorum rationem Biblia Hungarica parari paulo ante dictum eſt, nempe rudiores (hos concernunt praecipue Biblia Hungar., nam qui linguam Latinam vel etiam alias linguas intelligunt, illi poſſunt etiam Bibliis Hebraicis, Graec. vel Latinis uti, et utuntur) haec vel illa vox an ſit peregrina? Num *Chriſtóph*, *Jóſeph*, *Pharao* etc. ſint ab aliis linguis mutuata, an ſolis Hungaris propria? Ita obſcurum per aeque vel magis obſcurum ſcrutandum et decidendum foret etc. (4) Inde fit non raro confuſio et error etiam apud illos, qui Regulam Grammaticam didicerunt: nam Hungari aſſueti omnes literas diſtinctis ſonis efferre, etiam *p h* concurrentes (ut vidimus in *Naphoz*, *néphez*, etc.) peregrinas quoque, vel eas non dignoſcentes, vel ex aſſuetudinis vitio ita ſaepe efferunt, ut: *Top-het*, *Sap-*

hat, etc. Sic nonnullus e rudioribus in Coll. N-Enyedinenſi Studens, precum occaſione in publico Auditorio Act. 13. *Paphus* legebat *Pap hús*. Ita ne Scholaſtici quidem poſſunt tenere Regulam; quanto minus etc. (5) Si Graeci Latinum *F* exprimunt per *ph* (*Φηλιξ Φεϛος*) idque, quia haec litera ipſis eſt familiaris et ordinaria in uſu linguae; cur non vice verſa nobis liceat efferre per *F* id, per quod *F* exprimitur in Graeca lingua? cum nobis *τὸ f* ſit familiaris in noſtra lingua. (6) Si *ph* non licet in *F* mutare, tum nec in aliam literam: ſicque ſcribendum foret *Iſtphán*, non Iſtván etc. Atqui etc. Ita non eſt novum quid apud Hungaros peregrina Nomina Propria cum aliqua mutatione ſibi appropiare, ut: *Lukáts*, *Mihály*, *János*, etc. qualia ſi tantam mutationem pati poſſunt, cur non alia aliqua literalem ſolum mutationem, ubi pronunciatio integra manet?

Vnde viciſſim retroagetur inſtantia tua, ſi urgeas nos formalem peregrinorum ſcriptionem ſervare debere ſine mutatione, ut oſtendatur illa peregrina eſſe. Nam (1) Hanc rationem non valere vides in allegatis: non enim ſcribimus *Lucas*, ſed *Lukáts*, *Iſtván*, *Mihály*, etc. Ita *Petrus*, *Dominicus*, *Vrbanus*, *Ladiſlaus*, *Bernhardus*, *Auguſtinus*, *Gregorius*, et caetera fere omnia Nomina, diſſimili veſtitu ornantur ab Hung. lingua. (2) In aliis quoque vocibus, quas ab aliis linguis mutuavimus, eandem ſcriptionem non ſervamus eo fine, ut illa peregrina eſſe conſtet; ſed cum aliqua mutatione linguae noſtrae genio adoptamus, e. g. *prédikálni*, non ſcribimus *prae*, ut ea vox in Latin. ſcribitur: neque *cálni*, ſed *kál*, etc. Ita *Csáſzár* non *Caeſar* formaliter. Ita *Templom* non *plum*

Egyiptom non *AEgyiptum*, *Phébé* vel *Fébé* non *Phoebe*, *Judéa* non *Judea*, *Sadducéus* n. *caeus* etc.

(7) Si Latinum *c* (uti ſupra traditum eſt) audemus mutare in *k*, e. g. *Korona*, *Kornélius*, *Publikánus*, *Merkurius*, etc. quidni et Hebr. vel Graecam *ph* in *F*, quod ei aeque reſpondet in ſono, atque τὸ *k* τῷ *c*?

Huic *ph* affine eſt *th*, quod etiam in Nominibus Propr. tam frequens eſt, nos multis in locis expreſſimus per nudum *t*, ob has Rationes: 1. Quia idem ita expreſſum vidimus hic et ibi etiam in Exemplari noſtro, id eſt Bibliis Janſſ. Sic *Bethlehem* non raro *Betlehem*. Sic *Bétel*, *Gennezáret*, *Kéhát*, *Rámót*, *etc.* Qualia ſi alicubi ita ſcribuntur, quidni licet et alibi? 2. Latini quidem poſſunt illud *th* Hebr. vel Graecum ſervare, quia in nulla Latina voce (ſi forte unicum idque compoſitum *iſthoc* excipias) occurrunt illae literae diſtincto ſono pronunciandae: ſicque poſſunt ubique ſine confuſione aequabiliter pronunciare: at Hung. lingua hic quoque (prout in *ph*) reclamat, ſiquidem multa occurrunt in ea vocabula, in quibus *t* et *h* ſeparatim a ſe invicem pronunciantur. e. g. Cum *Potentialia* radicibus in *t* finitis adiunguntur, ut: *Láthatok*, *tanáthatom*, *nyithatom*, *teremthetek*, *téríthetem*, *indíthatom*, *mozdíthatom*, *futhatok*, et caetera talia, quae ſat frequentia ſunt. Ita etiam, cum Poſtpoſitio *hez hoz*, Caſibus in *t* finitis adhaeret, ut: a' *gáthoz*, *lapáthoz*, *baráthoz*, *Bogáthoz*, *Radnóthoz*, *Rápóthoz*, *Baróthoz*, *parthoz*, *lakathoz*, *héthez*, *réthez*, *petséthez*, *menyéthez*, *kenethez*, *ſzemethez*, *etsethez*, *élethez*, *követhez*, *hithez*, *bóthoz*, *fólthoz*, *kanóthoz*, *Némethez*, *Tóthoz*, *kúthoz*, *rúthoz*, *pamuthoz*, *horuthoz*, *et* infinita talia: ut et alius formae voces, e. g. *nátha*, *mintha*, (quaſi) *rothad*, *itthon*, *otthon*, etc. In quibus et ſimilibus quia Hungari

aſſuefcunt *th* ſeparatim pronunciare pro duabus literis, facient ita (praeſertim rudiores, in quorum gratiam imprimis Biblia Hungar. imprimi iam dictum eſt) in peregrinis quoque, quae pronunciatio non carebit abſurditate. Sic *Náthán* ſi pronuncient *Nát-hán* cogitabunt fortaſſe venire a *nátha*, ut ſit *Náthás* Proféta etc. Nihil eſt igitur certius, quam ut ubi non debent pronunciari *t* et *h*, nec ſcribentur. Ita ſine *h* pronunciantur *Máté*, *Názáratbéli*, *Betlehem*, etc. in communi uſu; cui bono igitur in iis *h*? Et ſi aliae eſſentialiores literae omitti poſſunt (ut in *Máté* alterum *t* ex *Matthaeus*) cur haec aſpiratio non poſſit omitti, quae apud Hungaros plane inutilis eſt? Hungari enim nullum medium ſonum norunt, ſed vel craſse et nimis aſpere efferunt aſpirationem, ut: *Nátha*, vel plane omittunt. Itaque quia ex idiotismo linguae Hungar. periculum eſt, ne nimis aliene et abſurde pronuncientur voces ſcriptae per *th*, praeſtat literam *h* omittere. Id tamen nos non tam ſtricte obſervavimus ubique, ſed tantum nonnullibi, in vocibus ſcilicet, quas alibi ſimiliter per nudum *t* ſcriptas reperimus. Ad haec 3. Hebraei ſex habent aſpiratas בגדכפת Si igitur ת aſpiranda eſt in lingua Hungarica, tum et caeterae omnes pari iure aſpirandae erunt, quod abſurdum; nam nullibi aſpiratur דגב: non enim ſcribimus *Adhám*, *Dhávidh*, *Jákóbh*, *Abhel*, *Ghedheon*, *Ghibhea*, *Judha*, *Rubhen*, etc. Si igitur aſpiratio in his excluditur, cur non in ת quae eam non magis requirit?

Cum de ת ſeu *th* loquor, ſeries fert, ut loquar etiam de כ *ch*, quam etiam nos ſcribendam iudicavimus ſine aſpiratione per *k*. Idque (1) ob dictam modo rationem: quicaetea ras *Begad kephat* non aſpira-

mus; ergo etc. (2) Quia aſpirationem, ſeu *τὸ ch* relinquimus pro ח, cui ea propria eſt, et eſſentialis, et a qua debet כ diſtingui. Id verum eſt, quod propter penuriam Alphabethi Latini ſeu Hungarici literae כ, ק et ח non poſſunt exacte diſtingui a ſe invicem per convenientes ſibi literas Latinas, ſed neceſſe eſt unam illarum cum alterutra confundi, et ſimiliter exprimi: quam ſimilitudinem maluimus nos inter כ et ק collocare, quam inter ח et כ, quia, ut dictum eſt, aſpiratio literae ח neceſſario adhaeret, literae כ vero accidentaria eſt: quae ſi ideo debet aſpirari in Hungar. quia in Hebr. aſpiratur; ſequitur vice verſa tum non debere aſpirari, cum in Hebr. non aſpiratur. Et ſi eius diſcrimen inveſtigetur, id nemo aſſequetur, niſi linguae Hebraeae peritus: quod vix centeſimus quisque Hungarorum praeſtabit. Dico ſic: Litera כ (ut et aliae *Begad kephat* literae) ubi debeat aſpirari, ubi non, debet ex Regulis Grammaticae Hebraeae diſci: nimirum quod aſpirationem exuunt ab initio dictionis ſi praecedens dictio non terminetur vel litera quieſcente, vel Vocali longa, item in medio dictionis poſt Scheva quieſcens etc. quotusquisque eſt, potiſſimum rudiorum, qui talia ſcrutetur? et qui ea norunt, ſi tam ſtricte premant et exprimere conentur Hebraiſmum, tum easdem voces aliter atque aliter debebunt ſcribere diverſis in locis, prout cadunt et ſituantur literae Hebr. Sic כשדים ſic כרוב vel כרובים ſcribendum eſſet ſine Dageſch leni *Cherubim* aſpirate in medio vocis poſt Vocalem longam, et initio dictionis praecedente litera quieſcente vel Vocali longa etc. at ſi praeceſſerit litera mobilis, vel ſi accedat Praefixum aliquod, quod poſt ſe Dageſch requirit, e. g. חכרובים iam ſublata aſpiratione in Hung. quoque ſcribendum

erit ſine aſpiratione *Cerubim*, vel (quia loco *c* literam *k* adoptavimus ſupra) *Kerubim*. Quod ſi faceremus, ideſt dupliciter, nunc per *ch*, nunc per *k* exprimeremus vocem כרובים et caeteras per כ ſcriptas, omnes illi, qui non aſſequerentur rationes, quare id ita fiat, vitio nobis imputarent, nempe hic vel ibi vitiose ſcriptum eſſe aſſererent. Praeſtat igitur penitus averruncare ubique illud *h* a כ (prout etiam a ה, ubi eadem ratio) quam tot tricas parere. Nos itaque talem Regulam (prout et ſupra innuimus) quoad haec fixi mus: Heb. ח et Graecum χ exprimendum per *ch*: reliqua omnia ſive ק, ſive כ et hoc quidem aeque non Dageſſatum, atque Dageſſatum, ut et k Graecum, per *k* efferendum. Nihil eſt planius et promptius pro lingua Hung. potiſſimum ratione rudiorum, qui Biblia in lingua vernacula lecturi ſunt. Id verum eſt, quod nos etiam non obtinuimus finem, et eius Regulae uſum in omnibus. Nam ה circa initia Bibliorum Hungar. ante impreſſorum exprimitur, quidem fere ubique per *ch*, (cuius reſpectum ſtatueramus nos quoque ita de ח) e. g. *Chittéus*, *Chivéus*, *Ráchel*, *Náchor*, *Chám*, *Chusám*, *Chebron*, *Corách*, *Sénachérib*, *Achimélek*, *Zérách*, *Jérachméel*, *Chuſi*, etc. At poſtea deflectentes a coepto tenore, vel primi vel posteriores harum rerum tractatores, omiſſo *c* coeperunt ſcribere per *h* ſolum, confundentes ה cum ח, ut: *Hittéus*, *Hivvéus*, *Hermon*, *Hebron*, *Hesbon*, *Hiram*, *Zérah*, *Ahimélek*, *Ahitub*, etc. Cui nec nos potuimus contraire, tum propter inveteratum quorundam ſaporem, tum propter frequentiam talium: cum quibus ſi quis conflictari tentet, (quamvis videatur per ſe res non magni momenti) taedium et perplexitatem ſentiet talem, ex qua vix ſe extricabit. Nam permulta ſunt talia, quae iam

uſu ita invaluerunt,ut mutari non poſſint ſine ſcandalo: e. g. *Betlehem* ſi ſcribatur *Bethléchem*, vel *Aggéus* aut *Haggéus* ſi ſcribatur *Chaggéus*, vel *Nehemiás Nechemiás*, *Ezékiás*, *Chizkiás* etc. abſone et abſurde ſonabunt. Viciſſim nec omne ח poſſumus per nudum *h* efferre, quia inuſitata forent talia: *Ráhel*, *Hám*, *Sénahérib*, *Aház*, *Aháb*, *Náhor*, etc. Nec hoc ſolum, ſed etiam nonnullibi ipſum ח effertur (omiſſis tum Conſonis *c* et *h*, tum Vocalibus ipſarum) per Vocalem *e*, ut: Chanoch, *Énoch*, Noach, *Noé*, Jiphtách *Jefte*, Pinchas *Fineás*, Corách *Kóré*, etc. Tanta eſt varietas, quam pepererunt, qui primum Nomina illa peregrina Hungaricae linguae adaptarunt.

Similis varietas eſt in ע, quod etiam aliquando confunditur cum ה, et effertur per *h*, ut: פרעה *Pharahó*, מעשיה *Maháſia*, אליועני *Eljohénai*, ישמעאל *Iſmahel*, Eſd. 10: 21, 22. etc. Ita שמעי *Simhi* nonnullibi. יעיאל *Jéhiel*, Eſd. 10: 43. יעשו *Jaháſu* עֵ. 37. מערי *Mahadai* עֵ. 34. Alibi vero utplurimum confunditur idem ע cum א, ut ſit litera, ſolum ſuſtentaculum Vocalis, ipſa vero omni ſono careat, e. gr. in dicto *cap. Eliézér*, *Elam*, *Uzzia*, *Simei*, *Eláſa*, *Semájah*, *Paros*, *Aziza*, *Abdi*, *Athlai*, *Adna*, *Jéſua*, et plura. Ita et alibi *Eſau*, *Iſmael*, *Gedeon*, *Amós*, *Gibea*, *Eſaiás*, *Obadiás*, *Náomi*, *Pharao*, *Eſdrás*, us (עץ, idem alicubi *Hus*) *Eber*, *Ebál* infinita talia, 1 Chron. 1. et ſeq. et alibi paſſim.

Hae tam infinitae diverſitates cum nequeant iam exacte complari; danda tamen eſſet opera (nec nos prorſus negleximus, quanquam in iſtis perplexis defatigati connivere in plurimis ſatius duximus) ut ſaltem eadem nomina ne diverſimode ſcriberentur, ut:

Simhi, Simei, Sémei: *Elihézer, Eliézer: Iſmael Iſmahel*: *Pharahó Pharao: Uz Us, Hus* etc.

Nobis in exprimenda hac litera difplicuit *h*, tum ut tot literae עחה ne confundantur, ſed ſi confundenda erit, ע cum א potius confundatur, ut et haec habeat ſociam, ſicut ה et ח, item כ et ק: tum quia frequentius exprimitur in noſtro quoque Exemplari ſine *h*: tum quia *Quod poteſt fieri per pauca* etc. tum quia et hodierni Iudaei ſupprimunt *h* in pronunciando ע ex. gr. עטיאס *Athias* non *Hathias* etc.

Alii vero, qui nolunt per modum א, tamen non per ה *h*, ſed per *ng* vel *ny* etc. efferunt: quod quia magnam induceret mutationem, praeſtat exprimere nec ſic, nec per *h*, ſed ut ſit ſaepius in noſtris quoque Bibliis ante impreſſis, per modum א.

Omnia ſic planius pronunciabuntur, ſed per *h* multis locis abſurditas vel ambiguitas introduceretur: e. g. *Amós* ſi ſcribatur *Hámos* putabunt eſſe *Hámos ló*: *Us* ſi ſcribatur *Hus*, putabunt eſſe carnem: *Uzza* ſi *Húzza*, trahit etc. *Uzza* húzza vagy taſzítja vala ugyan, de nem onnét neveztetik.

Horum occaſione lubet perſequi etiam plures alias ſcriptionis Nominum Propr. diverſitates, in noſtris Bibliis Edit. Janſſ. quas pariunt literarum Hebr. variae expreſſiones, vel aliae cauſae: quas quidem diverſitates nec nos potuimus omnes tollere.

Ita variat paſſim litera צ, quae alicubi redditur, ut convenit, per *tz*: exem. g. *Mitzraim*, *Tzilla*, *Tzemareus*, *Baáltzephon*, *Tzippora*, *Tzohár*, *Itzhár*, *Eltzáphán* etc. Alicubi per *s*, ut: *Sádok*, *Melchiſédek*, *Háſár*, *Hus*, *Siklág*, *Sedékiás*, *Sophoniás*, *Isák*, etc. Alicubi per nudum *z*, ut: *Zádok*, Neh. 10: 21. Sic *Bozra*. Sic *Uz*, Job. 1: 1. etc.

Quapropter hinc rurſus oritur frequens confuſio, ex varia ſcriptione eorundem Nominum: e. grat. in Geneſi ſcribebatur *Mitzraim*: mox in 1. *Chron.* 1: *Miſraim*: ibi *Itzhár*: hic *Ishár:* ibi *Tzemareus*: hic *Semareus:* Sic *Botzra* et *Bozra*: *Tzóra* et *Sóra: Mibtzár* et *Mibsár*: *Péretz* et *Péres*: *Etzer* et *Eſer: Chetzron* et *Heſron*: *Tzohár* et *Sohár*; *Tzeboim* et *Séboim, Amtzi* et *Amſi*: *Tziklág* et *Siklág* etc.

Ita vario modo redditur ץ, alicubi proprie ſeu genuine per *z*, ut: *Zilpa, Zérach, Zébul, Acház, Boáz, Gáza, Uzza, etc.* Alicubi per *tz*, ut: *Tzilpa* etc. Alicubi per *s*, ut: *Joſabád* Neh. 11: 16. quod alibi ſcribitur *Jozabád.* Sic ibid. ℣. 13. *Sabdi*; quod alibi *Zabdi*; *Eliéſer*, Eſd. 10: 15. *Éliézer* inf. ℣. 23, Sic *Zorobábel* et *Sorobábel*, *Barzillai* et *Barſillai* etc.

Variat etiam ש, e. g. *Iſrael* et *Izrael* ישראל. Hinc fit confuſio vocum *Tzin* et *Sin*: quae diverſa ſunt ſenſu et ſcriptione in Hebr.

Fit quoque diverſitas ſcriptionis in Nominibus Propr. etiam quoad alias literas, imo etiam ſyllabas integras, cum idem Nomen alicubi ſecundum literam ſeu Hebraeae exprimitur; alicubi ſecundum Graec. 70 interpretum; alicubi ſecundum Vulgatam vel alias Verſiones. Ita vox צדקיה *Sedékiás* vulgo, reperitur tamen alibi *Tzidkjah.* Sic מבה *Mikeás*; alibi *Micah*, vid. Neh. 10: 11. Ita *Sádok* in communi; Neh. 10. 21. *Zádok.* Ibidem ℣. 17. literaliter *Obadijah*; quod ſup. *cap.* 10: 5. et alibi communiter *Abdiás.* Sic. Neh. 11: 7. ישעיה literaliter *Jeſajah*; quod alibi communiter *Eſaiás.* Sic. Esd. 10: 21. liliteraliter אליה *Elijah*; quod alibi *Illyés.* Sic Nehem. 12: 34. יהודה *Júdás*; quod alibi communiter *Júda* etc.

Fit etiam diverſitas in ſcriptione Nominum copulatorum, quae alicubi immediate connectuntur; alicubi per *Makkaph*, vel ſignum Diaerefeos ſeparantur, alicubi ſine tali ſigno in diverſas voces diſcerpuntur, ex. g. *Kirjátjéarim*, *Kirját-jeárim*, *Kirját Jeárim*. Sic *Hasárſual*, *Hasár Suál*, *Bethoron* et *Beth-Horon*. Ita variantur *Baáltzéfon*, *Bethbaálmeon*, *Bamóthbaál*, *Bethogla*, *Bethſeán*, *Bethsemes*, *Maáléakrabbim*, *Kirjáthárba*, *Kirjáthſéphe*: et plurima alia videre eſt apud *Jos.* cap. 16, 18, 19, 20, 21. et alibi ſparſim in Bibliis.

Fit etiam diverſitas ſcriptionis occaſione *Dageſch Fortis*, quod alicubi redditur, ut debet, per geminationem literae, e. g. *Hiddékel*, *Adullám*, *Akkub*, *Ammon*, *Jephunné*, *Tappuách*, *Ággéus*, etc. alicubi negligitur, ex. gr. *Habakuk*, *Gáza*, *Uzijah*, *Zathu*, *Suchót*, *Jadua*, *Zachur*, *Samuah* etc.

Fit denique valde frequens diverſitas ſcriptionis ex terminatione יה, quae alicubi effertur per terminationem *iás*, ut: *Eſaiás*, *Jerémiás*, *Sofoniás*, *Abdiás*, *Zakariás*, *Ezéchiás*, *Nehemiás*, *Amariás*, etc. Alicubi formaliter *jah*, ut: *Semájah*, *Maaſéjah*, *Hasábjah*, *Hodijah*, *Málkijah*, *Serájah*, *Anajah*, *Benájah*, *Abijah*, etc. Alicubi omiſſo *h* ſolum *ja*, ut: *Semája*, *Serája*, *Jedája*, *Moadija*, *Elija*, etc. Alicubi omiſſo et *j*, *ia*, ut: *Hilkia*, pro *Hilkijah*. Sic *Abia*, *Uzzia*, etc. Alicubi mutato *j* in *i*, per *iah* vel *ia*, ut: *Sekániah*, *Semáriah*, *Amária*, *Zacharia*, *Zebadia*, *Obadia* etc. Aliquando etiam cum alterius Vocalis mutatione, ut: Eſth. 10: 21. *Mahaſéja*, quod ℣. ſequ. *Mahaſia*, etc.

Ipſum *j* cum *i* alibi etiam ſaepe confunditur, ut: *Eljohénai* Neh. 12: 41. *Eliohénai* Eſd. 10: 27. *Miniámin* Neh. 12: 17. alibi *Minjámin*: ſicut et *Benjámin*, quod et ipſum *Benjémin*, dicto Cap. ℣. 34. Sic

Kirjáth-Árba Neh. 11: 25. ſcribitur *Kiriáth-Árba*. Sic *Kirjáth-Jeárim*, redditur 1 Chron. 13:56. *Chiriáth-Jeárim:* alicubi etiam *Chireáth-Jeárim*, ut ibidem in Argumento. Huc pertinet et Hungaricum *Oriás*, quod plerubique in Bibliis Janff. ſcribitur *Orjás*. Aliud eſt *orjás kápoſzta* etc. Niſi forte quis *τὸ Oriás* velit eſſe Denominativum ab *orja*: mivelhogy nagy orjája vagyon, id eſt etc.

Variat etiam terminatio ם, Pluralis, quae aliquando redditur formaliter *im*, ut: רפאים *Ráphaim*, aliquando per terminationem Latinam *eus*, ut: *Raphéusok*; vel etiam per *ita*, ut: *Réphaiták*. Sic כרובים *Kerubimok et Kerubok*. פלשתים *Paleſtinusok*, *Peliſtéusok*, *Philiſtéusok*, *Philiſtinusok* etc. ענקים *Anakimok*; aliquando redditur per Hung. *Oriás* etc.

Hae tam infinitae in ſolis Nominibus Propr. diverſitates (quorum tamen ne genera quidem adhuc omnia commemorata ſunt, et praeter haec ſunt maximam partem, quae in Apologia mea annotata ſunt (ut alia taceam) quantum taedium procreent, quantas faceſſant moleſtias, accuratam et ubique conformem ſibi Orthographiam (qualem caeterae linguae ſequuntur) ſequi conantibus, quis fando exprimere poſſit? Qui contemnit et ridet, quod vel ignorantiam, vel invidiam prodat ſuam, quis non videt?

Quod ad me attinet, illo haec Epiphonemate concludere poſſum:

Cur aliquid vidi; cur noxia lumina feci?

AMSTERDAM. Anno 1684.

Vtinam vero illud Dictum non quadraret etiam moderno ſtatui meo, cum Virorum Magnorum (qui propter imperitiam et incuriam plurimis defectibus la-

borare videntes Typographiam, mihi ſingulariter illam provinciam commendarunt et ſuſcipiendam ſuaſerunt) conſiliis et votis [illegible] tis facere quoad poſſe meum volens, libros potiſſimum ſcholares plurimis vitiis refertos expurgare mei [illegible] fficii eſſe ratus, ne contra conſcientiam vitia manifeſtiſſima (hic quoque monere et obſervari id volo, quod omni imperfectione carere humanum non eſt; adeo, ut a nemine in hac vita vel praeſtitum ſit vel exſpectari poſſit opus omni ex parte abſolutum) in impreſſione intacta relinquere, atque ſic proprio etiam, iudicio vitioſa exemplaria in lucem protrudere videar; infandum, quantum et hinc laboris nobis cumulatur, officinaeque tot remorae oboriuntur, ut abſque hoc duplo celerius unumquodque pene opus procedere poſſet: atque ſic lucellum aliquod ex noſtro opere (quod quam ſit nunc vel exiguum vel prorſus nihilum, proprio damno experimur) ſperare poſſemus. De Bibliis aliisque libris per me in Hollandia impreſſis hoc unum notum facere debeo: Orthographiam in iis adumbratam, quam ſtatim intimavi, non potuimus et ipſi hactenus in hac Patria tam preſse ſequi: quia Typothetas inſuetos ad repentinum et inſolitum laborem cogere non viſum eſt conſultum; iam vero cum illi ipſi talis Orthographiae approbatores videantur, vix nobis dehinc temperare poterimus a maiori in talibus curioſitate. Hoc unum non poſſum hic non attingere. Multos apprehendiſſe cum aliqua inſultatione vocem **hibáik** *in quadam editione mea. Nunc ergo tentandum mihi eſt, an aliter melius cum ratione ponere potuiſſem? Si hoc modo impreſſiſſem:* **Aſzſzonyoknak hibája**, *tum contra Regulam ſupra poſitam Suffixum Singulare Singularis pro Singulari Pluralis poſuiſſem. Nam vox* **hibája** *habet Suffixum, quod τὸ* **hiba** *Singulare ordinarie ad Singulare Poſſidens refert, e. g.* **Aſzſzonynak hibája.** *Si poſuiſſem ſic:* **Aſzſzonyoknak hibájok**, *conſtructio quidem eſſet bona, ſenſus vero non: mert úgy az Aſzſzonyoknak tsak egy hibájok felöl vólna a' ſzó. Cum ergo plura vitia de pluribus (ſcilicet mulieribus)*

dicuntur; *non aliter exprimi poſſunt, quam per illud Plurale Pluralis,* **Aſzſzonyoknak hibáik.** *Ego tamen non ubique, ſed tantum ubi hoc modo et non aliter cum ſenſu vox exprimi poteſt, imprimere et poſthac decrevi.*

Alterum de iisdem libris monitum volo, quod in illis Diſtinctiones nonniſi ſecundum exemplar noſtrum impreſſae ſint; *nondum enim quoad talia fluctuantem animum determinare potueram, ita, uti iam nunc. Hoc unum iam nunc ex meo cerebro apponere decrevi: Si ſuadenti mihi obtemperaretur, nemo tam rigide ſequi pergeret illam Regulam:* **Longum** *ſ* **ſcribitur in principio et medio; rotundum** *s* **in fine, vel poſt alterum** *ſ* **in medio etc.** *perſuaſus non tantum nullo fundamento niti iſtam Regulam, ſed etiam, quam arduo labore paratur apud Fuſores literarum longum* **ſ.** *Potiſſimum autem hoc meum conſilium locum haberet in talibus, ubi vel Caſuum vel aliae notae addiuntur Thematibus, in* **s** *deſinentibus, ut:* **másé, másnak, mást, mástól, másban, másért, másra, másból, etc.** *vel per compoſitionem iunguntur cum aliis vocibus in* **s** *deſinentia, ut:* **Másképen, másunnan** *(pro* **máshonnan**), **másuvá** (*quaſi* **máshová**), **másſzor, másféle, másfelé, etc.** *Sic in Comparationibus, ut:* **Bizonyosabb, hitelesebb, vétkesebb, zavarosabb, ſzagosabb, etc.** *Alibi autem et in initio et in medio longum* **ſ** *uſurpari poteſt et debet, ut:* **ſokan, ſátor, moſt, meſe, ſaskeſelyü, feſtett, áſó, guſaly, etc.** *Sic in Latinis:* **Nosmet, quisquis, Legisperitus, ſemper, ſicut, Abſolon, Abiſai, etc.** *Sed* **manum de tabula:** *hactenus etiam multos offendi his, quae optanda (potius quam damnanda) eſſent ab unoquoque ſincere Patriam amante, et eius commodum proprio anteponente viro.*

FINIS.

X.

IOHANNIS TSÉTSI

OBSERVATIONES

ORTHOGRAPHICO-GRAMMATICAE.

1708.

IOHANNIS TSÉTSI

ILLVSTR. SCHOLAE SÁROSPATAK. RECTORIS, IN EAQVE SS. THEOL. ET PHILOS. PROF.

OBSERVATIONES

ORTHOGRAPHICO-GRAMMATICAE DE RECTA HVNGARICE SCRIBENDI ET LOQVENDI RATIONE, POST OBITVM AVCTORIS EDITAE A IOHANNE TSÉTSI FIL.

PRAEFATIVNCVLA AVCTORIS.

Volens praepoſterae Vocum Hungaricarum Scriptioni, Lectioni et Constructioni quadantenus mederi, placuit has Observationes, poſt amplam aliorum Meſſem, quaſi Spicilegium, in gratiam eorum, qui mihi operam dant, exhibere.

I. Lingua Hungarica cum nulla Europaea habet Cognationem, magnam ex Aſianis cum Hebraea.

1. Quatuor Linguae Originales, ſeu Cardinales celebrantur in Europa: Graeca, Latina, Sclavonica, Germanica. His omnes Linguae Europaeae debent originem, nullam cum his Affinitatem Hungarica habente.

2. Omnes Europaei eiusdem Linguae Cardinalis ſe invicem loquentes intelligunt, ut ut forſan difficulter.

3. Nec tam facile haec addiſcitur, ut reliquae Europaeae, niſi vel ab Infantili aetate hanc quis imbibat, aut iam adultus, arte et ſedulitate ſua excolat. Vnde:

a. Rari ex adulta aetate eam diſcentibus ſunt, qui eam accurate calleant. Et

b. Egreſſum finibus ſuis nativum Hungarum, oportet eſſe mutum, pariter ex aliis in fines Hungariae ingreſſum. Multae quidem voces Europaeorum apud Hungaros inveniuntur; at eae ſunt mutuatae tantum a Vicinis, inter quos habitant, non Originariae. Hoc etiam aliis Nationibus propter Vicinitatem contingente.

4. Eam magnam habere cognationem cum Hebraea Viri Eruditi teſtantur, adductis multis eiusdem rei indiciis: partim ex Vocibus eandem ſignificationem utrobique habentibus: partim ex Affixis, Nominibus, Verbis, Praepoſitionibus addi ſolitis, partim ex aliis.

II. Hungari, poſthabitis ſuis, iam a multis ſeculis, quibus in Scythia, unde olim egreſſi ſunt, utebantur Literis, loco earum utuntur Latinis: ſicut multae aliae in Europa Nationes.

1. Hungari ut id facerent, contigiſſe arbitror ex Chriſtianiſmo Pontificio a se ſuſcepto, in deteſtationem Gentilitiae, cui erant addicti, Religionis; alias impuliſſe variam rerum ſuarum mutationem, et coactivam ſui ſub iugum Romanorum miſſionem, qui ut Leges et Mandata Victis dabant, ita omnia Lingua Latina et Literis edita volebant.

2. Traditio non incerta eſt, Hungaros in Scythia propriis Literis fuiſſe uſos, progrediendo inter ſcribendum a Dextera verſus ſiniſtram, more Hebraeorum et aliorum Orientalium. Harum Literarum veſtigia etiamnum, ut aliqui perhibent, apud Székelios Tranſylvanienſes ſupereſſe extra dubium eſt, licet iis uti paucis datum ſit.

III. Hinc Literae Latinae ſimpliciter, niſi combinatim ſumptae, omnes non ſufficiunt ſono Hungaricarum, ſi eae eſſent in uſu, exprimendo. Vnde

1. Multo plures ſunt, quoad expreſſionem, Literae Hungaricae Literis Latinis.

2. Sunt aliquot inter Literas Latinas, quibus Hungari facile carere poſſunt, et debent, ut ex ſubiecta hac Tabella patet:

Fig.		Pot.	Fig.		Pot.
A.	*a.*	a.	B.	*b.*	b.
D.	*d.*	de.	E.	*e.*	e.
F.	*f.*	ef.	G.	*g.*	ge.
Gy.	*gy.*	gye.	H.	*h.*	ha.
I.	*i.*	i.	K.	*k.*	ka
L.	*l.*	el.	Ly.	*ly.*	ely.
M.	*m.*	em.	N.	*n.*	en.
Ny.	*ny.*	eny.	O.	*o.*	o.
P.	*p.*	pe.	R.	*r.*	er.
S.	*f. s.*	es.	Sz.	*ſz.*	eſz.
T.	*t.*	te.	Ty.	*ty.*	tye.
Ts.	*ts.*	tse.	Tz.	*tz.*	tze.
U.	*u.*	u.	J.	*j.*	je.
Z.	*z.*	ze.	'Z.	*'z*	'ze
V.	*v.*	ve.			

Hae pariter ac Latinae sunt

1. Maiuſculae et Minuſculae, non ſono, ſeu poteſtate, ſed figura ab invicem diſtinctae.

2. Quinque ex his Vocales: A, *a*, E, *e*, I, *i*, O, *o*. U, *u*. Reliquae Viginti quatuor Conſonantes.

Vocales Duplices.

1. Breves. A, *a*, E, *e*, I, *i*, O, *o*, U, *u*.

2. Longae: Á, *á*, É, *é*, Í, *í*. Ó, *ó*, Ú, *ú*, prolatione ſolum, non figura differentes.

Vocales Longae a Brevibus apiculo, ſeu Accentu ſuperne poſito diſtinguuntur. Ne eadem Vocalis ſcribendo duplicetur, id fit; tantundem enim eſt *á*, *é*, *ó*, etc. ac *aa*, *ee*, *oo*, etc. Sicut apud aliquas Nationes Literis Latinorum uſas, ut. Gall. Belg. etc. in comperto eſt. Hinc

Vitioſe ſcribitur *Páál*, *Tóót*, etc. nam eſt in his concurſus implicite quatuor Vocalium, verum *Paal*, *Toot*, aut *Pál*, *Tót*, eſſet ſcribendum.

Fiunt ex Vocalibus Diphthongi Duae ut Ő, Ű.

1. Diphthongus Ő, ex e, o: Ű, ex e, u conſtat. Hinc

2. Corrupte pingitur ſic: *Ö*, *Ü*, aut *Ő*, *Ű*; aut *eö*, *eü*; ſed ſic: *ő*, *ű*. Vnde enim quid componitur, in idem reſoluendum eſt. Hoc videre eſt in Maiusculis *Ő*, *Ű*, typis impreſſis. Licet in Minusculis obſervari hoc plerumque nequeat, ob minores characteres.

Vt Vocales, ita Diphthongi inter ſe accentu diviuntur in *Longas* *Ő*, *Ű*, et *Breves* *ő*, *ű*.

Perperam, magno cum damno rei Literariae Hungaricae, hodie accentus ſupra *Ő*, *Ű*, negligitur, ab innumeris quantumvis Eruditis, tam in Manuscriptis, quam in Typis editis. Incuria huius parit confuſionem Vocum: Quae enim eſt Differentia inter *tör*, frangit, et *tör*, laqueus, absque accentu? at est: nam hoc *tőr*, iſtud *tör*, ſcribitur.

Pariter ac neglectus accentus ſupra Vocales parit confuſionem earundem, ſimul et vocum, ut *Hal*, Piſcis. *Hál*, Pernoctat. *Éles*, Acutus. *El-és*, Cadit. *Élés*, Victus.

Ruditatem eorum arguit, qui haec ſuſque deque habent. Quae tamen magnam accurationem merentur.

Plures his duabus Diphthongi non dantur, niſi quis Vocales Longas velit eſſe tales, ob earundum geminationem.

Hinc *ay*, *ey*, *oy*, *uy*, non eſſe Diphthongos patet. Vitioſe igitur ſcribitur: *Nyáy*, *feytem*, *boytos*, *suytom*; cum debeat ſcribi: *nyáj*, *fejtem*, etc. Nedum Diphthongum faceret *y* cum vocalibus, verum nec inter literas numeranda eſt, ut inferius patebit.

Sic de Literis in communi: Iam de quibusdam usitatioribus quoad expreſſionem ſoni, et accuratam in Derivatis ſcriptionem. Quod certis Regulis diſtinetur.

REGVLA I.

Quibus Literis Latinis ſonus Hungaricarum commodius exprimi poteſt, eae debent adhiberi. Hinc

1. Diphthongi Latinae *ae*, *oe*, per *e*, exprimendae ſunt, ut: *Prebenda*, *preda*, *penitentzia*, etc. a Praebenda, poenitentia, etc.

2. *C*, *Q*, *X*, *Y*, non comparent in Alphabeto Hungarico.

C, *c*, eſt Litera mere Latina, quae diverſa accedente Vocali mutat ſonum ſuum, ut: *Ca*, *ce*, *ci*, *co*, *cu*. Loco *c*, ſcribenda eſt *tz*, ſonum cum omnibus Vocalibus retinens, ut: *tza*, *tze*, *tzi*, *tzo*, *tzu*, *tzö*, *tzü*.

Syllabae *ca*, *co*, *cu*, exprimuntur per *K*, ſicut Hebraei, Syri, Graeci, ſcribentes voces Latinas *C*, habentes, utuntur. Latini vice verſa *K* eorum exprimunt per *C*. *K* enim non eſt Litera Latina.

Q, *q*, debet reſolui in *Kv*. ut *Kvártus*, Rom. 16: 23. *Kvártély*, *Kviétántzia*, *q*, enim eſt pure Latina.

Hinc nulla ſyllaba incipit a *q*, vel definit in *q* apud Hungaros, nec in *Kv.* Hebraei, Syri, Graeci, *q* reddunt per *K.*

X, *x*, Latinorum et Graecorum debet pingi per *ks*, ut: *Artakſerkſes, Feliks.* Act. 23. *Alekſander.* Marc. 15: 20. Syrus Interpres has duas reddidit per *ks*: illam Hebraeus Scriptor *Artachſaſta.* Eſd. 4: 7. Nehem. 2: 1.

Ex *Alekſander* apud Hungaros ſupereſt vox *Sándor*, et non *Xándor.*

Y, *y*. 1. In Vocibus Peregrinis iam uſu Hungaricis ſcribenda eſt per *i*, ut: *Tirus*, *Siria*, *Mirtus*, *Mirha* etc. ex Tyrus, Syria, etc. Sic Babilonia. 2. Nulla eſt vox Hungarica incipiens ab *y*, vel definens in eam. 3. Non eſt adhibenda, niſi iuxta quatuor Literas *g*, *l*, *n*, *t*, ad emolliendum earum duritatem, ut: *gy*, *ly*, *ny*, *ty*, quae iunctae cum *y*, ſingulae ſimplices Literas efficerent, ſi Hungaricae eſſent in uſu, ut: *gyalázat*, *nyavalya*, *atya.* 4. Nec habent locum, niſi in ſimplicibus vocibus. Hinc vitioſe ſcribitur: *akarattya*, voluntas eius. *Királlya*, Rex eius etc. Sunt enim hae Compoſitae voces, ut patebit inferius. 5. Iuxta *g*, *l*, *n*, *t*, notatur *y* etiam ſic: *g'*, *l'*, *n'*, *t'*. Hinc quoque colligitur, non eſſe eam Literam Hungaricam.

3. *G*, *g*. durius ſonat, nec addenda eſt ei *h*, ut: *megh*, *hamiſſágh*, *Ghazda*, etc. *g* enim et *h* duae literae ſunt, non ſimplex.

4. *I*, *i*, eſt Vocalis incipiens, promovens et finiens ſyllabam.

Non eſt confundenda

1. Cum *j*, ut: *jrok*, *bjró*, *vennj.*
2. Cum *y*, ut: *Várady.*

3. Cum *ij*, praeſertim in Maiuſculis, ut: PALANKŸ, etc.

Et vice verſa

1. *I*, non eſt ſcribenda loco *j*, ut: *Iárok*, ambulo, *Iámbor*, probus etc.

2. Nec *j* ponenda pro *y*, ut: *vagj*, et *hogj*, quod perperam fit: *j* enim Conſona eſt, nec adhibetur *y*, niſi iuxta Literas iam ſupra dictas.

3. *Y* etiam male ſcribitur pro *i*: nec bene notatur ſuperne duobus punctis *ÿ*, hoc enim eſt *i* et *j*.

5. *K*. Peregrinae habentes *ch*, exprimendae ſunt per *K*, ut: *Kérubimok*, *Kriſtus*, *Káldeuſok*, etc. Imo Hebraeorum קכ, Graecorum *X*, efferendum eſt per K.

6. *Ph*, *th*, *rh*, non ſunt apud Hungaros ſimplices Conſonae, verum binae, ad diverſas vocales pertinentes.

Id Exempla oſtendunt: *Paphoz*, ad Paſtorem. *Néphez*, ad Populum. *Nátha*, catarrhus; *Szabadíthat*, liberare poteſt. *Emberhez*, ad hominem. *Turha*, phlegma, etc.

Ph. Hinc in Peregrinis loco *ph* ponenda eſt *f*, ut: *Filoſofia*, *Éféſus*, *Páfus*, etc. non *Philoſophia Paphus*, etc. hanc enim pure Hungarus legeret *Paphus*, Caro Sacerdotis. Act. 13: 6.

Et ſic Literae *ph* et *f*, eſſent promiſcuae in vocibus mere Hungaricis; *ph* deberet enunciari per *f*, ut: *Paphoz* legeretur *Pafoz*. *Néphez*, *néfez*, quod abſurdum eſſe omnis videt.

Th, *th*, exprimenda eſt per *t*, ut: *Máté*, Matthaeus. *Tamás*, Thomas, etc. Non ſatis accurate additur igitur *h*, ipſi *t*, in vocibus pure Hungaricis, ut: *Thúri*, *Thaſnádi*, *Thállyai*, *Pathai*, etc.

NB. Voces apud Latinos habentes *ch*, *ph*, *th*, *rh*, *y*, omnes ſunt peregrinae. Vnde male ſcribitur *Sepulcrum*, *Prophanus*, *Author*, *Syncerus*, voces enim hae ſunt origine Latinae.

Rh. Per nudum *r* ſcribendum eſt *rh.* ut: *Ródus sziget*, *Tirrénum tengere*, ex Rhodus, etc.

7. *Ts* accuratius exprimitur per *ts*, quam per *cs*, idem fere imitantibus etiam Belgis in *Witsius*, *Luyts*, etc. — *cs* vix denſum illum ſonum exprimit, nam *c* eſt vicarium *K*.

Obſervatio. Olim Hungari (ut et hodie in Nominibus propriis *Chuti*, *Chanádi*, etc. imitati hic Gallos) loco *ts* uſi ſunt *ch*, ut: *chak*, tantum. *chalán*, urtica. *choda*, miraculum etc. At meo iudicio vitioſe: Cur enim in Latinis *ch*, non valet *ts*? vel ſi *ts*! per *ch*, exprimendum eſſet; *charus* legeretur *tsarus*, *tsaritas*, etc.

8. *Tz* rectius ſcribitur per *tz*, quam per *cz*, propter rationes iam ſuperius poſitas, ut: *tzérna*, *tzél*, etc. quam *czérna*, *czél*, etc.

9. *U*, *u* Vocalis non eſt confundenda cum *v* conſona. Hinc male ſcribitur: *Vram*, Domine. *Ualaki* pro *valaki*, aliquis.

10. *'Z*, *'z* eſt litera diſtincta ab *S* et *Z*, ut ut cum *S* confundatur ubique. Debet tamen diſtingui, ob vitandam confuſionem Vocum, vitioſa ſcriptione facile contingentem. Eadem litera ſcribitur vulgo *ſeb*, vulnus, *ſeb*, loculus, *ſir*, flet, *ſir*, adeps; at litera debet utcunque accommodari pronunciationi. Scribendum itaque eſt *Seb*, Vulnus. *'Zeb*, Loculus. *Sir*, Flet. *'Zír*, Adeps. Sic: *'Zidó*, *'Zobrák*, *'Zák*, *'Zújta*, *'Zadány*, etc.

In omnibus Libris Hungaricis, praeter opera

Petri Pázmán Cardinalis q. et Archi-Epiſcopi Strigonienſis, et Biblia Hungarica *Georgii Káldi* Jeſuitae, non habita eſt ratio huius *'Z.*

Aliqui ſic etiam expreſſerunt *'S*, ut: *'Sák*, Saccus: at propius accedit ad *z* quam ad *s*. Haec Litera eſt inventitia, ob defectum Latinarum.

REGVLA II.

Literae combinatae pro Simplicibus ſumendae ſunt in collectione et pronunciatione earum.

Sunt autem eae ſeptem:

gy, ly, ny, ty, ts, tz, sz.

1. Geminantur eae propter inſufficientiam Latinarum, ad exprimendum utcunque ſonum Hungaricarum, ſi ſua figura ſcriberentur.

2. Non bene ſeparantur in Collectione ab invicem Literae, iſtae, ſic: *g, y,* vel *ſ, z,* ut ſit apud Mulierculas et Idiotas docentes Scripturam et Lecturam Hungaricam. Cum ſi pronunciando ſunt ſingulae Literae, cur non debeant eſſe tales colligendo?

NB. Sunt praeter Literas in Alphabeto numeratas duae Conſonae *ds* et *dz,* ut in Vocibus *Handsár*, Pugio. *Dsida*, Jaculum. *Dsigom*, (Hae duae poſteriores Turcicae). *Madzag*, Funiculus. *Ödzeni*, Fundere. *Kérödzik*, Ruminat. *Bodza-fa*, Sambucus. *ds* eſſe Conſonam Hungaricam colligi vix poteſt, nam nulla eſt vox, in qua reperiatur: in *Handsár* poteſt dividi in *d* et *s*: in *dz*, *d* in *z*, aut *t*, poteſt mutari, ut: *mazzag*, *ötzem*, hinc *Ötvös*, Fuſor, quaſi *Öntvös*, *Kérötzik.*

Sic de Literis quoad expreſſionem ſoni. Iam de accurata Vocum Simplicium, Derivatarum et Compoſitarum ſcriptione deinceps.

I. De Vocibus Simplicibus.

REGVLA I.

Voces Originariae apud Hungaros maximam partem ſunt Monoſyllabicae.

Patet hoc vel ſaltem in Nominibus membrorum humani corporis, ut: *Fö*, *Fül*, *Száj*, *Fog*, *Kéz*, *Láb*, *Térd*, *Szív*, etc. Sic: *Ég*, *Föld*, *Nap*, *Hóld*, *Viz*, *Tüz*, *Hó*, *Köd*, *Hal*. etc. Et Verba: *árt*, *tart*, *üt* etc. Sic in *tanít*, literae originariae ſeu radicales ſunt *tan*, hinc *tanáts*.

REGVLA II.

Omnis Vox Hungarica a Simplici Conſona incipit.

Hinc: Vox apud Hungaros duas in initio habens Conſonas eſt peregrina, ut: *Prédikátor*, *Trombita*, *Prókátor*, *Stráſa*, *Tréfa*, *Spék*, etc.

Talibus vocibus uſi Hungari, Vocales aliquas ſolent Conſonae Priori vel praeponere, ut: *Oskola*, vel *Iskola*, Schola. *István*, Stephanus. *Istálló*, Stabulum. *Asztal*, Menſa. a *ſtól* Sclavonico. Sic: *Kereſztyén*, *Kereſztség*, *Kereſztelni*, a Christianus, Christianitas, Chriſtianizare.

Vel poſtponere, ut: *Ferentz*, Franciscus. *Goromba*. *Görög*, Graecus. *Palánt*, Planta. *Szalonna*, Lardum. a *Szlanina*, etc.

Obſerv. Vox *Egy* Vnus, taliter ſcribi debet, non *Edgy*, patet ex Derivatis *Egyetemben*, una. *Egyedül*, unice. *Egyébütt*, unibi.

REGVLA III.

Particula *az*, Vocibus a Vocali incipientibus praepoſita, retinet *z*; at Conſonantibus, amittit eam per aphaereſin, et notatur ſic: a'.

Exemplum ad prius: Homo, az *Ember*. Deus, az *Isten* etc. ad poſterius: Terra, a' *Föld*. Mare, a' *Tenger*. etc.

Hoc accidit *az* et *ez*, cum ſunt Pronomina Demonſtrativa, praeſertim *ez*, hic, ut: haec terra, *e' föld*. etc.

In Compoſitis etiam, ut: *amaz*, *imez*: *amaz ember*, ille homo: *imez edény*, iſtud vas: *ama' példa*, illud exemplum, etc.

Obſervatio. Particula *Az* vel *a'*, male praeponitur Nominibus Propriis, ut: *a' Dávid*, *a' Pál*, etc. niſi fuerint in Regimine, ut: *A' Dávid Fija*, etc. ſed Appellativis bene. Sic Hebraei ה ſuum Demonſtrativum Appellativis, non Propriis praeponunt.

REGVLA IV.

Particula *És*, Et, per Aphaereſin pingitur *'s*.

Exemplum: *Égen 's földön lakó teremtett állatok*, Caelum et terram inhabitantes Creaturae. Vitioſe itaque ſcribitur *s-*, vel *s'*, eo quod non a poſteriori, ſed a priori parte tollitur *é*.

REGVLA V.

In Vocibus Apocopis pariter adhibetur Apoſtrophus', ac apud Latinos.

Vt: *URam kiáltáſom' halld-meg!* Domine mi clamorem meum exaudi etc.

Hoc obtinet apud Hungaros, maxime in Orationibus Rhythmicis.

II. *De Vocibus Derivatis.*

REGVLA I.

Derivata ſuorum Primitivorum Literas retinere debent. Hinc

Pronuntiationi non eſt accommodanda ſcriptio. Vt: *Romlottſág*, Fragilitas. *Veszettség*, Perverſitas. *Igazſág*, Iuſtitia. *Ravaſzság*, Aſtutia. *Egéſzség*, Integritas, etc.

Sic in Adverbiis Derivatis: *Egy-ſzer, Két-ſzer, Hét-ſzer, Nyóltz-ſzor, Tiz-ſzer, Más-ſzor, Száz-ſzor.*

REGVLA II.

Verba in Prima Perſona ſingularis Numeri Indicativi Praeſentis habentia *gy*, retinent in ſequentibus:

Vt: *Vagytok, vagynak*, Eſtis, ſunt, a *vagyok*, ſum.

Ita: *Hánytok, hánynak, hányni*, ab *hányok*, proiicio. *Hegyzem*, acuo, ab *hegy*. *Jegyzés, jegyzeni*, a *jegy*, ſignum. *Hagytam*, ab *hagyok*, relinquo.

REGVLA III.

Nomina Comparativi Gradus a Poſitivo formantur addito *b*, vel *bb*.

Si deſinat vox in conſonam, additur *b*, ut: *Tudósb*. Si in Vocalem *bb*, ut: *Jó, jobb*.

Interſeritur Conſonae et *b*, *a* vel *e*, unde duplicatur *bb* ut: *Tudósabb*, Doctior. Hoc patet in Accus. Sing. et Caſibus Pluralis Numeri.

REGVLA IV.

Nomina Derivata a Verbis, debent ſcriptione diſtingui ab iiſdem.

Vt: *Eredet*, Origo: *eredett*, ortus eſt. *Szeretet*, amor: *ſzeretett*, amavit. *Kezdet*, initium, vel principium: *kezdett*, incepit.

Illa per *t*, haec per *tt*, ſcribenda ſunt.

At Nomina orta a Participiis Paſſivis retinent *tt*, ut: *mentt ember*, excuſatus homo.

Sic orta a Neutris Verbis, ut: *meg-eſett ſzemély*, perſona quae cecidit, etc.

REGVLA V.

Derivata a Patriis *j* habentibus, retinent illud.

Vt: *Tokaji* a *Tokaj*, *Halmaji*, *Gyulaji*, *Pataji*, *Geleji*, non *Tokai*, *Halmai*, etc. ita enim Primitivum eſſet *Toka*, *Halma* etc. Sic: *Vaji*, *Baji*, *Fáji*, *Zaji* etc.

REGVLA VI.

Adverbia Qualitatis ſcribuntur per *an*, aut *en*.

Vt: *ſzoroſan* ſtricte: *erősen*, fortiter: non *erőſſen*. Patet hoc ex *ſzépen* etc. *Sűrűen*, denſe: *keményen*, duriter etc.

REGVLA VII.

Voces Monoſyllabicae in Vocales deſinentes, propter Euphoniam, ſi creſcant in fine, ob concurſum duarum Vocalium, *v* recipiunt.

Vt: A *ſzó*, fit *ſzavat*: *tó*, *tavat*: *tő tővek*: ab *hi*, vocat, fit *hívok*, *hívunk* etc. Sic: *ſzövök*, *növök* etc. at non ſequente Conſona, ut: *hálak*, voco te: *hítok*, vocatis: *hínak*, vocant. Sic: *lónak*, equo: *lótól*, ab equo. etc.

Hinc Adiectiva *Bő*, *Ó*, pingenda ſunt, non *Bőv*. *Ov*: unde *Bőſéges*, *Óság*, non *bővséges*, *óvság*; at *bőven*, *bővebb*: *ovas* vel *avas*, vetuſtus: *avúlt*, inveteratum.

REGVLA VIII.

Vix exiſtimem vocem aliquam in *v purum* deſinere, at multas in *impurum v*.

Vt: *Enyv*, *Könyv*, *Ölyv*, *Örv*, *Nyelv*, *Kedv*, *Nedv*, humor.

Nec *Sziv*, Cor, et *Hiv*, fidelis, deberet ſcribi,

unde *ſzives, hivek*; verum aut *ſzi*, *hi*, aut *ſzü* et *hü*: hinc *hüséges, hüség*, et non *hivséges*, vel *ſzivnek* etc.

Nec *hivság*, vanitas, oritur ex hiv, ſed ex hiú. Hinc *hijában-valóság*, ſicut ex *Fiú* fit *Fiúſág*, et *Fijában*, in filio eius.

REGVLA IX.

Fons Derivationis in Verbis Analogis apud Hungaros eſt Tertia ſingularis Indicativi Praeſentis.

Vt: a *ſzeret* amat, fit *ſzeretek*, *ſzeretünk*, *ſzerettem*, *ſzeretném*, *ſzerettetem*, amor Paſſivum. Sic *jöſz* a *jö*, venit: *nőnek*, creſcunt, a *nő*, creſcit etc.

Anomala deſinentia in *ſzek*, *ſzem*, *ſzom*, in Derivatis variant.

Vt: ab *Eſzek* vel *eſzem*, edo, *iſzom*, bibo, fit *ettem*, *ittam*, *egyél*, *igyál*, *enni*, *inni*.

Huc refer *vagyok*, ſum: *valék*, *vólt*, *lenni*, haec ſignificative a *vagyok* oriuntur, et non Etymologice.

Obſerv. Tertia ſingularis Indicativi Verborum Monoſyllaborum non debet accentuari, ut: *ád*, dat: *vét*, ferit, a *vetek*: *nyér*, lucratur, a *nyerek* etc. cum accentum non retineant inde deducta, ut: *adok*, *adás* etc. *nyereség*, *nyerekedem*, *nyerni*, etc.

REGVLA X.

Verbis Secundae Singularis Indicativi Praeſentis curate additur *ſz*.

Vt: *Tudſz*, ſcis: *ſzeretſz*, amas: *mútatſz*, oſtendis: non *tuttz*, *ſzerettz* vitioſe.

Hac Cautione addita:

Verba Deſinentia in *it*, et in duas Conſonas, ipſi *ſz* praeponunt *a* vel *e*, ut: *tanítaſz*, doces: *rontaſz*, frangis: *mondaſz*, dicis: *kérdeſz*, interrogas.

REGVLA XI.

Verba Secundae Singularis Modi Imperativi, definentia in *d*, duplicant eam.

Vt: *mondd*, dic, a *mond*: *kérdd*, interroga: *feddmeg*, increpa etc.

Haec ſcribuntur per Syncopen pro *mondjad*, *kérdjed*, etc.

REGVLA XII.

Imperativi Secundae Singularis, cum Nominibus vel Pronominibus tertiae Perſonae conſtructi cum *d* ſcribi debent.

Vt: *Tartſd-meg az embert*, *tartſd-meg ötet*, *térítsd hozzád őket* etc.

Nota. 1. Simpliciter exprimuntur, cum ad ſecundam Perſonam, ut: *Plántálj ſzőlőt*, aut tertiam indeterminate: Plántálj valamit; ſed *d* accipiunt, cum referuntur ad tertias perſonas, ut: *Plántáld a ſzőlőt* aut determinate, ut: *Plántáld őket*.

2. Verba intenſiorem et directiorem Actionem ſignificantia ſcribuntur ita, non item aliam, ut: *Tarts valamit*, *tarts meg minket*, etc.

REGVLA XIII.

Imperativus derivatur a ſuo fonte, adiecta *j*.

Vt: a *Kér*, fit *kérj*: a *mond*, *mondj*: a *retteg*, *rettegj* etc.

Excipe: Definentia in *s*, quae mutant *j* in *s*, ut: ab *olvas*, fit *olvass*.

Definentia in *at*, *et*, *ut*, *t* mutant in *s*, et *j* in *s*, ut: *mutat*, hinc *mutass*, *ſzeress* etc.

Definentia in *it*, *j* mutant in *s*, manente *t*, ut: a *taní* fit *taníts* etc.

Sic Desinentia in *t*, praecedente consona, *j* mutant in *s*, ut: *ronts*, a *ront*.

Sic in *z*, mutant eam in *zz*, ut: *irgalmazz*, ab *irgalmaz*.

Desinentia in *ſzt*, *t* mutant in *ſz*, ut: ab *olvaſzt*, liquefacit, fit *olvaſzſz*, liquefac: a *maraſzt*, fit *maraſzſz*, detine etc.

REGVLA XIV.

Verborum Indicativi et Subiunctivi Terminationibus in *a*, *am*, *ad*, *em*, *ed*, *e*, *uk*, *ük*, *átok*, *étek*, non *gy*, aut *ly*, aut *ny*, aut *ty*, ſed *j* debet praeponi.

Vt: *mondja*, *ſzenteljük*, *vigaſztaljuk*, *kivánjátok*, *tartják*, etc. non *mondgya*, *ſzentellyük* etc.

Vitioſam iſtam Scriptionem invexit ſola pronuntiatio talium Verborum, accommodatam eidem.

Nec alii, qui eam defendunt, adhibent alibi Literas iſtas combinatas, niſi in Verbis Desinentibus in *d*, *l*, *n*, *t*, *gy*, *ly*, *ny*; ita, ut poſt *d*, *gy*: poſt *l*, *ly*: poſt *n*, *ny*: poſt *t*, *ty*: poſt *gy*, *gy*: poſt *ly*, *ly*: poſt *ny*, *ny* ſcribant. At nec haec accurate, ut: *hagygyon*, *follyon*; ſed ſic: *hagyjon*, *folyjon*, *hányja* etc.

In Verbis in alias Literas finitis, uſurpant *j*, ut: *kérjem*, *rágjuk*, *tsapjam*.

REGVLA XV.

Verborum in Personis Terminationes oriuntur ex Pronominibus.

Vt: *Tanítom*, *tanítod*, *tanítja*, *tanítjuk*, *tanítunk*, *tanítotok*, *tanítnak*, *tanítják*, ex *m*, ab *enyim*: *d*, ab *tiéd*: *ja*, vel *je*, ab *magájé*: *nk*, a *miénk*: *tok* aut *tek*, a *tiétek*: *nak* aut *nek*, ab *annak* vel *ennek*.

Hoc obtinente etiam apud Hebraeos in terminationibus Perſonarum.

REGVLA XVI.

In Verbis Secundae Singularis Indicativi Praeſentis a *ſzek* derivatis, duplicanda eſt *ſz*.

Vt: a *léſzek*, *téſzek*, *véſzek*, etc. fit *léſzſz*, *téſzſz*, *véſzſz* etc.

Scribitur ita per Syncopen; *leſz* enim idem eſt, ac *léſzeſz* etc.

REGVLA XVII.

Verba Potentialia Secundae Singularis Indicativi Praeſentis in *ſza*, *ſze* deſinentia, retinent literas originales.

Vt: *láthatdſza*, *vehetdſze* etc. potes videre, accipere, pro *láthatodſza* etc.

Et *láthatſzſza*, *vehetſzſze*, etc. a *láthatſz*, *vehetſz* etc.

Obſerv. Syllaba *ſág* vel *ſég*, non debet duplicare *ſs*, niſi vox, cui annectitur, exeat in *s*. Vt: *haſonlatoſság*, *ſzorgalmatoſság*, patet ex annexis in Vocalem deſinentibus, ut: *Erőség*, *haſonlóság*, *ditsőség*, *háborúság*, etc.

III. *De Vocibus Compoſitis.*

REGVLA I.

Voces Compoſitae Partis ſuae prioris Literas retinere debent.

Scribuntur Compoſita, vel utramque partem confundendo, vel diſtinguendo ab invicem lineola tranſverſa, ut: *elvágom*, *meg-töröm*, *baj-vívó*, *ör-álló*, etc.

Ita fit apud Latinos, ut: *circum-eo* etc. *ante-mala*, *retro-actio*.

Vox *ſzaka* quibusdam affigitur, manentibus prioris Partis Literis, ut: *teletſzaka*, per hyemem: *eſztendőtſzaka*, *nyáratſzaka*, *éjtſzaka*.

Prior pars finita in *j*, in Compoſitione retinet eandem, ut: *férjfi*, mas: *éjfél*, media nox: *fürjháj*, arvina coturnicis.

Nomina cum Nominibus Compoſita, magis, quam Verba cum Praepoſitionibus, diſtinguuntur ab invicem lineola-.

Vt: *Bál vány-imádó*, *Szij-gyártó*, *Nagy-Ida*, *Nagy-Ari*, *Anya-ſzent-egy-ház*, *ellen-vetés*, *hál'-adás*, *gond-viſelés*, etc.

Et cum aliis quibusdam, ut: *egyſzer-'s-mind*, *mind-azon-által*, *kivált-képen-való*, *ide-'s-tova*, *áll-ortza*, *gazd'-aſſzony*.

REGVLA II.

Compoſita cum Affixo Tertiae Perſonae Singulari non debet ſcribi *gya*, *lya*, *nya*, vel *tya*, ſed *ja*, vel *je*.

Vt: *gondja*, cura eius: *akaratja*, voluntas eius non gondgya, akarattya.

Etiam hanc ſcriptionem perverſam invexit pronunciatio.

Hinc: Deſinentia ſimplicia in *d*, recipiunt *gy*: in *t*, *ty*: in *l*, *ly*: in *n*, *ny*: non alia etiam iuxta male ſcribentium mentem, ut: *Rabja*, Captivus eius: *Papja*, Paſtor eius, etc.

Obſervatio. Affixum *ja* vel *je*, iuxta praecedentes Vocales mutatur in *i*, ut: *jelenti*, non *jelentje*. Si Vocales praecedentes ſint *e*, *i*, mutatur in *i*; ſi a, *o*, in *ja*.

Non poteſt defendi *ſzereti*, ſi rideatur *mondi*, etc. Nec *mondja*, ſi contemnatur *ſzeretje*. Quia *ja* vel *je* pariter ibi mutatur in *i*, ut in his.

REGVLA III.

Poſtpoſitiones *bann*, *benn*, cum quietem in loco ſignificant, debent ſcribi *ban*, *ben*; cum motum ad locum, *ba'*, *be'*.

Referri poſſet haec Regula ad rectam loquendi rationem.

Hinc male ſcribitur et pronunciatur: *Menjünk a Templomban*, Eamus in Templum, ſed *a Templomba*. Forſan *ben* deberet ſcribi curatius per *benn*. Patet ex Compoſitis cum Affixis, ut: *bennem*, *benned*, *benne*, etc.

Sic terminantur aliae quoque Poſtpoſitiones, ut: *utánn*, *elött*, *hozz*, *mellett*, *között*, *miatt*. Huc refer *helyett*.

Obſerv. Voces *reggel*, *eſtvel*, ſunt Compoſitae: *Reggel* ex antiquo *reg*, hinc *reg-Miſe*, et Poſtpoſitione *vel*: *eſtvéli* ab *eſt*.

REGVLA IV.

Multa ſunt in Compoſitis in uſu, in ſimplici non item.

Sic: *annyi*, *mennyi*, *annyira*, quae accuratius ſcriberentur *a' nyi*, pro *az nyi* etc.

Talia ſunt: *Napa*, *Ipa*, *Ifju*, *Ör-álló*, *Ör-fa*, ab *ör*, hinc Verbum *örizem*, cuſtodio: *tár-ház*, *tár-ſzekér*, *tar-varjú*. *Szabóné*, *Papné*, ab antiquo *nő*, id eſt *feleſég*, dedit originem his: *nőzök*, *nőzni*, *nős*, *nőtelen*, *ő* hodie mutatur in *é*.

REGVLA V.

Voces: *Vala*, *fogom*, *fogja*, etc. *légyen*, *vólna*, Verbis lineola - debent iungi.

Vt: *Látom-vala, fogom-látni, láttam-légyen, láttam-vólna, látni-fogja.* Vno ſiquidem verbo efferuntur Latine, ut: videbam, videbo, viderim, vidiſſem, videbit.

Sic: *fogom, fogod, fogja: fogjuk, fogjátok, fogják: fogok, fogſz, fog: fogunk, fogtok, fognak*, Verbis Infinitivis addi ſolitum, ab iiſdem lineola diſtinguitur.

Vt: *tanítani-fogom*, docebo: *ſzeretni-fogsz*, amabis etc. Sunt autem talia Verba Modi Indicativi, Futuri Temporis.

REGVLA VI.

Jé Poſſeſſivum debet diſtingui ab Interrogativo *é*, ut: *Atyaé*? Paterne? *Atyájé*, Patris.

é Interrogativum, Vocalem, cui annectitur, non mutat; at *jé* Poſſeſſivum ex brevi eam facit longam. Nomina in Vocalem deſinentia obtinent id; at deſinentia in Conſonas, non admittunt iſtam diſtinctionem, ut: *emberé*, hominis, et homone? ſeu an homo?

REGVLA VII.

Nomina cum Affixis iuncta ſunt etiam Compoſita.

Vt: *ſzolgám, ſzolgád, ſzolgája*, etc. ſervus meus, ſervus tuus, ſervus eius etc.

Obſerv. Sunt tria Pronomina, a quibus omnia affixa Nominibus addita oriuntur, videlicet:

Enyim, tiéd, övé, hinc affixa *m, d, ja, je.*

Miénk, tiétek, övék, hinc *nk, tok* vel *tek, jok* vel *jek.*

Enyéim, tiéid, övéi, hinc *im, id, éi* vel *ái.*

Miéink, tiéitek, övéik, hinc *ink, itok* vel *itek, áik* vel *éik.*

m, *d*, *je*, *ja* affigitur Singularibus Nominibus, ad rem unam relatis, ut: *ſzolgám*, *ſzolgád*, *ſzolgája*, ſervus meus, tuus, eius.

nk, *tok* vel *tek*, *jok* vel *jek* Singularibus, ad res, vel Perſonas plures relatis, ut: *ſzolgánk*, *ſzolgátok*, *ſzolgájok*, ſervus noſter, veſter, eorum.

ink, *itok* vel *itek*, *ik* affigitur Pluralibus, plures res, vel Perſonas reſpicientibus, ut: *ſzolgáink*, *ſzolgáitok*, *ſzolgáik*, ſervi noſtri, veſtri, eorum.

im, *id*, *i* Pluralibus, ad rem, vel Perſonam unam reſpicientibus, ut: *ſzolgáim*, *ſzolgáid*, *ſzolgái*, ſervi mei, tui, ipſius.

Hinc abſonae iſtae locutiones Hungarorum: Hoſtis abegit eorum boves et equos. *Az ellenſég elhajtotta azoknak ökröket és lovokat.* Cum oportuit dici: *ökreiket* és *lovaikat*. Homines enim plures, non unum bovem, aut equum habent, ſed plures; aut ſi unum, bene enunciantur conſtructa praetacta.

Talia ſunt: Opera hominum, *Embereknek tſelekedeteik*, non *tſelekedetek*. Nam hoc *opus hominum*.

Habent Moſen et Prophetas, *Vagyon Moſesek és Próféták* non *Próféták*, hoc enim unum ſignificat.

REGVLA VIII.

Voces Relationem Realem notantes contracte recipiunt Affixa *ja*, *jok*, Affixa Tertiae Perſonae.

Vt: *Atyja*, Pater eius: *Anyja*, *bátyja*, *nénjek*, pro *Atyája*, *Anyája* etc.

Sic: *Királyjok*, Rex eorum, ut diſtinguatur a *Királyok*, Reges.

REGVLA IX.

In Vocalem Deſinentes Voces ultimam accentuant propter Affixa.

Vt: *ſzolga, ſzolgáik, mondjátok, akarják* etc.

Hactenus de Vocum Simplicium, Derivatarum et Compoſitarum accurata Scriptione.

Iam

De Recta Loquendi Ratione.

REGVLA I.

Subſtantivum a Subſtantivo diverſae rei regitur.

Vox hic recta manet, altera regens mutatur, eſtque quaſi cum Affixo iuncta, ut: *Iſten Háza*, Domus Dei etc. vel recte additur *nek* vel *nak*, ut: *Embernek állapotja*, Status Hominis. *A Királynak ſzolgája*, Servus Regis. Sic in Plurali *K* ad plures refertur, ut: *Hiveknek üldöztetések*, Perſecutio Fidelium, non *üldöztetése*, hoc enim ad unum Fidelem refertur.

Hinc non eſt accurata locutio: *Az Iſtennek az ő Irgalmaſsága*, ſed *az Iſtennek Irgalmaſsága.*

Obſerv. Voci regenti debet addi ipſius Adiectivum immediate, non rectae, ne mala et vitioſa Conſtructio inde oriatur, ut: *A' Király roſz pénze*, mala pecunia Regis, non *a roſz király pénze*: nam ſic Adiectivum refertur ad Regem, non ad Pecuniam. Confuſionem iſtam pariunt talia, quia Adiectiva Hungarica conſtructa cum Subſtantivis, non variant terminationes per Caſus.

REGVLA II.

Pronomen *az ő*, non eſt confundendum cum *annak*.

Confuſio horum Pronominum, magnam parit confuſionem ſenſus, ne dicam blasphemiam, cum agitur de operibus Dei, ut: Ipſe enim liberabit populum suum a peccatis ipsius, vel eius: *Mert ő ſzabadítja meg az ő népét az ő bűneiből*, cum debeat verti: *annak bűneiből*.

Distinguuntur iſta Pronomina:

1. Nam *az ő* eſt Reciprocum, reſpiciens Personam, ex qua Actio immediate resultat: *annak* eſt Relativum relatum ad rem, vel personam Actionis terminativam.

2. *Az ő* exprimitur per ſuus, ſui etc. *annak* per eius, vel ipſius.

Vt: Matres ſuis uberibus debent lactare ſuos Infantes: *Az Anyák a' magok emlőikkel tartoznak ſzoptatni az ő tsetsemőiket.* Rependet Deus iniquo ſecundum meritum eius, non ſuum: *Meg-fizet az Iſten a' hamisnak, annak érdeme szerint*, non *az ő érdeme ſzerint*, nam hoc ad Deum referretur, quod abſit!

REGVLA III.

Nomina Paſſivam ſignificationem habentia, accurate debent diſtingui ab habentibus Activam.

Vt: Creatio hominis, *Az ember teremtetéſe*, non *teremtéſe*: hoc enim ſignificat Active, et tribuitur Deo; iſtud Paſſive. *Az Ember meg-igazíttatása* non *igazítása*. etc.

REGVLA IV.

Inter *Ki* et *Melly* eſt Differentia apud accuratiores Hungaros.

Nam *a' ki* refertur ad Perſonam, *a' melly* ad rem, ut: *Iſten a' ki, a' föld a' mely* etc.

Obſerv. 1. *A' melly* refertur etiam ad Perſonam, at non relative, verum abſolute, ut: *A' melly embernek jó hiti vagyon.*

Obſerv. 2. Rhythmiſtae Hungari confundunt iſta Pronomina, at non ſatis accurate.

REGVLA V.

Verba in *úl*, *ül* deſinentia, Latine transferenda ſunt Paſſive.

Vt: *mozdúl*, movetur etc. vel Neutraliter, ut: *pendül*, ſonat.

Talia Verba ſunt Neutra terminatione, at Paſſiva ſignificatione: *fordúl* enim tantum eſt, ac *fordíttatik.* Neutra tamen mera retinent ſignificationem ſuam, vel Activam, vel Paſſivam.

REGVLA VI.

Verba Infinitiva iuncta cum Verbis neceſſitatis abſolute poſita deſinunt in *ni*, ſed reſpective cum Affixis iunguntur.

Vt: *Meg kell lenni*, Debet fieri: at *Meg-kell enned, ennie, Meg-kell tſelekednünk, tſelekednetek, tſelekedniek.*

REGVLA VII.

Participia Praeterita Paſſiva et Neutra in *a* vel *e*, efferuntur apud Hungaros ſine *n*.

Vt: Scriptum eſt: *Meg vagyon irva*, vel iratva. *Sietve ſzalad*, Feſtinans fugit. Sic Lucae 11: 25. Invenit eam verſam et ornatam: *Találja azt meg-ſeperve és fel-ékesítve.*

Non eſt ſatis accuratum: *Mellyet az Ur Lelke irván hagyott*, pro *irva.*

Huc pertinet Particula *fogva*, ut: *Eleitől-fogva*, ab initio, non *fogván*: hoc enim eſt Verbum, iſtud Poſtpoſitio.

Aſt cum est Participium Paſſivum, sine *n* effertur, ut: *fogva viſzik.*

REGVLA VIII.

Non ſatis curate enunciantur iſtae Voces:

Nintsén pro *nintsen*, *hidég*, *melég*, *betég*, *közél*, *véliink*, etc. *emlékezet*, *Teſtámentom*, *ſzolgai*, *bennünket*, *benneteket*, *eztet*, *aztat*, *teremt* pro *terem.* Sic: *oda fel vagyon: ide alá lakok.*

REGVLA IX.

Sunt praeterea Voces tortae ex aliis, corrupte ab Idiotis uſurpari ſolitae.

Vt: *Prémonda, Komontzio*, *Hores mores*, *marko füles*, *Iti piti Koppenſus* etc. pro Prébenda, Conventzio, Honores mutant mores, raro in meliores, Quot capita, tot ſenſus etc.

Sic Nomina Feſtorum Anniverſariorum, ut: *Karátson* a Carnatio ſeu Incarnatio. *Húsvét* componitur ex *hús* et *vétel*: nam exacto Ieiunio Quadragesimali, Hungari Pontificii in Paſchatis initio ſolent ſumere carnem ad comedendum. *Pünköſt* ex πεντεκοστὴ, infracte fit quaſi *Penteköſt*.

Ita Nomina quarundam Septimanae Feriarum ſunt Sclavonica.

Vt: Szereda a Streda: Tsötörtök a Tsvártok: Péntek a Pietok etc.

FINIS.

XI.

FRAGMENTA

DE

LINGVA HVNGARICA.

I.

E GALEOTI MARTII NARNIENSIS

COMMENTARIO

DE MATHIAE CORV. HVNG. R. EGREGIE, SAPIENTER ET IOCOSE DICTIS ET FACTIS.

---

1. E capite XVII.

Hungari, sive nobiles, sive rustici sint, eadem fere verborum conditione utuntur, et sine ulla varietate loquuntur: eadem enim pronunciatio, eadem vocabula, similis accentus ubique sunt. Nam, ut de Italia loquar, nobis tanta est loquendi varietas, ut civis a rustico, et rursus Calaber a Tusco, tantam habeant in sermone dissimilitudinem, ut difficultatem intelligendi maximam praebeant: sed apud Hungaros, ut diximus, eadem loquendi forma, vel exigua admodum differentia est: Vnde fit, ut carmen lingua Hungarica compositum, rusticis et civibus, mediis et extremis, eodem tenore intelligatur.

2. E capite XXVIII.

. . sola Hungaria, ex Christianis loquor, nonnisi latine scribit. Quoniam Hungarorum lingua non facile scribi potest, minima enim accentuum mutatione et diversitate prolationis mutatur significatio. Nam apud

Hungaros sunt vocabula, quae in *u* litera desinunt; sed si illa litera promtis, aliud, quam si contractioribus et depressioribus labiis pronunciatur, significat, quod scriptura ostendi nequit. Quandoquidem latina lingua unicum habet *u*, et lingua hungarica quadruplici indigeret; si varietas omnis comprehendi deberet, et sic de aliis. Habent etiam linguae penuriam in nominibus provinciarum: nullam enim nomine suo nuncupant; sed circuitione utentes, gentile nomen ponunt, adduntque regnum. *Olaz Orzag* dicunt Italiam, quod sonat Italorum regnum; *Tot Orzag*, quod Sclavinorum regnum; *Nemet* autem *Orzag* est Germanorum regnum. Et sic de singulis. Habent etiam multa Sclavinorum vocabula, et Latinorum etiam: *mit cheress* dicunt: quid quaeris? cum *c* et *q* sint affines. De his satis etc.

II.

RÖVID ORTHOGRAPHIAI JEGYZÉS PÁZMÁNYTÓL.

1605.

—

A nyomtatáſba eſet fogyatkozáſokrul.

A minémü fogiatkozáſokat eÿtet az Német nyomtató è keoniueckébe, künnien eſzébe veheti a ſzemes oluaſó, és magátulis megh emendálhattia. Némely beotűc fogiatkozáſa leon oka, hogy

az { ő, ű, k, ſz } heliebe { eo, ü, vagy eu, c feokeppen a ſzok végen, ß } vete a Nyomtato.

Ennek feoleotte, a Magiar Orthographiaba nincz a mi Nemzetűnknec valami keonzeonſeges regulaia, es Praeceptoma. Kibeol a keouetkeozik, hogy nem minniaian egy forman iriac vgian azon ſzotis, Igy lattiuk hogy nemelliec *eſmerem*, egiebec *iſmerem*. ki *küinnien*, ki pedigh *keonnien*. nemelliec *chiak*, egiebec *czak* auagy *cſak*, etc. ſzokták irni. Az *y* pedigh, *es h*, giakran iratic nemellektűl a magiar iraſba, nemelliec pedigh

ritkan elnec ezeckel. En efféle aprolekra nem viſeltem nagy gondot, iollehet nem cſak a *Z.* beotűnek ſzűk voltaert, de egieb okokbolis, mindenkor cſirtam a cſakot, cſudat, cſupat es a teob efféle ſzokat, mellieknec, haſonlo ſonuſſa vagion, A *czégert* pedigh, *czigant*, *teczik*, *laczik*, *halhacza*, *Conſtanczinapolt* es a teob haſonlo keppen hangoskodo ſzokat, czvel irtam.

III.

GELEJI KATONA ISTVÁN ELŐSZAVÁBÓL

AZ ÖREG GRADUÁLHOZ.

1636.

—

Az vétſęgek . . . ebben az Magyar Gradualban. . .

Kőzőnſęgeſen egy falkáig ſemmi kűlőmbſęg nem tétetett az i, y, j, bőtűk kőzőtt, hanem válogatás nélkűl eggyik az máſikért vétetett, holott éppenſéggel kűlőmb kűlőmb nemű bőtűk legyenek, ſ-fokkal más képpen-is *pronuntiá*ltaſſęk az i, ſ-másképpen az j, az *ypsilont* penig tsak ott kelleſſęk vetni az Magyar nyelvben, az hól az *conſonán*ſt, kiváltképpen az g-et, az l-et, az n-et, és az t-et *molli*álni, meglágyitani, kelletik, mint *gyik*, *gyikény*, *ajánlyuk*, *nyel*, *nyelv*, *tyuk*, *ſarkantyu*, &c. Diſztelenűl iratott tehát: *kőniőrúly* pro *könyörűlly*, *raitunk* pro *rajtunk*, mert amugy egy *ſyllabá*val mind nagyobb lenne az ſzó, ha ugy mondatnék ki; Ismét *kőniőrőgy* pro *könyőrőgj*, *világya* pro *világja*, *uy* pro *uj*. Továbbá az meg kettőztetendő bőtűk helyett nagy ſok ſzókban tsak egy egy nyomtattatott, mint *erőſitetik* pro *erőſittetik*, *épitetik* pro *éppittetik* etc. Viſzont ellenben az eggyes bőtűk helyett kettősők, mint *ditsőſség* pro *dicsőſég*, *békeſſség* pro *békeség*, *eggyetemben* pro *egyetemben*, *tőlle*

pro *tőle* &c. mellyről a' nyomtatót gyakrā meg intettem, ſzámtalan ſok helyeken ki-is tőrlőttem. Ez-is megjegyzendő, hogy az e-helyett ſok ſzámu igékben i-t tőtt, mint *igiét* pro *igéjét*, holott *ige*, ſ-nem *igi* a' *themája*, *itilet* pro *itélet*, *igiret* pro *igéret*, *kéſirtet* pro *kiſértet*; Ezt az ſzót-is *mennyekben*, ſok helyütt nyomtatták paraſztul *menyégben*. Az *ſz* helyett ſok ſzókban éltek tsak *z-vel*, mint *kereztyének* pro *kereſztyének*, *kereztſég* pro *kereſztség*. Ezeket az ſzókot-is egy darabon mind igy nyomtatták a' vétkes iráſból, *minnyájan* pro *mindnyájjan*, hogy már mind nyájjastol, feregeſtől; *kivályképpen* pro *kiváltképpen*, hogy már máſok kőzzől való ki-vált-képpen.

Az *tsét-is* hol tſ-el, hol cs-el nyomtatták; az kézirásban mindenűtt cz-vel vólt, noha nem igazán, mert ugyan azon bőtűkkel irta a' *czélt*, az *aczélt*, az *czégért*, és tőbb igéket-is. A' ts annak leg igazabban való le irattatáſa, mint ſok ſzókból ön kényén ki haſad, ugymint *kővetség*, *setitſég*, *veſzetség*, *iſméretség*, *súketség*, *romlottſág*, *omlottság*, *bomlottſág*, *barátság* &c. mellyeket ſenki tſ-nél egyébbel igazán ſoha nem irhatna, holott az *radix*okban, *kővet*, *ſetit*, *veſzett*, *iſméret*, *ſúket* &c. vagyon. Noha mind azon által némelly ſzókban dſ-el is iratik, mint ezekben, *imádság*, *ſzabadság*, *fáradság*, *ſzomſzédság*, *rővidség*, *ſzelidség*, *bolondság*, &c.

A cs-el való iráſt az Magyar nyelvben idegennek alitom, mert tsak egy ſzó ſem adathatik példájul reá, az mellyben a cs-tséſen *pronunti*áltatnék, mind az által ſok helyűt ugy nyomtattatott itt-is, el unván mindenűt ki törleni. A' cht, az mint-is irják némellyek, legidegenbnek tartom az mi nyelvűnktől.

Tudom penig hogy némelly ſzóknak irattatáſok az én Magyar *Orthographiá*mban ſem fog elsö tekéntettel mindeneknek tetſzeni, de ha magokban ſzálván az ſzóknak eredeſeket fel kezdik nyomozni, helyben fogják hagyni; mint *hagyd*, *vegyd*, *vigyd*, *tegyd* &c. az mellyekben *ſyncopa* vagyon, pro *hagygyad*, *vegyed*, *tegyed*. Viſzont *tartſd*, pro *tartſad*, *rontſd* pro *rontſad*, mellyeket ſzükſégképpen igy kel irni, mikor *tertia perſona* mellé tétetnek, ugymint *hagyd* el az gonoſzt, *vigyd* vagy *vegyd* el az mi tied, *tegyd* dolgodat, *tartſd* meg az törvényt &c. Ha ſzintén a' *pronuntiatio*ban ugy ki nē Magyarázhatni-is az d-et, mint némelly ſzókban az g, az l, az ſ, és több *conſonanſ*ok után, mint *áld*, *áſd*, *vágd*, *éld*, *öld*, *űld*, *áſd*, *véſd*, *üſd*, *sűſd* &c. De mikor *ſecunda perſona* mellé adatnak, akkor az d-nek el kell maradni; mint ne *hagygy* el minket, *tégy* jól velünk, *tarts* meg engem, ne *ronts* el bennün-ket &c. Ez is igen uj dolognak látſzik, jól képzem, némellyeknek, hogy az *verbum ſubſtantiuumot* gynal irtam vég felé néhól néhol, az mellyel én közönſégeſen élek az magam iráſában; ugy-mint *vagytok*, *vagynak;* de ne gunyollya meg rántzban ſzedett orrával, vagy ki-pittyeſztett ajakával, mig az eredetit meg nem tekénti, az melly ez; *vagyok vagyon*, a' honnan immár, *vagynak*, *vagytok*, nem *vadnak*, mint ha vólna fene vadnak, vagy vannak, és vattok. Vagynak több meg jegyzendö, és megváltoztatandó fogyatkozáſok is a' Magyar ſzóllásban, és irásban, az immár bé tsuſzott és meg rögzött ſzokásból, az mellyek között ez majd leg tetteteſb, hogy immár az mi Magyarink ſemmi külömbſéget nem teſznek ſzólláſokban az *activa* és az *paſſiva voxok* között, hanem az *paſſiva*kot-is mind *activè* mondják ki. Mint: Az em-

bernek *teremtéſe* pro *teremtetéſe*, mint ha az ember teremtett vólna; Az embernek őrők életre való el *válaſztása* pro *elválaſztatáſa*, mert az ember maga magát nem válaſztotta, hanem az Istentől válaſztatott. Az Iſtennek *imádáſa*, *ſegitſégül való hiváſa*, mintha az Iſten imádna, vagy hiuna ſegitſégül valakit; az bűnnek *megbotsátáſa*, hogy már meg botsáttatáſa, és több è fęle ſok illetlen ſzólláſok, mellyek káromkodás nélkűl-is alig vagynak néhánykor. Hasonló ehez az-is, hogy az *poſſeſſivumokot* *in plurali* ne tudgyák az mi mostani Magyarink ki mondani, az kik ugyan alittyák-is magokot valakiknek lenni, hanem mind tsak *ſingulariter* mondják ki: Az *fiaknak* bőtsűlniek kell az ő *ſzűléjeket* ugy ſzólnak, mint ha tsak egy volna az ő ſzüléjek, holott ketten vagynak, és igy kellene szólniok: *az ő ſzűléjiket;* Ismét; Az ſzűléknek jól kell nevelniek az ő *fiokot*, *leányokot*, mint ha soha nē vólna több egynél, holott azt-is igy kellene mondaniok, *az ő fiaikot*, *leányikot*. Az lelkes ember meg nem foghattya azokot az mellyek az Iſtennek Lelkéje, igy magyarázzák, holott igazán igy kellene magyarázniok, az mellyek az Iſtennek Lelkejei. Adgyátok meg a Tsáſzárnak *az mellyek az Tsáſzáré*, az Iſtennek-is *a' mellyek az Iſtené;* igy ſzólnak; Maga igy kellene Magyarul szólniok; *az mellyek az Tsáſzáréi*, *az mellyek az Iſtenéi;* Mert ez, *az mellyek plurale*, ez penig az Iſtené, és az Tsáſzáré, tsak *ſingulare*, és igy egy kellemes *Totiſmuſt* ejtenek véle; Egy illyen kortsos Magyarság ez-is: A' pogányok biznak az ő lovokban, mint ha valamenyin vagynak mind tsak egy lovok vólna, ſ-arra duzzadnának fel biztokban, holott az igaz Magyarſág è vólna; *az ő lovaikban.* Mert *in ſingulari lova*, *in plurali* ha tsak

egygyé, *lovai*, ha tőbbeké *lovaik*. Az irásban penig ez az nagy otrombaſág, hogy ſemmit az ſzónak eredetire nagy ſokak nem néznek, hanem tsak az mint az ſzó a' ki mondattatásban eſik, ugy irják ki; Mint *eczer ſ-mind* hogy már *egyſzer ſ-mind*, *jedzi*, hogy már *jegyzi*, *hedzi* hogy már *hegyzi*, *máſotzor*, hogy már máſodſzor, *ſzenyvetz*, hogy már *ſzenyvedſz*, és tőbb è féle elmétlenſégből és itéletlenſegből ſzármazott tsufos iráſok, melly miatt az Magyar nyelv, immár ſzintén majd elparaſztul. De ne mondgyák hogy én uj *Grammatikat* irok, és az Magyar nyelvben magamnak *Profeſſorſágot* tulajdonitok, elég légyen ezekről ez alkolmatoſſággal, mint egy mulólan emlékeznem, tudō az tanuló és az megiſmért fogyatkozáſokot örömeſt el hagyó emberek ezekből eggyet máſt ſzedegetnek elméjekben, az kik penig inkább akarnak az kőſſeggel az vétkes ſzokásban meg maradni, mint valakivel iráſokban és ſzólláſokban jóbbitáſt tenni, ſzabad, ſenki ők̊t nē erőlteti. Nem vólna talā jóbb mint az minnen ſaját régi ős bőtűinkel élnénk, az mellyekben mindenre kiváltképpen való bőtűk vagynak, és azok ſzerént az irásban egymáſtol nem kűlőmbőzhetnénk; melly bőtűk még nálunk, elég vagynak, de félő hogy el ne temetődjenek laſſan laſſan, melly bizony kár ſ-ſzégyen léſzen minékűnk, ha az mi eleinknek bőtűik az mi gondviſeletlenſégűnk miatt veſznek el. Jele hogy azoknak *virtus*iktol el fajultunk.

IV.

MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS

UTÓSZAVA

„A MENNYEI IGAZSÁG TÜZES OSZLOPÁHOZ.“

1648.

A' jo itéletö olvaſonak Irgalmaſſág ès békeſég az Urtul.

Kereſztyen Olvaſo, Ez en fordétáſbeli munkám kőzben, egy nagy Akadályra találtam, mellyet által ſem hághattam, elkerengeni ſem akartam. Akadálynak mondhatom ez aránt a' Logicus terminusokat, ès t. avagy az okaſſág Meſterſégének ſzavait, nem ő magokért: Mert ugy azok, à jo dolgoknak megértéſére valo gyertyàk, kalahuſzok és ſegédek; hanem ezért: Mert ugy tudom, hogy à mely nyelven azoknak tudáſa vagy jo kifejezéſe nintsen; ott azok mind a' kűlſő mind a' belſő jo dolgokban, valoba nagy akadályok: Nagy ſegédſég ellenben azoknak tudáſa. A' mi nyelvőnkőn némellyek alkalmaſént ki magyaráznák némellyeket; De tőbbire, ugyan tudós embereketis halgatván, vártam mint fejezikki à nép értelmére, eléggé kerülték, irták, mutogatták; De en ugy itélem kevefen vehettek eßekbe, máſok penig ugy nemis tehetik. Nekem ugy tettzik, hogy job volna egyſzer meg tanétani azokra á népet, s' az után ember magát ſem fáraßtaná, s' á népis kőnnyebben meg

érthetné á jo dolgokat. Olly akadályok voltak azok ez aránt is, hogy ha attul nem tartottak volna ſokan eddig, mérem mondani, ſok jo kőnyveket fordétottak volna nyelvűnkre; De ſokan, avagy, nem nézvén mint fordétattak ennek előtte, avagy nem emlekezven mint élnek jobban vélek, nem mértek jo dologhozis kezdeni, melyben azokat vagy el kellett volna hagyniok, vagy ki kellett volna magyarázniok, félvén az ollyan ſzoktulis, a' mineműeket en azért halhatok ſokaktul, hogy tudniillik tsak meg motskollyuk dolgunkat e' félével. Am légyen, eltűrőm en azt, s' tőbbeketis, tsak metzheſſem el annak a' megátalkodott akadálynak bővevényét, tsak mi réßébenis. Ezt tőttem azert, hogy

I. *Az ollyan meſterſégek ſzavait, a Logicus* terminuſokat *tudniillik, en ki magyaráztam, a' mint közönſegeſen ſzokták ki fejezni, De ſzánt ſzándékból, ugyan bennis hagytam többire, ez könyvetskeben, Deákúl, nem tsak a' mi nyelvünk ſzúk volta miatt, mellyen alig fejezhettyük azokat jol ki; Hanem a' fellyeb megjelentett okan kivől, ezert főképpen, hogy itt ama, melyſeges tudományok inkáb megertetheſzenek, és igy a' kőſſegis ſzokjek hozzájok, holott gyakorta hallyák a' Tanetoktulis, ſok hellyeken: Sőt ezen végre, s a' ſzent Irás értéſére, és t. egyéb Meſterſégeknekis, de akar tsak a' Rhetorica terminuſinak ha volna bőveb tudáſa Nemzetünkben, akarnám.*

Igy magyaráztam penig ki nagy réſzént:

Agens,	Tselekedő.
Actus,	Tselekedés, tselekedtetés *avagy*
Actio,	Tselekedet.
Alteratio,	Máſlodás.

Antecedens, Előtte jaro dolog.
Cauſa, Oka valaminek.
Cauſalitas, Munkálodhatas, tselekedőſég.
Conſequens, Kővetkező dolog.
Efficiens, Tselekedő, ſzerző ok, kitűl valami
Efficacia, Hathatoſág. (leſz.
Eventus, Kimenetele a' dolognak.
Executio, Végbevivés, megtselekedés.
Effectum, Tsinálmány, tétemény, a' mi lőtt.
Habitus, Lehetőſég, tehetőſég.
Mint a' kiſdedekbéli hitnek maga. és t.
Materia, Materia, a' miből valami áll. Mint à kenyérnek à téßta, lißt, távolyb valo à buza ès t.
Objectum, Cél, a' mi kőrűl forgolodnak.
Opus, Munka, tsinálvány.
Praedamnati, Eleve-elkárhoztatás.
Privatio, Hiba, fogyatkozás.
Paſsivè, Elviſelőképpen.
Simplex, Egyűgyű, magán valo.
Simpliciter, Eöſzinte.
Subjectum, Hely, fundamentom á minn vagy miben más valami dolog vagyon.
Univerſalis, Kiſzéledő, kőzőnſéges, őſzveſéggel valo.

Ezeket es többeket, igy megtanulhatunk, noha Deák ſzok. Mert ha meg nezzük, ſok ſzokat tsinált Nemzetünk eddigis deakbol, és Gőrőgbőlis, Eccleſia, Biblia *ès t. Gőrög ſzok, s' mind értik:* Magiſtratus Fundamentum *és t. Deák ſzok, Ez utolſot ugyan akarnámis ha ki mondaná valaki Magyarul: A' Deak* Gradus *ſzobol,* Gradits *ſzot tsináltak, s' mind jok; Mennyivel ſzükſegeſbek ezek, és t.*

II. Továbba találtam egy nagy hatalmas Urra, a' Conſuetudora, à bevôtt ſzokáſra, melynek ellene véteni, ſok hellyeken nem mertem, à ſonak, à dolognak es elmémnek juſſábolis elkellet ſokſor hagynom, à hol másképpen irtam volna, ha ennek nem engedtem volna.

III. Vigyáztam Nemzetünkben à ſegény nép kôltſégtelenſégéreis, mellyért, ha lehetett volna, tsak egy vagy ket árkoſra ſorétottam volna mind ezeket. Innet lôtt ezis egy réſent.

1. A' Compoſitumokatis nem ſeparaltam, *az ôſzve foglaltatott ſzokat gyakorta nem ſzaggattam el egymáſtul; Noha annekûlis, en nem tudom, miért gyönyörkôdünk mi azoknak megſzaggatáſokban? Holott egyeb nyelveken azt nem teſzik: A' Görög nyelv azzal ékes nagy réſzent, hogy egynehány ſzokat egyben mondnak ôk ki: A' Deak nyelvenis jo az,* Introibo, *válaſztéknekûl, s' miſzûkſég nekûnk, hogy a'* Bémenendek *megſzaggattatván* Be-menendek *legyen. Nekem ugy tettzik, hogy az illyen* Præpoſitiok, *eleibetetetett ſzok, fôkeppen mikor* Uerbummal *vagynak, akar elôl, akar utól tételſenek ôſzveragaſzthattyuk, ha penig más réſzetske jô kôzikbe, ám vállyanak el ollyankor. Ezent itélem ama'* Perfectiva particulákrul, *tellyeſt jegyzô ſzókrulis:* Meg, El. *p. o.* Megmondom *nem válaſztomel, mint ſzoktuk* Meg-mondom. *Ha ugy ſok* Meg*en kezdetett ſzok leſznek, mit árt? A' deákbanis elég nem tsak* Re *ſzotskan, hanem* Ado*n,* Contra*n es t. kezdettek vagynak, mindazáltal nem ſzaggattyák meg. Nem olly tulajdoni ezek nyelvûnknekis hogy azokra eſkûdgyünk; Noha a' ſzokáſt enis nehezen hagyhatván, gyakortáb amugy irom.*

2. Abbreviatiokkalis, *rôvidéteſekkel irtam ezen végre.*

Annyit teſzen azért, valahol látod á

p. o. Példának okáért

és t. mint Es tőbbek, vagy tőbbeké, ket, ktűl és t.

u. m. Ugymint.

z. az az. Tőbbeket ſem ártana igy irni.

Mind ezek felett:

Diphthonguſokra, *két hangju Deak betőkre, nem iſmerem ſzükſegűnket. Mert annyit teſzen, ha* Predicatiot *irok* E *betővel, mint* aé.*vel irnám. Élég nekűnk* ő, ű *es t.*

A' C *betőt mi elég erőſſen ki mondgyuk. Azért jol irok azzal akarmi ſzótis,* e *es* i *követvén, mint* Ceger, Cigany *és t. mellyet* a, o, *és t. követvén, igazábban irom* tz *betőkkel, mint* tzafolás, tzopogás, *és t.*

A' Duplex conſonanſok, *két zengéſő betők közzűl, a'* tsattogo *vagy ſűvöltő zengeſt igazábban irom* ts *betőkkel, mint* tsuda, tsőmör, tsomó, *ès* t.

A' H *betőnekűl elvégezheti a'* g *a' ſzokat.*

Hoſzſzu ſ *bető kell a' ſzok eleire es közepibe, de mikor* t *után következik, ket zengeſü betű hellyett, kitsény végső* s *betőis jo, akar hol.*

A' w bető noha nem irattatott eddig, de volna, ugy tettzik hellye, az illyen ſzok után, mint *ovv, hivv,* p. o. *ovv Teſtamentom, hivv ſzolga,* ès t. Mert nem tsak *o*, s' *hű* ugyan, mint à ki mondáſbolis megtetzik, és inkáb á formatumokbol, p. o. a' *hivv*ből jőnek *hiven, hivek.* Itt menten ki tetzik á *V.* melly amotis ott zengett, noha tsak igen gyengén, a' minemű zengéſe vagyon a' *vv* nek ez nemzeteknél, mely majd eggyez a' Gőrög *v* betővel. A' hogy zeng nyelvűnkön a' *ſzivv, bívv, és t.* Ezeket es t. jo Cenſor, itéleted alá őrömeſt botsatom. Légy egeſſégben.

V.

CSEPREGI TURKOVICS MIHÁLY LEVELE

A DICSÉRETÉS HÍRŰ TUDÓS FÉRFINAK DEBRETEI MÁRTONNAK, AZ ÚR JÉZUS SZOLGÁJÁNAK A' HÉCEI GYÜLEKEZETBEN etc. MENNYEI KEGYELEM ÉS MINDEN JÓK.

(Új irásmóddal).

Amstei damban aug. 10. 1648.

Szerelmes atyámfia az Úrban, Eléggé epekednek 's szivesen gondolkodnak, en elhiszem, sokan az Isten szolgái közzűl, mint orvosolhatnák meg szegény Nemzetünknek külső, belső boldogtalanságát. Innen találták ki azt az eszközt és utat, a felől való esztendőkben, mely által minden jót reménlhetünk szegény hazánkban, hogy tudnillik a nép olvasásra tanéttassék, ha nem csak végeznék, hanem indétanák is. Ebben az Úr szolgáival nem tsak egyez kegyelmed is, hanem ugyan munkálódik-is, aminthogy az mindnyájunknak tisztünk. De én ugy veszem eszemben, hogy az olvasástanulásban a gyengéknek nagy akadály ez: Mivel a magyar betűket kevesen ismerjük, hanem mind deák betőkkel élünk, melyért nem lévén nyelvünkön való betők, componálunk, öszvetészünk egynehányakat, és úgy élhetünk vélek, miném*ő* a *gy*, *ny*, *ts*, *ty*, ést. Ezokáért könnyebben tanulhatnak a gyengék ha ugyancsak úgy egyenként is adjuk eleikbe, hogy az ilyen kettősöket is csak

egyben mondhassák ki. Mint *ly* mondja az *Abc* és *elly*, *ts*, *tse*, *sz*, *esz*, ést. Noha én inkább akarnám, ha másképpen, avagy tsak apostrophusokkal, mint *ál' ül' ug' neg'* ést. irnók ki. Az *y* minálunk kettős *j* helyett vagyon, mikor két vocálisok közt vagyon. Azért jobb ha csak ay-nak vagy másképpen mondja ki a gyenge. A vocálisok között is vagynak a hosszabb rövidebb és két hangju betők, melyeket külön kell eleikbe adnunk. Az *e* betőnek szinte három hangása vagyon, mint e szókból (megèrzés, megèrtés, megtèrés) kitetszik: Az első rövid *e* csak magán lehet, a másik hosszú *è* accentus gravissal, a harmadik vékony *é*, acutussal különböztetnek meg; De én a szokást ebbenis nem akarom bolygatni. Jóllehet az utolsó *él* irok en ki efèle verbumokat, mint *fordétom*, *tanétom*, *megtéréti* ést. Mert valamint hang az utolsó *é* e szóban *(Megtèrés)* szintén ugy e verbumban is, én hallottamra, *(Megtéréti*, igy a többiben is). Mindazáltal örömest látnám efélékrül, (mint a Felföldismus, Alföldismus, és Erdélyismusnak öszvebékéltetésérül is) valamely Uramnak hasznos oktatását, azokkal együtt, melyek igen szépen löttek némely Uraimtul a felyöl való esztendökben. Ehez is kegyelmed ennálamnál (megvallom) többet ért, de én még is tudván kegyelmednek arra az Úr munkájára való buzgóságát, ezt örömest kegyelmednek ajánlom, nem annyéra közönségest, mint magunknak valót, avagy ezért is, hogy amint egy szivönket tudom az Úr háza épétésére, úgy egy úton is kezdjünk annak fundamentomára köveket hordani: Vegye azért kegyelmed és (ha tetszik) ez úton indétsa el a gyengèket, föképpen a Bibliának olvasására.

Kezdö betök formái:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U X Y V J

Eggyütt zengö betök.

b c d f g gy h k l ly m n ny p q r s sz st ts ty tz x z v w j y

Hangó betök:

a á e è é i o ö u ü, Hosszú ó ú.

Ab áb eb èb éb ib ob öb üb.

Ba cá de fè gyé ki lo mö nu sü.

Bol dog em ber, ki gyö nyör kö dik az Úr tör vé nyé ben. Mert oly tsu dá la to sok és tisz ták az Is ten be szé di, mint a hét szer ön te tett a rany.

Adjad Uram, hogy szerethessem azt mint az egy szükséges dolgot.

VI.

MEDGYESI PÁL ELŐSZAVÁBÓL
AZ EGYHÁZI TANÁCSRUL ÍRT KÖNYVÉHEZ.
1650.

—

A' Szólláſokat a' mennyére a' ſietés miat lehetet, Magyarúl igyekeztem vólna ejteni, mert tudom hogy *az ſzô valamint a' pénz a' jó, a' melly el-kél.* Az talált ſ-gondolt ſzôknál, ſzólláſoknál, mi lehet a' mi a' nyelvet inkább meg-motskolná? Nagy fogyatkozáſnak tartom, hogy mi az mi nyelvünket az Deák nyelvhez ſzoktuk mérni, (mellyel ékes tulajdonſágiból ſ-erejéből ki-véſzük azt) holot ez a'nak nem mértékje: és régen más nemő-is a' mi nyelvünk, ugy mint Nap-keleti, a' Deák penig Nap-nyugati. Ha mérni akarnók, méltábban az Sidóhoz kellene mérnünk, melly az-is Nap-keleti, és az ſzó járáſok-is a'hoz haſonlétnak inkább. Tsak ne ſajnálnók a' fęſzkét, nem a' Deák nyelvben, hanem magában fel-kereſni, vinnénk minden ki-fejezéſeket, ki-mondáſokat, az kőzőnſęges ſzokott Magyari ſzólláſokra, meg-tudakozván ſzorgalmatoſſan, mint ſzokták az jó Magyar emberek a' fęle dolgot ki-mondani: ſokkal Magyarabbúl ſzólhatnánk és irhatnánk. Mellyhez képeſt, én azt itélem, hogy Magyarúl leg-igazabban ſ-tiſztában, a' tudna ſzólni és irni, a' ki (egyébként értelmes

ember lévén) ſemmi nyelvet nem tudna. Ezel penig igyekezetemet jelentem inkább, hogy nem mint én-is ez ſzerént tselekedhettem vólna; mert mivel Deák nyelvből tanullyuk mi az tudományt, nem óhattyuk hogy akaratunk ellen-is oda ne katsontanánk; más' az hogy annyira meg-kezdett az eggynehány eſztendők alatt, az ſok-féle tarafarazáſſal, ſzűletett nyelvűnk veſztegetődni, hogy alig vagyon a' ki a'nak mételyében hirenélkűl-is belé nem kapot vólna: mellyen mentől inkább kapdoſunk, anál meſzſzebb esűnk az ſzónak igaz végéről, (melly az ſziv gondolatinak ki-fejezéſe, 'ſ-máſſal kőzőlhetéſe:) vagy nem értvén az déáktalan nép, e'féle déákos formán-való ſzólláſokat; vagy igen nehezen értvén, és azt vélvén hogy nem igaz Magyarok, hanem Tótoſok, &c. a' kik ugy beſzélnek. Ezzel-is nem azt akarom, hogy nem kellene a' rendes és ékes ſzô ejtéſekre, ſzô elegyétéſekre, foglaláſokra nézni, tsak ſzintén mint a' Paraſztok, olly formán mondván-ki mindent; hanem hogy az helyeſſen ſzóllásban-való igyekezetűnk, mindenben igaz Magyar módon eſſék, ſemmit nem hajtván Deák ſ-tőbb formákra: holot tsak maga-is az mi nyelvűnk eléggé kimutattja hol ſ-mikor eſik illetlenűl az ſzô.

Alkalmas meg-piszkoláſával eſik tehát ſzép Magyar ſzolláſinknak e'féle ſzókat, *jőtt*, *nőtt*, *nyőjt*, *lőtt*, *ſzijt*, *rijt*, *rótt &c.* igy igyekezni irni ſ-mondani: *jővt*, *nővt*, *nyővt*, *ſzővt*, *lővt &c.* azt vélvén hogy mint az Deákban, a' *primae perſonae indicativi modi verbum* a' *radix, az az, a' nővők, jővők, nyővők, ſzővők, lővők &c.* mellyhez képeſt oſztan, a' *flexioban*-is meg kellene az v-t mint *radicalis literát* tartani. Holot eggy az hogy az Sidóban 'ſem mindenkor vagyon az, más az hogy az *tertiae perſonae verbum indicativi modi* a' mi nyel-

vûnken mint ſzintén a' Sidóban-is a' *radix*, mellyből a' *flexiok* folynak: *jő, nő, nyő, ſző, lő &c. lát, ût, vet &c.* a' honnan oſztán a' tőbb *perſonák, jősz, jővők, nősz, nővők &c.* mint b. e. *Molnár Albert*-is ezt az ő Magyar *Grammatica*jában fel-jegyzette. Vagyha azt az v-betût, ugyan a' *tertia perſonáb*an-is oda valónak állattyuk lenni, illyen formán: *jőv, lőv, nőv, nyûv &c.* (mellyben én 'ſem ellenkezem,) ſ-egyebbût-is meg-tartandónak itélyûk azt; hogy nem tartyuk hát ezekben-is meg: *jővſz, lővſz, nővſz, nyûvſz, rivſz, ſzivſz; jővtem, jővtél, lővtem, lővtél, nővtem, nyûvtem, ſzővtem, nővtél, nyûvtél, ſzővtél &c. jővni, nővni, nyûvni, ſzővni, lővni &c.* Valamint azért ezekben nem illendő meg-tartani, ugy amazokban *jővt, nővt &c.* ſem: *hanem a' miképpen láddé, az jöttem*ben, *jöttel*ben &c. *jönni*ben, lőnni*ben &c.* a' *v*-betû *propter euphoniam*, a' mindjárt utánna kővetkezendő *conſonanſ*nak, *vagy nehánykor az előtte való* vocaliſ*nak* mi volta ſzerént változik-el, mint *jöttem, nőttem, nyûttem, ſzijtam, rijtam, &c.* az első *t*-betû *vagy az utolſo vocalis* mint a' *Dageſch* a' Sidóban, potolván-ki, a' ki-eſett *v*-betût (mert egyebként ha *vocalis* kővetné, hellyben maradna, mint *jővők, nővők, nyővők &c.*) *igy ſzintén* ezekben-is, *jött, lőtt, nőtt, nyûtt, ſzijt, rijt, nyijt &c.*

Itélet nelkûl-való bőltselkedeſnek lattzik ez-is, hogy ez *ſuffixum*at, *val*, minden ſzôkban a' bé-vőtt ſzokás ellen, *eppen ki akarjuk mondani, mint*, bab*val*, vad*val*, tsuf*val*, ſzag*val*, ſzám*val*, tsap*val*, ſſir*val*, ſáf*val* &c. nem nézvén ſemmit az *euphoniara*. Maga forgaſs-el bár elmédben minden Magyar ſzokat, ez *val*-t mi kûlőmben az ſzôk után éppen nem mondjuk, hanem tsak a' mellyek *vocalis*ban végeződnek, mint, arpá*val*, buzá*val*, epé*vel*, ſemmi*vel*, ollóval, bu*val* &c.

amazokban penig ſzebb ſ-kőnnyebb ki-mondhatáſért a' *v*-betű ollyanná változik a' ſzokás ſzerént, a' minémű betű mellé eſik, mint, *tők*, *pők*, *kenyér*, *étek*, &c. tők*kel*, pők*kel*, kenyér*rel*, étek*kel*, *&c. az*, az*zal* vagy a'*val*, *per apoſtrophen:* Miképpen egyéb nyelvekben-is ez az *euphonia*, jól ki-mondhatás kedvéért való illyen forma változás bővön meg-találtatik, példák az *illudo*, *irretio*, *collapſus*, *corrado*, *arrodo*, *allaboro*, *ſuffero*, *irrogo* &c. mellyeket nem igy mondnak, *inludo*, *inretio*, *conlapſus*, *conraſus* &c.

Nem hagyhatom ſzó nelkűl (ha már ennyiben eggyveledénk) ama' ſok *tattata'takat*, *tettetetteket*-is, a' mint *in paſsivis* fel kezdők venni, mint mikor ez illyen ſzókat *ictus*, *raptus*, *viſus*, *uſtus* &c. igy mondjuk-ki, *úttettetett*, *ragadtattatott*, *láttattatott*; *égettetett*. Iſmét *vigaſztaltatás*, *teremtetés*, vagy *teremtettetés* ſ-től efelék: mert általán fogva régen máſt téſznek a' mi nyelvűnkön ezek, ugymint valakinek nem magától, hanem más által-való tselekedéſet, minémő ſzabáſuvak a' *Hiphil*, *Hophal verbum*ok az Sidóban: ugy hogy mikor hallom ez ſzókat: agyonn *úttettetett*, azt értem Magyar módon rajtok, mintha más valaki parantsolattyából, eſet vólna az *ütés*, az űtőtt emberen. Haſonlóképpen mikor ez Deák ſzókat, *de albatus ſum*, *ſanctificatus ſum*, *juſtificatus ſum &c.* igy mondod Magyarúl, *meg-meſzeltettem*, *megſzenteltettem*, *igazéttattam &c.* azt téſzi hogy az meſzeléſt, ſzenteléſt, igazétáſt, máſſal tétettem, vagy ha igy mondod, *meg-meſzeltettettem*, *ſzenteltettettem &c.* azt hogy valakitűl más ſzolgálattya által vagy meg-meſzeltetve, ſzenteltetvén &c. Igen óváſt ſ-tapogatva kell azért e'félékben járni, mert meg-eſik ha tsak mind eggy lében keverűnk mindent, hogy a' mikor az kőzőnſeges ſzokás kivől, leg-jobban akarjuk a' ſzót

ejteni, a'kor veſztyűk leginkább eſzét nyelvűnknek. Igaz (nyelvűnknek jó ſzerentséjével) kűlömbőző világos ſzókkal mondhatni-ki Magyarúl *verbalia in io*, melly a' Deák nyelven mind *activè paſsivè* tsak ugyan azón eggy modon eſik, mint *oratio, juſtificatio, ſanctificatio &c.* de igen meg kell gondolni, mellyik vagyon ſzokásban ſ-mellyik nem, ugymint ha ez Deák ſzokat, *vivificatio, juſtificatio, redemtio, sanatio, regeneratio, recreatio &c. activè, paſsivè* Magyarúl ki-akarjuk mondani, igy mondjuk: *éleſztés, éledés; elevenétés, elevenedés; igazétás, igazulás; váltás, váltſág; gyogyétás, gyogyulás; ujáſzűlés, ujáſzűletés; ujetás, ujulás; remétés, reműlés, ijeſztés, ijedés; égetés, égés; itatás, ivás &c.* nem penig *éleſztetés, elevenéttetés, igazéttatás, váltatás, gyogyéttatás &c.* mellyek igaz Magyar ſzók ugyan, de régen máſt téſznek, mint tsak a' kőz ember-is mindjárt meg magyarázza. Ezek penig *in Verbis & Participiis paſsivis*-is mind igy eſnek. A' mellyeket penig igy nem mondhatni, ſokakat illyen formán-is mondanak, *kenſzerétés, kénſzerétődés, kezdés, kezdődés, végezés, végeződés; útés, útődés* &c. ha igy 'ſem, megint *intranſitivè*, mint ez *verbum*okat, *depoſita ſunt, allatae ſunt (literae ſcilicet) le-tőttek, meg-hozták, megadtak, le vágtak* &c. melly majd leg-ſzokaſosb ſzollás-is nallunk &c. avagy igy, *le-vannak téve, el vannak feleitve, fedeztetve, válaſztatva*, &c. Es ha ugyan *tattatatáſra, tettettetéſre* ſzorulunk, az ſzokáſtul fűgjűnk, halgatozzunk mint mondják kőzőnſegeſſen, ſ-mi-is ugy mondjuk; egyébként tsak magunknak nem máſnak beſzéllűnk.

TARTALOM.

Lap.

Előszó . . . . . V—XVIII

I. Io. Sylvestri Grammatica Hungaro-Latina. (1536) 1539. . . . . 1—78

De nova apud nostros imprimendi arte hexastichon 3
Tetrastichon ad pueros 3
Ad Theodorum filium carmen endecasyllabum 3
In osorem 4
Epistola nuncupatoria ad Theodorum filium 4
De literis 6
De orthographia hungarici sermonis 10
Nomen 12
Paradigmata declinationum 33
Pronomen. 38
De affixis pronominibus 42
Paradigmata pronominum 48
Verbum. 53
Paradigmata verborum 60
Adverbium 72
Participium. 72
Coniunctio 76
Praepositio. 77
Interiectio 78

II. Orthographia Vngarica Cracoviensis. 1549. . . 79—114

Az Oluasonac B. A. 81
Az vocalisocrul 98
Az diphthongusocrul 99
Az consonansocrul 99
Ez kaet ighẻtskẹrül, Az Ez 102
(Kis hittan) 103
(Számok) 1 113

III. Alberti Molnár Szenciensis Novae Grammaticae Vngaricae Libri duo. 1610. . . . . 115—290

Illustr. Principi Mauritio Iun., Hassiae Landgravii filio . . . 117
Praefatio 113
De certo et definito linguarum numero Iohannis Goropii sententia 115

Lap.

In Novam Grammaticam Hung. epigramma Rod. Lavateri . . 116
Grammaticae Vngaricae Liber Prior, de Etymologia . . 117
Caput I. De literis 117
Caput II. De syllabis 119
Caput III. De metaplasmis 124
Caput IV. De articulo 126
Caput V. De notatione et originatione 127
Caput VI. De numero 129
Caput VII. De genere 130
Caput VIII. De generis adsignificatis 131
Caput IX. De comparatione 132
Caput X. De casu 134
Caput XI. De prima declinatione in nac 135
Caput XII. De declinatione in nac secunda 138
Caput XIII. De declinatione in nec prima 151
Caput XIV. De declinatione in nec secunda 154
Caput XV. De deminutione 165
Caput XVI. De cognominatione 166
Caput XVII. De compositione 170
Caput XVIII. De verbo 175
Caput XIX. De tempore 178
Caput XX. De persona 180
Caput XXI. De prima coniugatione in nac 182
Caput XXII. De secunda coniugatione in nac 195
Caput XXIII. De tertia coniugatione in nac 200
Caput XXIV. De coniugatione prima in nec 209
Caput XXV. De secunda coniugatione in nec 218
Caput XXVI. De tertia coniugatione in nec 224
Caput XXVII. De nominibus a verbis descendentibus . . . 234
Caput XXVIII. De verbis ortis 237
Caput XXIX. De vocibus sine numero, vel particulis indeclinabilibus 239
De praepositionibus et postpositionibus et affixis . . . 239
De adverbiis 246
De interiectionibus 251
De coniunctionibus 252
Grammaticae Vng. Liber Secundus de Syntaxi . . . 253
Caput I. De convenientia separata et coniuncta 253
Caput II. De convenientia articulorum 254
Caput III. De convenientia nominis cum nomine 256
Caput IV. De convenientia nominis cum verbo 261
Caput V. De convenientia vocum sine numero 262
Caput VI. De rectione casuum rectorum 267
Caput VII. De rectione genitivi et dativi 269
Caput VIII. De rectione accusativi 271
Caput IX. De rectione ablativorum 273

Lap.

Caput X. De rectione verbi infiniti 276
Caput XI. De participiis infinitis, sive de gerundiis participialibus 278
Caput XII. De rectione varii finis ambigua 279
Caput XIII. De rectione duplicata 284
De rectione elliptica 286
De distinctione 287
Lectori Christiano (quaedam fidei capita) 287

IV. Geleji Katona István Magyar Grammatikája. 1645. . . . . 291—329

A' kegyes olvasokhoz 293
I. Az igaz magyar irasnak modja felöl 295
(II.) Az igaz magyarán szollásnak modja felöl 307

V. Ge. Csipkés Comarini Hungaria Illustrata. 1655. 331—402.

Generoso Balthasari Latran de Kémer 333
Praefatio ad lectorem 337
Prolegomena. De natura linguae hung. in genere, et literis . . 341
Liber I. De nomine 346
Sectio I. De nomine perfecto 346
Caput I. De charactere nominis, scilicet particula az 346
Caput II. Primitivorum et derivatorum natura. 348
Caput III. De natura adiectivorum, et comparatione eorundem . 351
Caput IV. De motione nominis e singulari in pluralem . . . 354
Caput V. De compositis et eorum compositione 356
Caput VI. De declinatione seu variatione nominis per casus . . 357
Caput VII. De mutatione vocalium in nomine 361
Sectio II. De nomine imperfecto, seu pronomine . . 363
Caput I. De pronominibus separatis et eorum natura ac affectionibus 363
Caput II. De pronominibus inseparatis seu affixis. 366
Liber II. De verbis 370
Caput I. De prioribus communibus verbi affectionibus . . . 370
Caput II. De coniungatione verborum 375
Caput III. De observationibus in coniugatione verborum notandis 385
Caput IV. De stupenda verbi hungarici foecunditate 389
Caput V. De divisionibus verborum 394
Liber III. De particulis 396
Caput I. De particulis adverbialibus et earum natura 396
Caput II. De particulis coniunctionalibus, praepositionalibus et interiectionalibus 399

VI. Pauli Pereszlényi Grammatica Linguae Vngaricae. 1682.. . . . . 403—548

Praefatio ad lectorem 405
Pars Prima. De nomine 407
Caput I. De literis, earumque divisione, pronunciatione, accentu, elisione, et accidentibus ad declinandum necessariis . . 407

Lap.

Caput. II. De puris nominum et participiorum declinationibus, seu sine possessivis affixis; et primo occasionaliter de articulo 412
Caput III. De variis nominum substantivorum et adiectivorum speciebus, pro iis, qui iam prima principia linguae ungaricae perceperunt 423
Caput IV. De nominibus adiectivis et eorum comparatione . . 429
Pars Secunda. De pronomine, et nominum cum iis affixis, quae latinis possessivis aequivalent, compositione . . . 435
Caput. I. De pronominum divisione 435
Caput II. De pronominum declinatione 436
Caput III. De affixis pronominibus, quae latinis pronominibus possessivis aequivalent 439
Pars Tertia. De verbo 458
Caput I. De iis verborum accidentibus, quae ad coniugandum necessaria sunt 458
Caput II. Tabella continens affixa primae coniugationis . . . 464
Caput III. De coniugatione secunda, seu verborum determinatorum 474
Caput III. (IV.) Coniugatio tertia, seu verbi passivi 483
Caput IV. (V.) Coniugatio quarta, seu verborum quorundam neutrorum 495
Caput V. (VI.) De verbis anomalis 499
Appendix. De metaplasmo 507
Pars Quarta. De syntaxi. Caput I. 510
Caput II. De propria verborum constructione 514
Caput III. De communi verborum constructione 520
Caput IV. De aliis casibus verborum communibus 523
Caput V. De praepositione 530
Caput VI. De adverbiorum, interiectionum et coniunctionum constructione 531
Praxis 532
Supplementum. — Adverbia. 534
Interiectiones 538
Coniunctiones 539
Regulae accentuum 540
De articulo *a* vel *az* instructio 543
Regulae syllabizandi 545
Admonitio 548

VII. Pauli Kövesdi Elementa Linguae Hungaricae.
1686. . . . . 549—584
Ad lectorem 551
Caput I. De literis praecepta 552
Caput II. De declinationibus nominum 553
Caput III. De suffixorum declinatione 557
Caput IV. De declinatione pronominum 561
Caput V. De coniugatione verborum 563
Caput VI. De praepositione 574

Lap.

De syntaxi, in quantum constructio hungarica discedit a latina . 576
Regulae I—X. 576

VIII. Szőnyi Nagy István Magyar Oskolája. 1695. 577—604
(Előszó) 579
Magyar Oskola (XII. órára osztva) 591
(Kis hittan) 601

IX. Nicolai Kis de M. Tótfalu Ratiocinatio de Orthographia. (1684) 1697. . . . . 605—660

X. Johannis Tsétsi Observationes Orthographico-Grammaticae. 1708. . . . . 661—688
Praefatiuncula 663
(Prolegomena) 663
(De recta scribendi ratione). 667
(De literis) 667
I. De vocibus simplicibus 672
II. De vocibus derivatis 673
III. De vocibus compositis 679
De recta loquendi ratione 684

XI. Fragmenta de Lingva Hungarica . . . . . 689—712
I. E Galeoti Martii Narnensis Commentario, cap. XVII. XXVIII. 691
II. Rövid orthographiai jegyzés Pázmánytól. 1605. . . . 693
III. Geleji Katona István Előszavából az Öreg Graduálhoz. 1636 695
IV. Mikolai Hegedűs János Utószava „A Mennyei Igazság Tüzes Oszlopához.“ 1648. 700
V. Csepregi Turkovics Mihály levele Debreteihez. 1648. 705
VI. Medgyesi Pál Előszavából az „Egyházi Tanácsrul“ írt könyvéhez. 1650. 708

40.-1k241

(59) (M 3152)

PH
2101
T6

Toldy, Ferencz
A régi magyar nyelvészek

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY